T.C
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONULU OYUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZLEM KURT

BURSA - 2025

T.C
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONULU OYUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZLEM KURT

Danışman:
Prof. Dr. Alev Sınar UĞURLU

BURSA-2025

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:19/06/2025

Tez Başlığı / Konusu: HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONULU OYUNLARI

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 382 sayfalık kısmına ilişkin, 19/06/2025 tarihinde şahsım tarafından (Turnitin)* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %9'dur.
Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

19/06/2025

Adı Soyadı:	Özlem KURT
Öğrenci No:	702241025
Anabilim Dalı:	Türk Dili ve Edebiyatı
Program:	Tezli Yüksek Lisans
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN

Prof. Dr. Alev Sınar UĞURLU

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'ında 702241025 numaralı ÖZLEM KURT'un hazırladığı "Hidayet Sayın'ın Köy Konulu Oyunları" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili savunma sınavı 10/07/2025 günü 13.00-14.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Nesrin KARACA
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Koray ÜSTÜN
Hacettepe Üniversitesi

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Hidayet Sayın’ın Köy Konulu Oyunları” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

19/06/2025

Adı Soyadı: Özlem KURT
Öğrenci No: 702241025
Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Tezli Yüksek Lisans
Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Özlem KURT

Üniversite: Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Bilim Dalı: Yeni Türk Edebiyatı

Tezin Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı: XIV + 382

Mezuniyet Tarihi: …/…/2025

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alev Sınar UĞURLU

HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONULU OYUNLARI

Tiyatro, kökeni antik çağlara dayanan, çeşitli dinî törenlerden doğan ve daha sonra geliştirilerek sahnede bir seyirci topluluğu önünde oyuncular tarafından canlandırılmak amacıyla yazılı bir metne dönüşen; malzemesi insan olan bir sanattır. Cumhuriyet döneminin önemli yazarlarından biri olan Hidayet Sayın, hayatı boyunca tiyatro alanında sayısız eserler kaleme almıştır. Bu çalışmanın konusu, Hidayet Sayın'ın tiyatrolarında köy temasıdır. Bu kapsamda Hidayet Sayın'ın hayatı, edebî kişiliği, tiyatro yazarlığı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. On köy oyunu yapısal çözümleme yöntemiyle tahlil edilmiştir. Tezin, Giriş Bölümünde konunun seçilme nedeni, önemi, araştırma yöntemleri ve içeriği gibi konular hakkında bilgi verilmiştir. I.Bölümde tiyatronun gelişim süreci ve Türk edebiyatında köy oyunları ele alınmıştır. II. Bölümde Hidayet Sayın'ın hayatı, edebî kişiliği, tiyatro yazarlığı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. III. Bölümde ise yapı başlığı altında, Hidayet Sayın'ın köy oyunları tahlil edilmiştir. IV. Bölümde, köy oyunları tematik olarak incelenmiştir. Tezin sonunda elde edilen tespitlerin değerlendirildiği Sonuç ve yararlanılan kaynakların yer aldığı Kaynakça bölümleri yer almaktadır. Hidayet Sayın ile yapılan röportaj ve fotoğraflar ise Ekler bölümünde yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hidayet Sayın, Tiyatro, Köy, Yapı ve Tema, İnceleme.

ABSTRACT

Name and Surname: Özlem KURT

University: Bursa Uludag University

Institution: Social Science Institution

Field: Turkish Language and Literature

Branch: New Turkish Literature

Degree Awarded: Master

Page Number: XIV + 382

Degree Date: …/…/2025

Supervisor: Prof. Dr. Alev Sınar UĞURLU

HİDAYET SAYIN'S VILLAGE THEMED PLAYS

Theatre, whose origins date back to ancient times, emerged from various religious ceremonies and was later developed and turned into a written text to be performed by actors on stage in front of an audience; It is an art whose material is human. Hidayet Sayın, one of the important writers of the Republican period, wrote numerous works in the field of theater throughout his life. The subject of this study is the village theme in Hidayet Sayın's theatres. In this context, detailed information is given about Hidayet Sayın's life, literary personality, theater writing and works. In Part I, the development process of theater and village plays in Turkish literature are discussed. II. In the chapter, detailed information is given about Hidayet Sayın's life, literary personality, theater writing and works. . III. In the chapter, Hidayet Sayın's village plays are analyzed under the title of structure. IV. In the chapter, village games were examined thematically. At the end of the thesis, there are Conclusion sections, where the findings obtained are evaluated, and Bibliography sections, where the sources used are included. The interview and photos with Hidayet Sayın are included in the Appendices section.

Keywords: Hidayet Sayın, Theatre, Vıllage, Structure and Theme, Examination

ÖN SÖZ

Tiyatro, çeşitli dinî törenlerden doğmuş ve zamanla gelişerek sahne sanatlarının en güçlü dallarından biri haline gelmiştir. Merkezine insanı koyan bu sanat dalı, din, dil ve ırk ayrımı yapmaksızın herkesin duygularına hitap eden evrensel bir buluşma noktasıdır. Oyuncuların sahne üzerindeki canlı performansı sayesinde izleyicilere doğrudan ulaşabilme imkânı, onu edebiyatın diğer türlerinden ayıran en belirgin özelliktir. Türk edebiyatında modern tiyatronun varlık göstermesi ise Tanzimat dönemiyle başlamıştır.

Hikâye, anı, deneme ve tiyatro türlerinde pek çok eser kaleme alan Hidayet Sayın, halen yazı hayatına devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı, asıl mesleği çocuk hekimliği olan Hidayet Sayın'ın tiyatroya bakış açısını ortaya koymak, Türk tiyatrosundaki yerini belirlemek ve köy oyunlarında ele aldığı meseleleri tespit etmektir.

Çalışmamız, dört ana bölüm ve alt başlıklardan oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türk edebiyatında tiyatronun gelişim süreci ve köy oyunlarından bahsedilmektedir. İkinci bölümde, Hidayet Sayın'ı okuyucuya tanıtmak amacıyla ailesi, hayatı, edebî kişiliği, tiyatroculuğu ve eserleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Hidayet Sayın'ın köy konusunu işlediği tiyatro eserleri yapı bakımından tahlil edilmiştir. Dördüncü bölümde ise Hidayet Sayın'ın köy konusunu işlediği tiyatro eserlerinde, ele aldığı temalar incelenmiştir. Çalışmanın sonunda, çalışma ile ilgili değerlendirmenin bulunduğu Sonuç, çalışmada yararlanılan kaynakların belirtildiği Kaynakça ve yazar ile yapılan röportajın ve fotoğrafların bulunduğu Ekler bölümleri yer almaktadır.

Hidayet Sayın, içinde yaşadığı devrin sorunlarına ve insanına kayıtsız kalmayarak bunları eserlerinde işleyen bir yazardır. Aydın'ın Karahayıt köyünde büyüyen yazar, köy insanını yakından tanıma fırsatı bulmuş ve gözlemlemiştir. Bu gözlemlerinden hareketle köy yaşamını realist bir tavırla, geniş bir perspektifle yansıtmıştır. Tiyatro eserlerinde birçok meseleye değinen yazar, toplumun bilinçlenmesini hedefler. "*Yazmasam yaşadığımı anlamıyorum,"* diyerek tiyatroya olan tutkusunu ifade eden Hidayet Sayın, tiyatro eseri yazmaya devam eder. Yaşadığı topluma bir şeyler katma isteğiyle eserlerini kaleme almaya devam eden etkin bir yazardır.

Bu çalışmanın fikir kaynağı olan, bilgisi, görüşleri ve fikirleriyle yolumu aydınlatan, çalışma esnasında hiçbir sorumu yanıtsız bırakmayan, desteklerini her zaman yanımda hissettiğim ve lisans yıllarından beri öğrencisi olma onurunu taşıdığım kıymetli hocam Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU'ya çok teşekkür ederim. Çalışma süreci boyunca yanımda olduğu, beni destekleyip cesaretlendirdiğini için kıymetli hocama müteşekkirim.

Görüşme teklifimi geri çevirmeyip saatlerce sorularımı yanıtlayan, kaynak sağlayan ve ulaşmak istediğim her zaman bana yardımcı olan; kendisi hakkında çalışma yapma fırsatı bulduğum ve kendisini tanımaktan memnun olduğum Hidayet SAYIN'a, ayrıca sorularıma cevap veren, yardımcı olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Zuhal EROĞLU KOŞAN'a teşekkür ederim.

Tez yolculuğumda ve bütün eğitim hayatım boyunca maddî ve manevi hiçbir desteğini benden esirgemeyen, her zaman yanımda olduklarını hissettiğim sevgili annem Gülseren KURT'a ve babam Erhan KURT'a; ne zaman yardıma ihtiyaç duysam destekleriyle yanımda olan kız kardeşlerim Kübra, Melike ve Emine KURT'a çok teşekkür ederim.

Bu tez yolculuğunda, karşılaştığım zorluklara rağmen sabırla ilerledim, öğrenmekten hiç vazgeçmedim. Kendi gelişimime tanık olmak ve bu süreci tamamlamak büyük bir deneyimdi. Eksiklerim oldu fakat her biri bana daha fazlasını öğretti. Kendime ve emeğime teşekkür ederim çünkü her anında elimden gelenin en iyisini yapmaya çalıştım.

Özlem KURT

Bursa,2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **vi**

ABSTRACT ..... **vii**

ÖN SÖZ ..... **viii**

İÇİNDEKİLER ..... **x**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xv**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **4**

1.TÜRK EDEBİYATINDA TİYATRO VE KÖY OYUNLARI **4**

1.1.Türk Edebiyatında Tiyatro ***4***

1.2.Köy Oyunları ***26***

1.2.1. Köydeki Feodal Yapı İçerisinde Ağalık Düzeni, Kan Davası, Eşkıyalık, Kadın, Eğitim vb. Temaları Ele Alan Oyunlar 29

1.2.2.Köyün Sorunlarını İşleyen Oyunlar (Ekonomik Zorluklar, Toprak, Su, Doğal Afet vb.) 60

İKİNCİ BÖLÜM **65**

2.HİDAYET SAYIN'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ **65**

2.1.Hayatı ***65***

2.2.Edebî Kişiliği ***78***

2.3.Hidayet Sayın'ın Tiyatro Yazarlığı ***88***

2.3.1.Tiyatroda Başarılarının Takdiri ve Aldığı Ödüller 101

2.4.Hidayet Sayın'ın Eserleri ***103***

2.4.1. Hikâyeler 103

2.4.1.1.Yetişkinlere Yönelik Hikâyeler 103

2.4.1.2.Çocuklara Yönelik Hikâyeler 104

2.4.2.Tiyatrolar 104

2.4.2.1. Yetişkinlere Yönelik Tiyatrolar 104

2.4.2.1.1.Konusunu Köyden Alan Tiyatrolar 104

2.4.2.1.2. Konusunu Tarihten Alan Tiyatrolar 105

2.4.2.1.3. Konusunu Bireyin ve Toplumun Sorunlarından Alan Tiyatrolar 108

2.4.2.2. Çocuklara Yönelik Tiyatrolar 113

2.4.2.3.Radyo Tiyatroları 113

2.4.3.Denemeler 114
2.4.4.Anılar 114
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 115
3.HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONUSUNU İŞLEDİĞİ TİYATRO ESERLERİNDE YAPI 115
3.1.Topuzlu 115
3.1.1.Oyunun Konusu 116
3.1.2.İsimden İçeriğe 117
3.1.3.Olay Dizisi 117
3.1.4.Şahıs Kadrosu 119
3.1.4.1.Kadın Kahramanlar 120
3.1.4.2.Erkek Kahmanlar 121
3.1.4.3.Çocuk Kahramanlar 123
3.1.4.4.Koro 124
3.1.5.Mekân 124
3.3.6.Zaman 124
3.2.Pembe Kadın 125
3.2.1.Oyunun Konusu 126
3.2.2.İsimden İçeriğe 127
3.2.3.Olay Dizisi 127
3.2.4.Şahıs Kadrosu 129
3.2.4.1.Kadın Kahramanlar 129
3.2.4.2.Erkek Kahramanlar 131
3.2.5.Mekân 132
3.3.6.Zaman 133
3.3.Köşe Kapmaca 134
3.3.1.Oyunun Konusu 135
3.3.2.İsimden İçeriğe 136
3.3.3.Olay Dizisi 137
3.3.4.Şahıs Kadrosu 139
3.3.4.1.Kadın Kahramanlar 139
3.3.4.2.Erkek Kahramanlar 141

3.3.5.Mekân 142
3.3.6.Zaman 143
3.4.Uzak Dünyalar 143
3.4.1.Oyunun Konusu 144
3.4.2.İsimden İçeriğe 144
3.4.3.Olay Dizisi 146
3.4.4.Şahıs Kadrosu 148
3.4.4.1.Kadın Kahramanlar 148
3.4.4.2.Erkek Kahramanlar 149
3.4.5.Mekân 151
3.4.6.Zaman 151
3.5.İsyan 152
3.5.1.Oyunun Konusu 152
3.5.2.İsimden İçeriğe 153
3.5.3.Olay Dizisi 155
3.5.4.Şahıs Kadrosu 158
3.5.4.1.Kadın Kahramanlar 158
3.5.4.2.Erkek Kahramanlar 159
3.5.5.Mekân 163
3.5.6.Zaman 163
3.6.Bir Ateş Yumağı 164
3.6.1.Oyunun Konusu 164
3.6.2.İsimden İçeriğe 165
3.6.3.Olay Dizisi 166
3.6.4.Şahıs Kadrosu 169
3.6.4.1.Kadın Kahramanlar 169
3.6.4.2.Erkek Kahramanlar 170
3.6.5.Mekân 172
3.6.6.Zaman 172
3.7.Son Fırsat 173
3.7.1.Oyunun Konusu 173
3.7.2.İsimden İçeriğe 174

3.7.3.Olay Dizisi 175
3.7.4.Şahıs Kadrosu 179
3.7.4.1.Kadın Kahramanlar 179
3.7.4.2.Erkek Kahramanlar 181
3.7.5.Mekân 184
3.7.6.Zaman 184
3.8.Yaşamak İstiyorum 185
3.8.1.Oyunun Konusu 185
3.8.2.İsimden İçeriğe 186
3.8.3.Olay Dizisi 187
3.8.4.Şahıs Kadrosu 190
3.8.4.1.Kadın Kahramanlar 190
3.8.4.2.Erkek Kahramanlar 192
3.8.5.Mekân 193
3.8.6.Zaman 194
3.9.Yıldızlar Yağıyor Üstüme 194
3.9.1.Oyunun Konusu 194
3.9.2.İsimden İçeriğe 195
3.9.3.Olay Dizisi 197
3.9.4.Şahıs Kadrosu 200
3.9.4.1.Kadın Kahramanlar 200
3.9.4.2.Erkek Kahramanlar 201
3.9.5.Mekân 203
3.9.6.Zaman 204
3.10.Nur Baba Efsanesi 205
3.10.1.Oyunun Konusu 205
3.10.2.İsimden İçeriğe 206
3.10.3.Olay Dizisi 207
3.10.4.Şahıs Kadrosu 210
3.10.4.1.Kadın Kahramanlar 211
3.10.4.2.Erkek Kahramanlar 213
3.10.5.Mekân 215

3.10.6.Zaman 215
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 217
4.HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONUSUNU İŞLEDİĞİ TİYATRO ESERLERİNDE TEMA 217
4.1. Batıl İnançlar ve Halk İnançları 217
4.2.Kadın 237
4.2.1.Aile İçinde Kadın 237
4.2.2.Sosyal Hayatta Kadın 262
4.3.Ağalık Düzeni 285
4.3.1.Toprak ve Susuzluk 294
4.4.Kanun ve Adalet 303
4.4.1.Eşkıyalık 316
4.4.2.Kan Davası 319
4.5.Sağlık Problemleri 321
4.6.Vatan Sevgisi 334
4.6.1.Millî Mücadele Dönemi 334
4.6.2.Cumhuriyet Dönemi 342
SONUÇ 349
KAYNAKÇA 361
EKLER LİSTESİ……... 364
EK 1: HİDAYET SAYIN İLE 1 ŞUBAT 2024 TARİHİNDE YAPILAN RÖPORTAJ 364
EK 2: FOTOĞRAFLAR…….. 382

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.: Adı Geçen Eser

a.g.t.: Adı Geçen Tez

Bkz.: Bakınız

C.: Cilt

S.: Sayı

s.: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

vb.: Ve Benzeri

GİRİŞ

Cumhuriyet döneminin dikkat çeken yazarlarından biri olan Hidayet Sayın, tiyatro alanında pek çok eser vermesine rağmen, akademik anlamda Hidayet Sayın'ın hayatı, eserleri, tiyatro yazarlığı ve köy oyunları üzerine kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmaların, yazarın hayatına, tarihî oyunlarına, basılmamış oyunlarının yayınlanmasına ve tiyatrolarında ele aldığı konulara yönelik olduğu bilinmektedir. [1] Yazarın köy konusunu işlediği tiyatro eserlerini yapı ve tema bakımından inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır; çalışmamızla bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Bir edebî eserin yapısı ve teması üzerine çalışmak, eserin tam olarak anlaşılmasını, anlatım unsurlarının tespit edilmesini ve hangi temellerin üzerinde durulduğunun belirlenmesini sağlar. Tiyatro türünde, yapı ve tema birbirini tamamlayarak güçlü bir anlatım oluşturur. Yapı, olay örgüsünü sağlam bir temele dayandırırken, tema, izleyiciye aktarılmak istenen duygu ve düşünceleri netleştirerek eserin etkileyiciliğini artırır. Bu iki unsurun uyum içinde olması, tiyatro eserinin dramatik gücünü yükseltir ve seyirci üzerinde kalıcı bir etki bırakmasını sağlar.

Bu çalışmada, Hidayet Sayın'ın köy oyunlarını; oyunun tanıtımı, konusu, isim-içerik, olay dizisi, şahıs kadrosu, mekân ve zaman açısından değerlendirerek ele aldık. Oyunu anlatıya dayalı türlere uygulanan bir yöntemle inceleyerek, bu yöntemi bir sanat olan tiyatro türüne uyguladık. Bu yöntemle Hidayet Sayın'ın köy oyunlarında ele aldığı meseleleri tespit etmeyi amaçladık. Çalışmamızda, özellikle sosyal bilimler alanında sıkça kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ve doküman analizinden yararlandık. Bu yöntemlerle Hidayet Sayın ile yapılan görüşme sonucu elde edilen tespitlerimiz ile incelemelerde bulunarak çalışmamızı tamamladık.

Çalışmamızdaki temel amaç, asıl mesleği çocuk hekimliği olan Hidayet Sayın'ı tanıtmak, onun Türk tiyatrosundaki yerini belirlemek ve işlediği temleri ortaya koymaktır.

---

[1] Hidayet Sayın hakkında bugüne kadar yapılmış çalışmalar şu şekildedir: Ahu Bezircilioğlu, *Yaşamı ve Oyunlarıyla Hidayet Sayın*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anabilim Dalı, İzmir, 2006.
Müzeyyen Buttanrı, *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları I-II,* Eserofset Basım Yayın, Eskişehir, 2008.
Müzeyyen Buttanrı, *Hidayet Sayın ve Tarihi Oyunları*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2023.

1929 doğumlu Hidayet Sayın, 1963 yılından itibaren tiyatro türünde izleyicinin ilgisini çeken eserler kaleme almıştır. İlk tiyatro eseri *Topuzlu* olan Hidayet Sayın, dram, komedi ve trajedi türlerinde yüz yirmi altı tiyatro eserini Türk edebiyatına kazandırmıştır. Doksan altı yaşında olmasına rağmen büyük bir istek ve tutkuyla tiyatro eseri yazmaya devam eden Hidayet Sayın, 1963 yılında yazdığı ilk köy konulu oyunuyla dönemin dikkat çeken yazarlarından biri olmuştur. 1960'lı yıllarda köy konulu çok sayıda oyun yazılmış olması, Türk tiyatrosunda bu temaya yönelik bir eğilim olduğunu göstermektedir. Hidayet Sayın, bu eğilimi başarıyla yansıtan yazarlar arasında yer almış ve özgün eserler ortaya koymuştur. *Topuzlu* oyunu, sahnelendiği ilk yıl iki yüz elli dört kez izleyici ile buluşmuştur. Yazar, ilk oyunu ile Türk tiyatrosunda önemli bir yer edinmeyi başarmıştır.

Çalışmanızda Hidayet Sayın'ın yüz yirmi altı tiyatro eseri arasından kırsal bölgelerde yaşayan kasaba ve köy halkının yaşamını ele alan on eser incelenmiştir. *Topuzlu, Pembe Kadın, Köşe Kapmaca, Uzak Dünyalar, İsyan, Bir Ateş Yumağı, Son Fırsat, Yaşamak İstiyorum, Yıldızlar Yağıyor Üstüme* ve *Nur Baba Efsanesi* adlı eserler, yapı ve tema yönünden çözümleme esas alınarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın temel kaynağını, Hidayet Sayın'ın köy konusunu işlediği tiyatro eserleri oluşturmaktadır. Tez; Giriş, Birinci Bölüm, İkinci Bölüm, Üçüncü Bölüm, Dördüncü Bölüm, Sonuç, Kaynakça ve Ekler bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş kısmında, tezin amacı, Hidayet Sayın'ın Türk tiyatrosundaki yeri ve önemi, çalışmanın kaynağı ve içeriği hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümde, Antik Yunan'dan Cumhuriyet dönemine kadar tiyatronun gelişim sürecinden bahsedilmiştir. Cumhuriyet dönemi tiyatro yazarları hakkında bilgi verilmiş ve Türk edebiyatındaki köy oyunları ile bu oyunların içerikleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Hidayet Sayın'ın ailesi, hayatı hakkında bilgiler verilmiş; edebî kişiliğinden hareketle tiyatroculuğu üzerinde durulmuştur. Bu bölüm, yazarla yaptığımız röportajdan hareketle ve yazar ile ilgili yapılan çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Aynı zamanda, Hidayet Sayın'ın kaleme aldığı hatıra yazılarından yararlanılmıştır. Ayrıca, yazarın tüm eserleri bu bölümde başlıklar altında konularına göre sınıflandırılmıştır.

Üçüncü bölümde, Hidayet Sayın'ın köy konusunu işlediği tiyatro eserleri yapı bakımından değerlendirilmiştir. Her tiyatro eseri müstakil olarak ele alınmış ve "oyunun tanıtımı", "oyunun konusu", "isimden içeriğe", "olay dizisi", "şahıs kadrosu", "mekân" ve "zaman" başlıkları altında incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, Hidayet Sayın'ın köy konusunu işlediği tiyatro eserleri tematik olarak incelenmiştir. Yazarın tiyatrolarda ele aldığı köy sorunları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Yazarın üzerinde en çok durduğu temalar; "batıl inançlar ve halk inançları", "aile içinde ve sosyal hayatta kadın", "ağalık düzeni", "toprak ve susuzluk", "kanun ve adalet", "eşkıyalık", "kan davası", "sağlık problemleri" ve "vatan sevgisi"dir.

Çalışmanın sonunda, Sonuç, Kaynakça ve Ekler bölümleri yer almaktadır. Sonuç bölümünde, genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Kaynakça bölümünde, tez hazırlanırken incelenen ve yararlanılan kaynaklar gösterilmiştir. Ekler kısmında ise yazar ile yapılan röportaj ve fotoğraflar yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TÜRK EDEBİYATINDA TİYATRO VE KÖY OYUNLARI

1.1.Türk Edebiyatında Tiyatro

Tiyatro; kökeni antik çağlara dayanan, çeşitli dinî törenlerden doğan, daha sonra geliştirilerek sahnede bir seyirci topluluğu önünde oyuncular tarafından canlandırılmak amacıyla yazılı bir metne dönüşen ve malzemesi insan olan bir sanattır. Tiyatro insanın duygu ve düşüncelerini sahnede canlandırmasıyla edebî bir tür haline gelir. Bu tür vasıtasıyla insan kendini tanır, geliştirir ve eğlendirir. Aynı zamanda insanların birbiriyle iletişim kurmasını ve anlaşmasını da sağlar. İnsanın hayal gücünü, yaratıcılığını, estetik zevkini ve eleştirel bakışını geliştirir. Kısaca tiyatro, insanın hayata daha güzel ve anlamlı bakmasını sağlar. Geçmişten günümüze kadar tiyatro hakkında birçok tanım ortaya çıkmıştır.

> *"Yunanca 'seyirlik yeri' anlamına gelen theatron'dan türetilmiş olan tiyatro bir öyküyü, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatıdır."*[2]

Shakespeare, tiyatroyu "*insanı, insana, insanla, insanca anlatma sanatı"* olarak tanımlar. Tiyatronun merkezinde insan olan ve tüm malzemesiyle insana yönelen bir edebî tür olduğu görülmektedir. Diğer edebî türlerden ayrılan en önemli özelliği hayatın içindeki insanı ve insanın duygu dünyasını hareketlerle ele alması ve kuralları çerçevesinde izleyicilere aktarabilmesidir.

Namık Kemal tiyatroyu "*Tiyatro bir eğlencedir ama eğlencelerin en faydalısıdır*" şeklinde tanımlamış ve tiyatroda eğlendirme işlevinin önemini vurgulayarak eğlendirme görevinin yanı sıra özellikle öğreticilik, bireyi ve toplumu bilgilendirme amacıyla kullanılabileceğini ifade etmiştir. Dünya tiyatro tarihinde önemli bir yere sahip olan diğer bir isim Bertold Brecht ise tiyatroyu "*Tiyatro, insanlar arasında geçen, aktarılmış ya da kurgu ürünü olayların canlı betimlemelerinin eğlendirme amacıyla oluşturulmasıdır*" [3]şeklinde tanımlamış ve en önemli görevinin

[2] Anna Britannica, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, Cilt 21, Ana Yayıncılık , İstanbul,1990,s.41.
[3] Ajda Güney, "Aristoteles ve Bertold Brecht'in İngiliz Tiyatrosuna Etkileri", *e- Journal of New World Sciences Academy*, S.1,2011, s.140.

eğlendirmek olduğunu vurgulamıştır. Kültürleri farklı olan yazarların tiyatro tanımlarına bakıldığında kendilerine özgü göreceli ifadeler kullandıkları fakat tiyatronun kökeni ve kaynağı hakkında ekseriyetle ortak noktada birleştikleri görülür.

Ajda Güney, "Aristoteles ve Bertold Brecht'in İngiliz Tiyatrosuna Etkileri" adlı makalesinde tiyatronun kaynağından şu şekilde bahseder:

> "*Tiyatro sanatı İ.Ö. Altıncı yüzyılda Antik Yunan toplumunda ortaya çıkmıştır. Diğer sanat türleri gibi dinsel törenlerden doğmuş olan tiyatro, daha sonra dinden bağımsızlaşarak sanat haline gelmiştir. Kökeninde, ilkel insanın doğa olaylarını kendi bedensel hareketleriyle simgesel olarak temsil etme çabaları yatar.*"[4]

Mehmet Fuat ise *Tiyatro Tarihi* adlı eserinde "*Tiyatro dinden de eskidir*" diyerek tiyatronun kökenini çok eskiye dayandırmış ve köklü bir sanat olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Tiyatro, oyun sanatı, dinden de eskidir. Gece ateşin çevresinde otururken, av hayvanlarını çoğaltmak, ya da ertesi gün çıkacakların avın iyi gitmesini sağlamak amacıyla bir çeşit büyü yapmayı düşünen, kalkıp avlanacak hayvanları taklit eden ilk insanın bu davranışıyla birlikte tiyatro da başlamış oluyor."*[5]

Tiyatronun başka sanatlarda olduğu gibi kökeninde dinî törenler vardır ve tiyatro daha sonra dinden bağımsızlaşarak bir sanat haline gelir. Shakespeare'in dile getirdiği gibi "*Tiyatro yaşamın aynasıdır*" ve kültürel farklılıkları yansıtır. Tiyatro insanların ihtiyaçlarıyla birlikte ortaya çıkmış, zamanla değişikliklere uğrayarak günümüze kadar varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Tiyatro, evrensel bir özellik göstererek farklı duygulara sahip insanları bir araya getirir. Özellikle tiyatroda hareket önemlidir, olayların hareketi oluşturacak şekilde birbirine bağlanması gerekir. Bunları oyun, oyuncu, mekân ve seyirci unsurları ile tamamlar. Tiyatro, toplumların kültürel yapısı, gelenekleri ve yaşayış biçimlerinden beslenerek şekillenir. Bu sebeple Batı ve Doğu kültürlerinde farklı gelişim gösterir. Her iki kültürde de dinî törenler, taklit ve danslarla başlayan süreç zamanla yaşadığı topluma göre değişmiştir.

---

[4] Ajda Güney, "Aristoteles ve Bertold Brecht'in İngiliz Tiyatrosuna Etkileri", *e- Journal of New World Sciences Academy*, S.1,2011,s.136.
[5] Mehmet Fuat, *Tiyatro Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1984, s.9.

Tiyatro, ilk ortaya çıktığında trajedi ve komedi olmak üzere iki şekildedir. Batı kültüründe tiyatronun kökeni Eski Yunanda bolluk ve bereketi kutlamak için "*Dionysos"* adına yapılan şenliklere bağlanır. Bu şenliklerde karşılıklı söylenen şarkılardan ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Batı tiyatrosunda eserler, içerik ve teknik bakımından dramatik şekildedir. Eserler kaynağını yaşamdan alır ve muhteva gerilimi sağlayan çatışma unsuruna uygun oluşturulur. Batı kültürünün yaşayış biçimi, inancı ve mitolojiden yararlanarak insanların ihtiyaçlarına da cevap vererek zamanla bir sanat haline gelmiştir.[6]

Türk toplumunun modern tiyatro ile tanışması Tanzimat döneminde gerçekleşmiştir. Tanzimat'tan önce Türk tiyatrosunda yer alan gösterim türlerinin tümü Geleneksel Türk tiyatrosu adı altında değerlendirilmiştir.

Metin And, Geleneksel Türk tiyatrosunu iki geleneğe ayırır. Bunlardan ilki köy halkının dinî törenleriyle oluşmuş "*köylü tiyatrosu*" geleneğidir. İkincisi ise kentlerde yaşayanların oluşturduğu ürünlerden meydana gelen "*halk tiyatrosu*" geleneğidir. Bu iki gelenek arasındaki en önemli fark köylü tiyatrosu geleneğinin inançlara bağlı olmasıdır. "*Köylü tiyatrosu*" Türk köylüsünün eski ritüellerini ve inançlarını devam ettirir. Bu ritüeller hayvan benzetmeceleri, danslar, kukla ve çeşitli doğmaca oyunları oluşturur. "*Halk tiyatrosu*" ise şehirlerde değişik çevrelerin meydana getirdiği ürünlerdir. Halk tiyatrosu geleneği içerisinde Karagöz, ortaoyunu, meddah, tuluat ve kukla yer alır. Bu oyunların en önemli özelliği yazılı bir metin olmadan, sahnesiz, kalıplaşmış kişi ve olaylar etrafında doğaçlama bir şekilde oynanmasıdır.[7]

Batılı anlamda tiyatro ile tanışmamız 19. yüzyılda başlamıştır. Batı tiyatrosu ile tanışma ilk olarak yabancı elçiliklerin kendi bünyelerinde tiyatro sahneleri kurdurup oyunlara yer vermeleri ile gerçekleşmiştir. Daha sonra devletin üst makamlarında bulunan kişilerin tiyatroya önem vermesi, özellikle saray tiyatrolarının kurulması tiyatronun gelişmesinde etkili olmuştur.

[6] Enver Töre, "Türk Tiyatrosunun Kaynakları", *İnternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4 (1-2), 2009, s.2182.
[7] Metin And, *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s.11-12.

Refik Ahmet Sevengil, saray tiyatrosunun kendi başına bir devir oluşturabileceğini, Osmanlı Devleti'nde Abdülmecid, Abdülaziz, V. Murat ve Abdülhamid gibi padişahların döneminde sarayda düzenlenen dramatik eğlenceler, opera ve tiyatroların Türk tiyatrosu tarihinde önemli bir gelişme olduğunu ifade eder.[8] Bu dönemde tiyatro, yazarların görüş ve düşüncelerini halka ulaştırmak için bir araç olarak kullanılmıştır.

1860 yılında Osmanlı Devleti'nin yaşadığı siyasî, sosyal ve ekonomik gelişmeler bazı değişimlere neden olur. Bu dönemin en önemli özelliklerinde biri Osmanlı Devleti ve Batı arasında etkileşim sayesinde modernleşme sürecinin başlamış olmasıdır. Mustafa Reşit Paşa'nın 1839 yılında Gülhane Parkı'nda okuduğu Gülhane Hatt-ı Hümayunu diye de anılan Tanzimat Fermanı batılılaşma sürecinin ilk önemli adımıdır.[9] Bu süreçle birlikte her alanda değişiklikler olmaya başlar. Edebiyat alanında da köklü değişimler ve yenilikler gerçekleşmiştir. Bu dönem Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı olarak adlandırılır. Modern Türk Tiyatrosunun başlangıcı da Tanzimat Dönemidir. Genel olarak Modern Türk tiyatrosu üç dönemde incelenebilir:1839'dan 1908'e Tanzimat Tiyatrosu, 1908'den 1923'e kadar olan dönem Meşrutiyet Tiyatrosu ve 1923'ten günümüze kadar devam eden dönem ise Cumhuriyet Tiyatrosu olarak adlandırılır.[10] Tiyatro faaliyetleri hızlı bir şekilde gelişme gösterince tiyatro binaları kurulmaya başlamıştır. İlk olarak yabancı topluluklar tiyatro gösterileri düzenlemiştir. Özellikle bu dönemde Fransız Tiyatrosu ve Hoca Naum Tiyatrosu iki önemli tiyatro faaliyetidir. Fransız Tiyatrosu 1831 yılında İstiklal Caddesi'nde kurulan ilk tiyatrodur.[11] 1840 yılında ise Galatasaray Lisesi'nin karşısında bulunan Bosco Tiyatrosu kurulmuştur. Bu tiyatro binasında yabancı topluluklar tarafında birçok gösteriler yapılmıştır. Türk seyirciler için oyundan önce Türkçe özetler dağıtılmış ve oyunların Türkçe tercümeleri *Ceride-i Havadis'te* yayımlanmıştır.[12] Bir süre sonra tiyatronun yönetimi Basco'dan Hoca Naum'a geçmiştir.

---

[8] Abdurrahman Hancıoğlu,*1946-1960 Arası Türk Tiyatrosunda Toplumsal Meseleler*,(Doktora Tezi),İstanbul,2024,s.20.

[9] Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul,2013, s.5.

[10] And,a.g.e.,s.67.

[11] Elmira Koç,*Mahmut Yesari'nin Telif Tiyatrolarında Yapı ve İzlek*,(Yüksek Lisans Tezi), Bursa,2022,s.6.

[12] Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul,2013,s.155.

1860 yılında kurulan ve Ermeni oyunculardan oluşan Hoca Naum tiyatrosu ilk tiyatro topluluğumuzdur. "*1860'ta Hoca Naum, Ermeni artistlerinden bir kumpanya kurar; bu suretle tiyatro hareketi yerlileşir ve Türkçe temsiller başlar*"[13] Fakat 1870 yılında Fransa-Almanya savaşı sebebiyle tiyatro bir süre kapanır. Aynı yılda da Beyoğlu'nda çıkan bir yangın nedeniyle yok olur.[14]

İlk tiyatro topluluklarıyla birlikte tiyatro yazarlığının ilk örnekleri Tanzimat döneminde verilmeye başlanmıştır. Tanzimat tiyatrosu 1839-1908 yıllarını kapsar. Bu dönemde yazılan ilk piyes Abdülhak Hamid Tarhan'ın babası *Hayrullah Efendi'nin Hikâye-i İbrahim Paşa be-İbrahim-i Gülşeni*[15] isimli eseridir. Yazarın, 1844 yılında yazıldığı tahmin edilen dört perdelik dram türünde ilk tiyatro denemesidir. İbrahim Şinasi'nin 1859' da yazdığı 1860 yılında *Tercüman-ı Ahval* gazetesinde tefrika edilen *Şair Evlenmesi* adlı oyunu Batılı tarzda yazılan ilk tiyatro eseri olarak kabul edilir. Tek perdelik töre komedisi olan *Şair Evlenmesi* görücü usulü ile evlenmenin ortaya çıkardığı sorunları ele alarak bu eleştiri üzerine kurulmuştur.[16] İçeriği bakımından Ortaoyunu ve Karagöz fasıllarını andıran, Moliere'in *Zoraki Nikâh* adlı oyununun tesiri ile oluşturulmuş, o günlerde sahnelenemeyen bir tiyatro eseridir.[17] Bu dönemde Tanzimat sanatçılarının Batılı yazarlardan çeviri ve uyarlama oyunlar yazdıklarını, özellikle Moliere, Victor Hugo ve Shakespeare'in etkilerini görmekteyiz.

*Şair Evlenmesi'*nin konusunun ne kadar yerli, hayatın bütün renklerini seçtiği karakterlerle yansıtan ve sonraki dönemlere de uygun olduğunu söyleyen Ahmet Hamdi Tanpınar *"Şinasi bu eseri ile bize, bir münekkidin, Chesterton'un, yine kendisinden alarak Dickens'ı tarif ettiği tabirle, 'sokağın anahtarını' hediye etmiş, tek ufuk olarak canlı hayatı göstermiştir"*[18] sözleriyle eser ile yerli hayat arasındaki ilişkiyi ifade etmiştir.

---

[13] Tanpınar,a.g.e., s.156.
[14] Abdurrahman Hancıoğlu,*1946-1960 Arası Türk Tiyatrosunda Toplumsal Meseleler*,(Doktora Tezi), İstanbul,2024,s.21.
[15] Bu oyun hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Âbide Doğan, "Ünlü Bir Tarihçinin Oyunu: Hikaye-i İbrahim Paşa ve İbrahim-i Gülşeni",:XII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı, Romanya: Bükreş Üniversitesi,2017, 298 – 306.
[16] Akyüz,a.g.e.,s.57-58.
[17] İnci Enginün, *Türk Tiyatrosu Şinasi'den Turan Oflazoğlu'na*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2019,s.13-14.
[18] Tanpnar,a.g.e.,s.211.

Tanzimat döneminde Şinasi'den sonra Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami, Recaizade Mahmut Ekrem, Ebuziya Tevfik, Samipaşazade Sezai, Abdülhak Hamid Tarhan, Ahmet Vefik Paşa, Manastırlı Mehmet Rıfat Bey, Ali Haydar Bey, Feraizcizade Mehmet Şakir gibi isimler tiyatro türünde eserler kaleme almıştır.[19]

Bu dönemde tiyatro ile ilgili üç önemli gelişme gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki İstanbul'da Gedikpaşa Tiyatrosunun kurulması, ikincisi Bursa'da Ahmet Vefik Paşa tiyatro binasının kurulması ve üçüncüsü Ziya Paşa'nın Adana'da bir tiyatro binasını kurdurmasıdır. Tiyatronun hızlı bir şekilde gelişmesini sağlayan, Modern Türk Tiyatrosu'nun ilk adımı 1868 yılında kurulan Osmanlı Tiyatrosu'dur. Güllü Agop tarafından İstanbul'da Gedik Paşa'da kurulan bu tiyatro binası dönemin devlet adamları ve edebiyatçılarının gösterdikleri büyük ilgi sayesinde uzun süre devam etmiştir.[20] Ahmet Hamdi Tanpınar, Güllü Agop tiyatrosunun tiyatromuz için önemli bir gelişme olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"1868 senesi tiyatromuz için bir başka noktadan da mühimdir. Bu sene Ramazanında bazı neticesiz kalmış teşebbüslerden sonra, Güllü Agop tarafından Gedikpaşa'da Tiyatro-yı Osmanî adlı bir sahne kurulur.1870-1871 Ramazanında Türkçe olarak tercüme, telif, opera, operet, trajedi, komedi, hülâsa oldukça zengin bir repertuvarla işe başlar."*[21]

1872 yılında Güllü Agop sahnesinin etrafında Osmanlı Tiyatrosu'nu geliştirmek amacıyla ikinci bir adım atılmıştır. Namık Kemal, Âli Bey gibi önemli isimlerin bulunduğu edebî bir heyet kurulmasına karar verilmiştir. Bu edebî heyetin görevi sahnelenecek olan tiyatro metinleri, oyuncular, diyaloglar vb. üzerine çalışmalar yapmaktır. Fakat Namık Kemal 1 Nisan 1873'te Güllü Agop Tiyatrosunda sahnelenen *Vatan yahut Silistre*[22] oyunu sebebiyle sürgüne gönderilmiştir. Daha sonra edebî heyet; Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Teodor Kasap ve Âli Bey gibi isimlerle varlığını sürdürmüştür.[23]

---

[19] And,a.g.e.,s.96-98.
[20] Akyüz,a.g.e.,s.56.
[21] Tanpınar,a.g.e.,s.282.
[22] Bu oyun hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Alev Sınar Çılgın, "Vatan yahut Silistre'de Vatan Kavramı", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.9, 2005,s.135-145.
[23] Tanpınar,a.g.e.,s.282-283.

Tanzimat döneminde ilk sahnelenen tiyatro olan *Vatan yahut Silistre'yi* kaleme alan Namık Kemal özellikle tiyatrolarında toplumu yönlendirmek istemiş ve bu amaçla tiyatrolarını araç olarak kullanmıştır. Tezli tiyatro denilebilecek bir anlayışla tiyatroyu düşüncelerini savunup aktardığı bir kürsü haline getirir.

Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah ve *Kara Bela* gibi tiyatro eserlerini kaleme alarak sadece döneminde değil kendinden sonraki yazarları da etkilemiştir. Özellikle *Celal Mukaddimesi* ile tiyatro ile ilgili görüşlerini belirtip yazarlara yol göstermiştir.[24]

Ahmet Mithat Efendi bu dönemin önemli tiyatro yazarlarından birisidir. *Eyvah!, Açık Baş, Ahz-ı Sar yahut Avrupa'nın Eski Medeniyeti, Hükm-i Dil, Çengi yahut Daniş Çelebi, Fürs-i Kadimde Bir Facia yahut Siyavuş, Çerkez Özdenleri* ve *Zeybekler* adlı oyunlarını kaleme almıştır.[25]Ahmet Mithat Efendi'nin *Çerkez Özdenleri* adlı oyunu, Osmanlı Tiyatrosunun yıkılmasına sebep olmuştur. Oyunun içeriği sebebiyle sansüre uğramış ve Gedikpaşa Tiyatrosunun bir gecede yıkılmasına sebep olmuştur. Bu durum tiyatro faaliyetlerine zarar vermiş fakat birçok tiyatro binası da kurulmuştur.[26]

Şemsettin Sami'nin üç tane sahnelenmiş tiyatro eseri vardır*: Besa yahut Ahde Vefa*, *Gave*, ve *Seydi Yahya*'dır. Sami Paşazade Sezai, *Bir Düşmüş Kadın* ve *Şir* adlı iki tiyatro eseri kaleme almıştır. Muallim Naci ise *Hazım Bey yahut Heder* adlı tek tiyatro eseri yazmıştır. Ebüzziya Tevfik'in ise Victor Hugo'nun *Angelo* isimli eserinden uyarlama olan *Habibe yahut Semahat-i Aşk* ve *Ecel-i Kaza* adlı iki oyunu vardır.[27]

Tanzimat'ın ilk döneminde tiyatro eserlerinde genel itibariyle görücü usulü evlilik, cariyelik, yanlış batılılaşma, batıl inançlar, ideoloji, tarih, vatan sevgisi, hürriyet vb. konular işlenmiştir. Yazarların genel amaçları halkı bilinçlendirmektir.

> *"Tanzimat tiyatrosunda da, Tanzimat'ın prensiplerine uygun olarak, sosyal eğitimin-genellikle- ön planda yer aldığı görülür. Bu amaca, bazen de sosyal aksaklıklara doğrudan doğruya dokunmak veya tarihin 'ibret verici' olaylarını ele alıp onlardan ahlâki sonuçlar çıkarmak suretiyle varılmak istenir. Fakat sosyal*

[24] And,a.g.e.,s.96.
[25] And,a.g.e.,s.96-97.
[26] Sevda Şener, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000,s.30-32.
[27] And,a.g.e.,s.97.

meseleler, daha çok aile çerçevesi içinde kalmıştır. Bu da yazarların sosyal yaşayışı gözleme ve inceleme alışkanlığına henüz gereği gibi sahip bulunamayışlarındandır." [28]

Tanzimat'ın ikinci döneminde ise II. Abdülhamit'ten dolayı yaşanan sıkıyönetim, oyunların konularını da etkilemiştir. Tanzimat dönemi tiyatrosunda başlangıçtaki sosyal muhteva, ikinci dönemde yerini bireysel meselelere bırakmıştır. Bu iki dönemle ilgili durumu Ahmet Hamdi Tanpınar şu şekilde açıklar:

"1873 senelerine doğru Türk tiyatrosunda belli başlı iki yol belirmişti. Birincisi Şinasi'nin yoludur ki, Vefik Paşa, Teodor Kasab ve Âli Bey – Ali Bey'den gayrisi, dilde onun kadar titiz olmamakla beraber – az çok farklarla devam ederler. (...) İkincisi ise Nâmık Kemal ve Hâmid'in hemen hemen tek başlarına verdikleri - Hamid'in bir iki hayranının eserleri varsa da ehemmiyetli değildir- tiyatro eserleridir."[29]

Bu dönemin önemli tiyatro yazarlarından biri olan Recaizade Mahmut Ekrem'in *Afife Anjelik, Atala yahut Amerika Vahşileri, Vuslat yahut Süreksiz Sevinç, Çok Bilen Çok Yanılır* adlı oyunları vardır. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser veren Abdülhak Hamid Tarhan, birçok tiyatro oyunu kaleme almıştır. Bunlar arasında *İçli Kız, Macera-yı Aşk, Sabr u Sebat, Duhter-i Hindu, Nazife, Eşber, Tarık yahut Endülüs'ün Fethi, İbn-i Musa yahut Zatül-Cemal, Finten, Zeyneb yahut Tecrübe-i Kader, Cünun-ı Aşk, Sardanapal* ve *Liberte* adlı tiyatroları bulunmaktadır.[30] Özellikle Abdülhak Hamid Tarhan'ın yazdığı eserlerle başlangıçtaki toplumsal içeriğin daha birey merkezli haline geldiğini görülmektedir.*"Tanzimat devri tiyatrosunun başlangıçtaki sosyal muhtevasını tersine çevirenlerin en güçlü ve en verimli olanıdır. Böylelikle Türk Tiyatrosu da yavaş yavaş yeniden ferde yönelerek daha çok, bir karakter tiyatrosu haline girer. Gerçekten Hamid'in bütün piyeslerinde karakterler ön planda gelir. Oyunlarına aldığı karakterlerin psikolojik tahliline büyük değer verir."*[31]

Tanzimat döneminde Moliere'den yaptığı çeviri ve uyarlamalarla tanınan Ahmet Vefik Paşa, kendine özgü yöntemlerle başarılı pek çok tiyatro eseri yazan bir isimdir.

[28] Akyüz,a.g.e.,s.57.
[29] Tanpınar,a.g.e.,s.285.
[30] And,a.g.e.,s.97.
[31] Akyüz,a.g.e.,s.65.

Ahmet Vefik Paşa Bursa valiliği zamanında, Bursa'da Ahmet Vefik Paşa tiyatro binasının kurulmasına sebep olmuş ve bu dönemde tiyatro alanında önemli bir gelişmeye adım atmıştır. Ahmet Vefik Paşa'nın amacı tiyatro kültürünü yerleştirmek, tiyatro aracılığı ile halkı eğitmek ve tiyatro seyircisini yetiştirmektir. Özellikle tiyatrolarında komedi türünü ve Moliere'i seçmesindeki sebep komedinin gülünç yönünü kendisine yakın bulmasıdır. Tiyatronun genel bir özelliği olan güldürürken düşündürmeyi de amaçlar.

Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatrolarını Moliere'den yaptığı çeviri ve uyarlamalar şeklinde iki başlıkta toplayabiliriz. Bunlar arasında *Zor Nikâhı, Zoraki Tabip, Yorgaki Dandini, Savruk, İnfal-i Aşk, Dudu Kuşları, Kocalar Mektebi, Kadınlar Mektebi, Tartüf, Don Civani, Adamcıl, Azarya, Meraki, Dekbazlık, Okumuş Kadınlar, Aşk-ı Musavver* gibi oyunları yer alır.[32] Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa valiliği sırasında onun yanında yetişmiş ve Tanzimat döneminin Moliere'i olarak bilinen önemli tiyatro yazarlarından biri de Feraizcizade Mehmet Şakir'dir. Yazarın komedi türünde kaleme aldığı *Teehhül yahut İlk Gözağrısı, İnatçı yahut Çöpçatan, Evhami, İcab-i Gurur yahut İnkılab-i Muhabbet, Kırk Yalan Köse ve Yalan Tükendi* adlı oyunları vardır.[33]

Tanzimat devri tiyatro yazarlarından pek çok ismi daha görmekteyiz. Bunlar arasında Direktör Âli Bey'in *Misafiri İstiskal, Kokona Yatıyor* ve *Geveze Berber* adlı oyunları, Manastırlı Mehmet Rıfat'ın *Görenek, Ya Gazi Ya Şehit* ve *Pâk-Dâmen* adlı oyunları dışında bir de Hasan Bedrettin Paşayla birlikte yazdığı *Temaşa* adlı eserde yirmi oyun vardır. Ali Haydar Bey'in ise *Sergüzeşt-i Perviz, İkinci Ersas* ve *Rüya* adlı tiyatro eserleri bulunmaktadır.[34]

Tanzimat'ın ikinci döneminde II. Abdülhamit'ten dolayı etkisini gösteren sıkıyönetim, Servet-i Fünun döneminde de devam etmiştir. *"Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosunun II. Abdülhamid tarafından yıktırıldığı ve ciddi tiyatro eserlerinin oynanmasının yasak edildiği 1883'ten sonra, Tanzimat edebiyatının ilk döneminde yazarlarca büyük rağbet gören dramatik türün, bu rağbetini günden güne kaybederek*

[32] İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyete(1839-1923)*,Dergâh Yayınları, İstanbul,2020,s.659.
[33] And,a.g.e.,s.98.
[34] And,a.g.e.,s.97-98.

yalnız Abdülhak Hamid ile Ahmet Mithat'ın –piyes tekniğini feda edip sadece okunmak için yazmak suretiyle- bu alanda eserler vermekte devam ettiklerini görüyoruz."[35]

1896-1908 yılları arasında tiyatroda bir duraklama yaşanmış, II. Meşrutiyetin ilanıyla yazarlar tiyatroya yeniden yönelmişlerdir. Fakat nitelik olarak Tanzimat döneminin gerisinde kalmışlardır.*"Servet-i Fünun üyeleri Meşrutiyetten önceki koşulların tiyatroya uygun olmaması bakımından ve yalnız okunmak amacıyla tiyatro yapıtları yazmak istemediklerinden, Meşrutiyete kadar bu alanda yapıt vermemişlerdir."*[36] Bu dönemde tiyatroya yönelik fazla bir çalışma olmamasına rağmen II. Meşrutiyetin ilanından sonra Sahne-i Milliye-i Osmani, Ertuğrul Muhsin Bey ve Heyet-i Temsiliyesi, Osmanlı İttihat Dram Kumpanyası, Şark Dram Kumpanyası gibi pek çok tiyatro toplulukları kurularak tiyatro çalışmaları zenginleştirilmek istenmiştir.[37]

1914 yılında Türk Tiyatrosu açısında önemli bir gelişme meydana gelmiştir. "Dârülbedâyi'i Osmanî" adı ile ilk resmi şehir tiyatrosu kurulmuştur. Modern bir tiyatronun özelliklerine sahip olan bu gelişme birçok işlevde kullanılmıştır. Dârülbedâyi'de sahnelen ilk oyun Hüseyin Suat Yalçın'ın Fransız yazar Emile Fabre'den uyarladığı *Çürük Temel* (*La Maison d'Argile*) adlı oyunudur. Daha sonra Halit Fahri Ozansoy'un *Baykuş* adlı oyunu sahnelenmiştir. Dârülbedâyi, Cumhuriyet'in ilanından sonra da İstanbul Şehir Tiyatrosu adını alarak varlığını devam ettirmiştir.[38] Bu dönemde ilk defa Türk kadınının sahneye çıkması Türk tiyatrosu için en önemli gelişmelerden biridir. Buna öncü olan isim Hüseyin Suat Yalçındır. Yazarın 1920 yılında, Dârülbedâyi'de sahnelenen *Yamalar* isimli tiyatrosunda Emel rolünde karşımıza çıkan Afife Jale ilk Müslüman kadın sanatçımızdır.[39] Hüseyin Suat'ın bunlar dışında *Şehbal yahut İstibdadın Son Perdesi, Hülle, Çifteli Mikroplar, Deva-yı Aşk, Harman Sonu, Çantada Keklik* ve *Ballı Baba* adlı oyunları vardır.[40]

Servet-i Fünun yazarlarından daha çok romanlarıyla tanınan Mehmet Rauf, *Pençe, Cidal, Ceriha* ve *Diken* adlı oyunları da kaleme almıştır. Cenap Şehabettin, *Yalan, Körebe* ve *Küçük Beyler* adlı oyunları yazmıştır.

[35] Akyüz,a.g.e.,s.140.
[36] And,a.g.e.,s.134.
[37] And,a.g.e.,s.126-127.
[38] Akyüz,a.g.e.,s.176-177.
[39] And,a.g.e.,s.119.
[40] And,a.g.e.,s.134.

Bu dönemin en meşhur roman yazarı olan Halit Ziya Uşaklıgil'in ise *Kâbus, Füruzan* ve *Fare* adlı tiyatroları vardır. Ali Ekrem Bolayır'ın *Baria, Mama Dadım Darılır, Köse Daniş ve Kumpanyası* adlı oyunları ile Faik Ali Ozansoy'un *Payitahtın Kapısında, Nedim ve Lale Devri* adlı tiyatroları bulunur. Servet-i Fünun kuşağında yer alan ama onların dışında kalan Cumhuriyet döneminde de eser vermeye devam eden Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Hazan Bülbülü* adlı oyununu kaleme almıştır. Fecr-i Atî döneminde de tiyatro ile ilgilenen önemli isimler olmuştur. Bu dönemde Şehabettin Süleyman'ın *Fırtına, Çıkmaz Sokak, Kırık Mahfaza* ve *Siyah Süs* adlı oyunları bulunmaktadır. Tahsin Nahit, *Firar* ve *Hicranlar* adlı tiyatrolarıyla bu dönemin önemli tiyatro yazarlarından biri olarak öne çıkmıştır. Ayrıca Tahsin Nahit ve Şehabettin Süleyman'ın birlikte yazdıkları *Kösem Sultan* ve *Ben...Başka* adlı oyunları da vardır. Önemli bir tiyatro eleştirmeni olan Müfit Ratip'in *Sayfiyede Zincir* adlı oyunu ile Refik Halit Karayla birlikte yazdıkları *Kanije Müdafaası* ve *Tiryaki Hasan Paşa* adlı oyunları da bu dönemde kaleme alınmıştır.[41]

Meşrutiyet dönemi tiyatro eserlerinin oluşmasında iki önemli etken vardır. Bunlardan ilki Tanzimat döneminde yazılmış Türk eserlerin etkisi, ikincisi ise Avrupa Tiyatrosunun özellikle Fransız tiyatrosunun etkisidir. Tanzimat döneminde kısa bir süre içinde Batı tiyatrosuyla tanışılmış ve tiyatro eseri yazma geliştirilmiştir. Fakat tiyatro eserlerinde İstibdat döneminde bir duraklama yaşanmıştır. Hürriyetin ilanıyla birlikte tiyatroya ilgi duyan yazarlar, Tanzimat dönemi yazarlarını örnek alarak eserler kaleme almışlardır.[42] Bu dönem oyunlarında genelinde toplumsal sorunlar, tarihî olaylar, 31 Mart olayı, Türkçülük, İslamcılık ve Osmanlıcılık gibi düşünce akımları, aile dramları, batıl inançlar, evlilik, yabancı kadınla ilişki kuran Türk erkeklerinin yarattığı sorunlar, çeşitli törelerin bozukluğu gibi konular işlenmiştir. Özellikle oyunlarda; Hürriyetin ilanıyla bütün kötülüklerin sona erdiği mesajı verilmekte, kötülerin cezalandırıldığı, halkın moralini düzeltmek ve savaş gücünü arttırmak için Türk kahramanlığı ve vatanseverliğini gösteren sahneler yer almaktadır. Cumhuriyet tiyatrosunun temelleri bu dönemde atılır. Kısaca bu dönem Meşrutiyetin eski devri ile Cumhuriyet Türkiye'si arasında bir köprü durumundadır.[43]

[41] And,a.g.e.,s.135-137.
[42] Metin And, *100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1970, s.235.
[43] And,a.g.e., s.242-244.

Millî edebiyat döneminde pek çok isim tiyatro eseri kaleme almıştır. Hikâyeleriyle tanınan Ömer Seyfettin, bu dönemde *Mahçupluk İmtihanı, İhtiyar Olsam da, Şaka, Nasrettin Hoca, Canlar ve Patlıcanlar, Katil Kim, Yaşasın Dolap* ve *Telgraf* adlı oyunları yazmıştır.[44] Millî edebiyat döneminde daha çok romanlarıyla tanınan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Nirvana* adlı oyunu; Halide Edip Adıvar, *Kenan Çobanları* adlı oyunu; Reşat Nuri Güntekin, *Sarıpınar 1914* adlı oyunu kaleme alınmıştır. Şair Nigar Hanım'ın *Tasvir-i Aşk, Suistimal ve Girive,* adlı oyunları vardır. Cumhuriyet Dönemi'nde de yazmaya devam eden Aka Gündüz, *Aşk ve İstibdat, Muhterem Katil* ve *Yarım Türkler* adlı tiyatrolarını bu dönemde kaleme almıştır. Ziya Gökalp'ın *Alparslan-Malazgirt Muharebesi* adlı manzum bir oyunu bulunur. Mithat Cemal Kuntay, Fecr-i Atî kuşağından olmakla birlikte daha sonra Millî edebiyat akımına katılmıştır. *Kemal* ve *Yirmi Sekiz Kânunuevvel* adlı iki oyun kaleme almıştır. Bu dönemde tiyatro ile yakından ilgilenen Halit Fahri Ozansoy'un *Baykuş, Ölüm Perileri, İlk Şair* ve *İtiraf* adlı oyunları bulunmaktadır. Yusuf Ziya Ortaç ise *Binnaz* adlı manzum oyunu dışında *Lâtife, Mahkemede, Tavla, Düğünden Sonra, Erkek Evlat, Nikâhta Keramet* gibi birçok oyun kaleme almıştır.[45]

Millî edebiyat döneminde tiyatro yazarlığını en verimli şekilde benimseyen ve Cumhuriyet döneminde de yazmaya devam eden iki isim vardır: İbnürrefik Ahmet Nuri(Sekizinci)[46] ve Musahipzâde Celal'dir. İbnürrefik Ahmet Nuri'nin Millî edebiyat döneminde **y**azdığı tiyatrolara *Aşk-ı Atik, Cereme, Dengi Dengine, Tecdid-i Nikâh, Fırsat Yoksulu, Gücü Gücü Yetene, Kadın Tertibi, Gerdaniye Buselik, Hisse-i Şayia, İki Bebek, İzdivaç Projesi, Madde-i Asliye, Münafıklık, Ahlaktan Bir Yaprak, Münevverin Hasbihali ve Üç Misli* adlı eserler örnek verilebilir. Musahipzâde Celal'in ise *Türk Kızı, Köprülüler, İstanbul Efendisi, Macun Hokkası, Yedekçi* ve *Kaşıkçılar* gibi oyunları bulunmaktadır.[47]Bu dönemde yazarlar ilk olarak Osmanlı toplumundan modern Türk toplumuna geçerken yaşananları ve toplumsal yozlaşmaları gerçekçi bir gözle ele almışlardır.

---

[44] Alev Sınar Uğurlu,"Mahçupluk İmtihanı Adlı Oyunda Geleneksel Türk Tiyatrosunun Etkileri", *Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa,2020.s.66.

[45] Metin And, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu(1923-1983)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara,1983,s.409-410.

[46] Ayrıntılı bilgi için bkz. Koray Üstün, *İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci'nin Tiyatroları Üzerine Bir İnceleme,* (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara,2013, s.14.

[47] And,a.g.e.,s.138-140.

Cumhuriyet'in ilanıyla 29 Ekim 1923'ten günümüze kadar devam eden döneme Cumhuriyet Tiyatrosu adı verilir. Bu dönemde tiyatro, arayış ve denemelerden sonra yaratma ve kendini bulma aşamasına geçmiştir. Tiyatro; siyasî, ekonomik ve fikri hareketlere bağlı olarak bir gelişim göstermektedir. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte tiyatro bir yandan sevincin, coşkunun sözcüsü olurken diğer yandan eski yöntemlerin olumsuzluklarına karşı toplumun öfkesini dile getiren bir araç haline gelmiştir.[48] Bu dönemde Türk Tiyatrosu açısından gerçekleşen en önemli gelişmelerden biri 1927 yılında Dârülbedâyi'nin başına Muhsin Ertuğrul'un getirilmesidir. Muhsin Ertuğrul, yazarları tiyatro konusunda teşvik etmiş ve oyunculuk, sahneleme, dekor kullanımı konusunda yardımcı olduğu oyuncularla birlikte günümüz Türk Tiyatrosu'nun temellerinin atılmasını sağlamıştır.[49]

Cumhuriyet döneminde önemli gelişmelerden biri de 1930'lu yıllarda açılan Halkevleri ile bir kültür hareketinin başlatılmasıdır. Halkevleri, Atatürk ilke ve inkılâplarını tanıtmak, Cumhuriyet'in temel prensiplerini halka anlatmak ve halkı bilinçlendirmek için kurulmuştur.[50] Metin And, Halkevleri'nin kuruluş amacı ve tiyatroyla ilgili faaliyetlerini şu sözlerle ifade etmiştir: "*Aslında, hem halka yönelik, hem de halka yararlı olan ve onun kültür düzeyini yükseltecek, bir bakıma güdümlü ve yararlı Halk Tiyatrosu'nun temelleri atılmak istenmiştir. Ancak bu yolda kesin bir başarıya ulaşılamaması, tiyatronun önce bir sanat olduğu ve bu olumlu amaçların estetik boyutla tamamlanması gerektiği düşüncesinin yerleşmiş olmasıyla ilgiliydi*."[51]

Ankara'da Musikî ve Temsil Akademisi'nin kurulma kararı (1934), Devlet Konservatuarı'nın, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin açılması (1936), Ankara Konservatuarı Yasası (1940), Köy Enstitülerinin açılması (1940) Türk tiyatrosunun gelişmesini olumlu yönde etkilemiştir. 1940'lı yıllarda Devlet Konservatuarı ilk mezunlarını vermiş, şehir tiyatrolarımız gelişmiş, özel tiyatrolar yurt çapında turneler düzenlemiş, çocuk tiyatroları kurulmuş ve tiyatronun ciddî bir sanat dalı olduğu bilincine varılmıştır.1946 yılında Devlet tiyatroları kurulur ve genel müdürlüğüne

[48] And,a.g.e.,s.249.
[49] Müzeyyen Buttanrı, "Türk Edebiyatında Tiyatro: Cumhuriyet Devri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C: 4, S:8, 2006, s.203.
[50] Olcay Önertoy, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Tiyatro,* Çağdaş Türk Edebiyatı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2001, s. 167.
[51] And,a.g.e.,s.157.

Muhsin Ertuğrul getirilmiştir. Devlet tiyatroları Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Trabzon ve Diyarbakır gibi şehirlere turneler düzenleyerek Türkiye'nin her bölgesinden insanlara ulaşır hale gelmiştir.[52] Bu dönemde yazarlar ilk olarak Osmanlı toplumundan modern Türk toplumuna geçerken yaşananları ve toplumsal yozlaşmaları gerçekçi bir gözle ele almışlardır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul Şehir Tiyatrosu çevresinde toplanmış yazarlar vardır. Bu yazarlar arasında Yakup Kadri, Halide Edip, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin, Halit Fahri Ozansoy, İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci, Musahipzâde Celal gibi birçok isim yer alır ve bu isimlerden Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Veda, Sağanak* ve *Mağara* adlı oyunları; Halide Edip Adıvar'ın *Maske ve Ruh* adlı oyunu; Aka Gündüz'ün *Beyaz Kahraman, Köy Muallimi, Yılmazların İkizler* ve *Mavi Yıldırım* adlı oyunları; Reşat Nuri Güntekin'in *Eski Şarkı, Gözdağı, Ağlayan Kız, Yaprak Dökümü, Balıkesir Muhasebecisi, Bu Gece Başka Gece, Taş Parçası, İstiklâl, Hançer, Eski Rüya, Hülleci, Tanrıdağı Ziyafeti, Çalıkuşu, Bir Yağmur Gecesi* adlı eserleri*;* Halit Fahri Ozansoy'un *On Yılın Destanı* adlı oyunu; İbnürrefik Ahmet Nuri'nin *Sivisinekler, Ceza Kanunu, Alemdar, İki Ateş Arasında, Yeni Dünya ve Ferda* adlı oyunları*;* Musahipzâde Celâl'in *Moda Çılgınları, İtaat İlâmı, Lâle Devri, Fermanlı Deli Hazretleri, Aynaroz Kadısı, Bir Kavuk Devrildi, Pazartesi Perşembe, Kafes Arkasında, Selma, Atlı Ses, Demirbaş* ve *Şarl* adlı tiyatroları bulunmaktadır.[53] Bu yazarlar dışında ilk yıllarda pek çok tiyatro eseri kaleme alınmıştır. Bunlar arasında Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Akın, Canavar, Özyurt, Kahraman, Yayla Kartalı, Yangın* ve *Ateş* adlı tiyatroları bulunur. Mahmut Yesari'nin *Antika Tablo, Asri Hülyalar, Bekir'in Rüyası, Bir Sukut-ı Hayal, Çürük Merdiven, Hanife Hanım Hizmetçi Arıyor, Telli Turna* gibi oyunları vardır. Vedat Nedim Tör *İşsizler, Üç Kişi Arasında, Kör, Köksüzler, Hayvan Fikri Yedi, Değişen Adam, Görücü, Kadın Polis Olursa, Hep ve Hiç, Siyah-Beyaz, Sahte Sultan, Halıcı Kız* gibi pek çok tiyatro eseri kaleme almıştır.[54] Cumhuriyetin ilk yıllarında şiirleriyle ön planda olan Necip Fazıl Kısakürek, *Bir Adam Yaratmak, Tohum, Künye, Nam-ı Diğer Parmaksız Salih, Para, Sabır Taşı, Reis Bey, Siyah Pelerinli Adam, Sır, Kanlı Sarık* ve *Abdülhamit* adlı oyunları da yazmıştır.

[52] Buttanrı,a.g.e.,s.204-205.
[53] Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*,Grafiker Yayınları, Ankara,2013, s.381-385.
[54] Metin And, *100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1970, s.299.

Nazım Hikmet'in *Kafatası, Bir Ölü Evi, Ocak Başında, Unutulan Adam, Ferhad ile Şirin, Enayi, İstasyon, İnek, Ne Olursa Olsun, Var Olup Olmamak, Demokles'in Kılıcı, Yolcu, Sabahat, Yusuf ile Menofis* adlı oyunları vardır. Cevdet Kudret'in *Tersine Akan Nehir, Rüya İçinde Rüya, Kurtlar, Danyal ve Sara, Hamle Et, Dram Üç Perde, Yasayan Ölüler* tiyatrolarıdır. Cevat Fehmi Başkut'un *Büyük Şehir, Ayarsızlar, Hacı Kaptan, Küçük Şehir, Koca Bebek, Paydos, Sana Rey Veriyorum, Soygun, Kadıköy İskelesi, Makine, Harput'ta Bir Amerikalı, Kleopatra'nın Mezarı, Tablodaki Adam, Öbür Gelişte, Hacıyatmaz, Göç, Buzlar Çözülmeden, Hepimiz Birimiz İçin, Üzüntüyü Bırak, Ayna, Emekli* adlı birçok oyun yazmıştır. Ahmet Kutsi Tecer'in ise *Köşebaşı, Bir Pazar Günü, Köroğlu, Satılık Ev, Yazılan Bozulmaz, Didonlar, Avşarlar, Yüzük Oyunu* gibi önemli tiyatroları vardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ahmet Muhip Dıranas *Üç Kahraman, Gölgeler, O Böyle İstemezdi* oyunları kaleme almıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu; *Akıl Taciri, Andaval Palas, İnanmak, Kütük, Ölüler, Profesör* ve *Uşağı* oyunları ile tanınırken Oktay Rıfat Horozcu; *Kadınlar Arasında, Kıskançlar, Oyun İçinde Oyun, O Zaman Bu Zaman, Birtakım İnsanlar, Atlar ve Filler, Çil Horoz, Zabit Fatma'nın Kuzusu, Yağmur Sıkıntısı* gibi tiyatroları bulunur.[55]

1950 yılından sonra çok partili hayata geçilmesiyle tiyatronun konusu devlet yönetimiyle ilgili siyasî meselelerdir.1960-1980 yılları arası Türk tiyatrosu açısından en verimli ve hareketli bir dönem olmuştur. Bu yıllarda birçok oyun yazarı görülmektedir. Bu dönemde özel tiyatroların sayıları artmış ve tiyatro etkinlikleri hızla devam etmiştir. Fakat 1970'li yıllarda faaliyetlerine devam eden özel tiyatrolar kendilerinden beklenen başarıyı gösterememiş ve kapanmıştır.1980 yılından sonra tiyatro faaliyetleri yeniden canlanmıştır. Bu dönemin oyun yazarları eski hikâye ve masallarda bulunan kahramanları kullanarak bireyin iç dünyasına yönelmişlerdir. Diğer taraftan Cumhuriyet Tiyatrosunda başta Osmanlı Devleti olmak üzere tarih temi de işlenir.[56] Günümüzde tiyatro yazarlığı müstakil bir meslek haline gelmiştir. Yazarlar artık dünya tiyatrosunu tanıyarak, tiyatro okullarında okuyarak ve bir tiyatro birikiminden yararlanarak eserlerini oluşturmaktadırlar.[57]

[55] And, a.g.e.,s.300-301.
[56] Buttanrı,a.g.e.,s.205-206.
[57] İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005,s.235.

Cumhuriyetin ilk yıllarından sonra Metin And tarafından genç kuşak olarak adlandırılan pek çok oyun yazarı bulunmaktadır. Bunlar arasında *Keşanlı Ali Destanı'*yla epik tiyatronun ilk örneğini veren Haldun Taner yer alır. Bu oyunu dışında *Dışardakiler, Ve Değirmen Dönerdi, Fazilet Eczanesi, Lütfen Dokunmayın, Huzur Çıkmazı, Keşanlı Ali Destanı, Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım, Eşeğin Gölgesi, Zilli Zarife, Vatan Kurtaran Şaban, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Astronot Niyazi, Dün Bugün* ve *Ayışığında Şamata* gibi oyunları da vardır. Cumhuriyet döneminde önemli oyun yazarları içinde bulunan Orhan Asena; *Tanrılar ve İnsanlar, Korku, Hürrem Sultan, Yalan, Garipdede Çıkmazı, Kocaoğlan, Gecenin Sonu, Kapılar, Tohum ve Toprak, Fadik Kız, Toroslardan Öteye, Kral Düşü, Murtaza, Bir Kadın Üzerine Çeşitlemeler, El Kapısı, Sağırlar Söğüşmesi, Simavnalı Şeyh Bedrettin, Atçalı Kel Mehmet, Adamın Biri, Ölü Kentin Nabzı, 16 Mart 1920, Seyisbaşı Konağı, Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe* gibi birçok oyunu kaleme almıştır.

Bu dönemde geleneksel anlatım biçimlerini kullanan Turgut Özakman'ın *Masum Katiller, Pembe Evin Kaderi, Duvarların Ötesi, Güneş'te On Kişi, Kanaviçe, Ocak, Paramparça, Karagöz'ün Dönüşü, Hastane, Sahici Oyun, Bulvar, Ulusal Kolej Disiplin Kurulu, Sarıpınar 1914, Darılmaca Yok, Siz Biz, Fehim Paşa Konağı, Resimli Osmanlı Tarihi* gibi pek çok tiyatrosu bulunur. Cahit Atay'ın ise *Pervaneler, Pusuda, Ormanda, Sahildeki Kanepe, Karalar'ın Memetleri, Hamdi ve Hamdi, Ana Hanım Kız Hanım, Sultan Gelin, Evlenemeyenler, Gültepe Oyunları, Kırlangıçlar, İnsanlık Ölmedi Ya* adlı oyunları vardır. Refik Erduran; *Deli, Karayar Köprüsü, Bir Kilo Namus, Cengiz Han'ın Bisikleti, Büyük Jüstinyen, İkinci Baskı, Aman Avcı, İp Oyunu, Korkunçlar, Ayı Masalı, Uçurtmanın Zinciri, Kartal Tekmesi, Con Paşa'nın Son Savaşı, Merdiven Konçertosu, Kelepçe, Azrail'in Eceli* gibi tiyatroları kaleme almıştır. Çetin Altan ise *Çemberler, Tahtaravalli, Beybaba, Mor Defter, Dilekçe, Yedinci Köpek, Komisyon, Islıkçı* adlı oyunlarıyla tanınmıştır.[58]

Oyun yazarlığında büyük bir atılım görülen Cumhuriyet döneminde tiyatro yazarları arasında birçok isim daha bulunmaktadır. Necati Cumalı; *Boş Beşik, Mine, Nalınlar, Derya Gülü, Ezik Otlar, Vur Emri, Susuz Yaz, Tehlikeli Güvercin, Yeni Çıkan Şarkılar, Masallar, Aşk Duvarı, Zorla İspanyol, Gömü, Yürüyen Geceyi Dinle, Yaralı*

[58] Metin And, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu (1923-1983)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,1983,s.412-413.

Geyik, Ahmetlerim, Dün Gece Neredeydiniz? gibi tiyatroları yazmıştır. Sabahattin Kudret Aksal'ın *Evin Üstünde Bulut, Feride Hanım, Şakacı, Bir Odada Üç Ayna, Tersine Dönen Şemsiye, Kahvede Şenlik Var, Kral Üşümesi, Bay Hiç, Sonsuzluk Kitapevi ya da Kuyruklu Yıldız* adlı oyunları bulunmaktadır. Bu dönemde roman ve hikâyeleriyle tanınan Orhan Kemal'in *İspinozlar, 72. Koğuş, Eskici Dükkânı, Murtaza, Kardeş Payı, Müfettişler Müfettişi, Bir Filiz Vardı* gibi tiyatro eserleri de vardır. Yaşar Kemal ise *Teneke, Uzun Dere, Ağrı Dağı Efsanesi* adlı tiyatroları yazmıştır.

Bu dönemin önemli oyun yazarlarından biri de Aziz Nesin'dir. Tiyatroları arasında *Biraz Gelir Misiniz?, Bir Şey Yap Met!, Toros Canavarı, Üç Minyatür Oyun, Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı, Çiçu, Fotinbağı, Koltuk, Hadi Öldürsene Canikom, Barbaros'un Torunu, Karagöz'ün Berberliği, Tut Elimden Rovni, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz, Dümbürdümbelek, Hakkımı Ver Hakkı!, Sen Adamı Deli Edersin, Zatı Devletleri İbis Hazretleri* yer alır. Cumhuriyet döneminde tarihî trajedileriyle tanınan Turan Oflazlaoğlu; *Keziban, Deli İbrahim, IV. Murat, Socrates'in Savunması, Allah'ın Dediği Olur, Fatih (Bizans Düştü), Kösem Sultan, Genç Osman, Gardiyan, Topkapı, III. Selim Kılıç ve Ney, Sinan* ve *Elif Ana* gibi birçok oyunu kaleme almıştır. Absürt tiyatronun ilk örneğini verdiği *Canlı Maymun Lokantası* adlı oyunu ile tanınan Güngör Dilmen'in *Avcı Karkap, Midas'ın Kulakları, Ayak Parmakları, Midas'ın Altınları, Akad'ın Yayı, İttihad ve Terakki, Ak Tanrılar, Kurban, Bağdat Hatun, Deli Dumrul, Kördüğüm* adlı tiyatroları da vardır. Nazım Kurşunlu; *Melekler ve Şeytanlar, Branda Bezi, Fatih, Çığ, Dumanlıda Telâkki Var, İpler Elimizde Değil, Çivi Çiviyi Söker, Merdiven, Yolun Sonu, Anne, Analar Babalar Okulu, Dışardakiler, Gecikenler* ve *Baba Evi* adlı oyunları kaleme almıştır. Galip Güran'ın *Fabrika Çalışıyor, Pehlivan, Batak* ve *Ters Yüz* adlı oyunları bulunmaktadır.[59]

Cumhuriyet döneminde radyo tiyatrosuyla tanınan yazarlar da bulunmaktadır. Radyo tiyatrosu, görselin olmadığı ve sadece sesli olarak oyunların oynandığı bir program türüdür. Bu dönemde radyo oyunlarıyla tanınan Behçet Necatigil'in *Yıldızlara Bakmak, Emekli, Son Tren, Üç Turunçlar, Gece Aşevi, Yol* ve *Pencere* gibi oyunları bulunmaktadır.[60]

[59] And,a.g.e.,s.413-414.
[60] Enginün,a.g.e.,s.233.

Recep Bilginer; *O ve Kadınlar, Son Misafir, Kardeşler Köyünün Üç İhtiyarı, İsyancılar, Gazeteciden Dost, Ben Devletim, Utanç Dünyası, Sarı Naciye, Taş Bebek, Taş Binada Oturanlar, Yunus Emre, Parkta Bir Sonbahar Günüydü* ve *Ben Kimim?* adlı oyunları ile bu dönemde genç kuşak yazarları arasında yer alır.

Cumhuriyet dönemi oyun yazarlığı yönünden zenginlik gösterir. Bu dönemde Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Piyes Yazalım, Evcilik Oyunu, Çatıdaki Çatlak, Tombala, Sınırlarda, Bir Kahramanın Ölümü, Kozalar, Sessiz bir Adam, Çıkış, Kendini Yazan Şarkı* gibi oyunları vardır. Başar Sabuncu; *Kargalar, Şerefiye, Çark, Lâdes ya da Aile Ocağı, Zemberek, Mutemet Ali Rıza Beyin Yaşanmış Hayat Hikâyesi* ve *Kaldırım Serçesi* adlı tiyatroları yazmıştır. Melih Cevdet Anday'ın ise *Kıskançlar, Yılanlar, İçerdekiler, Mikado'nun Çöpleri, Dikkat Köpek Var, Yarın Başka Koruda, Müfettişler, Ölüler Konuşmak İster* adlı oyunları bulunur. *Ceza Hâkimi, Yeşil Deniz, Bir Gemi, Çoban Köpeği, Karıncalar* adlı eserler ise İlhan Tarus'un yazdığı oyunlardır.

Bu dönemde önemli pek çok oyun yazarı daha bulunmaktadır. Bunlar arasında Tarık Buğra'nın *Ayakta Durmak İstiyorum, İbişin Rüyası* adlı oyunları; Sedat Veyis Örnek'in *Kurt, Manda Gözü* oyunları; Güner Sümer'in *Bozuk Düzen, Yarın Cumartesi* adlı oyunları; Vasıf Öngören'in *Asiye Nasıl Kurtulur? Almanya Defteri, Oyun Nasıl Oynanmalı? Zengin Mutfağı* eserleri; Ülker Köksal'ın *Sacide, Besleme, Yollar Tükendi, Binbir Çiçek, Ölü Denizde Bir Gemi, Oyun Bitmedi* adlı oyunları; Nezihe Araz'ın *Bozkır Güzellemesi, Öyle Bir Nevcivan, Hayattan Yapraklar* adlı oyunları; Oktay Arayıcı'nın *Seferi Ramazan Beyin Nafile Dünyası, Bir Ölünün Toplumsal Anotomisi, Rümüz Goncagül* eserleri ile Bilgesu Erenus'un *El Kapısı, Ortak, Nereye Payidar?* adlı tiyatroları bulunmaktadır.[61]

Cumhuriyet dönemi oyun yazarları içinde yer alan Muzaffer İzgü'nün *Aç İt Fırını Yıkar, Reçetesi Peçete, Utanmıyor Üşüyorum, Gecekondu, Yeniden Doğarız Ölümlerde Kara Düzen, Selamın Aleyküm, Donumdaki Para* gibi tiyatroları bulunur. Aydın Arıt; *Akbaba, Bir Parmak Bal, Aya Bir Yolcu, Uçmayan Kuşlar Tutulur, Güneşi Parlatanların Gölgesinde, Bir Sorumlu Atanıyor* adlı oyunları yazmıştır. Tuncer Cüceloğlu ise *Kördöğüş, Öğretmen* ve *Yeşil Gece* oyunlarıyla tanınır.

[61] And,a.g.e.,s.415.

Rıfat Ilgaz; *Hababam Sınıfı, Hababam Taburu, Hababam Sınıfı Baskında, Çatal Matal Oyunu, Pijamalılar, Bizim Koğuş, Abbas Yola Giden* adlı tiyatroları kaleme almıştır. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun yazdığı eserler arasında *Büyük Otmarlar, Trampacılar* ve *Umut Çeşmesi* adlı oyunları bulunmaktadır. Bu dönemde *Pir Sultan Abdal, Parti Pehlivan, Meddah* gibi oyunları kaleme alan yazar Erol Toy'dur.[62]

Tanzimat döneminden beri yazarlar tiyatro aracılığıyla topluma ve sorunlarına yönelerek mahallîden evrensele ulaşmak istemişlerdir. Cumhuriyet döneminde de tiyatro eseri yönünden zenginlik gösterir ve konu çeşitliliği fazladır. Bu dönemde oyunlarda başlangıçta yeni kurulan devletin geleceği ve planları ele alınmıştır. Millî kimlik ön plandadır. Mustafa Kemal'in ölümüne kadar öğrenme ve araştırma sürecinde olup tiyatronun kaynakları ihtiyaca yönelik belirlenmiştir. Çok partili döneme gelince tiyatro yeni kaynaklara yönelerek toplumun yaşadığı geçim sıkıntısı ve ekonomik bunalımlar ele alınmaya başlamıştır. Bir süre sonra da insan psikolojisi ön plana alınmıştır. Tiyatro hayatın tüm kaynaklarına yönelerek insanların tüm ihtiyaçlarına yönelmiştir.

Enver Töre'nin tespitiyle Türk Tiyatrosunda "kadın erkek ilişkileri(aşk, aile, kadın)", "çarpık batılılaşma", "masal-destan-efsane-halk hikâyeleri ve mitoloji", "din ve dinî hayatın tezahürleri","tarih(Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Tarihi, Osmanlı)", "savaşlar (Girit, Balkan, Trablusgarb, I. Dünya, Çanakkale ve Millî Mücadele, II. Dünya Savaşı)", "siyaset ve uygulamalar", "eğitim-dil ve edebiyat", "köy ve köylü hayatı", "köyden kente göç", "ferdî ve sosyal psikoloji", "para ve ekonomi", "yurt dışına giden işçilerin hayatı", "polisiye olaylar" işlendiği gibi roman ve hikâyeden yapılan uyarlamalar ve geleneksel tiyatrodan beslenen oyunlarda bulunmaktadır.[63]

İnci Enginün, Cumhuriyet döneminde işlenen konuları Köy Oyunları, Aile Dramları, Kadın, Politik Hiciv, Tarihî Oyunlar (Destan ve Efsanelerin Yorumlanması, Mezopotamya, Yunan Mitolojisi, Osmanlı Tarihi, Millî Mücadele Dönemi, Başka Ülkelerin Tarihleri), İnsanın Yalnızlığı ve Gücünü Sorgulayan Felsefi Oyunlar, Kasaba

[62] Nesrin Karaca,"Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu ve Oyun Yazarlığı",*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (Editörler: Prof. Dr. Âlim Gür-Yrd. Doç. Dr. Ertan Engin), Akçağ Yayınları, Ankara, 2015, s.660-676.

[63] Enver Töre, "Türk Tiyatrosunun Kaynakları", *İnternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4 (1-2), 2009, s.2213-2340.

ve Büyük Şehirlerin Kenar Mahallelerini Ele Alan Oyunlar ve Almanya'ya Giden İşçiler gibi başlıklarla ele almıştır.[64]

Metin And, Cumhuriyet dönemi tiyatrosunda ele alınan konular içinde Millî Mücadele ve inkılapları baş sırada sayar. Millî Mücadele ve Atatürk üzerine yazılan oyunlar, Türk milletinin kahramanca mücadelesini gösterdiği gibi evrensel bir mesaj da verir, mazlum milletleri emperyalizme karşı mücadeleye çağırır. Kişilerin ruhsal durumları, psikanaliz çözümlemelerini, yalnızlıklarını, ölüm korkularını, değişen durumlarla çevreyle uyuşmazlıklarını konu edinen oyunlar vardır. Değer yargılarını değişiminde kuşaklararası çatışma, Batılılaşmanın sindirilmemiş olması, kadının gerçek yeri, bu değerlerin ahlak, din anlayışında yansıması bazı oyunlarda ele alınmıştır. Yazarlar, toplumsal düzensizlik, ekonomik güvensizlik ve bunun yarattığı ahlak çöküntüsü bunların aile üzerindeki olumsuz etkileri, sömürge, kentlerdeki toplumsal sorunlar, Mitolojiden eski uygarlıkların tarihinden, Osmanlı tarihinden, masallar ve efsanelerden yararlanarak tiyatrolarını kaleme almışlardır. Köy oyunları başlığı altında da pek çok oyun karşımıza çıkmaktadır. Bu oyunlarda birçok sorun köy ve kasaba içinde ele alınmıştır. Köy kadınının durumu, kan davası, sömürü düzeni, yoksulluk, ekonomik güvensizlik, ağa baskısı, çatışan değerler, gericilik, geleneklerin baskısı gibi sorunlara değinilmiştir.[65]

Cumhuriyet döneminde oyunlarda ele alınan en önemli konulardan biri köy ve köy yaşamının sorunlarıdır. Her yönüyle ele alınan köy hayatı; köylünün yaşadıkları, problemleri üzerine pek çok köy oyunu kaleme alınmıştır. Türk edebiyatında tiyatrolarda köy konusu farklı yazarlar tarafından çeşitli perspektiflerle ele alınmıştır. Tiyatrolarda sahnelenen köy oyunları ile yaşanan toplumsal sorunlar izleyicilere aktarılmak istenmiştir. Yazılan köy oyunları toplumun ve insanların köy hayatına dair deneyimlerini anlatır. Köy temalı oyunlar genellikle geleneksel ve kültürel değerleri ele alır. Bu yönüyle Türk tiyatrosuna zenginlik katar. Köylü yaşamının zorlukları, sevinçleri, korkuları ve trajedileri tiyatro sahnesiyle yansıtılır, izleyicilere güçlü bir duygusal deneyim yaşatılır. Köy oyunları, Türk tiyatrosunda köklü bir geçmişe sahiptir ve toplumun değişim ve dönüşüm süreçlerini yansıtma konusunda önemli bir rol

[64] Enginün,a.g.e.,s.144-151.
[65] Metin And, *100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1970,s.305-310.

üstlenir. Bu süreçte, köy hayatı, kırsal kesimin sorunları ve şehirle köy arasındaki ilişkiler sıklıkla tiyatronun odağını oluşturmuştur.

Cumhuriyet döneminde köy oyunlarının ortaya çıkmasında önceki dönemlerde kırsal alanlara duyulan ilgi, yazılan öykü ve romanlar etkili olmuştur. Bu eserlerde köy temalarının işlenmesi tiyatro ile köy yaşantısı arasında bir köprü işlevi görmektedir. Düşünce olarak köye yönelimde Ziya Gökalp'ın ortaya koyduğu "halka doğru" tezi etkili olmuştur. Ziya Gökalp, aydınların amacının *halktan millî kültür terbiyesi almak ve halka medeniyet götürmek için halka doğru gitmek* görüşünü benimsemiştir. Bu iki amacının gerçekleştirilmesi için *Türkçü gençlerin öğretmenlikle köylere*, yaşlı olanların da *hiç olmazsa Anadolu'nun iç şehirlerine gitmelerini*, halka *Doğu medeniyetlerini yahut onun bir dalı olan Osmanlı medeniyetini değil, Batı medeniyetini* götürmelerini tavsiye etmiştir.[66] İlkin romanlarda kendini gösteren köye yönelme eğilimi 1923-1950 yılları arasında düşünce bakımından iki prensibe bağlı olarak gelişme gösterir. Birincisi Cumhuriyet'in prensiplerine bağlı olarak köy meselelerini ele alanlar ikincisi ise Cumhuriyete bağlı kalmakla birlikte sosyalist görüşü roman ve hikâyelerde ele alanlardır.[67] Bununla birlikte 1940 yılında kurulan Köy Enstitülerinden mezun yazarlar, köy ve köylünün yaşadıklarını anlattıkları eserler ile "köy edebiyatı" olarak tanımlanan bir edebiyat oluşturmuşlardır. 1950 yılından sonra köyü kısa sürede tanıma fırsatı bulan veya köyle yakın ilişkileri olan yazarlar, köy halkının yaşadıklarını yakından gözlemleyerek eserlerine gerçekçi bir biçimde yansıtmışlardır.[68]

Cumhuriyetin kabulünden sonra Millî Mücadele'ye her şeyiyle katkıda bulunan Anadolu'yu ve bu coğrafyanın meselelerini ele alan yazarlar, yeni bir kaynak olarak köy yaşamını konu edinmişlerdir. *"Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda tarım, sanayileşmemiş bir toplum için kalkınmanın en önemli öğesi olarak görülmüştür. Bu anlamda köy, 60'lara gelinene değin uzun yıllar ülkenin can damarını oluşturmuştur*"[69]

[66] Ramazan Kaplan*, Cumhuriyet Devri Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s.71.
[67] Kaplan,a.g.e.,s.75.
[68] Kaplan, a.g.e.,s.134-137.
[69] Semih Çelenk, *Kalemden Sahneye 1946'dan Günümüze Türk Oyun Yazarlığında Eğilimler,*3.cilt, Ygs Yayınları, İstanbul, 2003, s.107.

En küçük yerleşim birimi olan ve merkezle bağları çoğu zaman sınırlı olan köy ve köylünün; ağalık düzeni içinde sömürülmesi, yoksulluğu, cahilliği, toprak ve su problemi, kadın sorunu, kan davası, gericilik, bâtıl inançları, yaşam biçimi, problemleri, ihmal edilmişliğin ortaya çıkardığı diğer sonuçlarıyla birlikte oyunlarda ele alınan bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.[70]

> *"Köy, 1960'lara gelene değin yazında ve dram sanatında çoğunlukla saf ve temiz insanlarıyla, en saf temel değerlerle birlikte, ihmal edilmiş unutulmuş bir ortam olarak tasvir edilmiştir. 1970'lerde ise "köy" sermaye-emek çatışmasının, sömürünün haksızlığın egemen olduğu, değerlerin kaybolduğu, kaçılan ve göç edilen bir ortam olarak anlatılmıştır. Bu dönem içinde yazılan köy oyunlarında, köyün sorunlarıyla birlikte, köyden kente göç ve kenti köylüleştirmeyi getiren "gecekondu" olgusu, birbirini izleyen ve aynı toplumsal katmanların başrolü oynadığı sorunsal alanlar olarak alınmalıdır. 1970'li yıllarda köy, modern yaşantının nimetlerinden yoksun, insanlık dışı şartların hüküm sürdüğü bir yer olarak ele alınmıştır."*[71]

Cumhuriyet döneminde köy oyunlarının genelinde köyde kendi kurallarına göre yaşayan köylülerin hayatlarından kesitler yansıtılır. Köy konusunu işleyen oyunlarda köylünün ekonomik ve sosyal sorunları, aile ilişkileri, köyün diğer meseleleriyle birlikte ele alınır.

Bunlar içerisinde toprağı olmayan köylünün yaşadığı problemler ve toprak reformunun gerekliği, ağalık ve ağaların zulümleri, bu zulümler dolayısıyla köylünün verdiği mücadeleler, eşkıyalık ve kan davası gibi meseleler yer alır. Özellikle köy hayatının içinde köylü kadının yaşadığı sıkıntılar ve trajedileri anlatılır. Oyunlarda bazı geleneklerden kaynaklı yanlış din algısı ele alınmıştır. Türk tiyatrosunda köyün gerçeklerini ve köy sorunlarını ele alan yazarlar, geleneksel yapıyı gerçekçi bir biçimde ve mahallî söyleyişlere yer vererek yansıtmışlardır. Köylünün büyük şehirlere göç etmesiyle gecekondu hayatı ile birleşen problemlerde köy oyunları içinde ele alınmıştır.[72]

---

[70] Metin And, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu (1923-1983)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,1983,s.471.
[71] Çelenk,a.g.e.,s.108.
[72] Enginün,a.g.e.,s.144-145.

1.2.Köy Oyunları

Türk tiyatrosunda ilk defa köy ve köyün meselelerini ele alan tiyatro eseri 1925 yılında Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından yazılan *Canavar* oyunudur. *Canavar,* üç perdeden oluşan manzum bir oyundur. Oyunda Osmanlı Devleti'nin son günlerinde köylünün nasıl yalnız bırakıldığı, parayla güç sahibi olanların köylüyü nasıl baskı altında tuttuğu, kanunların uygulanmaması sebebiyle iyi ve dürüst insanların nasıl canavara dönüştükleri anlatılır. İlk kez *Türk Yurdu* dergisinde tefrika edilen *Canavar* oyunuyla köy oyunları yazılmaya başlanmıştır.[73] Oyunun özeti kısaca şu şekildedir: Eserin konusu 1919 yılında Orta Anadolu'da geçer. Emeti ile Ali Baba'nın kızları Zeynep, öğretmen Ahmet ile nişanlıdır. Kuraklık sebebiyle yeterli ürün alınmaz, vergiler çoktur fakat gelenekler sebebiyle Ali Baba kendisine uygun bir düğün yapmak ister. Bu sebepten dolayı düğün gecikir. Ahmet askerliğini yaptıktan sonra köye dönünce öğretmen olmuştur. Ahmet, köylülere eziyet eden Eşrafoğullarından nefret eder. Özellikle Emeti Ana'nın sütoğlu Ömer de eşraftandır ve onu hiç sevmez. Askere gitmemiştir ve Zeynep'i sevdiği için Ahmet'i de kıskanır, anlaşamazlar. Ahmet o yıllarda hükümet ile eşraf arasında benzerlik olduğunu ve inkılabın köylüden doğması gerektiğini düşünür. Tiyatro, kendisine gelen fazla vergiyi sildirmek için kasabaya giden Ali Baba'nın daire kapalı olduğu için işini halledemeden dönmesiyle başlar. Kapalı olmasının sebebi bütün devlet çalışanları yağmur duasına çıkmıştır. Ali Baba da duaya katılır. Bu sahnede Ali Baba, köylünün hem tabiat hem devlet karşısındaki çaresizliğini dile getirir. Tiyatro baştan sona kadar bir köy evinde geçer.

Oyunda eşraf aynı zamanda bir eşkıya olarak karşımıza çıkar. Köylü bir yandan ağanın/eşrafın bir yandan hükumetin baskısı altındadır. Devletin aldığı vergi, köylünün kazancıyla uygun olmadığı için çok sıkıntı çekerler. Oyunda kanunlar insanlar için eşit değildir. Askerlik hizmeti sadece köylüye mecburidir. Ömer, Zeynep'ten yüz bulamayınca onu kaçırmıştır. Ahmet, Zeynep'i bulur fakat takip edilirler. Zeynep'le birlikte kaçıp kurtulmaları imkânsız olduğu için Ahmet onu öldürür ve olanları anlatmak için Ali Baba'nın evine gelir. Ahmet evden ayrılırken dağa çıkacaktır, Ali Baba ise yine yola düşüp verginin fazlasını sildirmekle uğraşacaktır. Ahmet'in sözleri neler hissettiğini gösterir: *Teslim olmak ne gezer! Ben teslim alacağım, Günlerce,*

[73] İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 1, Dergâh Yayınları, İstanbul,2012,s.209.

haftalarca dağlarda kalacağım. Demin bana canavar demiyor muydu onlar, görsün nasıl canavar oluyormuş koyunlar.[74]

Faruk Nafiz, tiyatrosunda köylünün yaşayış tarzını ve uğraşmak zorunda kaldığı güçlükleri ve sıkıntılarını anlatır. Ağalıkla köylünün sömürüldüğü, yaşanan geçim sıkıntısı, kanunların adaletsiz olması, Zeynep karakteriyle köylü kadınının yaşadığı trajediyi, masum bir öğretmen olan Ahmet'in yaşadıklarından dolayı zalim bir eşkıyaya dönüşmesi oyun boyunca köy gerçekliğiyle ele alınmıştır. Faruk Nafiz'in oyunundan sonra bu konu çok ilgi uyandırmış ve birçok köy oyununun yazılmasına yol açmıştır. *Bu eserin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda köylüye verilen önemle yakın ilgisi vardır. Köycülük çalışmalarıyla, unutulmuş köylünün tanınması ve haklarının verilmesine çalışılmaktadır.*[75]

Faruk Nafiz'in *Canavar* oyunundan sonra köy hayatını anlatan pek çok tiyatro eseri kaleme alınmıştır. Köy oyunları arasında Cahit Atay'ın *Sultan Gelin, Karaların Memetleri, Pusuda, Ormanda, Ana Hanım Kız Hanım*, *Sahildeki Kanepe, Kırlangıçlar, Palabıyık, Gültepe Oyunları* ve *Evlenemeyenler,* Nazım Kurşunlu'nun *Çığ* ve *Yatık Emine*, Orhan Burian'ın *Canın Yongası*, Necati Cumali'nin *Boş Beşik, Vur Emri, Mine, Susuz Yaz, Derya Gülü* ve *Nalınlar*, Osman Zeki Turanlı'nın *Batak Göl'ü,* Güngör Dilmen'in *Kurban* ve *Ben Anadolu*, Ali Yürük'ün *Çatallı Köy* ve *Türkmen Düğünü* Recep Bilginer'in *İsyancılar, Sarı Naciye* ve *At-Avrat-Silâh*, Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü*, Doğan Ayhan'ın *Akçaköy'ün İnsanları*, Cevat Fehmi Başkurt'un *Hepimiz Birimiz İçin*, *Paydos, Göç, Küçük Şehir* ve *Büyük Şehir,* Turan Oflazoğlu'nun *Keziban, Allahın Dediği Olur* ve *Elif Ana*, Sedat Veyis Örnek'in *Kurt* ve *Manda Gözü,* Fikret Otyam'ın *Mayın*, Yaşar Kemal'in *Uzundere/Yer Demir Gök Bakır* ve *Teneke,* Sabahattin Engin'in *Orda Bir Köy Uzakta*, Ali Püsküllüoğlu'nun *Mağara*/*Dağ Başı* Nazif Kurucu'nun *Toprağın Kurbanları*, Aydın Engin'in *Aykırı*, Talip Apaydın'ın *Bir Yol*, Haşmet Zeybek'in *Irgat* ve *Düğün ya da Davul*, Vasfi Uçkan'ın *Acılı Toprak,* Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Trampacılar* gibi eserler yer alır.[76]

Tanzimat döneminden beri yazarların eserlerinde görülen köy hayatı, Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Cumhuriyetin

[74] İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005,s.154-155.
[75] Enginün,a.g.e.,s,155.
[76] And,a.g.e.,s.471.

ilanından 1940'lara kadar Türk edebiyatında Memleket edebiyatı olarak adlandırılan akım ön plana çıkmıştır. Bu dönemde yazarlar ve şairler Anadolu'nun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını ele almışlardır. Anadolu'yu ve Anadolu insanını merkeze alan bu edebî akım, halkın sorunlarını, yaşam tarzlarını ve değerlerini gerçekçi ve samimi bir şekilde yansıtmıştır. Memleket edebiyatı anlayışı ile kaleme alınan edebî eserler, halk kültürünü ve Anadolu'nun zenginliğini yansıtarak yeni bir soluk getirmiştir. Türk aydınları arasında köycülük fikrinin yaygınlaşmasında Halkevleri genel merkezinin yayın organı olan *Ülkü* dergisinin neşriyatı da etkili olmuştur. Bu sebeple 1930'lu yıllarda köy yaşamına eğilimin artığı görülmektedir. Özellikle Türkiye de bu dönemde köylere ve köylülere olan ilgiyi dile getiren birçok açıklamalar bulunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün söylevleri ve kırsal bölgelerin gelişiminin sağlanması için resmî açıklamalar yapılması rejimin en önemli politikasıdır. Bu dönemde Halkevlerinin köylülere verdikleri değer, öğrenci ve öğretmenlere tatillerde köylere gidilmesinin teşvik edilmesi gibi etkenler köy yaşamının ön planda olmasını etkilemiştir. Bu dönemde köy hayatına yönelimin temel özellikleri arasında şehirleşmeye karşı olan önyargı, köyü ve köylüleri yüceltme isteği, Batılılaşma etkileri ve köylerin gelişimi için eğitimi bir güç olarak kullanmak yer alır.

Kısaca Cumhuriyet'in ilanından sonra köye, köylülerin yaşadıklarına yönelik edebî eserlerin sayısında artış olmuş ve köy edebiyatı olarak adlandırılan akım 1950 yılından itibaren ivme kazanmıştır. Meşrutiyet döneminde yazılmaya başlayan eserlerle birlikte Cumhuriyet'in ilk döneminde yazılan köy oyunları, köy edebiyatı akımının gelişmesinde gerekli olan alt yapıyı hazırlamıştır.[77]

Cumhuriyet dönemi yazarları arasında köy oyunu yazan birçok isim bulunmaktadır. Orhan Asena'nın *Fadik Kız, Kocaoğlan, Ölümü Yaşamak* ve *Atçalı Kel Mehmet,* Ömer Polat'ın *Aladağlı Miho* ve *Sekiz Yüz Dört İşçi,* Nezihe Araz'ın *Bozkır Güzellemesi*/*Çorak Toprak*, Oktay Arayıcı'nın *Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi,* Remzi Özçelik'in *Güneş Hâlâ Sıcak, Taş Bademleri* ve *Su Gelince*, Nuri Güngör'ün *Bekir Olayı*, Turgut Özakman'ın *Töre* ve *Delioğlan*, Mustafa Nogay Kesim'in *Ağalık Belası*, Murathan Mungan'ın *Mahmud ile Yezida* ve *Taziye,* Yaşar Nabi Nayır'ın *Köyün*

[77] Asım Karaömeroğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*, İletişim Yayınları, İstanbul,2017,s.64-153.

Namusu[78] Çetin Altan'ın *Beybaba,* Nezihe Meriç'in *Sular Aydınlanıyordu,*[79] Mehmet Muhlis'in *Anadolu Kadınları,* Aka Gündüz'ün *Köy Muallimi*, Baha Hulisi'nin *İsimsiz Facia,* Mehmet Hokna'nın *Ayşe Pınarı*, Hamdi Olcay'ın *Ucuz Çoban*, Erdoğan Aytekin'in *Ebekaya* ve *Al Gülüm*, Ünal Akpınar'ın *Bozkır Dirliği*, İsmail Yeşilyurt'un *Tütün,* Nurhan Karadağ'ın *Gerçek Kavga*[80] Necip Fazıl'ın *Mukaddes Emanet,* Erol Toy'un *Pir Sultan Abdal,* Nuri Pakdil'in *Umut*[81] Musahipzâde Celal'in *Türk Kızı,* Münir Hayri Egeli'in *Sel,* Mustafa Yalçın'ın *Sürüp Gider,* Ülker Köksal'ın *Yollar Tükendi,* Hüseyin Batuhan'ın *Büyük Çınar* ve Mehmet Kalkan'ın *Sazlı Pınar*[82] Şemsi Belli'nin *Anayaso,* Necmi Onur'un *Devlet Baba,* Kenan Işık'ın *Behçet Beyin Fötr Şapkası*, Güner Namlı'nın *Ayrıklar,* Orhan Kemal'in *Kardeş Payı* [83] Vasıf Öngören'in *Göç*, Başar Sabuncu'nun *Şerefiye,* Erhan Bener'in *Hızır Doktor,* Tuncer Cücenoğlu'nun *Öğretmen, Çığ* ve *Kızılırmak-Karakoyun,* Onat Kutlar'ın *Hazal* ve *Hakkâri'de Bir Mevsim,* Sermet Çağan'ın *Ayak Bacak Fabrikası* gibi birçok köy oyunu bulunmaktadır.

1.2.1. Köydeki Feodal Yapı İçerisinde Ağalık Düzeni, Kan Davası, Eşkıyalık, Kadın, Eğitim vb. Temaları Ele Alan Oyunlar

Faruk Nafiz'in *Canavar* oyunu ile başlayan köy oyunları Cumhuriyet döneminde birçok yazarın kaleme aldığı oyunlarla devam etmiştir. Aka Gündüz'ün 1932 yılında yayımladığı *Köy Muallimi* adlı mektep temsilinde köye gelen bir öğretmenin köyü nasıl değiştirdiği anlatılır. Oyunda köylere öğretmen olarak gidilmesi tavsiye edilir ve öğretmenlik mesleğinin zorlukları gösterilir. Yazar, oyunda Batakoba köyünü Işıkoba haline getiren bir öğretmenin yaşadığı mücadeleyi ele alır. Oyun, bir öğretmenin köylülerin yaşadığı sıkıntıları ve kötü durumları nasıl mücadele ederek aştığını gösterir. Çocuk tiyatrosu, olarak bilinen mektep temsili, okullarda sahnelenen tiyatro oyunlarını ifade eder. Okullarda sahnelenen bu oyunlarda amaç öğrencilerin eğitimine katkıda bulunmak, ahlaki değerleri aşılamak ve toplumsal konulara dikkat çekmektir. Aka

[78] Enginün,a.g.e.,s.144.
[79] Zerrin Akdenizli Çelenk,*1980-1990 Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nda Oyun Yazarlığında Görülen Eğilimler ve Kaynakları*(Doktora Tezi),Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1999,s.19-21.
[80] İnci Kalkan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nda Köy Gerçeği*(Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,2002,s.74-108.
[81] Melek Ulaş, *1960-1980 Arası Türk Tiyatro Edebiyatı Metinlerinin Tematik Tahlili*(Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2019,s.104-107.
[82] Töre,a.g.e.,s.2314-2320.
[83] And,a.g.e.,s.586-589.

Gündüz'ün bu amaç doğrultusunda kaleme aldığı mektep temsilleri hem yetişkinlere hem de çocuklara yöneliktir. Türk muallimi, Türk çocukları, Türk köylüleri ve Türk medeniyetleri ifadeleri sık sık tekrarlanır ve yönlendirici gücü yüksek bir oyundur. Aka Gündüz, oyununda Atatürk'ün açtığı bu yolda öğretmenlerin neler yaptığını ve hangi zorluklarla karşılaştıklarını göstermektedir.

Yaşar Nabi'nin 1933 yılında yayımladığı *Köyün Namusu* adlı oyununda köylü kızı Emine'nin yaşadığı acılar konu edinilir. Anne ve babası ölen Emine, hasta ninesiyle yaşamaktadır. Köyün ağası olan Hızır Ağa'ya borçları vardır ve bu sebeple ağa, onları sürekli tehdit etmektedir. Eğer nine, Emine'yi kendisine vermezse onu hapishaneye attıracağını söyler. Emine, köyün öğretmeni Hasan ile nişanlıdır ancak borçları olduğu için hemen düğünü yapıp evlenemezler. Oyunda yazar, Hasan öğretmen karakteriyle köylüyü eğitim alanında bilinçlendirirken doktor karakteriyle ise köylünün sağlık alanında bilinçlenmesini sağlar. Üç perde olan oyunda Hasan öğretmenin ağa baskısı karşısında yaşadığı zorluklar gösterilmektedir. Oyun, Emine'ye atılan iftiranın Hasan tarafından ortaya çıkarılması ile sona erer. Köyde genç bir kız olan Emine'nin karşılaştığı zorluklarla mücadele ederken yaşadığı sıkıntılar anlatılmaktadır.[84]

Baha Hulusi, *İsimsiz Facia* adlı oyununu 1933 yılında yayımlamıştır. Bu oyunda yazar, köy ve köy insanını ele alır. Oyunda köylülerin eğitimsizliği üzerinde durulmaktadır. Elli yaşlarında hayvancılıkla uğraşan bir baba, oğlunun okuması için onu İstanbul'a göndermiştir ve bundan kaynaklanan problemler anlatılır. Eserde ayrıca dönemin sosyal ve siyasî olayları da yansıtılır. Oyunda bireyler, kendi kimliklerini ve haklarını savunma çabası içindedirler. Köylülerin ekonomik zorlukları, eğitim koşullarının yetersizliği ve sosyal adaletsizlikler sebebiyle göç etmek zorunda kalması ele alınan sorunlardandır.

Meşrutiyet döneminin önemli tiyatro yazarlarından Musahipzâde Celal'in 1909'da *Türk Kızı* adıyla yayımladığı köyü ve köydeki düzeni ele aldığı oyun 1936 yılında *Gülsüm* adıyla bir kez daha yayımlanmıştır. Köylü kızı olan Gülsüm yaşadıklarına rağmen özünü kaybetmemiştir. Oyunda yetim olan Gülsüm'ün köyünden ayrılıp hizmetçi olarak gittiği evde yaşadıkları anlatılır. Oyun ilk perdeden sonra İstanbul'da geçer ve yazar, İstanbul'da yaşanan olaylarla köy ve kent ayrımını gözler önüne serer. Oyunun merkezinde yetim olan ve muhtarın yeğeni tarafından dağa

[84] İnci Kalkan,a.g.t.,s.76-79.

kaçırılmak istenen Gülsüm'ün komşuları Rukiye tarafından İstanbul'a gönderilmesi ve bir aileye hizmetçi olarak yerleştirilmesi vardır. Evin oğlu Nazif, onu rahatsız edince Rukiye Gülsüm'ü kullanarak satmayı planlar. Polis, Rukiye'nin evini basar. Gülsüm, Nazif'in elinden kurtulmaya çalışır ancak iftiraya uğrayarak tutuklanır. Rukiye'nin gerçekleri anlatmasıyla serbest bırakılan Gülsüm, polisten kaçan Nazif, tarafından Rukiye'nin evinde bıçaklanarak öldürülür. Yazar, oyunun da ezilen köylü kadının sömürülen yönünü Gülsüm karakteriyle ele alırken Gülsüm'ün ninesi Keziban karakteriyle ise ailenin sorunlarını çözen güçlü bir kadın karşımıza çıkarır.[85]

Mehmet Hokna'nın üç perdeden oluşan 1946 yılında kaleme aldığı *Ayşe Pınarı* adlı oyunda olaylar Elmadağ'ın bir köyünde geçer. Oyunda Kızılca köyünden Ayşe Emrah'la nişanlanır ancak Emrah ve Ayşe'nin evlenebilmesi için para gereklidir, yoksulluk sebebiyle hemen evlenemezler. Köyde gücü bulunan Dursun adlı bir genç, Ayşe'yi sevmektedir. Emrah, ağaların yanında çalışarak düğün için para biriktirmeye çalışır. Düğün günü geldiğinde Dursun, Ayşe'yi rahat bırakmaz ve onunla kaçmasını ister, Ayşe bunu kabul etmeyince düğünü basar ve Ayşe'yi öldürür. Ayşe'nin ölümüyle birlikte Emrah bu acıyla aklını yitirir. Yazar, oyunda birbirini seven iki gencin, gelenek ve görenekler ve ağaların baskısı sebebiyle yaşadıkları trajik sonu anlatmaktadır.

Cumhuriyet dönemi oyun yazarları içinde bulunan Nazım Kurşunlu'nun oyunları Devlet tiyatroları ve İstanbul Şehir tiyatrolarında sahnelenmiştir. Köy oyunları kaleme alan yazar 1953 yılında sahnelenen *Çığ* adlı eserinde Anadolu'da ıssız bir handa olaylar geçer. Düğün gecesi zorla evlendirildiği adamdan sevdiği delikanlıya kaçan kızın yaşadıkları anlatılır. Kız kaçırmanın yaşandığı köyde namuslarını temizlemek için kızın peşine düşen ağabeyleri ve damat adayı şiddetli kar yağışı sebebiyle geceyi handa geçirirler ve iki aile arasında gerginlik olur. Damat ve kızın ağabeyi arasında silahlı çatışma sırasında bir çığ düşer. Oyunun sonunda doğa sevgilileri korur ve kötüleri cezalandırır. Yazarın oyunda vermek istediği mesaj, köy hayatında geleneksel örf ve adetlerin getirdiği sorunlardır. Oyunda kız kaçırma, namus meselesi sebebiyle ölümle cezalandırılan köy kızlarının acı durumu ve kadınların rızası alınmadan evliliğe zorlanması anlatılır. Yazar öfkesini tabiatın unsurlarından çığ ile göstermiştir.[86]

[85] Hatice Yurtduru, *Musahipzâde Celal Oyunlarında Modern Kadının İnşası,* (Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,2018,s.55-76.
[86] And,a.g.e.,s.532.

Nazım Kurşunlu'nun Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri'*nde bulunan *Yatık Emine* adlı hikâyesinden uyarladığı *Yatık Emine* oyununda ise Anadolu kasabasına sürülen bir kadının bencil, bağnaz bir toplum içindeki acılı serüveni konu edinir.[87] Köylüler tarafından dışlanan bir kadının trajik hikâyesi anlatılır. Genç yaşta sevdiği adam tarafından terk edilen Emine toplum baskısı altında ezilmiş ve yatık olarak adlandırılmıştır. Köy çevresinde kadının yaşadığı baskı, dedikodu ve iftiralar ile toplum gözünde ahlaksız bir kadını anlatır. Namuslu görünen memur, din adamı, ticaret erbapları ve kasaba ahalisinin iç yüzünü ortaya koyan bir oyundur. Orhan Burian'ın ise 1954 yılında yayımladığı *Canın Yongası* adlı üç perdelik oyununda kırsal kesimde yaşayan insanların yaşamları, gelenekleri ve sorunları anlatılır. Oyun özellikle köydeki yaşlı bir kadının hayat hikâyesi ve çevresindeki insanlarla olan ilişkilerini merkeze alır. Köyde yaşayan köy kadınının zorluğu ve toplum içindeki rolleri anlatılır. Oyundaki yaşlı kadın köyün geleneklerini koruyan değişime direnen bir karakterdir. Bu oyununda yazar, köy yaşayışı içinde kadın sorunu ve toplumsal değişim gibi konuları ele almıştır.

Cumhuriyet döneminde gazetecilik mesleğiyle ön plana çıkan Cevat Fehmi Başkut, oyunlarını günlük olaylardan hareketle yazmıştır. Oyunlarında köy yaşamının sorunlarını ele alan yazar, köylü-şehirli, doğulu-batılı, memur-amir gibi çatışmaları çok kullanılmıştır. Yazar, oyunlarında özellikle köyden kente göçün beraberinde getirdiği sorunları anlatır.1948 yılında yayımladığı yurt dışında da sahnelenen ilk Türk oyunu olan *Paydos* adlı eserinde emekli maaşıyla geçinemeyen Murtaza öğretmenin bakkallık yapmaya başlaması anlatılır. Fakat oyunun sonunda ticaret hayatının dürüst olmayan cephesine ayak uyduramadığı için Murtaza öğretmen, 'paydos' der. Üç perdelik komedi oyununun merkezinde köyden şehre gelmiş ilkokulda öğretmenlik yapan Murtaza, yer alır. Oyunda emekli olduktan sonra Murtaza'nın yaşadığı köyde Muhtar Kemal ve Bakkal Hasan ile çatışmaları işlenir. Yazar, oyununda dürüst Murtaza öğretmenin karşısında fırsatçı ve para düşkünü bir muhtar ile bakkal tipini çıkarır.[88] Cevat Fehmi Başkut'un 1946 yılında *Küçük Şehir* ve 1972 yılında yayımladığı *Büyük Şehir* adlı oyunlarında ise köylü şehirli karşılaştırılması vardır. *Küçük Şehir* oyununda büyük şehirde yaşayan insanların, köy ve kasabada yaşayanların dünya görüşleriyle çatışması konu edinilir. *Büyük Şehir* adlı oyununda ise Anadolu'dan İstanbul'a gelen Abdulhalim

[87] And,a.g.e.,s.551.
[88]Enginün,a.g.e.,s.168.

ile kızı Macide'nin yaşandıkları sıkıntılar ve büyük şehirde sömürülmeleri anlatılır. Her iki oyunda da gelenekler ve modernleşmenin getirdiği çatışmalar gösterilmektedir.[89]

Cevat Fehmi Başkut, 1962 yılında yayımladığı *Göç* adlı oyununda köyden kente göçü anlatırken gecekondu sorununu ele alır. Bu oyunda, köyden kente türlü sıkıntılarla gelen köylü, ezileni ezen, açıkgöz, saldırgan her şeyi bilen bir apartman kapıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç etmek zorunda kalan köy insanının saf ve masum yüzünün ardında, bambaşka bir kişilik ortaya çıkar.[90] Yazar, 1965 yılında yayımladığı *Hepimiz Birimiz İçin* adlı oyununda köylü ile ağa arasındaki çatışmayı ele alırken köylünün emeğinin sömürülmesini, eğitim gören ağa oğullarının değişmediğini ve daha zalim olduklarını anlatır. Oyunda ağa ve onun yardımcılarının köylüyü sömürmesi, toprağında çalışan ırgatı borç altında sokmak, köylünün karısına göz koymak gibi konular vardır. Öğrenciyken sosyal adalete inanmış aydın bir ağa çocuğu babası ölünce ağalık görevini üzerine aldığında zalim bir sömürücü olur. Oyunda gözü açık köylü genci olan Makinistin bu ortamda mücadelesi ortaya konulurken onun karşısında bulunan iyi niyetli öğretmen etkisiz kalır.[91]

Cumhuriyet döneminin önemli oyun yazarlarından biri olan Necati Cumalı, konularını genellikle köyden ve orta tabaka insanlardan aldığı oyunlar yazmıştır. Köy ve kasaba insanının yaşadıklarını gözlemleyerek gerçekçi bir şekilde yansıtan yazar, hem kültür hem de dil malzemesiyle eserlerini zenginleştirmiştir. 1949 yılında yayımladığı *Boş Beşik* adlı oyununu Güneybatı Yörükleri ile ilgili bir efsaneden esinlenerek oluşturmuştur. Oba Beyi Ali'nin ve eşi Fatma'nın çocuklarının olmaması bu sebeple Ali'nin ailesinin çocuk doğurmadığı için Fatma'yı ya boşamasını ya da üstüne kuma getirmesini istemesi konu edinilir. Uzun zamandır bekledikleri çocuğun doğuşu ancak obanın gelenekleri sebebiyle çocuğun ölmesi ve Fatma'nın acı içinde kalması efsaneye uygun şiirsel bir şekilde verilmiştir.[92] İki perdelik oyunda Yörük topluluğunun gelenek ve görenekleri içerisinde köylü kadınının yaşadığı sıkıntılar anlatılır. Çocuğu olmayan köylü kadınının kuma tehdidiyle karşılaşması daha sonra bu tehlikeden kurtulup güçlükle çocuk sahibi olmasına rağmen obanın kurallarına uyma zorunluluğu olduğu için trajik bir sonla çocuğunu kaybetmesi anlatılır. Oyunda kadın, geleneklerin

[89] And,a.g.e.,s.520.
[90] And,a.g.e.,s.554.
[91] Sevda Şener, "Popüler Yazar Cevat Fehmi Başkut", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*,1972,s.27-28.
[92] And,a.g.e.,s.552.

tutsağıdır ve gelenekler kadının mutsuzluk sebebidir. Tabiat unsurları da Fatma'nın yaşadıklarını, duygularını ifade etmek için oyunda kullanılmıştır. Oyunda eşi ne kadar severse sevsin köyde çocuğu olmayan kadının üzerine kuma getirildiğine ve erkeğin törenin tutsağı olduğuna dikkat çekilir. Yazar bu oyununu 1968 yılında lirik tonunu arttırarak bir kez daha yazmıştır.[93]

Yazar, 1959 yılında yayımladığı *Mine* adlı oyununda kasabanın çevre şartlarına uyumsuz görünen bir kadının namusuna dil uzatılmasını konu edinir. Anadolu kasabasında istemeden istasyon şefiyle evlenen Mine'nin dar ve dedikoducu çevrenin korkunç baskısı altında kendini gözaltında tutanlardan birini öldürmek zorunda kalışının dramı anlatılmaktadır. Yazarın gazetedeki bir cinayet haberinden hareketle yazdığı oyun, cinayeti işleyen kadının neden bunu yaptığını gösterir. Kendisinden çok yaşlı bir istasyon memuru ile evli olan genç ve güzel Mine hiçbir şey yapmamasına rağmen dedikoduların karşısında buhran geçirmiştir. Bu dedikoducuların kaynağı olan adamı vurur. Kasaba ve köy çevresinde namus değerleriyle ölçülen hayatın kadını nasıl nefes alınmaz hale getirip cinayete sürüklenmesini gözler önüne serer. Küçük çevrenin kadının üzerindeki baskısı kendisinden çok yaşlı olan insanlarla evliliğe zorlanması ve acı sonları oyunda ele alınmıştır.

Necati Cumali'nin 1960 yılında yayımladığı *Nalınlar* adlı iki perdelik komedi oyununda ise köyde kız kaçırma olayı olumlu bir şekilde ele alınır. Sevdiği erkeğe kaçmayı başaran ve ailesini bu kaçışın kendi isteğiyle olduğunu anlatan Seher aileler arası düşmanlığı ve engelleri aşabilmiştir. Oyun, ismini babasından kalan mirası almasın diye yaşlı ve çocuklu ağalarla evlendirilmek istenen on sekiz yaşındaki Seher'in ne yaptığından haberdar olmak için ona giydirilen nalınlardan alır. Oyun, ailesi tarafından kontrol edilmek istenen genç bir kızın yaşadığı baskılar üzerine kurulmuştur.[94] 1963 yılında yayımladığı *Derya Gülü* adlı oyununda ise yaşlı kocasından kurtulmak için cinayeti göze alan Meryem'in hikâyesi anlatılır. Anadolu kadını Meryem'i, yaşlı kocası Karadenizli Haşim kaptan ve yardımcısı genç Sinan ile deniz, insanının çevresinde bir üçgen oyunu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Meryem, çocuk yaşta evlendirildiği bu adamdan kurtulmak için elinden geleni yapmaya çalışarak işçilerle de münasebet kurar. Oyun Haşim'in kalp krizi geçirmesi ve Meryem'in özgür

[93] Enginün,a.g.e.,s.191.
[94] Enginün,a.g.e.,s.191.

kalması ile biter. Oyunda genç kızların yoksulluk ve değer görmemesi sebebiyle yaşlı adamlarla evlendirip hayatları boyunca yaşadıkları sıkıntılar ve bu tutsaklıktan kurtulmak için her şeyi göze almaları anlatılmıştır. Necati Cumalı, 1965 yılında yayımladığı *Susuz Yaz* adlı oyununda ise namus intikamını kanla temizleyen kadını ele almıştır. Bu oyunda köyde yaşanılan zorluklar ele alınırken özellikle sulama problemi karşımıza çıkmaktadır. Küçük tarlalarını genişleten iki kardeş bu sebepten dolayı köylüyle su problemi yaşarlar ve komşuları Veli'yi öldürürler. Bundan sonra kardeşler arasında yaşanan sorunlar oyunun merkezindedir. Oyunda Hasan, köyün su kaynaklarını kontrol altına alır ve köylülerin bu suyu kullanmasına izin vermez, bu durum köyde büyük bir huzursuzluğa ve anlaşmazlığa yol açar. Veliyi öldüren Hasan'ın suçunu, kardeşi Osman üstlenir. Hasan köyün ağası gibi davranır, Osman'ın öldüğünü söyleyerek Osman'ın karısı Bahar ile evlenir. Bütün bu oyunları öğrenen Bahar, Hasan'ı silahla vurur. Özellikle oyunda, köydeki toprak ve su sorunları, masum olan Osman'ın yaşadığı adaletsizlikler ele alınmıştır. Hasan'ın suyu kontrol etmesi ve köylüler üzerinde baskı kurması köydeki güç dengesini değiştirmiştir.[95]

Yazarın 1966 yılında yayımladığı *Vur Emri* adlı oyununda yaşadığı koşulları değiştirmek isteyen Halil'in köyden kente gitmesi anlatılır. Oyunda toprakları az olunca yaşadığı sıkıntılar sebebiyle her şeyini ağabeyine bırakıp köyden ayrılan gencin dramı gözler önüne serilir. Yaşanan adaletsizlikler ve toprak sorunları sebebiyle yaşadığı köyü terk etmek zorunda kalan köylü bir gencin problemleri anlatılmıştır. Necati Cumalı'nın oyunlarına baktığımızda genellikle köy çevresinde oluşan su, toprak, kan davası, namus meselesi, evlilik, aile baskısı, kız kaçırma gibi sorunlarla birlikte kadınların yaşadığı problemleri işlediği görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde yazdığı köy oyunlarıyla tanınan önemli isimlerden biri de Cahit Atay'dır. Daha çok oyunlarında köy ve kırsal kesimin insanlarını ele alan yazar, köy gerçekliğini gözler önüne sermektedir. Köy ve kasaba insanının yaşamını ele alırken toplumsal düzensizlikleri ve geleneklerin insanlar üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. Oyunlarının genelinde ağa-köylü, köylü-aydın çatışmaları, yoksulluk, su sıkıntısı, tarla-toprak kavgaları, kan davası, köylülerin ezilişi ve sömürülmesi gibi sorunlardan bahsetmektedir. Yazarın köy oyunları arasında 1961 yılında yayımladığı *Pusuda* adlı oyunu yer alır. Tek perdelik bir komedi olan oyunda kurnaz bir ağa olan

[95] And,a.g.e.,s.551.

Yılanoğlu, köyün saf bir genci olan Dursun'u kandırarak arkadaşı Yaşar'ı öldürmesini ister. Çünkü Yaşar'ın sevdiği kız olan Zehra'yı sevmektedir. Oyunun sonunda Dursun arkadaşını öldüremez ve ağanın kötülüklerini, insanlara zulmettiğini fark eder, kendini savunurken ağayı öldürür. Ağanın kurduğu planlar gerçekleşmemiş ve kendi ölümüne sebep olmuştur. Bu oyunda, Cahit Atay ağa-köylü ilişkisini mizahî bir şekilde anlatır. Gücünü kullanarak köylüleri sömüren Ağa ile kendisini korumaya çalışan Dursun'un arasında geçenleri ele alırken köylüyü sömüren ağalık düzenini eleştirmektedir.[96]

Cahit Atay, 1963 yılında *Karaların Memetleri* adlı eserini yayımlamıştır. Bu eser birbirinin devamı üç oyundan oluşur: *Ermiş Memet, Yangın Memet* ve *Kerpiç Memet.* Komedi özelliği gösteren oyunlarda köylülerin sorunlarını ele almıştır. *Karaların Memetleri* adlı oyununda ilk eser *Ermiş Mehmet'tir*. Bu oyunda Memet rüyasında gördüğü Şıhın'ın söylediği her şeye iyilik amacıyla gerçekleştirmektedir. Devamlı iyilik yaptığını düşünerek arkadaşı Ali'nin gittiği yolu hiç beğenmez. Şıhın'ın söylediğini dinleyerek arkadaşı Ali'yi öldüren Memet onu cennete gönderdiğini halka duyurur.

Şıhın'ın isteğiyle bunu yaptığını söyleyince çevresindeki köylüler onun ermiş biri olduğuna inanarak elini öperler. Oyunda yazar, köy halkının eğitimsizliğini ve dini kullanarak insanları herhangi bir şeye inandırmanın çok kolay olduğunu komediyi kullanarak gözler önüne serer. *Yangın Memet* adlı oyununda ise köylerde sert, değişmez bir töre haline gelen kan davası üzerinde durulur; saf ve masum bir köy delikanlısı İlyas'ın sevdiği kız Emine ile evlenebilmek için istemediği halde birini öldürmek zorunda kalması, bu görevin kendisine verilmesi ve yaşadığı çatışmalar anlatılır. *Kerpiç Memet* oyununda ise halkın hayalinde kahraman olarak yüceltilen eşkıyanın aslında zorluklar sonucunda eşkıya olması ele alınır. Gerçekte bu kişinin güçsüz, saf bir insan olduğu görülmektedir. Zenginden alıp fakirlere veren, kurşun işlemeyen, cesaretiyle dillerden düşmeyen efsaneleşen Memet'in aslında tesadüf ve yanlış anlaşmalar sonucunda eşkıyalığa sürüklenmesi trajikomik bir şekilde anlatılmıştır. Cahit Atay, üç oyununda da Memet karakteri üzerinden köy insanının yaşadığı zorlukları, törelerin devam ettiğini ve geleneklere körü körüne bağlılığın olduğunu göstermektedir.[97]

[96] Enginün,a.g.e.,s.145-146.
[97] Enginün,a.g.e.,s.145-146.

1964 yılında yayımladığı *Ana Hanım Kız Hanım* adlı oyununda köy kadınının neslinden nesile yaşadığı sıkıntıları anlatmıştır. Bu oyunda Cahit Atay, isimleri Hanım olan anne ve kızın başından geçen olayları anlatmaktadır. Oyunda, Ana Hanım kocasının saflığı yüzünden birçok sıkıntı çekmiştir. Kız Hanım ise çocuğu olmadığı için kocasına kuma getirir. Oyunda iki kadın da başlarına gelenler sebebiyle ağlarlar. Anadolu kadınının dramını gözler önüne seren yazar, oyunda törelere sıkı sıkıya bağlılık, çok eşlilik, başlık parası gibi unsurlara köylü kadınların maruz bırakılmasını kara mizahı kullanarak ele almıştır. Köylülerin töreleriyle hiçbir problemi çözemediklerini gösterir. Köy sorunlarını ele alan oyunların büyük bir bölümünde kadının uğradığı haksızlık, köyde söz sahibi olan erkek, başlık parasıyla kadınların bir eşya durumuna düşürülmesi, ağaların güçlerini kullanarak sözlerini dinletmesi, kız kaçırma olayları bunların sonucunda kadınların cezalandırılıp öldürülmesi gibi birçok geleneklere dayanan olaylar yazarlar tarafından ele alınmıştır. Bu oyunda da köylü kadınlarının yaşadığı sorunlar dile getirilmiştir.

Cahit Atay, 1964 yılında yayımladığı *Ormanda* adlı oyununda toprağı olmayan köylüler ile ormanlara bile el koyan ağaların mücadelesini anlatmıştır. Bir perdelik oyunda mizahı kullanarak izleyici ya da okuru düşündürmek istemiştir. Oyunda tarlası olmayan Kizir Mehmet ve Üsük adlı iki kardeşin ormanda ağaçları keserek kendilerine tarla açmaya çalışmaları anlatılır. Küçük bir tarlaları olursa "insan gibi" davranacaklarını düşünürler. Köylüler hayatta kalmak için, insanca yaşamak için ağaç keserler çünkü başka çareleri yoktur. Köylülerin eğitimsizliği üzerinde durulur. Oyun boyunca Kizir Mehmet'in geçmişte yaşadığı acılar, adaletsizlikler ve çatışmalar da dikkat çekmektedir. Oyunda, köy yaşamının çeşitli sorunları birey üzerindeki etkileriyle ele alınmıştır. Köydeki sınıf farklılıkları ve bu farklılıkların getirdiği adaletsizlikler, köydeki güç dengeleri Kizir Mehmet'in üzerinden verilmiştir. Köylülerin ekonomik sıkıntılarla mücadele etmesi köyde sağlık hizmetlerine erişmenin zorluğu ve sosyal hizmetlerin yetersizliği işlenen problemler arasındadır.[98] 1965 yılında yayımladığı *Sultan Gelin* adlı oyunuyla köy oyunlarına devam eden Cahit Atay, bu oyununda köyde kadının bir nesne olarak görülmesini anlatmaktadır. Oyunda babası Ali tarafından bir baş hayvan-başlık parası ile Kazım Ağa tarafından hayvan pazarında yapılan açık artırma usulüyle satın alınan Sultan gelinin yaşadıkları anlatılır. Hasta olan kocasını

[98] And,a.g.e.,s.553.

düğün gecesi kaybetmesi üzerine ağanın beş yaşındaki oğlu Veli ile nişanlandırılmış ve onu büyütme görevi olan Sultan delikanlının sevdiği kızla kaçmasına da şahit olmuştur. Buna rağmen vazgeçmeyen ağa yeni doğan oğluyla tekrar nişanlayıp onu da büyütmesi ister. Yazar bu oyunda kara mizahı kullanarak köylünün cehaletini ve köylü kadının yaşadığı dramı, içinden çıkamadığı hapishane haline gelen töreyi bir döngüyle ele almıştır. Oyunda Sultan'ın güzel ve kuvvetli olması ailesi tarafından başlık parası ile satılmasına sebep olmuştur. Başlık parasını veren Kazım Ağa onu güçlü bir işçi olarak görmekte ve kullanmaktadır. Köylerde kadın yük gibi görülmektedir.[99] Oyunun başında yer alan cümle "*Ne kız oldum ne gelin odlara yandım ancak*" cümlesi Sultan'ın yaşadığı acıların özeti gibidir.[100]

Yazar, 1966 yılında yayımladığı *Kırlangıçlar* adlı oyununda ise eski inançlar ve gelenekler yüzünden evlenemeyen kızların durumunu ele alır. Köy hayatının geleneksel yapısına bağlı olarak kadınların evlilik, aile ve toplum içindeki rolleri, kadınların yaşadığı zorluklar, köy hayatının modern yaşamla olan çatışması gibi sorunların bireyler üzerindeki etkisi bu oyunda ele alınmıştır. 1967 yılında yayımladığı *Palabıyık* adlı oyunu köy ve kasaba hayatını konu eden eserlerinden biridir. Oyunda Palabıyık kasabanın önde gelen sözü etkili bir karakterdir ve kasabadaki toplumsal ilişkileri ve güç dengelerini yönlendirir. İnsanları sömüren ağalık düzeninin devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyunda kasaba halkının günlük yaşantıları dertleri, sevinçleri ve karşılaştıkları zorluklarda anlatılmaktadır.

Cahit Atay, köy oyunları dışında köyden kente göçün ortaya çıkardığı problemleri, kent hayatına alışamamış insanların yaşadıkları ve köy yaşamının getirdiği alışkanlıklarla birlikte çıkan sorunları da ele alan oyunlar da kaleme almıştır. Bunlardan ilki 1961 yılında yayımladığı *Sahildeki Kanepe*'dir. Bu eserde kırsal kesimden şehre göç eden insanların yaşadığı uyumsuzluklar anlatılır. Oyunun ana karakterleri kırsal kökenli ve şehir hayatına uyum sağlamaya çalışan insanlardır. Oyunda kırsal kesimden şehre göçün yarattığı sorunların birey üzerindeki psikolojisi ele alınır. 1968 yılında yayımladığı *Gültepe Oyunları* adlı eseri de bu sorunu ele alır. Bu eseri *Amele Hıdır, Pırlanta kız* ve *Menekşe Hamit* adlarını taşıyan üç kısa oyundan oluşur.

[99] Enginün,a.g.e.,s.145-146.
[100] Cahit Atay, *Sultan Gelin*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1965.

Bu oyunlarda gecekondu çevresini kaynak alır. Oyunlarda çevrede yaşananlar ve Ücret Ömer adında gecekondu halkından para koparmaya çalışan çıkarcı bir kişiyle birbirine bağlanır. Ücret Ömer, tıpkı köylerde bulunan ağaların rolünü üstlenen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.[101] 1971 yılında yayımladığı *Evlenemeyenler* adlı oyunuyla ise Anadolu'nun kırsal bir kasabasında geçen olayları ele alır. Kasabadaki kızların evlenme yaşı geldiğinde, ailelerin evlilik telaşı başlar. Fakat bazı kızlar çeşitli sebeplerle evlenemeyince hem kızlar hem de aileleri için büyük bir sorun oluşturur. Oyun, evlilik çağına gelmiş kızların yaşadığı psikolojik sıkıntıları ve evliliğin bireyler üzerindeki anlamlarını sorgular. Özellikle evlilik kurumu, toplumsal beklentiler ve geleneklerin devamı, toplumun evlilik baskısı, evlenemeyenlerin toplumdan dışlanması oyunun önemli konularıdır.

Cahit Atay, köy oyunlarının genelinde Anadolu'nun kırsal bölgelerinde yaşayan insanların eğitimsizlik, yoksulluk, sosyal adaletsizlik, başlık parası, evlilik, kan davası, eşkıyalık ve din istismarı gibi sorunlarını drama ve komedi türlerinde ele alır. Köy gerçekliğiyle eleştirel bir şekilde kaleme aldığı oyunlarında köy yaşamındaki sorunları hem mizahî hem de düşündürücü bir şekilde sahneye taşımıştır.

Cumhuriyet döneminde birçok tiyatro kaleme alan Orhan Asena köy yaşamının zorluklarını konu edindiği oyunlar da yazmıştır. 1962 yılında yayımladığı *Kocaoğlan* adlı oyunda kadınların maruz kaldığı sıkıntılar konu edinilir. Oyunda Kocaoğlan kasabanın parkına kurulan bayram panayırında gösteri yapan Belma'yı iki adamdan kurtarıp sevdiği Kemal'in yanına getirir ve böylelikle arkadaşlıkları başlar. Kırsal kesimde yaşadığı çevre koşulları içinde sevdiği kadın için her şeyi göze alan Kocaoğlan'ın trajik sonu anlatılır. Yazar özellikle bu oyunda kasaba hayatında bireylerin yaşadığı sıkıntıları ele almaktadır. 1966 yılında yayımladığı *Fadik Kız* adlı oyununda ise kadının sömürülmesi anlatılır. Oyunda, köylü kızı Fadik sevdiği ile kaçar, kaçmasını annesi Güllü de desteklemiştir. Babası ise Fadik'i zengin birine vererek eve kuma getirmek ister. Kocasının kuma getirmesini istemeyen annenin bunu engellemesinin tek çaresi ise kızının kaçmasına yardım etmektir. Fadik, sevdiği Ali'yle kaçsa da nüfus kâğıdı olmadığı için bir türlü resmî nikâhlarını yapamazlar. Ali'nin gönlü Fadik'ten geçince onu aldatır. Çocukları ile sokakta kalınca Fadik, Avukat Şeref adlı birine güvenir ama o da onu kandırıp sokağa atar ve çalıştığı yerlerde hep ondan

[101] Metin And, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 590-592.

yararlanmak isteyenlerle karşılaşır. Fadik'in kötü yola düştüğünü gören Ali onu öldürür. Oyunda, Fadik karakteri aracılığıyla kadının içinde bulunduğu çevreden dolayı kaderinden kaçamaması ele alınır. Eserde hayata tutunamayan ve herkes tarafından kullanılarak sömürülen, sonunda da suçlanarak öldürülen bir kadının trajik sonu ele alınır.[102] Orhan Asena'nın 1970 yılında yayımladığı *Atçalı Kel Mehmet* adlı oyunda ise Osmanlı'nın son dönemlerinde Anadolu köylüsünün yaşadığı sıkıntılar ve eşkıyalık sorunu konu edinilir. Olay 1829 yılında yaşanır. Şerif Hüseyin, bir şölende Osman Bey'in pehlivanları yenen kişiye kızı Fatma'yı vereceğini söyler. Fatma'yı seven Kel Mehmet, güçsüz haline bakmadan meydana çıkar, Kel Mehmet'in Bekir Pehlivan'ı yenmesi herkesi şaşırtır. Şerif Hüseyin, ona altın vermeyi teklif etse de Mehmet, bey kızını istediğini söyleyerek onun sözünü hatırlatır, bu gücü Fatma'ya duyduğu aşktan alır. Şerif Ağa onu kâhyasına kırbaçlatır. Haksızlığa uğrayan Mehmet, kâhyayı öldürür ve dağa çıkar. Yoksulları koruyan ve zalimleri cezalandıran biri haline gelir. Oyunda köylüler yüksek vergilerden dolayı hayatta kalmaya çalışırlar. Mehmet ise dağa çıktıktan sonra yerel bir güç gibi çalışır ve halka zulmedenlere müsaade etmez. Anadolu köylüsü vergilerden ve yaşanan zulümlerden dolayı padişaha ulaşmaya çalışır ve bir çıkış yolu olarak da eşkıyalığı görür çünkü köylüler zayıf ve güçsüzdür.[103] 1982 yılında yayımladığı *Ölümü Yaşamak* adlı oyununda kan davasını konu alan yazar, töreler sebebiyle insanların yaşadığı problemleri konu edinir. Doğu Anadolu'nun bir köyünde iki aile arasında geçen kan davasını konu alan oyunda intikam alma sırası Mustafa'ya gelir ve Rezzak Ağa'nın oğlu Mehmet'i öldürmesi istenir ama Mustafa bunu yapmak istemez. Törelerin baskısı sebebiyle bu kan davasının alınması gerektiği için öcü kardeşi tarafından alınır.[104]

Köy oyunları kaleme alan yazarlar içerisinde Sedat Veyis Örnek de bulunmaktadır. Yazarın 1963 yılında yayımladığı *Kurt* adlı oyunu yarı masal yarı köy yaşamının gerçekliğini ele alır. Oyunda, inatçı yaşlı Halil Ağa'nın ağılına giren kurdu öldürmeyi planlaması anlatılır. Kurdu yakaladığında kuyruğuna bir teneke bağlayarak öcünü almak ister ancak kurdun kışın acı acı uluması ağayı tedirgin eder.[105]Oyunun temelinde yer alan sorun ise Halil Ağa'nın kurtla mücadelesidir. Halil Ağa koyunlarını

[102]İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005,s.195.
[103] Enginün,a.g.e.,198-199.
[104] Zerrin Akdenizli Çelenk,a.g.t.,s.332.
[105] And,a.g.e.,s.549-550.

telef eden kurda çok sinirlenerek yemin etmiş ve bu yeminin sonucunda yaptıklarından dolayı köylülerin gözünde gülünç duruma düşmüştür. Oyunda ağanın bir hayvana sinirlenmesi ve ona acımasız bir ceza vermesi ve köy yaşamının zorlukları anlatılmaktadır. Yazarın 1970 yılında yayımladığı *Manda Gözü* adlı oyunu ise *Kurt* oyununa benzemektedir. Bu oyunda köyde Mecit Ağa'nın mandası Rafet'in bostanına girmiştir. Rafet'in oğlu Elvan da onu çıkarmak için taş attığında mandanın gözünü çıkarmıştır. Bunun üzerine çok sinirlenen Mecit Ağa köy odasında kan istemektedir. Mecit Ağa bu yemini tutmak için Rafet'in oğlu Elvan'ın boynuna bir çizik atılmasını ister ve böylelikle yeminini tutar. Buna dayanamayan Rafet, Mecit Ağa'yı öldürür. Yazar iki oyunda da özellikle köy odasında geçen eğlenceli sohbetleri, anlatılan öyküleri, köylülerin birbirlerine takılmalarını vererek günlük yaşantılarını göstermiştir ve köy gerçeğini gerçekçi bir şekilde ele almıştır.[106]

Cumhuriyet dönemi oyun yazarları içerisinde yer alan Recep Bilginer, tiyatrolarında köyden büyük kentlere kadar ele aldığı mekânlarda köy sorunlarına da yer vermiştir. 1964 yılında yayımladığı *İsyancılar* adlı üç perdelik oyununda Mersin'in Aslan köyünde muhtar seçiminde köylülerin istemedikleri muhtarın oyununu bozma çabaları ve bunun sonucunda kendilerini isyancı olarak nitelendirilmeleri anlatılır.[107] Bu oyunda yazar, yönetilen ile yönetenler arasındaki ilişkiyi görevini kötüye kullanan muhtara karşı, toprağı olmadığı için göç eden köylülerin anayasadaki haklarını savunan insanlar üzerinden ele alır. Ayrıca köyde toprağı olmadığı için mayın tarlasından geçerek kaçakçılık yapmak zorunda kalan Mustafa'nın dramı da işlenmiştir.[108] Oyunun ana karakterlerinden biri olan Fadime Nine köylüsüne yol göstererek köy muhtarı seçmez. Köy oyunlarının genelinde görülen erkeklerin baskısı altında sesini çıkarmayan kadınlardan biri değildir. Güçlü, dürüst ve akıllı olması sebebiyle Fadime Nine köyün saygı ve sevgisini kazanmış, sözü geçen ideal bir kadın haline gelmiştir. Kısaca oyunda köyün muhtarlık seçimleri ve bu seçimlerin ardından ortaya çıkan sorunlar ele alınır. Oyun köydeki insanların yaşadığı sıkıntıları, adaletsizlikleri, ekonomik sıkıntıları ve isyanları mizahî bir dille eleştirerek ele alır ve toplumu bilinçlendirmeyi amaçlar.

[106] Ezgi Metin Basat, "Halk Biliminin Sahnedeki Gölgesi Sedat Veyis Örnek:Kurt, Manda Gözü ve Piriçler Yeşerecek", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt:21, Sayı:82, 2015/2 ,s.340.
[107] Enginün,a.g.e.,s.202.
[108] And,a.g.e.,s.552.

Yazarın 1971 yılında yayımladığı *Sarı Naciye* adlı oyununda ise Toros yaylasında Türkmen ovasında törelere bağlı olarak yaşayan insanların değişme isteği yansıtılır. Toprak ve iş sorunu, yayladan ovaya inme isteği sebebiyle yabancıyla kaçarak töreleri çiğneyen ve babasıyla çatışan köylü kızı anlatılır. Oyunda aşkı uğruna törelere karşı gelen bir kızın dramı ele alınmıştır. Çukurova'da pamuk tarlalarında çalışmak isteyen gençlerin hayatları da gösterilir. Kardeşi Osman ve bir gözü kör olan Hasan isimli babasının Çukurova'ya gitmesi üzerine Sarı Naciye'nin hayatı değişir. Irgat toplamaya gelen elçiye âşık olur ve aşkı için törelerine karşı gelir. Oyunda köyün geleneksel yaşam tarzı gençlerin modern hayata geçişini zorlaştırır. Toplumsal baskılar, Naciye'nin kararları karşısında köy halkının tepkileri ile ortaya çıkar. Köyde kaçan kızın cezası ölümdür ama oyunda törelere karşı kızını bağrına basan bir baba karşımıza çıkmaktadır.[109] 1988 yılında yayımladığı *At-Avrat-Silâh* adlı oyununda ise toplumsal bir sorunu dile getirmektedir. Erkeğin baskın olduğu köy toplumunda kadının yaşadığı problemleri ele alınır. Oyunun adı içinde geçen üç temel ögeyi sembolize etmektedir. At erkek egemenliğini, avrat kadını, silah ise gücü temsil eder. Köylerde bu güç ağalık ve toprak sahibi olarak ve erkeğin sözünün geçmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydın Engin'in 1964 yılında yayımladığı *Aykırı* adlı oyununda Doğu Anadolu bölgesinde Ağa Duranoğlu'nun topraklarını genişletmek için her yola başvururken mezhep ayrımını kullanması konu edinilir. Köyden kentte gelen Murat'ın kişiliğinde köyden çıkmış aydının yaşadığı yabancılaşma anlatılır. Köyden çıkmış aydınların topraklarına kayıtsız kalmaları eleştirilmiştir. [110] Nazif Kurucu'nun 1966 yılında yayımladığı *Toprağın Kurbanları* adlı oyununda toprak, köylünün hayatını tamamlayan ve asla terk etmemesi gereken bir değer ve bir güç göstergesidir. Oyunda zengin kasabalı tarafından köylünün elinden alınan toprağın köylüyü düşürdüğü durum anlatılır. Bu olayda köyün muhtarı da işin içindedir. Kasabalı Ağa, köylünün ektiklerine el koymak için kendi adamlarını kullanır ve köye gelen ziraat mühendislerini de tehdit eder. Oyunda Ağa'nın sağladığı rüşvet, iftira, tehdit ile her şeyi çözebildiği köylünün gücü olmadığı için hiçbir şeyi çözemediği gösterilmiştir.[111]

[109] And,a.g.e.,s.586-587.
[110] And,a.g.e.,s.551.
[111] Töre,a.g.e.,s.2314.

Mustafa Yalçın'ın 1965 yılında kaleme aldığı *Sürüp Gider* adlı köy oyununda köyün Topal ağası tarlaları ele geçirmek için köydeki sahiplerini öldürür, suçu da Hatça kadının oğlu Halil'in üzerine atar. Oyunda, uzun süre hapishanede kalan Halil, intikam almak için gün sayar. Hapishaneden çıktıktan sonra silahla ağayı vurmak isterken onun adamlarından birini vurur. Ağa yine köylüye zulüm etmeye devam eder. Oyun, köylülerin geçim sıkıntılarını ve adaletsizlikleri ortaya koyar, köylülerin bu gerçekler karşısındaki mücadelesini ve çaresizliğini gözler önüne serer. Gücü olmayan köylülerin haksızlığa uğraması ve haklı olanların yaşananlara karşı duramayıp yenik düşmesi anlatılır. Oyun, ağalık düzenini nesillerden beri sürüp giden köylülere eziyet eden bir yapı olarak karşımıza çıkarmaktadır. Yazar, kırsal kesimdeki toprak ağalığını, topraksız köylülerin yaşadıklarını ve toprak mücadelesini oyununda ele almaktadır.[112]

Hüseyin Batuhan'ın *Büyük Çınar* adlı oyununda dürüst orman şefi Mehmet Eğilmez'in orman ağalarıyla karşı karşıya gelip onlarla mücadele etmesi konu edinilir. 1965 yılında kaleme alınan ve üç perdeden oluşan oyunda orman şefi olan Mehmet dürüst ve idealist bir memurdur. Sorunlarla tek başına mücadele edemeyince bölge şefi Mehmet, köy öğretmeni olmak ister ve yaşadıkları oyunda anlatılır. Oyunda köylülerin ve eğitimli insanların ormanlardan para kazanmak için ağaç kestikleri görülür. Bu insanlara karşı ormanı ve ağaçları severek koruyan Mehmet, herkese karşı gelir ve insanlara bu sevgiyi aşılamak ister. Yazar, oyununda varlıklı insanların kendi kârları için her şeyi yapabileceklerini göstermektedir.[113]

Sermet Çağan'ın 1965 yılında yayımladığı *Ayak Bacak Fabrikası* adlı oyununda Güneydoğu Anadolu'nun köylerinde yaşayan halkın, inançları nedeniyle kutsal saydıkları göldeki balıkların ölmemesi için buğdaylarını balıklara vermeleri; kendilerinin ise hayvan yemeğiyle beslendikleri için kötürüm kalmaları ve yürütebilmek için ayak bacaklarının yanlış takılması sonucu ortaya çıkan trajikomik olaylar anlatılmaktadır. Köy halkı, yağmur yağdığında göldeki taşın etkisiyle ekinlerinin bol olduğunu gördüğü için gölü kutsal kabul etmiştir. Göldeki balıkları kutsal saydıkları için balık ve et yemezler. Bu kurala uymayanlar ise cezalandırılır. Ellerinden buğdayları alındığında kara tohumla beslenmeye başlarlar. Oyunda, halk bu kurala uymazsa başlarına büyük bir felaket geleceğini düşünmektedir. Oyunda, şef tarafından yönetilen

[112] And,a.g.e.,s.548.
[113] And,a.g.e.,s.553.

bir ülkede halkın inançlarını kendi menfaatleri için kullanarak köy halkını sömüren derebeyler ve onları yöneten yöneticiler konu alınır. Köy halkının mantığa uymayan inançlarını kullanarak bir ayak bacak fabrikası açar ve halkı sömürürler. İyice yoksullaşan halk, elindekileri kaybedince yöneticilerin söylediklerini yerine getiren hale gelir. Oyunda, bilinçlenmemiş köy halkı sömürüye açık hale getirilmiş ve yönetimlerin değişmesi bu durumu etkilememiştir; düzen aynı şekilde devam etmiştir. Yazar, oyununda köy halkının batıl inançları sebebiyle güç sahibi kişiler tarafından kullanılmasını konu edinir.[114] Özdemir Nutku, Sermet Çağan'ın yazdığı *Ayak Bacak Fabrikası* adlı oyununu Şanlıurfa'da bulunan Balıklı Göl ve kutsal kabul edilen balıkların hikâyesi ile Türkiye'de çeşitli orman köylerinde yaşayan halkın, fink tohumundan yapıp yedikleri ekmeklerden dolayı kötürüm kalmalarını birleştirerek oluşturduğunu ifade eder.[115]

Vasıf Öngören'in 1965 yılında yayımlanan *Göç* adlı oyununda Almanya'ya göç eden bir ailenin hikâyesi anlatılır. Oyunda kırsal kesimde yaşanan yoksulluk sebebiyle Recep ustanın çocukları Almanya'ya gitmek ister ancak oraya gitmek zordur. Mehmet, öncelikle işçi olarak gitmeyi daha sonra ailesini yanına çağırmayı düşünse de annesi Emine, bunu pek istememektedir. Gelenekleri farklı olan ve dilini bilmediği bir yerde olmasını istemez fakat çocukları için yaşadıkları sıkıntıdan dolayı göç son umutlarıdır. Yazar, oyununda ekonomik sıkıntılar sebebiyle başka yerlere göç etmek zorunda kalan insanların karşılaştığı problemleri anlatır ve kırsal alanda tamirci olarak çalışan Recep ustanın emeğinin karşılığının verilmemesi, adaletsizliğe karşı gösterilen tutumlar yer alır.[116]

Cumhuriyet dönemi yazarlarının kaleme aldığı roman ve hikâyelerden uyarlanan oyunlarda da köy sorunları ele alınmıştır. Bunlar arasında Fakir Baykurt'un ünlü romanından Ergin Orbey'in uyarladığı *Yılanların Öcü* adlı oyunda ağalık düzenine karşı Irazca Ana'nın önderliğinde direnen köylünün mücadelesi anlatılır. Yaşar Kemal'in *Teneke* adlı romanının oyunlaştırıldığı eserde ise güçlü bir ağalık düzeni karşısında

[114] And,a.g.e.,s.569.
[115] Özdemir Nutku, "Ayak Bacak Fabrikasını Sahneye Koyarken Zorunlu Düşünceler", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S:2,Ankara Üniversitesi,1971,s.29-76.
[116] Şengül Kocaman, "Vasıf Öngörenin Almanya Defterinde Göç Olgusu", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* C:11 S:2, 2014,s.151-152.

onların kötülükleri ile savaşan genç kaymakamın yenilgiye uğraması ele alınmıştır.[117] Yaşar Kemal'in *Yer Demir Gök Bakır* adlı romanının Ankara Deneme Sahnesinde Nihat Asyalı tarafından *Uzundere* adıyla sahnelendiği oyunda ise köylülerin sıkıntılarına çözüm aramak yerine kurtuluşu evliyadan beklemeleri ve körü körüne bu inançlara bağlanmaları anlatılır. Oyun, bir Anadolu köyünde topraklarını işleyerek geçimlerini sağlamaya çalışan sıradan insanların hayatları etrafında gelişir. Köyde yaşayan Adil Efendi adında zengin ve güçlü bir adam, köylülerin borçlarını kullanarak topraklarını ele geçirmek istemektedir. Köylüler, bu durum karşısında çaresiz kalmışlardır. Bu sırada, köyde ortaya çıkan gizemli bir kişi olan Taşbaş, köylülere umut olur. Taşbaş, kendisini ermiş ilan eder ve köylülerin sorunlarına çözüm bulacağını iddia eder. Köylüler, umutsuzca Taşbaş'a tutunurken, Muhtar Sefer ise bu duruma karşı çıkar. Oyun, Taşbaş ile Muhtar arasındaki çatışmayı ve köylülerin bu mücadeledeki yerini anlatır. Oyundaki köylüler yoksulluk, gelenekler ve yanlış inançların kıskacında yaşamaktadır. Köyden çıkanlar ise Uzundere'de donarak ölür. Orhan Kemal'in *Kardeş Payı* adlı eserinde ise geçinemediği kocasını eline silah geçer geçmez öldüren bir kadının dramı anlatılır. Anadolu'dan İstanbul'a iş aramaya gelen Gafur Ağa ile onun adamı Topal'ın tuzağına düştükleri ve bu ağaların elinde nasıl sömürüldükleri işçilerden biri olan Hacer'in aşkıyla birlikte verilir.[118]

Romanlarıyla tanınan Talip Apaydın'ın 1966 yılında yayımladığı *Bir Yol* adlı oyunu, Anadolu'da bir orman köyünde geçer. Köyün insanları, geçimlerini ormanda ağaç kesip satarak sağlarlar. Köye gelen Rüştü öğretmen köylüyü anlatırken problemlerin büyük bir kısmının eğitimsizlikten kaynaklandığını ifade eder. Rüştü öğretmen kız çocuklarının okuması için şeyh ve muhtarla mücadele eder. Oyunda öğretmen, orman ve ağacın öneminden bahsederek halkı bilinçlendirir ve işsiz, tembel olan köylülerin ağaçları keserek değil de farklı işler yaparak para kazanmasının yollarını göstermeye çalışmıştır. Böylece köydeki bazı problemlerin çözümüne katkı sağlar. Kısaca oyunda yazar, köye giden idealist bir köy öğretmeninin karşılaştığı köy ve köylü gerçeğini gözler önüne serer. Köydeki yoksulluğun, cahilliğin en önemli sebeplerinden biri de dini kullanarak köylüyü yönlendiren Şeyh Efendidir. Onun sözü çok dinlenir ve öğretmene yaptıklarından dolayı karşıdır. Oyunda kız çocukları için özellikle kırsal

[117] And,a.g.e.,s.548.
[118] And,a.g.e.,s.589.

bölgelerde eğitiminin çok zor olduğu anlatılmaktadır. Memleketini, mesleğini ve insanları seven bir öğretmenin köylüler için bir yol arayarak çözüm bulmaya çalışması ele alınır.[119] Sabahattin Engin'in 1967 yılında yayımladığı *Orada Bir Köy Var Uzakta* adlı oyununda ise ağa, yaşlı karısının üzerine bir kızı kuma getirmek ister. Kızın sözlüsü askerden dönünce kızı kaçırmaya çalışır ve ağa tarafından öldürülür. Oyunda, suçu ağayı seven, onun tarafından kandırılmış başka bir kadın üzerine alır. Ağa bu yaşananlar sonucunda köy toplumunda saygınlığı ve sözünü dinletme gücünü biraz da olsa kaybetmiştir.[120]

Cumhuriyet döneminin önemli oyun yazarlarından biri olan Güngör Dilmen'in 1967 yılında yayınladığı *Kurban* adlı oyunu köy oyunlarından biridir. İki perdeden oluşan trajedi, Klasik tiyatronun Medea hikâyesini Türk köylüsüne aktarılmasıdır. Oyunda, Zehra ve Mahmut imam nikâhı ile evlenirler ve iki çocukları vardır. Mahmut ikinci bir evlilik yapar. Gülsüm'ü resmi nikâhını alır. Zehra kocasını vazgeçirmeye çalışsa da elinden bir şey gelmez. Gülsüm'ün ağabeyi Mirza, başlık parası isteyince Mahmut razı etmek için her şeyini vermeyi kabul eder. Kocasının başka bir kadınla evlenmesini istemeyen Zehra, düğün için alınan kurbanlık koçu serbest bırakır. Kurban olarak çocuklarını sunar. Oyunda Gülsüm ve Mahmut eve girecekleri zaman Zehra ve çocukları ölmüştür. Mahmut'un haykırışı ile oyun biter. Güngör Dilmen, hiçbir güvencesi olmayan köy kadınının kendisini ve çocuklarını geleneklerinden ve esaretten kurtarmak için ölüme sığınmaktan başka çaresi olmadığını gösterir. Anadolu kadınının büyük çilesini gözler önüne serer. Oyunda başlık parası, çok eşlilik, Zehra'nın üzerine kuma getirilmesi ve kadınların verilen kararlara razı gelerek yaşamaya devam etmeye zorlanması gibi birçok konu ele alınmıştır. Eserde Zehra'nın trajedisi ana olaydır ama Gülsüm'ün dramı da verilmiştir. Henüz on beş yaşında genç bir kızın ağabeyi tarafından başlık parası için kendisinden yaşça büyük biriyle evlendirilmeye zorlanması ve eşya gibi satılması gösterilmiştir.[121] 1984 yılında yayımladığı *Ben Anadolu* adlı oyununda farklı sosyal tabakalarda ve zamanlarda yaşayan kadınların hayatları üzerinde durulur. Oyun, mitolojik çağlardan günümüze uzanan bir serüvende farklı dönemlerde yaşamış kadınların ortak noktaları ve farklılıklarını gözler önüne serer. Bu kadınlar tanrıçalar,

[119] Melek Ulaş,a.g.t.,s.121/314.
[120] And,a.g.e.,s.549.
[121] Enginün,a.g.e.,s.215.

sultanlar, köylüler, sanatçılar ve daha birçok farklı kimlikle sahnede canlandırılır ve içlerinde köy kadınları da vardır. Bu kadınlar içerisinde Tanrıça, Kibele, Bizans İmparatoriçesi Theodara, Osmanlı'da Nilüfer Hatun gibi Anadolu'da geçmişte yaşamış farklı kadınların öyküleri anlatılır.[122]

Cumhuriyet döneminin önemli oyun yazarları içerisinde bulunan ve tarihî trajedileri ile tanınan Turan Oflazoğlu'nun kaleme aldığı üç tane önemli köy oyunu bulunmaktadır. 1967 tarihli *Keziban*, yazarın en çarpıcı köy oyunudur. Yazar, oyunda kan davasını konu edinir. Oyunun amacı, kan davasını asıl körükleyenlerin kadınlar olduğunu göstermektedir. Keziban'ın oğulları Karaosmanlılar tarafından öldürülmüştür. Keziban o günden sonra torunu Ali'nin oğullarının intikamını alacağı günü bekleyerek yaşamış bir kadındır. Kalbinde bir bebek gibi büyüttüğü kini, torununa aşılamaya çalışır. Askerden dönen torununun intikam almasını ister ama Ali buna cesaret edemez ve bunu yapanların cezasını çektiğini söyler. Oyundaki koro Eski Yunan tiyatrosundan alınmıştır ve ağıt havası taşır. Oyunda Karaosmanlılardan Seyit'in karısı Elmas'ı seven Ali onu kaçırdıktan sonra öldürülmüştür. Torununu kaybeden Keziban yine de davasından vazgeçmez. Elmas'ın çocuğunu aynı kin ile yetiştirmek ister. Oyunda kan davasından dolayı yaşanan bir trajedi anlatılmıştır.[123]

Turan Oflazoğlu'nun 1967 yılında yayımladığı *Allah'ın Dediği Olur* adlı bir perdelik oyununda zengin bir köylünün muhtaç durumdaki köylüye yardım ediyor görünerek onları sömürmesi, kızını fakire vermek istememesi üzerine delikanlının bir oyunla ağayı kandırması anlatılır. Köylü gençlerden birinin aklını kullanarak ağayı yıkabileceği gösterilmektedir. Oyunda köylüyü sömüren Habib Ağa'dan sevdiği kız Ayşe'yi alabilmek için Osman bir oyun düzenler. Sevdiği kız Ayşe'ye bir türlü kavuşamayınca bir gece Habip Ağa'nın bacasına çıkıp ona emirler verir. Allah'ın kendisiyle konuştuğunu düşünen Habip, duyduğu emirleri yerine getirerek haksız yere köylülerden aldığı malları geri verir ve Ayşe'yi Osman'a vermeyi kabul eder. Köy geleneklerindeki "böyle gelmiş böyle gider" diye özetlenen köy kanunları nesiller boyu devam etmektedir. Anne babanın vermediği kızı sevdiğinin kaçırması, köyde toprak ve tarla sahibi olma yaşama imkânı olarak görülür. Turan Oflazoğlu'nun her iki oyunu da birbirinin tamamlayıcısı gibidir. *Keziban* oyununda köylü kadınlar korosu, farklı

[122] Enginün,a.g.e.,s.112.
[123] Enginün,a.g.e.,s.217.

düşünür ve suçlanan düşüncenin temsilcisidir. *Allah'ın Dediği Olur* adlı oyununda ise köylüler ağanın yankısı ve onun sözünden çıkmayan her davranışı onaylayan durumundadır.[124] 1979 yılında yayımladığı *Elif Ana* adlı oyununda ise Elif Ana kocası Saf Durmuş öldükten sonra iki oğlu Fazıl ve Yakup'u tek başına büyütmüştür. Fazıl Almanya'ya gidince karısı Behiye onu hasretle beklemektedir. Yakup da zalim Şükrü Ağa'nın kızı Zeynep'i sevmektedir. Zeynep'i isteyince Şükrü Ağa ondan başlık parası ister. Fazıl da Almanya'dan döndüğünde köye bir otobüs getirir ve bu otobüs Şükrü Ağa'nın oğlu Seyfi'nin minibüsüne rakiptir. Seyfi bir gün Yakup ve Behiye'nin arasında bir münasebet olduğunu kahvede söyleyince Yakup Seyfi'yi öldürmüştür. Şükrü Ağa, Fazıl'ı katil olarak gösterince Yakup kardeşini kurtarmak için teslim olur. Yakup hapse girerken sevdiği Zeynep'i annesine emanet eder. Elif Ana, zorluklarla yetiştirdiği çocuklarının durumunu görünce çok acı çekmektedir. Oyunda Elif Ana "bir yanımı bir yanımla sınıyorsun" diye Allah'a yakarır. Oyunda iki evladının acısını yaşayan Elif Ana'nın trajedisi haricinde Behiye'nin çocuk özlemi, yoksulluk sebebiyle Almanya'ya işçi gidilmesi gibi konular da ele alınmıştır. Eserde köy kadını olan Elif Ana iyiliği temsil eden gençliğinden beri kararları kendisi veren, her zorluğa tek başına direnen güçlü bir kadındır. Oyundaki köy unsurları özellikle karşılıklı atışmaların, ninni ve manilerin, masal motiflerinin yer alması ile Yakup'un "Köse Oyunu" ile verilmiştir. Bu unsurlarla birlikte köy yaşantısının gerçekliği gözler önüne serilir hem de eserin ana teması güçlendirilmiştir.[125]

Ali Yürük'ün 1968 yılında yayımladığı *Çatallı Köy* adlı oyununda aileler arası düşmanlığın gerçek mağdurları olarak birbirini seven gençler gösterilir. Üç perdelik oyunda Afyonkarahisar'ın Çatallı köyünde yaşayan birbirini seven iki gencin kan davasına dönüşen hikâyesi anlatılır. İki aile arasında husumet vardır. Memikliler'in oğlu Veliyle Cukcuklar'ın kızı Emine birbirlerine kavuşmak için türlü yolları denerler. Oyunda köy hayatının zorlukları törelerden devam eden kan davalarının yıkıcı etkileri ele alınmaktadır. 1987 yılında yayımladığı *Türkmen Düğünü* adlı oyununda ise olaylar Afyon'un Emirdağ ilçesinde geçmektedir. Oyunda Türkmenlerin evlilikle ilgili gelenekleri ele alınmıştır. Üniversiteyi tamamlayıp askerlik görevini yaptıktan sonra memlekete dönen Ahmet'in sevdiği kız Haskız'la Türkmen geleneklerine ve törelerine

[124]İnci Enginün, *Türk Tiyatrosu Şinasi'den Turan Oflazoğlu'na*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2019,s.223.
[125] Enginün,a.g.e.,s.223-234.

göre evlilik süreci anlatılır. Oyunda Haskız'ı istedikten sonra nişan, kına ve düğün âdetleri ayrıntılı olarak gösterilir. Eserde eğitimli kişilerin bazı geleneklere karşı gelmesine rağmen onlara uyma zorunluluğu olduğu anlatılır. [126] Vasfi Uçkan'ın 1968 yılında yayımladığı *Deli Emine* adlı oyununda kocasını kaybetmiş iki kızı tarafından malları elinden alınan, kocasının yerine koyduğu ve çok sevdiği horozunun ölümüyle aklını kaybeden bir köylü kadının dramı anlatılır. Oyun kırsal kesimde kadınların yaşadığı zorluğu gösterir. Oyunda miras kavgaları ve yaşlı Emine'nin zorluklarla büyüttüğü çocukları tarafından yalnız bırakılmasını konu edinilir.[127]Vasfi Uçkan, 1971 yılında yayımladığı *Acılı Toprak* adlı oyununda ise köydeki ataerkil aile düzenini ve toprak sorununu Bulgurcu dede adlı yaşlı bir aile reisinin kişiliğinde ele alır. Eserde töre kavramı üzerine yoğunlaşan yazar, geleneklere ve toprağa aşırı bağlı olan Bulgurcu dede ve karısı Hamide'nin ellerindeki her şeyi kaybetmeleri anlatılır. Toprak sevdaları yüzünden oğulları Üssen'i de kaybederler ve başlarına gelmeyen kalmaz.[128]

Köy oyunları yazan yazarlardan biri de Osman Zeki Turanlı'dır. Yazarın 1969 yılında yayımladığı *Batak Göl* adlı oyununda köylünün bataklığı kurutarak işlemesine ağaların engel olması anlatılır. Oyunda Fatma, Hasan ve Hüseyin anne babaları vefat etmiş kardeşlerdir. Ölen ağabeylerinin oğlu Sadık da onlarla birlikte yaşamaktadır. Rumeli göçmen aile çevresini ele alan oyunda, bozuk düzenin toprakla değil de Söke dolaylarında bir göl ile gösterilmesi vardır. Göl ağaları göçmen Hasan'ı elde etmek isterler. O ise gölü topraklara dönüştürmek için uğraşır. Bu aile yoksulluktan ağaların zulmünden kurtulmak ister. Köyde yer alan gölü sadece ağalar kullanır. Bu nedenle Hüseyin, bu gölün herkese ait olduğunu söyleyince öldürülmüştür. Yenilgiye ve ağaların baskısına dayanamayan Hasan canına kıyar. Yenik düşen göçmen kızı Fatma'nın son umudu askerden dönen yeğeni Sadık'dır. Bulgar zulmünden kaçıp Anadolu topraklarına sığınan bir ailenin zor şartlarda verdiği hayat mücadelesi anlatılmıştır.[129]

Ali Püsküllüoğlu, *Mağara/Dağ Başı* adlı oyununu 1969 yılında yayımlamıştır. Oyunda olaylar Torosların bir dağ köyünde geçer. Oyunda Emine ve Ahmet kaçıp köyün yakınlarında bir mağaraya sığınırlar. Emine'nin babası Koca Hösük, kaçan kızını

[126] And,a.g.e.,s.589.
[127] And,a.g.e.,s.551.
[128] And,a.g.e.,s.587.
[129] And,a.g.e.,s.552-553.

köylüler duymadan bulmak ister. Avcı Osman avdan dönerken kaçan gençleri mağarada görür ve onlara yardım edeceğini söyleyerek Emine ile yakınlık kurmak ister. Emine onu av tüfeğiyle öldürür. Köylüler, Avcı Osman'ı aramaya başlarlar. Sesleri duyan gençler iyice korkmaya başlayınca Ahmet Emine'ye şunları söyler: Onu Osman'ın oğlu için kaçırdığını fakat mağarada ona yaklaşmaya çalıştığı için öldürdüğünü söylemesini ister ve onu bekleyeceğini söyler. Oyun sevdasından vazgeçen Ahmet'i Emine'nin vurmasıyla biter. Köyde gençler yoksulluk sebebiyle kaçmak zorunda kalır. Çünkü istedikleri kişilerle evlenmelerinin tek çaresi budur ama bazen istedikleri sonucu alamazlar, her zorluğa karşı gelmek isterler ama sonuçta canlarından olurlar.[130]

Haşmet Zeybek'in 1969 yılında yayımladığı *Irgat* adlı oyununda Çukurova'da işçilerin yaşadığı sıkıntılar anlatılır. Köylülerin problemleri ağaların baskılarıdır. Onların istekleri dışında hiçbir şey olmaz. Köyde ırgatları ağaların çiftliklerine götürmeye çalışan Kâhya, ağalara iyi görünmek için köylüleri ezen birisidir. Köylüler, Abdurrahim Ağa'nın yaptıklarından çekinirler. Köyde seçim olduğunda bile köylüler özgür iraderiyle bile seçim yapamaz, ağaların sözünden çıkmayıp kimi söylerlerse onlara oy verirler. Kendilerine zulüm eden kişileri ağalar istiyor diye seçerler. Oyunda ırgatların zor şartlarda çalışması, bazen emeklerinin karşılığını bile alamaması anlatılır. Köylüler, yaşadıkları problemlere rağmen ağaları hep savunurlar çünkü ağalarının hep başlarında olmalarını isterler. Oyunda köylü kendi haklarının farkında değildir ve oyunun sonunda bilinçlenen köylüler haklarının farkına varırlar. Irgatların uyanışını sağlayan ve onların haklarını istemesini tavsiye eden Metin Uyandıran adlı bir gazetecidir.[131] 1976 yılında yayımladığı *Düğün ya da Davul* adlı oyununda ise köyde kız alıp vermede yaşanan sorunları komedi şeklinde anlatmıştır. Oyunda maddi imkânsızlıklardan dolayı sevdikleri ile evlenemeyen genç kızlar, başlık parası, kadının bir nesne olarak görülmesi, ağaların sömürü düzeni ve gücü konu edinilir. Oyun tüm sorunlara rağmen düğünün çeşitli aşamalarını gösterir.[132] Oyun, davul zurna eşliğinde başlar ve seyirlik köy oyunu havasında devam eder. Ağanın oğlunun düğününün köyün düzene uygun olduğunu ama yoksulların evliliğin düzene uygun olmadığını gösterir. Parasızlıktan, geçim sıkıntısından sevdiklerine kavuşamayan köylü kızları başlık parası

[130] Melek Ulaş,a.g.t.,s.229-230.
[131] Melek Ulaş,a.g.t.,s.128-129.
[132] And.a.g.e.,s.598.

ve tarlalarda çalıştırılmak için zengin biri talip olana kadar evlendirilmek istenmez. Oyun içinde oyun şeklinde düzenlenen tiyatroda Meydancı anlatıcı ve koro görevi üstlenmiştir. Oyun, meydancının açıp yönettiği ara oyunlardan oluşur ve oyunlarda ağanın oğlunun düğününde kaymakam, komutan, savcı ve imam halka karşı Ağa'yı savunurlar çünkü köyde güç sahibi odur.[133]

1969 yılında kaleme aldığı *Şerefiye* adlı oyununda Başar Sabuncu, bir ailenin kente göç etmesiyle yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve gecekondu yaşamının zorluklarını konu edinir. Oyunda kuşaklar arası çatışma ve varlıklı ve yoksul insanlar arasındaki sınıf farklılıkları ele alınır. Gecekondu mahallesinde değer yargılarına bağlı olan gece bekçisi Sabri'nin şehirleşmenin getirdiği değişikler karşısındaki tedirginliği ve bu değişime karşı direnen genç kuşağın temsilcisi Yılmaz'ın yaşadıkları işlenmiştir. Oyunda kentin getirdiği modernleşme ile geleneksel değerler arasındaki çatışma gecekonduda yaşayan işçi ailesi ile zengin işveren ailesi arasındaki ayrımda gösterilmektedir.[134]

Ünal Akpınar, 1969 yılında yayımladığı *Bozkır Dirliği* adlı oyunuyla köy seyirlik oyunlarından yararlanarak yöresel meselelere yönelmeyi başlatmıştır. Oyun Bey'in köylülerden bir oyun yapmaları istemesiyle başlar. Bu oyun, Bey'in dedesi olan Hacı Çapur'un başrolde olduğu geçmişte yaşanmış bir olayın kahramanı olarak, Musa'nın hikâyesini sahneye taşıyan bir hikâyeyi konu alır. Köylüler bu isteği kabul eder. Eser, oyun içinde oyun şeklinde kurgulanmıştır. Oyunda Musa, köyü yeşerten bir simgedir ve onu köylülerden Memet canlandırır. Oyun, Musa'nın köy için neler yaptığını ve bozkırı yeşillendirmek için nasıl mücadele ettiğini gösterir. Musa'nın köy için yaptıklarından dolayı köyün Bey'inin gerçek yüzünü fark eden Memet, köylülere zulüm eden Bey'i bıçaklar ve oyun sona erer. Yazar, köylünün yaşadığı haksızlıklara karşı duran Memet'in mücadelesini gözler önüne serer.[135]

Şemsi Belli'nin 1970 yılında kaleme aldığı *Anayaso* adlı oyunda geçit vermeyen Zap Suyu'nun kenarında oturan Doğu bölgesindeki köy halkı, bu sebeple hastalarını kente götürememektedir. Ağa baskısı, toprak meselesi ve jandarma ile yaşadıkları

[133] Aziz Çalışlar, *Tiyatro Oyunları Sözlüğü*, C/2, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul, 1994,s.83-84.
[134] And,a.g.e.,s.548.
[135] Nurhan Tekerek, "Köy Seyirlik Oyunları, Seyirlik Uygulamalarıyla 51 Yıllık Bir Amatör Topluluk: Ankara Deneme Sahnesi ve Uygulamalarından İki Örnek: Bozkır Dirliği Ve Gerçek Kavga", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S:24, 2007,s.103.

zorluklar nedeniyle kente göç etmek zorunda kalırlar. Kente, gecekondu yaşamı o bölgenin ağalarıyla yaşadıkları çatışmalar konu edinilir. Oyunda özellikle halkın yaşadığı çatışmalar, anayasanın maddeleri ile ilişkili olarak gösterilmektedir. Ağaların zulümlerine dayanamayan köy halkı, adaletsizlikler sebebiyle ya dağa çıkıp eşkıya olur ya da evlerini bırakıp kente göç etmek zorunda bırakılır. Köyde ağalardan gördükleri zulümleri, şehirde güç sahipleri devam ettirir ve güçsüz, yoksul olan halk hep ezilir. Yazar, oyununda devletin anayasasında belirttiği gibi halkın eşit olması, adaletin sağlanması, toprakların adil bir şekilde dağıtılması ve insanların haklarının korunması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Güner Namlı'nın 1970 yılında yayımlanan *Ayrıklar* adlı oyununda, üvey oğluyla çatışma yaşayan ahlaksız ve zalim bir çiftlik ağasının yaptıkları konu edinilir. Çiftlik ağasının öldürülmesi, her şeyin temizlenmesi olarak görülmektedir. Yazar oyununda, ağalık düzeninde güç sahibi olan insanların, kendi ailelerine bile gösterdikleri baskı ve zulümlerden kurtulmanın, karşı gelmenin ölümden başka bir çaresi olmadığını göstermektedir.[136]

Erol Toy'un 1970 yılında kaleme aldığı *Pir Sultan Abdal* adlı oyununda Osmanlı köylüsünün yaşadığı problemler ve bunlara karşı yapılan ayaklanmalar konu edinilir. Oyunda güç sahipleri köylülerin elindeki her şeyi almaya çalışırlar ve Pir Sultan karakteri ezilen köylülerin hakları için ayaklanmalarını tavsiye eder. Oyunda Alevi dergâhının şeyhi olan Pir Sultan, köy halkının üzerinde sözü dinlenen biridir. Sivas'ın Banaz köyünde geçen olaylarda köylüler, Molla, Kadı ve Pir Sultan'dan yardım umarlar. Pir Sultan, dinî inançları kullanarak halkı sömüren Mollalara karşı halkın yanında olur ve köylülere zulüm edenlere karşı mücadele eder. Halkı direnmeye karşı yönlendiren bir karakterdir. Oyunda dini kullanarak köylülere her isteğini yaptırmaya çalışan güçlere karşı gösterilen mücadele anlatılmaktadır.[137]

Cumhuriyet döneminde öykü yazarlarından biri olan Nezihe Meriç, 1970 yılında yayımladığı ilk oyunu S*ular Aydınlanıyordu'*da dokuz farklı kadının kişilikleri ve hayatlarından kesitler sunar. Oyunda özellikle Hayriye'nin yaşadığı zorluklar nedeniyle yerini terk etmek zorunda kalması ve birbirinden farklı yaşantıları olan kadınların onun merkezinde bir araya gelmesi konu edinilir. Yazar, bir olay etrafında bir araya getirdiği ve her bir kadının hikâyesini anlatırken kadınların kendi iç dünyasını, geçmişini ve

[136] And,a.g.e.,s.587-589.
[137] Melek Ulaş,a.g.t.,s.137-297.

toplumsal konumunu da açığa çıkarır. Oyunda farklı sosyal ve ekonomik arka plandan gelen kadınların birbirlerini anlamaya çalışmaları ve ortak bir noktada buluşmaları anlatılmaktadır. Özellikle kırsal kesimden gelen kadınların yaşadığı problemler de ele alınmaktadır.[138] Erdoğan Aytekin'in 1973 yılında yayımladığı *Ebekaya* adlı oyununda kadınların doğumlarını kutsal gördükleri bir kayanın önünde gerçekleştirmeleri ve bu kadınları engellemek isteyen egemen güçlerin mücadelesi konu edinilir. Oyunda kırsal kesimde yaşayan insanların batıl inançlara olan bağlılıkları, umutları ve çaresizlikleri anlatılır. Yazar, yerel bir efsaneye dayanarak oluşturduğu oyunu radyolarda da yayımlanmıştır. Oyunun ana teması, köylü kadınlarının çaresizlik içinde batıl inançlara sığınması ve bu inançlar doğrultusunda hareket etmeleridir.[139]

Erdoğan Aytek'in *Al Gülüm* adlı oyununda ise Karaözü köyünün problemleri konu edinilir. Oyunda köylüler, yoksulluk içinde bir yandan vergiler bir yandan eşkıyanın sıkıntılarıyla mücadele etmektedir. Oyun, köylünün ürettiği emeği ucuza almaya çalışan tüccarların saf köy halkını nasıl kandırdığını gözler önüne serer. Köylüler, toprak ağalarının baskıları ve emeklerinin efendiler tarafından sömürülmesine karşı birlik olup mücadele ederler. Oyunda okuma yazma oranının düşük olması, okulların yetersizliği, batıl inançların devam etmesi ve köylünün sömürü sistemi içinde yalnız bırakılması gibi konular ele alınır.

Nezihe Araz'ın 1974 yılında yayımladığı *Bozkır Güzellemesi/Çorak Toprak* adlı oyununda töre karşısında kadının ezilmesi işlenir. Oyunda olaylar Yalıncak Köyü'nde geçer. Gülizar ile Ali İhsan evlenirler ve çocukları olmaz. İhsan'nın annesi Halime çocuğu olmadığı için Gülizar'ı sürekli ezmektedir. Bir süre sonra Ali İhsan gurbete gider ve karısını aldatır, çocukları olur. Çocuğunun olmama nedenini öğrenmek için kasabaya gittiğinde çocuk konusunda bir sorun olmadığını öğrenen Gülizar, Almanya'ya diye İstanbul'a giden kocasını da bulur. Fakat şehirde kocasının beraber yaşadığı Zühre ve çocuklarını görür. Çok üzülen ve acı çeken Gülizar, köyüne geri döner. Köyde ailesinin yanına gidemez. Halime, onu istemediği için oraya da gitmez. Köyde halasının yanına yerleşir ve köyün bütün çocuklarıyla ilgilenir. Köyde hasta olan çocuklar için her şeyi yapar. Ali İhsan kumar oynarken çıkan tartışmada cinayet işler ve

[138] And,a.g.e.,s.539.
[139] And,a.g.e.,s.589.

hapishaneye girer. Zühre, çocuklarını alıp köye gelir ancak başta Halime olmak üzere köylüler ona tepki gösterir. Gülizar, Zühre'nin çektiklerini anladığı için Zühre ve çocuklarına yardım eder. Oyunda yazar, kadının yaşadığı dramı gözler önüne serer.[140]

Nurhan Karadağ'ın 1977 yılında yayımladığı *Gerçek Kavga* adlı oyununda köy halkının yaşamını devam ettirebilmesi için toprağa sahip olması gerektiği anlatılır. Oyunda toprağın çoğunluğuna sahip olan ağalar, tarlası olmayan köy halkını işçi olarak çalıştırmaktadır. İlkel yöntemlerle çalışan ve çok emek veren köylüler, emeğinin karşılığını yeterince alamazlar. Her şeye boyun eğen köylü, Hacı tüccarın söylediklerini yapıp devamlı borç altına girer. Oyunda bu sömürü düzenine karşı gelen köylüler ve köye öğretmen olarak gelen bir kişinin trajedisi konu edinilir. Öğretmen, köylülere gerçekleri göstererek onları bir araya getirmeye çalışır ancak başarılı olamaz ve oyunun sonunda halk tarafından dövülür. Yazar, köy seyirlik oyunlarından yararlanarak yazdığı bu oyunda aynı zamanda kan davası konusuna da değinmektedir.[141]

Ömer Polat'ın 1977 yılında yayımladığı *Aladağlı Miho* adlı eserinde Doğu Anadolu bölgesinde derebeylik düzeninde Ağa ve Miho arasında geçen sorunlar anlatılır. Köyde Miho, ağanın baskısını üzerinde hep hissetmekte ve zulümlerini görmektedir. Oyunda köylüyü borç altına sokan isimlerden biri de Hüsnü Efendidir. Oyunun sonunda Miho hiçbir şeyi kalmadığı için dağa çıkarak eşkıya olur. Köylünün yaşadığı sıkıntılardan dolayı eşkıyalıktan başka hiçbir çıkış yolunun olmadığı mesajı verilir.[142] Yazar, *Sekiz Yüz Dört İşçi* adlı oyununda ise Doğu Anadolu bölgesinde işçilerin yaşadığı sorunları konu edinir. Oyunda ağır çalışma şartları, emeklerinin karşılığının verilmemesi, adaletsizlikler ve işçilerin yaşam mücadelesi anlatılır.

Onat Kutlar'ın senaryo şeklinde oluşturduğu ve 1979 yılında sahnelenen *Hazal* adlı oyununda kırsal kesimde yaşayan bir kadının problemleri anlatılır. Oyunda Hazal, zorla evlendirilen genç bir kızdır. Kocasının ve ailesinin baskıları altında ezilen Hazal'ın kendi iç dünyasında yaşadığı olaylar ele alınır. Oyunda köy halkı tarafından zorunlu kılınan gelenekler, kadını baskı altına almaktadır. Yazar, evliliği boyunca yaşadığı sıkıntılarla mücadele eden Hazal karakteri aracılığıyla köydeki geleneksel değerlerin birey üzerindeki baskısını ortaya koyar. Onat Kutlar'ın 1983 yılında Ferit

[140] Fatih Bayram, *Nezihe Araz'ın Tiyatrolarında Tema ve Yapı*,(Yüksek Lisans Tezi),Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı,2018,s.15.
[141] İnci Kalkan,a.g.t.,s.95-101.
[142] And.a.g.e.,s.598.

Edgü'nün romanından uyarladığı *Hakkâri'de Bir Mevsim* adlı oyununda Hakkâri'nin dağlık bir kasabasına öğretmen olarak giden bir gencin yaşadığı zorluklar konu edinilir. Öğretmen sürgün olarak gönderildiği bu köyde karşılaştığı zorluklara ve yoksulluğa rağmen öğrencilerine ve köy halkına yardımcı olur. Öğretmen, köye zorunlu olarak gelir ve başta yabancılık çekse de zamanla köylülerle ve çocuklarla bağ kurar ve bu köydeki yaşamı anlamaya başlar. Oyunda Hakkâri'nin köyünde geçirdiği bir mevsimde doğanın sert koşulları ve geçim sıkıntısı köy halkını umutsuzluğa sürükler. Erden Kıral'ın yönettiği oyunda köy hayatının coğrafi zorlukları, eğitim, ekonomik zorluklar, köyün toplumsal yapısı ve gelenekleri ele alınır. Oktay Arayıcı'nın 1979 yılında yayımladığı *Bir Ölünün Toplumsal Anatomisi* adlı oyununda Güneydoğu Anadolu bölgesinde töre kurbanı iki aile arasındaki kan davası, topraksız köylülerin ezilmesi ve köylülerden Haydar'ın ölümü konu edinilir. Köyde ölümün belgelerle konuşulması köy hayatının gerçeklerini gözler önüne serer.[143]

Murathan Mungan, 1980 yılında yayımladığı *Mahmud ile Yezida* oyununda iki gencin aşkını ele alırken köylüler ve ağalar arasındaki ilişkiyi de anlatır. Oyunda köyde bulunan bataklık, Yezidi köyü ile Müslüman köylerini birbirinden ayıran bir sınırdır. Bu bataklığı kurutup kendisine tarla olarak almaya çalışan Havvas Ağa, herkesi ikna etmeye çalışır. Havvas Ağa, ağalar için toprağın çok kıymetli olduğunu söyleyerek kaymakamı da ikna etmeye çalışır. Bu isteğini gerçekleştirirse ağalığını sorunsuz bir şekilde sürdürecektir. Bu amacını oyun boyunca planlar yaparak gerçekleştirir. Oyunun sonunda Mahmud ağaların düzenine karşı gelip Yezidi köyünü geçtiği için öldürülmüştür. Oyunda ağaların emirlerini hemen yerine getiren köylülere karşı Mahmud, yanlış olan töreleri kabul etmeyen cesur bir karakter olarak öne çıkar. Kısaca yazar, oyununda din farklılıkları dolayısıyla aşkları trajik bir sonla biten gençlerin hikâyesi dışında ağalık, eşkıyalık gibi meseleleri de ele almaktadır.[144] Yazarın, 1982 yılında yayımladığı *Taziye* adlı oyunda ise Güneydoğu Anadolu bölgesinin bir köyünde yaşayan iki aile arasındaki kan davası anlatılır. Aşiretin başı olan Bedirhan Ağa karşı aşiretten intikam almak için Fasla'yı kaçırır fakat töreye rağmen iki genç birbirlerine âşık olurlar. Bedirhan'ın annesi Kevser, bu durumu kabullenemez, kin ve nefretle doldurduğu torunu Heja'nın intikam alacak kişi olduğunu düşünür. Oyunda Bedirhan,

[143] And,a.g.e.,s.598.
[144] Melek Ulaş,a.g.t.,s.141-144.

karşı aşiret tarafından öldürülünce kan davası yeniden canlanır. Fasla'nın ölmesini isteyen Kevser, torununu bu kinle doldurur. Fasla, oğluna törelere karşı gelemeyeceklerini söyleyerek onu cesaretlendirir ve sonunda oğlu tarafından öldürülür. Oyunda annesinin taziyesini tek başına yapan Heja, törelere karşı geldiğini gösterir. Yazar, kan davasının sonucunda yaşanan trajik sonu, törelerin karşısındaki çaresizliği ve törelerin birey üzerindeki baskılarını gözler önüne serer.[145] Remzi Özçelik'in 1981 yılında yayımladığı *Taş Bademleri* adlı oyununda biri düğün günü kocasını diğeri ise hapishanedeki oğlunu kaybeden iki kadının yaşadıkları anlatılır. Bu iki kadın yaşadıkları acılar sebebiyle birbirlerine kin beslerler ve oyun iki kadının hikâyesi üzerinden kan davasının toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini konu alır. İntikam duygusunun Anadolu'da yüzyıllardan beri törenin etkisiyle kan davasına dönüşmesi eleştirilir. Oyunda geleneksel değerler ile modern yaşamın çatışması da vardır.

Cumhuriyet döneminin tiyatro yazarlarından biri olan Turgut Özakman'ın köy sorunlarını kaleme aldığı oyunları vardır. Yazar, 1984 yılında yayımladığı iki perdeden oluşan *Töre* adlı oyununda iki aile arasında yaşanan kan davasını konu edinir. Oyunda kan davasının yıkıcılığı sebebiyle birbirini seven iki gencin trajik sonu ele alınır. Oyun iki törenin karşı karşıya gelmesiyle başlar ve iki töreyi bir araya getiren karakter Mustafa'dır. Oyunda bahsedilen törelerden biri gelen misafiri ne olursa olsun emanet bilen ve canını ne pahasına olursa olsun korumaya çalışan Nine'nin gösterdiği davranıştır. Diğer töre ise intikam almak ve kan davasının yüklediği sorumlulukları yerini getirmek için insanların gösterdiği davranışlardır. Oyunda, Nine Mustafa'yı öldürmeye gelen Kara Hasan'a sözünü dinletir ve evinde misafir olduğunu onu ancak dışarıya çıkarsa öldürebileceğini söyler. Kan davası baskısı altında hiç kimseyi öldürmek istemeyen Mustafa kendini bilmeden Yakup Ağa'yı öldürüp dağa çıkar. Ara sıra köye gelip anasını gören Mustafa, evde kaldığı süre boyunca kendisiyle ilgilenen Zühre'ye âşık olur. Bu olayın üzerine ev halkı bu yeni durum karşısında sevgiden, barıştan yana mı olacak yoksa kini ve düşmanlığı sürdürüp ölüp öldürmekten mi yana olacaktır? Kan davası yüzünden erkeklerin ölmesi üzerine kadınların kaldığı Karagiller ailesi Ninenin sözlerini dinleyerek sevgiden, barıştan yana olurlar ancak kan davasının kiniyle yetiştirilen erkekler bu barışın önündeki engel olur.

[145] Zerrin Akdenizli Çelenk,a.g.t.,s.330-332.

Oyunda Nine, ev halkını iki gencin birbirlerini sevdiğine ikna etmeye çalışır çünkü her iki ailede de erkekler kan davası sebebiyle öldürülmüştür. Bu durumu Kara Hasan'a anlatmaya çalışan Nine, iki gencin birbirine kavuşmasına izin vermesini ister ancak Kara Hasan bunu kabul etmez. Bu olaylar olunca Mustafa Zühre'yi kaçırmayı düşünür. Gece kaçacakları vakit Kara Hasan'ın oğlu kan davası kiniyle büyüdüğü için Mustafa'yı öldürür. *Töre* adlı eser, iki ayrı töre kuralının tek bir hikâyede bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir oyundur. Turgut Özakman, oyununda kan davasının insanları ne hale getirdiğini ve kadınların bu yazgılarından kaçamayıp bu olayın kurbanları olduğunu göstermektedir.[146] Yazarın 2008 yılında yayımladığı *Üç Destan-Delioğlan* adlı oyununda ise köyde düzenin bozukluğuna nasıl karşı çıkıldığı konu edinilir. Masal özelliği taşıyan bu oyun, köylülerin Beyle olan mücadelesini anlatmaktadır. Saf ve iyi niyetli bir delikanlı olan Delioğlan, karşılaştığı zorluklara rağmen dürüstlüğünden vazgeçmez. Oyunda Delioğlan'ın yaşadığı maceralarla birlikte toplumsal adaletsizlikler, iyilik-kötülük arasındaki çatışma ele alınır. Çığırtkan Bey'in ölümüyle yerine Suzan Bey geçer. Yeni Bey'in zalim olduğunu ve köylülerin elindeki her şeye el koyduğunu düşünen Delioğlan, Bey'in kutlamalarına ve şenliklerine gitmez. Ayrıca Delioğlan, sevdiği Balkız'ın Kara Ağa'nın oğlu tarafından istendiğini duyar. Oyunda Masal köyüne kötü bir Bey'in gelmesiyle hiçbir şey eskisi gibi devam etmemiştir. Her şeyin eskisi gibi devam edeceğini düşünen köy halkı, beyliğe gelen kişinin çıkarcı olması, köylülerin en değer verdiği şeylerden biri olan aşklarını yaşamalarına engel olması nedeniyle uyanmış ve değer verdikleri şeyleri korumak, haksızlığa karşı mücadele etmek için birlik olmuşlardır. Gücünün farkına varan köy halkı, mücadele ederken aklını kullanarak kendisine zarar verenler karşısında başarı elde eder. Oyunda yazar, Delioğlan karakteriyle birlikte köy halkının mücadelesine de yer verir ve köylülerin sahip olduğu emek, umut, akıl, iyilik, hak gibi birçok değerleri kullanarak Anadolu halkını yüceltir.[147]

Necmi Onur, 1984 yılında kaleme aldığı *Devlet Baba* adlı oyununda, kırsal bölgede yaşayan insanların, ağa baskısı, jandarma ilişkileri ve çaresizlik içinde eşkıyalığa umut bağlamalarını konu edinir. Oyunda devletin ve bürokrasinin işleyişi ele

[146] Murat Çağlar, *Turgut Özakman'ın Oyun Yazarlığı,*(Doktora Tezi),Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2010,s.403-409.
[147] Murat Çağlar,a.g.t.,s.428-433.

alınır ve güçsüz olan insanların uğradığı adaletsizlikler bu ilişki üzerinden anlatılır. Oyunda devletin baskısı altında ezilen halkın yaşam mücadelesi ve direnişi verilirken toplumsal adaletsizlikler de gözler önüne serilir.[148]

Nuri Güngör'ün 1986 yılında yayımladığı *Bekir Olayı* adlı oyununda geleneksel bir aile yapısına sahip Bekir'in modern yaşamın getirdiği değişimlerle karşılaşması ve yaşadığı çatışmalar anlatılmaktadır. Oyunun başkarakteri olan Bekir, ailesini geleneksel değerler ile yetiştirmeye çalışırken çocukları, modern yaşamın etkisiyle farklı değerlere sahip olurlar. Oyun, Bekir'in bu değişimlerle başa çıkma mücadelesini ve ailesiyle olan ilişkilerini ele alır. Oyunda kırsal kesimde yaşayan yaşlı bir baba ile genç kuşak arasındaki değer yargılarının farklılıkları gösterilir. Yazar, oyunda özellikle kırsal kesimde yaşanan sorunlar ve bu sorunların aile yapıları üzerindeki etkilerini yansıtır. Ekonomik zorluklardan dolayı köyden kente göç etmiş bir ailenin yaşadığı problemler, geleneksel ve modern değerlerin çatışması, kuşaklar arası farklılıklar gibi birçok konu işlenmiştir.

Biyografik oyunlarıyla tanınan Tuncer Cücenoğlu, köy oyunları da kaleme almıştır. 1993 yılında yayımlanan *Öğretmen* adlı oyununda dürüst, namuslu ve değer yargılarına bağlı olan bir öğretmenin Anadolu'dan Ankara'ya göç ettiğinde yaşadığı değişim karşısında ortaya çıkan problemleri konu edinilir. Oyunda dürüst bir insanın kentin modernleşmesinin getirdiği değişimlere direnememesi ve teslim olması anlatılır.[149] Yazarın 2000 yılında yayımladığı *Çığ* adlı oyununda Anadolu'nun bir köyünde çığ düşme tehlikesiyle köylülerin yaşadığı çaresizlik konu edinilir. Oyunda köylüler üç ay süreyle rahat yaşamakta, diğer zamanlarda ise sessizlik içinde evlerinden çıkmamaktadır. Oyunda köyde ebe olan kadının köylü kadınları üzerindeki etkisi fazladır. Köyde doğum yapan kadınlar için belli kurallar vardır, eğer karlar erimeden erken doğum olursa kadınlar cezalandırılır. Yazar, köylülerin körü körüne bağlı oldukları gelenekleri eleştirir. Oyunda doğal afet olan çığ, köylüler üzerinde bir baskı olarak kullanılır ve bu baskı altında köylülerin yaşadığı sessizlik ve korkular gözler önünü seriler. Yazarın bir Türk masalından yola çıkarak film senaryosu şeklinde kaleme aldığı *Kızılırmak-Karakoyun* adlı oyununda ise Yörükler arasında geçen bir aşk hikâyesi

[148] And,a.g.e.,s.587.
[149] And,a.g.e.,s.578.

konu edinilir. Oyunda karakoyun sürüsüne sahip olan Çoban Selim ile Kızılırmak'ı temsil eden ağa kızı olan Hatice'nin aşk hikâyesi anlatılır. Yazar, ağalık düzeninin baskısı altında toprağı olmayan Selim'in hiçbir söz hakkı olmaması, yaşadığı adaletsizlikler, törelerin iki genç üzerindeki etkisi gibi birçok temayı ele alır.[150]

Ülker Köksal'ın 1996 yılında kaleme aldığı *Yollar Tükendi* adlı oyununda bir ailenin tek geçim kaynağı olan küçük tarlalarını yaşanan geçim sıkıntısı sebebiyle satmak zorunda kalarak Ankara'ya göç etmesi konu edinilir. Oyunda köyden gelenler ana toprağına bağlıdır ve ilk fırsatta geri dönmek isterler. Kente geldiklerinde aile üyelerinin hepsi çalışır ama sadece karınlarını doyurabilirler. Yerleştikleri kapıcı dairesinde çok yaşlı olmasına rağmen Gülsüm Ana temizlik işine gitmektedir. Kent yaşamının getirdiği sorunlarla karşılaşınca köye dönmek isterler ama Gülsüm Ana'nın bu isteğine karşı çocukları dönmeyi reddeder. Oyunda geleneksel kalıpların şekillendirdiği özelikleri Gülsüm temsil eder. Büyük şehre göç ettikten sonra gecekondu mahallesinde oturan ve kapıcılık yapan kocasından şiddet gören kızını teselli eden Gülsün Ana, erkek egemenliğinin olduğu kırsal bölgelerde kadına verilen değeri ortaya koyar. Oyunda geleneklere göre kadın, karar alınırken söz sahibi olmayan, kocası tarafından dövülen, hissettikleri önemsenmeyen, baskı ve şiddete maruz kalan bireydir. Yazar, kadınların eğitimi ve meslek sahibi olmaları gerektiğini vurgularken, eğitimsiz kadınların yaşadıklarını gözler önüne serer.[151]

Mustafa Nogay Kesim'in 2000 yılında yayımladığı *Ağalık Belası* adlı oyununda, olaylar ağalık düzeninin hüküm sürdüğü bir köyde geçer. Oyunda ağaların köylüler üzerinde uyguladığı baskı ve adaletsizlikler konu edinilir. Köylüler, ağaların zulümleri karşısında çaresiz kalırken içlerinden bazıları ağalara karşı direnir. Yazar, oyununda köylülerin bu direnişlerinin nasıl geliştiğini, hangi zorluklarla karşılaştıklarını ve nasıl sonuçlandığını ele alır. Köy halkının ağaların düzenine karşı gösterdikleri direnme çabaları ve mücadeleleri anlatılır. Mehmet Muhlis Koner'in 2004 yılında yayımladığı *Anadolu Kadınları* adlı oyununda, köyde törelerin ve geleneklerin nasıl ilerlediği konu edinilir. Oyun, her türlü zorluğa karşı gelen Anadolu'nun farklı yörelerdeki kadınların

[150] Aytül Gönül Sevim, *Tuncer Cücenoğlu'nun Oyunlarında Yazar-Eser İlişkisi,* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul,2005,s.72-78.
[151] Zeki Taştan, "Ülker Köksal'ın Tiyatrolarında Köyden Kente Göç", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD),* C:6 S:7, 2019,s.269-273.

hayatlarından kesitler sunar. Köylü kadınlarının toplantıları, inançları, görücü usulüyle evlenme meselesi, dedikoduları, toplumsal durumları gibi temalar komedi şeklinde verilmiştir. Yazar, oyunda Anadolu kadının zorlu yaşam koşullarında gösterdiği direnci ve mücadeleyi gösterirken, bu kadınların aile içinde ve toplumdaki rolleri, fedakârlıkları ve sorumluluklarını ele almaktadır.

1.2.2.Köyün Sorunlarını İşleyen Oyunlar (Ekonomik Zorluklar, Toprak, Su, Doğal Afet vb.)

Münir Hayri Egeli, 1900'lu yıllarda Ankara halkevlerinde tiyatro ve opera çalışmalarıyla tanınmıştır. Yazar, 1934 yılında yayımladığı *Sel* adlı oyununda kırsal bir bölgede yaşanan sel felaketini anlatır. Oyunda köy halkının bu doğal afetle nasıl başa çıktıkları ve birbirlerine destek oldukları konu edinilir. Köylüler selin yıkıcı etkilerine karşı dayanışma içinde hareket ederler. Oyunda yazar, kırsal alanda yaşamanın zorluklarını ele alırken köylülerdeki cesaret, umut ve zorluklara karşı birlik olma mücadelesini gözler önüne serer.[152] Mehmet Kalkan'ın 1947 yılında kaleme aldığı üç perdeden oluşan *Sazlı Pınar* adlı oyununda, Anadolu'da kırsal kesimde yaşanan sorunlar ele alınır. Oyunda yaşanan afetler ve toprak meseleleri sebebiyle köylülerin yoksulluğa sürüklenmesi konu edinilir. Taşan akarsular köylülere zorluklar yaşatmaktadır. Oyunda, toprağın değeri ön plana çıkarılırken köylülerin ormandan kazanç sağladığı ve yaşanan ekonomik zorluklar anlatılmaktadır.[153]

Hamdi Olcay'ın 1950 yılında yayımladığı *Ucuz Çoban* adlı oyununda köyde yaşanan sorunlar ele alınır. Oyunda yoksulluk içinde olan ve çobanlığı meslek haline getiren Öksüz Ali ile çobanlığı ucuz bir şekilde yapan Kel Ömer arasındaki çatışmalar konu edinilir. Yazar, oyunda kırsal kesimde yaşanan ekonomik zorluklar, çobanlık mesleğinin problemleri ve çobanların emeklerinin karşılığını alamaması gibi birçok meseleye değinmektedir.[154]

Çetin Altan'ın 1960 yılında yayımladığı *Beybaba* adlı oyununda hayal kırıklığına uğrayıp tüm arkadaşlarına, ailesine küsmüş ve kendisini bodruma hapsetmiş bir babanın yaşadıkları konu edinilir. Oyunda eski ve yeni kuşak bir araya gelmiştir; geleneksel değerleri sürdüren Beybaba'nın çevresiyle yaşadığı uyuşmazlıklar ele alınır. Oyunda

[152] And,a.g.e.,s.548.
[153] Töre,a.g.e.,s.2315.
[154] İnci Kalkan,a.g.t.,s.81-83.

Beybaba, köyün geleneksel yapısını temsil ederken diğer karakterler modern yaşamın getirdiği değişimlere ayak uydurmaya çalışır. Oyunda değerlerine sıkı sıkıya bağlı bir karakterin çevresiyle yaşadığı çatışmalar sonucunda modernleşmenin getirdiği değişime karşı çıkarak bodrum katında eski eşyaları tamir ederek yaşamını sürdürme çabası anlatılmaktadır.[155]

Doğan Ayhan'ın 1967 yılında yayımladığı *Akçaköy'ün İnsanları* adlı oyunu Türk köylüsünü anlatmak amacıyla yazılmış iki perdelik komedidir. Köyde yaşayan insanların günlük yaşamlarını ve toplumsal çatışmalarını ele alır. Köyün farklı kesimlerinden gelen bireylerin yaşadıklarını ve her karakterin kendi bakış açısıyla köy sorunları yansıtılır. Köylülerin ekonomik sıkıntılar, göç, işsizlik ve sosyal sorunlar gibi problemleri vardır. Oyunda Musa ana karakterlerden biri ve köyde hayat mücadelesi veren bir çiftçidir, ekonomik zorluklarla mücadele eder. Fikret Otyam'ın 1968 yılında yayımladığı *Mayın* adlı oyununda Anadolu'da köylülerin günlük hayatta karşılaştıkları zorluklar ve bu koşullar altında yaşadıkları mücadeleler ele alınır. Oyunun ana teması mayın metaforu üzerinden verilmiştir; köylülerin yaşadığı korkuları, güçsüzlükleri ve mücadelelerini ifade eder. Köydeki mayın tehlikesi köylülerin hayatını tehdit eder.[156]

Cumhuriyet döneminde tarihî nehir romanlarıyla tanınan Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Trampaçılar* adlı köy oyunu da bulunmaktadır. *Trampaçılar* oyunu 1968 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. Oyunda köydeki sınıf farklılıkları, adaletsizlikler ve güç ilişkileri gibi temalar vardır. Köylülerin aralarındaki çıkar çatışmaları ve birbirlerine karşı tutumları ele alınır. Eserde çıkarcı, sahtekâr her şeyi elde etme gücüne sahip kişiler Trampaçılar olarak adlandırılır. Oyunda Hacı İbrahim köyün varlıklı ve güçlü adamıdır, insanlar üzerinde güç etkisini kullanır. Oyunun kadın kahramanı Zeynep de sevdiği adam Ali isimli sevdiği gence kavuşmak isterken engellerle karşılaşır, zorluklar yaşar.

1970 yılında yayımladığı *Mukaddes Emanet* adlı oyununda Necip Fazıl Kısakürek, toplumsal değişimlerden korunmak için köy ve toprağı bir sığınak olarak gösterir. Oyunda Abdullah ve ailesinden beş kuşak yer alır. Abdullah'ın babası Osmanlı döneminde yaşamış ve birçok padişahı görmüştür. Babası, ölmeden önce Abdullah'ın hayatını eğitimle ve toprağa bağlı olarak sürdürmesini vasiyet eder. Abdullah, Balkan

[155] And,a.g.e.,s.556.
[156] And,a.g.e.s.549.

Harbi, İstiklâl Harbine katıldıktan sonra köyüne döner ve babasının vasiyetini yerine getirmek için çaba gösterir. Köyde kendisini ve ailesini kentlere göçün artmasıyla gelen değişimlere karşı korumaya çalışır. Abdullah'ın oğlu üniversiteye gidince babasından kalan emaneti kızından olan torunu devralır. Yazar, oyununda nesli korumanın ve geleneklere sahip çıkmanın tek çaresinin köyde kalmak ve toprağı bırakmamak olduğunu göstermektedir. Oyunda köy, toplumsal değişimlerden kaçmak için kurtuluş olarak görülür.[157]

Nuri Pakdil 1974 yılında yazdığı *Umut* adlı oyununda köylüyü tabiat ve toprakla bütünleşmiş şekilde gösterir. Oyunda, köylüler uğradıkları haksızlıklar nedeniyle ya dağa çıkarlar ya da kente göç ederler. Köylüler, toprağın içinde yetiştikleri için köyü terk etmek istemezler çünkü kentlere giden köylüler doğaya yabancılaşmıştır. Oyun, kente olmayan doğanın tekrar dönmesi umudu ile sona erer. Yazar, oyununda toprağın önemini vurgulamakla birlikte aydın-halk çatışmasını da göstermektedir.[158]

Köy oyunları içinde İsmail Yeşilyurt'un 1975 yılında kaleme aldığı *Tütün* adlı oyunu da yer alır. Yazar, oyununda üreticilerin sorunlarını tarihsel bir gelişim içerisinde ele alır. Alaçam köyünde tütün piyasalarının açılma zamanlarında üreticilerin yaşadıkları değişik süreçler konu edinilir. Oyunda tütün üreticisi İbrahim ile çorbacı arasındaki gelişmeler hikâyeyi oluşturur. Köy halkı yoksuldur ve yapılan haksızlıklar nedeniyle yorgundur. Bu haksızlıklar sebebiyle birlik olurlar. Yazar, oyununda birlik olma, eğitim, üreticilerin hakları, yolsuzluk ve rüşvet gibi birçok konuyu ele alarak toplumsal ve kültürel değişimi gözler önüne serer. Erhan Bener'in 1979 yılında yayımladığı üç perdelik *Hızır Doktor* adlı oyununda efsanevi bir doktor karakteri üzerinden ideal doktor özelliklerini ve sağlık hizmetlerini nasıl olmasını gerektiği anlatılır. Hızır doktor, kırsal bir bölgede hizmet veren ve sağlık hizmetlerinin yetersizliğine rağmen hastalarına yardımcı olmaya çalışan, zorlu şartlarda köy halkına yardım etmek için mücadele eden bir doktordur. Oyunda Hızır doktorun karşılaştığı günlük zorluklar, hastaların sıkıntıları ve sağlık sisteminin eksiklikleri gözler önüne serilir.

[157] Melek Ulaş,a.g.t.,s.107-108.
[158] Melek Ulaş,a.g.t.,s.137-297.

Kenan Işık, *Behçet Bey'in Fötr Şapkası* adlı oyununu 1981 yılında kaleme almıştır. Yazar, köy çevresine farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak hızlı bir kentleşmenin getirdiği sonuçları ele alır. Oyunda iki oğlu, gelini ve torunu ile beraber yaşayan Ana'nın Behçet Bey'in elinde bulunan toprağını geri alma mücadelesi anlatılmaktadır. Köyden kente göç eden köylüler tarlalarını satıp gitmektedirler ve gittiklerine pişman olurlar. Bu durumu kendi menfaati için kullanan Behçet Bey, köyde gücünü arttırmaktadır. Behçet Bey'in kullandığı fötr şapkası da bu değişimi simgelemektedir. Oyunda oğlu Süleyman'ı Behçet Bey'in zulümlerinden dolayı kaybeden bir annenin kini ve toprağı için verdiği mücadelesi anlatılır. Yazar, köy oyunlarında sıklıkla görülen toprak meselesi ve kırsal alanda yaşayan köylülerin belirli güçlerden gördükleri baskıları ve mücadelelerini gözler önüne serer.[159]

Remzi Özçelik, *Güneş Hâlâ Sıcak* adlı oyununu ise 1988 yılında yayımlamıştır. Oyun, Millî Mücadele dönemini konu edinir. Oyunda İstanbul işgal edildikten sonra Emin Bey'in Samsun'da olan mücadelesi anlatılır. Oyunun adıyla vatanı kurtarmak için hâlâ ümit olduğunu vurgulayan yazar, Emin Bey'in bu düşüncenin ateşli bir savunucusu olarak oyuna yerleştirir. Remzi Özçelik'in 1994 yılında yayımladığı *Su Gelince* adlı iki perdeden oluşan oyununda yıllarca suya hasret olan bir köyün su geldikten sonraki değişimi ele alınır. Oyunda köyü canlandıran iki unsur vardır. Bunlar; köye gelen öğretmen ve sudur. Oyunda Sedat öğretmen köye bilgi getirir ve köylüyü bilinçlendir.[160]

Türk tiyatrosunda köy ve köycülük kavramları, Meşrutiyet döneminde birçok tiyatro eserinde görülmekle birlikte Cumhuriyet'in ilanından itibaren yazarlar, köye yönelime devam ederek tiyatro sayısını arttırmış ve bu eğilimi sürdürmüşlerdir. Yazarlar, köy gerçeklerini oyunlar aracılığıyla yansıtırlar. Oyunların genelinde görülen ortak problemleri ele alarak amaçları insanları bilinçlendirmek ve bu düzeni eleştirmektir. Köyde yaşanan sorunlar, trajikomik veya dramatik şeklinde ele alınarak, boş inançların köylüleri sömürmesi, ağa baskısı, eşkıyalık, kan davası, kadınların dinî inançlar ve gelenekler nedeniyle ezilmesi, erkeğin egemen olduğu toplumda ikinci sınıf insan muamelesi görmeleri, başlık parası nedeniyle bir nesne gibi satılmaları gibi konular işlenmiştir. Oyunlarda, kırsal kesimdeki düzen içinde zalim ağalar ve beyler,

[159]Zerrin Akdenizli Çelenk,a.g.t.,s.285.
[160] Abdullah Şengül, "Çağdaş Bir Tiyatro Yazarı Remzi Özçelik", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2015,s.372-376.

rüşvet yiyen bürokratlar ve kâr için her şeyi yapabilecek tacirler gibi güç sahibi kişiler tarafından sömürülen köylünün durumu gerçekçi bir şekilde ortaya konmaktadır.

Cumhuriyet döneminin önemli yazarlarından biri olan Hidayet Sayın, 1963 yılından itibaren tiyatro türünde birçok önemli eser kaleme almıştır. Asıl mesleği çocuk hekimliği olan Hidayet Sayın'ın tiyatro merakı, küçük yaştan itibaren izlediği geleneksel halk tiyatrosunun örneklerinden gelmektedir. Oyunlarında pek çok konuyu ele alan yazar, köy konulu oyunlar da kaleme almıştır. Aydın'ın bir köyünde büyüyen yazar, çevresini iyi gözlemlediği için oyunlarında köy sorunlarını gerçekçi bir şekilde ifade etmiştir. Yazarın 1963 yılında kaleme aldığı ilk oyunu olan *Topuzlu* eserinin yanı sıra *Pembe Kadın*, *Köşe Kapmaca* gibi birçok köy oyunu bulunmaktadır.

Yazar, köy oyunlarında köydeki zor yaşam koşullarını ortaya koyarken köy çevresinde yetişen insanların değişime kapalı yönlerini de eleştirmiştir. Hidayet Sayın, oyunlarında köy insanlarının köklerine ve geleneklerine sarılmış samimi, sade ve dingin yanlarına sahip karakterlerle bu özelliklere sahip olmayan karakterler arasındaki çatışmayı göstermiştir. Oyunlarında köy sorunlarına yer veren yazar, pek çok meseleyi gözler önüne serer. Özellikle kadınların yaşadıkları zorluklar, inançlar, gelenekler ve törelere bağlı olan köy halkının yaptıkları, yoksulluk içinde köy halkının yaşam mücadelesi, batıl inançlar sonucunda ortaya çıkan durumlar, kan davası, kız kaçırma, adaletsizlikler sebebiyle eşkıya olma, ağaların baskıları ve köyden kente göçün getirdiği problemler gibi birçok sorun oyunlarında işlenmektedir. Hidayet Sayın, Türk edebiyatına dram, trajedi ve komedi türlerinde kazandırdığı yüz yirmi altı tiyatro eseriyle üretken bir yazardır. Bu yönüyle Türk tiyatrosunun önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen yazar, sayısız eserleriyle toplumsal ve bireysel temaları ele alarak izleyicilere geniş bir perspektif sunmuş ve tiyatro dünyasına büyük katkılarda bulunmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2.HİDAYET SAYIN'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1.Hayatı

Hidayet Sayın, 1929 yılında Aydın'ın Karahayıt köyünde dünyaya gelmiştir. Ailenin en büyük çocuğu olan Sayın'ın üç erkek ve bir de kız kardeşi bulunmaktadır. Çocukluk yıllarını Aydın'ın Karahayıt köyünde geçiren Hidayet Sayın, ekonomik zorlukların yoğun yaşandığı ve herkesin yardımlaşarak hayatını sürdürdüğü köyünden anılarında şu şekilde bahsetmektedir:

> "*Aydının doğusunda, dağ eteğine sırtını vermiş, yemyeşil bir köy olan Karahayıt'da başladı serüvenim(1929)...800 nüfuslu, büyük sayılmayacak bir yerleşim alanı. Bugün gençlerin kente kaçışı nedeniyle bu nüfus epeyce azalmış olsa da gene güzel keyifle bakıyor köyüm Menderes ovasına.*"[161]

Karahayıt köyünün zorlu yaşam koşullarını derinden hisseden Sayın'ın babası küçük bir çiftçi olup ayrıca bir bakkal dükkânı işletmiştir. Daha sonra köyde on yıla kadar muhtarlık görevinde de bulunmuştur. Annesinin ise çocuklarına bakmak için sürekli çalıştığını ve işlerinin hiç bitmediğini söyler. Köyde doğmanın getirdiği zorluklarla karşı karşıya kalan Sayın, kendisine yön veren kimsenin olmadığını belirtir. Annesinin okuma yazma bilmemesine rağmen babasının bu konuda bilgili olduğunu ve ailesinin daima ona destek olduğunu ifade eder. 1930'lu yıllarda her köyde okul bulunmadığı için çocuklar, eğitim alabilmek maksadıyla başka köylere gitmek zorunda kalıyordu. Bu durumda Sayın, kendi köyünde ilkokulu okuyabilmiş olmasını bir şans olarak değerlendirmektedir. Köydeki yaşam zorluklarına rağmen köyüne ve memleketine olan sevgisi daima güçlüdür. Bu güçlükler arasında köylünün birbirlerine nasıl destek olduklarını sorunları birlikte çözdüklerini gözlemlemiştir. Elektriğin olmadığı bir köyde herkesin mutlu olduğunu ifade eder. [162]

[161]Hidayet Sayın, *Benim Bastonum*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019,s.7.
[162] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

İlkokuldan sonra babasının bakkal dükkânında çalışarak ona yardım eder ve bu deneyim sayesinde insanları gözlemleme fırsatı bulur. İlkokulda hızlı bir şekilde okumayı öğrenen yazar, çevresinde okunacak bir şeyler aramaya başlamıştır. O yıllarda çocuk dergileri eline geçmiş ve okumaya onlarla başlamıştır. O yılların ünlü çocuk dergileri arasında *Yavrutürk, Çocuk Sesi, Afacan* gibi isimler yer almaktadır. Henüz çocukken bu dergilerin sayılarını bulmaya çalışan yazar, az olan harçlığını bu dergiler için kullanmıştır. Bu dergilerin renkli içeriği, şiirler ve öyküler içermesi okumayı yeni öğrendiği için ona zevk vermiştir. Dergilerle ilgili düşüncelerini şu sözlerle ifade eder: "*Bir başka dünya var içlerinde. Çekici, gizemli, öğrenilmesi gereken bir yığın bilgi var içlerinde. Bilmediğim dünyalar...*" [163]

Hidayet Sayın'ın okumaya olan merakı, ilkokul yıllarında başlar. Anılarından bahsederken ilkokulda öğretmeninin onun dergi okuduğu fark etmesi üzerine okul dergisinin yönetimini kendisine verdiğini ifade eder. *Varlık* adıyla çıkarılan dergide okulda yapılan etkinlikler, şiirler, köyün gelenek ve görenekleri yer alır. Tek sayfa kartondan oluşan dergi, köyün kahvehanesine asılır ve böylece kahvede oturan köylüler de bu dergiden haberdar olurlar. Sayın, çocukluk yıllarında farkında olmadan tiyatroya olan ilgisini keşfetmiş ve okuldan sonra babasının bakkal dükkânında çalışırken kahvehaneye gelen köylülerin sohbetlerini dinlemiştir. Bu sohbetlerde duydukları ileride yazacağı oyunlar için ilham kaynağı olmuştur.[164]

> "*Orada duyduklarımı ileride bazı oyunlarımda kullanacağımı bilemezdim elbette. Hepsi sözcük dağarcığımda yerlerini almışlar yeri geldiğinde ortaya çıkmışlardır.*"[165]

1941 yılında ilkokuldan mezun olan Hidayet Sayın, köyünde ortaokul bulunmadığı için eğitimine devam etmek amacıyla Aydın'a gitmiştir. Karahayıt köyünden ortaokula giden ilk öğrencidir ve bu durumdan çok memnundur. [166]Ailesi, onun okuma isteğini güçlü bir şekilde desteklemiştir. Yazarın ortaokulda iken okuma

[163] Sayın,a.g.e.,s.10.
[164] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[165] Sayın,a.g.e.,s.12.
[166] Aydın ortaokulunun doğusunda bulunan hapishanenin yerine daha sonra bir kültür merkezi inşa edilmiş ve bu merkeze Hidayet Sayın'ın adı verilmiştir.(bkz.,Ek1.)

tutkusu giderek armış, arkadaşları oyunlar oynarken o kendisini bir odaya kapatarak hayaller kurmuş ve hayal ettiklerini yazıya dökmeye çalışmıştır.

Hidayet Sayın'ın ilkokulda başlayan dergi ilgisi ortaokul yıllarında *Nat Pinkerton* ve *Cherloc Holmes* gibi polisiye dergileriyle sürmüştür. Yazar, hafta sonları çarşıya çıkarak bu dergilerin sayılarını bulmaya çalışmış ve harçlığının bir kısmını bu dergilere ayırmıştır. Yaz tatilinde köyüne dönen Hidayet Sayın, sarı kaplı bir deftere kurşun kalemle bir roman yazdığını ve bu romanının herkes tarafından okunmasını istediği için bastırmayı düşünmüştür. Romanının konusu köy kahvehanesinde dinlediği hikâyelerden mülhemdir. Yazar, romanını bastırmak için Aydın'da bulunan *Ses* gazetesinin sahibi Hilmi Tükel ile görüşmeyi planlamış ancak sonradan bu fikrinden vazgeçmiştir. Yıllar sonra anılarından bahsederken, Hilmi Bey'in Aydın Gazeteciler Cemiyet'i başkanı olarak kendisine basın kartı verdiği sırada bu olayı hatırlatması üzerine keyifli anlar yaşadıklarını anlatır.[167]

Hidayet Sayın'ın tiyatro sevgisi ortaokul yıllarında başlar. Ortaokulda bir gün bir handa Karagöz gösterisi olduğunu görmüş ve bu gösteriyi izleme fırsatı bulmuştur. Daha sonra köyüne döndüğünde ailesine Karagöz oyununu sergilemeye çalışmıştır. İlk olarak bir dergide yer alan Karagöz ve Hacivat resimlerini kesip, küçük bir gaz lambasının ışığıyla aydınlattığı ve rastgele astığı bir bez parçasıyla bu gösteriyi gerçekleştirmiştir. Neler söylediğini pek hatırlamasa da bu deneyim Hidayet Sayın, üzerinde derin bir etki bırakmış ve tiyatroya olan ilgisini artırmıştır. Bu olaydan şu şekilde bahseder:

> *"O sıralarda bir handa Karagöz gösterisi izlemiştim...*
>
> *"Vay Karagözüm nerelerdeydin?"*
>
> *"Gökyüzünden yıldız topluyordum, Hacı Cavcav!" ...*
>
> *Ve yıktın perdeyi eyledin viran. Varıp sahibine haber vereyim heman" diye sürüp giden söz cambazlıkları... köye dönünce bunu ben de perdede yapamaz mıydım?...bir dergideki Karagöz Hacivat figürleri kesip onları konuşturmaya başladım bu gösteriyi aile bireylerine gösteremez miydim? Niye olmasın?...*

[167]Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

Akşam evin bir köşesine çarşaf gerip arkasına küçük bir gaz lambası koydum... Lambanın önünde kestiğim figürleri oynatacaktım... Annem, kardeşlerim ve birkaç komşu bu büyük gösteriyi izlemek için karşıma dizildiler. Bir elimde gaz lambası, ötekinde karton figürler onları oynatıp konuşturacaktım." [168]

Hidayet Sayın, 1944 yılında ortaokul eğitimini tamamlamasının ardından İzmir Atatürk Lisesi'ne başvurarak kura ile okula kabul edilmiştir. Lise yıllarını büyük bir keyifle anlatan Sayın, bu dönemde birçok şey öğrendiğini belirtir. Tiyatronun büyülü dünyasıyla tanışması lise üçüncü sınıfta gerçekleşir. Edebiyat öğretmenleri Zeki Baran bir derste sınıfta Shakespeare'in *Hamlet* oyununu okumuş ve bu eser Sayın'ı çok etkilemiştir. Şans eseri o günlerde İzmir Şehir Tiyatrosu'nda *Hamlet* oyunu sahnelenmektedir. Hidayet Sayın, birkaç arkadaşıyla birlikte oyunu izlemeye gider. Oyundan çok etkilenen Sayın, memleketine döndüğünde Shakespeare gibi oyunlar yazmayı arzu eder ve *"Acaba ben de onun gibi oyun yazabilir miyim?"* diye düşünür. Okulda arkadaşları oyun oynarken o boş zamanlarında bir şeyler yazmayı dener ve yazdıklarının genellikle hikâyeye benzediğini fark eder.[169]

"*Bir gece yatılı yedi sekiz arkadaşla birlikte oyunu izlemeye gittik. Oyunda Hamlet'i Avni Dilligil sahneye koyuyor ve Hamlet'i oynuyordu. Mezarcı da Salih Tozan... Sınıfta okuduğumuz Hamlet'i, sahnede capcanlı görmek içimde değişik rüzgârların esmesine yetmişti. Shakespeare'in o ünlü sözleri beynime kazınmıştı sanki. Oyun bitti, çıktık. Ama ben hala oyundaydım. Uzun bir yolculuktan dönmüş gibi dopdoluydum... Sabaha kadar yatağımda döndüm durdum. O ne müthiş gösteriydi öyle. Daha önce izlediklerimin çok ötesinde, beni uzaklara iten bir fırtınaydı sanki. Bir daha koptum derslerden. Öğretmen ders anlatırken, ben kafamda kurguladığım kişileri konuşturuyordum... Yo böyle olmayacak, Shakespeare gibi oyunlar yazmalıydım ben de... Fakat derslerim vardı önümde. "Oyun yazmak için köyüme dönmek istiyorum" diyemezdim ya!"*[170]

Yazar, bu isteğini babasına mektupla bildirirken doğrudan ifade etmeden rahatsız olduğunu söylemiş. Köye gidip dinlenmek istediğini söyleyince babası yanına gelmiş ama rahatsızlığının sebebini tam olarak anlamamış, o dönemde ticaretle ilgilenen

[168] Sayın,a.g.e.,s.16.
[169] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[170] Sayın,a.g.e.,s.23.

velisinin yanına gidip durumunu konuşmuş ve böylece meseleyi çözerek derslerine devam etmesine yardımcı olmuştur. Yazar, lise yıllarında öğrenimini sürdürürken özelikle Sait Faik, Hüseyin Rahmi, Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali, John Steinbeck gibi yazarları tanımış ve eserlerini okumuştur. Lise eğitimini tamamladıktan sonra eğitimine bir yıl ara vererek köyüne dönen yazar, bir yıl üniversiteye gitmeyerek oyun yazmaya odaklanmaya karar verir. Sayın, evinin bahçesinde oturup yazı denmelerine başlar ve biraz karalama yapmıştır. Kendisinin ifadesi ile "*yazabilir misin, bir alt yapı kültür gerekiyor. Tiyatro yazmak öyle herkesin yapabileceği bir şey de değil ama yazmaya çalışıyordum ben."*[171] Köyde kaldığı süre boyunca oyun yazmanın yanı sıra köye katkı sağlamak amacıyla bir voleybol takımı da kurmuştur. Yazar, köyde kaldığı süre içerisinde tiyatro oyunlarını da sahnelemeye çalışmıştır. Köy okulunun bahçesinde evlerinden getirdikleri yatak çarşaflarla bir sahne kurmaya çalışmışlar ve köylüler, kendi sandalyelerini getirip gösterileri izlemişlerdir. Hidayet Sayın, tiyatro oyunlarını oynayıp sahneye koyarken çok zevk aldığını belirtti. Yazarın köyde ilk sahneledikleri oyunlar arasında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun *İnsan Sarrafı* ve Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre* adlı eserleri bulunmaktadır. Kendi kaleme aldığı *Artık Zengin Oldum* adlı oyunun ise o zamanlarda kaybolduğunu ifade eder.[172]

Hidayet Sayın'ın tiyatroya ilgisi haricinde başka amaçları ve arzuları da bulunmaktadır. Yazar, köyüne katkıda bulunabilmek ve köyünden bir doktorun çıkabileceğini kanıtlamak ister. Ailesine tıp eğitimi alma hayalinden bahsettiğinde yaşadıkları maddi zorluklara rağmen ailesi onu destekler. Ailesinin desteğini alan Sayın, 1948 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolur. Üniversite eğitimine devam ederken bir yandan dersleriyle beraber tiyatroya yönelik çalışmalar da yapmak ister. Kısa zamanda bu isteğine ulaşmak için üniversitenin ikinci sınıfındayken bir üniversite tiyatrosu kurma hayali vardır. Bu hayalini arkadaşlarına anlattığında onu gerçekleştirmek için neler yapabileceklerini düşünmüşlerdir. Öncelikle onları iyi bir şekilde çalıştıracak bir hocaya ve işi iyi bilen bir yönetmene ihtiyaçları vardır. Hidayet Sayın ve arkadaşları ders görmek ve yardım almak için Devlet Tiyatrosu'nda çocuk tiyatrosunu yöneten Ziya Demirel ile iletişime geçip anlaşırlar. O günlerde

[171] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[172] Hidayet Sayın, *Benim Bastonum*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019,s.28.

sahneleyecekleri ilk oyunun seçimine Ziya Demirel'in karar verdiğini ve oyunu gördüklerinde hem kendisinin hem de arkadaşlarının çok mutlu olduğunu belirtir.

Eugene O Neil'in *Farklı* adlı oyununu sahneleyeceklerdir fakat tiyatro için sahneye ihtiyaçları vardır. Sayın, bu sorunu çözmek için fakültenin dekanı ile görüşme kararı almıştır. Ancak bu görüşme beklediği gibi geçmez dekanın yardımcı olmayacağını belirtmesi üzerine büyük bir hayal kırıklığı yaşar.[173] Bu olaydan sonra derslerine yoğunlaşan Sayın, bir yandan eğitimine devam ederken bir yandan da tiyatro tutkusundan vazgeçmemiştir. Her fırsatta Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenen oyunları izleyen yazar, bir tiyatro kelimesi duysa oraya büyük bir heyecanla gider. Devlet tiyatrosuna gittiği zaman yazdığı oyunları da yanında götürerek oyunları hakkında geri bildirim almaya çalışır. Hidayet Sayın, tiyatro ortamında bulunmak, oradaki oyuncularla tanışmak ve konuşmanın büyük keyif verdiğini söyler ve her oyuncunun farklı bir dünya olduğunu, bu deneyimlerden çok şey öğrendiğini ifade eder. Ancak Devlet Tiyatrosu'nda oyunlarını okuması için ricada bulunduğu Lütfi Ay, sürekli onu oyalar. Hidayet Sayın, bu durumu anılarında şöyle anlatır:

> "*Bir yıl kadar sonra Lütfi Ayın sabrı tükenmiş olmalı ki, şöyle dedi..."Bak çocuğum! Tıpta okuyorsun, doktor olacaksın. Zor meslek fakat tiyatro ondan da zor. İkisini bir arada yürütemezsin... İyisi mi, sen önceliğini derslerine ver!" Ben bu sözler üzerine geri adım atmayı düşünmüyor, amacımı yineliyorum…"Ama ben tiyatroyu çok seviyorum."* [174]

Hidayet Sayın'ın tiyatroya olan tutkusu had safhadadır, bu nedenle karşısına çıkan zorluklara rağmen tiyatrodan vazgeçmez, amacına ulaşmak için kararlılıkla ilerler. Tiyatroyu sadece dışarıdan izlemek ona yetmez, olayların içinde yer alarak yeni şeyler öğrenmek ister. Yazar, bu isteği nedeniyle iki yıl önce üniversitede tanıştığı çocuk tiyatrosu yönetmeni Ziya Demirel'in yanına giderek tiyatroya katılmak istediğini söyler. Ziya Demirel de bu isteğini olumlu bulur ve böylece Hidayet Sayın, tiyatro çalışmalarında Kartal Tibet, Nurhan Damcıoğlu ve Haluk Kurdoğlu gibi oyuncularla tanışma fırsatı bulmuştur. Sayın, tiyatro serüveninin henüz başında, 23 yaşında iken *Adını Çocuklar Koysun* adlı oyunda bir büyücüyü canlandırmıştır.

[173] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[174] Sayın,a.g.e.,s.29.

Yazarın hem tiyatro çalışmalarında yer alması hem de oyunculuk yapması bu süre boyunca pek çok şeyi öğrenme fırsatı sunmuştur. Hatta bu deneyimini anlatırken oynadığı ilk oyunundan kazandığı parayla kendisine bir saat aldığını ve fakültenin son yılında bu saatin onun ilk saati olduğunu böylece zamanı daha iyi değerlendirdiği belirtir. Tiyatro çalışmalarıyla uğraşmak onu çok memnun etmiştir ancak bir hedefi daha vardır. Büyük tiyatro prodüksiyonlarının nasıl hazırlandığını görebilmek için Devlet Tiyatrosu'nun genel müdürü Muhsin Ertuğrul ile görüşür. Bu isteğinden kendisine bahsettiğinde Muhsin Ertuğrul, kibarca böyle bir uygulamanın olmadığını ifade eder, isteğine ulaşamasa da Muhsin Ertuğrul'u yakından gördüğü için mutlu olur ve iyi hisseder. Yazar, Devlet Tiyatrosu'nda bulunduğu süre boyunca yazdığı oyunları sahnede görmek istemiş ve bunun için uzun süre beklemiştir. Oyunculuk da yapan Hidayet Sayın'a yazmak bambaşka bir zevk verir.

Hidayet Sayın, 1954 yılında Tıp Fakültesi'ni tamamlayarak doktor unvanı alır. Mezun olduktan sonra bir arkadaşının nişanında tanıştığı Mürüvvet Hanım ile evlenip Aydın'daki köyüne yerleşmiştir. Daha sonra askerlik görevi sebebiyle eşiyle birlikte Erzincan'a gitmiştir. Bu dönemde tiyatroya bir süre ara vermek zorunda kalan Sayın, tiyatro ve yazma tutkusunu içinde taşımaya devam etmiştir.1956 yılında uzmanlık eğitimi için Sağlık Bakanlığı'nın çocuk hastalıkları bölümüne başvurur ve Ankara'ya gelir. Çocukları çok sevdiği için bu bölümü tercih etmiştir. Ankara Numune Hastanesi'nde asistan olarak çalışmaya başlar ve Ankara'ya geldiği yıl oğlu Behruz dünyaya gelir.

Ankara Numune Hastanesi'nde çocuk doktoru olarak çalışırken oyunlar yazmaya ve okumaya devam eden Hidayet Sayın, bir gün Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne Amerikalı bir tiyatro profesörünün geleceğini öğrenir. Profesör Mc Goven sahnelenmiş oyunları olan yazarlar için kurs düzenleyecektir. Bu kursa katılmak isteyen Sayın, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi profesörü İrfan Şahinbaş'a giderek durumunu anlatır. Doktor olduğunu ve tiyatroya olan ilgisini dile getirdiğinde kursa katılmasına izin verilir ve Profesör Mc Goven'in derslerini takip etmeye başlar. Bu kursta birçok ünlü yazarla bir araya gelmek hem onu çok mutlu etmiş hem de yeni bilgiler edinmesini sağlamıştır.

Kursa katılanlar arasında Orhan Asena, Cahit Atay, Çetin Altan, Aziz Nesin, Haldun Taner, Nazım Kurşunlu, Refik Erduran ve Sevgi Sanlı gibi isimler bulunur. Bu isimlerle dostluk kurma fırsatı bulan Hidayet Sayın, özellikle Orhan Asena ile dostluğunu sürdürmüştür. Kursa bir yıl boyunca devam eden Sayın, Orhan Asena ile dostluğunun özel olduğunu belirtir. Kendisi gibi çocuk hekimi olan Orhan Asena, yazarın en sevdiği ve en değer verdiği kişidir. Bir oyun yazdığında ilk olarak Orhan Asena'ya okuttuğu gibi Orhan Asena da yeni oyununu ilk olarak Hidayet Sayın'a gösterir.[175] Hidayet Sayın, dört yıllık uzmanlık eğitimi tamamladıktan sonra çocuk hastalıkları uzmanı unvanı alır. Aydın'a tekrar dönmek istemesinin iki önemli nedeni vardır. Birincisi sağlık alanında katkıda bulunmak, ikincisi ise tiyatro yazarlığında hedeflediği noktalara ulaşmaktır. Bu hedeflerine ulaşabilmek için Aydın'da görev almak istemiştir. Yazar, 1960 yılında Ana ve Çocuk Sağlığı başhekimi olarak Aydın'a geri döner. Aydın'a döndüğünde doğup, büyüdüğü şehre hizmet etme fırsatı bulur. Hastanede uzman olarak günde ortalama yüze yakın çocuk muayene etmiş ve Aydın'ın köylerine kendi köyü de dâhil olmak üzere sağlık hizmeti götürebilmek için birçok çalışmalar yapmıştır. Sayın, bu çalışmalarda özellikle ebeleri köylerdeki evlere göndererek annelere gebelik ve çocuk bakımı konularında eğitim verilmesini sağlar. Aydın'ın merkezinde ise aşılamaya büyük önem verdiklerini çünkü o dönemde çocuklar arasında birçok salgın hastalığın yaygın olduğunu belirtir.

Hidayet Sayın, Aydın'a gelmeden önce amaçlarından ilkini başarmanın mutluluğunu yaşar. Aydın'ın ilçelerinde Ana ve Çocuk Sağlığı şubelerini açarak sağlık alanında önemli projeler gerçekleştirir. Bu dönemde oyun yazarlığını da sürdüren yazar, gündüzleri hastanede çalışırken geceleri her fırsatta tiyatro yazmaya çalışmıştır. Kendi ifadesi ile "*hekimlikte yorulunca tiyatroya tiyatroda yorulunca hastalarıma yöneliyordum*. "der.[176] 1960'lı yıllarda hekim sayısının çok az olduğu dönemde yoğun bir çalışma sürecinde olan Hidayet Sayın, çocuk hekimliği dışında ebe okulu öğretmenliği teklifi gelince kabul etmiş ve hastanede başhekim ve yönetici olarak görev yaparken, köylere giderek halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Özel muayene hizmetlerine devam eden ve ebe okulu öğretmenliğine tiyatro yazarlığını da ekleyen yazar, bu yoğun çalışma sürecinden hiç şikâyet etmemiştir. Çünkü çevresine hizmet

[175] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[176] Bkz.,Ek1.

etmekten büyük zevk alır ve en önemlisi arkasında iyi bir iz bırakmayı amaçlamıştır. Bu yoğun dönem sırasında kızı Dilek dünyaya gelmiştir. İki çocuk babası olan Hidayet Sayın, ardında güzel anılar bırakmak amacıyla çalışmayı hiç bırakmamıştır.

Hidayet Sayın, 1963 yılında yayımladığı ilk oyunu *Topuzlu'nun* kendisini çok uğraştırdığını anlatır. Oyunu tamamladığında ilk olarak Ziya Demirel'e değerlendirmesi için gönderir, eğer uygun bulursa Devlet Tiyatrosu'na gönderecektir. Ziya Demirel, oyunu okuduktan sonra İrfan Şahinbaş'a ulaştırır ve oyunu çok beğendiği için hemen sahnelenmesini ister. Bu olaydan anılarda şu şekilde bahseder:

> "*Oyun orada okununca çok beğenilmiş ve hemen sahneye konmasına karar verilmiş bana bu bilgi geldiğinde provalara başlanmıştı bile 1963 oyunu Ahmet Evintan sahneye koymuş ve başrolünü üstlenmişti. Muammer Esin, Haldun Varlalı Ejder Akışık ve diğer oyuncularla birlikte başarılı bir gösteri ortaya konmuştu oyun küçük tiyatroda öylesine sevildi ki her gece hınca hınç dolu salonda oynandı. O zaman internet yoluyla bilet satışı olmadığından herkesin gişeye gelmesi gerekiyordu. Bazı geceler için bilet bulmak zorlaşınca, gece gişe önünde sıraya girenler oluyordu. Bunu oyunu izlemek için gittiğimde, kişinin önündeki yanmış odun küllerini görünce ilgiliye sormuş ve bu bilgiyi almıştım.*"[177]

Bu sonuçları gördükten sonra emeğinin karşılığını aldığını belirten Hidayet Sayın, elde ettiği bu başarıdan dolayı çok mutlu olduğunu ifade eder. Yazar, *Topuzlu* oyunundan sonra 1964 yılında yazdığı *Pembe Kadın* oyunuyla daha büyük bir ilgiyle karşılaşmıştır. *Topuzlu* oyununda olduğu gibi bu eser de ülkenin çeşitli bölgelerinde okullar ve amatör oyuncular tarafından sahnelenmiştir. Her iki oyununda böyle başarıya ulaşmasının sebebini köyü ve köy insanını çok iyi tanımasına ve köyde doğup büyümesine bağlar. Kendi sözleriyle şu şekilde açıklar:

> " *Köy insanını ve sorunlarını abartmadan ve ayakları yere basan karakterlerle sahneye taşıdığım inancındayım. Bu başarıda bir başka neden de kent insanının köy insanını tanımayışı idi. Köyden kente göçün çok az olduğu bir dönemde kent insanı köy insanını tanıyordu hele 'Pembe Kadın'ın dramı, özellikle kadınların içini titretiyordu.*

[177] Sayın,a.g.e.,s.39.

Daha önce yayımlanan Mahmut Makal'ın 'Bizim Köy' romanıyla yaptığını, bu kez sahnede 'Topuzlu' ve 'Pembe Kadın' ile birlikte Cahit Atay'ın 'Sultan Gelin' ve 'Karaların Mehmetleri' yapıyordu." [178]

Hidayet Sayın'ın köy oyunları büyük ilgi gördüğü için bu türde yazmaya devam eder. Tiyatro eserleri üzerinde çalışmayı sürdürürken radyo oyunları yazmayı da denemiş ve bu oyunları radyo yönetimlerine de göndermiştir. Radyo oyunlarının bazıları radyolarda yayınlanmıştır. *"Tam sayısını bilemiyorum ama radyolarda 30'dan fazla radyo oyunumun yayınlandığını söyleyebilirim açılan radyo oyunu yarışmalarında üç kez mansiyon ödülü almıştım."*[179]

Hidayet Sayın, tiyatrolarıyla adını duyurmaya devam ederken aynı zamanda sağlık çalışmalarını da sürdürmüştür. Çalıştığı kurumda başhekim olarak görevini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmış ve yaptığı çalışmalarla halkı bilinçlendirmiştir. Ancak bu onun için yeterli değildir. "*Aydına bir şey vermem gerekiyor diyordum. Önemli bir şey bırakmalıydım. Mademki ben Aydınlıyım, bana bu önemli görev-başhekimlik-verildi."* bu düşüncelerle harekete geçmiştir. Aydın'da hizmet verdiği binanın çok yetersiz olduğunu fark eden Sayın, binayı yenilemek ister. Bu isteğini gerçekleştirmek için Aydın'ın merkezinde bir arsa bularak orada bir dernek kurmuş ve yapacakları bina için halkın desteğini almak istemiştir. Planladığı yeni binanın inşasına katkı sağlamak amacıyla dernekte çeşitli etkinlikler, kermesler ve kutlamalar düzenlenmiştir. Toplanan bağışlarla binanın inşasına başlanmış ve kısa bir süre sonra hayal ettiği Ana ve Çocuk Sağlığı Merkezi binasını yaptırmıştır. İki yılda üç katlı, bahçeli bir binanın çocuk parkı ile birlikte tamamlanmasını sağlamıştır.1978 yılında o dönemin Sağlık Bakanı Mete Tan ile birlikte binayı hizmete açtıktan sonra Sağlık Bakanlığı'na armağan etmiştir. Hidayet Sayın'ın sağlık hizmetleri binasını görmek en büyük mutluluk kaynağı olmuştur.[180]

"*Bugün beni en çok mutlu eden olayların başında, o bina gelir. Arada bir gittiğimde, bugün de sağlık hizmeti verdiğini görmek ben çok sevindirir. O binayı 21 yıl süren başhekimlik görevim sırasında başardığım en önemli iş olarak görürüm...(O yıllarda benim bu binayı yapmak için nasıl didindiğimi gören, vali yardımcısı Sedat Kars, "Bu bina senin on yılını aldı" demişti. Ben şimdi diyorum*

[178] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[179] Bkz.,Ek1.
[180] Bkz.,Ek1.

ki "Hayır, o bina benim yaşamıma on yıl ekledi"...Hiç yoktan bir sağlık binasını halkın güveniyle ortaya koymanın sevinci yetiyor bana. [181]

Hidayet Sayın, özellikle çocuk sağlığına büyük önem verdiği için Aydın'da bulunan küçük bir çocuk parkına adının verilmesi onu çok onurlandırmış ve mutlu etmiştir. "*Arkaya baktığımda yaptıklarımı görünce, dünyaya boşuna gelmediğimi görmenin sevincini yaşıyorum. Yaşlılıkta insanı mutlu eden olayların başında arkasında bıraktıkları geliyor. Bunu başardığım için mutluyum gerçekten."*[182]

Sağlık sektöründeki hedeflerine ulaştıktan sonra 1981 yılında emeklilik kararı alarak tiyatroya daha fazla zaman ayırmak ister. "*Artık doktorluktan ya da tiyatrodan birini seçmeliyim, doktorluk yaşlandıkça yapılamayacak bir meslek ama tiyatro her zaman yazabilirsin*" diye düşünür. Yazar, emekli olmasına rağmen yapması gerekenlerin bitmediğini ifade eder ve Aydın'da sanat alanında bir şeyler başarmayı hedefler. Bu amaçla Aydın Kültür ve Sanat Derneği'ni kurar ve yıllar boyunca bu derneğin başkanlığını yürütür. Aydın Kültür ve Sanat Derneğ'i kapsamında tiyatro ve Türk sanat müziği etkinlikleri düzenler. Bu dernek aracılığıyla Sayın, tiyatro ve müzik alanında çalışmalar yaparak Aydın'ın sanat yaşamına renk katmayı başarır. Günümüzde Aydın Kültür ve Sanat Derneği hâlâ varlığı sürdürmektedir. Hidayet Sayın, emekli olduktan sonra dokuz yıl boyunca serbest hekim olarak çalışmaya devam eder. 1990 yılında Aydın'da hedeflerini gerçekleştirdikten sonra İzmir'e taşınır. İzmir'e yerleştikten sonra sadece tiyatroya odaklanmış, sevdiği tiyatro yazarlığı için daha iyi bir çalışma ortamı sağlamıştır. İzmir'de daha fazla oyun kaleme almıştır.

"*Aydında ürettiklerimin daha fazlasını İzmir'de ürettim. Yazdım, hâlâ yazmaya devam ediyorum, çok şükür yazabiliyorum ama ne kadar sürer bilmiyorum. Tiyatro ile serencam böyle gitti. İleride böyle olacağımı ortaokul, lisede biliyor muydum? Hayır. Demek ki çalışmak insanı bir yere getiriyor. Aydında ismimin verildiği Kültür merkezinde her gün farklı bir etkinlik yapılıyor. Çocuk etkinlikleri oluyor. Adıma yapılan bir çocuk parkı var. Bunlar güzel şeyler, ben de ömrüm oldukça yazayım, Türk tiyatrosuna mümkün olduğu kadar oyun bırakayım diyorum, oynanmasalar da..."*[183]

[181] Sayın,a.g.e.,s.52.
[182] Bkz,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme.1 Şubat 2024, İzmir.
[183] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

Hidayet Sayın'ın bu zaman diliminde evlendirdiği iki çocuğundan üç tane torunu olmuştur. Kızı Dilek'ten Bensu adlı bir kız torunu, oğlu Behruz'dan Göktuğ ve Hidayet adlı iki erkek torunu olmuştur. Torunlarının çocuklarını da görmüş olmaktan çok mutludur. İzmir'de yaşadığı süre boyunca tiyatro çalışmaları açısından oldukça verimli yıllar geçiren Sayın, bir gününün nasıl geçtiğini şöyle anlatır:

> "*Benim günlerim okumak yazmakla geçiyor. Her oyunumu bitirdiğimde şimdi ne yazmalıyım diye düşünmeye başlıyorum, bir yandan kitaplığımdaki kitaplara sarılıyorum okumadan yazılamayacağını bilenler dedim bugün canım gezmek istiyor ya da şöyle bir dolaşmak iyi gelecek demek istediğimde başka sorunlar karşıma çıkıyor, yaşlandıkça aranmaz oluyorsunuz bu her yaşlının yaşamak zorunda kalacağı bir olgu bu da ister istemez kabuğunuza çekilmenize neden oluyor öyleyse yazmaya devam yazdıkça yaşıyorum çünkü.*"[184]

Tiyatro alanında önemli isimlerinden biri olan Hidayet Sayın, bir sanatçının özel hayatıyla değil, sanatı ile tanınması gerektiğini düşünür. Kendisinin özel hayatına dair fazla bilgi bulunmasa da yaptığımız görüşmede soruları samimi bir şekilde cevapladı ve hakkında daha fazla bilgi sahibi olmamızı sağladı. Ailesi hakkında da pek fazla bilgiye sahip değiliz ancak yazar, hayatı boyunca ailesinin desteğini gördüğünü ifade etti. Ailesini şu sözlerle anlatır:

> "*Ailem de çok önemli ve acıtıcı sorunlar yaşamamış olmam benim şansım eğer tersi olsa yazma konusunda bu kadar hevesi cesareti gücü kendimde bulamaz o direnci gösteremezdim, özel yaşamımda torun çocuğu görecek kadar yaşadım ancak hâlâ yazmam gereken pek çok şey olduğunu düşünüyorum. Ne çocuklarımdan ne kardeşlerimden hiçbir üzücü ve yanlış bir davranış görmediğim için bolca düşünüp üretme olanağı bulabildim sağlığım da bana bu fırsatı tanıdı...*
>
> *Sanıyorum küçük olayları büyütmeme ve olaylara sağduyu penceresinden bakabilmeyi becermem. Bir başka şansım oldu böylece olayların önünde sürüklenmekten kurtuldum.*" [185]

Hidayet Sayın, yazmanın kendisine çok iyi geldiğini sık sık dile getirir. Onun için yazmak yaşamanın devamı anlamına gelir.

---

[184] Müzeyyen Buttanrı, *Hidayet Sayın ve Tarihi Oyunları*, Cinius Yayınları, İstanbul,2023,s.48.
[185] Buttanrı,a.g.e.,s.47.

Yazar, eserlerinde toplumda gözlemlediği birçok konuyu ele alır ve toplumu rahatsız eden olayları asla görmezden gelmemiştir. Sayın, eserlerinde aktarmak istediği değerleri açıkça ifade eder ve gençlerin aileleri ve öğretmenleri tarafından desteklenmesi gerektiğini belirtir. Yazar, tiyatrolarında bencil, açgözlü olanlara mesajlar iletir ve insanlar arasındaki iletişimin azalmasından ve dostlukların unutulmasından şikâyetçidir. Yazara göre her şeye rağmen yaşamak ve yaşatmak hem güzel hem değerlidir.

Hidayet Sayın'ın İzmir'e yerleşmesinin üzerinden otuz yılı aşkın bir süre geçmiştir ve oyun yazmaya devam etmektedir. Zamanın hızla geçişi yaşantısından bazı şeyleri geride bırakmasına neden olmuştur; buruk anılar, hüzünlü olaylar, başarı ve başarısızlık, acılar ve sevinçlerle dolu bir hayat sürmüştür. Yaşlılığın getirdiği zorluklara rağmen bu verimli ve başarılarla geçen hayatından memnundur. Yazar, yaşlılığın kendine özgü bir güzelliği olduğuna inanır ve önemli olanın sağlıklı bir yaşlılık geçirmek olduğunu ifade eder. Hayatının son dönemlerini yaşadığını söyleyen Hidayet Sayın, geriye dönüp baktığında birçok güzel anıya sahip olmanın ve hatırlanabilecek bir iz bırakmış olmanın mutluluğunu yaşamaktadır.[186]

> " *Hepimizin doğup büyüdüğümüz bu topraklara içinde yaşadığımız topluma bir şeyler borçlu olduğumuzu düşünüyorum. Arkamızda başarı öyküleri bırakamamışsak öteye borçlu gidecek olmanın kaygısı rahatsız edecektir bizi. Onun için aklımız erdiğince ve elimizden geldiğince borcumuzu bir biçimde ödemek zorundayız. Yaşlılıkta her insan yalnızlığı tadacaktır çünkü insanlar kendilerinin de bir gün yaşlanacağını düşünmeden hoyratça yaşamaktan vazgeçmiyorlar. Bazıları konumlarına bazıları varlıklarına güvenerek seçtikleri hoyrat yaşam biçimi ile gelecekte karşılaşacakları yalnızlığa şimdiden kapı aralıyorlar yaşarken kırdıkları kişilerden o zaman özür dileme fırsatını bile yitirmiş olacaklarını düşünmüyorlar.*
>
> *Dilerim herkes- benim gibi- yaşlılıkta mutlu olmasını sağlayacak başarılara imza atacak fırsatları yakalayacak ve yaşamının son günlerinde mutlu olmayı bilecektir.*"[187]

[186] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[187] Sayın,a.g.e.,s.62-63.

Hidayet Sayın, hayatı boyunca arkasında güzel bir iz bırakmayı istemiştir. Ve bu isteğini gerçekleştirdiği için çok mutludur. Geçmişine baktığında başarılarla dolu, hedeflerini gerçekleştirmiş, topluma katkıda bulunmuş bir hayat görmektedir. İzmir'e yerleştikten sonra tiyatro yazarlığına yoğunlaşan yazar, 126'ncı oyununu yazmaya devam ettiğini ve yazmanın kendisine çok iyi geldiğini belirtti. Üç yıl önce eşini kaybeden Hidayet Sayın, şu anda İzmir Konak'taki evinde yaşamını sürmektedir.

2.2.Edebî Kişiliği

Hidayet Sayın,1960'lı yıllardan itibaren yazdığı oyunlarla Türk edebiyatında özellikle tiyatro alanında öne çıkan yazarlardan biridir. İlkokuldan itibaren okumaya karşı büyük bir ilgi duyan yazar, bu edebiyat merakını ortaokul ve lise dönemlerinde de sürdürür. Hidayet Sayın, ilkokul yıllarında okumayı çok hızlı bir şekilde öğrenince çocuk dergileri ilgisini çekmiş ve onları okumaya başlamıştır. Özellikle bu dergilerde yer alan şiirler ve resimler onu çok etkiler. O dönemde *Yavrutürk, Çocuk* ve *Afacan* gibi çocuk dergileri dikkatini çeker ve bu dergiler yazarın okuma hevesini arttırır. Yazarın ilkokul öğretmeni bu ilgisini fark ederek ilkokuldayken okulun *Varlık* dergisinin yönetimini kendisine verir. Böylece daha o yaşlarda küçük bir çocuğun kitaplara ve okumaya olan ilgisi anlaşılır. Yazar, edebiyata olan ilgisiyle birlikte ilkokul yıllarında tiyatro sevgisinin de yavaş yavaş başladığını fark eder. Bu ilginin sadece okuma merakı ile değil aynı zamanda yaşantısındaki deneyimlerle de şekillendiği görülmektedir. Çocukluk yıllarında okuldan sonra babasının bakkal dükkânında çalışırken kahvehaneye gelen köylülerin sohbetlerini dinler ve burada duydukları ve gözlemleri ileride yazacağı oyunları için ilham kaynağı olur. **"***Orada duyduklarımı ileride bazı oyunlarımda kullanacağımı bilemezdim elbette. Hepsi sözcük dağarcığımda yerlerini almışlar yeri geldiğinde ortaya çıkmışlardır."*[188]

Yazarın ortaokul yıllarında edebiyata ilgisi artarak devam etmiştir. Dergi okumaları yapar ve o dönemde popüler olan polisiye dergilerine ilgi duyar. Okuduklarından esinlenerek yazmaya da ilgi duyan Hidayet Sayın, ortaokul yıllarında yaz tatilinde köyüne döndüğünde yazma denemeleri yapmaya çalışır. Sayın, öncelikle hayaller kurup bunları yazıya dökmeye çalışır. Çoğunlukla kısa öyküler yazdığını ve bu öykülerin kendi yaşamı ve çevresiyle ilgili olduğunu belirtir. İlk roman denemesini de

[188]Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

benzer bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Hatta ilk romanını sarı kaplı bir deftere kurşun kalemiyle yazar ve herkesin okuması için kitap haline getirmek ister fakat bu düşüncesinin zor olduğunu fark ederek vazgeçer. Yazar, köy kahvehanesinde gözlemlediği olaylardan ve çevresinde yaşananlardan ilham alarak tiyatrolarını kaleme almıştır. İlkokul yıllarında başlayan bu okuma sevgisiyle yazmaya da hevesli olan yazarın bu çalışmalarının edebî kariyerinin başlangıcı olduğu görülmektedir.

Hidayet Sayın, ilk kez tiyatro ile Karagöz oyununu izleyerek tanışır. Ortaokuldayken bir handa izlediği Karagöz gösterisini evine döndüğünde elindeki malzemelerle ailesine sergilemeye çalışmıştır. Öncelikle bir dergide gördüğü Karagöz ve Hacivat resimlerini kesip tasvirleri hazırlamış, küçük bir gaz lambası ışığında astığı bir perde parçasıyla bu gösteriyi gerçekleştirmiştir. Yazar, diyaloglarda tam olarak neler söylediğini pek hatırlamasa da hem kendisi hem de ailesi bu gösteriyi beğenmiş ve bu deneyim tiyatroya olan ilgisini artırmıştır. Anılarında bu olayı şu sözlerle ifade eder:

> *"O sıralarda bir handa Karagöz gösterisi izlemiştim...*
>
> *"Vay Karagözüm nerelerdeydin?"*
>
> *"Gökyüzünden yıldız topluyordum, Hacı Cavcav!" ...*
>
> *Ve yıktın perdeyi eyledin viran. Varıp sahibine haber vereyim heman" diye sürüp giden söz cambazlıkları... köye dönünce bunu ben de perdede yapamaz mıydım?...bir dergideki Karagöz Hacivat figürleri kesip onları konuşturmaya başladım bu gösteriyi aile bireylerine gösteremez miydim? Niye olmasın?...*
>
> *Akşam evin bir köşesine çarşaf gerip arkasına küçük bir gaz lambası koydum... Lambanın önünde kestiğim figürleri oynatacaktım... Annem, kardeşlerim ve birkaç komşu bu büyük gösteriyi izlemek için karşıma dizildiler. Bir elimde gaz lambası, ötekinde karton figürler onları oynatıp konuşturacaktım."*[189]

Yazarın tiyatroya olan ilgisi zamanla gelişmiş ancak tiyatronun büyülü dünyasıyla tanışması lise yıllarında gerçekleşmiştir. O dönemde edebiyat dersinde öğretmenleri Shakespeare'in *Hamlet* oyununu okumuş ve bu oyun yazarı derinden etkilemiştir. Bir de bu oyunun o yıllarda İzmir Şehir Tiyatrosu'nda sahnelendiğini

[189] Sayın,a.g.e.,s.16.

duyunca hemen izlemeye gitmiştir. Yazar, *Hamlet*[190] oyununu izledikten sonra büyük bir etki altında kalır. Bu oyundan ardından "*Ben de Hamlet gibi bir oyun yazabilir miyim?"* diye düşünür. Sayın, yurtta kaldığı dönemde geceleri özellikle oyun yazmayı düşündüğü için yatamadığını ifade eder. Hatta oyun yazabilmek için köyüne dönmeyi ister fakat bu düşüncesini gerçekleştirememiştir. Hidayet Sayın, tiyatro yazmanın çok kolay olmadığını ifade eder. " *Yazabilir misin, bir alt yapı kültür gerekiyor. Tiyatro yazmak öyle herkesin yapabileceği bir şey de değil ama yazmaya çalışıyordum ben."*[191] Tiyatro türünü seçmesinde en etkili olay Karagöz oyunu ile başlayan sürecin Shakespeare'in *Hamlet* oyunuyla belirginleşmesidir. Bu oyunun etkisinden anılarında şu şekilde bahseder:

> *"Bir gece yatılı yedi sekiz arkadaşla birlikte oyunu izlemeye gittik. Oyunda Hamlet'i Avni Dilligil sahneye koyuyor ve Hamlet'i oynuyordu. Mezarcıda Salih Tozan... Sınıfta okuduğumuz Hamlet'i, sahnede capcanlı görmek içimde değişik rüzgarların esmesine yetmişti. Shakespeare'in o ünlü sözleri beynime kazınmıştı sanki. Oyun bitti, çıktık. Ama ben hala oyundaydım. Uzun bir yolculuktan dönmüş gibi dopdoluydum... Sabaha kadar yatağımda döndüm durdum. O ne müthiş gösteriydi öyle. Daha önce izlediklerimin çok ötesinde, beni uzaklara iten bir fırtınaydı sanki. Bir daha koptum derslerden. Öğretmen ders anlatırken, ben kafamda kurguladığım kişileri konuşturuyordum... Yo böyle olmayacak, Shakespeare gibi oyunlar yazmalıydım ben de... Fakat derslerim vardı önümde. "Oyun yazmak için köyüme dönmek istiyorum" diyemezdim ya!"*[192]

Hidayet Sayın, edebiyat alanında öykü, deneme, çocuk öyküleri ve çocuk oyunları ve radyo oyunları kaleme almış ancak kendisini en iyi tiyatro eserleri aracılığıyla ifade edebildiğini düşündüğü için tiyatro yazarlığına yönelmiştir.

Asıl mesleği doktorluk olan Hidayet Sayın, yoğun bir çalışma hayatı olmasına rağmen yazmayı asla bırakmamış, hayatı boyunca durmadan ve yorulmadan çalışmıştır. Üniversitede tiyatro faaliyetlerine devam eden yazar, yazdığı oyunları Devlet Tiyatrosu'na göndererek değerlendirilmesini bekler. Sayın, karşılaştığı zorluklara

[190] Bu oyun ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Özdemir Nutku, Dram Sanatı(Tiyatroya Giriş)*, Kabalcı Yayınları, İstanbul,1998.
[191] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[192] Sayın,a.g.e.,s.23.

rağmen tiyatroya olan sevgisinden ve tiyatro için mücadele etmekten vazgeçmemiştir. Hidayet Sayın, önceden tanıştığı Ziya Demirel sayesinde Ankara Devlet Tiyatrosu'nda çalışmalara katılır. Tiyatro oyunculuk serüvenine *Adını Çocuklar Koysun* adlı oyunda büyücü rolüyle başlamıştır. Yazarın tiyatro çalışmalarına katılması edebî yönünü geliştirmesine katkıda bulunur. Birçok oyuncu ile tanışarak onlardan yeni bilgiler edinir. Hidayet Sayın, Devlet Tiyatrosu'nda geçirdiği süre boyunca Muhsin Ertuğrul ile de tanışması onun için farklı bir deneyim olur ve kendi yazdığı oyunların da sahnelenmesini arzulayarak oyunlar yazmaya devam eder.

Çocuk hekimliği ve yazarlığı birlikte yürüten Hidayet Sayın, her iki mesleğine de gönülden bağlıdır. Mesleğinin yazarlığına da çok katkısı olduğunu söyler. İnsanları tanıma ve onları daha yakından gözlemleme fırsatı bulan yazar, her iki alanın merkezinde insan olduğunu söyler. İnsanların sorunlarına çözüm bulabilmek için onları her yönüyle araştırmak ve tanımak gerektiğini ve her iki alanda da insanların beklentisinin benzer olduğunu ifade eder.[193]

> "*İnsan, yaşamında sağlıklı gitmeyen bazı şeyleri yoluna koymada, uyarılmadan ya da bir durumun teşhisinde yetersiz kalır ve bir uzmanın yardımına ihtiyaç duyar. Doktor gibi bir yazar da elindeki tüm verileri o insanın hizmetine sunacağı an için mesleğini yapar. Ve her iki meslek alanı kişinin kendisini yetiştirmesiyle daha iyi noktalara getirilebileceği alanlardır.*"[194]

Hidayet Sayın, iki farklı alanda çalışmanın zorluklarını yaşadığını ve birinde yorulduğu zaman diğerine geçerek dinlendiğini belirtir. Doktor kimliğinin yazarlığına ilham kaynağı olduğunu söyleyen Hidayet Sayın'ın oyunlarında genellikle sağlık ve hastalık, hayat ve ölüm gibi zıt temaları sıkça işlediği görülür. Yazar, oyunlarındaki çatışmaları genellikle hastalık teması etrafında şekillendirir ve bu temayı karakterlerinden birine mutlaka ekler. Böylece kendi yaşamından ve çevresindeki kültürden beslenen yazar, insanı her yönüyle ele alarak kendine özgün biçimlerle oyunlarına yansıtır.[195]

---

[193] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[194] Ahu Bezircilioğlu, *Yaşamı ve Oyunlarıyla Hidayet Sayın*, (Yüksek Lisans Tezi),Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anabilim Dalı, İzmir,2006,s.2.
[195] Ahu Bezircilioğlu,a.g.t.,s.9.

Çocuk doktoru olarak görev yaparken yazarlığını geliştirmek için Dil Tarih ve Coğrafya fakültesinde Mc Goven adlı tiyatro profesörünün derslerine katılmıştır. Bu derslerde birçok ünlü yazarlarla birlikte eğitim almıştır. Bu eğitim Sayın'ın yazarlık gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle kursta tanıştığı ve kendisi gibi çocuk doktoru olan Orhan Asena ile dostluğu hep devam etmiştir. Orhan Asena'yı "*en sevdiğim en değer verdiğim insan"* olarak tanımlayan yazar, onun yazın yaşamında önemli bir yeri olduğunu söyler. Yazdığı oyunları Orhan Asena'ya gönderip aldığı eleştiriler sayesinde yazarlıkta ilerlemesine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda Orhan Asena'dan ilham alan yazar, onun tarihî bir olayı araştırma yöntemini kendisine örnek alarak tarihî oyunlar yazmaya başlamıştır.[196] Ankara'da aynı yıllarda çocuk doktoru olarak çalışan yakın arkadaşı hakkında bir anısında şöyle bahseder:

> "*En çok sevdiğim ve örnek aldığım oyun yazarı Dr. Orhan Asena idi. Dürüstlüğü ciddiliği oyun yazmadaki özeni, tiyatroya saygısı benim dikkatimi çekiyordu. Ne zaman Ankara'ya gitsem, ilk aradığım kişi o olurdu. Onunla ilgili bir anımı da anmadan geçemeyeceğim. Orhan Asena bir gece hastanede nöbet tutarken, hizmetliden karşıdaki bakkaldan helva almasını ister. Hizmetli biraz sonra bir gazete kâğıdına sarılı olan helvayı getirip masaya bırakır. Asena gazeteye açınca "Gılgamış Destan"ı ile ilgili bir yazı gözüne çarpmış. İlgilenip okumuş... Bilindiği gibi, Gılgamış mitolojik kahramanlardan biri ve ölümsüzlüğü aramakta. Konu ilgisini çeker Asena'nın ertesi gün hemen ansiklopedileri ve mitoloji kitaplarını karıştırarak o konuda bilgi toplamaya başlar. Ve sonunda oyunu yazar. Oyunu devlet tiyatrosuna veren Orhan ağabey çok beklemeden sahneleneceği haberini alır. Hemen provalarına başlanır ve bir süre sonra oyun sahnelenmeye başlar.*
>
> *Oyunu ben de izlemiş ve çok beğenmiş, ancak o günlerde kendisini henüz tanımadığım için bunu kendisine söyleyememiştim. Asena 'Gılgamış Destanı' ile tiyatro dünyasına güçlü bir adım atmıştı. Ben de "Topuzlu" ile aynı başarıyı yakalamıştım. Benim de gazete kitap okurken gözüme çarpan ve ilgimi çeken konuları yazdığım çok olmuştur..."* [197]

Edebiyat alanında adını ilk kez *Topuzlu* oyunu ile duyuran Hidayet Sayın, bu oyunu ile büyük beğeni toplamış ve oyunu birçok kez sahnelenmiştir. Yazar, ilk

[196] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[197] Sayın,a.g.e.,s.122.

oyununun konusunu doğup büyüdüğü köy hayatından kendi çevresinden esinlenerek oluşturmuştur.

Köy temalı oyunlarıyla edebiyat dünyasında tanınan yazar, oyunları aracılığıyla köy halkının yaşantısını ve gerçekleri sahneye yansıtmayı amaçlar. Sayın, tiyatrolarını hem gerçekleri ele almak hem de yaşanan olayları eleştirmek için bir araç olarak kullanır. *Pembe Kadın* adlı köy oyunu ile devam eden yazarın oyunlarının bu kadar ilgi görmesinin nedeni köy insanını yakından tanıması ve çevresinde gelişen olayları gerçekçi bir şekilde yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Yazar, eserlerini kaleme alırken halkın anlayabileceği bir üslup kullanmayı tercih etmiştir. Halkın yaşadıklarını tüm gerçekliğiyle yansıtarak halkı bilinçlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Yazar, halk için sanat anlayışını benimseyerek sanat kaygısı olmadığı için eserlerinde süsten uzak, sade, anlaşılır bir dil kullanmıştır. Hidayet Sayın'ın köyde büyümesi, insanların yaşamlarını yakından gözlemleme fırsatı bulması, onların sohbetlerine yakın olması, halkla bu kadar iç içe olması ve toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmesi eserlerinin içeriğini belirlemiştir. İlk oyunlarının bu kadar ilgi ile karşılanmasını şu şekilde açıklar:

> "*Köy oyunlarım ilk olarak Topuzlu, Pembe Kadın, Köşe Kapmaca... Köyde yaşadığım için köyü iyi biliyorum, onlarla oturup kalktım, yaşadım. Bu oyunlarımın çok büyük ilgi görmesinin nedeni benim o insanları iyi tanımam kadar köy insanın henüz kentlere gelmemiş olmasıdır. Köy kent ayrımı kesin çizgilerle ayrılmıştı. Bizde ilk bu insanların işçi olarak Almanya'ya gitmesiyle oldu. Henüz daha köyden İstanbul'a giden olmamıştı. O sırada kentin insanı köy insanını tanıyınca köylümüz böyle miymiş, diye düşündü. 1955'lerde ilk bunu Mahmut Makal 'Bizim Köy' adlı romanı ile yaptı. Yaşar Kemal de 'İnce Mehmed' ile yaptı ama herkes okuyamadı. Bunu halka göstermek gerekiyordu. Topuzlu ve Pembe Kadın ile birlikte bu acı gerçeği gösterdik. Aydınlar şöyle düşündü köy ile kent ayrı yaşantılardaymış, başka iki toplummuş meğer. İlgi biraz da buradan doğdu. İstanbul'da halk Pembe Kadın'ı izlerken çok büyük bir düş kırıklığı yaşadı. Yani tanıyamamış olmaktan dolayı bu düş kırıklığını yaşadı. Ben şimdi Pembe Kadını alıp okusam içimde ağlamaklı bir duygu oluşuyor. Pembe Kadın dramı herkesi ağlatabilecek bir dramdır. Köy kadını böyle nelerle uğraşıyor. Aydın'da devlet tiyatrosunda oynandı. Tiyatroyu izledikten sonra ağlayanlar oldu. Oturduğum evin üst katında eczacı arkadaşımın hanımı eve geldiğinde hâlâ ağladığını görünce yani niye ağlıyorsun bizim Hidayet'in uydurması değil mi, demiş uydurma değil işte o*

yaşanan bir olaydır. Kadınların Türkiye'de çok büyük sıkıntılar çektiğine inanıyorum. Köyde yaşayanlar özellikle."[198]

Hidayet Sayın, eserlerini özgün bir şekilde kaleme alır. Özellikle tiyatro oyunu kaleme alırken hiçbir oyun yazarını örnek almayan Sayın, birini taklit etmenin insanın kendisini bulmasını zorlaştırdığını ifade eder. " *İyi ki böyle bir seçimle başlamadım işe. Kanımca başkasına öykünme, insanın kendisi olmasını zorlaştırır. İçinde akan seli, kendi akışına bırakmalı bence. Sel bir gün yatağını bulacaktır nasıl olsa. Yeter ki ortaya çıkabilecek engelleri aşma konusunda gereken irade olsun. Eğer yetenek de varsa, irade gücü, insanı istediği sahile ulaştıracaktır kesinlikle."*[199]

Eserlerini özgün bir şekilde yazan yazar, edebî kişiliğinin oluşumunda lise döneminde Sait Faik Abasıyanık, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali ve John Steinbeck gibi yazarların eserlerini okuması etkili olmuştur. Hidayet Sayın tiyatro yazmaya başlamadan önce Shakespeare ve Orhan Asena'nın yazdıklarından etkilenir. Beğendiği tiyatro yazarları hakkında şu ifadeleri kullanır: "*Dünya tiyatrosunda benim ilk beşim Shakespeare, Moliere, Pirandello, İbsen ve Chehov'dur. Günümüze yaklaşırsak Arthur Miller ve Brecht derim. Yerli yazarlara gelince... Yaşayan yazarlardan bazılarının adlarını unutabilirim kaygısı yüzünden, aramızda olmayan üç önemli yazarı anmak isterim. Orhan Asena, Haldun Taner, Turgut Özakman..."*[200]

Çocuk doktoru ama bir hastanede başhekim olarak memleketi Aydın'a dönen Hidayet Sayın, her iki alanda da Aydın'da yenilikler gerçekleştirmek istemiştir. Bu amacına ulaşan yazar, tiyatroya yönelik Aydın Kültür ve Sanat Derneği'nin kurulmasına öncülük etmiş ve bu dernek aracılığıyla tiyatro ve Türk Sanat müziği kapsamında birçok etkinlikler düzenlenmiştir. Sayın, bu yaptığı çalışmalar sonucunda Aydın'da bulunan kültür merkezine isminin verilmesi onu çok onurlandırmış ve memnun etmiştir.

Günümüzde hâlâ varlığı devam ettiren dernekteki çalışmaları görünce çok mutlu olduğunu geçmişe dönüp baktığında istediklerini başarmanın ve iyi bir etki bırakmanın verdiği memnuniyetini dile getirir.

---

[198] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[199] Müzeyyen Buttanrı, *Hidayet Sayın ve Tarihi Oyunları*, Cinius Yayınları, İstanbul,2023,s.58.
[200] Buttanrı,a,g,e.,s.59.

"*Yıl 2008 Aydın ortaokulunda okurken yanında bulunduğunu gördüğüm eski cezaevi yıkılmış daha sonra yerine Aydın Kültür merkezi yapılmıştı. Benim İzmir'de bulunduğum bir gün de Kültür Bakanı Ertuğrul Günay, oranın açılışını yapmak için Aydın'a gelmişti. Cezaevinin yıkılıp yerine bir Kültür merkezinin yapılması aslında güzel bir olay. Keşke suç işleyenler azalsa da bazı cezaevleri yıkılıp yerine Kültür merkezleri yapılsa. Binanın önünde vali, milletvekilleri, yetkililer, görevliler ve halk toplanmış konuşmaları izliyorlar. O arada halkın içinden bir tiyatro sevdalısı olan eczacı Yalçın Dinçer bakana yaklaşarak bu binadaki tiyatro salonuna "Dr. Hidayet Sayın Salonu" adının verilmesini rica ediyor... Bu istek üzerine bakan Günay 'A evet çok iyi olur, ben o yazarın Topuzlu adlı oyununda oynamıştım. Vali Bey bu konuyla ilgilenin lütfen!' demiş... Böylece adımın o salona verilmesi gerçekleşmişti. Çocukluğundan beri Aydın'da bu konuda yaptığım çalışmalar somut bir sonuç vermişti. Çok sevinmiştim.*

Bugün altlı üstlü iki salonda tiyatro oyunlarının sahneleniyor olması, okulların ve çeşitli kuruluşlarının etkinliklerinin orada sergilenmeleri beni son derece mutlu ediyor. Bir yandan Ana ve Çocuk Sağlığı binası ötede tiyatro salonu... Emeklerin günü geldiğinde değerlendirildiğini görmek bakımından iki güzel örnek... Emeği geçenlere teşekkürler..." [201]

Hidayet Sayın, tiyatro yazarlığı alanında birçok eser kaleme almış olsa da öykü, deneme ve radyo oyunu gibi farklı türlerde de eserler vermiş ve bu eserlerini yayımlamıştır. Yazarın şiirleri de vardır fakat bunları yayımlamayı tercih etmemiştir. Yazarın her ne kadar şiir kitabı bulunmasa da diğer eserlerinde çok fazla şiirsel bir üslup kullandığı görülmektedir. Bu şiirsel üslubu özellikle bazı tiyatro eserlerindeki manzum bölümlerde ve eserlerinin içinde yer alan tekerleme, bilmece ve şarkılarda görülmektedir. Yazarın otuza yakın radyo oyunu ve altı tane deneme kitabı bulunmaktadır. Denemelerinde hayatı her açıdan geniş bir perspektifle ele alan Sayın, bilgi ve deneyimlerini özgün bir şekilde ortaya koyar. Denemelerinde işlediği konular, oyunlarında olduğu gibi çok çeşitlidir. Toplumda yaygın olan bazı görüş ve düşünceleri sorgulayan yazar, eserleriyle insanları hem bilgilendirmeyi hem de hayata daha geniş bir açıdan bakabilmeyi göstermek istemiştir.[202] *Benim Bastonum,* adlı anı kitabında "*anılar yaşlıların bastonlarıdır*." diyen Hidayet Sayın, anıların yaşlıların destekçileri olduğunu

[201] Sayın,a.g.e.,s.108.
[202] Bkz.,Ek1.

ifade eder ve yaşlandıkça biriken anıların hayatı daha da güzel ve mutlu hale getirdiğini belirtir. Kitabının başlangıcında çocukluğundan itibaren yaşam öyküsünü anlatır. Devam eden bölümlerde ise düşüncelerini ve güzel anılarını dile getirir. Özellikle düşüncelerine yer verdiği bölümünde tiyatro hakkında bilgiler sunar. Tiyatro yazarı nasıl olmalıdır, tiyatroda konular nasıl ele alınmalı, işbirliği ve dil nasıl olmalıdır gibi sorulara yanıtlar verir. Hidayet Sayın, çocuklar için yazılan çocuk oyunlarında nelere dikkat edilmesi gerektiğini anlatır. Tiyatrolarını sahnelerken karşılaştığı zorluklardan, bazı tiyatro yazarlarının ilgisizliğinden, yöneticilerin tutumlarından bahseder. Türk tiyatrosunun mevcut durumuna dair görüşlerini samimi bir şekilde paylaşır. Anı kitabını şu sözlerle tamamlar:

"Baki kalan bu kubbede, bir hoş sada imiş.

Yunus Emre şöyle seslenir dünyaya...

Bu dünyadan gider olduk

Kalanlara selam olsun.

Arkamızdan hayır dua

Kılanlara selam olsun...

Hoşça kalın dostlarım!.. Selam olsun hepinize..."

Hidayet Sayın'ın diğer eserlerine bakıldığında altı tane çocuk öyküsü bulunmaktadır. Çocuk öykülerinde çocuklara millî bir bilinç kazandırmayı, iyi bir vatandaş olarak yetişmelerine yardımcı olmayı, duyarlı, sevecen ve yardımsever bireyler olmalarını hedeflemektedir. Çocuk öykülerinin yanı sıra yetişkinler için yazdığı beş tane hikâye kitabı da bulunmaktadır.

Hidayet Sayın, tiyatro oyunları yazmaya odaklanır. Tiyatroyu insan üzerinde bıraktığı güçlü etki nedeniyle tercih etmiştir. Yazar, toplumsal bir sorunu tiyatro aracılığıyla ortaya koyarken kültürel değerlerdeki değişimi tüm gerçekliğiyle gözler önüne serer. İçinde bulunduğu çevrede insanları dikkatle gözlemleyen yazar, oyunları için konu bulmakta zorlanmaz. Her oyununda farklı bir temayı kendisine özgü bir biçimde işler. Sayın'ın tiyatro yazma serüveni öncelikle diyaloglar yazmakla başlamıştır

ve özellikle okuduğu kitaplarda da diyalogların bulunmasına dikkat etmiştir. Çevresini çok iyi gözlemleyen yazar, çocukluğunda duyduğu, kahvehane sohbetlerindeki köylülerin konuşmalarında bulunan ironiyi ve samimiyeti yakalamaya çalışmış ve gerektiğinde bu unsurları oyunlarında kullanmıştır. O dönemde bu gözlemlerini bilinçsizce belleğine yerleştirdiğini söyleyen Sayın, hâlâ birçok olayın yazılmayı beklediğini belirtir.[203] "*Hemen her gün çelişkilerin, yanılgıların, yanlışlıkların, güzelliklerin harman olduğu bir ülkede konu çok yeter ki onları iyi gözlemleyip izleyiciye en doğru biçimde verebilelim."* der.

Hidayet Sayın, bir yazarın gelişmesi için öncelikle neler yapması gerektiğini şu sözlerle ifade etti: "*Gençlere diyorum ki, önce 'Ben kimim?' sorusunu yöneltin kendinize. Ne yapmak istiyorsunuz? Kestirmeden, kolay yoldan başarı sağlanamayacak işlerin başında yazarlık gelir. Çok çalışarak, emek vererek, alın teri dökerek, inatla, savaşarak, peşin yargılardan uzakta bir dünya kurmalılar. Kişiliklerinden ödün vermeden, çok okuyarak, dünyayı tanıyarak, severek, yılmadan çalışarak... Eğer yeteneğinizde varsa, başarıyı yakalarsınız."*[204]

Hidayet Sayın, eserlerini özellikle de oyunlarını oluştururken yerel bir konuyu alıp evrensel bir boyuta taşımaya özen gösterir. Sanat hayatı boyunca yaşanan toplumsal ve evrensel olayların yansımalarını eserlerinde görmek mümkündür. Yazar, toplumsal sorunlar karşısında insanların bazı yaklaşımlarını eleştirmekle kalmaz, aynı zamanda çözüm önerileri de sunar. Oyunlarının sonunda izleyicileri düşünmeye ve çözüm üretmeye teşvik eder. Tiyatroyu eğlendirirken eğiten ve düşündüren bir sanat dalı olarak gören Sayın, tüm oyunlarında tiyatronun eğitici yönünü gösterir. Tiyatrolarını izledikten sonra izleyicilerin düşünmeye ve kendilerini sorgulamaya başladıkları gözlenebilir.

Yazarın, oyunlarına baktığımızda sıkça işlediği bazı temalar olduğu görülmektedir. Örneğin toplumu yakından ilgilendiren adalet, kadın, sağlık, köy yaşamı, cahillik, dürüstlük, birlik ve beraberlik gibi konular üzerine kurguladığı eserleri dikkat çeker. Hidayet Sayın, bu yönüyle tiyatro alanında tanınmış ve yüz yirmi altı tiyatro eseri kaleme almıştır.

[203] Bkz.,Ek1.
[204] Buttanrı,a.g.e.,s.56.

2.3.Hidayet Sayın'ın Tiyatro Yazarlığı

Yazmasam yaşadığımı anlamıyorum.

Hidayet Sayın

Cumhuriyet döneminin önemli yazarlarından biri olan Hidayet Sayın, birçok tiyatro eseri kaleme almıştır. Eserlerini kaleme alırken amacı halkı eğitmektir. Bu nedenle tiyatro onun için hem insanları güldüren hem de düşündüren ve eğiten bir tür olmuştur. Diğer edebiyat türlerinde olduğu gibi tiyatrolarını da gerçekçi bir bakış açısıyla yazmıştır. Asıl mesleği doktorluk olan Sayın, doktorluk mesleğinden arta kalan zamanlarında tiyatro eserleri yazmaya çalışmıştır. Yazarın tiyatroya olan tutkusu Karagöz oyunu ile başlamış ve Shakespeare'in *Hamlet* oyununu izledikten sonra onun gibi oyun yazma isteği duymuş ve ilk eserlerini kaleme almıştır.

Yazmanın basit bir iş olmadığını düşünen yazar, yazmaya başlamadan önce kapsamlı bir okuma ve araştırma sürecinin gerekli olduğunu belirtir. Başlangıçta düşünülmesi gereken bazı sorular vardır: Konu yazmaya değer mi, ilgi çekebilir mi? Doğru bir karar verebilmek için araştırma yapılmasının önemine vurgu yapar. Ardından bu konunun hangi edebî türe uygun olduğunu değerlendirmek gerektiğini belirtir. Sayın, kendi seçimini neden tiyatrodan yana kullandığını şu şekilde açıklar:

> *"Köyden gelmiş biri olarak bana neden öykü ya da roman değil de tiyatro yazmaya yöneldiğimi soranlar da oldu. Buna tutarlı bir yanıt vermem zor. Ancak fazla konuşmayı sevmediğimi, dinlemekten hoşlandığımı, anlatacağımı en az sözcükle anlatmayı yeğlediğim biri olduğumu düşününce buna vereceğim yanıtın ucunu yakalamış gibi oluyorum. Tiyatronun çok sözü dışlayan düşünülenin altının çizilmesinden kaçınan bir sanat dalı oluşu, bunun bir başka yönü de olabilir. Çünkü tiyatro yapıtı sözcükleri doğru ve yerinde kullanmayı gerektirir." Yaptım oldu" ya da "çok güzel oldu" diyerek hemen nokta konulması doğru olmayabilir. O bakımdan yazar, sürekli tedirgin ve kuşkulu olmak zorundadır. Çünkü bitti sanılan bitmemiş ya da hatalı kalmış olabilir. Bu nedenle oyunlarımı bazen onuncu kez ele aldığım olmuştur. Yıllar önce yazdıklarımı yeniden ele alarak varsa*

aksaklıklarım ve eksiklerimi bulmaya çalıştım. Çünkü insan sürekli değişim ve gelişim içindedir."[205]

Yazar, yazı yazarken özellikle acele edilmemesi gerektiğini vurgular. Gençlere tavsiyelerden biri olarak yazdıklarını hemen kitap halinde yayımlatma isteğinden önce bir süre üzerine düşünmelerini önerir. Sayın, özellikle anı ve deneme türlerinde yazarken acele etmemeleri gerektiğini çünkü bu türlerin deneyim ve birikim gerektiğini belirtir.

"*Yazar bazen kendini yorgun bir kuyunun içine düşmüş gibi bitkin görebilir. Bu ipi gene kendisi çok geçmeden bulacaktır. Çünkü o sürede dolum aşamasındadır. Düşünecek tartışacak okuyacak bazen kendisiyle kavga edecek ve içindeki duygu ve düşünce birikimini ortaya koyma gücünü yakalayacaktır. Onun için yazarlık çile çekmeyi göze alanların işidir. O herkes güzel havanın tadını çıkarırken evine kapanıp üretmeyi bazen günlerce keyfinin isteklerine dur demeyi bilen kişidir. Yazarlık eskilerin deyimiyle 'derviş çilesi' gerektiren uzun bir yolculuktur. İlk engelde geri dönmeyi düşünmezlerse ilk adımı atmış olurlar."*[206]

Hidayet Sayın'a göre yazarlık yetenek, çalışma disiplini azim, kararlılık ve gözlem yeteneği gerektirir. Tüm bu özellikler bir araya geldiğinde değerli yapıtlar ortaya çıkar. Ona göre yazar, kendi yalnızlığında yaratmayı bilen kişidir. Bu nedenle yazar, kalabalık içinde bile yalnız kalmayı bilen, gözlem yapabilen ve algılama yeteneği olan gördüklerinden değer üretebilen kişidir. Yazarın sadece görmekle yetinmemesi, gördüklerini kendi iç dünyasında değerlendirmesi ve bir eser ortaya koyabilmesi gerekir. Özellikle tiyatro yazarlarını okuyan ve eleştiren kişi sayısının az olmasından dolayı genç yazarların tiyatroya yönelmediğini düşünmektedir. Sayın, tiyatro yazmanın zahmetli bir iş olduğunu ve herkesin bu zorluğa katlanmayarak farklı türelere yöneldiğini belirtir.

Tiyatroya çok önem veren Hidayet Sayın, tiyatroyu iç dünyamızdaki duyguların ve tutkuların ortaya çıkmasını sağlayan bir sanat olarak görür. Yazar, tiyatroyu "*insanı insana, insanla ve insanca anlatan bir sanat dalı*" olarak tanımlar. Tiyatronun merkezinde insan bulunduğunu, duygu ve düşüncelerimizi ifade ettiğini belirtir. Tiyatro bize, kendimizi anlatırken aynı zamanda eğlendirip güldürebilir ya da hüzünlendirip

[205]Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[206] Sayın,a.g.e.,s.84.

düşündürebilir. Sayın, Bu amaçla tiyatro türüne yönelmiştir. "*Tüm duyguların sergilendiği tiyatroda kimi zaman güldürüp kimi zaman ağlatarak aynayı yüzümüze tutmuş, böylece kendimizi onarmaya çalışmışız. Bazen de onarmak isterken de büsbütün bozmuşuz.*"[207]

Hidayet Sayın'ın tiyatrolarında işlenen temalar ve konuların genel amacı insanı merkeze almaktır. Tiyatrolarında konunun önemini vurgulayan yazar, oyunlarında gerçekçi olaylara yer verir. Seçtiğinde konuları tiyatro sanatının gereklerine uygun bir şekilde aktarmayı hedefler. Yazar, bu hedefe ulaşmanın yetkinlik gerektirdiğini düşünür. Özelikle elli yıl önceki izleyici kitlesi göz önüne alındığında sıradan konuların tekrarında izleyiciden eleştiri alınabilir. Yazara göre sıradan insanlar farklı olaylar karşısında benzer tepkiler verir, benzer şeylerden etkilenir. Bu nedenle içeriğin tiyatroya uygun olması gereklidir. Sayın, insanların kültürel ve bilgi birikimleri farklı olsa da farklı ülkelerin yazarlarının eserlerinden aynı derecede etkilendiğini belirtir.[208]

> *"Onun için binlerce yıl önce yaşayan Sofokles, Aristophanes ve Euripides'in yazdığı oyunlar bugün de dünya sahnelerinde yer almaktadır. Shakespeare'in 16. yüzyıl izleyicisine söyledikleri bugünün izleyicisinde de aynı tepkiyi doğurur… Arthur Millerin satıcısı Willy Loman ile Moliere'in Tartüfü bize ne kadar yakınsa Topuzlu, Pembe Kadın ya da Orhan Asena'nın Gılgamış'ı ile Fadik Kızı o kadar yakındır. Cahit Atay'ın Sultan Gelini ne kadar bizimse Çehov'un Vanya Dayısı o kadar bizimdir."*[209]

Hidayet Sayın, tiyatronun en önemli unsurlarının konu, gözlem ve kurgu olduğunu belirtir. Gözlem bakarak görmeyi, gördüğünü anlamayı ve bunları doğru bir şekilde ifade edebilmeyi sağlar. Kurgu ise duyduklarını sanatsal bir biçimde anlatabilmek için gereklidir. Sayın'a göre "*yazar, uyanıkken düş görmeyi ve gördüğü düşü uygun biçimde aktarmayı bilen kişidir*." Özellikle toplumsal değişimlerin yoğun olduğu bölgelerde gözlemin, duygu ve düşüncelerin derinlemesine yaşandığı yerlerde ise kurgunun daha etkili olduğunu dile getirir.

---

[207] Bkz.,Ek1.
[208] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[209] Sayın,a.g.e.,s.66-67.

Tiyatrolarında toplumsal ve bireysel konulara yönelen yazarın özellikle oyunlarının büyük bir kısmında tarihî olaylara yöneldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra tiyatrolarında köy yaşamı, kentte bulunan aile ve bireylerin karşılaştığı sorunlar işlenmiştir.1960'lı yıllardan beri oyun yazan Hidayet Sayın'ın tiyatroları her dönemde izleyicilere hitap edebilecek niteliktedir ve insan yaşamını yakından ilgilendiren konuları ele almaktadır. Tiyatrolarında ele aldığı konular şunlardır:

> *"Aile bireyleri arasındaki ilişkiler, kadın-erkek ilişkileri, kadın, töreler, insanın yaşlılığı, yalnızlığı, gözden düşüşü, şöhrete ulaşma arzusu, kendini kabul ettirememe sağlık sorunları, toplumdaki yozlaşmalar, kuşaklar arası çatışma, zorla evlilik, köydeki yaşam, cahillik, parçalanmış aile çocukları, geçmişte yapılan hatalar yüzünde yaşanan mutsuzluklar, öğrenci olayları, sanatçıların çileli hayatı, Balkanlarda ve Ortadoğu ülkelerinde yaşanan sorunlar, Irak meselesiyle Amerika'nın Ukrayna ve Kırımda yaşananlar ile Rusya'nın baskıları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşananlar ve son yıllarda dünyayı ürküten büyük ülkelerin acımasızlığı, işgal altında yaşayan ulusların acılı yaşamı, kadın cinayetleri, terör, yazarlar, gazeteciler üzerindeki baskılar, büyük devletlerin küçük devletler üzerinde oynadığı oyunlar, bencil ülke yöneticileri, savaşlar vb."*[210]

Hidayet Sayın, tiyatro eserlerinde evrenselliğe ulaşmayı hedeflerken, tarihe büyük önem vermektedir. Kırkın üzerinde oyununda tarih temasını işleyen yazar, tarihî olayları ele alırken tiyatronun olayların oluşumunu veya olması gerekeni konu edindiğini belirtir. Yazar, tarihçinin objektif, oyun yazarının ise subjektif olduğunu dolayısıyla yöntem ve amaçlarının farklı olduğunu söyler. Tarihçinin belgelerle çalıştığını, oyun yazarının ise belgelerin içindeki duyguları araştırdığını vurgular. Hidayet Sayın, bu nedenle konusunu tarihten alan oyunlarda insanın duygu ve düşünce dünyasını ön plana alır. Örneğin *Yıldırım Bayezid* oyununda tarihî olayın yanı sıra padişah olan Yıldırım Bayezid'in insan olarak yaşadığı duygular önemlidir. Sayın'a göre yazar olaylara ve karakterlere doğru yaklaşmalıdır çünkü önemli olan olayın kendisi değil olay içindeki insanın davranışlarıdır. Bu nedenle yazar, insanı iyi tanımalıdır. "*Tarihsel olayları incelemek tarihçinin işidir fakat olayların içindeki insanın dramını yazmak yazarın işi olmalıdır."*[211] Tiyatro yazarın ifadeleri bakımından

[210] Buttanrı,a.g.e.,s.63.
[211]Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

oldukça çeşitlilik gösterir. Ancak bu konuları sahneye aktarmak geniş bir bilgi birikimi ve emek gerektirir. Yazmaya başlamadan önce hazırlık yapan yazar, ele aldığı konuyu kendi perspektifinden değerlendirir ve özgün bir biçimde ortaya koyarak hem başarı elde edebilir hem de uzun süreli bir etki bırakabilir.

Yazar, tiyatro türünde 1960'lı yıllarda başarılı eserler ortaya koyulduğunu söyler. Bunlar arasında Orhan Asena, Haldun Taner ve Turgut Özakman gibi yazarlar başta gelir. Orhan Asena, tarihsel olaylar ve toplumsal konulara dayanan karakterleri ustalıkla işlerken Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı* ile kabare tiyatrosunun temellerini attığını ifade eder. Birçok tiyatro yazarı insanların sorunlarını, umutlarını, mutsuzluklarını, heyecanlarını ve yalnızlıklarını çağdaş bir bakış açısıyla anlatmanın tiyatronun başlangıç noktası olduğunu kabul eder. Yönetmenin yorumu ve oyuncunun yeteneği bu sürecin devamında büyük önem taşır. Tiyatronun konusunu kurallarına uygun bir şekilde işleyerek insanı en doğru bir biçimde yansıtması gerektiğini vurgulamaktadır. "*Umberto Eco, "Sözcüğü bul, şiir gelecektir. Konuyu bul, roman gelecektir" der. Ben de diyorum ki insanı bul, tiyatro gelecektir."*[212]

Hidayet Sayın'ın tiyatrolarında oyun karakterlerinin önemi büyüktür. Yazar, karakterlerini yaratırken hayatında yakından tanıma fırsatı bulduğu insanlardan ilham alır. Oyun karakterlerini, insanın değişken ve dönüşebilir doğasını yansıtacak şekilde oluşturur. Kahramanlarının psikolojik durumlarını etkili bir şekilde ifade eder. Yazar, karakterlerini derinlemesine inceleyerek ele alır ve izleyicinin veya okurun karakterlerle empati kurmasını sağlar. Tiyatrolarında karakterlerinden bazıları oyun içerisinde yer almaz ve işlevselliklerini yitirirse onları oyundan çıkarır. Çünkü oyuna katkı sağlamayan veya uyum göstermeyen karakterler eserin bütünlüğüne zarar verebilir. Yazar, başarılı bir tiyatro oyunu yazmak için bu unsurlara dikkat etmek gerektiğini söyler. Ayrıca yazar, toplumun her kesimini göz önünde bulundurmalı, herkesin anlayabileceği bir dil kullanmalı ve bir mesaj iletmelidir. Bunu yaparken oyunun izleyiciye eğlenceli gelmesi ve konunun halkın ilgisini çekmesi de önem taşır.

[212] Bkz.,Ek1.

Köyde yetişen ve köy ortamını iyi bilen yazar, gözlemlerini hayatın gerçekliğini yansıtacak şekilde tiyatrolarında malzeme olarak kullanır. Örneğin *Pembe Kadın* adlı oyununda, karakterin baştan sona aynı kalmasını sağlar ve bu değişmezliği göstererek gerçekliği vurgular. Çevresinde olup bitenleri yakından gözlemleme fırsatı bulduğu için bu gerçekliği eserlerine başarıyla aktarmasına olanak tanır.

> "*Benim yazma serüvenim, az konuşan biri olarak karşılıklı konuşmayı yazarak anlatım biçimi olarak başladı diyebilirim. Öyle ki kitap seçerken bile içinde diyaloğu bol olan kitaplara ağırlık verdiğimi söyleyebilirim. Çocukluğumda köy yaşamındaki insanların konuşmalarındaki ironiyi yakalamaya çalışır, onları bir gün oyunlarımda kullanacağımı bilmeden belleğime yerleştirirdim.*"[213]

Hidayet Sayın'ın oyunları genellikle iki bölümden oluşturmaktadır. Bunun nedeni izleyicilerin gereksiz ayrıntıları sevmemesidir. Yazar, oyunlarını yazdıktan sonra birkaç kez gözden geçirir ve gerekli düzenlemeleri yapar ve fazla kısımları çıkarır. Bu nedenle çoğunlukla tek veya iki perdeli oyunlar kaleme almaktadır. Bazı oyunları müzikal özellikler taşır. Hidayet Sayın, genellikle dram türünü kullanmakla birlikte trajedi, komedi ve trajikomik eserleri de vardır. Sayın, komedi türündeki eserlerinde ironiyi sıkça kullanır ve özellikle köy oyunlarında ağız taklitleriyle bunu gerçekleştirir. Ayrıca eserlerinde atasözleri, deyimler ve halk deyişlerine de yer verir. Bu konuyla ilgili bir anısını paylaşan yazar, çocukken babasının bakkal dükkânında çalışırken alışveriş yapmaya gelen bir müşteriden duyduğu "*Üle arkidiş, bugün öyle ısıcak vardı ki beynim aktı"* ifadesini *Pembe Kadın* adlı oyununda iki karakterin diyaloğunda kullanmıştır.[214]

Hidayet Sayın, tiyatroda dilin büyük önemine vurgu yapar. Tiyatro dilinin şiir diline yakın bir öneme sahip olduğunu belirtir. Roman ve öykülerindeki ayrıntıların esere zenginlik kattığını ancak tiyatroda bu durumun zarar verebileceğini ifade eder. Sayın, bazı sözcükleri sürekli yinelemenin izleyicide hoşnutsuzluk yaratabileceğini dile getirir. Tiyatroda hem görsel hem de işitsel unsurların önemli olduğunu ve dilin buna uygun şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunur. Tiyatroda insanların algılama seviyeleri farklılık gösterdiği için sahnede görseller kadar sözel aktarımın da önemli olduğunu vurgular.

---

[213] Buttanrı,a.g.e.,s.49.

[214] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

Yazar için dilin işlevselliği önemlidir ve tiyatroda gereğinden fazla söz kullanmanın izleyiciyi sıkabileceğini belirtir. Örneğin *Pembe Kadın* adlı oyununda dili nasıl kullandığını şu şekilde açıklar:

> *"Ben de Pembe Kadın adlı oyunumda ilk sayfalarda pembe kadının yoksulluğunu, yalnızlığını, umarsızlığını, ancak her şeye karşın içinde taşıdığı küçük bir umutla yaşama bağlılığını belirtmek istedim. Tüm oyunlarıma başlarken oyunun içeriği ve amacı hakkında küçük ipuçları vermeye çalıştım. Ancak tiyatroya şiirsellik katmak için zorlanmak yanlıştır, bu oyunun genel havasını bozabilir."* [215]

Tiyatroda şiirsel bir yaklaşım benimsemek ve kapsamlı bir üslup yaratmak yazara göre daha fazla çaba gerektirir. Tiyatro ve şiir dillerinin birbirine yakın olduğunu belirten yazar, her iki sanat dalında da tek bir sözcüğün esere derinlik kazandırabileceğini ya da tüm havasını bozabileceğini söyler. Sayın, dilin her zaman doğru ve yerinde kullanılması gerektiğini vurgular. Bir yandan da yazarın oyuncuyu da düşünmesi ve ona uygun bir üslup oluşturması gerektiğini belirtir. Hidayet Sayın, tiyatrolarında öz Türkçeye önem vermektedir ve her zaman yabancı sözcüklerden arındırılmış duru bir Türkçe kullanmaktan yanadır. Yazar, tiyatrolarında açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanır; cümleleri kısa ve özdür. Halk arasında yaygın olan söyleyişlere yer verir. Tiyatrolarında halkı eğitmeyi amaçlayan yazar, herkesin anlayabileceği bir anlatım tarzını benimser. Şiir diline de büyük önem verir ve bazı oyunlarında müzikli sahneler bulunur. Diyaloglar bazen şiirsel bir biçimde sunulur. Şiirde olduğu gibi tiyatroda da bir kelimenin anlamı ve değeri yazar için büyük önem taşır.[216]

Hidayet Sayın, tiyatrolarında anlatım yöntemi olarak gösterme[217] ve anlatma[218] tekniğini kullanır. Gösterme tekniğinde yazar, olayları doğrudan aktararak okuyucunun olayları kendi gözüyle görmesini sağlar. Anlatma tekniğinde ise önemli bir konuyu okuyucuya açıklama amacı vardır. Eğitici niteliği olan didaktik tiyatrolarında genellikle anlatma tekniğini ön plandadır. Yazarın tiyatrolarında zaman ve mekân unsurları

---

[215] Sayın,a.g.e.,s.75.

[216] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

[217] Gösterme tekniği iki şekilde kullanılır. Bunlardan ilki konuşmayla(diyalog ve monolog) yapılan anlatım şeklidir. Okuyucuyla kahraman arasında herhangi bir anlatıcı yoktur. Kahramanın konuşmasıyla anlatılmak istenen aracısız okuyucuya sunulur ya da gösterilir. İkincisi ise "…gösterme; anlatıcının olayı anlatması değil, olayın, hareketin, durumun dil vasıtasıyla gösterilmesi, okuyucunun gözü önünde tecessüm ettirilmesidir." İlgili bilgi için bkz.,İsmail Çeşitli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Akçağ Yayınları, Ankara,2016,s.119.

[218] "Anlatma/tahkiye; anlatıcının birtakım olayları ve bu olaylar çevresindeki insanları, belli bir mekân ve zaman çerçevesinde dinleyici/okuyucuya nakletmesidir." İlgili bilgi için bkz.,Çetişli,a.g.e.,s.116.

incelendiğinde her oyunda farklı zaman dilimlerinden ve mekânlardan bahsedildiği görülür. Oyunlarında geçmiş, şimdiki zaman ve geleceğe dair ifadeler yer alır. Tiyatrolarında yer alan karakterlerin davranışları, yaşam tarzları, kültürel özellikleri ve inançları üzerinden hangi zaman diliminde bulundukları anlaşılabilir. Mekânlar ise geniş bir perspektifle ele alınır, dar veya geniş, açık ya da kapalı mekânların yanı sıra şehir, kasaba ve köyler de oyunlarında yer alır.

Hidayet Sayın, tiyatronun diğer sanat dallarını (müzik, dans, dekor vb.) kapsayarak eski çağlardan beri insanların ilgisini çektiğini söyler. Bunun, tiyatronun insanın duygu ve düşünce dünyasına katkılarından kaynaklandığını öne sürer. Tiyatro insanlara hem eğlence sunar hem de onları düşündürür ve bazen duygulandırarak geçmişten günümüze kadar etkisini sürdürür. Yazara göre tiyatro ortaklaşa bir çabanın ürünü olarak bugünkü halini almıştır. Tiyatronun sahnelenmesi için birçok unsurun bir araya gelmesi gerektiğini bu unsurların ortak bir çabayla sağlandığını ifade eder. Bir tiyatro eserinin sahneye taşınması için oyunculara, gösterişli bir gösteri için müzik ve dekor gibi unsurlara duyulan ihtiyacı vurgular. Bu unsurların uyum içinde çalışmasıyla tiyatro daha ileri boyutlara taşınır. Bu nedenle Hidayet Sayın, yönetmen ve yazar işbirliğinin önemini vurgular ve bir tiyatro eserinin sahnelenmesinde yönetmenin rolünün büyük olduğunu söyler. Yazara göre yönetmenin becerisiyle bir metin başarılı olabilir ya da iyi bir metin başarısızlığa da uğrayabilir. Yönetmenin bir metni sahnelemeden önce araştırma yapması gerektiğini ve metinde herhangi bir değişiklik yapmak istediğinde yazarla iyi bir iletişim kurmasının önemini belirtir; yönetmenin gerekli donanıma sahip olduktan sonra oyunu sahnelemesi gerektiğini söyler. Örneğin eski İstanbul yaşamını ve Musahipzade Celal'i tanımadan *Aynaroz Kadısı'*nı sahnelemenin yanlış olduğunu ifade eder.[219]

Tiyatrolarında genellikle oyuncu olarak da karşımıza çıkan Hidayet Sayın, tiyatronun kurallarına uygun bir sahnelenme için yazar-yönetmen, yönetmen-oyuncu işbirliğini büyük önemsemiştir. Yazar, sahnelenen her oyunda oyucuların uyum içinde olmasını ister çünkü amacı tiyatrolarının izleyicileri düşündürmesidir. Sayın, oyunlarını belirgin bir sonla bitirmek istemez ve izleyicilerin kendi hayal güçleriyle hikâyeyi

[219] Sayın,a.g.e.,s.77-78.

devam ettirmelerini tercih eder. Oyunculuk deneyimleriyle ilgili bir anısını şöyle paylaşır:

> *"O dönemlerde şartlar daha zordu. Bir oyunu sahnelemek için çok uğraşıyorduk. Aydın'dan mezun olduğum gün Aydın'ın en sıcak günüydü. "Çığ" adlı oyunumuzu sahneledik, Ankara'dan gelirken TRT'ye uğradım ve kış efekti aldım. Duvarda o efekt var ama biz sıcaktan oyunu oynayamıyoruz. Oyunun başrol oyuncusuydum."*[220]

Asıl mesleği çocuk doktoru olan Hidayet Sayın, sadece yetişkinler için değil, çocuklar için de oyunlar kaleme almıştır. Mesleğinin getirdiği bir sorumlulukla çocuklara büyük değer veren yazar, onları eğitmek amacıyla oyunları aracılığıyla nasıl davranmaları gerektiğini öğretmek istemiştir. Bu nedenle çocuk tiyatrosuna büyük önem atfetmiştir. Çünkü çocuklar gençlik dönemine adım atarken eğitici ve sanatsal unsurlar içeren tiyatro sayesinde pek çok şey öğrenebilirler. Sayın, geleceğin tiyatro izleyicilerini yetiştirmek amacıyla çocuklar için yazılan metinlerin öneminin farkındadır. Yazar, bu sorumluluğun bilinciyle uzun süre çocuklar için oyun yazmayı düşünmemiştir. Ancak zamanla çocuk hekimi olarak onların dünyasını iyi tanıdığı ve bu dünyaya katkıda bulunmak istediği için çocuklar için öykü ve oyunlar yazmaya karar vermiştir. Bu öykü ve oyunların amacı çocukları dil, düşünce ve davranış açısından geleceğe hazırlamak için neler yapılabileceğini göstermektir.[221]

Tiyatro, çocuklara değerler kazandırma konusunda çok uygun bir tür olarak görülmektedir. Yazar, çocuk oyunlarında çocuklara kazandırılması amaçlanan değerler ve davranışlar için seçilen konuların özellikle ilgi çekici ve anlaşılır olması gerektiğini söyler. Çünkü tiyatro, çocukların gördüklerinden yola çıkarak kendi hayatlarını doğru şekilde yönlendirmelerini sağlama gücüne sahiptir. Doğru örneklerle çocuklara nasıl davranmaları gerektiği gösterilmelidir. Hidayet Sayın, çocuk oyunlarını kaleme alırken nelere dikkat ettiğini şu sözlerle ifade eder:

> *"Oyun yazarı için çocuk öykü yazmanın daha çekici ve kolay olduğu düşünülebilir çünkü çocuğun sabrının ve beklentilerinin daha az olduğu sanılır oysa değildir ayrıca çocuklara verilmek istenen onların anlayacağı dille verilmelidir. Çocuk doktoru olmuşum benim bu konuda da ürün vermem gerektiğini düşündürdü.*

[220] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.
[221] Bkz.,Ek1.

Böylece çocuklara borcumu ödeyecektim bunun yanında çocuk öyküsü ve oyunu yazmak sorumluluk isteyen bir iştir. Çocuğu yanlış yönlendirme tehlikesi her zaman vardır. Çocuk öykülerimi ve oyunlarımı genellikle 9-12 yaş aralığındaki çocuklar için yazdım altı çocuk öykü kitabımla altı çocuk oyunum vardır."[222]

Bir Çin ozanı "*Bir yıl sonrasını düşünüyorsan buğday yetiştir. On yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik! Yüz yıl sonrasını düşünüyorsan, insan yetiştir*" der. Bu sözden etkilenen Hidayet Sayın, çocuklar için bir şeyler yapma gereksinimi duyarak hem öykü hem de tiyatro eserleri kaleme alır. Hidayet Sayın'ın yazdığı altı çocuk oyunu orman, sahil gibi mekânlarda çocukların kendi aralarında ve hayvanlarla yaşadıkları hayalî olayları onların gözünden yansıtır. Bu eserler, çocukların karşılaşabileceği olayları, eğitici ve öğretici bir şekilde sunar. Hidayet Sayın, bu oyunları ile çocukları hayata hazırlamayı, millî kültürümüzü onlara tanıtmayı ve onların iyi bireyler olarak büyümelerini sağlamayı amaçlar. Yazar, doğrudan öğüt vermenin etkili olmayacağını bildiği için bu hedeflerine dolaylı yoldan ulaşır.[223]

Hidayet Sayın, tiyatro eserlerinde çocukların bilinçlenmesini ve eğitilmesini hedeflemiş bu amaçla kaleme aldığı çocuk oyunları aracılığıyla birçok değerleri aktarmıştır: Dürüstlük, adalet, başkalarının eşyalarına saygı, erdem, emek, doğa ve hayvan sevgisi, vatan sevgisi, dayanışma ve paylaşma, insan hakları, iyimserlik, çevre bilinci, çalışkanlık, sağlık, saygılı olma ve dostluk gibi kavramları çocuklara tanıtmıştır. Oyunlardaki kahramanlar aracılığıyla çocukların sağlam bir karakter geliştirmeleri için hangi değerlerin temel alınması gerektiğini göstermiştir. Bu değerlere odaklanarak, çocukların güçlü bir kişilik geliştirmesini amaçlamıştır. Yazar, tüm bu kavramları kısa ve çocuğun anlayacağı bir dille sunmanın önemli olduğunu belirtir. Aksi takdirde uzatmalar ve yinelemeler çocuğun dikkatinin dağılmasına yol açabilir. Yazara göre müzik, çocukların ilgisini canlı tutmaya faydalı olur, bu da onların hem müziğe ilgisini arttırabilir hem de oyunu daha kolay takip etmelerini sağlayabilir. Çocuk tiyatrosu ile ilgilenen herkesin bu konularda duyarlı olması, çocukları yanlış yargılara yönlendirecek anlatımlardan kaçınması gerektiğini belirtir. Sayın, bu şekilde düşüncelerini ifade ederken çocuk oyunu yazmanın kolay olmadığını yazarların bu değerlere dikkat ederek çocukların hayal dünyasına hitap etmeleri gerektiğini belirtir.

[222] Buttanrı,a.g.e.,s.82.
[223] Bkz.,Ek1.

1963 yılında Hidayet Sayın, *Topuzlu* adlı ilk oyununu yayımlamıştır. *Topuzlu* oyunu sahnelendikten sonra büyük bir ilgi görmüştür. İlk yayımladığı eserlerle adını duyurmayı başaran yazarın tiyatro serüveni köy temalı oyunlarla başlar. *Topuzlu* adlı oyunda köy hayatını ve köy kadınlarının karşılaştığı zorlukları ve mücadeleleri ele alır. Köy oyunlarıyla devam eden Hidayet Sayın, yoğun ilgi görür. İlk oyunları ülke çapında düzenlenen turnelerle sahnelenince bu ilgi daha da artar. Bu ilgiden dolayı çok memnun ve mutlu olan Hidayet Sayın, emeğinin karşılığını aldığını görünce tiyatro yazarlığına birçok oyun kaleme alarak devam eder.[224]

Hidayet Sayın'ın oyunları üzerine ilk çalışma, İzmir Devlet Tiyatrosu'nda Gürol Tombul tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Osmangazi Üniversitesi'nden Doç. Dr. Müzeyyen Buttanrı, bir çalışma yapmıştır. Yazar 2008 yılında Müzeyyen Hanım ile tanışmasını şu şekilde anlatır:

> *"Bir yıl sonra Müzeyyen Hanımla eşi Prof. Halil Buttanrı evime geldiler. Tanışıp konuştuktan sonra benim tüm oyunlarımla ilgilenmek istediklerini söylediler. Çok sevimdim böylece iki güzel dost kazanmış oldum. Ancak çalışmalarımın çoğu dijital ortamda değildi. Daktilo ile ve pelür kâğıda birkaç kopya olarak yazıldığı için çoğu soluktu. Bunların bazısını postayla bazısını e-maille Müzeyyen Hanıma gönderdim. Onları düzenlemek için epeyce zaman harcadılar. Sonunda toplam 63 oyunumu inceleyip üç cilt halinde metinleriyle birlikte yayınladılar. Daha sonra yazdığım tüm oyunlarımı kendisine gönderiyordum. Bu arada Müzeyyen Hanım Profesör de olmuştu. İlk çalışmasından sonra yazdığım 29 oyunu da inceleyerek bir ciltte toplayıp yayınladı.(2016)Böylece 92 oyunumun incelenmesi (Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam-Hidayet Sayın)[225] adıyla kitap olarak ortaya çıkmış oldu. Daha sonra yazdıklarımla birlikte bu sayı 103 rakamına ulaştı."*[226]

Hidayet Sayın'ın eserleri üzerine yapılan çalışmalar daha önce bilinmeyen eserlerinin gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. 1963 yılında *Topuzlu* adlı oyununu yayımlayana kadar birçok eser yazmış olmasına rağmen çok ön planda olmamıştır.

---

[224] Bkz.,Ek1.

[225] 2008 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi bünyesinde Doç. Dr. Müzeyyen Buttanrı, Hidayet Sayın'ın basılmamış oyunlarını derleyerek iki ciltlik bir çalışma oluşturmuştur. Müzeyyen Buttanrı, *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam "Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları",*C:2,Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

[226] Sayın,a.g.e.,s.56.

Yazdığı bu eserlerin bir araya getirilmesi metinlerin kaybolmasını önlemiştir. Bu çalışmaların ardından bazı belediyeler ve dernekler yazarla ilgili etkinlikler düzenlemeye başlamıştır. Çeşitli kurumlar tarafından yazara ödüller verilmiştir. İlk ödül 2001 yılında İzmir'de Özdemir Hazar adına Türk tiyatrosuna Üstün Hizmet ödülüdür. 2010 yılında ise Egeli Kadın Yazarlar Derneği, Türkan Saylan Kültür Merkezi'nde bir tanıtım toplantısı düzenlenmiştir. Etkinlikte Prof. Özdemir Nutku, Prof. Hülya Nutku yazar Gülseren Engin ve yayıncı Aydın Şimşek konuşmacı olarak yer almıştır. Bu toplantılarda adının anılması yazar için büyük bir mutluluk ve duygusallık kaynağı olmuştur. Anılarında bu olaydan şu şekilde söz eder:

> "*Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü her yıl bir sanat ve kültür insanına verdiği 'Muhsin Ertuğrul Emek Ödülünü o yıl(2013) bana verdi. Büyük saygı duyduğum Türk tiyatrosunun saygın tiyatro adamı Muhsin Ertuğrul adıyla emek ödülünün verilmesi beni çok duygulandırdı.*"[227]

Aldığı ödüller ve kaleme aldığı eserlerin etkisi üzerine Hidayet Sayın, İzmir'de bulunan tiyatro binası gibi kendi köyüne de bir tiyatro binasının kurulması için çaba göstermiştir.

> *"İzmir'de tiyatrosu olan köy olarak anılan Bademler köyündeki sahnenin benzerini köyümde de görmek istiyordum. Köyüm Karahayıt'da Aydın Efeler Belediyesinin yaptığı düğün salonuna bir sahne eklenerek bunu gerçekleştirilebileceğini düşündüm. Belediye başkanıyla görüşerek o salona bir sahne yapılmasını rica ettim… Böylece 350 kişilik bir köy tiyatrosu ortaya çıkmıştı. Orada ilk oyun olarak Efeler Belediyesi tiyatrosunun hazırladığı "Topuzlu" oyunum sahnelendi.(2018)"*[228]

İlk oyununun yazar için ayrı bir yeri vardır. "*Topuzlu'nun benim için daha özel bir yeri var. Topuzlu hem yayınlanan ilk kitabımdı hem sahnelenen ilk oyunumdu. Hem çok ilgi gördü hem de çok iyi bir kadroyla Anadolu'ya açıldı. Herkes onu konuşuyordu. Sokakta insanlar birbirlerine 'Topuzlu'yu izledin mi?' diye soruyorlardı. Topuzlu'yu izlemeyebilmek için gecenin üçünde kuyruğa giriyorlardı. Bütün bunlar bir yazar için çok özel duygular*"[229]

[227] Sayın,a.g.e.,s.58.
[228] Sayın,a.g.e.,s.60.
[229] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

Tiyatrolarının bu şekilde ilgi görmesinden oldukça memnun olan yazar, özellikle 2019 yılında davet edildiği bir okulda çok duygulandığını ifade eder. İzmir Atatürk Lisesi öğrencileri, yazarın bir oyununu sahnelerken kendisini davet etmişlerdir. Sayın, yıllar sonra mezun olduğu lisede öğrencilerle birlikte olduğu ve tiyatroya verilen değeri gördüğü için çok mutludur. Yıllar önce orada geçirdiği günler gözlerinin önüne gelmiş ve öğrencilerle duygularını paylaştığı anlar onun için unutulmaz bir anı olarak kalmıştır.[230] "*Bu gece içinizdeki en heyecanlı kişi benim. Çünkü yetmiş yıl önce ben de bu okulun öğrencileri arasında idim. Dilerim siz öğrenciler de yetmiş yıl sonra sizden sonrakilerle duygularınızı paylaşma olanağı bulursunuz*."[231]

Hidayet Sayın, günümüz tiyatrosu hakkında düşüncelerini dile getirirken tiyatronun zor bir dönemden geçtiğini belirtir. Yazara göre tiyatro, 1960'lar ve 1970'lerde altın çağını yaşamıştır. Hidayet Sayın, o yıllarda tiyatro faaliyetlerinin yoğun olduğunu, gazetelerde tiyatroya sayfalar ayrıldığını ve en önemlisi de tiyatro eleştirmenlerinin bulunduğunu söyler. Günümüzde ise tiyatro eleştirmenlerinin sayısının azaldığını herkesin işini ciddiyetle yapmadığını ifade eder. Zamanla kültürel farklılıkların etkisiyle tiyatroya bakış açısının değiştiğini düşünmektedir.

Yazar, günümüz tiyatrosunun en büyük sorunlarından birinin oyun yazarlarının sayısının azalması olduğunu ifade eder, özellikle de işini ciddiye alan oyun yazarlarının azaldığını düşünür. Devlet tiyatrolarındaki işleyişin değişmesi gerektiğine inanır çünkü birçok yazar, oyunlarının sahnelenmesini beklemektedir. Özellikle bu süreçte adil olunması gerektiğini savunur. Kendi yazdığı 114 oyundan yalnızca 14'ünün sahnelenebildiğini belirtir. Devlet Tiyatrosu'nun edebî kurulundan onay almış 26 oyunu olduğunu ve her yıl bu oyunların sahnelenmesini beklediğini dile getirir. Tüm bu zorluklara rağmen tiyatroya ilgi duyan gençlere tiyatro dünyasını derinlemesine incelemelerini, pes etmemelerini ve iş disiplinine bağlı kalarak çalışmalarını tavsiye eder.[232]

[230] Bkz.,Ek1.
[231] Sayın,a.g.e.,s.121.
[232] Buttanrı,a.g.e.,s.64-66.

Hidayet Sayın, yazma sürecinde her zaman bir amacı olduğunu belirtir ve zamanın onun için önemli olmadığını vurgular. Yazar, en iyi dostlarının oyun karakterleri olduğunu bu karakterlerin ona ilham verdiğini ifade eder. Hayatının son dönemlerine yaklaştığını hisseden Sayın, geriye dönüp baktığında geride birçok oyun bırakmayı arzuladığını dile getirir. Her oyunun tamamlanmasının ardında büyük bir mutluluk duyduğunu ve emeklerinin karşılığını aldığını belirtir.

> "*Her oyunum bittiğinde, harcadığım emeğin boşa gitmediğini gördüğüm için "oh ölmeden bitirdim" diye sevinirim. Bu sevinçle yeni güneşler açar içimde. Fakat "şimdi ne yazmalıyım?" kaygısı hiç bırakmaz yakamı. Şimdi de kıpırdayıp duruyor içimde…Olur mu?.. Eh hep birlikte göreceğiz onu."*[233]

Yazmanın hayatını anlamlandırdığını ve yazdıkça yaşadığını hisseden Hidayet Sayın, İzmir Konak'taki evinde yaşamını sürdürürken tiyatro eserleri yazmaya devam etmektedir. Yüz yirmi altı tiyatro eseri kaleme alan yazar, tiyatrolarını *Toplu Oyunlar* başlığı altında bir araya getirmiştir. *Toplu Oyunlar* şeklinde yayımlamasının amacı oyunlarının daha düzenli ve erişebilir olmasıdır. Tiyatro eserlerini yayımlamanın zorlukları olduğunu belirten yazar, özellikle az sayıda tiyatro okuyucusunun bulunduğunu ve genellikle sadece meraklıların ilgi gösterdiğini ifade eder. Dolayısıyla tiyatro okuyucusunun azlığı nedeniyle eserlerini derli toplu bir şekilde *Toplu Oyunlar* olarak sunmayı tercih etmiş; ayrıca oyunlarının fazlalığı nedeniyle tek tek yayımlamanın daha fazla çaba gerektirdiğini belirterek bu yöntemi seçmiştir.[234]

2.3.1. Tiyatroda Başarılarının Takdiri ve Aldığı ödüller

Hidayet Sayın, birçok tiyatro yarışmasına katılmış ve bu yarışmalarda çeşitli ödüller kazanmıştır. Bunun yanı sıra yazdığı ve sahnelenen bazı oyunları, farklı kuruluşlar tarafından ödüllendirilmiştir. Bazı tiyatrolarıyla yarışmalara katılmakla kalmamış, aynı zamanda bazı yarışmalarda jüri üyeliği görevinde de bulunmuştur. Hidayet Sayın, yazarların değerinin takdir edilmesi ve isimlerinin yaşatılması gerektiğini bunun onları onurlandırdığını belirtir. Yazara göre en önemli husus, ödüllerin gerçekten hak eden kişilere verilmesidir; bu, yazarlara büyük bir teşvik kaynağı olur. Hidayet Sayın'ın tiyatrolarıyla aldığı ödüllerden bazıları şunlardır:[235]

---

[233] Sayın,a.g.e.,s.88.
[234] Bkz.,Ek1.
[235] Hidayet Sayın'ın aldığı ödüller hakkında bilgi Müzeyyen Buttanrı'nın(ilgili bilgi için bkz., Buttanrı, a.g.e.,s.71-72) çalışmasından yararlanılmıştır.

1979'da *Yıldırım Bayezid* oyunu ile İş Bankası tarafından övgüye değer oyun ödülü verilmiştir.

1990'da *Geçmişin Ayak Sesleri* oyunu ile *Salihli Oyun Yazma Yarışması* tarafından ödül verilmiştir.

1993 yılında *Radyo yayıncılığının 70.yılı* nedeniyle yapılan yarışmada üçüncülük ödülü almıştır.

1996 yılında *TRT Radyo Oyunu Yarışmasında* mansiyon ödülü almıştır.

1997 yılında *TRT Radyo Oyunu Yarışmasında* üçüncülük ödülü almıştır.

1997 yılında İzmir Atatürk Lisesi'nin kuruluşunun 109.yılında plaket verilmiştir.

1998 yılında Türk Tabipler Birliği, Yazarlık ve Hekimlik Onur Ödülüne layık görülmüştür.

1998 yılında Türk Tabipler Birliği, Aydın Tabip Odası onur ödülü, *Cumhuriyet'in 75.yılı* nedeniyle yapılan yarışmada mansiyon ödülü ve *TRT Radyo Oyun Yarışmasında* üçüncülük ödülleri verilmiştir.

2001 yılında I. *Özdemir Hazar Tiyatro* ödülü, *Türk Tiyatrosu Üstün Hizmet* ve Kuşadası *Öykü ve Şiir Günlerinde* teşekkür belgesi almıştır.

2003 yılında *TRT Radyo Oyunu Yarışması* mansiyon ödülü almıştır.

2007 yılında Devlet Tiyatrolar Genel Müdürlüğü'nün "*Bir Kalem Ustası Hidayet Sayın*" başlığıyla plaket, Aydın Belediyesi, *Kültür ve Sanat Festivaline Katkı plaketi* ve Aydın Kültür Şöleni, *Yörük Ali Efe* ödülleri verilmiştir.

2008 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin açtığı, "Cumhuriyet" konulu yarışmada *Güneş Doğarken* tiyatrosuyla dereceye girmiştir.

2008 yılında EKYAZ (Egeli Kadın Yazarlar)'in tarafından verilen *Ustaya Saygı* ödülü ve Devlet Tiyatrolar Genel Müdürlüğü tarafından tiyatroya katkı ve teşekkür ödüllerini almıştır.

2009 yılında Söke Belediyesi, *Edebiyat Günleri Onur Konuğu* ödülü almıştır.

2011 yılında İzmir Konak Belediyesi'nin düzenlediği *Ustaya Saygı* gecesine katılmıştır.

2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından *Muhsin Ertuğrul Emek* ödülü verilmiştir.

2016 yılında Aydın Tabip Odası, Tiyatrolar Gününde (27 Mart) kendisine konuşması için söz hakkı ve plaket vermiştir.

2016 yılında Aydın Başak Koleji tarafından plaket verilmiştir ve *Şeytan Dürtünce* adlı tiyatrosu orada sahnelenmiştir. Ayrıca tiyatrolar gününde Aydın'da bulunan Hidayet Sayın Tiyatro Salonu'nda yazarın bir oyunu sahnelenmiştir.

2018 yılında Konak Belediyesi ve Vefa İstasyonu tarafından *Saygı* ödülü verilmiştir.

2019 yılında Aydın Efeler Belediyesi tarafından *Onur* ödülü, İstanbul Gazeteciler Derneği'nin verdiği *Sedat Simavi edebiyat* ödülü, Dil Derneği tarafından *Onur* ödülü ve *Taksav Tiyatro Festivali Emek* ödülleri verilmiştir.

2020 yılında İnşaat Mühendisleri Odası tarafından teşekkür plaketi verilmiştir. Ve bu yıl da Kadıköy Belediyesi'nin yaptığı oyun yarışmasına *Kanlı Oyun* tiyatrosuyla katılmış ve kazanmıştır.

2022 yılında *Kafes* adlı tiyatrosuyla *Cevdet Kudret Onur* ödülü almıştır.

2023'te Başak Koleji *Fırtına Kadınlar* adlı oyununu tiyatrolar gününde sahnelenmiştir.

2.4.Hidayet Sayın'ın Eserleri

2.4.1. Hikâyeler

2.4.1.1.Yetişkinlere Yönelik Hikâyeler

Aşkın Öteki Yüzü, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, 2017.

Aşkın Şakası Yok, Truva Yayınevi, İstanbul, 2016.

İnsanlık Ölmedi, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, 2017.

Kukla, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, 2021.

Sana Ne Ramazan Bey, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, 2019.

2.4.1.2.Çoçuklara Yönelik Hikâyeler

Arkadaşım Serçe.[236]

Çılgın Akasya Ağacının Nöbetçileri, Koza Yayınevi, Ankara,2015.

Kanaryaya Özgürlük Yakışır, Koza Yayınevi, Ankara,2013.

Kargalar Filleri Nasıl Kovdu, Koza Yayınevi, Ankara,2014.

Roman Yazan Tilki, Koza Yayınevi, Ankara,2012.

2.4.2.Tiyatrolar

2.4.2.1.Yetişkinlere Yönelik Tiyatrolar

2.4.2.1.1.Konusunu Köyden Alan Tiyatrolar

*Bir Ateş Yumağı,*1998, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,2002.

*İsyan,*1979,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*,2021.

*Köşe Kapmaca(Küçük Devler),*1968,Devlet Tiyatroları Yayınevi, Ankara,1982.

*Nur Baba Efsanesi,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 6*,2018.

Pembe Kadın,1964,Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,1998.

Son Fırsat,2003,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 15*,2020.

[236] Müzeyyen Buttanrı "Hidayet Sayın'ın Çocuk Oyunlarında Türk İnsanının Millî ve Evrensel Değerleri" adlı çalışma, Azerbaycan'da Kafkas Üniversitesi'nde bildiri olarak sunulmuş ve yazı 'Bildiriler' kitabında basılmıştır.

Topuzlu,1963,Bilgi Yayınevi, Ankara,1972.

Uzak Dünyalar,1970,Bilgi Yayınevi, Ankara,1972.

Yaşamak İstiyorum,2004,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 14*, 2020.

Yıldızlar Yağıyor Üstüme,2006,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*,2021.[237]

2.4.2.1.2.Konusunu Tarihten Alan Tiyatrolar

Acıya Yazgılı Kadınlar,2018-2022, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 12*, 2019.

*Aldırma Gönül(Sabahattin Ali),*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*,2021.

*Altın Kafeste Yangın(V. Murat),*2000,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 10*,2019.

Anadolu Destanı,2018-2020,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 27*,2022.

Ben Anton Çehov, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 30,* 2024.

*Binbir Gece Masalları(Şehriyar-Şehrazat),*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 26,* 2022.

*Bir Yürekte Bin Sevda(Nazım Hikmet),*1996,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 4*,2018.

Bizim Yunus(Hey Emre'm Yunus), 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 20*,2020.

*Bozkır Güneşi,*1998, Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

[237] Bkz.,Ek1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme,1 Şubat 2024, İzmir.

*Büyük Aşkların En Güzeli,*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 27,*2022.

Büyük Başkanın Günlüğü(2008-2016),Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 19,*2020.

*Cennet Cehennem(Hayyam'ın Cenneti),*1999,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 17,*2020.

Cennetin Kapısında, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 29,*2023.

Çığlık Çığlığa, 1989,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 10,*2019.

*Dostlar Beni Hatırlasın(Âşık Veysel),*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 4,*2018.

Dostum Şekspir, 2008-2016, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 23,* 2021.

Dünyadan Bir Gogol Geçti, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 30,* 2024.

En Eski Masal, 2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 26,*2022.

*En Uzun Gün,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 2,* 2017.

Fırtına Kadınlar, 2008,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 11,* 2019.

*Güneş Doğarken(Diriliş ve Zafer),*2008-2016, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 3,*2018.

Güneş Ülkesi, 2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 20,* 2020.

Hainler, 2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 25,*2022.

*Hoş Geldin William,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 4,* 2018.

*İhanet(Çerkez Ethem),*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 19*,2020.

*Kafes,*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 27*,2022.

*Kahkaha ve Hıçkırık,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 7*,2019.

*Kalanlara Selam Olsun(Öteki Dünya),*1982,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 25*,2022.

*Kanlı Kuşku,*1992, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,1999.

Kanlı Oyun, 2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 20,* 2020.

*Kanlı Taht(3.Murat),*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 28*, 2022.

*Kaplanla Su Perisi(Atatürk ve Eşi Latife Hanım),*1997,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 19,*2020.

*Karanlığın Gözleri,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 7,*2019.

*Kargaşa Günleri,*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 26,* 2022.

*Kaygılar ve Kuşkular(Ulusal Giz),*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 3*,2018.

Kösem Sultan, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 29*,2023.

*Küller ve Tohumlar,*1995, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,2002.

Pir Sultan Abdal, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 29,*2023.

Sam'ın Avucundaki Adam,2005,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 19,* 2020.

Sarayda Lale Fırtınası, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 29,* 2023.

*Sessizliğin Çığlığı,*1999,Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

*Taç Suç ve Güç,*1987, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,2000.

*Taht Yangınları(Yanlış Yanlış Üstüne),*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 22,*2021.

*Tanrılar Periler İnsanlar,*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 25,*2022.

*Tarihte Gezinti,*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 22,* 2021.

*Troia Üçlemesi(Tanrıların Oyuncakları-1991,Tanrılar ve İnsancıklar, Barış Perileri)*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 5*,2018.

*Uslanmaz Çılgın,*2016-2022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 23,* 2021.

*Yanlış Hedef,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 7,* 2019.

Yıldırım Beyazıd,1979, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,1997.

2.4.2.1.3.Konusunu Bireyin ve Toplumun Sorunlarından Alan Tiyatrolar

Adalet Yorgunu, 2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 3,* 2018.

Adaleti Beklerken, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 29,*2023.

*Aile Şerefi,*2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 3*,2018.

Aşk Kapıyı Çalınca, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 23*,2021.

Aşkın Külleri, 2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 28,* 2022.

*Aşkın Öteki Yüzü,*2004,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 23,* 2021.

Barış Masalı, 2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*,2021.

Bekle Geliyorum Sevgilim, 2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 25*, 2022.

Bıçak Sırtında Kavga, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 13*, 2019.

Bir Zamanlar Kartaldı, 2005,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 12,* 2019.

*Cennette Üç Kişi,*1982,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 13,* 2019.

Cimri,2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 22*,2021.

*Çiçekler Yalan Söylemez,*1984,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 22,* 2021.

*Çöplükte Dans,*1995,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 14*,2020.

Düş Yorgunları, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 21*,2021.

*Düş Yüklü Bulutlar,*1994, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,1997.

Eski Dostlar, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 11,* 2019.

*Fiyasko,*1986,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 10,*2019.

*Geçmişin Ayak Sesleri,*1991,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 15, 2020.*

Geçmişin Dikenler, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 20,*2017.

Gelecek Avcıları, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 18,* 2020.

*Gerçek,*1989,Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

*Gizli Aşkların Romanı,*2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 14,* 2019.

Gül Biçme Zamanı, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 9,* 2019.

Gül Kıyımı, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 9,*2019.

Güneş Doğarken(Şafak Sökerken),2007,Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

*Hayatımızın En Güzel Günleri,*1969,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 21,*2021.

*Herkes Diken Üstünde,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 8,* 2019.

*Huzur Düşmanları,*2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 8,* 2019.

Hüzün Mevsimi, 2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 19,* 2020.

*İçimde Biri Var,*1994,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 23,*2021.

Kaygılar ve Kuşkular, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 3,*2018.

*Kedi Fare Oyunu,*1988,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 20,* 2020.

*Kızımız Evlenmek İstiyor,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, Toplu Oyunlar 6, 2018.

*Kim Koparıyor Bu Gülleri,*2008,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 9,*2019.

Korku Çemberi, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 28,* 2022.

*Köklerdeki Kurtlar(Geçmişin Dikenleri),*1980,Devlet Tiyatrosu Yayınevi, Ankara, 1982.

*Kördüğüm,*1966, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,1998.

Masallar ve Gerçekler, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 31,* 2024.

Ne Günlere Kaldık, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 6,* 2018.

Ölme Canikom, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 30,*2024.

*Papatya Falı,*1983,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 21,*2021.

*Para Sevgi ve Oyun,*1984,Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

*Paragonya,*1996,Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,2000.

*Parkta Kuru Yapraklar,*1991,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 15,* 2020.

*Pencereler Açılırken,*1997,Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

*Sana Ne Ramazan Bey,*1998,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 13,*2019.

Sancılı Adalet, 2016-20022,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 3,* 2018.

*Sanık,*1990,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 21*,2021.

*Sisler Dağılıken,*1998,Eserofset Yayınları, Eskişehir,2008.

Sözün Bittiği Yer, 2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 8,* 2019.

*Şeytan Dürtünce,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 12,* 2019.

*Taşlar Çiçek Açıyor,*2005,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 21,* 2021.

Tuhaf Bir Kavga, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 30*,2024.

*Tut Elimi,*1998,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 17,* 2020.

*Tüneldeki Kelebekler,*1984,Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara,2002.

Umut Esintileri, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 31*,2024.

*Umut Yolcuları,*2000,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 17*,2020.

*Uzun Bir Hecedir Aşk,*2003,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul*, Toplu Oyunlar 13,* 2019.

*Ve Oyun Bitti,*1994,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 18*,2020.

*Yabancılar(Sağırlar Kavgası),*1973,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 18*, 2020.

Yasak Sahnede Aşk, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 32*, 2025.

*Yaşamadan Yaşlananlar,*2001,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 12*,2019.

*Yavan Dünya,*2007,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 2*,2017.

Yeni Yaşamlara Doğru, Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 31*, 2024.

Yumruk, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 28*, 2022.

*Zirve,*1988,Eserofset Yayınları, Eskişehir, 2008.[238]

2.4.2.2.Çoçuklara Yönelik Tiyatrolar

*Akıllı Çocuklar,*1997,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 16*, 2020.

Gülistan'a Yolculuk, 1992,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 16*, 2020.

*Mutluluk Gömleği,*2002,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 16*, 2020.

*Roman Yazan Tilki,*2008-2016,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 16*, 2020.

Sevgi Güvercinleri, 2004,Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, *Toplu Oyunlar 16*, 2020.

*Tembelyanın Soytarısı,*1998,Cinius Sosyal Matbaası İstanbul, *Toplu Oyunlar 16*, 2020.

2.4.2.3.Radyo Tiyatroları

Hidayet Sayın'ın yaklaşık otuz radyo oyunu çeşitli radyolarda dinleyicilere ulaşmıştır. Ancak bu eserlerin tamamı basılmamış olup bazıları sahnelenmek üzere seçilmesine rağmen hâlâ yayımlanmayı beklemektedir. TRT radyosu tarafından bazı

[238] Bu bölümdeki eserlere ilişkin bilgiler, 9 Aralık 2024 tarihinde Hidayet Sayın'a gönderilen e-mailde yer alan sorulara verilen yanıtlardan faydalanarak hazırlanmıştır.

oyunları dinleyicilere sunulmuştur. Yazarın verdiği bilgilere göre bazı radyo oyunları şunlardır:

Çıkmaz Sokağın Yolcusu, Çocuk Özlemi, Dayımızı Bulalım, Haydi Köyümüze Geri Dönelim, Her Çığlığımda Bin Keşke, Oduncu Baba, Oğlumuz Olsun, Kafesteki Çocuk, Yorgun Gönüller, Bir Aile Toplantısı, Küçük Dünyalar, Sancılı Miras, Kardeşimin Gözleri, İlkbaharda Sevgi, Yağmur Sıkıntısı, Dirlik Düzenlik, Düş Yorgunları, Beklenen Günler, Ümitler ve Hayaller, Yaşamak Ne Güzel, Ateşimde Arayın Beni, Güneş Ufuktan Şimdi Doğar.[239]

2.4.3.Denemeler

Aklın Yolu Bir Midir?, Kanguru Yayınevi,Ankara,2010.

Dönekliğin Dayanılmaz Hafifliği, Kanguru Yayınevi, Ankara,2010.

Ne Kazandınız Kara Yürekliler, Afrodisyas-Sanat Yayınları, 2012.

S'empati, Tomolos Edebiyat Dergisi, 2012.

Ah Şu Yaşlılar, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, 2016.

Adalet, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, 2021.[240]

2.4.4.Anılar

Benim Bastonum, Cinius Sosyal Matbaası, İstanbul, 2019.

[239]Bu bölümdeki eserlere ilişkin bilgiler, 10 Ocak 2025 tarihinde Hidayet Sayın'a gönderilen e-mailde yer alan sorulara verilen yanıttan faydalanarak hazırlanmıştır.

[240] Burada yer alan eserler için Müzeyyen Buttanrı'nın(ilgili bilgi için bkz.,Buttanrı,a.g.e.,s.79-84) çalışmasından yararlanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONUSUNU İŞLEDİĞİ TİYATRO ESERLERİNDE YAPI

Hepimiz doğup büyüdüğümüz bu topraklara, içinde yaşadığımız topluma bir şeyler borçluyuz.

Hidayet Sayın

3.1.Topuzlu

Hidayet Sayın, *Topuzlu* adlı ilk köy oyununu 1963 yılında kaleme almıştır. Oyunun ilk baskısı 1972 yılında Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. İkinci baskısı T.C. Kültür Bakanlığı tarafından 1998 yılında yayımlanmıştır. Köy oyunlarının ilki olan *Topuzlu* adlı oyunu üç perdeden oluşur. Yazar, oyununu köyde yaşadığı süre boyunca gözlemlerinden hareketle oluşturmuştur. Topuzlu, yazarın çocukluk hatıraları arasına karışmış bir karakterdir ve gerçek hayatta tanıdığı yaşlı bir köylüdür.

> *"Benim çocukluğum ilk gençlik yıllarım köyden geçti. Topuzlu, köyümde yaşamış yaşlı bir köylünün adıdır. Molla Veli de Kocabıyık da Çakır'da yaşamış kişilerdir. Oyunun genel çerçevesi için de yerlilerini kendiliğinden almışlardır. Oyunun bu denli sevilmesinin nedeni budur. Bence kişiler yapay kişiler, yabancılar değil bizden kişiler ayakları yere basan, sevincinde ötesinde doğal olan capcanlı insanlardır. Köyde yaşamasam o kişilere sahnede o denli sıcak ve diri yansıtamazdım sanıyorum."*[241]

Hidayet Sayın, yıllar geçse de özellikle *Topuzlu* oyununun kendisinde özel bir yeri olduğunu söyler:

> *"Evet, kim ne derse desin, ileriye giden bütün yollar köyden geçer. Köyden geçmeyen yol çıkmazda biter. Önümüzdeki sisli havada önce bu yolları seçmek gerek. Fakat nasıl? Yollar var bazısı belirsiz, yollar var sonu uzakta. Önce tanımak gerek onları, bilmeden damgalamak "gerici" demek , "cahil" demek halletmez hiçbir şeyi. Biraz karışınca aralarına tanıyacaksınız Mehmet'leri, Ali'leri, Ayşe'leri yanımızdaki, aramızdaki, içimizdeki birileri, ışıl bakışlarını, sade samimi ifadelerini, katıksız sevgilerini yapmacıksız hallerini… Diyeceksiniz ki o zaman*

[241]Müzeyyen Buttanrı, *Hidayet Sayın ve Tarihi Oyunları*, Cinius Yayınları, İstanbul,2023, s.59.

işte, memleketin potansiyel gücü burada. Tanıyınca göreceksiniz ki onlar iyiye, güzele, temize direnmiyorlar aksine ileriye dönük yönleri yıllarca zihinlerini bulandırmış olan din madrabazları azaldı. Olsa bile yavaş yavaş kuvvetlenen sağduyu karşısında temelli kaybolacak günün birinde. Sahte davranışlar yok. Ne olduklarını da biliyorlar ne olmadıklarını da. Belli ki bir ışık, bir uyanma, bir davranma gücü uğradıkları zaman bizi bekleyen güneşin başlangıç noktası. Kararsız, sade, saf insanlar, ışık yerine bula bula neyi buldular? Bu suç değil bence suçsa eğer onların değil. Ben ne demek istiyorum "Topuzlu" ne demek istiyor, gelin hep birlikte oyunu seyredelim."[242]

Hidayet Sayın'ın *Topuzlu* oyunu 1963 yılında Ankara Altındağ Devlet Tiyatrosu'nda, 1964 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda, daha sonraki yıllarda ise Diyarbakır Devlet Tiyatrosu'nda ve 2000 yılında İzmir Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda *Topuzlu* oyunu Ergun Köknar, yönetiminde sahnelenmiştir. Oyunda Topuzlu, rolünü Kemal Tozan canlandırmıştır.[243] İzmir Devlet Tiyatrosu Konak Sahnesi'nde ise Yıldız Kültür'ün yönettiği oyunda Türker Tekin, Hülya Böcekli, Recai Topaç, Vedat Özkök, Füsun Masri, Şener Ünal, Fulya Yalçın ve Celil Yağız gibi isimler rol almıştır.[244]

3.1.1.Oyunun Konusu

Topuzlu oyununda Kozalı köyünde yaşayan köylülerin saf ve cahil yanlarının çıkarcı bir din adamı olan Molla Veli tarafından sömürülmesi karşısında, köyde dürüstlüğü ve iyi niyetli yönleriyle bilinen Topuzlu'nun Molla Efendi'nin planlarını ortaya çıkarmaya çalışırken, kendisinin de benzer duruma düşmesi anlatılmaktadır. Oyun, birbirleriyle çelişen iki kişi üzerine kurulmuştur: Yobaz, kaba, fırsatçı bir din adamı olan Molla Veli ile köylü ruhunu canlandıran toprağına, soyuna ve adına bağlı olan güler yüzlü Topuzlu arasında birbirini tamamlayan iki karakterdir.[245] Hidayet Sayın, oyunda olayları mizahı kullanarak trajikomik bir şeklinde ele almıştır.

Yazar, oyunda köylülerin bilinçlenmesini yağmur duası gibi kör inançlarla engelleyen yobaz bir hocanın karşısına ileri düşünceli Topuzlu karakterini çıkartır. Bu değerler çatışmasında Topuzlu, Molla Veli'nin gücünü kırmak için çabalar.

---

[242] Bkz.,Ek1.
[243] Hidayet Sayın, *Benim Bastonum*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019,s.40.
[244] Evren Atalay, "Topuzlu Konak'ta", *Hürriyet Ege,*1 Aralık 2000,s.3.
[245] Metin And, "Topuzlu",*Ulus Gazetesi,* Ankara.

3.1.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın, Aydın'ın Karahayıt köyünde büyümüştür ve köy, yazarın hayatında önemli bir yer tutar. Eserde adı geçen Topuzlu da yazarın köyünde yaşayan yaşlı biridir ve olay gerçektir. Hidayet Sayın'ın köy yaşamına dair bilgi sahibi olmasının yanı sıra Topuzlu'yu yaşadığı doğal ortam koşulları içinde gözlemlemesi oyununa ilham kaynağı olur. Oyunda yaşlı karakterin kurduğu hayaller, soyunun devamlılığını sağlamaya yönelik bir çatışma yaratır. Topuzlu bu çatışma sırasında Molla Veli ile karşı karşıya gelir ve inandığı değerleri savunarak kendi ölümüne sebep olur. Oyunda karşı çıktığı değerleri yok etmeye çalışan Topuzlu, farkında olmadan o değerlerin temsilcisi olur ve köy halkı tarafından evliya ilan edilir. Yazar, oyundaki başkarakter Topuzlu'nun isminin yaşamasını arzu etmesinden esinlenerek eserin ismini bu karakterden almıştır.

> "*TOPUZLU — (Duygulu) Hakkın var senin. Bi çocuk... bi oğlan çocuğu... Bilsen, ben de ne ne gadar istiyom. (Hacer ağlamayı kesmiştir.) Velâkin, olmuyo işte. Bi torun... Goca Topuzlu sülâlesi batıp gidecek. Goca Topuzlu sülâlesi...*
> *HACER — Bubam da aglayınca...dayanamadım. Bubam da ağladı dede.*
> *TOPUZLU - Bilirim yavrum. (Sesi titremektedir) Velâkin ben ağlayamam işte. Ben ağlasam...ağlayamam... Bilirim çocuğun ne olduğunu... Dünya guruldu gurulalı var olan Topuzlu sülâlesi... Osman'dan sonra yok olacak. Zati böle olacğı belliydi. Allah iki oğlumu almış, birini bağışlamıştı. Sanki son Topuzlu o olacak demişti. Son Topuzlu...*" [246]

3.1.3.Olay Dizisi

Ağustos sıcağında, yetmiş beş yaşındaki Topuzlu, tarladan yorgun bir şekilde evine döner ve eşi Halime'den su ister. Köyde büyük bir kuraklık vardır. Halime, Topuzlu'ya Molla Veli'nin köylüleri yağmur duasına çağırdığını söyler. Ancak Topuzlu, Molla'nın ikiyüzlü ve yalancı olduğunu düşündüğü için bu duaya katılmak istemez. Daha önce Molla Veli ile avcılık yaparken aralarında bir husumet oluşmuştur. Halime, köylülerin bu duruma tepki göstereceklerini ve bu sebeple gitmeleri gerektiğini anlatır. Köyde bu sırada çocuklar arasında hastalık yayılmaktadır. Hacer, kardeşi Dursun'un ateşinin düşmediğini söyleyerek Halime'den yardım ister. Erebiş, oğlunun erkek çocuğundan yana şansının olmadığını ve ateşler içinde yattığını söyler. Osman, köyde pamuk ekiminin suya çok ihtiyaç duyduğunu babasına anlatırken askerde bir kuyu kazdıklarını ve makineyle su çıkardıklarını belirtir.

[246] Hidayet Sayın, *Topuzlu*, Bilgi Yayınevi, Ankara,1972,s.33.

Osman, tarlalarının bir ucuna kuyu açmayı düşünür ve Topuzlu'ya Çoraktepe'deki zeytinliği satarak motor alabileceklerini söyler. Osman, yıllardır karın tokluğuna çalışmaktan bıkmıştır ve sonunda babasını kuyunun kazılmasına ikna eder. Osman'ın eşi Fadime, çocuklarının olmaması sebebiyle kaynanası Halime'den baskı görmektedir. Osman, annesine Fadime ile evlenmesini kendisinin istediğini söyler, bu nedenle karısına böyle davranmamasını ister. Fadime'nin sekiz yıldır çocuğu olmaz. Halime, çocuklarını kaybettiği ve bir tane oğlu kaldığı için gelinine kötü davranır. Köyde dedikodular dolaşır. Erebiş, Halime'ye hak vererek Zehra'yı kuma getirmesini ve Zehra'nın da bu evliliği kabul edeceğini söyler. Halime de ona hak verir ve bu olayı oğluna söyleyecektir. Yağmur duasının olacağı gün köylü ne derse desin Topuzlu yağmur duasına gitmez.

Topuzlu bir sabah bel ağrısıyla uyanır ve karısına o gün yağmur yağacağını anlatır. Köy halkı, yağmur duasına gitmediği için Topuzlu'ya kızgındır. Bunları duyan Topuzlu, Molla Veli'nin oyununu ortaya çıkarmak için romatizma hastalığından kaynaklanan ağrılarını kullanır. Halime, Topuzlu için endişelenir ve oğlu Osman'ı çağırır. Topuzlu, oğluna kuyunun durumunu sorar; Osman kazmaya devam ettiğini fakat hâlâ su çıkaramadığını söyler. Topuzlu, köy kahvesine giderken şemsiyesini yanına alır ve içine doğduğunu, rahmet yağacağını söyler. Halime de eşinin bunadığını düşünür. Köyde yağmur duasına çıkalı on gün olmuştur ama yağmur yağmamıştır. Muhtar ile Veli, neden yağmur yağmadığını konuşurken kötülerin çoğaldığını ve o yüzden yağmadığını söylerler. Daha sonra Topuzlu elinde şemsiyesiyle gelir ve havada hiç bulut olmamasına rağmen yağmur yağacağını söyleyince köylüler şaşırır. Molla Veli ile tartışmaya başlar. Veli, eğer o olmasa köyde hiçbir şey yapılamayacağını iddia eder. Yağmur yağmaya başlayınca köylüler, Topuzlu'nun bunu nasıl bildiğini şaşırarak sorar. Bu olaydan sonra köylüler, Topuzlu'yu ermiş biri olarak görmeye başlar. Bu yaşananlar üzerine Veli, Topuzlu'nun köylüyü kandırdığını ve Allah'ı kızdırdığını söyleyerek köylüleri ikna etmeye çalışır. Köylüler, Topuzlu'ya hediyeler verir. Köylülerin davranışlarından dolayı Topuzlu, kendisini evliya zanneder ve bu duruma inanır. Topuzlu sülalesinin öldükten sonra da yaşayacağını düşünür. Halime, ona gerçekleri anlatmaya çalışır ve bundan sonra insanların çok şey isteyeceğini söyler. Halime, oğluna ve kocasına bu işin artık sonlanması gerektiğini ifade eder.

Bu sırada Topuzlu, içinden bir ses duyduğunu ve hastalığı nedeniyle cuma günü öleceğini belirtir. Köylüler bu haberi konuşmaya başlar ve hatta bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair iddiaya girerler. Çakır ise köylünün sürekli bu meseleyi konuşmasına kızar. Molla Veli, Topuzlu'nun ölmeyeceğini söyler ve köylüleri onu yataktan kaldırmaya teşvik eder. Annesiyle konuşan Osman, babasının inat edip doktora gitmediğini anlatır. Halime, Topuzlu'nun hoca getirdiğini ve kendisini evliya gibi görmesi nedeniyle söyledikleri gerçekleşmeyince rezil olacaklarını düşünür. Ayrıca, köylülerin Topuzlu'nun ermiş olmadığını anlayınca insan içine çıkamayacağını söyler. Halime, Topuzlu'nun çok inatçı olduğunu belirtir ve ne yapacaklarını oğluna sorar. Halime, bu durumu çözmek için Topuzlu sülalesinin unutulmayacağına kocasını ikna etmek ister. Bu nedenle Osman'a Zehra ile evlenmesini teklif eder. Ancak Osman, bunu kabul etmez ve annesine gerçekleri itiraf eder. Askerlikte geçirdiği bir hastalıktan dolayı çocuğunun olmadığını söyler. Halime, bu durumu öğrenince Topuzlu sülalesinin unutulacağını düşünerek üzülür. Söylediği gün yaklaştıkça Topuzlu, yemek yememeye başlar ve adeta inadından ölmek ister gibi davranır. Molla Veli, onu ziyaret edip barışmak ister ve dost olduklarını söyler. Ancak Topuzlu, cuma günü öleceğine emindir. Bu haber köyde yayılır ve diğer köylerden insanlar, şifa bulmak için onu görmeye gelir. Topuzlu, Yusuf Hoca'nın gelip gelmediğini sorar. Son anlarında veda eder gibi Osman'a su kuyusunu bırakmamasını öğütler; Fadime'yi incitmemeleri konusunda Halime'yi uyarır ve daha sonra lavaboya gider. Ancak bir süre sonra, onu bulamazlar. Topuzlu'nun cesedi, bahçelerine su çıkarmak için kazdıkları kuyunun içinde bulunur ve cenazesi büyük bir kalabalıkla kaldırılır. Köylülerin hepsi bu olay hakkında konuşur. Molla Veli, köyden ayrılırken, köy halkı Topuzlu'yu evliya olarak görmeye devam eder.[247]

3.1.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Topuzlu* adlı oyununda oyun boyunca değişim ve dönüşüm yaşamayan Topuzlu, Molla Veli, Osman, Muhtar, Çakır, Ahmet, Halime, Erebiş, Fadime, Hacer olmak üzere on üç karakter ve köylüler bulunmaktadır. Yazar, oyunda bu karakterler aracılığıyla köy yaşamının gerçekliğini hem dil özellikleriyle hem de yaşantısıyla yansıtmıştır. "*Topuzlu köy temasını işleyen beşeri yanları çok ölçülü ve dengeli bir oyun, kişiler iyi ve kötü yanlarıyla yaşayan insanlar, konuşmalar inandırıcı*

[247] Hidayet Sayın, *Topuzlu*, Bilgi Yayınevi, Ankara,1972.

olduğu gibi konuşma aksiyonu kuru kuruya gelişmiyor yüreği var, çarpıyor. Bütün gülünç bütün acı yönler kaba çizgilerin biçimlendirdiği durumlar değil bunların içten önce etkileyici renkleri var demektir." [248]

Oyunun ana teması iki karakter üzerine kuruludur: Her şeyiyle Anadolu yaşlısı olan inatçı ve sert; fakat bu sertliğinin arkasında ileriye yönelik düşünceleri olan Topuzlu ile onun karşıtı olan Molla Veli, köyde softalığın temsilcisidir. Oyunda, her ikisi de birbirini ezmek ister. Topuzlu, sağduyunun temsilcisiyken; Molla Veli, köylüyü din yoluyla sömürmektedir. Topuzlu, hocanın yaptıklarına tek başına direnmektedir. Sonunda kendini öldürse de galip gelir ve Molla Veli köyden gider. "*Bir Anadolu köyünde geçen bu oyunda çok iyi yaratılmış bit ortam içinde canlı, hayat dolu, inandırıcı, kişilerle anlatılan bir öyküydü. Her bakımdan kusursuz, gerçekten övgüye değer bir oyundu."*[249]

3.1.4.1.Kadın Kahramanlar

Halime: Topuzlu'nun karısıdır ve altmış beş yaşında, zamanla yüzünde oluşan çizgilere karşın hareketli bir karakterdir. Köyde işlerin çoğunu yapan, akşama kadar durmadan çalışan köylü kadınlarının sıkıntılarını da çözmeye çalışan, hiç yorulmayan bir annedir. Daha gerçekçi bir tutumu vardır; ona göre, nam, şöhret gereksiz şeylerdir. Halime için dürüst bir hayat sürmek yeterlidir, gerisi önemli değildir. Kocası Topuzlu ile birçok anlaşmazlıkları olsa da onu sever ve yaptıklarının yanlış olduğunu söyleyerek onu yönlendirmeye çalışır. Her şeye yetebilecek bir karakterdir. Molla Veli'nin yaptıklarına inanmasa da köyde düzen bozulmasın ve arkalarından konuşulmasın diye söylediklerini yerine getirmeye çalışır. Çocuklarını kaybetmiş acılı bir anne olarak oğlu Osman'a çok düşkündür. Oğlunu istediği bir kızla evlendirmiştir ve bir torun hayaliyle yaşamaktadır. Ancak torunu olmadığı için gelini Fadime'ye eziyet eder. Arkadaşı Erebiş'in aklıyla oğluna kuma getirmek ister. Oyunun sonunda, oğlunun hastalığını öğrenince büyük üzüntü duyar. Tüm yaşadığı sıkıntılara rağmen eşinin ölümüne akıl sır erdiremez.

Fadime: Osman'ın karısıdır ve yirmi dört yaşında zayıf, durgun genç bir kızdır. Sürekli eşinden ilgi bekleyen istediklerini ne zaman yapacağını soran bir mizaca sahiptir. Pek çalışkan değildir; işini her vakit zamanında bitirmez ama kaynanası

[248] Özdemir Nutku, "Topuzlu", *Vatan,* 19 Ocak 1964.
[249] Erguvan Sav, "Topuzlu", *Akşam*, 6 Şubat, 1964.

Halime'nin söylediği kadar tembel bir kız değildir. Halime, Fadime'nin kendisi gibi hareketli olmamasından dolayı onu azarlar. En büyük sebep ise Fadime'nin çocuğunun olmamasıdır. Sekiz yıldır bir torun veremediği için kayınvalidesinin kötü sözlerine maruz kalır, eşine kendisini kötülerken söylediklerini sürekli duyar, buna üzülerek ağlayan ve eşinin sırrına sadık bir karakterdir. Yaşadığı üzüntüye rağmen gerçekleri Halime'ye söylemez ve eşini sevmeye devam eder. Üzerine kuma getirileceğini duyduğu halde kaderine razı olan, güçsüz ve sesini çıkaramayan bir kadındır. Fadime, Topuzlu tarafından kıymet verilen bir gelindir.

Erebiş: Yetmiş dokuz yaşlarında yaşlı bir kadındır. Köyde yaşanan her olayda kötü yönleri ortaya çıkaran ve dedikodudan hoşlanan bir karakterdir. Topuzlu'nun evinin yanında oturur ve Halime'nin dert ortağıdır. Devamlı Halime'nin yanına gelerek köyde yaşanan haberleri veren ve herkes için fesatlık düşünen bir kadındır. Erkek torun isteği için sürekli kendi gelini üzerinde baskı kuran; oğlunun erkek çocuklarının hastalıktan öldüğünü için torunu Hacer'i de gözü görmeyen bir kadındır. Cahilliğiyle törelere sıkı sıkıya bağlı olan Erebiş, Halime'ye oğluna kuma getirmesi konusunda akıl verir ve Osman'ın Fadime'yi gerekirse dövmesi gerektiğini söyleyerek kimsenin iyi niyetini düşünmeyen bir kadındır.

3.1.4.2.Erkek Kahmanlar

Topuzlu: Yetmiş beş yaşında, dediğini yapan, inatçı bir ihtiyardır. Asıl adı Memed olan Topuzlu, unvanı ile anılmaktadır. Yüzünde, çok şeyler görmüş olmanın verdiği bir güven hissi vardır ve enerjisini hâlâ kaybetmemiştir. Ege Bölgesi'nde yaşayan herhangi bir ihtiyar köylü gibi sade ve gösterişsiz giyinir. Yüzünde kısa, beyaz bir sakalı, başında kirli bir kasket, ayağında kıldan bir potur vardır. Üstünde birkaç yaması bulunan, renkli bir gömleği vardır. Gençliğinde, çeşitli cephelerde dokuz yıl askerlik yapmıştır. Köyde esas işi çiftçiliktir, çoğu köylü gibi, o da bu işle ancak karnını doyurabilir. Avcılığı çok sever ve iyi bir nişancı olmakla övünür. Eleştirilmekten pek hoşlanmaz; bu yüzden Molla Veli ile çatışma yaşar. Çevresinde en çok sevilen ve kendinden bahsedilen adam olmak için, her şeyi yapabilecek biridir. Topuzlu'ya göre, sıradan bir insan olarak, uzun yıllar yaşamaktansa, arkasında ün ve nam bırakarak zamanından önce ölmek daha iyidir. Onu biraz da, tek oğlunun hiç çocuğunun olmaması düşündürmektedir. Artık yaşı ilerlemiş, önünde az bir zaman kalmıştır. Sülalesinin unutulmaması için, elinde hiçbir fırsat olmadığını düşünür ve adının

yaşaması için farklı planlar yapar. Köy halkı büyük bir cehalet içindedir ve her şeye inanır. Topuzlu ise çevresinin izin verdiği kadarıyla hür fikirlidir. Topuzlu, Molla Veli ile arasındaki rekabette galip gelmek için köy halkını ermiş olduğuna inandırmaya çalışır. Bunun karşılığında köylülerin gönüllü olarak verdiği hediyeleri alır. Kazanç sağlamayı düşünmese de halkın inançlarını kullanır. Torunu olmadığı için aile adını yaşatmaya çalışan Topuzlu, kendisini evliya göstererek yobaz hocaya karşı çıkar ve bunun sonucunda üstün gelir ancak sağduyusuyla içinde bulunduğu çıkmazı fark eder ve sonunda intihar eder. Molla Veli ile eskiden beri devam eden bir çatışma içindedir. Molla Veli'nin yalanlarını ortaya çıkarmaya çalışır. Ayrıca, köyde eğitim ve sağlık hizmetlerinin gelişmesini arzulayan bir karakterdir.

Osman: Topuzlu'nun oğludur. Babasına çalışma gücü yönüyle hiç benzemeyen zayıf otuz beş yaşında bir gençtir. Yüzü, olduğundan birkaç yaş fazla gösterir ve saçları yer yer beyazlamıştır. Çalışmaktan başka bir şey bilmeyen Osman, her gün karın tokluğuna tarlada çalışır ve iş yükü oldukça fazladır. İçine kapanık bir hali vardır ve topluluklara pek katılmaz, sessiz, sakin bir karakterdir. Annesinin istediği bir kızla evlenmiş fakat çocuğu olmamıştır. Çocuk, köyde ve bilhassa Topuzlu ailesinde her şeydir. Bu sebeple çocuğu olmadığı için üzgündür. Babasının halini görünce çözüm üretmeye çalışır ama elinden bir şey gelmez. Eşi Fadime'ye çok ilgi göstermese de üzülmesini istemez. Annesini ona kötü davranmaması için uyarır. Sonunda, neden çocuklarının olmadığını itiraf eder. Fadime'nin üzerine kuma getirilmesini istemez. Tarlalarda su kullanmak için kuyu kazmaya babasını ikna etmiştir fakat zorluklarla kazdıkları kuyudan su bulamamışlardır. Topuzlu, son anında bile bu işten vazgeçmemesini Osman'a öğütler. Çünkü kuraklık sebebiyle tonlarca su taşımak zorunda kaldıkları için iş yüklerini hafifletmek istemektedirler. Osman, bu konuda çaba gösterse de başarıya ulaşamaz.

Molla Veli: Köyün imamıdır. Yetmiş beş yaşında olan hoca hareketli fakat Topuzlu kadar güçlü değildir. Durumunun verdiği avantajdan olabildiğince faydalanmıştır; muska yazarak, okuyup üflemekle maddi durumunu yoluna koymuştur. Köylüler üzerinde gücünü kullanarak istediği her şeyi yaptıran bir karakterdir. Köyde, kendisinden başkasına akıl danışılmasından hoşlanmaz ve kendisi kadar kimsenin sevilmesini istemez. Fesattır ve her zaman ön planda olmak ister. Köy halkının dinî inançlarını kullanarak insanları kandırır. Köyün imamı olmasa köylünün asla itibar

etmeyeceği biridir. Molla Veli, zeki bir adamdır. Yüzünde bakımsız bir sakalı vardır. Siperi yana dönük duran kasketinin etrafından bakımsız, ak saçları görünmektedir. Gizli gizli içki içen hatta muska yazma bahanesiyle kadınları taciz eden kötü bir karakterdir. Aynı yaşta olmasına rağmen Molla Veli ile Topuzlu'nun, farklı karakterlere sahip olmaları, onları ara sıra tuhaf bir çatışmaya hatta bir rekabet içine sokmuştur. Çatışma, sekiz yıl kadar önce, birlikte gittikleri bir av esnasında ortaya çıkmıştır. Uçan kuşa ikisi de ateş etmiş ancak her ikisi de kuşu kendisinin vurduğunu iddia etmiştir. O zamana kadar köyde, en namlı nişancı olarak bilinen Topuzlu'nun yıldızı söner gibi olmuş, bu yüzden aralarına düşmanlık girmiştir. Bu hususta Topuzlu, içinden geldiği gibi konuşurken, Molla Veli, sinsice onu avcuna almak istemektedir. Çıkarcı ve halkı sömüren bir karakterdir. Ancak Topuzlu'nun planı sayesinde gerçek yüzü ortaya çıkmış ve köyü terk etmiştir.

Muhtar: Köyde halkın güvenliğinden sorumlu olan, kırk yedi yaşında bir karakterdir. Uzun bıyıklarını çok sevdiği için kendisine "Kocabıyık" diye hitap edilmesinden hoşlanır. Sık sık bıyıklarını sıvazlamakla bu zaafını belli eder. Herkes tarafından sevilen bir kişiliğe sahiptir. Köy halkını gelişmeler hakkında bilgilendiren ve kuraklıktan kurtulmak için Molla'nın söylediklerini yerine getiren bir karakterdir. Köy için bir katkıda bulunmayı ister. Köylüleri yatıştırmaya ve işlerini halletmeye çalışır.

Çakır: Köy kahvesinin sahibidir. Otuz sekiz yaşlarında kendi işini bilen, kimsenin işine pek karışmayan bir karakterdir. Kahveci olduğu için köyde yaşanan olaylara yakından tanıklık eder ve tüm olanları duyar fakat kimseye bir şey anlatmaz. Zaman zaman köylülerin sohbetlerine dâhil olur. Bazı olaylar hakkında çok fazla konuşulduğunu fark ettiğinde ise onları uyarır.

3.1.4.3.Çoçuk Kahramanlar

Ahmet: On iki yaşında bir çocuktur ve oyunda işlevsel değildir, sadece ismi geçmektedir.

Hacer: On yaşlarında bir kız çocuğudur. Erebiş'in torunudur. Kardeşi hastalanınca Halime'yi yardım etmesi için çağırır ve Topuzlu ile konuşurken daha önce erkek kardeşlerinin öldüğünü söyleyerek üzüntü duyar. Molla Veli'nin söylediklerine inanarak bu defa erkek kardeşinin isminin Dursun konulduğunu ve bu yüzden yaşayacağına dair inancının tam olduğunu ifade eder. Fakat kısa bir süre sonra, kardeşinin ölüm haberini verir.

3.1.4.4.Koro

Oyunda yer alan koro dört köylüden oluşur. Köyde olan olayları köy kahvesinde istedikleri gibi konuşurlar. Dört köylü de otuzlu yaşlarındadır. Dördüncü köylü Molla Veli'nin yeğenidir. Hırçın ve geçimsiz bir insandır. Günlerini kahvede oyun oynayarak, çay-kahve içerek, dedikodu yaparak geçiren köylüler kimsenin ne düşündüğüne önem vermezler. Herkes hakkında diledikleri gibi konuşabilirler.

3.1.5.Mekân

Yazarın *Topuzlu* adlı oyununda olaylar Ege'nin Kozalı köyünde geçmektedir. Hidayet Sayın, köy yaşantısının kendine özgü gerçeklerini oyun karakterleri ve onların dil özellikleriyle birlikte yansıtmıştır. Üç perdeden oluşan oyunda mekânlar hem açık hem de kapalı alanları içermektedir. Fiziksel mekânlar genellikle Topuzlu'nun evi ve köylülerin her gün gidip geldiği köy kahvehanesidir. Oyunda köy kahvehanesi erkeklerin müdavimi olduğu bir mekân olmasının yanı sıra köyde önemli kararların konuşulup kararlaştırıldığı ve köylünün köyde olan bitenden haberdar olduğu bir yerdir. Köyde gerçekleşen herhangi bir olay köy kahvesinden duyurulmaktadır. Örnek olarak Topuzlu'nun kahvede yağmur yağacağı haberini verdiği sahne, mekânın bu işlevini yansıtan dikkat çekici sahnelerden biridir. Ayrıca, köy halkı yağmur duası için de köy kahvehanesinde toplanmıştır.

3.3.6.Zaman

Hidayet Sayın, oyunda zamanı işaret eden genel terimler kullanır. Belirli bir tarih ve veya dönem söz konusu değildir. İlk perde ile son perde arasında on gün zaman aralığı olduğu görülür. İlk perde genel zaman diliminde ağustosun başlangıcında bir gün olarak yaz mevsiminde başlar. Olayın yaşandığı an, öğleüzeridir. İkinci perde de aynı mevsimde bir sabah vaktinde olaylar yaşanırken üçüncü perde de iki hafta sonra cuma günü öğleüzeridir. *Topuzlu* oyununda olaylar yaz mevsiminde başlar. Bu, kuraklık ve su sıkıntısının nasıl yaşandığını anlatmak için önemli bir detaydır. Oyunda, olaylar belli bir süreç takip edilerek izlenir. Yağmur duasına gitmeme, su kuyusunun kazılması, Osman ile ailesi arasında yaşananlar, Topuzlu'nun kendisini ermiş sanması ve sonunda ölümü gibi olaylar belirli bir sıralamayla anlatılır. Zaman, mevsimsel koşullar ve yaşamın devam ettiği aynı zamanda inançlar, gelenekler ve tekrarlayan olaylar boyunca döngüsel bir yapı kazanır.

3.2.Pembe Kadın

Hidayet Sayın, *Pembe Kadın* adlı oyununu 1964 yılında kaleme almıştır. Oyunun ilk baskısı Kent Yayınevi tarafından yapılmıştır. İkinci baskısı ise 1998 yılında T.C. Kültür Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir. Köy oyunlarının ikincisi olan *Pembe Kadın* adlı oyunu iki perdeden oluşmaktadır. *Topuzlu* oyunu ile büyük bir başarı elde eden yazar, *Pembe Kadın* adlı oyununu da köy çevresinde gözlemlediği ve duyduğu olaylardan hareketle oluşturmuştur. Yazar, gerçek bir olaydan ilham alarak eserini kaleme almıştır.

> "*Ben Pembe kadını birebir tanıdım ancak o da Karadeniz'in köylerinden birinde yaşamış gerçek bir hikâyeden yola çıktığım bir oyundu. Pembe kadın gerçekten kocası tarafından terk edilmiş ve yıllarca kızıyla beraber bir gün döneceği günü beklemiş ancak kocasının bir başka kadınla şehirde evlendiğini öğrenmiştir. Ben bir takım eklemelerle Pembe kadının dramını ortaya çıkarmaya çalıştım.*" [250]

Hidayet Sayın'ın *Pembe Kadın* adlı oyunu İstanbul Kent Oyuncuları tarafından 1964 ve 1971 yılları arasında sahnelenmiştir. Daha sonra pek çok tiyatro topluluğu tarafından sahnelenen oyun, İzmir Devlet Tiyatrosu'nda da sahnelenmiştir. 1984 yılında Antalya Devlet Tiyatrosu'nda ve 2013 yılında Trabzon Devlet Tiyatrosu'nda sahneye koyulmuştur. Oyunun yazıldığı yıldan bir yıl sonra 1965 yılında İstanbul Kent Oyuncuları tarafından sahnelenmesi büyük ilgi görmesini sağlamıştır. *Pembe Kadın* oyunu Müşfik Kenter yönetiminde Yıldız Kenter'in başrolü canlandırmasıyla sahnelenmiştir. Büyük ilgi gören oyunun daha sonra filmi ve balesi de yapılmıştır. Film, İzmir'in Bademler köyünde Atıf Yılmaz'ın yönetmenliğiyle çekilmiş ve senaryosunu Safa Önal yazmıştır. Filmde Yıldız Kenter'in yanı sıra Sami Ayanoğlu ve Ekrem Bora da rol almıştır.[251]

> "*Pembe Kadın oyunumda Pembe karakteri, Safa Önal'ın senaryoya uyarlamasıyla çok daha geniş kitlelere ulaştı ve bugün hâlâ izleyebilme şansı olan bir eser haline geldi. Yıldız Kenter'in usta ellerinde Pembe karakteri tiyatroda da sinemada da mükemmel bir anlatıma dönüştü. Öyle sanıyorum ki benim hayatımda olduğu kadar Yıldız Kenter'in yaşamında da Pembe Kadın'ın ayrı bir yeri hep olacaktır.*"[252]

---

[250] Bkz.,Ek1.
[251] Hidayet Sayın, *Benim Bastonum*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019,s.41-42.
[252] Bkz.,Ek1.

3.2.1.Oyunun Konusu

Pembe Kadın oyununda olaylar yoksul bir köy olan Yakalı köyünde geçmektedir. Yakalı köyünde yaşayan Pembe, kocasının bir çocukla kendisini bırakıp gittiğini ve uzaklarda varlıklı bir kadınla evlendiğini öğrenince son umudunu da yitirir. Pembe'nin kocasına karşı büyüttüğü kin, zamanla tüm erkeklere yönelir. Bilgisizlik içinde yaşayan Pembe, asla yapılmaması gereken bir davranışta bulunur ve zor yaşamını tamamen mahveder. Yazar, oyun boyunca Pembe'nin köyden para kazanmak için giden kocası Tomtom tarafından terk edilmesinin ardından onun dönmesini uzun yıllar boyunca kızıyla birlikte beklemesini ve bu süreç içinde tek başına gösterdiği namus ve onur mücadelesini anlatmaktadır.

> "*Oyunda köy kadınının durumu olarak odak noktayı Pembe Kadın'ı aldım ancak diğer kadınları da onun etrafında konumlandırdım. Pembe'nin kızı Kezban'ın evde kalma korku ve kaygısı vardır. Köylü kadınlardan biri de ağaya yaranmak için Kezban'ı kaçma konusunda desteklemektedir. Aynı zamanda oyunda ağayı da baskının sembolü olarak kullandım. Hele ki karşısındaki bir kadınsa ve ataerkil düzende yalnız bırakılmış bir kadınsa bu kadının dramı büyük olacaktır, diye düşündüm ve Pembe Kadın oyunumu yazmaya karar verdim."* [253]

Hidayet Sayın, oyununda kocası tarafından terk edilen bir kadının ezilmişliğini ve yaşadığı zorlukları etkileyici bir şekilde gözler önüne serer. Oyundaki ana tema maddi ve manevi değerler arasındaki çatışmadır. Köyde yaşadığı bir olay nedeniyle köyü terk ederek para kazanmak amacıyla şehre giden Tomtom, maddi değerlere yenik düşmüştür. Öte yandan, kocasının bir gün döneceği umuduyla yaşayan Pembe'nin manevi değerlere sıkı sıkıya bağlılığı, bu çatışmayı açıkça ortaya koyar. Oyundaki bir diğer çatışma, olayların merkezinde yer alır; Bu çatışma, Pembe kadın ile ataerkil düzenin temsilcisi Murat Çavuş arasında yaşanır. Bu çatışma, Murat Çavuş'un Pembe'nin kızı Kezban ile evlenmek istemesiyle başlar.*" Hidayet Sayın'ın temadan yararlanışı ve oyunla sağladığı bütünlük övülmeye değer. Lorca'nın halk tragedyalarının verdiği aynı tadı sağlayan bu eserin, içten gelişen şiirli bir yönü de vardır. Pembe Kadının kişisel tragedyasını gözler önüne seren yazar, göz boyama ucuzluğuna düşmeden toplumsal dertlerimizden birine parmak basıyor."*[254]

[253] Bkz.,Ek1.
[254] Özdemir Nutku, "Anadolu'yu Bekleyen Kadınlar", *Meydan İstanbul Gazetesi,*1965.

3.2.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın, köyde geçirdiği süre boyunca yaptığı gözlemlerden yola çıkarak pek çok eser kaleme almıştır. *Pembe Kadın* adlı oyununu, bir arkadaşının anlattığı gerçek bir olaydan ilham alarak yazmıştır. Bu oyunda, geleneksel köy toplumunda kadının maruz kaldığı haksızlıklar ve bu haksızlıklarla mücadelesi işlenmektedir. Oyunun sonunda Pembe'nin yaşadığı trajik son etkileyici bir şekilde yansıtılmaktadır. Pembe Kadın, ataerkil bir düzenin içinde tek başına güçlü durmaya çalışır ve kızı Kezban'ı herkesten korumak için çabalar. Yazar, Pembe karakterinden yola çıkarak köy yaşamına dair etkileyici bir konuyu işlevsel bir şekilde aktarmış ve ele aldığı sorunu eleştirel ve gerçekçi bir yaklaşımla yansıtmıştır. Oyunun başkarakteri Pembe'nin yaşadığı dram, eserin temelini oluşturmuş ve eser ismini bu karakterden almıştır.

> "*PEMBE:(Yalnızdır, hırsla havanda bir şeyler dövmekte ve kendi kendine mırıldanmaktadır.) Pembe garı kim oluyomuş canim? Alt tarafi bi garı parçası.... Saçı uçun, aklı kısa, hem de ihtiyar, Üf desen, gidecek... Hıh!... Ülen, siz ekek oldunuz da, Gocabey oldunuz da, çavıs oldunuz da ne halt ettiniz? Hani, nerenizden belli ekekliğiniz? Ekek.. O... Topunun da boynu altında galın işallah. Garı dediniz mi, yokadan bakasınız, kendinizi matah bişe sanırsınız. Tüh!*"[255]

3.2.3.Olay Dizisi

Pembe ve kızı Kezban, zor koşullar içinde hayatlarını sürdürmektedir. Pembe, kocasının bir gün geri döneceğine inanarak onu beklerken ve kızıyla birlikte yaşam mücadelesi vermektedir. Kezban babasının dönmeyeceğini düşünse de annesi ona umut aşılamaya çalışır. Pembe, kocasının köyü terk etme nedenini ve yıllar boyunca ondan gelen haberleri kızına anlatır. Kızına babasının köyde davul çalarak para kazandığını yoksulluk sebebiyle köylülerin sözlerine dayanamayıp köyü terk ettiğini anlatır. Pembe, kocasının gider gitmez mektup yazarak iyi olduğunu söylediğini ve iki ay sonra yanına uğradığını belirtir. Sonra iki üç ayda bir biraz para göndermiş fakat bir daha köye hiç gelmemiştir. Pembe, o günden sonra yirmi sekiz yıl kocasından haber alamamıştır. Aslında eşi Ali'nin nasıl biri olduğunu bilir ama kızına babasını kötülemek istemez. Bir gün, köyün ileri gelenlerinden Kocabey'in kâhyası, Kezban'ı istemeye gelir. Pembe, geçmişte kendisine acılar yaşatan bir adamın ailesine kızını vermek istemez. Komşusu Esma, bir erkeğin varlığının Kezban için gerekli olduğunu söylese de Pembe, kocasının

[255] Hidayet Sayın, *Pembe Kadın,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1998,s.40.

dönmesini bekleyeceğini ve kızını kimseye vermeyeceğini belirtir. Bu sırada Kezban, su doldururken Murat ile karşılaşır. Murat, annesinin bir iftiraya uğradığını söyleyerek Kezban'ı kandırmaya çalışır. Eve döndüğünde Pembe, kızına bir daha kuyuya gitmemesi gerektiğini tembihler ve onu korumaya çalışır. Kezban'a sinirlenerek "Bir şey bilmiyorsun. O adamın anana neler yaptığını unuttun mu?" diyerek sert davranır. Bu sırada Esma, Pembeyi yatıştırmaya çalışır. Esma, Pembe'nin Kezban'ı vermeyeceğini Murat Çavuş'a anlatır. Kocabey ve Murat, Pembe'yi ikna etmeye çalışsalar da Pembe direnir. Kocabey, her şeyi yapacağını söyleyerek neden inat ettiğini, ölürse kızının ne yapacağını sorar. Pembe, yıllar önce yaşadığı saldırıda parmakları kırılmış olsa da namusunu koruduğunu anlatır. Ve ne olursa olsun kızını koruyacağını belirtir. Pembe, yaşanan olayları muhtara anlatır. Muhtar, kimsenin zorla evlendirilmemesi gerektiğini söylese de Kezban'ın evlilik yaşı geldiği için köyde dedikoduların artığından bahseder. Pembe kadın, kocası yanında olmadığı için bu baskılarla uğraşmak zorunda olduğunu ifade eder. Köyde Kezban'ın birçok talibi vardır; akrabalarından Mehmet de Kezban'ı istemiştir fakat Pembe, kocası dönmeden kızını kimseye vermek istemez. Kezban, annesine karşı çıkarak evlenmek istediğini söyler. Bunun üzerine Pembe, kızını korumak için tüfeğini eline alır ve Kezban'ı evden çıkarmaz. Bu sırada köye bir mektup gelir. Mektup, Pembe'nin kocası Ali'den gelmiştir. Pembe, mektubu Kezban'a okutur ancak yazısı çok kötü olduğu için Kezban, anlamakta zorlanır. Kezban'ın okuyabildiği satırlardan Pembe, kocasının zengin bir patron olduğunu ve başka bir kadınla evlendiğini öğrenir. Pembe, mektubu getiren Mehmet'e kocasının nerede olduğunu sorar ancak Mehmet'in bilmediğini öğrenince, büyük hayal kırıklığı yaşar.

Köylüler bu olayı konuşurlar. Köydeki gerginlik artmıştır. Mehmet, Kezban'a babasının nerede olduğunu söylememiş olmasından dolayı pişmanlık duyar. Pembe, yaşananlardan dolayı iyice içine kapanır ve evden çıkmaz. Kezban'ın durumuna üzülen Esma ve Döndü ne yapacaklarını düşünürler. Döndü, Kezban'ı kaçmaya ikna etmeye çalışır. Kezban, annesinin sözlerine rağmen kaçmayı ve kaçarsa neler olabileceğini düşünür. O sırada Mehmet, Kezban'a babasının artık hayatlarında olamayacağını anlatır. Döndü, Murat Çavuş'u över ve Kezban'ın evlenmesini destekleyerek onu kaçması için cesaretlendirir. Pembe, sonunda kızını da alıp kocasını bulmak için gitmeye karar verir. Ancak Kezban, köyden ayrılmak istemez. Murat, Kocabey'in desteğiyle Kezban'ı zorla almak ister. Muhtar, köylüleri örgütleyerek Kocabey'in

zulmüne karşı çıkar. Kocabey, köylüleri cezalandırmak için kuyudan su vermemeye başlar. Gerginlik artarken gidecekleri gün Murat, Kezban'ı zorla kaçırmak ister. Kezban, annesini iterek tüfeği elinden alır ve Murat ile gitmek istediğini söyler. Döndü gelir ve artık kızı rahat bırakmasını ister. Pembe, büyük bir öfke içinde tüfeği eline alarak bilinçsizce ateş eder ve yanlışlıkla kızı Kezban'ı vurur. Kezban, yere yığılır ve hayatını kaybeder. Muhtar, olay yerine geldiğinde Kezban'ın öldüğünü açıklar. Pembe, büyük bir şaşkınlık içinde herkesi kovarak kızının üzerine kapanır ve acıyla haykırır.[256]

3.2.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Pembe Kadın* adlı oyununda oyun boyunca değişim ve dönüşüm yaşamayan Pembe kadın, Kezban, Kocabey, Muhtar, Murat, Esma, Döndü, Kadir ve Mehmet olmak üzere dokuz kahraman bulunmaktadır. Yazar, oyununda bu kahramanlar aracılığıyla köyde kız evladıyla birlikte hayata tutunmaya çalışan bir kadının trajedisini hem dil özellikleri hem de yaşantılarıyla yansıtmıştır. Oyun, iki ana karakterin etrafında şekillenir: Ataerkil düzen içinde erkek otoritesi ile mücadele etmeye çalışan Pembe Kadın ve ataerkil düzenin temsilcisi Murat Çavuş arasındadır. Murat Çavuş, Pembe Kadın'ın kızı Kezban ile evlenmek için tüm gücünü kullanarak baskı yapar. Ancak Pembe Kadın, herkese özellikle Murat Çavuş'a karşı durur. Bu direnişinin temel sebebi yıllar önce Murat Çavuş'un kendisine saldırmış olmasıdır. Namus ve onurunu tek başına korumaya çalışan Pembe Kadın, cehaleti ve yaşadığı zorluklar nedeniyle istemeden de olsa kızı Kezban'ın ölümüne sebep olur.

3.2.4.1.Kadın Kahramanlar

Pembe Kadın: Kocası tarafından terk edilen Pembe, tüm zorluklara rağmen tek başına ayakları üzerinde durmayı başarmış güçlü bir kadındır. Ancak bu zor hayatının ona öğrettiği katılık ve dik başlılık hem kendisi hem de kızı için yıkıma sebep olur. Güçlü, sabırlı, inatçı ve fedakâr bir anne figürüdür. Yıllar önce kendisini terk eden kocasının geri dönmesini umarak kızı için mücadele eder. Kendisini terk etse de eşi Ali'yi sevmeye devam eder ve kızına babasını asla kötülemez. Toplumsal baskılara rağmen kızını korumaya çalışır ve onun için her şeyi göze alır. Ancak baskılar karşısında bazen aşırı korumacı davranarak kızını kendisinden uzaklaştırır. Pembe, geleneklere sıkı bir şekilde bağlı ve namusunu her şeyin üstünde tutan bir kadındır. Kızı henüz küçükken tek başına yaşamına devam ederken Murat Çavuş ve adamlarının

[256]Hidayet Sayın, *Pembe Kadın,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1998.

saldırısına uğramış ve bu saldırı sonucunda parmakları kırılmıştır. Tüm gücüyle namusunu koruyan Pembe Kadın, kızı Kezban'ı da herkesten korumaya çalışır ve babası gelmeden onu kimseye vermek istemez. Yıllar geçtikçe eşine olan kini tüm erkeklere karşı olur. Ataerkil düzenin ve Kocabey'in baskısı karşısında kimi zaman çaresiz hissetse de kadın olarak tek başına ağalara başkaldıracak kadar cesur bir karakterdir. Kocasının ihanetiyle sarsılır ve hayal kırıklığına uğrayarak ne yapacağını bilemez hale gelir. Kızına daha çok bağlanır, ancak sevgisini çoğu zaman gösteremeyen Pembe, yaşadığı çaresizlik ve ataerkil düzene karşı gelme çabaları içinde istemeden de olsa kızının ölümüne sebep olur. Pembe, bir kadın olarak cinsel istismarın ve şiddetin karanlık yüzüyle karşılaşmış; eş olarak kocasının terk edişiyle yalnız bırakılmış; anne olarak ise evladını kaybetmenin tarifsiz acısını yaşamıştır. Hayatın her köşesinde yenilgiyle sınanmış bir hikâyeyi yüreğinde taşımıştır.

Kezban: Pembe Kadın'ın kızıdır. Otuz yaşlarında annesinin otoritesi altında yetişmiş, güzel bir kızdır. Köyde güzelliği herkes tarafından konuşulur ve talibi çoktur. Babasını annesinin anlattığı kadar tanır ve babasının dönmeyeceğine inanan umutsuz bir karakterdir. Yoksulluk içinde büyüyen ve çok çalışarak annesine yardım eden bir kadındır. Bu çalışma süreci onu çok yıpratmıştır. Eğer başlarında babaları olsaydı rahat yaşayacaklarını düşünerek bu konuda annesiyle tartışma yaşar. Annesinin düşüncelerine karşı çıkarak kendi hayatını kurmak istemektedir. Toplum baskısının etkisiyle evlenme isteği giderek artar ve bu durum annesiyle sık sık çatışma yaşamasına yol açar. Evlilik yaşının geçtiği ve hâlâ evlenmediği için köyde alay konusu olur ve hakkında konuşulanları duydukça üzülür. Köydeki dedikodular ve evlenme baskısı altında ezilir, bu baskılardan ve yaşadığı zorluklardan kurtulmak için Murat Çavuşla evlenmek ister. Kocabey'e annesi ve kendi gücünün yetmeyeceğini düşünerek bu kararı alır. Ancak yaşadığı çaresizlik, onu sonunda büyük bir trajediye sürükler.

Esma: Geleneksel değerleri savunan, Pembe'yi ikna etmeye çalışan güçsüz bir köylü kadındır. Kadının ancak bir erkek sayesinde güçlü olabileceğine inanır ve bu düşüncelerini Kezban'a aşılamaya çalışır. Murat Çavuş'un sözleriyle Kezban'ı kandırmak için sık sık onların evine gider. Ağaya iyi görünmek için Kezban'a akıl verir. Pembe'ye başlarında bir erkek olmadığı için Kocabey'e gücünün yetmeyeceğini söyleyerek ne istiyorlarsa yapmalarını önerir. Arabuluculuk görevi yapar. Kocabey'in baskısı karşısında sessiz kalır. Hayatta kalmak için uzlaşmacı bir tavır sergiler. Eşi

tarafından şiddet görmesine rağmen evli olmayı bir güç kaynağı olarak görür. Bu durum, onun toplumsal ve kişisel çaresizliğini ortaya koyar.

Döndü: Esma ile aynı fikirde olan toplumsal baskılar karşısında sessiz kalan bir kadındır. Kezban'ın Murat ile kaçması gerektiğini düşünür ve onu cesaretlendirir. Murat Çavuş'un gücüyle baş edemeyeceklerini söyleyerek Kezban'ı bu konuda ikna etmeye çalışır. Annesinin otoritesi altında olmamasını istediği için kadının özgür bir şekilde kararlarını alması gerektiğini savunur ve bu sebeple Kezban'a destek verir.

3.2.4.2.Erkek Kahramanlar

Murat Çavuş: Kocabey'in kâhyasıdır. Kocabey'in tüm kirli işlerini yapar. Kocabey'in etkisi altında kalan Kezban'ı elde etmeye çalışan fırsatçı bir adamdır. Aşktan çok güç kazanmak için Kezban'a yaklaşmaktadır. Kötü niyetli olan Murat, Kezban'ı yalanları ile kandırmaya çalışır ve Kezban'ı zorla kaçırmaya çalışırken şiddet kullanmaktan çekinmez. Yıllar önce Pembe'nin namusuna göz koyan birisidir ve kendisine iftira atıldığını söyleyerek halkı masum olduğuna inandırmaya çalışır. Kocabey'in gücünden faydalanarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket eder ve istediği her şeyi rahat ve korkusuz bir şekilde gerçekleştirir.

Kocabey: Köyün Bey'idir ve gücü elinde bulunduran, baskıcı ve zorba bir karakterdir. Köylüler üzerinde otorite sahibidir ve istediğini elde etmek için tehdit ve zorbalık yöntemlerine başvurur. Köyün ileri gelenlerinden biri olarak amacına ulaşmak için her yolu deneyen bir karakterdir. Köylüleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanır ve acımasız bir tavır sergiler. Köyde bulunan tek su kuyusu ona aittir ve köylüler söylediklerini yapmadıklarında kimseye su vermez. Köylüleri çalıştırırken işine yaramayan birini hemen işten çıkarır. Bu sebeple gücüne ve otoritesine sonuna kadar güvenir. Ataerkil düzen içinde kendisine karşı gelen tek kadın Pembe'dir. Gücünü göstermek için onu tehdit ederek ikna etmeye çalışır. Kezban'ı elde etmek için her şeyi yapar. Gücü ve zalimliği ile köydeki herkese korku salan bir karakterdir.

Tomtom: Asıl adı Ali'dir. Unvanı ile anılmaktadır. Pembe'nin yıllarca beklediği ancak bir daha geri dönmeyen kocasıdır. Başka bir hayat kurmuş ve ailesini terk etmiştir. Onun yokluğu, Pembe ve Kezban'ın yaşamındaki en büyük boşluklardan biri olarak hissedilir. Geçmişte köyden kaçmış olan Ali'nin yıllar sonra zengin bir adam olduğu haberi bir mektupla gelmiştir. Ancak, oyunda işlevsel bir karakter değildir.

Muhtar: Asıl ismi Emin'dir. Adaletli ve halkın yanında yer alan biridir. Pembe, olayları muhtara anlatınca ona yardım etmeye çalışır ve zorla hiçbir şeyin olmayacağını düşünerek Kocabey ile konuşur. Pembe'nin gönül rızasının alınması gerektiğini savunur. Köy halkını korumaya çalışan bir karakter fakat Kocabey'in gücü karşısında zaman zaman çaresiz kalır. Sorunları çözmek için genellikle uzlaşmacı bir tavır sergiler ve zorbalığa karşı durmaya çalışır. Kocabey'in zalimliği ve acımasızlığı karşısında köylüleri örgütleyerek ona karşı direniş başlatır. Pembe'ye yardım etmek için elinden geleni yapar ancak trajik sonu engellemeyi başaramaz.

Kadir: Irgatlık yapan bir köylüdür. Kocabey'in köpeğini öldürdüğü için onun gadrine uğramış ve işten çıkarılmıştır. Mehmet ile yakın arkadaştır. Kocabey'in zalim tavırlarından ve haksızlıklarından çok yorulmuştur. İş yükü ağır olmasına rağmen emeğinin karşılığını alamaz. Kocabey tarafından kovulur. İşten çıkarıldıktan sonra Kocabey'in işlerinde çalışmayı reddeder ve Muhtara başvurarak bekçilik işi ister ve daha sonra bekçi olarak çalışmaya başlar.

Mehmet: Irgatlık yapan dürüst bir köylüdür. Çobanlık yaparak geçimini sağlayan Mehmet, kaval çalmayı bilmediği için Kocabey tarafından kovulacağı endişesini taşır. Kezban'a âşık ona yardım etmek isteyen bir karakterdir. Pembe'nin uzaktan akrabasıdır. Kezban'ı istemiş olsa da kendisine verilmemiştir. Kezban ve Pembe'ye yardım etmek için elinden geleni yapar. Onlara yardım etmek isterken Kocabey'in adamları tarafından kullanılmıştır. Babasının yerini söylemediği için Kezban'a karşı suçluluk duyar. Onun için bir şeyler yapmak istese de elinden hiçbir şey gelmez.

3.2.5.Mekân

Yazarın *Pembe Kadın* adlı oyununda olaylar Yakalı köyünde geçmektedir. Hidayet Sayın, köy yaşantısının gerçekliği içinde kadın sorununu Pembe karakteri üzerinden işler ve bu karakterin açık, samimi üslubuyla oyunun gerçekliğini güçlendirir. İki perdeden oluşan oyunda mekânlar hem açık hem de kapalı alanları içermektedir. Fiziksel mekânlar arasında Pembe Kadın'ın evi, köy odası ve su kuyusu bulunur. Oyunun mekânları, Yakalı köyünü derinlemesine betimlemektedir. Pembe Kadın'ın evi, tek başına zor bir yaşam sürdüren Pembe'nin mücadelesini ve direnme gücünü simgeler. Köy odası, köy halkının toplanarak kararlar aldığı önemli bir mekândır. Muhtar, köyle ilgili herhangi bir konuda köylüleri burada toplayarak karar alır.

Su kuyusu ise köylülerin su alabileceği tek kaynak olan, Kocabey'in kontrolündeki kuyudur. Bu durum, köylülerin Kocabey'in baskısı altında olduğunu gösterir. Oyun, Yakalı köyünün günlük yaşamını ve toplumsal dinamiklerini bu mekânlar aracılığıyla etkili bir şekilde sunar.

> *"Pembe Kadın oyununun geçtiği köy, eski köylere göre bir takım değişimlerin yaşandığı bir köy ama gene de ağalık sistemi, muska, köklü gelenekler, baskı, bilgisizlik ve cahillik sürmektedir. Tüm bunlara karşın köyde iyiye doğru bir değişim yaşanmaktadır. Köy kadını tarlasında didinip duran, bakabileceğinden daha fazla çocuk doğuran, olan ile olması gereken arasındaki farkın bilincinde olmayan, kabullenmiş, kendisine söylenene inanmış, ardını araştırmamış bir kadın modelidir. Pembe Kadın da bu kadınlardan sadece birisidir. Geçen zaman içinde giderek etrafındaki insanlardan ve yaşadığı gerçeklikten kendisini soyutlamış olan Pembe Kadın, ilgisiz ve sorumsuz kocasının ardından kalakalmış giderek katılaşmıştır. Pembe Kadın, içinde bulunduğu durumdan akılcı bir çözümle kurtulabilecekken bilgisizliği ile hiç yapmaması gerekeni yapar. Pembe'nin kişiliğinde Anadolu kadının çaresizliği ve unutulmuşluğu gizlidir. Pembe Kadın oyunun sonunda bir çözüm üretemez hatta suç işler. Ancak seyirci onun işlediği cinayeti bir suç olarak değil o güne kadar yaşadıklarına verdiği bir tepki olarak değerlendirir."* [257]

3.3.6.Zaman

Hidayet Sayın, oyunda zamanı işaret eden genel terimler kullanır. İlk perde de Pembe Kadın'ın evi betimlenirken köy odasında "köy odası 1935" yazılı bir tablodan bahsedilir. Bu detaydan hareketle olayın 1935 yılında gerçekleştiği anlaşılır. İlk perde ile ikinci perde arasında kısa bir zaman aralığı olduğu görülür. İlk perde de olayın yaşandığı an öğleüzeridir. İkinci perde de aynı mevsim ve zaman dilimi yaşanırken olaylar belli bir kronolojik sırayla ilerler. *Pembe Kadın,* oyununda her ne kadar zaman, doğrusal bir yapıya sahip olsa da sürekli geriye dönüşler yapılır. Olayların dramatik ve psikolojik boyutları kahramanlar üzerinden aktarılır. Oyun, Pembe ve Kezban'ın zorlu yaşam mücadelesiyle başlar ve olaylar birbirinin üzerine eklenerek dramatik bir sona ulaşır. Özellikle Pembe'nin uzun yıllar boyunca kocasını beklemesi, kızını koruma çabası ve Kezban'ın kaçırılmak istenmesi gibi olaylar belirli bir sırayla gelişerek

[257] Hidayet Sayın, "Pembe Kadın Anlatılıyor", *Kent Oyuncuları Dergisi*, S:20, İstanbul, 1965,s.6. Aktaran, Gürol Tombul, " Değişen Değerler Açısından Hidayet Sayın ve Bunun Uzak Dünyalar, Köklerdeki Kurtlar Oyunlarına Yansıması", s.72.

başlangıç, gelişme ve sonuç şeklinde ilerler. Geriye dönüşler ise geçmişte Pembe'nin yaşadığı olaylardan dolayı aldığı kararların ve zihninin geçmişle iç içe geçmiş yapısının yansımasıdır. Örneğin Pembe, köyden ayrıldıktan sonra kocasından yirmi sekiz yıl boyunca haber alamaz; çaresizlik içinde sürekli bir bekleyiş içinde olduğu görülür.

3.3.Köşe Kapmaca(Küçük Devler)

Hidayet Sayın, *Köşe Kapmaca* adlı oyununu 1968 yılında kaleme almıştır. Oyunun ilk baskısı 1982 yılında Devlet Tiyatroları Yayınevi tarafından yapılmıştır. Oyunun ikinci baskısı ise 2022 yılında Cinius Yayınevi tarafından yayımlanan *Toplu Oyunlar 27* adlı eserin içinde yer almıştır. Köy oyunlarının üçüncüsü olan *Köşe Kapmaca* adlı oyunu iki perdeden oluşmaktadır. Yazar, oyunu tamamen kurgu olarak oluşturduğunu ve yazım sürecinin içinde oluşan istek ve coşkunun bir sonucu olduğunu ifade etmiştir. Yazarın *Köşe Kapmaca* adlı oyunu, komedi türünde yazılmasıyla diğer köy konulu oyunlarından farklılık gösterir.

> *"Köşe kapmaca, benim komedi türünde kaleme aldığım oyunlardan biridir. Bu oyunda köy koşulları diğer oyunlarımdan farklı olarak daha umut verici bir çizgide ele alınmıştır. Genelde köyde ebeler vardır ve onlar köy halkı için önemsenen kimselerdi. Iraz'ın diğer köy kadınlarından Pembe kadın gibi ataerkil yapı içinde var olma savaşı içine girmiş bir kadındı. Her ikisi de ataerkil düzenin temsilcisi erkek kimlikler karşısında galip gelirler. Iraz, aklıyla Lokman Hekim karşısında bir galibiyet kazanırken Pembe kadın cesareti ile boyun eğmeden ağa karşısında davasını kazanır. Pembe kadın oyununun sonunda kızını kaybeder ancak diğer taraftan davasında galip gelmiştir."*[258]

Hidayet Sayın'ın *Köşe Kapmaca* adlı oyunu 1968 yılında İstanbul Kent Oyuncuları tarafından sahnelenmiştir. Oyunu Yıldız Kenter yönetmiş ve başrolünü Şükran Güngör üstlenmiştir. Oyunda bir tıp şarlatanı ile köy ebesi arasındaki çatışma ele alınır. 1982 yılında Bursa Devlet Tiyatrosu'nda ve İzmir Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. Bursa Devlet Tiyatrosu'nda *Köşe Kapmaca* adıyla sahnelenen oyun, Sevinç Altınok tarafından sahneye koyulmuş ve büyük beğeni toplamıştır. Ayrıca, 1986

[258] Bkz.,Ek1.

yılında Antalya Şehir Tiyatrosu'nda ve 1993 yılında Diyarbakır Şehir Tiyatrosu'nda da sahnelenmiştir.[259]

3.3.1.Oyunun Konusu

Köşe Kapmaca adlı oyunda, bir köyde yaşayan ve hastalıktan kocasını kaybeden, dul kaldığı için köy halkı tarafından baskı gören Dürdane'nin yaşadıkları anlatılmaktadır. Oyunda Dürdane'nin kocası ölünce başta Hacı Lokman adındaki fırsatçı olmak üzere Iraz'ın deli oğlu Veli, kayınbiraderi Nuri ve sabıkalı onbaşı Sami, Dürdane'nin peşindedir. Lokman onu ele geçirebilmek için sakalını bile kesmeye razı olur. Üfürükçülükte rakibi olan ebe Iraz'ın oyununa gelerek köylüye rezil olur. Sabıkalı Sami'nin zorbalığı da fayda etmez ve sonunda kayınbiraderi Dürdane'yi alır ve köyden götürür. Köy hayatında ahlaki değerlerin yıpranışı ve geleneksel yaşamın getirdiği zorluklar ele alınır. Köy halkı, değişimin gerisinde kalarak modernleşme çabalarına ayak uyduramaz. Bu bağlamda köy yaşam tarzının köylülerin tutum ve düşünce yapıları üzerindeki etkileri gözler önüne serilmektedir. Yazar, yakından tanıdığı köy insanının saf hallerini oyununda yansıtmaktadır. Oyunda anlatının merkezinde Iraz ve Lokman adında iki karakter yer alır. Bu iki karakter arasındaki çatışma, onların düşünce yapılarındaki ve değer yargılarındaki temel farklılıkları ortaya çıkarır. Iraz, köy halkı için elinden geleni yapan, yardıma muhtaç insanlara destek olan ve manevi değerleri ön planda tutan bir karakterdir. Lokman Hekim ise kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, insanların inançlarını sömürerek maddi kazanç elde etmeye odaklanan bir karakterdir. Yazar, bu iki zıt karakterin çatışmasını temel alarak köy hayatındaki sorunları gözler önüne serer. Bunu yaparken oyununu komedi türünde ele alarak toplumsal meselelere mizahî bir dokunuşla yaklaşır.

Köy gerçeğini yakından tanıyan Hidayet Sayın, bu oyununda cahil köylüyü maneviyat istismarıyla ezen tipleri ele almıştır. Kendisi bu konuyu şu sözleri ile ifade eder: "*Halkın eğitim seviyesine göre kendini ayarlamış, büyüğü küçüğü birçok şarlatan, insanların dertlerine deva aramak istediğini sürdürüp kolay yoldan zengin olmanın ve ün yapmanın yollarını bulmuşlardır. İnsanların böyle fırsatçı insanlara inanma ihtiyaçları oldukça bunlar her toplumda at koşturmaya fırsat bulacaklardır."*[260]

[259] Sayın, a.g.e.,s.28-50.
[260] Bkz.,Ek1.

3.3.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın, çok iyi bildiği ve uzun yıllar gözlemleme şansı bulduğu köy insanların hayatlarını kaleme alarak sahneye taşır. Hidayet Sayın, oyunda maddi ve manevi değerler arasındaki çatışmayı gösterirken köy hayatında kadının yaşadığı zorluklara da dikkat çekmektedir. Kadının bir nesne olarak görülmesi, düşünceleri önemsemeden bir eşya gibi alınıp satılması ve değer verilmemesi gibi durumlar yazar tarafından gözler önüne serilir. Oyunda Iraz ve Lokman Hekim arasındaki çatışma ve yarışma haline gelen rekabetin kazananı yoktur. Oyunun sonunda herkes tarafından istenen Dürdane, Nuri ile beraber köyden ayrılır. Yazar, Lokman ve Iraz'ın her meseleyi aralarında bir tartışma, bir yarışma konusu haline getirmelerinden yola çıkarak insanların hayatlarında tuttukları köşeleri başkalarına kaptırmamak uğruna nasıl mücadele ettiklerini hatta bu uğurda her şeyi yapabilecek hale geldiklerini ironiyi kullanarak yansıtır. Oyunun isminin ilham kaynağı bu mücadele olmuştur. Yazar, karakterleri aracılığıyla insanların isteklerini kaçırmamak amacıyla "köşe kapmaca" oynar gibi yaşamlarını mizahî bir dille ortaya koyar.

"OMAR — Çok şükür yarabbi!

NURI — Hepiniz de sağ olun... Hoşça kalın.

DÜRDANE ─(Ağlamaklı babasına sarılır) Yakında ararım seni. buba!.. Çok yakında... Kendine iyi bak. Seni bırakıp gidiyom sanma... Anla beni buba! Kasagıcağnan.

NURI — (Acele eder) Dürdane!

MUHTAR — Çocuklar! Sabahı bekleseniz, iyi olma mıydı?

NURI ─Yo. Gari buranın tadı çoktan kaçtı.

DÜRDANE ─(Iraz'a) Nene!.. Eksik olma. Hakkini helâl et...

MUHTAR — Güle güle çocuklar!

OMAR - (Gözlerinden iki damla yaş süzülür) Yolun açık olsun yavrum!

VELI ─ (Şaşkın) Ana be, gidiyo kız.

IRAZ — Her bisey gönül hosluğunnan oğlum. Ne yapalım?

VELI ─Herifçioğlu aradan kaptı külâhı, gidiyo. Elim hamur, karnım aç.

IRAZ ─Kısmet buymuş oğlum. Ben sana ne kızlar bulurum, onun gibi.

VELİ─ (Yenik bir ifade ile) Arpa, buğday, yem dedi, Kart oğlansın sen dedi.

MUHTAR— Şu Hacının böyle yapacağı heç aklıma gelmezdi doğrusu. Zati şu adamı benim heç gözüm tutmuyordu.

IRAZ- (Ters ters Muhtar'a bakar) Simdi de öyle mi oldu? (Bu sırada soldan davul, zurna sesleri gelmeye baslar) İşte, geldiler... Tam vaktinde geldiler.
MUHTAR─ Bu vakitte? Bu da nesi?
IRAZ─ Cümbüş eksiksiz olsun bari.
MUHTAR─ Yoksa sen mi?
IRAZ─ Hacının şanına uysun dedim, o kadar. (Ses gitgide yaklaşır)
MUHTAR─ Vallah pes Nene! Kim demiş kadınlar akıllı değil diye? (Gülüşürler)
OMAR─ Kız bana bıraksaydı, ben çoktan Veli'ye vermiştim Dürdane'yi, emme dinlemedi sözümü.
IRAZ─ Bırakın şimdi ıvırı zıvırı. Yorgan gitti, kavga bitti. Hadi, şimdi doğru Hacı'nın evine. Cümbüş bitmedi daha."[261]

3.3.3.Olay Dizisi

Hacı Lokman, Omar ile hasta damadı hakkında konuşmaktadır. Hacı Lokman, köyde hastaları iyileştiren ve ilaç yazan biri olarak tanınmaktadır. Doktor mektebinde hoca olması teklif edilmiş, ancak bunu kabul etmemiştir. Omar, ile yaptığı konuşmada, damadının durumundan bahsederler. Omar, geceleri uyuyamayan Osman için bir ilaç istemektedir. Lokman, Omar'a Dürdane'nin eşinin ölmesi halinde onu zengin biriyle evlendirmesi gerektiğini ve damadının yaşamayacağını söyler. Hafize, hocaya bitkileri getirdiğinde Lokman, Hafize ile konuşmaya başlar. Dürdane ile arasının nasıl olduğunu sorar ve söyleyeceklerini kimseye anlatmamasını ister. Lokman, Dürdane'nin kocasının yakında öleceğini ve dul kalacağını söyleyerek onunla evlenmek istediğini dile getirir. Eğer Hafize, ona yardım ederse para vereceğini belirtir. Hafize, Dürdane'ye giderek dul kalırsa yeniden evlenmesi gerektiğini ima eder. Dürdane, Iraz Ninenin yanına giderek çocuğu olması için beline yakı yaptırır. Kocasının durumunu anlatır ve iyileşip iyileşmeyeceğini öğrenmeye çalışır. Osman, kısa süre sonra vefat eder. Osman'ın ölümünden sonra köyde çeşitli insanlar Dürrdane'yi istemeye başlar. Bunlardan biri de Iraz'ın oğlu Veli'dir. Iraz, Lokman'ın Dürdane'ye göz diktiğini söyleyerek Hafize'nin ağzını arar. Iraz Nine, Lokman'ın yalancı olduğunu ve Dürdane'nin bu evliliğe zorlanmaması gerektiğini düşünmektedir. Iraz'ın oğlu Veli, şehirden köye döner. Köyün azası olmasına rağmen kimse onun sözünü dinlemez. Annesi, şehre gidip Hacı'yı şikâyet etmediği için sinirlenir. Iraz Nine, bu işi kendisi halletmeye karar verir. Önce

[261] Hidayet Sayın, *Köşe Kapmaca*, Devlet Tiyatroları Yayınları, Ankara,1982.s.127-128.

muhtara, sonra da jandarmaya gideceğini söyler. Muhtar, Iraz Nine'nin geldiğini Lokman'a anlatır. Yakında köye bir hükümet ebesi geleceği haberi yayılır. Nuri, Iraz Nine'nin ebeyi köye sokmayacağını söyler. Lokman, Dürdane'nin Iraz'ın yanına gittiğini öğrenince sinirlenir ve Omar'a bağırarak "Sen nasıl babasın? Ya kızın hastalanırsa?" diye tepki gösterir. Hafize, Dürdane ile konuşarak dul bir kadının evlenmesi gerektiğini söyleyerek Lokman'ı övmeye başlar ve onu ikna etmeye çalışır. Övgülerle herkesin kızını ona vermek istediğini söylese de Dürdane pek ilgilenmez.

Iraz Nine, Dürdane'yi oğlu Veli'ye isteyeceğini söyleyince Veli, bu teklifi kabul eder. Muhtar da Dürdane'nin yanına gelerek evlenmesi gerektiğini yoksa köyde dedikoduların artacağını anlatır. Dürdane, kocasının acısının henüz taze olduğunu ve evlenmek istemediğini söyler. Hafize, köye ebenin geleceği haberini getirir. Iraz, bu habere sinirlenir ve köylülerin Lokman'a destek verdiğini düşünerek ona karşı durmaya devam eder. Dürdane, kocasının yasını tutmaya devam ederken Hafize, konuştuklarını Lokman ve Omar'a anlatır. Lokman, işi uzatmadan imam nikâhı kıymak ister. Omar, dedikoduların çıkacağını söylese de Lokman, bunu umursamaz. Nuri, olanları duyunca Omar ile konuşur ve bunların uygun olmayacağını söyler. Ağabeyinin emaneti olan Dürdane'yi koruyacağını belirtir. Köylülerden Sami de Dürdane'yi ister ve onu rahatsız eder. Lokman, çeşitli otlar kullanarak bir su hazırlar ve muhtara verir. Bu suyun içenleri etkisi altına alacağını iddia eder. Bir süre sonra köye bir sağlıkçı geleceği duyulur. Lokman, köylüyü sağlıkçıya karşı doldurur. Muhtara, sağlıkçıyı gönderdikten sonra Iraz ile hesaplaşacağını söyler. Iraz Nine, Lokman'a oyun oynamayı planlar. Oğluna Dürdane'nin ağzından bir mektup yazdırarak Lokman'ı evine çağırır ve sakalını kesmesini ister. Lokman, mektubu okuyunca sakalını keser. Iraz Nine, Lokman'ı Dürdane'nin evinin önünde rezil etmeyi planlar. Dürdane, Nuri'ye korktuğunu köyün tadının tuzunun kalmadığını söyleyince Nuri, Dürdane'yi yalnız bırakmayacağını ve hocanın zenginliğinden de Sami'nin kabadayılığından da korkmadığını söyler. Kendisiyle beraber köyden ayrılmasını ister. Dürdane, ona güvendiği için kabul eder. Bu sırada Muhtar, köye kaymakam ve sağlıkçının geleceğini haber verir. Sami, Omar ile konuşur ve Dürdane'yi verirse ona zeytinliğini vereceğini söylese de Omar, kızının evlenmek istemediğini belirtir. Iraz'ın planı işe yaradığı için Dürdane'nin evinde hocayı yakalarlar. Köylüler, Lokman'ın gerçek yüzünü görür ve onu istemezler. Muhtar, jandarma çağırır. Dürdane, Nuri ile köyden ayrılmaya karar verir. Dürdane, babasıyla

vedalaşırken üzgündür. Sami, Dürdane'yi kaçırmak ister ancak başarısız olur. Sami, tüfekle ateş eder fakat silahı tutukluluk yapar. Köylüler üzerine atlayarak onu etkisiz hale getirir. Dürdane, köyden ayrılırken herkesle vedalaşır. Iraz Nine, oğluna daha iyi bir kız bulacağını söyler. Muhtar ile birlikte Lokman'ın gidişini davul ve zurna ile kutlarlar.[262]

3.3.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Köşe Kapmaca* adlı oyununda, oyun boyunca değişim ve dönüşüm yaşamayan Iraz, Lokman, Dürdane, Omar, Muhtar, Hanife, Veli, Sami ve Nuri olmak üzere dokuz kahraman bulunmaktadır. Yazar, köy oyunlarını kaleme alırken dil ve davranışlara özen göstermiş; köy insanlarının diyaloglarını ağız özellikleriyle yansıtmıştır. Oyunda, iki ana karakter olan Iraz ve Lokman Hekim'in diyalogları aracılığıyla köy yaşamındaki zorluklar, gelenekler ve yaşam tarzı gözler önüne serilmektedir. Oyunun temeli, Anadolu'daki üfürükçülük ve benzeri aldatmacalarla saf ve cahil köylüyü kandıran yobaz, düzenbaz ve kötü kişilerin eleştirisine dayanmaktadır. Bu kişiler, oyunda gülünç bir hale getirilerek eleştirilmektedir. Herkesin arzuladığı bir figür olan Dürdane'nin köy halkı tarafından yaşadığı baskı oyunun genel atmosferini tamamlamakta ve eser boyunca önemli bir rol oynamaktadır. Oyunda, karakterler farklı ahlaki yönleriyle dikkat çeker. Güçlü ve zayıf iradeli, iyi niyetli ve çıkarcı karakterler arasındaki çatışmalar, toplumsal düzenin nasıl şekillendiğini gösterir. Oyun, Dürdane'nin özgürlüğünü kazanması ve Lokman'ın gerçek yüzünün ortaya çıkması gibi unsurları vurgulayarak, adaletin ve doğruluğun galip geldiğini ortaya koymaktadır.

3.3.4.1.Kadın Kahramanlar

Iraz: Köyün yaşlı ebesidir ve köy halkına yardımcı olur. Köylüler tarafından sevilen, adalet duygusu güçlü, akıllı, inatçı ve cesur bir karakterdir. Hacı Lokman'ın oyunlarını fark eder ve ona karşı köy halkını örgütler. Kendi yöntemiyle Hacı Lokman'a bir ders vermeyi başarır ve köyün çıkarlarını gözetir. Loman'a, Dürdane'nin ağzından bir mektup göndererek köylülere onun gerçek yüzünü göstermiş ve köyden gitmesini sağlamıştır. Lokman'ın insanları kandırdığını düşünerek onunla sürekli tartışma halindedir. İnsanları kandırdığı için devlet büyüklerine onu şikâyet etmiş ve köye sağlıkçı gelmesini sağlamıştır. Kendisi de köylülere sağlık hizmetleri konusunda yardımcı olur ancak Lokman gibi maddi kazanç sağlamaz, sadece köylülerin verdiği

[262]Hidayet Sayın, *Köşe Kapmaca*, Devlet Tiyatroları Yayınları, Ankara,1982.

hediyeleri alır. Oğlu Veli'yi çok sever ve onun için en uygun eşi bulmak ister. Dürdane'yi çok sevdiği için eşi öldükten sonra onu oğlu ile evlendirmek ister. Eşi ölmeden öce çocuk sahibi olması için ona yakı yapar. Lokman'ın onunla evlenmek istediğini öğrenince çok sinirlenir ve bunu engellemeye çalışır. Dürdane'nin zorla evlendirilmesine karşıdır. Köye ebe geleceğini duyduğunda sinirlenmiştir çünkü yıllarca bu işi yaptığını ve tecrübesinin görmezden gelindiğini düşündüğü için üzüntü duymuştur. Fakat köye ebe olarak gelen genç ve tecrübesiz kızla konuşunca içi biraz rahatlamıştır. Köye ebe gelmesi üzerine Iraz, planını uygular. Lokman Hekim'in bu yaptıklarından sonra Muhtar ile konuşarak köye sağlıkçı getirmesini ister. Iraz ve Lokman'ın sağlık hizmetleri karşında verdikleri tepkiler farklılık gösterir. Iraz, köy halkı için elinden geleni yapmaya çalışan, ebeliği daha işlevsel olan bir karakterdir. Lokman ise insanların inançlarını sömüren, çıkarcı ve maddiyata önem veren bir karakterdir.

Dürdane: Omar'ın kızı ve Osman'ın eşidir. Genç yaşta eşini hastalıktan dolayı kaybetmiş dul bir kadındır. Kocasını seven, çocuk özlemi yaşayan genç ve güzel bir kızdır. Evdeki her işi yapar, ayrıca tarlada çalışır; çalışkan ve güçlü bir karakterdir. Eşinin ölümünden sonra köy halkının baskısına maruz kalır. Genç ve güzel bir kadının dul kalması halinde dedikoduların peşini bırakmayacağı düşüncesiyle evliliğe zorlanır. Dürdane, eşini yeni kaybetmenin acısını yaşarken kendisiyle evlenmek isteyenleri umursamaz. Babasının söylediklerini de önemsemeden aklını ve iradesini kullanarak kendi hayatı hakkında karar verir. Iraz Nine'yi çok sevmesine rağmen onun oğlu ile de evlenmek istemez. Lokman Hekim'in kendisi için vaat ettiği hiçbir şeyi kabul etmez. Köylülerin baskılarından yorulan Dürdane, sonunda Nuri'ye güvenerek köyden ayrılma kararı alır ve özgürlüğünü kazanır.

Hanife: Çıkarcı ve kolayca yönlendirilebilen bir karakterdir. Para için her şeyi yapabilecek biridir. Lokman Hekim'e yardımcı olarak ona çeşitli bitkiler getirir ve ilaç hazırlamasına yardım eder. Lokman Hekim'in vaatleri karşısında onun tarafını tutar ve Dürdane'yi ikna etmeye çalışır. Dürdane'ye Lokman'dan haber getirir, onunla evlenirse çok rahat edeceğini, kendisi için hediyeler gönderdiğini söyleyerek onu kandırmaya çalışır. Arabuluculuk yaparak haberleri duyurur. Erkek çocuk özlemi vardır, bu sebeple Iraz'ın yanına gider. Sonunda Dürdane'yi ikna edemez ve Lokman ile birlikte rezil olur.

3.3.4.2.Erkek Kahramanlar

Lokman Hekim: Köyde hastaları iyileştiren biri olarak tanınan ancak kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bir karakterdir. Hacı Efendi olarak anılır. Köy halkı tarafından her söylediğine inanılan ve çok şey bildiğini düşünen yaşlı bir insandır. İşlerini hep gizli yapar. Kendini çok över ve doktorların bile yapamadığı işleri çözebildiğini iddia eder. Köylünün inançlarını kullanarak onları sömüren bir karakterdir. Bu nedenle Iraz ile sürekli çatışma halindedirler. Herkesi iyileştirdiğini köylüye inandırır ve yaptıklarından maddi kazanç elde eder. Güçlü ve etkili biri gibi görünse de aslında kurnaz ve bencil bir insandır. Lokman Hekim, insanların bilgisizliğinden faydalanarak onları kandırır. Köy halkının yararına olacak herhangi bir şeyi kendi çıkarı için kabul etmez. Köye sağlık hizmetlerinin gelmesini engellemeye çalışır. Muhtara bir dinçlik suyu bulduğunu ve yirmi yaş gençleşeceğini söyleyerek bu haberin köyde duyulmasını sağlar. Herkesin bu ilaç için onu arayacağını iddia eder. Osman, hastalandığında Omar'ı kızını zengin birine vermesi için tembihler ve Osman öldüğünde ise Dürdane'yi kendisine vermesi için Omar'ı ikna etmeye çalışır. Dürdane'yi elde etmek için çeşitli planlar yapar ve köy halkını örgütler. Ancak Iraz, onun gerçek yüzü ortaya çıkardığında köylüler ona karşı gelir; itibarını kaybeder ve köyden ayrılmak zorunda kalır.

Muhtar: Lokman Hekim'in etkisinde kalarak onu sürekli öven ve her dediğini yapmaya çalışan bir karakterdir. Köy halkına yardım etmek yerine, farkında olmadan onlara zarar veren saf biridir. Köydeki yaşam koşullarını iyileştirmek yerine, gelecek yenilikleri desteklemez. Lokman'ın söylediklerine uyarak onun Iraz'a duyduğu kini kendisi de beslemektedir. Hocadan şifa beklemesi, kendi çıkarına göre hareket etmesi yönüyle köy halkı için zayıf bir muhtar tipidir. Oyunun sonunda Lokmanın gerçek yüzünü görmüş, Iraz'a yönelik düşünceleri değişmiş ve onun akıllı bir kadın olduğunu vurgulamıştır.

Omar: Dürdane'in babasıdır. Zayıf iradeli ve baskılara boyun eğen bir babadır. Kızının iyiliğini düşündüğü anlar olsa da çoğu zaman çevresindekilerin etkisinde kalır ve ona tam anlamıyla destek olamaz. Saf ve hemen herkese inanabilecek bir karakterdir. Kızının eşi öldüğünde zengin olduğu için Lokman ile evlendirmek ister. Lokman'ı çok sever ve onu sürekli över. Damadı Osman, hasta olduğunda, onun yanına giderek şifa vermesi için medet umar. "Bir insanın parası yoksa değeri yok" diye düşünür.

Yoksulluktan dolayı çok zorluk çekmiştir ve bu nedenle kızını evlenmesi için ikna etmeye çalışır. Çevrenin baskıları ve kızı hakkında söylenen dedikoduların etkisiyle kızını evliliğe zorlamaktadır. Lokman'ın her dediğini kabul eder çünkü kabul etmezse çarpılacağını düşünür. Ancak, sonunda Dürdane'nin kendi yolunu çizmesine engel olmaz.

Veli: Iraz'ın oğludur. Kırk yaşlarında olmasına rağmen evlenmemiştir. Köyün azasıdır fakat köyde sözü dinlenen biri değildir. Saf biri olduğu için deli olarak anılır. Annesinin söylediği her şeyi yapar. Lokman'a, Dürdane'nin ağzından mektup yazarak Iraz'ın planını gerçekleştirmesine yardım eder. Dürdane'ye âşıktır ve onunla evlenmek ister. Dürdane'nin köyden ayrılmasına çok üzülür. Annesi ise kendisi için evlenecek daha güzel bir kız bulacağını söyler.

Nuri: Osman'ın kardeşidir. Ağabeyinin emaneti olan Dürdane'yi korumaya çalışan dürüst ve vicdanlı bir karakterdir. Dürdane'yi zorla evlendirmek isteyenlere karşı çıkar ve onun mutluluğunu her şeyin önünde tutar. Dürdane'yi korumak için herkese karşı gelir ve cesur bir duruş sergiler. Lokman'ın zenginliğini, Sami'nin kabadayılığını ve Omar'ın sözlerini umursamaz. Sonunda, Dürdane ile köyden ayrılarak ona destek olur.

Sami: Zengin, saplantılı, çapkın ve tehlikeli bir karakterdir. Köyde kabadayılık yapar ve yaş farkına rağmen Dürdane ile evlenmek ister. Bu isteği doğrultusunda Omar'a para teklif eder. Dürdane'nin kendisini sevdiğini düşünerek onu sürekli rahatsız eder. Dürdane'yi elde etmek için her yolu dener hatta onu zorla kaçırmaya kalkışır. Ancak girişimleri başarısız olur ve köylüler tarafından engellenir.

3.3.5.Mekân

Yazarın *Köşe Kapmaca* adlı oyununda olaylar bir köyde geçmektedir ancak köyün adı belirtilmez. Karakterlerin diyaloglarında geçen Belen'de bulunan "incirlik tarlası" ifadesinden hareketle, olayların Hatay'a bağlı bir köyde geçtiği anlaşılmaktadır. İki perdeden oluşan oyunda, hem açık hem kapalı alanlar bulunmaktadır. Fiziksel mekânlar arasında Iraz'ın ve Dürdane'nin evleri, Lokman'ın evi, köy kahvesi ve köy meydanı gibi yerler yer almaktadır. Bu mekânlar, oyunun kurgusunda önemli roller üstlenerek karakterlerin yaşadıkları olayları şekillendirmektedir. Lokman'ın evi, köylüleri muayene ettiği, çeşitli bitkilerden oluşan karışımları hazırladığı ve insanları manipüle ettiği bir yer olarak öne çıkar. Burası Lokman'ın hem şifa dağıtan biri olarak

hem de kendi çıkarlarını korumak için gizli işler yaptığı bir sığınaktır. Dürdane'nin evi, hikâyesini yansıtan duygusal açıdan önemli mekânlardan biridir. Iraz Nine'nin evi, direnç sembolü olan bir mekândır. Köylü kadınlara yol gösteren, onlara yardım eden Iraz, özgür bir şekilde istediğini gerçekleştirmektedir. Muhtarın evi, köy yönetimiyle ilgili önemli kararların alındığı, Lokman ile yapılan işlerin konuşulduğu bir mekândır. Köy meydanı, köylülerin en çok bir araya geldiği ve haberlerin hızla yayıldığı bir mekândır. Köylülerin Hacı Lokman'ı desteklemesi ve Lokman'ın gerçek yüzünün ortaya çıkmasıyla Jandarmanın çağırılması da köy meydanında gerçekleşmiştir.

3.3.6.Zaman

Hidayet Sayın, oyunda zamanı işaret eden genel terimler kullanır. Belirli bir tarih veya dönem söz konusu değildir. İlk perde ile ikinci perde arasında kısa bir zaman aralığı olduğu görülür. İlk perde de olayın yaşandığı an öğle vaktidir. İkinci perde de aynı mevsim ve zaman dilimi yaşanırken olaylar belli bir kronolojik sırayla ilerler. *Köşe Kapmaca* oyunu Lokman Hekim'in Osman'ın hastalığı hakkında konuşmasıyla başlar ve olaylar sırayla gelişir. Osman'ın ölümü, Dürdane'nin dul kalması, Iraz'ın planları, köye gelen sağlıkçı ve Lokman'ın planları gibi olaylar dramatik yapıyı güçlendirerek sona doğru ilerler. Oyunda, geriye dönüşler aracılığıyla kahramanların geçmişle olan bağlantıları ortaya konur. Bu geri dönüşler, Iraz Nine'nin geçmiş tecrübeleri ve köydeki olaylara dair anıları, Dürdane'nin kocasını kaybetmeden önceki hayatı, Lokman'ın köylüleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanması gibi unsurlar üzerinden hikâyenin ilerleyişine zaman zaman dâhil edilerek aktarılır.

3.4.Uzak Dünyalar

Hidayet Sayın *Uzak Dünyalar* adlı oyununu 1970 yılında kaleme almıştır. Oyunun ilk baskısı 1972 yılında Bilgi Yayınevi tarafından yapılmıştır ve eserin tek baskısı bulunmaktadır. Yazarın *Uzak Dünyalar* adlı oyunu iki perdeden oluşmaktadır. Sayın, oyununu tamamen kurgu olarak oluşturduğunu ve yazım sürecinde oluşan istek ve coşkunun bir sonucu olduğunu ifade eder. Oyun, köy ve kentte yaşayan insanlar arasındaki farklılıkları bir ailenin bireyleri üzerinden anlatmaktadır. Hidayet Sayın, bu çatışmayı aile bireylerinin farklı kültürel geçmişlerine bağlar; köyde yaşama fikriyle karşıt görüşleri olan oyun kişilerini sahneye taşır.

"Uzak Dünyalar oyunumda değişen değerleri bir ailenin dramından yola çıkarak anlatmaya çalıştım çünkü aile içi ilişkiler insanların yaşamlarını tanımlar. Eğer bir ailenin fertleri birbirinden bu kadar uzak dünyalarda yaşıyorsa toplumda yaşayan bireyler arasında da bu uzaklık giderek artmaya devam eder."[263]

Hidayet Sayın'ın *Uzak Dünyalar* adlı oyunu 1972 yılında Kayseri Şehir Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir.[264]

3.4.1.Oyunun Konusu

Uzak Dünyalar adlı oyunda, üç farklı karaktere sahip üç kardeşin birbirinden farklı hayatlarından yola çıkılarak, değişimin insan üzerindeki etkisi anlatılmaktadır. Osman, Kemal ve Salih birbirinden farklı hayatlara sahip kardeşlerdir. Uzun süredir görüşmeyen üç kardeş, Kemal'in İstanbul'dan geleceği gün Osman'ın evinde bir araya gelmiştir. Oyun, bu üç kardeşin değişen değerler sonrası ilk karşılaşmalarını ele alır. Üç kardeşin ailelerinin uzun bir aradan sonra bir araya gelmesiyle yaşanan olaylardan hareketle aile bireyleri arasındaki sorunlar konu edinilir. Oyunda ana tema, değerlerin çatışmasıdır. Bu çatışma iki kahraman üzerinde şekillenir: Toprağına bağlı, manevi değerleri ön plana alan Osman ile maddi değerleri önemseyen ve toprağından uzaklaşmış Kemal arasındadır. Yazar, *Uzak Dünyalar* oyununda Osman ve Kemal'den hareketle köy ve şehir hayatını karşılaştırır. Osman ve ailesi köyün saflığını ve temizliğini temsil ederken, Kemal ve ailesi şehrin ahlaki çöküntüsü ve yozlaşmış değerlerini yansıtmaktadır. Hidayet Sayın, oyununu dram türünde ele alarak bu iki karakterin çatışmasından yola çıkarak kasabadan ayrılan aile fertlerinin değişim karşısında gösterdikleri özellikleri gözler önüne serer.

3.4.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın, çok iyi bildiği köy ve kasaba insanını, *Uzak Dünyalar* adlı oyununda kent insanıyla karşılaştırır. Oyununu tamamen kurgu şeklinde oluşturan yazar, maddi ve manevi değerler arasındaki çatışmayı işlerken, köy ve kent yaşamı arasındaki farklılıklara vurgu yapmıştır. Oyunda Osman, kasabada yaşayan, toprağa ve bahçeye önem veren, ailesiyle birlikte düzenli ve namuslu bir hayat süren bir karakterdir. Kemal ise İstanbul'a göç etmiş, kısa zamanda zengin olmuş ve insanları kandırarak bu başarıyı elde etmiştir. Yazar, maddi değerlerin ön plana çıkmasıyla manevi değerlerin kaybolduğunu, toplumun temeli olan aile üzerinden anlatır.

[263] Bkz.,Ek1.
[264] Sayın,a.g.e.,s.49.

Oyunda kahramanların farklı hayatlarıyla şehirdeki yaşam, kasabadaki yaşama tercih edilse de oyunun sonunda kasabadaki yaşamdan yana bir tercih yapılır. Sayın, özellikle kahramanların yaşadıkları çatışmaların nedenini, bulundukları ortamın kültürel etkisine bağlar. Aile bireylerinin farklı hayatlarını ele alarak, hepsinin "uzak ve ayrı dünyaların insanları" olduğunu gösterir. Üç kardeşin ayrı dünyalarda olması, Zafer'in düşünceleri ve Osman'ın toprağından ayrılmak istememesi, bulunduğu ortamı değiştirmenin onun için çok uzak bir ihtimal olması gibi sebeplerden hareketle yazar, kahramanlardan ilham alarak oyunun ismini oluşturur.

"*OSMAN - Sen de aklını buna taktın Zehra. Değişmez diyorum sana. Benden iyi mi bileceksin kardeşimi?*

ZEHRA -Bana ne canım? Herkes yerinde sağ olsun. Senin dediğin kadar bağlı olsa, neden sık sık gelmesin?

OSMAN - Ne yapsın, işi çok çocuğun. Kalbi temizdir. Dışarıdan vurdumduymaz gibi görünür ama adım gibi biliyorum, hep bizim de zengin olmamızı istedi.

ZEHRA- Biz neden istemedik?

OSMAN- Biz mi? Aç mı kaldık yani, neyimiz eksik?

ZEHRA-Çağırdığı zaman gidebilirdik.

OSMAN- Hâlâ da çağırıyor.

ZEHRA- Öyleyse neden gitmiyoruz? Neden çakılıp kaldık buraya?

OSMAN- Boş ver bize göre değil.

ZEHRA-Bize göre olmayan ne?

OSMAN-Hepsi.

ZEHRA- Nesi, neresi? Ne zaman bu söz açılsa kestirip atıyorsun böyle.

OSMAN- Belki paralı büyük bir işim yok doğru. Ama itibarım var. Herkesten sevgi, saygı görüyorum. Ben konuşurken kimse ağzını açmıyor. Herkesten bir kötülük beklenir ama benden kimse beklemez. Az şey mi bu?

ZEHRA- Bunlar karın doyurmaz ki.

OSMAN- Hiç aç kaldığımız oldu mu?

ZEHRA – O… Hep aynı şey. Herkes eksiksiz olsa, kötü mü olurdu yani?

OSMAN - Orası bizi eritir Zehra. Sıkılmış limona döneriz. Uzaktan hoş gelir davulun sesi. Sonra biliyorsun, ben toprağıma bağlı bir adamım. Ha deyince kopamam.

ZEHRA- Toprak dediğin ne ki?

OSMAN - Olsun. Yetiyor ya, sen ona bak. Yüz elli ağaç zeytin, meyve, su bu... Kendi elimle yetiştirdim. Yanından geçerken bile, öyle burcu burcu kokuyor ki, dünyalar benim oluyor.

ZEHRA- Peki peki. Bilirim Nuh der, peygamber demezsin.''[265]

(…)

"ZAFER- Ayrı dünyalarda yasıyoruz baba. Sizin dünyanızda iyi olan şeyler, benim dünyamda iyi değil.

(...)

ZAFER- Amca! İyi yürekli bir adamsın. Sizi çok iyi anlıyorum ama sizin beni anlamanızı zorlayacak değilim. Ben o dünyayı, o yaşantıyı çoktan bıraktım. Şimdi kendime yeni bir dünya yaratıyorum. Bu neden böyle? Bunu bana bırakın lütfen. Çünkü sizin bilmeniz gerekmeyen bazı şeyler var.''[266]

3.4.3.Olay Dizisi

Oyun küçük bir kasabada geçer. Osman ve Zehra, İstanbul'dan gelecek misafirleri hakkında konuşmaktadır. Osman'ın kardeşi Kemal, uzun bir aradan sonra eşi Belma ile ziyarete gelecektir. Zehra, Kemal'in artık zengin olduğunu ve bu yüzden kasabaya uğramadığını söyler. Osman ise bulunduğu yerden memnun olduğunu, toprağa bağlı olduğunu ve herkesin ona saygı gösterdiğini ifade eder. Bunun üzerine Zehra, büyük şehre gitmeyi teklif eder; ancak Osman bunu reddederek çiftçilik yaparak kendi emeğiyle geçindiğini ve toprağını bırakamayacağını dile getirir. Bu sırada Semra, arkadaşı Ayşe'ye gitmek ister; ancak Osman, kasabadaki dedikodular yüzünden buna izin vermez. Osman aile içindeki küslükleri sonlandırmak ve herkesi bir araya getirmek gerektiğini düşünür. Bu amaçla kardeşi Salih'i davet eder. Kemal ve eşi Belma, uzun bir aradan sonra ziyarete gelir. Kemal, yeğeni Semra'nın ne kadar büyüdüğünü fark eder ve onunla sohbet eder. Ancak Osman, Kemal'in aslında onları ziyaret etmek için değil, kasabada yapmayı planladığı turistik otel işi için geldiğini anlar. Sohbet sırasında, Zehra ve Semra, Osman'ın kendilerini kasabadan dışarıya çıkarmadığını ve şehir hayatını görmelerine izin vermediğini dile getirir. Bu esnada Salih, çalıştığı işinden memnun olmadığını söyler. Bunun üzerine Kemal, ona İstanbul'a gelip yanında çalışmayı teklif eder. Ancak Osman, kardeşinin büyük şehirde yapamayacağını düşündüğü için buna karşı çıkar.

[265] Hidayet Sayın, *Uzak Dünyalar,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972, s.121-122.
[266] Sayın, a.g.e.,s.176-177.

Kemal, Osman'a da İstanbul'da çalışmasını önerir; ancak Osman, toprağını bırakmak istemediğini ve oraya büyük emek verdiğini ifade eder. Bu sırada Osman, uzun zamandır haber alamadığı yeğeni Zafer'i de davet ettiğini belirtir. Zafer, üvey annesi Belma ile yaşamak istemediği için evi terk etmiştir. Osman, baba ve oğulun barışmasını sağlamak için elinden geleni yapar. Kemal ve Osman, yürüyüş sırasında aile meseleleri üzerine konuşurlar. Bu sırada Zafer, Semra ile sohbet eder. Babasıyla yaşadığı sorunlardan bahsetmek istemez; bunun yerine Zehra'nın derslerinden söz ederler. Belma kahve yapmak bahanesiyle Zafer'in yanına gelir ve babasıyla barışmasını ister. Ancak Zafer, Belma'nın eski nişanlısı Hikmet ile görüştüğünü öğrendiğinde eve dönmeyi reddeder. Bu durum karşısında, ahlaksız bir yaşamın parçası olmayacağını belirterek kasabayı tamamen terk eder.

Sabah kahvaltı sırasında Kemal, kasabada vakit geçirmekten memnun olduğunu belirtir. Ancak her şeyi parayla ölçen biri olduğu için otel projesi gerçekleşirse yazın tekrar geleceğini söyler. Osman, kendi emeği olmayan işlerde çalışamayacağını ifade eder. Kemal, babalarının eski dükkânın, işini bilen birisi tarafından yönetilseydi kapanmayacağını iddia eder. Bu yorum, Osman ile Kemal arasında bir tartışmaya yol açar. Tartışmaya Zafer de dâhil olur ve Kemal'e karşı çıkar. Babasının yaşadığı dünyanın kendisi için uygun olmadığını, haksızlıklara karşı mücadele eden annesinin bu süreçte hastalandığını ve babasının davranışları yüzünden boşandıktan sonra acı çekerek hayata veda ettiğini dile getirir. Osman, Kemal'in kazandığı paranın helal olmadığını; karaborsa, vergi kaçakçılığı ve çeşitli usulsüzlükler yaptığını öğrendiğinde, otel işine girmemesi gerektiğini söyler. Bu sırada Belma, Zehra'yı kandırmaya çalışır ve onu İstanbul'a gelmesi için ikna etmeye çalışır. Ayrıca Zafer'le evlenmesi için onu yönlendirir. Ancak Semra, eğitimine devam etmek istediğini ve evlenmeyi düşünmediğini söyler. Zafer konusunda da Belma'nın etkisi altında kalır. Bir süre sonra Semra ve Zafer, Salih ile Belma'nın gizlice görüştüğüne şahit olur. Semra, olanları babası Osman'a anlatır. Osman, aile şerefini korumak için Salih'in kasabayı terk etmesine izin vermez. Bu olay, Osman ile Kemal arasında büyük bir tartışmaya yol açar. Sonunda Osman, kasabanın kendi değerlerine uygun olduğunu kabul eder ve büyük şehrin kendi ailesi için doğru bir yer olmadığına karar verir.[267]

[267] Hidayet Sayın, *Uzak Dünyalar,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

3.4.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Uzak Dünyalar* adlı oyununda, değişim ve dönüşüm yaşayan ya da bu değişimlerden etkilenmeyen dokuz kahraman yer alır: Osman, Kemal, Salih, Zafer, Zehra, Semra, Belma ve Suzan'dır. Yazar, kahramanların biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alır. Değişen değerlerin bireyler üzerindeki etkisini, özellikle Osman, Kemal ve Salih üzerinden yansıtır. Oyun, kadın kahramanların gösterdiği değişimi de gözler önüne serer. Örneğin, başlangıçta kasabadan ayrılmak isteyen Zehra, değişimin olumsuz yönlerini gördükten sonra Osman'a hak verir ve kasaba hayatını seçer.

3.4.4.1.Kadın Kahramanlar

Zehra: Osman'ın eşi, kırk bir yaşında, iyi kalpli bir kadındır. Gerçekçi, eşini destekleyen ancak değişime de açık bir karaktere sahiptir. Büyük şehirdeki yaşamı merak eder ve kasabanın dışındaki dünyayı görmek ister. Osman kadar toprağa bağlı değildir. Osman'a sadık bir eş olarak, kızının daha fazla özgürlüğü hak ettiğine inanır ve bu konuda destekleyici bir tavır takınır. Aile içindeki çatışmalarda ise ara bulucu bir rol üstlenir. Şehir hayatının yakınlarını nasıl değiştirdiğini gördükten sonra, kasaba dışına çıkma isteğinden vazgeçer. Şehirden gelen insanların maddiyat uğruna kaybettikleri maneviyatı fark eder ve bu konuda kocasına hak verir. Sonunda kasaba hayatında mutlu olduklarını kabul eder ve ailesine sahip çıkar.

Semra: Osman ve Zehra'nın kızı, on sekiz yaşında genç ve güzel bir kızdır. Meraklı, özgürlüğüne düşkün ve eğitimine önem veren bir kahramandır. Babası Osman ile özgürlük konusunda sık sık çatışma yaşar. Küçük bir kasabada yaşadıkları için Osman, dedikodular nedeniyle kızını biraz kısıtlar. Ancak o, büyük şehirde yaşamak ve eğitimine devam etmek ister, evliliğe sıcak bakmaz. Amcası Kemal ve yengesi Belma'nın etkisi altında kalarak bu tutumlarını şekillendirir. Ailesinin geleneksel baskılarından rahatsız olur ve kendi kararlarını verme arzusuyla hareket eder.

Belma: Kemal'in eşi ve otuz yaşında güzel bir kadındır. Eşini sürekli kandırır ve kendi yaptıklarının ortaya çıkmaması için çevresindekileri kullanmaktan çekinmez. İnsanları yönlendirme ve kandırmak konusunda oldukça ustadır. Maddiyata ve statüye düşkün, kendini beğenmiş ve çıkarcı bir karakterdir. Zenginliği her şeyin üstünde görür ve insanları bu doğrultuda yönlendirmeye çalışır. Üvey oğlu Zafer ile arasındaki bağ oldukça zayıftır. Semra ve Zehra'yı etkilemeye çalışır; özellikle Semra'yı İstanbul'a

götürmek ve Zafer'le yakınlaşmasını sağlamak için ikna etmeye uğraşır. Ancak eski nişanlısı ile görüşmeye devam etmesi ve Salih ile gizlice buluşması, Semra ve Zafer tarafında fark edilir ve yalanları ortaya çıkar. Şehir hayatının olumsuz değerlerini temsil eden bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Manevi değerlerden yoksun, aile ve evlilik kurumunun bilincinde olmayan bir kadındır. Zenginlik ve statü uğruna her şeyi göze alabilen bu tavırları, onun ahlaki zayıflıklarını gözler önüne serer.

Suzan: Salih'in eşi ve otuz yaşında bir kadındır. Kocasından sürekli ilgi bekler. Çocuğu olmadığı için kocası Salih'in ona kötü davrandığı belirtilir. Oyunda sadece ismi geçmektedir ve işlevsel değildir.

3.4.4.2.Erkek Kahramanlar

Osman: Kırk yedi yaşında ailenin en büyük oğludur. Mert, dürüst ve geleneklerine bağlı bir adamdır. Toprağa bağlı, sabit fikirli ve aile değerlerine önem veren bir kahramandır. Kasabanın benzin istasyonunda çalışır ve aynı zamanda çiftçilik de yapar. Ağaçlara ve bahçelere büyük önem verir. Toprakla uğraşmak ona mutluluk verir, büyük şehirlere ve onların yaşam tarzlarına ise sıcak bakmaz. Manevi değerlerini terk etmeyi asla düşünmez ve aza kanaat etmeyi bilir. Eşi Zehra ve kızı Semra ile geleneksel bir aile düzenine sahiptir. Çocuklarını ve çevresindekileri koruma içgüdüsü oldukça yüksektir. Kardeşi Kemal ile farklı bakış açılarına sahip olsalar da aile bağlarını değerli bulur. Büyük işlere girerek hemen zengin olmanın doğru olmadığına inanır. Kızını çok sevmesine rağmen, çevre baskısı nedeniyle onun özgürlüğünü kısıtlar. Şehir hayatının kendisi için uygun olmadığını düşünür ve aile düzenini bozmak istemez. Aile bağlarını güçlendirmek için herkesi bir araya getirmeye çalışır. Osman, babasından miras kalan değerleri yaşatmak için elinden geleni yapar. Aile şerefini korumak adına Salih'in kasabadan ayrılmasına izin vermez. Küçüklüğünden beri küçük kardeşi Salih'i kontrol altında tutmuş ve onun aile şerefine leke sürmesini engellemiştir. Kardeşi Kemal ile sürekli bir çatışma halinde olsa da sonunda bu uzak hayatın kendilerine uygun olmadığını kabul eder.

Kemal: Kırk üç yaşında Osman'ın kardeşidir. İstanbul'da yaşayan zengin bir işadamıdır. Hırslı, iş düşkünü, maddiyata önem veren bir karakterdir. Hayatı, başarı ve para üzerinden değerlendirir. İstanbul'da çeşitli usulsüzlükler yaparak zengin olmuştur. Vergi kaçakçılığı, karaborsacılık gibi kötü işler, onun zenginliğinin temelini oluşturur. Övdüğü tüm maddi değerleri bulduğu İstanbul'da güvenebileceği kimsesi olmayan

yalnız bir kişidir Paranın her şeyi çözebileceğine inanır ancak köydeki huzuru da fark eder. Kardeşi Osman ile farklı değer yargılarına sahiptir. Ailesine bağlılığı zayıftır ve iş hayatı onun için ön plandadır. Karısı Belma'nın sözlerini sorgulamadan yerine getirir ve onun yaptıklarını görmezden gelir. Oğlu Zafer ile sürekli tartışma içindedir. İlk eşiyle boşandıktan sonra oğlunun düşüncelerine değer vermez ve onu önemsemez. Ailesine değer vermeyen, ahlaksızlıkları görmezden gelen, değişen değerlerin olumsuz temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Namusunu, şerefini ve saygınlığını kaybetmiş bir karakterdir.

Salih: Otuz beş yaşlarında evin en küçüğü yakışıklı, çapkın bir gençtir. Kavgacı, patavatsız ve düşünmeden hareket eden birisidir. Eşi Suzan'a kötü davranır ve onu aldatır. Kolay yoldan para kazanmanın yollarının arar ve köy yaşamına uyum sağlayamaz. Aile içinde sürekli sorun çıkaran biridir. Duygularını kontrol etmekte zorlanır ve genellikle fevri hareket eder. Ağabeyi Kemal'in İstanbul davetini kabul eder. Ancak, Belma ile uygunsuz bir ilişki yaşadığı öğrenildiğinde, ağabeyi Osman, kasabadan ayrılmasına izin vermez.

Zafer: Kemal'in oğludur. Yirmi yaşında Ankara'da üniversite eğitimi gören yakışıklı bir gençtir. Annesini, babasından ayrıldıktan bir yıl sonra, genç yaşta hastalık nedeniyle kaybetmiştir. Zafer, annesinin hastalığından babasının yaptıklarını sorumlu tutar. Babasının kötü işlere bulaşması ve onu dinlememesi nedeniyle derin bir sevgi eksikliği yaşar. İdealist bir kahramandır ve geçmişte yaşadığı olayları unutmamaktadır. Babasıyla arasında ciddi bir çatışma vardır ve bu nedenle babasıyla konuşmaz. Amcası Osman, baba ve oğul arasındaki bu gerginliği çözmeye çalışsa da başarılı olamaz. Üvey annesi Belma ile ilgili ciddi sorunlar yaşar ve onun yaptıklarının farkındadır. Bu yüzden üvey annesiyle aynı evde yaşamak istemez ve evi terk eder. Kuzeni Semra ile iyi anlaşır ve amcası Osman'ın aile düzenini takdir eder. Semra ile birlikte gerçekleri ortaya çıkarır ve hayatına devam eder. Babasının yanlışlarını açıkça yüzüne vurarak, adaletsizliklere karşı durur. Babası gibi kolay yoldan para kazanmak istemez; alın teriyle para kazanmanın önemine inanır. Zafer, bu farklılık nedeniyle ayrı dünyaların insanları olduklarını düşünür. Değer yargılarındaki farklılık nedeniyle, babası Kemal ve üvey annesi Belma'nın yaşadığı dünyadan çok uzak bir yaşam sürmektedir. Büyük şehirde öğrenim görmektedir ve oradaki yaşam tarzını benimsemiştir. Ailesinin bazı bireylerine karşı sert çıkışlarda bulunsa da ideallerine sıkı sıkıya bağlıdır. Amcası Osman'a duyduğu sevgi ve saygı nedeniyle kasabaya gitse de babasıyla olan sorunlarını çözemez.

3.4.5.Mekân

Yazarın Uzak *Dünyalar* adlı oyununda olaylar küçük bir kasabada geçmektedir. Kasaba köyden büyük olmasına rağmen kırsal özelliklerini yitirmemiştir. Ancak oyunda kasabanın adı belirtilmemektedir. İki perdeden oluşan oyunda hem açık hem kapalı alanlar bulunmaktadır. Fiziksel mekânlar arasında Osman'ın evi, kasaba ortamı ve İstanbul yer alır. Osman'ın evi olayların merkezini oluşturur. Büyük bir bahçesi bulunan, geleneksel aile yapısına uygun bu ev, şehirden gelen misafirlerin ağırlanmasıyla değişen değerlerin gözler önüne serildiği bir mekândır. Küçük kasaba ortamında geleneksel hayat devam etmektedir. Kasabanın doğayla iç içe bir yer olduğu, Osman'ın çiftçilik yapması ve kendi yetiştirdiklerini tüketmesi gibi detaylardan anlaşılmaktadır. Bu kasabada insanlar birbirini tanır; dedikodu ve iftiralar yaygındır. Oyunda, İstanbul doğrudan sahnelenmese de büyük bir karşıtlık unsuru olarak yer alır. İstanbul; zenginlik, iş dünyası, modernleşme ve yozlaşma ile ilişkilendirilir. Büyük şehrin getirdiği değişimlerin eleştirildiği oyun, mekânın sadece bir arka plan olmadığını, aynı zamanda kahramanların düşüncelerini, değerlerini ve çatışmalarını şekillendiren bir unsur olduğunu vurgular. Bu mekânsal zıtlık, geleneksel yaşam ile modern yaşam arasındaki çatışmayı etkili bir şekilde yansıtır.

3.4.6.Zaman

Hidayet Sayın'ın U*zak Dünyalar* adlı oyununda genel zaman ifadeleri kullanılmıştır ancak belirli bir dönem ya da yıl belirtilmemektedir. İlk perdede Osman'ın evinde akşam yemeği için misafir beklenmektedir ve olayların geçtiği an, akşam vaktidir. İkinci perdede ise aile fertleri sabah kahvaltısı yapmaktadır ve olayın geçtiği an, sabah vaktidir. İlkbaharda geçen birinci perde ile ikinci perde arasında bir günlük bir zaman aralığı olduğu anlaşılmaktadır. Oyunda olayın geçtiği dönemde şehirleşme ve sanayileşme etkili olmuş, ancak kasaba küçük ve kırsal yapısını koruduğu için geleneksel değerlerini kaybetmemiştir. Modernleşme süreci İstanbul gibi büyük şehirlerde hız kazanırken, kırsal bölgelerde bu değişime karşı bir direnç gözlemlenmektedir. Kasabanın sakin ve durağan yapısı ile İstanbul'un hızlı ve maddiyat odaklı yaşantısı arasındaki fark, değişen zamanla birlikte mekânın insana sundukları ile insanın beklentileri arasındaki dramatik çatışmayı yansıtır. Oyun, birkaç gün içerisinde geçen olayları anlatır. Yoğun bir şekilde ilerleyen olaylar, zamanın akışını sürekli öne çıkarır ve geriye dönüşlerle geçmişe dair bilgiler sunar. Örneğin, Osman'ın geçmişteki

yaşam tarzını savunması ve toprağa bağlılığı, zamanın değişimlerine karşı gösterdiği direncin bir simgesidir. Oyundaki zaman dilimi, eski ile yeni değerler arasındaki çatışmayı başarılı bir şekilde yansıtır.

3.5.İsyan

Hidayet Sayın, *İsyan* adlı eserini 1979 yılında kaleme almıştır. Oyunun ilk baskısı 2008 yılında Müzeyyen Buttanrı'nın *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam: Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları* adlı çalışması kapsamında Eserofset Basım Yayın tarafından yayımlanmıştır. Oyunun tiyatro kitabı olarak ilk baskısı 2021 yılında *Toplu Oyunlar 24* adlı eserin içerisinde Cinius Yayınevi tarafından gerçekleştirilmiştir. *İsyan* adlı oyun, iki perdeden oluşmaktadır. Yazar, oyunu köyde yaşadığı süre boyunca yaptığı gözlemlerinden hareketle tamamen kurgu olarak oluşturduğunu ifade eder. Ayrıca iletmek istediği mesajı anlatmak amacıyla yazım sürecini büyük bir istekle tamamladığını belirtir. Hidayet Sayın'ın *İsyan* adlı oyunu sahnelenmemiştir.

3.5.1.Oyunun Konusu

Hidayet Sayın'ın *İsyan* adlı oyununda, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde halk arasında ortaya çıkan bir çetenin, zamanla halka ters düşerek devlet güçleriyle karşı karşıya gelmesi anlatılmaktadır. Oyunda, köy halkının isyana kalkışması, isyan etmekle suçlanması ve bu süreçte yaşanan çatışmalar ele alınır. Yazar, Anadolu'nun bir köyünde geçen trajik bir olayı konu alırken, zulüm karşısında sessizlik ve korkunun doğurduğu çaresizlikle mücadele eden köy halkının adalet anlayışını gözler önüne serer. Oyunun ana teması, iki kahraman üzerinden işlenmiştir: Çatışma, köylüler üzerinde gücüyle baskı kuran zalim ve baskıcı bir eşkıya olan Kanni Efe ile köylülerin değer yargılarını temsil eden Ayşe arasındadır. Köy halkı bir yandan yaşam mücadelesi verirken, bir yandan zalim ve baskıcı eşkıyanın zulmünden korunmaya çalışır. Köy halkı, Kanni Efe'den korunmak için köyü terk etmeyi istemektedir. Bu süreçte devlet güçleri olaylara müdahale etmekte geç kalır ve kendi çıkarlarını önemser. Oyunun sonunda adalet, devletin resmi otoritesi tarafından değil, köydeki bir kadın olan Ayşe'nin çabaları ile sağlanmıştır. Yazar, oyunda yalnızca köydeki eşkıyalık sorununu gözler önüne sermekle kalmamış, aynı zamanda sistem eleştirisi yapmıştır. Devletin halktan kopması, gücü elinde tutanların zulme yönelmesi, uğranan haksızlıklar ve çaresizliklerle bireysel cesaretin umut olması, oyunda etkili bir biçimde işlenmiştir.

3.5.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın'ın *İsyan* adlı oyununda, köy halkının içinden çıkan bir kişinin başlangıçta kahraman gibi karşılanırken zamanla zalim bir eşkıyaya dönüşmesi ele alınmaktadır. Halk, yaşadığı korku nedeniyle bu zalimliğe boyun eğmek zorunda kalır; ancak sessizlikleri, büyük acılara sebep olur. Köy halkı, sessizliğini bozduğunda isyana kalkışmakla suçlanır. Devletin yetersiz kaldığı noktada halk, kendi içinde çözüm üretmeye mecbur kalır. Kanni Efe'nin baskılarından kurtulmak isteyen köylüler, devlet güçlerinin de bu eşkıyaya karşı etkisiz kaldığını gördüklerinde, Ayşe adaletini kendi sağlamaya karar verir. Herkes korkudan sessiz kalırken, Ayşe namusunu korumak için Kanni'yi öldürerek sessizliğe karşı başkaldırır. Oyunun merkezinde yer alan diğer bir çatışma, köy halkı ile Kolağası arasındaki mücadeledir. Kolağası, köylülerin korkularını anlamak yerine emirleri uygular; otorite, halkı korumak yerine onları yargılar, sorgular ve suçlar. Oyunda, devletin adalet anlayışı ile halkın yaşadığı gerçekler uyuşmazlık gösterir. Kanni'nin zorbalığı ve otoritenin halkı suçlayan yaklaşımı, köylülerin çaresizliği ile birleşir. Ayşe'nin eşkıyalık düzenine karşı çıkmasıyla işlediği cinayet, halk tarafından adalet simgesi olarak görülür ancak devlet bu davranışı suç sayar ve köy halkını "isyancı" ilan eder. Yazar, bu olaydan hareketle kahramanlardan ilham alarak oyunun ismini oluşturur.

> *"KOLAĞASI-Aferin (Köylülere) Kadın sizden akıllı be, Bu iş böylece kapandı.*
> *EMİN- Ona zehir verirken, Ayşe Kız düşünmediyse bile, ben ölümü göze alıp, size gelirken, aklımda hep o beş bin altın vardı. Köyümde kalacak olan beş bin altın. Yerini söyleyene de vaadetmiştiniz bunu çünkü. Hiç birimiz tek tek değiliz bunu. Aramızda pay edip, eksiğimizi gediğimizi kapatacaz. Kanni'nin açtığı yaraları saracaz.*
> *KOLAĞASI-Herkesin kendine göre hesabı var. Sizin gönlünüz olacak diye saray muhafız kumandanlığından vazgeçemem.*
> *EMİN-Etme Kumandanım. Sizin işler nasıl olsa yürür. Güçlünün büyük olduğunu göster. Yoksa eskisinden daha beter olur buralar.*
> *KOLAĞASI- Sen de fazla dik başlısın ama. Ne biçim askersin sen? Görevini ve karşındakinin kim olduğunu unutuyorsun?*
> *EMİN-Ben görevimi yaptım Kumandanım. Şimdi sıra sizde.*
> *MURAT-Şuna bak hele.*
> *MUHTAR-Hakkımızı istiyoz biz ya da valiye gideriz hepimiz de.*

KOLAĞASI- Ne? Bir de beni korkutmak mı istiyorsun?.. Bize bunca eziyeti çektiren siz? Yeter artık siz hududu aştınız.

MURAT-Çoktan.

VELİ-Biz ne yaptık ki?

ELİF-Öldürün dediniz, öldürdük işte.

AYŞE- (Köylülere) Bırakın gari, iş anlaşıldı. Hiç biseyimiz kalmadıya, biz gine yeteriz birbirimize.

KOLAĞASI-Oldu işte…Hadi çavuş gidelim.

MUHTAR-Böyle bir meseleden çıkmıştı Kanni dağa.

KOLAĞASI- (Durur. Kızmıştır) Ne? Ne demek istedin Muhtar? Çabuk söyle. Hem de Apaçık söyle.

MUHTAR-Haksızlık bu. Apaçık böyle.

KOLAĞASI-Çavuş. Tutukla Muhtarı. Devletin zabitine, ordusuna ve bütün büyüklerine karşı geldi, tutukla.

MURAT-(Muhtarın kolundan tutar) Devlete kafa tutma derler buna. (Köylüler mırıldanır.)

ELİF- (Onu bi yere götüremezsiniz.. burdan giderse, direği yıkılır bu köyün)

KOLAĞASI- Sizin köy temelli zıvanadan çıkmış zaten. Hepinizin gözlerinden isyan okunuyor.

MUHTAR- (Yalvararak ve bitkin bir halde) Kumandan ! Deme böyle. Bu millet için, bu ordu için canımızı veririz biz. İsyan ne demek?

KOLAĞASI- Götür çavuş.. Fazla uzadı. Bu emrime karşı gelen, kim olursa olsun, hepsini yakalayıp götürürüm. (Murat çavuşa) Götür. Vali paşa ne derse, onu yaparız.

ELİF- (Muhtarın öbür kolundan tutar) Yo.. Yo..... onu bi yere götüremezsiniz,

AYŞE-Allah'ım…Neden?

EMİN- (Bir sureden beri öfkesini zor tutan Emin dikleşir) Kumandanım! Bırakın muhtarımızı.

KOLAĞASI-Sen de mi?

EMİN-(Muhtarı tutar) Kursağımızda kodunuz sevincimizi.

VELİ-Emin…oğlum..

KOLAĞASI-Çavuş al onu da aklı başına gelsin.

EMİN-Neden? Neden yapıyorsunuz bunu?

VELİ- Yoo. Asker o. Beş gün sona birliğine dönecek. (Eminin kolundan tutar)
KOLAĞASI- (Kızgın) Ya? Demek böyle? Devlet gücünün ne olduğunu göstermek lazım.
MUHTAR-Devletin gücü böyle gösterilmez.
MURAT-Hadi, yürü bakalım. Biz bunun her çeşidini göstermesini biliriz.
BEKÇİ-Bırakın bizi kendi halimize.
KÖYLÜLER-Bırakın…Bırakın..
KOLAĞASI- İsyan ... Apaçık isyan bu... (Dönerek bağırır) Askerler.. Gelin buraya, götürün şunları. Çavuş Bütün köy sarılsın. Çete başını öldürdüğümüz için, bütün köylü zaptiyeye ve devlet kuvvetlerine karşı geldi. Böylece bildirin valiye... Hadi, götürün şunları... Divanı harbe verilecek hepsi de... Götürün!"[268]

3.5.3.Olay Dizisi

Muhtar Hasan, bir sabah evinden çıktığında bir baykuş sesi duyar. Bu sesi uğursuzluk alameti sayarak karısı Elif'ten tüfeğini ister. Ancak Elif, baykuşu vurmasına engel olur. Hasan, baykuşun ötüşünün her zaman kötü olaylara işaret ettiğini ve ne zaman kuş öttüyse başlarına bir şey geldiğini anlatır. Komşusu Salih ile konuşur. Salih, her zaman aynı kuşun öttüğünü, bu yüzden hurma ağacını bile kesemediklerini söyler. Salih, birlik olurlarsa bu uğursuzluktan kurtulabileceklerini dile getirir. Öncelikle ağacı kesmekle işe başlamaları gerektiğini ifade eder. Ayşe adındaki komşuları da konuşmalara katılır. Muhtar, aslında görevini yapmak istemese de köylüler onun gitmesini istemez. Konuşmalar sırasında, kanunsuz bir eşkıya olan Kanni gündeme gelir. Kanni, başlangıçta sevilen biri olsa da zamanla köylünün namusuna göz diken ve zorbalığa başvuran biri haline gelmiştir. Köylüler, korkudan Kanni'ye karşı ses çıkaramaz. Muhtar, bu tip eşkıyaların bitmediğini ve biri gitse bile yenisinin geldiğini söyler. Salih, buna karşı çıkar ve bir şeyler yapılması gerektiğini savunur. Kanni'nin yerini öğrendiklerinde, zaptiyeye haber göndermeleri gerektiğini ve bu korkuyla yaşamalarının mümkün olmadığını dile getirir. Muhtar ise Salih'e, elimizden bir şey gelmeyeceğini ve susup beklemeleri gerektiğini söyler. Köylüler üzerlerindeki korku yüzünden hiçbir şey yapmazlar. Salih, Kanni'nin bu dalda babası gibi sallandığını görmek istediğini söyler. Ancak at sesleri duyulunca herkes evlerine çekilir.

[268] Müzeyyen Buttanrı, *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları I,* Eserofset Basım Yayın, Eskişehir,2008,s.256-260.

Köyde korku hâkimken, Kanni adamlarıyla birlikte köye gelir. Gözcüler yerleştirir ve köy sessizliğe bürünür. Aç oldukları için muhtarın kapısını çalarlar. Muhtar, istemese de onları iyi karşılamak zorunda kalır. Elif, sofrayı hazırlar. Kanni ve adamları, dün Karaköy muhtarının nasıl sofralar kurduğunu konuşurlar. Kanni'nin adamları köyde baskı kurmaya başlar. Osman, durumu Veli'ye anlatır. Veli, köylülerin korkudan sustuğunu ve oğlunun mektubunda Kanni'nin adının İstanbul'a kadar ulaştığını yazdığını belirtir. Köy kahvesinde toplanan köylüler korkularından açıkça konuşamazlar. Kanni ve adamları, muhtardan kendileri için bir gece ziyafeti düzenlemesini ister. Bu sırada Kanni, adamlarından biri olan Nuri'yi emirlerine karşı geldiği için öldürür. Ayşe, Kanni'nin ilgisinden korkar; Elif ise onu sakinleştirmeye çalışır. Ayşe bu korkuyla daha fazla yaşayamayacağını söyleyerek köyden ayrılmak ister. Ancak Elif, Kanni'nin onları her yerde bulabileceğini ve kötülük yapabileceğini ifade eder. Bir süre sonra zaptiyeler köye gelir. Kolağası, köylüyü sorgular ve Kanni'nin yerini öğrenmek ister. Ancak köylüler, Kolağası'ndan korktukları için susarlar. Kolağası, Kanni'yi yakalayıp, köy meydanındaki ağaca asacağını söyler. Köye giriş çıkış yasaklanır, evler aranır ve yiyecekler toplanır. Köylüden bilgi almak için şiddet uygulanır. Muhtar, köylülerin yoksulluğunu ve köydeki kuraklığı anlatsa da devlet temsilcileri bu durumu anlamaz. Kolağası, padişahın bu meseleler yüzünden uykularının kaçtığını ve daha erken haber alsalardı Kanni'yi yakalayabileceklerini belirtir. Kolağası, köylülerden yardım ister. Salih gelir ve onları haber vermediğini, karakolun uzak olduğunu, ayrıca Ayşe'yi yalnız bırakamayacağını söyler. Bunun üzerine Kolağası, zor kullanarak tüm evleri aramak ister. Veli ve Salih konuşurken, "Koca dünyada halimizi anlayacak ya da dinleyecek bir insan yok" derler. Osman ise "Dağ gibi bir adam lazım bize" diyerek durumu özetler. Muhtar, köyü terk etseler de ellerinden bir şey gelmeyeceğini ancak birlik içinde bir şeyler yapmaları gerektiğini vurgular. Gece vakti Âdem ve Sami muhtarın evine gider; içip eğlenirler. Ardından Kanni'yi Salih'in ihbar ettiğini düşünerek Salih'in evine giderler. Muhtar, Salih'i savunsa da Sami tüfeği ile kapıyı kırar ve Salih'i vurur. Ayşe çaresizce Salih'in üzerine kapanır. Bu olay, köyde bardağı taşıran son damla olur.

Osman, Veli ve Bekçi kahvehanede Emin'in İstanbul'dan getirdiği gramofonla müzik dinler. Askerden on günlük izne gelen Emin, köydeki durumun çok kötü olduğunu söyler. Bu sırada Kanni, köye gelerek Emin'den köydeki afişleri yırtmasını

ister. Afişlerde Kanni'yi ihbar edene altın ödülü verileceği yazılıdır. Ancak Emin, bu isteğe karşı çıkar ve Kanni ile cesurca konuşur. Kanni, köylülerin köyden çıkmalarına izin vermeyerek kendisini ihbar etmelerine engel olacağını söyler. Ayrıca Emin'in gramofonunu alır ve arkadaşının babasına selamını iletmesini ister. Emin, verdiği sözü hatırlatarak gramofonu geri ister. Emin'in bu gözü kara tavrı, Kanni'nin dikkatini çeker ve gramofonu geri verir. Kanni, Ayşe'nin evine gelir ve onunla konuşmak istediğini söyler. Ayşe kapıyı açmaz ve Kanni'yi sevmediğini ifade eder. Kanni, Ayşe'yi istediğini, bir sürü altın getirdiğini ve kendisiyle gelirse çok iyi bir yaşam süreceğini ifade eder. Onu sevdiğini, ileride kaymakam olacağını ve ne isterse yapacağını da ekler. Ayşe, onun teklifini reddeder ve gitmezse bağıracağını, hatta kendini öldüreceğini söyleyerek Kanni'yi tehdit eder. Kanni ise bir dahaki gelişinde Ayşe'nin kendi isteğiyle gelmesini ister. Elif, Ayşe'nin yanına gelerek Ayşe'yi sakinleştirmeye çalışır. Ancak Elif, yaşadıklarının ağırlığıyla isyan eder ve Allah'a yalvarır. Bu sırada baykuş öter. Muhtar ise evlerine gitmelerini çünkü her baykuş ötüşünde bir ölüm yaşandığını söyler. Kahvede Emin'i dövmeye kalkışırlar ancak Muhtar araya girer. Onları ihbar edip ödül altınları alacaklarını düşündükleri için Muhtar'a baskı yaparlar. Muhtar, Emin'i artık rahat bırakmalarını isteyerek Emin'i korur. Sami ve Âdem köyün tadının kalmadığını Kanni'ye söyler ve Kanni de bu duruma hak verir. Kanni, çocukken babasının bir adamı dövdüğü için öldürüldüğünü ve bu nedenle dağa çıktığını anlatır. Köylüye bu kadar kötü davranmak istemediğini açıklar. Ayşe'nin kendisini affetmediğini, çünkü Salih'i öldürttüğünü söyler. Ayşe'yi kaçırmak ister ancak Ayşe'nin gönüllü gelmesini bekler. Kanni, köyde sessizliğin hâkim olduğunu ve köylülerin kendisinden korkup sevmediğini dile getirir. Ayşe'yi kaçırırsa bir daha köye dönmeyeceğini düşünür. Elif ile Ayşe konuşurken Kanni, yeniden Ayşe'nin yanına gelir. Ayşe kapıyı açmaz ve onu sevmediğini açıkça söyler. Bu sırada baykuş yine öter. Ayşe, namusunu korumak için tüfeğine davranır ve Kanni'yi vurur. Ardından ağlamaklı bir şekilde muhtarın evine gelir. Âdem, Kanni'nin cesedini görünce şaşkına döner ancak Ayşe'yi göremeyince sinirlenir. Ayşe'yi bırakmak istemez fakat köye zaptiyeler gelir. Kolağası, muhtara kimin suçlu olduğunu sorar. Muhtar, Kanni'nin kurşunla değil, zehirlenerek öldüğünü açıklar. Ayşe'nin köpeklere verilen zehirden kullandığını söyler. Kumandan, bir kadının böyle bir şeyi yapabilmiş olmasına şaşırır. Kolağası, altın ödülü için bu cinayeti işlemediklerini belirtir. Muhtar, Ayşe'yi getirir ve olayları aydınlatmasını ister. Ayşe,

Kanni'yi öldürmenin aklında olmadığını; aslında kocası Salih'in köpekler için aldığı zehri kendisinin içmeyi düşündüğünü ancak gece karar değiştirerek zehri kahvesine koyup Kanni'ye içirdiğini anlatır. Ayşe, ayrıca bu parayla en azından biraz nefes alabileceklerini düşündüğünü de ekler. Kolağası, Ayşe'nin cinayeti üstlenmesine rağmen suçu köylülere yıkmak istemez ve Kanni'nin kurşunla öldürüldüğünü belirtir. Murat, köylünün çok uğraştığını dile getirir. Ayşe ise mertçe kocasının intikamını aldığını ve herkesin biraz daha dürüst olması gerektiğini ifade eder. Kolağası, Ayşe'ye teşekkür fermanı göndereceğini söyler. Muhtar ise verilen sözleri hatırlatarak, hangi kanuna inanmaları gerektiğini sorar. Emin, Kanni'yi ihbar edenin kendisi olduğunu, ancak altın ödülünün köylüye verilmesi gerektiğini savunur. Kolağası, saray muhafızlığını köyün çıkarları için riske atamayacağını belirtir. Muhtar, köylünün haklarını istediğini ve Valiye gideceklerini söyleyerek tavrını ortaya koyar. Bunun üzerine Kolağası, muhtarı tutuklatır. Kolağası, köylülerin gözlerinde isyan ateşini gördüğünü ve kendisine karşı gelenlerin cezalandırılacağını vurgular. Ardından Murat Çavuş'a köyün tamamen kuşatılması emrini verir. Ayrıca, zaptiyenin çete başını öldürmesi nedeniyle köylülerin devlete karşı gelip isyan ettiklerini ve Divan-ı Harpte yargılanacaklarını söyler.[269]

3.5.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *İsyan* adlı oyununda, oyun boyunca değişim yaşamayan Muhtar, Salih, Bekçi, Veli, Emin, Osman, Kanni, Âdem, Sami, Nuri, Kolağası, Murat Asker, Elif ve Ayşe olmak üzere on beş kahraman bulunmaktadır. Yazar, oyununda köy ortamının gerçekliğini kahramanların dil ve davranışları aracılığıyla yansıtmıştır. Muhtar, Salih ve Ayşe gibi karakterlerin diyaloglarında köy yaşamında görülen sorunlar, gelenekler, haksızlıklar ve yaşam tarzı açık bir şekilde gözler önüne serilmektedir.

3.5.4.1.Kadın Kahramanlar

Ayşe: Salih'in eşidir. Yirmi iki yaşında genç ve güzel bir kızdır. Kanni Efe'nin aklından çıkaramadığı ve sürekli rahatsız ettiği biridir. Duygusal ama gerektiğinde güçlü ve kararlı bir kadındır. Korkularını aşarak, özgürlüğü ve namusu için her şeyi göze alabilecek bir kahramandır. Köyde, kadınların maruz kaldığı baskılar karşısında direniş gösterir. Başlangıçta Kanni'nin zulmüne sessiz kalırken, sonunda bu

[269] Hidayet Sayın, *İsyan,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*, 2021.

kötülüklerin karşısında duran bir kadın olur. Eşi Salih'i çok seven ve Kanni'nin ona zarar vermesinden korktuğu için evden çıkamayan Ayşe, gördüğü baskı nedeniyle köyü terk etmek ister. Ancak çaresizlik ve umutsuzluk içinde yaşarken, eşinin gözleri önünde öldürülmesi onun dönüm noktası olur. Bu olay, intikamını almak ve yapılan haksızlıklara karşı gelmek için tüm gücünü ortaya koymasına vesile olur. Cesareti, tüm köye umut kaynağı olur. Kocasını kaybettikten sonra kendi adaletini sağlar. Namusunu korumak için önce zehri kendisi içmeyi planlarken, daha sonra kurban değil özne olmayı tercih eder. Kanni'yi öldürmesi, bireysel bir adaletin eylemidir. Bu eylemi gerçekleştirdikten sonra köylülerle bir arada olup, adaleti sağladığı için köylülerin hak ettikleri huzuru bir nebze olsun yaşamalarını ister. Ancak bu süreçte devlet temsilcileri tarafından da haksızlığa uğrar. Ayşe, kadınların mağduriyetini ve başkaldırı yoluyla mücadele edebilmesini temsil eder.

Elif: Muhtar'ın karısı, kırk üç yaşında, iyi kalpli bir kadındır. Sabırlı, güçlü ve Anadolu kadınının metaneti ile koruyuculuğunu simgeleyen bir özelliğe sahiptir. Aileye ve ahlaki değerlere büyük önem verir. Eşi Hasan'ın yanlış bir şey yapmasına engel olur ve her kararında onu destekler. Yapılan haksızlıkları güçlü bir şekilde ifade etmekten asla çekinmez. Ayşe'ye her zaman destek olur; ona ne yapması gerektiğini söyler ve yanında olarak acılarını hafifletmeye çalışır. Kanni'nin yaptıklarından sonra Ayşe'yi sakinleştirmeye çalışır. Yaşananlardan korku hissetse de akılcı kararlar vermeye özen gösterir. Kolağası'nın eşi Hasan'a yaptığı haksızlığa karşı koyar ve ona başkaldırır. Bu olaylar karşısında sessizliğini bozarak, adaletin sağlanması için mücadele eder.

3.5.4.2.Erkek Kahramanlar

Kanni: Otuz beş yaşında, asıl ismi Ali olan ve kendi kanunlarını uyguladığı için "Kanni Efe" olarak anılan bir eşkıyadır. Uzun boylu, akıllı bir adamdır ve dünyaya hâkim olmak ister. Başında zeybek fesi, sırtında işlemeli mor cepken, ayağında kısa paçalı dizlik ve çizmeler vardır. Beline sarılmış renkli ve geniş bir kuşak, silahlığında bir Karadağlı tabanca ve bir bıçak taşır. Gür bıyıklarıyla çevresine korku salar. Çocukluğunda babasının birini dövdüğü gerekçesiyle asılarak idam edilmesi, hayatındaki dönüm noktası olur. Bu haksızlık sonucunda dağa çıkarak eşkıya olmuştur. Başlangıçta köylüler tarafından sevilen biri olsa da zamanla insanlara zulmetmeye başlar. İçinde bulunduğu durumdan memnun olmadığını son anlarında dile getirir. Köylünün kendisinden korktuğunu ve Ayşe'nin kendisini sevmediğini bilir.

Gücünü kontrolsüzce kullanmaya başladıktan sonra halktan uzaklaşmıştır. İyi niyetli gibi görünse de halka zulmeden, zalim bir karaktere sahiptir. Kendi kanunlarını oluşturmuş, adaleti bu şekilde sağlamaya çalışır. Kanunlarına uymayanları, kendi adamları bile olsa öldürmekten çekinmez. Halkı korkutarak her şeyi yaptırabileceğini düşünür ve kaymakam olmayı hayal ederek herkese hükmetmek ister. Ayşe'yi çok sevdiğini söyleyerek onu sürekli rahatsız eder. Adamları Salih'i öldürdükten sonra, Ayşe'nin peşini bırakmaz ve zorla kaçırmayı düşünür. Ancak Ayşe'nin gönüllü bir şekilde kendisine gelmesini istediği için bu düşüncesinden vazgeçer. Köy halkı, yaşadıkları yoksulluklara rağmen onun zalimliği için açıkça konuşamaz. Halk üzerinde baskı kurar ve onun emirlerine uymayanlara şiddet uygulayarak herkesi korkutur. Zaptiyeler tarafından her yerde aranan Kanni Efe'nin namı, köylerde ve büyük şehirlerde duyulmuştur. Onu ihbar edene altın ödülü vadeden bir duyuru yapılır. Buna rağmen halkı korkutmaya devam eder. Ancak yaptığı zulümlerin sonucunda Ayşe tarafından öldürülür. Bu olayın ardından, adaletin sağlandığı düşünülür.

Muhtar: Elif'in eşidir ve elli yaşında, sorumluluk sahibi bir adamdır. Elli üç haneli köyün muhtarı olarak görev yapmaktadır. Aslında, gördüğü baskılar nedeniyle görevini sürdürmek istemese de köy halkının onu istemesi sebebiyle muhtarlığı bırakmaz. Görevini yerine getirirken, derin duygusal çatışmalar yaşar. Devlet, eşkıya ve köy halkı arasında sıkışıp kalır. Zaptiyelere ve eşkıyaya, köylülerin içinde bulunduğu durumu anlatmaya çalışır. Köy halkının kuraklıktan dolayı yoksulluk çektiğini ve durumlarının kötü olduğunu dile getirir ancak bu çabası fayda sağlamaz. İlk başlarda sessizliğini korur fakat köylülere yol göstermeye çabalar. Yaşananlar karşısında çaresiz kaldıklarını, bu nedenle sessiz kalmaları gerektiğini köylülere öğütler. Komşuları Salih ve Ayşe'yi destekler. Köylüler arasında yaşanan haksızlıklara ve Kanni'nin yaptığı zorbalıklara karşı durmaya çalışır. Köy halkını birlik olmaya teşvik eder ve adaletin sağlanmasını arzu eder. Kanni'nin ölümünde Ayşe'ye yol gösterir ve zaptiyelere olanları anlatır. Zaptiyelere karşı durarak yapılan haksızlıkları dile getirir ancak bu tutumu, onun tutuklanmasıyla sonuçlanır.

Salih: Ayşe'nin eşi, otuz yaşında cesur bir gençtir ve muhtarın yan komşusudur. Ayşe'yi çok sever ve onu korumaya çalışır. Ayşe'nin üzülmemesi ve yaşadıkları baskılar nedeniyle köyü terk etmek ister. Haksızlıklara karşı cesurca konuşabilen, dürüst ve halkı savunma konusunda kararlıdır. Kanni'ye karşı gelerek halkın suskunluğunu

sorgular. Değişim ister fakat tek başına gücü yetmez. Her zaman haktan ve haklıdan yana olur. Halkı bilinçlendirmeye çalışır ve muhtar ile köy halkıyla bu konuda sürekli konuşur. Zaptiyelere Kanni'yi ihbar etmek ister ancak karakolun uzak olması gibi nedenlerden dolayı bunu yapamaz. Kolağası tarafından sorgulanır ve Ayşe'nin "Kanni ile ilgili bir şey söyleme" demesine rağmen gerçekleri açıkça ifade eder. Kanni'yi ihbar ettiği gerekçesiyle, Kanni'nin adamları olan Âdem ve Sami tarafından vurularak öldürülür.

Emin: Veli'nin oğlu, yirmi iki yaşında genç bir delikanlıdır. İstanbul'da askerlik yapmaktadır ve köye on beş günlüğüne izne gelmiştir. Cesur, hak ve adalet arayan biridir. Kanni'ye açıkça karşı gelir ve ona boyun eğmez. İstanbul'dan getirdiği gramofon, umut, bilgi ve dış dünyayla temasın simgesi haline gelir. Kanni'ye karşı çıkarak halkın sustuğu yerde cesurca konuşur ancak Kanni'nin adamları tarafından dövülür. Muhtarın savunması sayesinde onların ellerinden kurtulur. Kanni'yi ihbar ederek köylülere yardım etmek ister. Ödül parasının köylüye verilmesini ve adaletin sağlanmasını talep ederken bu konuda konuşmalar yapar fakat Muhtar'a destek verdiği için Kolağası tarafından tutuklanır.

Veli: Kırk yedi yaşında, köyün kahvecisidir. Oğlu Emin'i Kanni'den korumaya çalışır. Kahveci olduğu için tüm olaylar gözünün önünde yaşanır, ancak düşüncelerini açıkça ifade edemez. Köylülerin korkudan evlerinden çıkamadığını, herkesin can korkusuyla bir şey yapmaktan çekindiğini düşünür. Eşkıyanın zulmünden bıkan köy halkının yaşadığı yorgunluğu dile getirir. Osman, Salih ve Muhtar ile birlikte çözüm üretmek için çaba gösterir.

Osman: Kırk beş yaşında, çekingen ama herkesle şakalaşmayı seven bir adamdır. Köylülerin korkusunu sürekli dile getirir. Düşünmeden konuştuğu için Kanni'nin zalimliğine maruz kalır ve dövülür. Onları kurtaracak "Dağ gibi bir adam" olması gerektiğini düşünür. Gücü elinde bulunduranlara karşı sesiz kaldıkça her şeyi yapmaya devam ettiklerini ifade eder.

Bekçi: Kırk yaşında, köyün bekçisidir. Köylülerin Kanni adlı eşkıyadan kurtulması için bir şeyler yapmak ister ancak elinden bir şey gelmez. Kimseye gücü yetmez ve köy halkına bir faydası olmaz. Kolağası'nın emirlerini yerine getirerek halkın karşısında durur. Onun emirlerine uyarak Asker ile birlikte halktan erzak toplar, evleri

arar ve herkesi sorgular. Halkın padişah hakkında konuşmasına izin vermez, bu konuda Emin'i uyarır ve böyle bir şeyin duyulması halinde ceza alabileceklerini söyler.

Âdem: Kırk altı yaşında, Kanni'nin başyardımcısıdır. Şişman, kaba saba ve bazen korkunç denilebilecek kadar sert bir kara cahildir. Kanni'nin her söylediğini yaparak köylüleri korkutur. Onlara baskı uygular ve ellerindeki her şeyi alır. Zalimliğiyle övünür ve Kanni'nin adıyla istediği her şeyi yaparak rahat bir şekilde yaşar. Muhtara baskı yaparak kendileri için ziyafet hazırlamasını ister. Kanni'ye Ayşe'yi kaçırması konusunda sürekli akıl verir. Yakında her şeyin onların olacağını ve Kanni'nin kaymakam olduktan sonra bozulan devlet işlerini düzelteceğini ifade eder. Oğlu Sami ile birlikte Kanni'yi ihbar ettiği gerekçesiyle Salih'in evine baskın yapar ve onu öldürür.

Sami: Âdem'in oğlu ve Kanni'nin adamlarından biridir. Babasıyla birlikte kendi anlayışlarına göre köylülerle eğlenirler. Kendinden başkasını düşünmez ve Kanni'nin söylediklerini eksiksiz yerine getirir. Babası kadar zalimdir ve halkı ezmekten çekinmez. Çok güçlü olduklarını ve isterlerse birçok adam toplayabileceklerini ifade eder.

Nuri: Kırk yaşında Kanni'nin adamlarından biridir. Uzun boylu, yakışıklı bir gençtir. Kanni'nin kanunlarına uymadığı için Kanni tarafından öldürülür. Oyunda işlevsel bir rolü bulunmamaktadır.

Kolağası: Kırk üç yaşında, Zaptiye kumandanı, uzun boylu ve anlayışsız bir subaydır. Serttir ve emirlerle hareket eder ancak olaylara derinlemesine bakmaz. Devleti temsil etse de halkla bağı kopuktur. Köy halkına otorite ve baskı uygular. Adaleti sağlamaya çalışsa da yöntemleri doğru değildir. Kanni adlı eşkıyanın peşindedir ve onu yakalayıp köy meydanında asmak ister. Köylülerden yardım talep eder ancak sessizliklerinden dolayı onlara katı davranır, şiddet uygular ve Kanni'nin yerini öğrenmeye çalışır. Halkı sorgularken gücünü köylüler üzerinde kullanır. Köylülerin yaşadığı zorluklar ve acılar onun umurunda değildir. Emir- komuta zincirine bağlı kalarak halkın durumunu anlamaktan uzak bir tavır sergiler. Anlayışsız tutumu nedeniyle halkı devletin kanunlarından uzaklaştırır. Kanni'nin öldürüldüğü gün Emin'in ihbarı üzerine köye tekrar gelir ve bir kadının böyle bir şeyi yapabileceğine inanmaz. Muhtarın ve köylülerin söylemleri doğrultusunda Ayşe'yi takdir eder gibi görünse de köylülerin yanında yer almaz. Kanni için vaat edilen ödülü vermek istemez ve Kanni

adlı eşkıyayı kendilerinin öldürdüğünü iddia eder. Köylülerin yararı için muhafız kumandanlığından vazgeçemeyeceğini söyleyerek köy halkını isyancı ilan eder ve onları tutuklatır.

Murat: Elli yaşında çavuş, sert ve kaba bir adamdır. Kolağası'nın emirlerini eksiksiz yerine getirir. Halka sert davranmaktan kaçınmaz ve güç kullanmayı tercih eder. Kendine oldukça güvenir ve adının duyulduğunda herkesin korktuğunu düşünür. Köy halkını sorgularken onlara eziyet eder ve şiddet uygular.

Asker: Yirmi iki yaşında Kolağası'nın emrinde olan bir gençtir. Kolağası'nın talimatlarını yerine getirir ve halka zulmeder. Bekçi ile birlikte köylülere eziyet eder ve zor kullanır.

3.5.5.Mekân

Yazarın *İsyan* adlı oyununda olaylar, Doğu Anadolu'nun küçük bir köyü olan Aslan köyünde geçmektedir. İki perdeden oluşan oyunda hem açık hem kapalı alanlar yer almaktadır. Fiziksel mekânlar arasında Muhtar, Elif ve Ayşe'nin evleri, köy meydanı, kahvehane, karakol, hurma ağacı ve dağ bulunmaktadır. Bu mekânlar, oyunun çatışma dinamiklerini güçlendirir. Muhtarın evi otoritenin aynı zamanda çaresizliğin mekânıdır. Köyün temsilcisi olan muhtarın evinde halk, eşkıya ve zaptiyeler arasında yüzleşmeler yaşanır. Elif ve Ayşe'nin evleri direnişin ve kadın dayanışmasının sembolüdür. Kadınların duygusal dünyalarının, direnişlerinin ve dramlarının sahnelendiği bir yerdir. Hurma ağacı uğursuzluk, ölüm ve korkunun sembolüdür. Baykuş burada öter, bu nedenle köy halkı ağacın varlığından dolayı huzursuzdur. Köy meydanında bulunan kahvehane ise köylülerin toplanıp konuştuğu bir yerdir. Ancak köylüler, korkudan açıkça konuşamazlar. Dağ, Kanni'nin geçmişinin şekillendiği mekândır ve yasa dışı düzenin merkezi gibidir. Karakol ise zaptiyeler ile köy halkı arasındaki kopuk bağın sembolüdür. Oyundaki her mekân karakterlerin iç dünyaları, toplumsal konumları ve olayların dramatik yapısı ile sıkı bir ilişki içindedir.

3.5.6.Zaman

Hidayet Sayın'ın *İsyan* adlı oyununda olaylar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde geçmektedir. Ancak belirli bir yıl belirtilmemiştir. İlk perdede Salih ile Muhtar'ın evleri yan yana yer alır ve sabah vakti iki kahramanın evlerinden çıkıp konuşmalarıyla olaylar başlar. İkinci perdede ise köy kahvesinde, öğle vakti köylülerin konuşmalarıyla başlar. İlk perde ve ikinci perde arasında birkaç günlük bir zaman

aralığı olduğu görülür. Oyun, baykuşun ötmesiyle başlar ve bu zaman diliminde birçok olay gerçekleşir. Gece gündüz geçişleri olayların gerilim ritmini artırırken zaman ilerledikçe umut ve karanlık birbiriyle iç içe geçer. Oyun, Kanni'nin ölümüyle bir dönemin kapanmasını; Muhtar'ın tutuklanmasıyla ise yeni bir baskı sürecinin başlamasını simgeler. Bunun yanında, oyunda tarihsel zaman dışında, köylülerin baskı altında geçirdiği birkaç trajik günü kapsayan dramatik bir zaman da vardır. İleri doğru ilerleyen kronolojik bir zaman söz konusu olsa da geçmişe dair geriye dönüşler de bulunmaktadır.

3.6.Bir Ateş Yumağı

Hidayet Sayın, *Bir Ateş Yumağı* adlı eserini 1998 yılında kaleme almıştır. Oyunun ilk baskısı 2002 yılında T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yapılmıştır ve eserin tek baskısı bulunmaktadır. *Bir Ateş Yumağı* adlı oyun, tek perdeden oluşur. Yazar oyununu tamamen kurgu şeklinde, Millî Mücadele'nin başlangıç yıllarında Anadolu köylüsünün ne durumda olduğunu gözler önüne sermek amacıyla kaleme aldığını ifade eder. Hidayet Sayın'ın Devlet Tiyatroları Edebî Kurulu'ndan geçmiş yirmi altı adet eseri bulunmaktadır.[270] Bu oyunlar arasında *Bir Ateş Yumağı* da yer almaktadır. Ancak bu oyun henüz sahnelenmemiştir.

Hidayet Sayın'ın *Bir Ateş Yumağı* adlı oyunu Ankara Radyosu yapımı tarafından Arkası Yarın programında TRT radyosunda, *Ateşimde Arayın Beni* adıyla radyo oyunu olarak yayımlanmıştır. *Ateşimde Arayın Beni* adlı radyo oyunu, 1997 yılında radyo yayıncılığının 70. yılı dolayısıyla TRT tarafından düzenlenen Radyo Oyunları Yarışması'nda üçüncülük ödülüne layık görülür. Radyo oyunu, Ejder Akışık'ın yönetmenliğinde hazırlanmış; yapımcılığı ise Ersan Edinç tarafından üstlenilmiştir.

3.6.1.Oyunun Konusu

Bir Ateş Yumağı adlı oyun, Millî Mücadelenin başlangıç yıllarında, Anadolu'nun bir köyünde yaşanan bir aşk hikâyesi eşliğinde savaşın, direnişin ve kurtuluş mücadelesinin anlatıldığı bir eserdir. Yazar, 1919 yılında Anadolu'nun bir köyünde yaşanan sıkıntı ve zorlukları gözler önüne sererek, Zeliha adlı genç bir köylü kızının vatan mücadelesi uğruna neler yapabileceğini göstermektedir. Oyunun ana teması, Zeliha ve Nuri adlı kahramanlar üzerinden işlenmiştir.

[270] Müzeyyen Buttanrı, *Hidayet Sayın ve Tarihi Oyunları*, Cinius Yayınları, İstanbul,2023, s.76.

Millî Mücadele ve vatan direnişi uğruna her şeyi göze alabilen, cesur ve yiğit Zeliha, bu değerleri temsil etmektedir. Zeliha'ya âşık olduktan sonra vatan aşkını ön plana alan, Zeliha'nın gözlerindeki ateşi yüreğinde aramaya başlayan ve vatan uğruna canını verebilecek seviyeye gelen Nuri karakteriyle, yazar uyanışı ve vatan toprakları için yapılması gerekenleri ifade etmek ister. Köy halkı, bir yandan yaşam mücadelesi verirken, bir yandan da savaşın sancılarını çekmektedir. Çaresizlik içinde birilerinden umut bekleyen köy halkının bilinçlenmesi için yazar, güçlü bir kadın kahramanı ön plana çıkarır. Zeliha'nın sözleriyle köyün gerçekliğini ortaya koymakla kalmamış, köylüleri bilinçlendirerek direniş ve mücadele için birlik olmalarını sağlamıştır. Yazar, cesur ve yiğit bir kadın olan Zeliha adlı kahramanıyla zor şartlarda vatanı uğruna içinde yanan ateşle neler yapabileceğini göstererek, köy halkına umut olmayı ve halkı bilinçlendirmeyi amaçlar.

3.6.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın, *Bir Ateş Yumağı* adlı oyununda, köy halkının erkeklerinden daha cesaretli ve babası Çanakkale'de şehit olmuş bir köylü kızının Millî Mücadele için yaptıklarını konu edinir. Aydın'ın bir köyünde annesiyle birlikte yaşayan Zeliha, memleketin işgal edilmesini kabullenmemekte ve kimi zaman köyün erkeklerine kimi zaman da düşman askerine kafa tutmaktadır. Köyde genç ve güzel bir kız olduğu için hakkında yapılan dedikodulara kulak asmadan, içinde yanan ateşin peşinden gidip vatan toprakları için mücadele eder. Oyunun sonunda korkusuzca tek başına Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'ya ulaşmak üzere yollara düşer. Millî Mücadele'nin amacının farkında olan Zeliha, babasının bu vatan toprağı için şehit düştüğünü bir an olsun aklından çıkarmamaktadır. Her şeyi devletten beklemeyen, padişahın ne yapacağını sorgulamadan memleketin durumunu gören ve çözüm olarak birlik olunması gerektiğini düşünen Zeliha, Mustafa Kemal'in neler başardığını duyduktan sonra, onun mücadelesiyle buluşmak ve onu görmek amacıyla harekete geçer. Yazar, kimseye boyun eğmeyen Zeliha'nın içinde bulunan, hiç sönmeyen bu vatan ateşinden ilham alarak oyunun ismini oluşturur.

"FATMA - (Kalkar.) Kız, Zeliha! Kaçıncı bu? Eli silahlı adama söyleyecek laf mıydı o?

HAFİZE-(Kalkar.)Yüreğim, ağzıma geldi valla! Korkudan elim ayağım buz kesildi.

FATMA-Verilmiş sadakan varmış doğrusu.

HAFİZE - Başkası olsa, çeker vururdu acımadan.

(Atların uzaklaşan ayak sesleri duyulur.)

ZELİHA -İnsan vurmak hünerse, gidip, düşmanı vursunlar. Omuzlarında mavzer, bellerinde hançerle, bizlere çaka satacaklarına, düşmana hesap sorsunlar... Önlerinde çömelecekmişim. Neden?

FATMA-Görenek bu kızım nedene var mı?

HAFİZE - Erkeklerin önünde eğilir, kadın dediğin.

ZELİHA - O erkek gibi erkekler için söylenmiştir. Bunlar erkekse, benim dediğim gibi yaparlar. Bakin, bir şey diyemedi diklenince. Kuyruğunu kıstırıp, gitti. Demek istediğimi anladı çünkü.

HAFİZE- (Fatma' ya) Amanın, bu kız bi ateş yumağı. Dokunanın eli yanacak...[271]

(...)

ZELİHA - Yüzün hep gülmekte aslan bubam! Velakin burda olanları bilsen, yüzün asılırdı hemen... Senin Çanakkale'den içeriye sokmadığın düşman, allem etti, kallem etti, gelip topraklarımıza giriverdi sinsice. Girdi ki öylesine... Buralarda herkes perperişan bubam! Gıdıklasan, gülmüyo kimse... İçim içime sığmıyo, inan! Senin kanını yerde komuşum sanki... Bir şeyler yapmak geliyo içimden. Düşmanı topraklarımızdan sürüp çıkarmak için bi yangını başlatmak. Zifiri karanlıkta bir ışık yakmak... Üstümüzdeki ölü toprağını silkelemek için yekinmek... Kim ne derse desin, yapacağım bunu, buba! Elime bi silah alıp, düşmanın karşısına çıkacağım. Bu ateşi yakacağım."[272]

3.6.3.Olay Dizisi

Osmanlı Devleti'nin son günleri yaşanmaktadır. Umutsuzluk ve tedirginlik her yeri sarmıştır. Yunan güçleri, işgal ettikleri topraklarda halka büyük acılar yaşatmaktadır. Muhtar, Menderes Ovası'nın pamuk tarlalarına bakarken, her yerin düşman askeriyle dolup taştığını belirterek duygularını ifade eder. Erkekler ya askerde ya da dağlarda çete olmuşken, tarlalarda çoğunluklu kadınlar çalışmaktadır. Sıcak hava şartları altında, yorgun halde çalışan bu kadınlar, bir yandan yoklukla mücadele ederken, diğer yandan ülkenin içinde bulunduğu durumu konuşurlar. Fatma, serin bir ayranın hayalini kurarak yokluğu bir nebze olsa da hafifletmeye çalışır. Zeliha ise ülkenin durumuna üzülmektedir. Düşman işgaline karşı yalnızca büyüklerin değil, halkın da bir şeyler yapması gerektiğini savunur. Hafize ise "Biz ne yapabiliriz ki?"

[271] Hidayet Sayın, *Bir Ateş Yumağı*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2002,s.21.
[272] Sayın,a.g.e.,s.42-43.

diyerek çaresizliğini dile getirir. Kadınlar, tek başlarına bir şey yapamayacaklarını düşünürken, devlet büyüklerinin çözüm üretmesi gerektiğini vurgularlar. Zeliha ise umutludur, "Aklımızı kullanmazsak, toprağımızı elimizden alırlar" der. Umutsuzluklarını türkü söyleyerek dağıtmaya çalışırlar. Yeniden gündemi konuşmaya başladıklarında Zeliha, "Bizim bir şeyler beklediğimiz büyüklerimiz de 'iş olacağına varır' diyerek bekliyorlar," der. Diğer kadınlar da Zeliha'ya hak verirler ve halkın arasında bile anlaşmazlıkların olduğunu ifade ederler. Umutları ise Mustafa Kemal'dir. Hafize, altı yıldır askerde olan eşi Hasan'dan beş aydır haber alamadığını söyler. Tüm işlerin yükü kadınların, yaşlıların ve çocukların omzundadır. İşlerine devam ederken birden düşman askerlerinin geldiklerini görürler. Zeliha, korkmadan düşman askerlerine karşı dik durur. Diğer kadınlar onu sakinleştirmeye çalışsa da Zeliha korkusuzdur. Daha sonra düşman askerleri bölgeden ayrılır ve kadınlar biraz soluklanmak için ağacın altında otururlar. Kendi aralarında sohbet edip bir nebze olsun biraz eğlenirler. Bu sırada Zeliha'nın durumunu konuşurlar. Kadınlar, Zeliha'nın yalnızca yaşlı bir annesi olduğunu ve çok güzel bir kız olduğunu söylerler. Ona, annesine bir şey olursa tek başına kalacağını bu yüzden evlenmesi gerektiğini ifade ederler. Ancak Zeliha, düşman gitmeden evlenmeyeceğini bir kez daha vurgular ve kararlığını dile getirir. Efeler geçerken Zeliha oturmaz, eski geleneklere göre erkeklerin önünde eğilmesi gerekir. Zeliha'nın dik duruşu ve cesur sözleri, yoldan geçen efeleri derinden etkiler. Zeliha, "Düşmana karşı çıkmayan erkek değildir! "diyerek kararlığını ortaya koyar. Bu sözler, efelerden Nuri Zeybek'i derinden etkiler. Ali Zeybek ise Nuri'nin Zeliha'ya olan duygularını fark ederek ona sevdalandığını dile getirir. Muhtar, düşmanla başa çıkmak için güçlü bir lidere ihtiyaç olduğunu belirtir. Köylüler, hep bir ağızdan bu kişinin Mustafa Kemal olabileceğini düşünürler. Efeler, sayılarının artmasıyla birlikte harekete geçeceklerini dile getirirler. Ancak sürekli köy halkından çeşitli taleplerde bulunmaları, köylülerin üzerinde büyük bir yük oluşturur. Halk, elinde avucunda bir şey kalmadığını ifade ederek bu talepler karşısında zor durumda kalır. Düşman bir yandan, devlet bir yandan, çeteler bir yandan bir şeyler istemekte fakat kimse halkı düşünmemektedir. Kadınların çalışmaları olmazsa, yokluk, namus ve can korkusu daha belirgin hale gelecektir. Tüm zorluklara rağmen, köylüler direnmeye devam eder. Diğer yandan, düzenli orduların kurulması ve yeni meclisin açılması halkı bir nebze rahatlatsa da çeşitli söylentiler yayılmaktadır. Nuri Zeybek, Zeliha'ya layık olabilmek için düşmana

karşı savaşmaya karar verir. Ancak bu kararını kimseyle paylaşmaz; yalnızca muhtardan yardım ister. Akıl danışmaya geldiğini ifade ederek Muhtar'a olanları anlatır ve ne yapması gerektiğini sorar. Muhtar'dan düşman askerinin ne zaman geleceğini öğrenmesini ister. Bu görevi yapacağını söyleyen Nuri, kendisine bir şey olması durumunda Zeliha'ya onu sevdiğini söylemesini ister. Birbirlerine söz verirler. Zeliha ise artık susmak istemez. Babasının intikamını almak için bir şeyler yapmak ister. Bu sırada Hafize'nin eşi Hasan'dan mektup gelir. Zeliha, mektubu okur. Mektupta "Bir ateşin içindeyiz, bu ateşi söndürmek için bizler de yollara düşmeliyiz" yazmaktadır. Zeliha, mektuptaki sözlerden etkilenir ve harekete geçme arzusu daha da güçlenir. Muhtar Emin, Zeliha'ya ortalıkta görünmemesini isteyerek düşmanların onu sordurduğunu söylemiştir. Zeliha, Muhtar'dan silah bulmasını ister. Bu sırada Nuri Zeybek, kaç kişi olursa olsun düşmanı yeneceğini kararlılıkla dile getirir ve Zeliha'yı düşünmeden de edemez. Menderes Ovası aydınlanır. Düşman askerlerinin geldiğini görünce Nuri, bomba atmaya başlar. Ancak kendisi de vurulur. Ötelerden, Zeliha'nın narçiçeği gelinliğiyle kendisine doğru geldiğini hayal eder. Muhtar, Zeliha'ya Nuri'nin vurulduğu haberini iletir ve onun yiğit bir çocuk olduğunu söyler. Zeliha, bu acı haberin ardından daha kararlı bir duruş sergiler. Muhtar'dan silahı ister ve Ankara'nın ne kadar uzak olduğunu sorar. Zeliha, Meclisin orada açılacağını duymuştur ve Mustafa Kemal ile görüşmek, onun yolunda ilerlemek istemektedir. Annesi Halime, silahı görünce nedenini sorar. Zeliha, "Düşman gelirse diye aldım," diye cevap verir. Ardından, annesine "Kimse beni anlamıyor," diyerek duygularını dile getirir. Hafize gelir ve ona, "Hepimiz el birliği etmeyip, düşmanın canından bezdirmeyince yüzümüz güler, dertlerimiz biter mi?" diye sorar. Bunun üzerine Zeliha, babasının intikamını almak için ortaya çıkmak istediğini söyler ve annesine "Ateşimde arayın beni" der. Bir gece sessizce kaybolur. Halime, Emin'e gelip Zeliha'nın nerede olduğunu sorar. Muhtar, onun Aydın'dan Ankara'ya, Mustafa Kemal'i görmek için gittiğini anlatır. Halime, kızını bulması için Muhtar'a yalvarır. Ancak Muhtar, elinden bir şey gelmeyeceğini söyler. Halime, çaresizlik içinde kızının peşinden gitmek ister. Zeliha'nın nerede olduğu bilinmez; erkek kılığına bürünmüş genç bir kız olduğu söylenir. Her yerde onun sesi duyulmaya başlar. Zeliha, "Ateşimde arayın beni" diyerek ardında güçlü bir mesaj bırakır. Çünkü artık o bir kıvılcım değil, bir yangın, bir umut ışığı olmuştur.[273]

[273]Hidayet Sayın, *Bir Ateş Yumağı*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2002,s.21.

3.6.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Bir Ateş Yumağı* adlı oyununda Zeliha, Hafize, Halime, Fatma, Muhtar, Nuri ve Ali olmak üzere yedi kahraman bulunmaktadır. Yazar kahramanların diyalogları aracılığıyla Anadolu'nun köylerinde yaşanan savaş ortamını ve bu ortamın gerçekliğini etkileyici bir şekilde gözler önüne serer. Oyun, bazı kahramanların değişimini de ele alır. Nuri Zeybek adlı kahraman başlangıçta ataerkil düzene sıkı sıkıya bağlıdır ve zeybeklik gücüyle övünür. Ancak, Zeliha ile tanıştıktan ve onda gördüğü mücadele ateşinden etkilendikten sonra bir değişim sürecine girer. Zeliha'ya duyduğu aşka layık olmak için vatan borcunu ödemesi gerektiğini düşünür ve Zeliha'nın yaşadığı vatan ateşini kendi içinde hissetmeye başlar. Oyunda Zeliha, Fatma, Hafize ve Halime adlı kadınların diyaloglarında köy yaşamında görülen zorluklar ve gelenekler sıklıkla vurgulanır. Özellikle kadınların üstlenmesi gereken roller ve bu rollerin yarattığı baskılar açık bir şekilde dile getirilir.

3.6.4.1.Kadın Kahramanlar

Zeliha: On yedi yaşında Halime'nin kızıdır. Babası Çanakkale Savaşı'nda şehit olmuştur. Annesinden başka kimsesi olmayan güzel ve yiğit bir genç kızdır. Cesur ve kararlıdır; düşmana karşı korkusuzca direniş gösterir. Köyde konuşulan dedikodulara kulak asmaz; evlenmeyi düşünmez. Memleketinden düşman çekilene kadar kendi hayatını düşünmeyen güçlü bir kızdır. İdealist ve vatanseverdir. "Düşmana karşı çıkmayan erkek değildir!" sözüyle hem dönemin toplumsal cinsiyet kalıplarına yıkar hem de yurt sevgisini dile getirir. Geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan kadınlardan farklıdır; düşüncelerini açıkça ifade eder. Lider ruhludur. Kadınların kararsız ve çaresiz hissettiği anda aklını ve dirayetini ortaya koyar. Halkı uyandırmak ister, bu yüzden Mustafa Kemal'in yolundan gitmeye karar verir. Babasının intikamını almak için her şeyi göze alabilen, idealleri uğruna her şeyi geride bırakabilecek bir kızdır. Pamuk tarlalarında çalışarak evin geçimini sağlar. Genç bir köylü kızı olan Zeliha içsel bir çatışma yaşasa da -bir yanda annesi, diğer yanda vatan sevgisi – bu çatışma onu zayıflatmaz, aksine daha da güçlendirir. Sevgi ve özlemi de içinde yaşar. Nuri'ye karşı bir şeyler hissetse de açıkça dile getirmez çünkü önceliği vatandır. Nuri'nin şehit düştüğünü öğrenince içindeki vatan ateşiyle daha da kararlı hale gelir. Muhtardan bir silah bulmasını ister ve bir gece Ankara'ya gitmek için yola koyulur. Hedefi, Mustafa

Kemal'in yanına ulaşmak ve memleketi için bir şeyler yapmaktır. Zeliha, Millî Mücadele'nin kadın yüzüdür. Cesareti, dik duruşu ve fedakârlığıyla sadece bireysel bir kahraman değil, halkın içinde yeşeren ateşin ve umudun sembolüdür. "Ateşimde arayın beni" sözüyle, bu vatan toprakları için içindeki ateşin bir simgedir.

Halime: Otuz yedi yaşında, Zeliha'nın annesidir. Eşini savaşta kaybetmiş, kızını tek başına büyütmüş güçlü bir kadındır. Geleneksel Anadolu kadınıdır. Evladını korumak ile onun idealleri arasında kalır. Kızı Zeliha için derin bir korku ve endişe taşır. Tüm zorluklara tek başına göğüs germiş bir kadındır. Zeliha'nın yolunu anlamaya çalışsa da onu kaybetme korkusu ağır basar. Halime, anneliğin ve fedakârlığın sembolüdür. Geleneklere bağlı olduğu için kızının kendi değerlerine uygun şekilde davranmasını ister. Kızı Zeliha'nın ardından gitmek ister ve Muhtardan yardım ister. Ancak çaresizlik içinde ne yapacağını bilmeden ağlar.

Hafize: Yirmi beş yaşında**,** tarlada çalışan köylü kadınlarından biridir. Zeliha'nın arkadaşıdır. Altı yıldır askerde olan eşinden beş aydır haber alamamıştır. Bu durum, onun sabrını ve içindeki özlemi gösterir. Sabırlıdır ama yorgundur. Köy halkıyla birlikte çaresizlik içindedir. Eşinden haber alamamasına rağmen hayat mücadelesinden vazgeçmeyen bir Anadolu kadınıdır. Eşi Hasan'ın Mustafa Kemal'i gördüğünü söyleyerek herkese umut vermeye çalışır. Geleneklere sıkı sıkıya bağlıdır ve kadının rollerine uygun şekilde davranması gerektiğini düşünür. Zeliha'yı anlamaya çalışır ve onu destekler. Hafize, "El birliği etmezsek dertlerimiz biter mi ?" diyerek ortak mücadele çağrısı yapar. Zeliha'nın Ankara'ya gitme karanını destekler ve ona güç verir.

Fatma: Kırk yaşında tarlada çalışan köylü kadınlardan biridir. Mücadeleye doğrudan katılmasa da yükü omuzlayan, yorgun ve yoksul bir Anadolu kadınıdır. Savaşın yalnızca cephede değil, evde ve tarlada da sürdüğünü düşünür. Çaresizlik içinde korku duyar. Memleketin haline devlet büyüklerinin çözüm bulması gerektiğini savunur. Geleneklere sıkı sıkıya bağlıdır ve Zeliha'ya bir kadın olarak nasıl davranması gerektiğini sürekli tembihler.

3.6.4.2.Erkek Kahramanlar

Muhtar: Yetmiş yaşındadır, asıl adı Emin'dir ve köyün muhtarıdır. Köyde, hem halkla hem de efelerle bağlantıyı sağlayan kişidir. Herkes ona akıl danışır. Düşmanın yaklaştığını görünce çaresizlik içinde üzülür ancak halkı birlik olmaya teşvik etmek için çaba gösterir. Nuri'ye yardımcı olurken Zeliha'yı da korumaya çalışır. Zeliha'ya silah

bulur, ona dikkat etmesini tembihler ve iki gencin vatan ateşi hedefleri uğruna aşklarından vazgeçtiklerini görür ve gurur duyar. Köyde sözü geçen ve akıllı bir kahramandır. Olayları geniş bir perspektifle değerlendirir ve herkese yol gösterir. Halkı korumak ister ancak imkânların sınırlı olduğunun farkındadır. Zor şartlarda elinden geleni yapmaya çalışan Zeliha'yı bir baba şefkatiyle düşman askerinden korumaya çalışır ve onun namusuna zeval gelmesinden korkar. Köyün erkeklerinin yarısının askerde, diğer yarısının ise çetelere katıldığını ifade ederek, kadınların çalışmasıyla köyün ayakta kaldığını düşünür. Halkın yoksulluklarını dile getirmeye çalışır fakat kimse bu durumun ciddiyetini anlamaz. Muhtar Emin, halkın sağduyusunu ve liderliğini temsil eder.

Nuri: Yirmi beş yaşında, yiğit, yakışıklı ve sert bakışlı bir gençtir. Fişekliği, hançeri, cepkeni, çizmeleri, dizlerine kadar inen poturu ile Aydın çevresindeki zeybeklerden biridir. Kendini halk kahramanı olarak görür ve zeybeklik gücünü halk üzerinde kullanır. Dışarıdan sert ve kararlı görünse de içinde derin duygular taşır. Güçlü, onurlu ve cesur biridir. Zeliha ile karşılaştığı zaman, onun sözlerinden ve tavrından çok etkilenir. Bir kadının erkeklere diklenerek korkusuzca düşündüklerini söylemesi ve vatan mücadelesi için içindeki ateşi görmesi ona ilham vermiştir. Zeliha'nın gözlerindeki ateşi gördükten sonra direnişe ve mücadeleye bakışı değişir. Zeliha'ya olan sevgisini açıkça dile getirmez, ancak onun için düşmana karşı savaşmaya karar verir. Aşkı, eyleme dönüşür. Böylece Zeliha'nın sevgisine layık olabileceğini düşünür. Tek başına düşmana karşı durmaktan çekinmez ve ölmeyi göze alır. Yapacaklarından kimseye bahsetmez. Muhtardan akıl alır ve ne yapacağını öğrenir. Sevdiği kadın hakkında düşüncelerini ona anlatır ve kendisine bir şey olursa hislerini Zeliha'ya iletmesini ister. Tek başına düşmana bomba attıktan sonra vurularak şehit olur. Son anlarında Zeliha'yı gelinliğiyle hayal eder.

Ali: Yirmi beş yaşındadır, Nuri'nin en yakın arkadaşı olan zeybeklerden biridir. Nuri'nin Zeliha'ya olan duygularını fark eder ve ona destek verir. Mücadelenin ortasında filizlenen aşkın sessiz bir gözlemcisidir. Halk arasında birlik ve dayanışmanın olması gerektiğine inanır.

3.6.5.Mekân

Yazarın *Bir Ateş Yumağı* adlı oyununda olaylar, Aydın'ın bir köyünde geçmektedir ancak köyün adı verilmemektedir. Bu köy, Menderes Ovası'nın çevresinde yer almaktadır. Tek perdeden oluşan oyunda hem açık hep hem kapalı alanlar bulunmaktadır. Fiziksel mekânlar arasında Menderes Ovası'ndaki pamuk tarlası, Muhtar'ın ve Zeliha'nın evleri, büyük çınar ağacının altı, köy yolu ve Ankara yer alır. Oyunda pamuk tarlası ana mekân olarak öne çıkar. Kadınlar, vaktinin çoğunu burada geçirir. Zor hava şartlarında, sıcak altında çalıştıkları süre boyunca mücadele dolu sohbetlerin geçtiği yerdir. Ayrıca düşman askeri ile karşılaşılan ve direnişin sergilendiği bir mekândır. Büyük çınarın altı ise kadınların tarladan sonra dinlenmek için oturduğu bir yerdir. Memleketin durumu hakkında konuştukları, kaygılarını ve umutlarını dile getirdikleri bir merkez haline gelir. Zeliha'nın evi, onun iç dünyasını yansıttığı ve içindeki vatan ateşinin sürekli yandığını hissettiği bir yer olarak karşımıza çıkar. Muhtar'ın evi köydeki kararların konuşulduğu ve fikir danışıldığı bir mekândır. Halkın devlete ve lidere dair umutlarının dile getirildiği, birlik olunması gerektiğinin düşünüldüğü bir alan olarak dikkat çeker. Köy yolu, efelerle karşılaşmanın gerçekleştiği bir yerdir. Zeliha'nın erkeklerin önünde eğilmeden dimdik durduğu bu yol, onun güçlü ve kararlı karakterini simgeler. Oyunda Ankara doğrudan sahnelenmese de Zeliha'nın ulaşmak istediği hedeftir. Ankara, yeni bir başlangıcın ve umudun sembolüdür. Bu mekânlar hem kahramanların iç dünyasını yansıtır hem de dönemin gerçekliğini ve atmosferini gözler önüne serer.

3.6.6.Zaman

Hidayet Sayın'ın *Bir Ateş Yumağı* adlı oyununda olaylar 1919 yılında, Millî Mücadele'nin başlangıcında, yaz mevsiminde geçmektedir. Tek perdeden oluşan oyunda muhtar, üzgün ve çaresiz bir halde uzaktaki ovaya bakmaktadır. Onun düşüncelerinden sonra oyun, sabah vakti pamuk tarlasında çalışan üç kadının çapa yaparken konuşmalarıyla başlar. Osmanlı Devleti'nin son günlerinde, her yerde umutsuzluk ve tedirginlik hâkimdir. Düzenli ordunun henüz kurulma aşamasında olduğu bu dönemde halk büyük bir belirsizlik ve çaresizlik içinde bulunmaktadır. Yunan işgali altındaki Ege bölgesinde, özellikle Aydın ve çevresinde bir köyde yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Aynı zamanda Mustafa Kemal'in Anadolu'da direnişi örgütlemeye çalıştığı, Meclis'in açılma hazırlıklarının yapıldığı bir dönemdir.

Oyun, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışından üç ay sonra başlayan Erzurum ile Sivas Kongreleri aracılığıyla ülkede kurtuluş bilinci oluşturmanın yollarının arandığı bir dönemi konu almaktadır. Halk, Millî Mücadelede ne olup bittiğini tam anlamıyla kavrayamamakta ve kaygı içinde bulunmaktadır. Menderes Ovası'nda pamuk tarlalarında birçok kadın işçi çalışmaktadır; oyun, bu işçilerin konuşmalarıyla başlamaktadır. Olaylar, günlük hayatın akışı içinde birkaç hafta ya da bir aylık bir sürede geçer. Zaman doğrusal bir şekilde ilerlemektedir. Ancak kahramanların konuşmalarında sıkça geçmişe dönüşler yapılmaktadır. Örneğin, Zeliha'nın babasının Çanakkale Savaşı'nda şehit edilmesi gibi. Oyun, 1919-1923 yılları arasında işgal altında bir Ege köyünde geçer. Zaman hem tarihsel bir gerçekliği yansıtır hem de kahramanların değişimini, halkın uyanışını ve direniş ruhunun oluşumuna hizmet eder.

3.7.Son Fırsat

Hidayet Sayın, *Son Fırsat* adlı oyununu 2003 yılında yazmıştır. Oyunun ilk baskısı 2008 yılında Müzeyyen Buttanrı'nın *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam: Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları* adlı çalışması kapsamında Eserofset Basım Yayın tarafından yayımlanmıştır. Oyunun tiyatro kitabı olarak ilk baskısı 2020 yılında *Toplu Oyunlar 15* adlı eserin içerisinde Cinius Yayınevi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Son Fırsat adlı oyun, iki perdeden oluşmaktadır. Yazar, oyununu köyde yaşadığı süre boyunca edindiği bilgilerden ve gözlemlerden hareketle tamamen kurgu olarak oluşturduğunu ifade eder. Hidayet Sayın'ın *Son Fırsat* adlı oyunu, Devlet Tiyatroları Edebî Kurulu'ndan geçmiş olmasına rağmen henüz sahnelenmemiştir.

3.7.1.Oyunun Konusu

Son Fırsat adlı oyunda, işlediği suçun cezasını çeken Hurşit adlı kahramana toplum, genel afla son bir fırsat verir. Ancak Hurşit, bu fırsatı değerlendiremez. Köyüne döndüğünde her türlü desteği almasına rağmen, içinde yaşadığı topluma uyum sağlayamadığı için yöneldiği çıkmaz sokakta acı bir sona ulaşır. Yazar, oyunda işlediği cinayetin cezasını çektikten sonra köy halkı tarafından son bir fırsat verilen bir insanın, kendisini köyün ağası olarak görüp halkı kullanmasını ve bu fırsatı kaçırmasını anlatır. Oyunun ana teması Hurşit ve köy halkı üzerinden işlenmektedir. Haksız yere cinayetle suçlandığını ve bu suçu isteyerek işlemediğini iddia eden Hurşit, köy halkının iyimserliğini kullanır. Kendisini köyün ağası gibi gören Hurşit, toplumsal af ile köyüne

dönmüş bir birey olarak, köy halkının ön yargısız desteğine rağmen zalimce bir baskı kurar. Köy halkı bir yandan yaşam zorluklarıyla mücadele ederken, bir yandan da Hurşit'in yaptıklarından korunmaya çalışır. Oyunun merkezindeki diğer bir çatışma ise Baltalı olarak anılan Hurşit Ağa ile yirmi yaşında cinayete kurban giden gencin annesi Zühre arasındadır. Zühre, yirmi dört yıl ceza almasına rağmen dört yıl önce af sebebiyle köye dönen zalim Hurşit'e karşı çıkar. İçindeki ateşin geçmediğini dile getirerek, köylülerin bu adama destek olmasına tepki gösterir. Zühre, böyle bir adamın yıllar geçse de değişmeyeceğini düşünerek, Hurşit'in köye dönmesini istemez. Yazar, oyunda ağalık sisteminin eleştirisini yapmakla kalmamış, ön yargılı davranmayıp iyi niyetlerini gösteren halkın sürekli ezildiğini ve gücü elinde bulunduran insanların, kendilerine verilen son fırsatı değerlendiremeyerek kendi sonlarını hazırladıklarını etkileyici bir şekilde işlemektedir.

3.7.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın, *Son Fırsat* adlı oyununda cinayet işleyip cezasını çektikten sonra köyüne dönen Hurşit adlı kahramanın köylülere haksızlığa uğradığını iddia ederek, onların kendisine destek olmalarını sağlamasını ve köylülerin geleneklerini nasıl kendi çıkarı için kullandığını göstermektedir. Köy halkı, Hurşit'in işlediği suçun hükümet tarafından afla bağışlanması ve cezasını çektiğini düşünerek, ona son bir fırsat verip yol gösterir ve destek olur. Ancak zamanla bu destek, köylülerin karşısına baskı ve zulüm olarak çıkar. Hurşit, köyün geleneklerini kullanarak insanların iyiliklerini suiistimal eder ve istediği her şeyi yaptırır. Köy halkı bu duruma sessiz kaldıkça Hurşit, kendisini köyün ağası olarak görür ve istediği gibi davranır.

Hurşit, köye döndükten sonra Zühre ve ailesini rahatsız eder; özellikle Zühre'nin gelini Kezban'a maniler yazarak onu rahatsız eder. Kezban'ı evlenmeden önce seven Hurşit, onun eşini düğünden önce öldürür ve gücüyle her şeyi rahatlıkla yapabileceğini düşünür. Yazar, oyunda işlediği suçun cezasını çektikten sonra genel afla serbest bırakılan bir bireyin, köyüne döndüğünde topluma uyum sağlayamamasını ve tüm desteğe rağmen içine düştüğü çıkmazı gözler önüne serer. Bu uyumsuzluk, kahramanın kaçınılmaz bir şekilde acı bir sona sürüklenmesine neden olur. Köy halkının suçlu bir bireye tanıdığı ikinci şansın birey üzerindeki etkileri ve verilen bu son fırsatın değerlendirilmemesi durumunda yaşanabilecek sonuçlar etkileyici bir şekilde ele alınır. Yazar, bu olaydan ilham alarak oyunun ismini oluşturur.

"OSMAN- Yirmi yılda başından neler geçti kim bilir.

HURŞİT- Onu ne sen sor, ne ben söyleyeyim, Osman! Dedim ya, kocaman bi roman olur yazılsa... işte, çay diye buna derim ben. (Bardağı uzatırken, elini cebine atar)Çayın bardağı kaça Niyazi Dayı?

NİYAZİ-(Bardağı alır) Hoş geldin çayına para almayız, Hurşit! (Çıkar)

HURŞİT- Sağ ol!.. Oh be! Köyüm gibisi, köylüm gibisi var mı ? Havasını koklamak bile yeter insana.

EMİN-Af tam zamanında yetişti, değil mi?

HURŞİT- Alsınlar, başlarına çarpsınlar aflarını Emin Dayı! Hepitopu üç yılım kalmıştı geride. Bunca yıl kodeste posam çıktıktan sonra, ha üç yıl önce, ha üç yıl sonra. Ne değişir ki?

EMİN- Üç yıl az mı, be oğlum? Şükretsene !

HURŞİT- Bunca yıl boş yere yattıktan sonra, bi de şükredeceğim, öyle mi? Hele böyle niteliksiz, umutsuz, sipsivri ortada kalmışken.

EMİN- Boş yere mi dedin?

HURŞİT-Yarısı boş yere.

EMİN-Mahkeme yanılmadı ya!

HURŞİT-Yanıttılar.

EMİN-Kimler?

HURŞİT- Bos ver, Emin Dayı! Geçmişi kapattım, geleceğe bakacağım bundan sonra.

EMİN- İyi edersin. Bi suç işledin, cezasını çektin. Geçmişin hesabına dalarsan, kendine zarar vermiş olursun.

HURŞİT- Kendime mi zarar vermiş olurum? (Acı bi gülümseme ile) Sence çektiklerim hâlâ yetmedi mi, Emin Dayı?

EMİN- Yetti diyorsan, geleceğine düzgün bak, Hurşit! sana verilen bu son fırsatı iyi kullan!

HURŞİT- (Kalkar) Her neyse! Size doyum olmaz. (Valizini alır) Evimi göreyim önce, merak ediyom. Görüşürüz. (Soldan çıkar)"[274]

3.7.3.Olay Dizisi

Zühre'nin evinde, oğlu Nazmi'yle arasında af haberinin yarattığı gerginlikle olaylar başlar. Nazmi, yıllardır cezaevinde olan Hurşit'in af ile serbest kalacağını söylediğinde Zühre, büyük bir öfke ve endişeye kapılır.

[274] Müzeyyen Buttanrı, *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları II*, Eserofset Basım Yayın, Eskişehir,2008,s.1030.

Hurşit, Zühre'nin oğlunu baltayla öldürmüş ve bu nedenle ona "Baltalı" lakabı takılmıştır. Zühre, oğlunun acısıyla kocasını da kaybetmiş; bu yüzden Hurşit'in köye dönüşünü kabullenemez. Nazmi ise Kezban'ı hâlâ unutmamış olmasından korkar. Zühre yaşananları Kezban'a anlatır. Kezban ise Hurşit'ten korkmadığını, karşısına çıkarsa ondan hesap soracağını söyler. Kızı Melike'yi de dikkatli olması için uyarır. Bu sırada köyde Hurşit'in dönüşü konuşulmaktadır. Osman, Muhtar Emin, Niyazi ve diğer köylüler, af haberini duyunca bir araya gelirler. Niyazi, Hurşit'in artık akıllandığını düşünür. Ancak Osman, o günü ve Süleyman'ın kanlar içinde ölümünü unutamamıştır. Köye dönerse, muhtar olarak ona göz kulak olmasını Emin'den ister. Bu sırada Yusuf da kahveye gelir. Tarla ekinlerinden ve yükselen fiyatlardan bahsederken, Hurşit'in dönüşünü duyduğunu söyler. Mahkemede Hurşit'in lehine yalan söylemediği için araları bozuktur. Yusuf, Süleyman'ın saldırısı sonucu Hurşit'in onu öldürdüğünü söylemesini istemiştir ancak doğruyu söylediği için cezası azalmamıştır. Köylüler artık bu olayı unuttuğunu düşünerek Yusuf'u sakinleştirir. Nazmi gelir ve muhtar, köylülere; Hurşit, gerçekten değiştiyse yapılacak bir şey olmadığını söyler. Ancak Nazmi, içindeki öfkenin hâlâ dinmediğini belirtir. Tam bu sırada Hurşit, köye gelir ve muhtar, onu iyi niyetle karşılar. Hurşit, köyünü ve herkesi özlediğini, hapishanede yaşadıklarını anlatır. Onu görünce Yusuf kahveden ayrılır. Muhtar Emin, Hurşit'e ne iş yapacağını sorar. Hurşit, önce evine bakacağını ve yapacak çok iş olduğunu söyler. Emin, ona artık geçmişi bırakıp geleceğe odaklanmasını ve kendisine verilen bu son fırsatı iyi değerlendirmesini tavsiye eder. Hurşit'in köye dönüşünün ardından köylüler, yaşananları değerlendirmeye başlar. Zühre, Hurşit'in köye geldiğini duyunca öfkelenir ve oğlu Nazmi için endişelenir. Kezban ise Hurşit ile karşılaşırsa ona ağzının payını vereceğini söyler. Kezban, Baltalı'nın evine yardım eden köylüleri duyunca Zühre bu duruma tepki gösterir ve beddualar okur. Bu sırada Melike, konuştuklarını duyunca annesine amcasının neden öldürüldüğünü sorar. Kezban, düğünden iki gün önce Süleyman'ın öldürüldüğünü ve acı haberi aldıklarında çok şaşırdıklarını anlatır. Kezban, üç ay sonra büyüklerin uygun görmesiyle kayınbiraderiyle evlenmiştir. Nazmi, öfkeli bir şekilde eve gelir. Hurşit'i kahvede görmüştür. Kezban ve Zühre onu sakinleştirmeye çalışır. Köylülerin Hurşit'e yardım ettiğini öğrenince ev halkı daha da öfkelenir. Muhtar, Hurşit'e yardım eden köylülerin emeklerinin karşılığını alamadıklarını öğrenir.

Osman, Hurşit'in evini onarmasına yardım ettiğini ancak kendisinin hasta olduğunu söyleyerek başka bir şey yapmadığını belirtir. Hurşit, hapishanedeki düzeni köyde de kurmak ister. Hurşit geldiğinde Emin, ona bu yaptıklarının sebebini sorar. Hurşit ise çalışmayı unuttuğunu, hapishane koğuş ağası olduğunu, istediğini her şeyi yaptırdığını anlatır. Emin, köyün düzeninin farklı olduğunu, burada sevgi ve saygının ön planda olduğunu ve hapishanedeki düzenin bu köyde olmadığını söyler. Hurşit, köylülerin mahkemede ona yardım etmemesine kızgındır. Köydeki herkesin kendisine sırt çevirdiğini ve onlardan alacağı olduğunu düşündüğünü dile getirir. Muhtar ise Hurşit'e içeride kurduğu derebeylik düzenini köyde devam ettirmesine izin vermeyeceğini açıkça belirtir. Nazmi, annesine Baltalı'nın köylüyü nasıl korkuttuğunu anlatır. Bu sırada Kezban ve Melike, Zehra'nın evinden dönerken Hurşit ile karşılaşmışlardır. Hurşit, Kezban ile konuşmaya çalışır ancak Kezban korkmuş bir halde eve döner. Durumu öğrenen Nazmi, öfkeyle ayağa kalkar. Ancak Zühre onu sakinleştirerek geçmişteki acı bir olayın öcünü alacağını söyler. Hurşit, Yusuf ile karşılaşır ve mahkemede neden aleyhinde konuştuğunu sorar. Yusuf'un durumunun iyi olduğunu ve hapisteyken çok kazandığını öğrenince ona bu konuda hesap sorar. Hurşit, bir bedel ödemesi gerektiğini belirterek, toprak karşılığında dost olabileceklerini söyler. Yusuf ise "Tarlaları babam Ömer'den aldı, hesabını benden mi soruyorsun?" diyerek karşılık verir. Bunun üzerine Hurşit, Yusuf'u tehdit eder ve ona üç gün düşünmesi için süre verir. Bu arada Hurşit, köylülere gizlice kötülük yapmaya devam eder. Osman'ın köpeğini öldürür. Bakkal Seyfi ve Niyazi, Hurşit'ten borçlarını ister ancak o bunu umursamaz. Ayrıca köylülere, hapishanedeyken neden kendisini yalnız bıraktıklarını sorar ve herkesle yüzleşmeye çalışır. Annesi ile babasının cenazesine kimsenin gelmemesine de çok içerlemiştir. Emin ise geçmişi açmamasını öğütler ve onu geleceğe odaklanmaya çağırır.

Zühre Hurşit'in karşısına çıkar ve öfkeyle ona gelininden uzak durmasını söyler. Bütün kinini Hurşit'e kusan Zühre, onun köydeki varlığından duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Hurşit ise Zühre'ye oğlu Nazmi'yle konuşmak istediğini belirtir. Bu sırada Yusuf, Hurşit'in kendisine verdiği sürenin dolduğunu hatırlatarak, ne yapacağını Muhtar'a sorar. O sırada Murat Çavuş gelir ve Hurşit'in kendisinden para istediğini anlatır. Murat Çavuş, Hurşit'ten tarlasında çalışmasını istemiş ancak Hurşit, hasta olduğunu belirterek çalışmayacağını ifade etmiştir.

Bu durumda olduğunu öğrenince Murat, ona para verir. Melike, kapının önünde bir mâni bulup annesi Kezban'a getirir. Melike, Hurşit'in bırakabileceğinden bahseder ancak Kezban, bunu kimseye söylememesini ister. Bir süre sonra Kezban, Murat Çavuş'un karısı Gülsüm'ün hayırlı bir iş için geleceğini Zühre'ye söyler. Bu sırada Nazmi, kızının evlenmek için henüz küçük olduğunu düşünerek endişelenir. Son sözü söylemesi gereken kişi olarak Zühre'ye danışır. Emin, Murat Çavuş'un oğlu Hasan'a Melike'yi istemek için geldiklerini söyleyince, Zühre bu konu üzerine düşüneceklerini dile getirir. Zühre, Muhtar'a sitem ederek oğlunun katiline köylülerin neden yardım ettiğini sorar. Nazmi, Hurşit'in kötü niyetli olduğunu ve cezaevindeki gibi ağa hayatı yaşamak istediğini belirtir. Muhtar, köylülerin iyi niyetinin Hurşit tarafından suiistimal edildiğini ve Murat Çavuş'un bile ona para verdiğini anlatır. Zühre ise "Can düşmanıma para verip torunumu istemeye nasıl cüret edersiniz?" diyerek muhtara tepki gösterir. Bu sırada Yusuf, sinirli bir halde Hurşit'e giderek harmanını neden yaktığını sorar. Hurşit, bunu Yusuf'a gözdağı vermek için yapmıştır. Ancak Yusuf, kimseden korkmadığını ve boyun eğmeyeceğini belirterek kararlığını gösterir. Emin, yaşananları Murat Çavuş'a anlatır. Çavuş ise "Keşke o sözü söylemeseydin" diyerek üzülür. Emin, biraz vakit geçtikten sonra bu konuyu tekrar ele almalarını önerir. Yusuf'un evinin yandığı haberi gelir. Çatıdan çıkan yangın büyümeden söndürülmüştür. Yusuf, yaşananları anlatırken Muhtar onu yatıştırmaya çalışır ve bir belaya bulaşmamasını öğütler. Yusuf ise kaymakama gidip durumu dilekçeyle bildirmek istediğini söyler. Hurşit, Muhtar'a Yusuf'un anlaşmaya uymadığını belirtir. Muhtar, Hurşit'e iyi davranarak güzellikle doğru yolu göstermeye çalışır. Ancak Hurşit eski defterleri açar ve geçmişte yaşanan olayda suçsuz olduğunu iddia ederek kendisini mağdur gösterir. Emin, Hurşit'e son fırsatı kullanamadığını söyler. Hurşit suçsuz olduğunu söyleyerek kendini acındırır. Ardından Ali'yi yanına alarak ayrılır. Hurşit, Ali'ye kendi ağalık düzenini öğretmeye başlar. Ali, köyde düşmanlarının olduğunu söyleyince Hurşit, hepsinin yakında yola geleceğini söyler. Hurşit, Ali'ye onunla çalışırsa iki yıl içinde herkesin kendisine "bey" diyeceğini iddia eder. Ayrıca Kezban'ı hâlâ sevdiğini söyler. Ali, Kezban'ın evli olduğunu hatırlatınca Hurşit, "Belki kocası bir kaza geçirir ve dul kalır" diyerek planlarını açıklar. Bu söylediklerini kimseye anlatmazsa Kezban'ın kızı Melike ile evlendireceğini vaat eder. Bu sırada Kezban ve Melike kapıya bırakılan manilere bakarlar ve kimin bıraktığını düşünürler. Murat Çavuş'un oğlu Hasan akıllarına gelir ve

onun Melike'ye yazmış olabileceğini düşünürler. Nazmi, konuştukları duyar ve eğer manileri Hasan yazdıysa kızını ona vermeyeceğini söyler. Ancak Nazmi, Hasan'ın üç gündür köy dışında olduğunu hatırlayınca manileri Hurşit'in yazdığını anlar ve öfkelenir. Nazmi, bu öfkeyle gece bekleyip Hurşit'i baltayla öldürmeyi planlar. Kezban buna karşı çıksa da Nazmi, bu gece bekleyeceğini söyler. Niyazi, Osman ile konuşurken Hurşit'in köyde neler yaptığını, herkesin malına göz koyduğunu ve kimsenin korkudan bir şey söylemediğini anlatır. Konuşurlarken Emin gelir ve köye geldiğinde hiç parası olmayan Hurşit'in nasıl bu kadar zenginleştiğini sorgular. Ali ise Hurşit'in iyi biri olduğunu savunur. Emin, Nazmi'nin evinin yakınlarında ne işleri olduğunu sorar. Bir süre sonra Hurşit, sürünerek gelir. Omuzunda balta saplıdır, üstü başı kan içindedir ve yardım ister. Köylüler şaşkına döner. Emin, Hurşit'in öldüğünü söyler ve elinde bir mani kâğıdı olduğunu belirtir. Jandarma gelene kadar kimsenin Hurşit'e dokunmamasını ister ve içinden "Keşke beni dinleseydin" diye geçirir.[275]

3.7.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Son Fırsat* adlı oyununda, farklı özelliklere sahip Zühre, Kezban, Melike, Hurşit, Emin, Nazmi, Niyazi, Osman, Yusuf, Murat ve Ali olmak üzere on bir kahraman yer almaktadır. Yazar, oyun boyunca kahramanların diyalogları aracılığıyla Anadolu'nun köylerinde yaşanan hayatı ve köy ortamının gerçekliğini gözler önüne serer. Ayrıca kahramanları aracılığıyla köy ortamında uygulanan gelenekleri de yansıtır. Oyunda, Zühre, Kezban ve Melike adlı kadın kahramanların diyaloglarında geleneklerin içinde kadınların uyması gereken roller vurgulanır. Örneğin, Kezban adlı kahramanın eşinin düğünden önce ölmesi nedeniyle kayınbiraderiyle evlendirilmesi, törenin devamını ve geleneklerin etkisini gözler önüne sermektedir.

3.7.4.1.Kadın Kahramanlar

Zühre: Baltalı'nın öldürdüğü Süleyman adlı gencin annesidir. Diğer oğlu Nazmi'ye, Süleyman'ın ölümünden sonra daha çok düşkün hale gelir. Nazmi'nin başına bir şey gelmesinden endişe eder ve onu korumacı bir yaklaşımla büyütür. Oğlu Süleyman öldürüldükten bir yıl sonra eşini de kaybetmiştir. Yaşadığı kayıplara rağmen güçlü bir kadındır. Oğlunu ve eşini kaybetmenin ardından büyük bir travma yaşar, bu travma onun öfke ve intikam duygularıyla şekillenmesine yol açar.

[275] Hidayet Sayın, *Son Fırsat,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 15*, 2020.

Hurşit'in aldığı cezanın affedilip dört yıl cezası olmasına rağmen erken tahliye edilerek köye dönmesi Zühre'nin acılarını yeniden canlandırır. Yirmi yaşında oğlunu toprağa veren Zühre, Hurşit'e karşı derin bir kin beslemektedir. Geçmişin yükünden kurtulamayan Zühre, oğlu Nazmi'yi ve gelini Kezban'ı korumak için mücadele eder. Yaşadığı tüm acılara rağmen Hurşit'e duyduğu öfke ve kin, onun ayakta kalmasına destek olur. Muhtar'a sitem ederek, köylülerin neden Hurşit'e yardım ettiklerini sorgular. Hurşit'e yardım eden köylülere de tepki gösterir. İçindeki kin ile intikam peşinde olan Zühre, Murat Çavuş'un Hurşit'e yardım ettiğini öğrendiğinde torunu Melike'yi onun oğlu Hasan'a vermeyi reddeder. Vicdanı ile öfkesi arasında sıkışıp kalmış bir kadın olan Zühre, buna rağmen hep ailesini koruma içgüdüsüyle hareket eder. Köydeki geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan Zühre, Anadolu kadınının geleneksel değerlerini temsil eder.

Kezban: Nazmi'nin eşi ve Zühre'nin gelinidir. Baltalı'nın uğruna cinayet işlediği kadındır. Düğününden iki gün önce evleneceği kişi Süleyman'ı Baltalı, öldürmüş; bu olayın ardından kayınbiraderi Nazmi ile evlendirilmiştir. Geleneklerin dayattığı bir evlilik yaşamıştır. Zor geçmişine rağmen ayakta durmayı başaran bir kadındır. Eski acılarla yüzleşmekten korkmayan ve Hurşit karşısında güçlü durmaya çalışan cesur ve gururlu bir annedir. Kızı Melike'ye karşı oldukça sevecendir. Kezban, hem kendisini hem de kızı Melike'yi korumak için çaba gösterir. Onu korumak adına her şeyi yapmaya hazırdır. Ancak Hurşit'e karşı duyduğu öfke ve korku, içinden çıkamadığı bir düğüm haline gelir. Hurşit ile karşılaştıktan sonra korkuları tekrar canlanır. Ondan gelen manileri gördükçe huzursuz olur ve ailesi ile eşi Nazmi için endişelenir. Eşine son derece sadıktır ve Hurşit'in peşinden gitmemesini ister. Kezban, içten içe toplum baskısıyla ve geçmişin getirdiği utanç duygusuyla mücadele eder. En belirgin özelliği bastırılmış öfkesidir. Güçlü durmaya çalışsa da Hurşit ile yüzleştiğinde kırılgan bir hale gelir. Hurşit'in peşinde olduğunu ve ona maniler yazdığını öğrendikten sonra eşi Nazmi'yi, engellemeye çalışır; ancak olayların önüne geçemez. Kezban, toplum içinde suskun kalan, bastırılmış ama her an patlamaya hazır kadınların temsilcisidir.

Melike: Kezban ve Nazmi'nin genç ve güzel kızıdır, Zühre'nin torunudur. Zühre tarafından çok sevilen, masum ve meraklı bir kızdır. Etrafında yaşanan karanlık olaylardan etkilenmekte; ailesinin hem geçmişini hem de geleceğini anlamaya

çalışmaktadır. Masumiyeti sayesinde, Melike çatışmaların ortasında bir denge unsuru haline gelir. Annesinin geçmişi ve babasının öfkesi arasında sıkışıp kalan Melike, köydeki tüm karanlığa rağmen aydınlık bir gençliği temsil eder. Annesine geçmişle ilgili sorular sorarak neler yaşandığını öğrenmeye çalışır. Murat Çavuş'un oğlu Hasan ile evlendirilmek istendiğinde henüz evlilik için büyüdüğünün farkında değildir. "Bunu yapabilir miyim" diye düşünse de annesinin desteğiyle büyüklerinin yanında sesini çıkarmaz. Yaşadıklarına rağmen, geleceği temsil eden bir kahramandır. Onun merakları ve hayalleri bu karanlık olayların içinde bir ışık kaynağıdır.

3.7.4.2.Erkek Kahramanlar

Emin: Köyde muhtarlık görevinde bulunmaktadır. Adaletli, sabırlı ve akılcı bir kahramandır. Köyde düzeni sağlamaya çalışan, bilgeliğiyle öne çıkan biridir. Olaylar arasında tarafsız kalmaya çalışsa da Hurşit'in karanlık tarafını fark ettiğinde tavrını netleştirir. Herkese ikinci bir şans verilmesi gerektiğine inanır; bu da Hurşit'e köye ilk geldiğinde iyi davranıp ona yol göstermesine neden olur. Ona öğütler vererek, bu durumun son fırsatı olduğunu ve geçmişi unutup geleceğe odaklanması gerektiğini söyler. Ancak Hurşit'in yaptığı kötülükler ve baskılar karşısında sessiz kalamaz ve ona karşı gelir. Köylülerin sürekli akıl danıştığı bilge bir kahramandır. Köylüler ve Hurşit arasında dengeyi sağlamaya çalışsa da Hurşit'in yaptıklarından sonra onun köyde ağalık düzenini kurmasına engel olmaya çalışır. Zamanla giyim kuşamı değişen Hurşit'in kurmak istediği düzeni bozmaya uğraşır; köyün sevgi ve saygı üzerine kurulu olduğunu ifade eder. Muhtar, hem yaşanan olayların tanığı hem de yönlendiricisidir. Köyün vicdanını temsil eder ancak Hurşit'in suiistimalleri karşında sınanır. Sonunda Hurşit'in öldürüldüğünü gördüğünde, içinden "Keşke beni dinleseydin" diye geçirerek bu trajik durumu gözler önüne serer.

Hurşit: Yirmi yıl önce köyünde sevdiği kızın evleneceği genci baltayla öldürdüğü için "Baltalı" adıyla anılır; bu olayın ardından yirmi yıl hapishanede yattıktan sonra genel afla serbest bırakılır. Geçmişe saplanıp kalmış bir kahraman olan Hurşit, köye döndükten sonra köylülere iyi görünmeye çalışır; herkesi över ve çıkarlarına uygun şekilde davranır. Kırk yaşında olan Hurşit, hapishane hayatında edindiği otoriteyi köyde sürdürmeye çalışır. İçsel bir ağalık arzusuyla doludur ve kendi kurallarını dayatmak ister. Köye döndüğünde geçmişin cezasını çektiğini söyleyerek köylünün geleneklerini kullanır ve onların iyiliklerini suiistimal eder. Muhtar ile tartışarak

geçmişin hesabını sorar; haksızlığa uğradığını ve Süleyman'ın kendisine saldırması sonucu onu isteyerek öldürmediğini iddia eder. Mahkemede köylülerin neden yardım etmediğini sorgular ve köylülerle yüzleşir. Hapishanedeyken kimsenin halini hatırını sormadığını, toprağını sattığında ucuza kapatmak için ellerinden geleni yaptıklarını dile getirir. "Yol yordam öğreten köylü o zaman neredeydi?" diye sorar. Kendini mağdur gösterir ancak aslında köye dönmesindeki asıl amacı geçmişin hesabını görmek ve köylülerden intikam almaktır. Hurşit, gizlice planlarını gerçekleştirir ve köylülere kötülükler yapar. Baskı ve tehditle her şeyi yapabileceğini düşünür. Köyün ağası gibi davranır ve kimseye hesap vermez. Ali'yi yanına alarak ağalık düzenini ona öğretmeye çalışır. Sesinin çok yüksek olduğunda insanlara istediğini yaptırabileceğini söyler. Kezban'a karşı hâlâ saplantılı bir aşk beslemektedir. Bu aşkını Ali'ye de anlatır ve Kezban'ı elde etmek için yapacağı planları paylaşır. Eğer Ali, yanında olursa iki yılda herkesin kendisine "bey" diyeceğini ve Melike'yi de kendisine vereceğini vaat eder. Köylülere korku vermek amacıyla kötülükler yapar. Köylülerden biri olan Yusuf'un evini yakmıştır. Yusuf, yıllar önce gerçekleşen olayı görmüş ve mahkemede yalancı şahitlik yapmasını istemiştir; ancak Yusuf bunu gerçekleştirmemiştir. Bu nedenle Yusuf ile araları bozuktur. Hurşit, Yusuf'u tehdit ederek toprak vermesini ve böylece bedel ödediği için barışabileceğini söyler. "Baltalı" lakabı sadece bir isim değil, onun ruhunun dışavurumudur: Keskin, korkulan, kesip atan, bencil, korkusuz, çakı ile gezen kabadayıdır. Sevgi ve şefkat gibi duyguları güç ve sahiplik duygusuna çeviren Hurşit'in Kezban'a duyduğu aşk gerçek bir sevgi değil daha çok hak iddiasıdır. Kezban'ın karşısına çıkarak ona maniler göndererek rahatsız eder. Yaşattığı acıyla sonunu hazırlayan Hurşit, Nazmi tarafından baltayla öldürülür.

Nazmi: Kezban'ın eşi ve Zühre'nin oğludur. Ağabeyinin ölümünden sonra Kezban ile evlenmiştir. Baltalı'nın serbest kalması, onun için büyük bir sarsıntıya sebep olur. Ailesine düşkündür ve onlar için endişelenir. Özelikle kızı Melike'yi ve eşi Kezban'ı koruma içgüdüsü ile hareket eder ve annesinin sözlerine verdiği değer, onun hassas yönlerini yansıtır. Hurşit'e karşı derin bir öfke besler ve geçmişe takılı kalmıştır. İçinde büyüttüğü intikam arzusu, onu Hurşit'i öldürmeyi düşündürecek kadar ileriye götürür. Muhtar ile konuşarak, bir katile bu şekilde davranılmasından rahatsızlığını dile getirir ve onu köyde görmek istemediğini söyler. Babasız büyüyen Nazmi, ağabeyinin ölümünden duyduğu acının, annesinin beklentilerinin, intikam duygusunun ve

vicdanının arasında sıkışıp kalır. Çünkü aldığı kararlar sadece kendi hayatını değil, aynı zamanda köydeki düzeni ve geçmişin gölgelerini de etkiler. Hurşit'in köye dönmesiyle içindeki öfke daha da artar. Kezban'ın Hurşit tarafından rahatsız edildiğini öğrendiğinde, bir gece yarısı intikam duygusuyla Hurşit'i baltayla öldürür. Nazmi, o baltayı kaldırmadan önce geçmişini, annesini, kızını, Kezban'ı ve içinde bulunduğu karanlık duyguları gözlerinin önünden geçirir. Bu an, onun ruhsal kırılma noktası ve içsel çatışmasının dışavurumudur.

Niyazi: Köy kahvesinin sahibidir. Hurşit'in köye dönmesinden rahatsız olsa da Muhtar'ın söylemleri doğrultusunda ona iyi davranır. Kahvenin sahibi olması nedeniyle köyde yaşanan olayların çoğu gözünün önünde gerçekleşir. Hurşit'in yaptıklarından sonra onu köyde istemez ve köylülerle neler yapılacağını konusunda konuşur. Hurşit'in baskı ve tehditle halka istediği her şeyi yaptırdığını gördüğünde kaygılanır. Bu durum karşısında, başına bir bela gelmesinden korktuğu için sessiz kalmayı tercih eder.

Osman: Köylülerden biridir. Hasta oğlu için endişelenir. Hurşit'in köye dönüşüyle şaşkınlık yaşar ve nasıl davranması gerektiğini bilemez. Muhtar'ın yol göstermesiyle başlangıçta Hurşit'e yardım eder ancak sonra onun gerçek yüzünü görür. Hurşit'e biraz karşı çıkmaya kalkıştığında Hurşit tarafından köpeği öldürülmüştür. Yaşanan bu olaylar onu da derinden etkiler. Köyde adaletin sağlanmasını ister.

Yusuf: Köylülerden biridir. Dürüst ve vicdanlı bir gençtir. Mahkemede doğruyu söyleyen Yusuf, Hurşit'ten gelen tehditlere rağmen boyun eğmez ve kararlıdır. Kendi içinde adalet anlayışını sürdüren Yusuf, köyün gerçek sesidir. Hurşit tarafından evi yıkılmış ve toprakları tehdit altına alınmış olsa da boyun eğmez, kimseden korkmaz. Gerçeğin ve dik duruşun temsilcisidir. Onun direnişi Hurşit'in planlarını engelleyerek köydeki dengeyi korumaya katkı sağlar.

Murat: Çavuş, yaşlı ve zengin bir köylüdür. Muhtar'dan arabuluculuk yapmasını isteyerek Zühre'nin torunu Melike'yi oğlu Hasan'a istemek ister. Ancak Hurşit'e yardım ettiği için Zühre torununu ona vermeyi reddeder. Hurşit, kendisini hasta göstererek Çavuş'tan para ister. Çavuş, ona acıyarak para verir. İlk başta Hurşit'e tarlasında çalışmayı teklif eder ancak Hurşit, hasta olduğunu söyleyerek çalışamayacağını belirtir. Hurşit'in kandırdığı köylülerden biridir.

Ali: Köylülerden biridir. Herkese kolay bir şekilde inanabilen, saf bir gençtir. Hurşit'in etkisi altına girmiş ve "iki yıl içinde herkes bana bey diyecek" vaadi, onun

güce ve güçlü kişilere duyduğu hayranlığı ortaya koyar. Hurşit'in söylediklerine inanarak, ona tamamen bağlı bir şekilde hareket eder ve Hurşit'in çok iyi biri olduğunu söyler. Hurşit, Kezban ile evlendikten sonra kızı Melikeyi ona vereceğini vaat eder. Ayrıca, ağalık düzenini ona öğretir ve herkese sözünün geçmesi için neler yapması gerektiğini gösterir.

3.7.5.Mekân

Yazarın *Son Fırsat* adlı oyununda olaylar, Anadolu'nun bir köyünde geçmektedir. Ancak köyün adı belirtilmemektedir. Bu köy, hem sosyal hem de fiziksel olarak kapalı bir topluluk yapısına sahiptir. Köyde herkes birbirini tanır, geçmişte yaşanan olaylar uzun süre unutulmaz ve bireylerin toplumsal rolleri belirgindir. İki perdeden oluşan oyunda hem açık hem kapalı alanlar bulunmaktadır. Fiziksel mekânlar arasında Zühre, Muhtar, Hurşit ve Yusuf'un evleri, köy kahvesi ve köyün sokakları yer almaktadır. Zühre'nin evi olayın başladığı ve geçmişin acılarının hatırlandığı bir mekân olarak dikkat çeker. Muhtar'ın evi, köy yönetiminin ve vicdanın temsilidir; köylülerin sorunlarının konuşulduğu ve kararların alındığı bir yer olup Hurşit ile yapılan yüzleşmelerin de burada gerçekleştiği görülür. Hurşit'in evi yalnızlığını yaşadığı ve planlarını yaptığı yer olarak öne çıkar; aynı zamanda eski günlere dönüş arzusuyla yüklüdür. Köylülerin yardımıyla onarılan bu ev, köylüler ve Hurşit arasındaki çatışmayı simgeler. Yusuf'un evi ise Hurşit'in tehditleri ve kötülüklerinin doğrudan hedef alındığı yerlerden biridir. Köy kahvesi, köylülerin bir araya geldiği, haberlerin ve dedikoduların yayıldığı bir merkezdir. Tartışmalar genellikle burada yaşanır ve köyün nabzı burada tutulur. Köyün sokaklarında ise Kezban ve Melike'nin Hurşit ile karşılaştığı sahneler geçmektedir. Oyunda her mekân geçmişten izler taşır. Özellikle kahvehane ve Muhtar'ın evi çatışmaların ana mekânı olarak öne çıkmaktadır.

3.7.6.Zaman

Hidayet Sayın, *Son Fırsat* adlı oyununda genel zaman ifadelerini kullanmaktadır ancak bir dönem veya yıl belirtilmemektedir. İlk perde, Zühre'nin evinde Zühre ve Nazmi'nin konuşmalarıyla başlar ve olayın geçtiği an öğle vaktidir. İkinci perde ise köy kahvesinde Muhtar, Niyazi ve köylülerin konuşmalarıyla başlar. Olayların ilkbahar mevsiminde geçtiği ve birinci ile ikinci perde arasında birkaç günlük bir zaman aralığı olduğu görülmektedir. Oyunda doğrusal bir zaman akışı söz konusudur ancak geriye dönüşlere de yer verilir. Zamanın iyileştirici değil, derinleştirici etkisi vardır; geçmiş

unutulmamış ve affedilmemiştir. Zamanın bu dramatik işlevi gerilimi artırmak, intikam ve adalet duygusunu canlı tutmak, kahramanların iç çatışmasını derinleştirmek için kullanılmıştır. Bu nedenle geçmiş, oyunun dramatik yapısında sürekli olarak hissedilir. Kahramanlar için zaman yalnızca akan bir süreç değil, aynı zamanda geçmişin izlerini taşıyan bir hesaplaşma alanı olarak karşımıza çıkar.

3.8.Yaşamak İstiyorum

Hidayet Sayın, *Yaşamak İstiyorum* adlı oyununu 2004 yılında kaleme almıştır. Oyunun ilk baskısı, 2008 yılında Müzeyyen Buttanrı'nın *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam: Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları* adlı çalışması kapsamında Eserofset Basım Yayın tarafından yayımlanmıştır. Oyunun tiyatro kitabı olarak ilk baskısı 2020 yılında *Toplu Oyunlar 14* adlı eserin içerisinde Cinius Yayınevi tarafından gerçekleştirilmiştir. *Yaşamak İstiyorum* adlı oyun, iki perdeden oluşmaktadır. Yazar, oyununun tamamen kurgu olduğunu ve köyde edindiği ya da duyduğu hikâyelerden esinlenerek oluşturduğunu ifade eder. Hidayet Sayın'ın *Yaşamak İstiyorum* adlı oyunu sahnelenmemiştir.

3.8.1.Oyunun Konusu

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda, köyde yaşayan genç bir kızın hayatının yaşadığı trajik bir olayla nasıl altüst olduğu anlatılır. Dicle, törelerin gölgesinde cezalandırılma korkusuyla İstanbul'a bir arkadaşının yanına sığınır. Ancak burada da huzur bulamaz ve arkadaşının eşinin rahatsız edici davranışlarıyla karşılaşır. Bu sırada ailesi onun izini bulur ve kardeşleri töreyi yerine getirmek amacıyla onu köye götürmek ister. Fakat polis müdahalesi bu planı engeller. Genç kız ne köyde ne de şehirde kendine bir yer bulabileceğini hisseder. Sonunda, bilinmezliğe doğru yolculuğa çıkar. Yazar, oyununda bireyin özgürlük arayışını ve toplumsal baskıların ağırlığını derinlemesine hissettirir. Aynı zamanda, törelerin olumsuz sonuçlarını göstermekle kalmaz; bu geleneklere körü körüne bağlı olmayı da eleştirir. Oyunun ana teması, iki karakter üzerinden işlenmektedir. Masum olduğu halde törelerin dayattığı zulüm nedeniyle tüm hayatı altüst olan ve ailesinden kaçmak zorunda kalan Dicle, özgürlüğünü ararken; töreleri savunan "namus meselesi" dışında başka bir şeyi umursamayan ağabeyi Kasım bu iki uç noktayı temsil eder. Kasım, kardeşi olduğunu unutarak, yaşanan olaydan ötürü törenin emrettiğini yerine getirmek ve babasına uyarak "namusunu temizlemek" için

Dicle'yi öldürmek ister. Oyun, köy halkının ağalık düzeninin baskılarına nasıl maruz kaldığını ve törelerin devamının nasıl sağlandığını gözler önüne serer. Toplum baskısının yanı sıra ailesi tarafından da baskı gören Dicle'nin içindeki yaşama tutunma isteğiyle çocukluk arkadaşına sığınma çabaları ve bu sırada karşılaştığı zorluklar dramatik bir şekilde işlenmektedir. Hidayet Sayın, bu eserinde törelerin acı sonuçlarını ve bu kuralların bireyler üzerindeki yıkıcı etkisini eleştirmekle kalmamış; toplumsal baskılar altında hiçbir yere ait olamayan ve tek başına yaşama tutunmaya çalışan genç bir kızın çaresizliğini de etkileyici bir şekilde aktarmıştır.

3.8.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın'ın *Yaşamak İstiyorum* adlı oyunu, Dicle adında genç bir kızın trajik hikâyesini konu alır. Dicle, ağanın oğlu tarafından tecavüze uğrar ve törelere kurban gitmemek için köyünü terk etmek zorunda kalır. Hayata tutunmak için mücadele eden Dicle, köyde yaşanan bu olayın ardından ailesi ve köylüler tarafından baskıya maruz kalır. Köylüler, Dicle hakkında dedikodular yaparken, ailesi onu öldürmeyi planlar. Bu nedenle Dicle, arkadaşının yanına İstanbul'a kaçar. Ancak ağabeyleri, Dicle'yi öldürerek namuslarını temizleyeceklerini düşünür ve onun peşini bırakmazlar. Oyunun merkezindeki diğer bir çatışma, Dicle'nin İstanbul'da karşılaştığı zorluklardır. Arkadaşı Zühal'in eşi Dehan'ın rahatsız edici davranışları, Dicle'nin korku içinde yaşamasına neden olur. Ailesini düşünen ve bulunduğu ortama yabancı olan Dicle, burada da huzuru bulamaz. Yazar, Dicle'nin yaşadığı trajik olaylar ve özgürlük arayışı üzerinden, bireyin toplumsal baskılar karşısındaki çaresizliğini ve törelerin yıkıcı etkilerini gözler önüne serer. Dicle, ağabeyinin onu öldürme planlarından kurtulsa da özgürce yaşama isteğini gerçekleştiremez ve hiçbir yere ait hissedemez. Yazar, kahramanın yaşadığı trajik olaydan ilham alarak oyunun ismini oluşturur.

> *"DİCLE-Ne yapacağımı bilemiyordum. Nereye gittiğimi bilmeden koştum. Dikbayır'a tırmandım hızla. Kendimi oradan uçuruma atıp, bu acıyı bitirmek istedim ama bir türlü beceremedim. Ölmek istedim ama yapamadım, anacığım! Atlamayı beceremedim bir türlü. Yere batası yasama isteği ağır bastı. Sanki yaşamın bir anlamı kalmış gibi."*[276]
>
> *(...)*
>
> *"DEHAN- Şunu aklından hiç çıkarma, canım! Ailenden biri de olsa, kimsenin kılına dokunmasına izin vermem.*

[276] Buttanrı,a.g.e.,s.1057.

DİCLE-Bunlar neden oluyor, hiç anlamıyorum.

DEHAN-Aslında onların da bir şey anladığını sanmıyorum. Kurgulanmış makineler gibi, eylem peşinde koşan zavallılar hepsi.

DİCLE-Suçlu olsam, bedelini ödemeğe hazırım ama bu durumda...

DEHAN-Bunları kafana takma artık!

DİCLE-Beni en çok üzen sizi de bu işe bulaştırmak.

DEHAN-Bizim bundan yakındığımızı duydun mu?

DİCLE-Tersine kol kanat geriniz bana.

DEHAN- Öyleyse geleceğe umutla bakman için, bir nedenin var demektir. Hep birlikte bunun üstesinden geleceğiz, merak etme!

DİCLE-Ah, keşke! Tek istediğim, yaşamak. Ölmem, kime, ne kazandıracak ki ?"[277]

3.8.3.Olay Dizisi

Dicle, evine telaşlı ve bitkin bir halde gelir. Annesi Kamer, kızını merakla beklemektedir. Dicle, annesine Ferhat Ağa'nın oğlu Fercan'ın kendisine saldırdığını, şiddet uyguladığını ve bayıldıktan sonra iki kişinin ona yardım ettiğini anlatır. Uyandığında kendini bir yerden atarak intihar etmek istemiş ancak bunu başaramamıştır. Annesi neden böyle bir şey yaptığını sorduğunda, Dicle, olayı öğrendikleri takdirde büyüklerinin kendisini öldürmesinden korktuğunu söyler. Tarladan dönen Kara Döne ve kocası, Dicle'ye yardım etmişlerdir. Kamer, olayın duyulmasından korkar. Bir süre sonra Dicle'nin babası Kozan, öfkeyle eve gelir. Duydukları karşısında kızı Dicle'yi suçlayarak ona şiddet uygulamak ister. Ancak Kamer, eşini engellemeye çalışarak kızının bir suçu olmadığını söyler. Babası kızını suçlu bularak onu dinlemez. Büyük ağabeyi Kasım da gelir ve kız kardeşini suçlar. Ağa'nın oğlu olduğu için Fercan'a karşı bir şey yapamayacaklarını, aksi takdirde kan davasının başlayacağını söyler. Dicle'nin ağabeyleri "Bu kızı okutmayıp isteyenlere verecektik" diyerek babalarına sitem ederler. Kamer, Dicle'nin intihar etmek için Dikbayır'a gittiğini oğullarına söylediğinde onun ölmesini istemişlerdir. Önemli olanın namus olduğunu ve kız kardeşlerinin hiçbir değeri olmadığını ifade ederler. Dicle'yi evli olan bir adama kuma olarak göndermek isterler. Ancak annesi buna asla izin vermeyeceğini ve kızının acı çekmesini istemediğini ifade eder. Babası yapılacak şeyin belli olduğunu ve töreyi uygulayacaklarını belirtir. Artık kimsenin yüzüne bakamayacak hale geldiklerini dile getirir. Kozan bu görevi oğlu Fırat'a verir.

[277] Buttanrı,a.g.e.,s.1074.

Sabah erkenden Dicle'yi Dikbayır'a götürüp uçurumdan atmasını, direnirse de ip alıp boğmasını ister. Fırat, namus meselesi olduğu için babasının isteğini yerine getirecektir. Kamer, Dicle'nin yanına giderek karar verildiğini ve hiçbirinin engel olamayacağını anlatır. Ancak Kamer, kızının kaçmasını ister. Dicle, bir yer bilmediğini ve nereye gideceğini sorunca, annesi birikmiş parasından ona verir. Uzak bir yere, bulamayacakları bir yere gitmesini ister. Kamer'in tek dileği kızının yaşamasıdır. Anne kız vedalaşır ve Dicle yola çıkar. Korkuyla, nereye gideceğini bilmeden uzaklaşır. Dicle İstanbul'daki arkadaşı Zühal'in yanına gider. Zühal, Dicle'yi sıcaklıkla karşılar ve evine alır. Dicle, başından geçenleri ona anlatır. Kozan, sinirli bir halde kızının nerede olduğunu Kamer'e sorar. Töreyi uygulamayıp kızı kaçırdılar diye konuşacaklarını dile getirir. Kamer'in üzerine giderek Dicle'nin yerini öğrenmeye çalışır. Kamer, söylemeyince Kozan daha da sinirlenir ve törenin namus meselesi olduğunu söyler. Ağabeyleri de bu utançla yüzleri yerde yaşayamayacaklarını söylerler; bu defteri kapatıp bir çıkış yolu bulmak gerektiğini ifade ederler. Dicle'nin odasında bir iz bulabilmek için arama yaparlar. Çekmecesinde Zülal'in mektubunu bulunca, Dicle'nin oraya gittiğini düşünürler. Kozan, Fırat'ı İstanbul'a gönderir ve Dicle'yi bulup getirmesini ister. Bu sırada Zühal, Dicle'yi sakinleştirmeye çalışır ve korkmamasını söyler. Dicle, yaşamak istediğini için kaçtığını dile getirir. Zühal, arkadaşını her zaman destekleyeceğini belirtir. Bunun üzerine Dicle, kendisine bir iş bulup bulamayacağını sorar. Zühal, bu konuda yardımcı olabileceğini söyler. Zühal'in birlikte yaşadığı kişi Dehan gelir ve Dicle ile tanışır. Dicle'nin can korkusuyla geldiğini öğrenir. Dehan, kendisinin de yıllar önce töre yüzünden kaçtığını ve bir kan davasından kurtulduğunu anlatır. Zühal, olayın tamamını anlatmasa da Dicle'nin güvenliğinin çok önemli olduğunu ve bu sırrı sadece kendilerinin bilmesi gerektiğini söyler. Dehan, Dicle'ye korkmaması gerektiğini çünkü on yıldır kendisini bulamadıklarını ifade eder. Bu sırada Kamer, Fırat'ın nerede olduğunu sorarak eşini sakinleştirmeye çalışır. Ancak Kozan, sokakta kimsenin kendisine selam vermediğini ve yüzüne bakmadığını dile getirir. Dicle, İstanbul'da geçirdiği üç gün boyunca tedirgin ve düşüncelidir; içindeki yangın bir türlü dinmez. Dehan, Dicle ile samimi bir şekilde konuşmak ister. Dicle, her kapı çaldığında korktuğunu anlatır. Zühal, Dicle'ye yakın davranır ve kendisini kendi evinde gibi hissetmesini ister. Dehan, kendi kendine Dicle'nin güzelliğinden bahseder. Zühal,

Dicle'ye bir peruk alır ve alışana kadar tanınmaması için kullanmasını önerir. Bir süre sonra zil çalar ve Fırat gelmiştir.

Fırat, Dicle'yi görmek istediğini söyleyince Zühal, onu içeri alır. Fırat, Dicle ile normal bir şekilde konuşacağını ifade eder. Ancak Dehan ve Zülal, Fırat'a Dicle'yi bırakmayacaklarını belirtirler. Fırat, göreneklerinden ve büyüklerin sözünden çıkılmayacağını dile getirir. Tatlı bir dille konuşarak onları ikna etmeye çalışır ve ilgili davranarak Dicle'yi götürmek ister. Ancak Zühal ve Dehan, buna izin vermez. Daha sonra Fırat, annesinin hasta olduğunu ve Dicle'yi görmek istediğini söyler. Zühal ona inanmaz ve sinirli bir şekilde Fırat'ın onları kandırmaya çalıştığını ifade eder. Ayrıca, törenin değil kanunun geçerli olduğundan bahseder. Dicle, gitmek istemeyince Fırat ayrılır ancak vazgeçmez. Dicle annesini düşünerek gerçekten hasta olabileceğinden endişelenir. Dehan, Dicle'ye uzakta bir evi olduğunu ve isterse onu oraya götürebileceğini söyler. Bu evin yerini Zühal'in bile bilmediğini ve kimsenin onu orada bulamayacağını ifade eder. Bu sırada Kasım ve babası, Fırat'ın ne yaptığını düşünürken Fırat gelir. Fırat, Dicle'yi bulduğunu ancak Zühal'in kocasının izin vermediğini anlatır. Kasım, işi halledemediği için Fırat'a sinirlenir. Ne yapacaklarını düşünmeye başlarlar. Annesi Dicle'nin nasıl olduğunu ve nerede olduğunu öğrenir. Kızının iyi olduğunu öğrenince onu rahat bırakmalarını ister. Kozan ise bu olayla ilgilenmek istemediğini, çok yorulduğunu dile getirir. Ancak Kasım vazgeçmez ve Fırat'tan adresi öğrenerek İstanbul'a gider. Zühal, olayları polis Remzi Bey'e anlatır. Remzi Bey, ona yardımcı olacağını söyler ve karakolun numarasını verir. Dehan ile birlikte konuşurlar. Zühal, bir şeylerden rahatsız olduğunu ifade ederek nikâh meselesini sorar. Bir yıldır Dehan'ın onu oyaladığını dile getirir. Dicle, Zühal ile konuştuğunda gece kapısının tıklatıldığını anlatır. Zühal, içinden düşünmeye başlar ve Dehan ile ilgili korktuğu şeyin başına geleceğini hisseder. Zühal, Dicle'ye kapısını kilitlemesini önerir. Bir süre sonra Dicle, camdan ağabeyinin evi izlediğini görünce Zühal hemen polisi arar. Kasım, içeriye girer ve Dicle ile konuşmaya çalışır. İyi davranarak istediği kadar kalabileceğini söyler. Dehan geldiğinde Kasım, tatlı bir dille sadece kardeşini görmeye geldiğini ve Fırat'ın onları üzdüğünü duyunca gönlünü almaya geldiğini ifade eder. Annesinin iyi olduğunu söyleyerek Dicle'ye burada ne kadar kalmayı düşündüğünü sorar. Kasım, yolu uzun olduğu için kalmak istediğini belirtir. Ayrıca Zühal'e gidenin arkasından su döküldüğünü hatırlatır. Zühal, suyu getirince Dicle ağabeyinin arkasından su döker.

Bu sırada Remzi Bey, silahını hazırlamış bir şekilde dışarıda onları bekler. Kasım, belindeki bıçağı çıkararak Dicle'yi zorla götürmeye çalışır ve gelmezse onu öldüreceğini söyler. Remzi, karşılarına çıkar ve Kasım'ın bıçağı bırakmasını ister. Remzi, Kasım'ı yakalar. Zühal, tam zamanında haber vermiştir. Oyun Dicle'nin çığlıklarıyla sona erer.[278]

3.8.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Yaşamak İstiyorum* adlı oyununda, kahramanlar hem değişim gösteren hem de sabit kalan özelliklere sahiptir. Oyunda; Dicle, Kamer, Zühal, Kozan, Kasım, Fırat, Dehan ve Remzi olmak üzere sekiz kahraman yer almaktadır. Yazar, oyun boyunca kahramanların psikolojik özelliklerine ve içsel çatışmalarına odaklanır. Oyunda törelere sıkı sıkıya bağlı olan ve toplumun baskısına maruz kalan Dicle'nin babası Kozan adlı kahraman, oyunun sonunda sessizliğiyle ve töre kuralını yerine getirmek istememesiyle değişim özelliği gösterir. Hidayet Sayın, oyununda kahramanların diyalogları aracılığıyla köy gerçeği içerisindeki törenin zalim ve acımasız kurallarını da eleştirel bir şekilde ortaya koyar. Genç bir kızın büyüdüğü köy ortamında, uygulanan kuralların katılığı ve bu geleneklerin yansımaları Dicle'nin sözleriyle etkileyici bir şekilde ifade edilir.

3.8.4.1.Kadın Kahramanlar

Dicle: Kozan ve Kamer'in kızıdır. Genç ve güzel bir kızdır. Güçlü ve kırılgan bir karaktere sahiptir; hem yaşadığı travmanın ağırlığını taşır hem de hayatta kalmak için mücadele eder. Ağanın oğluna karşı namusunu korumak için direnmeye çalışsa da elinden bir şey gelmez. Yaşadıklarının ardından intihar etmeyi, kendisini uçurumdan atmayı düşünse de içindeki yaşama isteği buna engel olur. Geleneksel ve baskıcı bir ailede yetişen Dicle, çocukluğundan beri törenin katı kurallarını duyarak büyümüştür. Bu yüzden yaşananlardan sonra ailesinin onu öldüreceğini bilir. Ataerkil yapıda, namus adına değersizleştirilen kadının sembolüdür. Okutulmayıp başlık parasıyla evlendirilmek istenmesi, ailesi tarafından ona verilen değersizliği gösterir. Ancak annesi tarafından çok sevilir ve onun desteğiyle İstanbul'daki arkadaşının yanına kaçmaya karar verir. Kararlıdır, yaşamak ister fakat nasıl kaçacağını ve sonrasında ne yapacağını bilemez. Toplumsal baskıya ve töreye başkaldırır. Kaçışının tek sebebi hayatta kalma

[278] Hidayet Sayın, *Yaşamak İstiyorum,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 14*, 2020.

isteğidir. Ailesi tarafından namus gerekçesiyle değersizleştirilirken İstanbul'da Zühal ve Dehan'ın tutumuyla değerli olduğunu hisseder. Annesi dışında ailesinden bir sevgi görmeyen ve öldürülme planları yapılan Dicle, korkarak geldiği İstanbul'da da tedirginlik yaşar ve buraya ait hissedemez. Ağabeylerinin onu bulmasıyla ölüm korkusu artar; nereye giderse gitsin rahat olmayacağını hisseder. İstanbul'a gelişiyle içsel yolculuğu başlayan Dicle, Zühal'in desteğini görse de sevgilisi Dehan'dan bir süre sonra rahatsız olmaya başlar. "Canıma kıysaydım, belki daha iyi olurdu" diye düşünmeye başlayan Dicle, annesi için de endişelenir. Ağabeyi onu öldürmek için geldiğinde polis tarafından yakalanır. Dicle, acı çığlıklarıyla içindeki öfkeyi haykırır. Tek istediği şey yaşamaktır ancak hiçbir yere ait hissedemez ve içinde bulunduğu çaresizlikle baş başa kalır.

Kamer: Zühre'nin annesi ve Kamer'in eşidir. Kızı Dicle'ye karşı yoğun bir sevgi besler. Onu kötülüklerden korumak ister. Geleneklerle şekillenmiş bir yapıya sahip olsa da vicdanın sesini dinleyen bir kadındır. Toplumsal düzenin kadına yüklediği rolleri sorgular. Töreyi açıkça reddetmese de uygulamayı reddederek vicdanî bir direniş gösterir. Kızının başına gelen olaylardan sonra onun için endişelenir ve onu sakinleştirmeye çalışır. Ailesine, kızının suçsuz olduğunu anlatmaya ve onu korumaya gayret eder. Çevrede konuşulanları duydukça eşi Kozan'ı sakinleştirmeye çalışır ancak bunda başarılı olamaz. Kızına karşı törenin uygun gördüğü kuralı yerine getireceklerini duyduğunda, Dicle'nin kaçmasını destekler ve nereye gideceğini bilmeden Dicle'yi yolcu eder. Kızının iyi olmasını isteyen bir anne olarak eşi ve oğullarına Dicle'nin peşini bırakmaları için dil döker fakat çabaları sonuç vermez. Kızının iyi olduğunu duyduğunda bir nebze rahatlar ancak onu düşünmekten kendini alamaz. Kamer, annelik içgüdüsü ile toplum baskısı arasında sıkışmış bir kahramandır. Dışarıya karşı pasif görünse de evde direnişçi ve mücadeleci bir tutum sergiler. Töreyi desteklemez ama karşı da çıkamaz. Bu nedenle kızına "kaç" diyerek verdiği para, duygusal bir eylemdir; kızını hayatta tutma çabasıdır.

Zühal: Dicle'nin çocukluk arkadaşıdır. Bir süre sonra dayısının yanına İstanbul'a taşınmış ancak dayısı vefat edince Dehan ile tanışmıştır. Empati kuran, yardımsever ve kararlı bir kadındır. Dicle'yi çok sever ve İstanbul'a geldikten sonra da onunla mektupla haberleşmeye devam eder. Hem fiziksel hem de duygusal olarak onu korur. Korkusuzdur; töreyi tanımaz ve hukuka güvenir. Dicle'nin başından geçenleri

polise anlatır, polisle iletişim halinde kalarak aktif şekilde önlem alır. Ancak onun da kendi hayatında çözülmemiş bir sorunu vardır. Dehan ile ilişkisinde sorgulayıcıdır, onun nasıl biri olduğunu bilir ve kendisini bir yıldır resmi nikâh kıymak konusunda oyaladığını söyleyerek onunla tartışır. Hatta Dicle'yi Dehan'dan bile korumaya çalışır. Tek başına ayakları üzerinde durmaya çalışan güçlü bir kahramandır. Zühal, eğitimli, duyarlı bir kadındır; modern kadının temsilcisidir. Dicle için hem koruyucu hem de rehberdir. En büyük gücü, olayları duygusal değil akılcı şekilde ele almasıdır. Polisi devreye sokması, modern hukukun ve modern kadının aktifliğini gösterir.

3.8.4.2.Erkek Kahramanlar

Kozan: Kamer'in eşi ve Zühre'nin babasıdır. Törelere sıkı sıkıya bağlı, ataerkil otoriteye önem veren ve baskıcı bir babadır. Şiddete meyilli bir yapıya sahiptir. Kızının başına gelenleri öğrendikten sonra öfkeyle eve gelir ve Dicle'yi suçlayarak onu cezalandırmak ister. Kendi ailesindeki bireylerin acılarını görmez; toplumun ne düşündüğünü kızının canından daha çok önemser. Toplum baskısı altında kalan ve toplumsal utanç yaşayan Kozan, törenin emrini yerine getirmek gerektiğini düşünür. Kızının ölüm emrini verir ve oğlu Fırat'tan bu emri yerine getirmesini ister. Böylece namusunun temizleneceğini ve insanların konuşmalarının duracağına inanır. Kozan, ataerkil toplumun katı bir temsilcisidir. Oyunun sonunda yaşadığı çaresizlik ve sessizlik töreden biraz geri çekilme isteğini ve yorgunluğunu gösterir.

Kasım: Kamer ve Kozan'ın büyük oğludur. Fırat ve Dicle'nin ağabeyidir. Aile onurunu her şeyin üstünde tutan ve erkek egemen anlayışı önemseyen bir kahramandır. Kardeşine olanları öğrendikten sonra töreyi uygulamaya istekli ve aile içinde en etkili kişidir. Dicle'yi sürekli suçlar; kendi erkekliğini onun davranışlarına bağlar. Dicle'nin canının hiçbir önemi yoktur; onun için namusunu temizlemek ve töreyi yerine getirmek önceliklidir. Annesinin sözlerini önemsemez ve Dicle'yi bulmak için elinden geleni yapar. İstanbul'a gittiğinde Dicle ve Zühal'e tatlı dille yaklaşsa da amacı Dicle'yi öldürmektir. Töreye duyduğu bağlılık, duygusal bağlarının önündedir. Dicle'yi elindeki bıçakla zorla götürmeye çalışır ve gelmezse öldüreceğini söyler. Ancak amacına ulaşamaz; polis tarafından tutuklanır.

Fırat: Kamer ve Kozan'ın küçük oğludur. Dicle'nin ağabeyidir. Köydeki baskıdan ve babasının otoritesinden etkilenir. Töreye inanır; babasının verdiği emri sorgulamadan yerine getirmeye niyetlidir ancak ağabeyi Kasım kadar sert değildir. İçsel

çatışma yaşayan bir kahramandır. Dicle'yi öldürme emrini alır fakat uygulamayı başaramaz; içinde ağabeyi ile cellat kimliği arasında derin bir çatışma yaşar. İstanbul'a kardeşini bulmaya gidince daha farklı bir dünyanın farkına varır ancak töreye boyun eğmeye devam eder ve Dicle'yi eve geri götürmek ister. Annesinin hasta olduğunu söyleyerek onu ikna etmeye çalışır ancak başarılı olamaz; Zühal ve Dehan ona engel olur. Dicle'yi almadan döndüğünde Kasım'ın öfkesine maruz kalır.

Dehan: Zühal'in birlikte yaşadığı kişidir; resmi nikâhları bir yıldır kıyılmamıştır. Sakin, anlayışlı ve destekleyici bir kahramandır. Töre mağduru bir erkek olarak, Dicle ile empati kurar. Yıllar önce kan davası sebebiyle İstanbul'a gelmiştir. Güven verici bir izlenim bırakmasına rağmen Zühal ile ilişkisi üzerinden sadakat ve ciddiyet konularında soru işaretleri doğar. Zühal'i sürekli oyalar ve ondan sakladığı sırları vardır. Bir süre sonra Dicle'ye farklı bir gözle bakmaya başlar ve yakın davranır. Hatta isterse onu başka bir eve götürebileceğini teklif eder. Güvenilir ve destekleyici gibi görünse de oportünist ahlâkı olduğunu söylemek gerekir. Fırsatçıdır, durum ve koşullardan kendi çıkarları doğrultusunda yararlanır.

Remzi: Polis memurudur. Olayların çözümünde etkisi olan bir kahramandır. Devletin ve yasaların töreye üstün gelmesini simgeler. Töreye karşı yasa gücünü temsil eden Remzi, zamanında müdahale ederek Dicle'yi kurtarır. Onun Dicle'yi koruması devletin töre karşısında bir çözüm sunabileceğini ve bireyleri koruyabileceğini gösterir.

3.8.5.Mekân

Yazarın *Yaşamak İstiyorum* adlı oyununda, olaylar Anadolu'nun bir köyünde geçmektedir ancak köyün adı belirtilmemektedir. İki perdeden oluşan oyunda hem açık hem kapalı alanlar bulunmaktadır. Fiziksel mekânlar arasında Dicle'nin köydeki evi, Zühal'in İstanbul'daki evi, köydeki tarla ve İstanbul sokakları yer almaktadır. Dicle'nin evi, köyün geleneksel yaşantısını yansıtan bir mekândır. Aile baskısının ve töre hayatının yoğun şekilde hissedildiği, kapalı, baskı dolu ve boğucu bir ortamdır. Köyde bulunan tarlalar ise köylülerin geçimlerini sağladıkları doğal mekânlardır. Kara Döne ve kocasının çalıştığı tarlanın yakınında, Dicle'nin intihara kalkıştığı Dikbayır bulunmaktadır. Dikbayır, ölüm, çaresizlik ve kurtuluş isteğiyle simgesel bir yer haline gelir. Zühal'in İstanbul'daki evi, Dicle'nin kaçıp sığındığı önemli bir mekândır. Daha modern bir yapıya ve özgürlük hissi veren bir atmosfere sahiptir. Dicle için bu mekân, özgürlük ile tehlike arasındaki ince çizgiyi temsil eder. İstanbul sokakları ve karakol ise

oyunda doğrudan sahnelenmese de anlatımlar içiresinde yer alır. Karakol, Remzi'nin bulunduğu mekândır ve otoriteyi temsil ederken, İstanbul sokakları modern yaşamın bir göstergesidir. Oyunda özellikle Dicle ve Zühal'in evleri arasındaki mekân geçişleri, aynı zamanda kültürel çatışmanın bir yansımasıdır. Köydeki baskıcı geleneksel ortam ile şehirdeki modern ve özgürlükçü atmosfer arasındaki zıtlık oyunda, gözler önüne serilir.

3.8.6.Zaman

Hidayet Sayın'ın *Yaşamak İstiyorum* adlı oyununda genel zaman ifadeleri kullanılır. Ancak oyunda bir dönem veya yıl belirtilmemektedir. Olaylar, ilkbahar mevsiminde Dicle'nin evinde annesi Kamer ile yaptığı konuşmalarla başlar ve olayın geçtiği an akşam vaktidir. İkinci perde ise İstanbul'da, Zühal'in evinde Fırat'ın gelişiyle başlar. Olayın geçtiği an yine akşam vaktidir. İlk perde ile ikinci perde arasında üç günlük bir zaman aralığı olduğu görülmektedir. Oyunda olaylar, doğal bir zaman akışı içinde anlatılır. Dicle'nin evine telaşlı bir şekilde gelişiyle başlayan olaylar, onun kaçışı, İstanbul'da arkadaşına sığınması, ardından ailesinin peşine düşmesi ve son karşılaşma anına kadar ilerleyen bir zaman örgüsüne sahiptir. Geçmişe dönüşlerin olmadığı, duyguların çok yoğun yaşandığı, kahramanların hızla kararlar verdiği ve arka arkaya olayların sıralandığı bir zaman akışı bulunmaktadır.

3.9.Yıldızlar Yağıyor Üstüme

Hidayet Sayın, *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyununu 2006 yılında yazmıştır. Oyunun ilk baskısı, 2008 yılında Müzeyyen Buttanrı'nın *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam: Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları* adlı çalışması kapsamında Eserofset Basım Yayın tarafından yayımlanmıştır. Oyunun tiyatro kitabı olarak ilk baskısı 2021 yılında *Toplu Oyunlar 24* adlı eserin içerisinde Cinius Yayınevi tarafından gerçekleştirilmiştir. *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyun, iki perdeden oluşmaktadır. Yazar eserini tamamen kurgu olarak oluşturur ve iki askerin gözünden millî bilincin Anadolu köylerine nasıl yansıdığını gözler önüne sermek amacıyla kaleme almıştır. Hidayet Sayın'ın *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyunu sahnelenmemiştir.

3.9.1.Oyunun Konusu

Yıldızlar Yağıyor Üstüme adlı oyunda, ordunun teröristlerin saldırı yapacağına dair aldığı istihbarat doğrultusunda gerçekleştirdiği hazırlık çerçevesinde iki askerin

hikâyesi anlatılır. Oyun, beklenmedik bir patlama ile sona erer. Bu olayın ardından teröristler etkisiz hale getirilirken iki asker yaralanır. Yazar, oyunda iki askerin gözünden Anadolu'nun köylerinde vatanına ve milletine bağlı gençlerin askerlik görevi sırasında neler yaptığını, yaşadıkları zorlukları ve fedakârlıkları gözler önüne serer. Vatanına bağlı iki genç üzerinden, vatan mücadelesi uğruna canlarını feda etmeye hazır askerlerin hikâyesi anlatılır. Oyunun ana teması Okan ve Yaşar adlı iki komando eri üzerinden ele alınır. Okan, üniversite eğitimi alan, vatan görevini yerine getirerek bu toprakları teröristlerden temizlemek isteyen cesur ve yiğit bir gençtir. Yaşar ise gelenekseli temsil eden, köy yaşamının zorlukları içinde büyüyen ve vatan görevi için mücadele eden biridir. Oyun, türkülerle hayatta kalmaya çalışan Yaşar ile cesur Okan arasındaki mücadele inancına odaklanır. Yazar, iki gencin hikâyesi aracılığıyla vatan toprakları için neler yapılmalı ve nasıl mücadele verilmeli gibi soruların cevaplarını verir. Cesur ve yiğit olan iki gencin farklı yaşantıları üzerinden Anadolu köylüsünün yaşam mücadelesi yansıtılır. Ayrıca yazar, zorlu coğrafi koşullar altında vatan savunmasını görev edinen ve bu uğurda yaşamını feda etmeyi göze alan köy halkının gerçek yaşamını yansıtarak toplumsal farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Eserde, millî bilinç ön plana çıkarılarak; toplumsal dayanışma, birlik ve beraberlik kavramları mücadele sürecinin temel unsuru olarak vurgulanmaktadır.

3.9.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın, *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyununda, Anadolu'nun köylerinde vatan nöbeti tutan ve bu toprakları teröristlerden temizlemeyi hedefleyen iki askerin cesareti ve şehit olmayı göze alması konu edinir. Nemrut Dağı'nda görev yapan askerlerin memleketin durumunu kabullenmemesi ve düşmanlardan temizlenmesi için verdikleri vatan mücadelesi anlatılır. Anadolu'nun farklı köylerinde büyüyen, birbirinden farklı hayatlara sahip olan iki kahraman olan Okan ve Yaşar üzerinden vatan mücadelesinde karşılaşılan zorluklar gözler önüne serilir. Gençlerin bu toprakları korumak için nelerden vazgeçtikleri ve millî bilincin köy halkında nasıl uyandığı vurgulanır. Kahramanların gözlerindeki cesaret tüm gerçekliğiyle diyaloglarda yansıtılır. Millî Mücadele'nin bilincinde olan ve dedelerinin bu vatan toprakları için şehit düştüğünü akıllarından çıkarmayan iki komando eri, vatan mücadelesi uğruna şehit olmayı göze alır. Yazar, iki askerin diyalogları aracılığıyla mücadelelerini, karşılaştıkları zorlu koşulları ve hayatlarına dair kurdukları hayalleri etkileyici bir

şekilde yansıtır. Hidayet Sayın, iki komando erinin vatanı uğruna şehit olmayı göze alması ve kurdukları hayaller içinde bu olasılığı hissetmelerinden ilham alarak oyunun ismini oluşturur.

"CEMİL- (Telefonda) Alo!.. Oğlum!..(Sevinçli bir tedirginlik yaşarlarken, lokal ışık sağda Okan'ı aydınlatır)

YILDIZ-Oh, sesini duyduk sonunda.

ZEHRA- Nasılmış, Cemil?

CEMİL- İyi misin, oğlum?.. (Zehra ve Yıldız, kulaklarını telefona yaklaştırırlar)

OKAN- İyiyim, baba!.. Beni merak etmeyin diye... (Ses tonu giderek düşer)

ZEHRA- Oğlum neden bize?

CEMİL- (Zehra'yı uyarır) Simdi sırası mı, Zehra ? (Telefonda) Yanımızda Yıldız da var.

OKAN- Nasılsın canım?

YILDIZ- İyi misin Okan? Neler olduğunu anlat lütfen!

OKAN- Bir hafta kaldı, güzelim!

YILDIZ- Dört gözle bekliyoruz, canım!

ZEHRA- Yaran nerende güzel oğlum?

YILDIZ- İstersen, telefonu yanındaki arkadaşına ver de, onunla konuşalım, Okancığım! Sen yorulma!

OKAN- Burada yalnızım.

YILDIZ- Ona ne oldu?

OKAN-Gitti.

YILDIZ-Nereye?

OKAN-Bilmiyorum.

YILDIZ-Yoksa o da mı?

ZEHRA-Okan'ım! Aslan oğlum! Neden yanında kimse yok?

YILDIZ-Sana yardım edecek kimse yok mu oralarda?

ZEHRA- Konuşsana oğlum.

OKAN-Olmaz olur mu, annem?

ZEHRA- Öyleyse biri bizimle konuşsun.

CEMİL- Duyuyor musun bizi, oğlum?

YILDIZ-Okan, konuşsana canım!

OKAN- Yıldızlar yağıyor üstüme.

ZEHRA- Ne demek yıldızlar yağıyor?.. Ne diyor bu çocuk, Cemil?

CEMİL- Birini hemen yardıma çağır oğlum!

YILDIZ- Okan duyuyor musun bizi?

ZEHRA- Oğlum?

OKAN- Hiç üşümüyorum anne!

ZEHRA-Biz hemen oraya gelmek istiyoruz yavrum!

OKAN- Ay battı.

YILDIZ-Okancığım, sesin duyulmuyor bağır biraz.

CEMİL- Konuş, güzel oğlum!

OKAN- Yıldız!

YILDIZ- Söyle, canım!

OKAN- Mutlu yıllar!

YILDIZ- Yıllarımın mutlu geçmesi, senin iyileşmene bağlı, canım! Bana sapasağlam döneceğine söz vermişti unutma!

OKAN- Yıldızlar… üstüme düşüyorlar birer birer."[279]

3.9.3.Olay Dizisi

Oyun, Nemrut Dağ'ında görev yapan iki asker, Okan ve Yaşar'ın sohbetiyle başlar. Okan'ın tezkiresine sekiz gün kalmıştır ve ailesini, özellikle hasta annesini özlemektedir. Yaşar'ın ise terhisine yaklaşık bir yıl vardır. Okan, terhis olduktan sonra mektuplaşmayı teklif eder. Ancak Yaşar, bunun göründüğü kadar kolay olmadığını, sevdiklerinden mektup almanın duygusal yükünü anlatır. Nemrut Dağı'nda geceyi beklemektedirler. Arkalarından gelen baykuş sesiyle ürperirler. Askerler tetikte beklerler çünkü olası bir çatışma ihtimali vardır. Okan ve Yaşar, silahlarına ve görev bilincine güvenmektedir. Tam bu sırada Murat Çavuş gelir. Düşman sızmalarının olabileceğini haber verir ve dikkatli olmalarını ister. Bu haberle moralleri bozulsa da Murat Çavuş askerleri motive eder: "Savaşı kazanmak istiyorsak ayakta kalmalıyız" diyerek yanlarından ayrılır ve diğer askerleri kontrol etmeye gider. Okan, hastanede yatan annesini ve nişanlısı Yıldız'ı düşünür. Yaşar ise sevdiği kızın ailesi tarafından, kökeni nedeniyle kabul edilmediğini anlatır. Her iki asker de sevdiklerine duydukları özlemi türküler ve anılarla bastırmaya çalışır. Gecenin karanlığında zor şartlar altında birbirleriyle konuşarak düşman askerlerini beklerler. Bir anda silah sesi duyulur, Okan, burada olup olmadıklarını anlamak için ses çıkarıldığını söyler. Yaşar, öfkeyle tepki gösterir ve Köroğlu'nun "Silah çıktı, mertlik bozuldu" sözünü hatırlatarak düşmanın alçakça planlar yaptığını dile getirir. Ardından, bir anısını paylaşır: Amcasının oğlu

[279] Buttanrı,a.g.e.,s.1308-1309.

Fırat'ın dağa çıktığını ve rüyalarında onu vurduğunu anlatır. İçine bir kuşku düşer; karşılarına çıkacak bir düşmanın, tanıdıkları biri olabileceğinden korkar. Okan, nişanlısını özlediğini söyleyince Yaşar yine türkü mırıldanır. Bir süre sessizlik olur. Yaşar, ailesinin gönderdiği mektupta, sevdiği kız Suna'nın bir gençle evlenmesi için baskı gördüğünü öğrenmiştir. Bu yüzden umutlarını kaybettiğini ve bu işin artık bittiğini söyler. Okan, Yaşar'ın türkülere sarılmasının sebebini anlamış olur. Bir kez daha silah sesi duyulur. Ama karşılık vermezler. Konuşmaya devam ederler. Bu ülkenin düşmanlarının çocukluktan beri aynı kişiler olduğunu ve ülkeyi karıştırmak için planlar yaptıklarını söylerler. Gece olmaya başlayınca, uykuya yenik düşmemek için Yaşar yine türküler mırıldanır. Okan, sızlanıp durmamasını, vazgeçmezse sevdiğine kavuşabileceğini belirtir. Yaşar, yüz yüze gelmeden bunu nasıl söyleyeceğini sorgular. Okan, yasak olmasına rağmen cebinden telefon çıkarır ve Yaşar'ın sevdiği kızı aramasını ister. Yaşar, Okan'ın yanında neden telefon taşıdığını sorar. Okan, annesini merak ettiğini ve nişanlısı Yıldız'ın doğum günü olduğu için onu arayacağına söz verdiğini anlatır. Ardından bir kayanın yanına geçerek nişanlısını arar. Yıldız'a nasıl olduğunu, gönderdiği kitabı okuyup okumadığını sorar. Onun için günlük tuttuğunu ve döndüğünde hemen evlenmek istediğini söyler. Yıldız, dikkatli olmasını, annesinin de çok iyi olduğunu ve sapasağlam dönmesi için söz vermesini ister. Okan, söz verdikten sonra mutlu ve heyecanlı bir şekilde telefonu kapatır. Yaşar, sevgisinden dağları taşları seslendirdiğini söyleyerek kendi tarzında türküler söyler. Okan, aşkın yaşam sevincini arttırdığını, yüreklerinin insan sevgisiyle doğduğunu dile getirir. Bu sırada Okan'ın anne ve babası, Zehra ve Cemil, hastaneden eve dönmüşlerdir. Oğullarını düşünmekten uyuyamazlar ve merak içindedirler. Zehra, bahçedeki Okan'ın akasya ağacının kurumasından endişelenmektedir. Cemil, ağaçla oğlunun başına bir şey gelmesi arasında bağ kurmasını saçma bulur. Oğlunun sınırda görev yaptığını ve telaşlandığını anlatır. Zehra'yı sakinleştirmeye çalışır. Bir süre sonra Yıldız, geçmiş olsun demek için eve gelir ve az önce Okan'la konuştuğunu, iyi olduğunu söylemesini istediğini anlatır. Ardından telefon çalar ve Okan arar. Anne ve babasıyla konuşarak iyi olduğunu anlatır, birkaç günü kaldığını söyler. Konuşma sırasında bir silah sesi duyulur ve annesi telaşlanır. Okan, iyi olduğunu söyleyerek telefonu kapatır. Zehra, oğlu gelene kadar rahat etmeyeceğini söyler. Cemil, kuruntu yapmamasını, soğukkanlı olmasını tavsiye eder. Yıldız, vedalaşarak evden ayrılır. Daha sonra Zehra, güzel haberi kızı Semra'ya

vermek için onu arar ancak Semra'dan çocuğu olacağı haberini alır. Torunları olacağı için büyük bir mutluluk yaşarlar.

Gecenin karanlığında Okan ve Yaşar, sırtüstü uzanmış yıldızlara bakıp sohbet ederler. Yıldızları hiç bu kadar yakın görmediklerini söylerler Yaşar, yıldızların pıtır pıtır üstlerine yağdığını hissettiğini anlatır. Soğuk hava onlara Sarıkamış şehitlerini hatırlatır. Okan, dedesinin Sarıkamış'ta şehit düştüğünü söyler. Gece ilerledikçe doğanın seslerini daha derin duymaya başlarlar. Bir anda ayak sesi duyarlar. Önce Murat Çavuş olduğunu düşünürler ancak bir hayvan da olabileceği akıllarına gelir. Sabah olunca dağlara karşı "Yaşamak güzel şey be kardeşim"[280] diye bağırmak isterler. Yaşar, sürekli sevdiği kız Suna'yı düşünmekte ve onunla konuşacağını söylemektedir. Açlık hissi bastırınca bir şeylerin hayalini kurarlar. Yaşar, babasının hasta olduğunu ve sevdiği kızı uzaklaştırma sebeplerinden birinin bu durum olduğunu anlatır. Ansızın gelen sesler onları yeniden tetikte tutar. Dürbünü alıp bakarlarken bir patlama sesi duyulur. İkisi de vurularak yere düşer. Konuşmaya çalışırlar ancak kanlar içinde yaralı halde kalmışlardır. Çevrede silah sesleri yankılanır ve çatışma başlar. Murat Çavuş'a seslenmeye çalışırlar. Yaşar, hainlerin ateşiyle ölmenin ağrına gittiğini söyler. Okan, korkmamasını ve ölmeyeceklerini belirterek "Bizimkiler neredeyse gelir" der. Yaşar, gücünün tükendiğini fısıldar. O sırada Murat Çavuş gelir. Okan, Yaşar'ın durumunun daha kötü olduğunu söyler. Murat Çavuş, ikisini de yavaş yavaş taşıyacaklarını belirtir. Okan, Murat'a yardım ederek Yaşar'ı sırtına almasını sağlar. Çavuş, çoğu düşmanı öldürdüklerini ve kalanların yakaladığını anlatır. Murat Çavuş, Okan'a dayanmasını, biraz sonra gelip alacaklarını söyler. Okan, dayanacağını, uzakta bekleyenler olduğunu ve bir sözü olduğunu ifade eder. Bu sırada Zehra, uyku tutmadığı için kalkmıştır. İçinde bir sıkıntı hissettiğini söyler. O sırada telefon çalar; arayan Okan'dır. Annesine iyi olduğunu söylese de Zehra, sesinin kötü geldiğini ve doktora gitmesi gerektiğini belirtir. Okan, çukura düştüğünü, durumunun iyi olduğunu ve telaşlanmamalarını anlatır. Babasını "Eğer bana bir şey olursa, arkamdan yas tutmayın" der ve telefonu kapatır. Anne ve babası telaşlanırlar, tekrar ararlar ancak telefon açılmaz. Nişanlısına sormak isterler. Nazmi Bey'i arayarak Yıldız ile konuşmak isterler. Okan'ın Yıldız'ı aramadığını öğrenince iyice telaşlanırlar. Ne yapacaklarını düşünürler. Zehra, "Binbaşı

[280] Yazar, Nazım Hikmet'in *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* adlı romanına gönderme yapmıştır.

Osman Bey'i arayalım, dostumuz olarak bize yol gösterir" der. Bir süre sonra kapı çalar ve Yıldız, Okan'ın yaralandığını duyunca büyük bir endişeyle gelir. Okan'ın görevde olduğunu öğrenen Zehra, "Çukur işinin yalan olduğunu, içindeki sıkıntının bundan kaynaklandığını" söyler. Telefon tekrar çalar. Okan, iyi olduğunu söyler ama sesi giderek kısılmaktadır. Zehra, iyice telaşlanarak sorular sorar ancak Okan'dan cevap alamaz. Yanında kimse olup olmadığını öğrenmek ister. Okan, yalnızca "Yıldızlar yağıyor üstüme" der. Annesi, onun konuşmasını ister ve hemen yanına geleceğini söyler. Okan, son kez nişanlısı Yıldız'a seslenir ve doğum gününü kutlar. Yıldız, ona sözünü hatırlatır. Okan'ın sesi iyice kısılır. Son bir güçle " Sizi seviyorum" diyerek yıldızların üstüne düştüğünü ifade eder. Babası Cemil, yüksek sesle bağırır, annesi ağlamaya başlar. Bir süre sonra Murat Çavuş gelir. Helikopterin beklediğini ve sıranın Okan'a geldiğini söyler. Ancak Okan'a baktığında artık yaşamıyordur. Murat Çavuş "Biraz daha dayanmalıydın" diye iç geçirirken Okan'ın elindeki telefondan sesler gelir. Murat Çavuş, telefonu alıp konuşur ve "Vatan sağ olsun" diyerek oğullarının şehit olduğu haberini verir. Babası, şaşkın ve bitkin bir halde ağlayarak "Oğlumuz..." diyerek susar.[281]

3.9.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyununda, oyun boyunca değişim ve dönüşüm yaşamayan Okan, Yaşar, Murat, Cemil, Zehra ve Yıldız olmak üzere altı kahraman yer almaktadır. Yazar, oyununda kahramanların diyalogları aracılığıyla Türk askerinin cesaretini, vatanına ve milletine bağlılığını, güçlü motivasyonunu, görev bilincini ve fedakârlığını gözler önüne serer. Kahramanların diyalogları, köy yaşamının güzelliklerini, aile özlemini, vatan sevgisini ve vatan toprakları için verilen mücadelenin yanı sıra gelenekleri de etkileyici bir şekilde gözler önüne sermektedir.

3.9.4.1.Kadın Kahramanlar

Yıldız: Okan'ın nişanlısıdır. Sevgi dolu, duyarlı ve destekleyici genç bir kadındır. Okan ile arasında sıcak ve güçlü bir bağ vardır. Okan, askerliğini yaparken, onunla yaptığı telefon konuşmaları Okan'ı motive eder ve ona güç kaynağı olur. Karşılaştığı tüm zorluklara rağmen güçlü ve dayanıklı bir kadındır. Nişanlısının zor

[281] Hidayet Sayın, *Yıldızlar Yağıyor Üstüme,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*, 2021.

şartlarda görev yaptığını, Okan dile getirmese bile telefon konuşmalarında arkasından gelen seslerden anlar. Bu nedenle, Okan'dan bir söz vermesini ister; sapasağlam bir şekilde evine dönecek ve birlikte kurdukları evlilik hayalini gerçekleştireceklerdir. Bekleyen bir kadın olarak geleceğe dair hayalleri vardır ve sevgiyi, umudu temsil eder. Okan ve ailesi için değerlidir. Okan, görevdeyken onun anne ve babasını destekler, Okan'dan haber getirir ve her daim yanlarında olur. Teröristlerin tüm eylemlerinin milleti ve vatanı bölmek amacını taşıdığının farkındadır; kendi hayallerinden fedakârlık ederek Okan'ı desteklemeye çalışır. Okan'ın son anında söylediği sözler, onun için derin bir anlam taşır. Şehit olduğunu anladığı an, büyük bir acıyla baş başa kalır.

Zehra: Cemil'in eşi, Okan'ın annesidir. Oğlunu çok seven ve ona düşkün bir annedir. Gelini Yıldız'ı da küçüklüğünden beri tanır ve onu çok sever. Yoğun sezgileri olan, duyarlı ve fedakâr bir kadındır. Okan ile arasında derin bir manevi bağ vardır. Oğlu görevdeyken, onun için sürekli endişelenir ama güçlü durmaya çalışır. Eşi Cemil'den destek alan Zehra, özlem, annelik, endişe, sezgi ve bağlılık gibi duyguların sembolüdür. Oğlunun başına bir şey geldiğini hissetmesi, bahçelerinde çocukken Okan ile birlikte diktikleri akasya ağacının kurumasına yüklediği anlamla ortaya çıkar. Bu durum, onun annelik içgüdülerini yansıtır. Kızı Semra'yı da düşünen Zehra, bir torun sahibi olmayı hayal eder. Semra'dan müjdeli bir haber aldıklarında büyük bir mutluluk yaşar. Ancak Okan'ın teröristlerle çarpışırken yaralandığını duyduğunda, büyük bir endişeye kapılır ve ne yapacağını düşünerek oğlunun yanına gitmek ister. Oğluyla telefonda konuşurken, onun iyi olmadığını hisseder ve doğruyu söylemediğini anlayınca neler olduğunu öğrenmek ister. Okan ile konuşurken sesinin yavaş yavaş kaybolması karşısında yaşadığı çaresizlikle ne yapacağını bilemez. Oğlunun şehit olduğu haberini aldığında ise yaşadığı acı tarifsizdir. Ağlayarak yere yığılır ve şehit annesi figürünün tüm boyutlarıyla ete kemiği bürünmüş halini yansıtır.

3.9.4.2.Erkek Kahramanlar

Okan: Cemil ve Zehra'nın oğlu, Yıldız'ın nişanlısıdır. Genç, yiğit ve cesur bir komando eridir. Duygusal ve derin bir iç dünyaya sahip olan bu asker, vatanına ve milletine bağlı, görev bilinci yüksek, merhametli bir kahramandır. Hayata dair umut taşıyan, geleceğe dönük hayalleri olan biridir. Yaşadığı zorluklara rağmen yaşama sevinci olan, ailesine bağlı, üniversite eğitimi almış, nişanlısı Yıldız'ı çok seven bir gençtir. Askerde en yakın arkadaşı Yaşar'dır. Teröristlerle çarpışmak üzere Nemrut

Dağı'na sevk edilince onunla çok şey paylaşmış, zorlu coğrafi şartlarda birbirlerine destek olmuşlardır. Okan, terhisine sekiz gün kalmış olmanın verdiği umutla doludur. Yaşar ile iletişimini askerden sonra da sürdürmek ister, bu yüzden onunla mektuplaşmayı düşünmektedir. Annesi, babası ve nişanlısı Yıldız ile olan güçlü bağları, Okan'ı ayakta tutan en büyük duygusal kaynaklardır. Annesi Zehra'nın hastanede olması onu endişelendirmektedir. Yasak olmasına rağmen görev yerine telefon getirir ve ailesinden haber almak ister. İyi olduklarını öğrendiğinde biraz içi rahatlamıştır. Yüksek, sessiz ve soğuk bir dağlık bölgede teröristleri beklerken arkadaşı Yaşar ile dertleşir. Vatan topraklarını korumak adına verilen mücadeleyi ve bu uğurda şehit olmayı göze almış cesaretini dile getirir. Zorluklara rağmen etrafındaki güzellikleri görebilen bir kahramandır. Vurulduğunda bile umudunu kaybetmez ve Yaşar'a destek verir. Okan, "Bizimkiler gelir" diyerek vatan sevgisiyle direnmeye devam eder. Murat Çavuş, geldiğinde öncelikle arkadaşı Yaşar'ı almalarını ister çünkü onun durumu daha kötüdür. Ve Murat Çavuş'a yardım eder. Kendisi için gelmelerini beklerken artık gücü tükenmiştir. Son anlarında ailesini arar ve onlarla konuşur. Son sözleri, hem sevgiyi hem de şehadeti kabullenişi temsil eder. "Sizi Seviyorum… Yıldızlar yağıyor üstüme…"

Yaşar: Okan'ın arkadaşı, cesur ve yiğit bir komando eridir. Vatanına ve milletine bağlı, görev bilinci yüksek, daha çok içe dönük biridir. Askerliğinin bitmesine bir yıl vardır. Yaşadığı zorluklar nedeniyle zaman zaman karamsarlığa kapılır. Büyüdüğü köyün geleneklerini yansıtan, sesi güzel bir kahramandır. Hayatta kalma mücadelesini türkü söyleyerek verir. Türkülerle kendini ifade eder, bu onun halk kültürüyle içi içe olduğunu gösterir. Okan ile kurduğu güçlü bağ, onun duygusal yönünü açığa çıkarır. Ellerindeki silahlarla bölücü terör örgütüne karşı omuz omuza mücadele ederken birbirlerine destek olurlar. Okan'ın aksine daha az umutludur ancak Okan'ın pozitifliği, onu etkiler. Sesi güzel olduğu için şarkıcı olmayı hayal eder ve Okan'a bir gün televizyonlarda onu izleyeceğini söyler. Başlangıçta yalnızlığı ve geçmişin yükünü taşıyan bir askerdir. Sevdiği kız Suna'nın ailesi kendi ailesini uygun bulmadığı için evlenmelerine izin vermemiştir. Ailesinin gönderdiği mektupta Suna'nın başka biriyle evlendirilmeye zorlandığını öğrendiğinde büyük bir acı çeker. Suna'yı sevdiği için telefonla aramayı bile göze alır ancak yüz yüze görüşmeyi arzular. Vurulduğunda, ölmekten çok hainler tarafından vurulmanın onu kahrettiğini söyler. Bu, onun derin

onur duygusunu gösterir. Son anlarında Okan'a dayanmasını söyler ve onu bekleyenlerin olduğunu hatırlatır. Yaşar, Anadolu'nun yalnız, şiirli ve yorgun sesini temsil eder.

Murat: Kararlı, deneyimli ve askerî disipline sadık bir komutandır. Vatanına ve milletine bağlı, bu topraklar uğruna şehit olmayı göze alan, askerlerine sahip çıkan bir liderdir. Zaman zaman askerlerine moral verir, onları motive eder ve teröristlerin sınırdan sızdığını belirterek dikkatli olmaları konusunda uyarır. "Bu topraklar için savaşmalıyız ve savaşı kazanmak istiyorsak ayakta kalmalıyız" sözleriyle vatanına ve milletine duyduğu büyük bağlılık ve sevgiyi yansıtır. Askerlerine kendilerine güvenmelerini, can güvenliklerini sağlamalarını öğütler. Cephede askerlerine yardım ederken Okan'ı almaya geldiğinde onun şehit olduğunu anladığında "Biraz daha dayanmalıydın" diyerek yaşadığı acının ağırlığını hissettirir. Okan'ın elindeki telefondan duyduğu seslerden sonra babasına onun şehadet haberini verir. Son olarak "Vatan sağ olsun" diyerek bu topraklar uğruna canlarını feda eden nice gençlerin acısını tek bir cümleye sığdırmanın derin hüznünü yaşar. Bu söz, hem şehadeti kabullenmeyi hem de vatan sevgisinin büyüklüğünü ifade eder.

Cemil: Zehra'nın kocası, Okan'ın babasıdır. Zehra'nın endişeli hallerine karşılık daha soğukkanlı görünmeye çalışır ve mantıklı kararlar alarak eşini sakinleştirmeye uğraşır. Eşini teskin etse de içten içe büyük bir kaygı taşımaktadır. Oğlu Okan'ın askerlik görevine saygı duyar ve onu her zaman destekler. Gelini Yıldız'a değer verir. Kızı Semra'nın çocuk sahibi olacağını öğrendiğinde büyük bir mutluluk yaşar. Cemil, ataerkil aile yapısı, sabrı, metaneti ve gururu temsil eden biridir. Eşi Zehra, oğullarının başına bir şey geldiğine dair akasya ağacının kuruması arasında bir bağlantı kurarken, Cemil bunu mantıksız bulur ve kuruntu yapmamasını ister. Oğlu Okan ile telefonda konuştuğunda, onun son anlarına şahit olmak, onu derinden sarsar. Şehit haberini aldığında hem acı hem de gururu birlikte yaşar. "Oğlumuz…" diyerek gözyaşları içinde sessizliğe bürünerek feryat eder.

3.9.5.Mekân

Yazarın *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyununda, olaylar Anadolu'nun bir köyünde geçmektedir ancak köyün adı belirtilmektedir. Ancak kahramanların diyaloglarında geçen "Nemrut Dağı" ifadesiyle olayların büyük bir kısmının Adıyaman'ın bir köyünde geçtiği anlaşılmaktadır.

İki perdeden oluşan oyunda hem açık hem kapalı mekânlar bulunmaktadır. Fiziksel mekânlar arasında dağlık sınır bölgesi ve Okan'ın ailesinin evi yer almaktadır. Dağlık sınır bölgesi, oyunun büyük kısmının geçtiği yerdir. Yüksek ve sarp bir dağ olan özellikle Nemrut Dağı vurgusu yapılır. Soğuk, sessiz ve tehlikeli bir ortamdır. Gece vakti, karanlık, baykuş sesleri ve doğanın diğer sesleriyle birlikte tedirgin edici bir atmosfere hâkimdir. Bu tehlikeler içinde vatan toprağını temsil eder. Zaman zaman ölüm ile yaşam arasında bir eşik gibi görülür. Bu mekân yalnızca bir coğrafya değil, aynı zamanda kutsal bir görev alanı haline gelir. Şehitlik makamına bu mekânda ulaşılır. Okan'ın ailesinin evi, Anadolu'nun bir köyünde yer alır. Anne-baba sevgisi, aile bağlılığı ve özlem gibi duygular bu mekânda yoğun şekilde hissedilir. Telefon aracılığıyla görev yeri ile bağlantı kurulur. Görev yerinde yaşanan fiziksel zorluklara karşılık, bu mekânın duygusal yoğunluğu oldukça fazladır. Fiziksel olarak sahnelenmese de anlatımlarda geçen bir başka mekân ise Yaşar'ın sevdiği kızla ilgili anılarında yer alan köydür. Bu mekânlar, hem fiziksel atmosferi oluşturur hem de oyuna derin bir duygusal katman kazandırır. Özellikle bölücü terör örgütüne karşı yürütülen görev yeri ile ev arasındaki karşıtlık oyunun en güçlü dramatik unsurlarından biridir. Bu mekânlar aracılığıyla vatan mücadelesi, özlem ve fedakârlık gibi duygular etkileyici biçimde yansıtılır.

3.9.6.Zaman

Hidayet Sayın'ın *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyununda, genel zaman ifadeleri kullanılır. Ancak bir dönem veya yıl geçmemektedir. İlk perde Okan ve Yaşar'ın konuşmalarıyla başlar ve olayın geçtiği an sabah vaktidir. İkinci perde ise yine Okan ve Yaşar'ın konuşmalarıyla başlar. Olayın geçtiği an akşam vaktidir. İlk perde ile ikinci perde arasında bir günlük bir zaman aralığı olduğu görülür. Oyunda, zaman tek bir gecede geçen olaylar zinciri üzerinden kurgulanır. Ancak bu akışın içine geçmişe dair anılar ve farklı mekânlarda eş zamanlı gelişen olaylar yerleştirilerek dramatik yapı zenginleştirilir. Olaylar kronolojik bir sırayla ilerler ancak geriye dönüşler de yapılır; özellikle Okan ve Yaşar'ın anılarıyla geçmişe yolculuk edilir. Oyun, tek bir gece boyunca yaşanan olayları konu alır. Bu gece, Nemrut Dağ'ında görevli olan iki asker Okan ve Yaşar'ın nöbet tuttukları, terörist saldırısıyla burun buruna geldikleri ve aynı zamanda içsel hesaplaşmalar yaşadıkları kritik bir süreçtir. Ayrıca oyunda iki farklı mekânda geçen olaylar yer almaktadır. Bu tür kesişen zaman çizgileri, oyunda pareler

kurgu yapısını oluşturur. Bu yapı sayesinde izleyici veya okuyucu, hem görev yerinde hem de evde yaşanan duygusal gerilimi aynı anda hisseder.

3.10.Nur Baba Efsanesi

Hidayet Sayın, *Nur Baba Efsanesi* adlı oyununu 2008- 2016 yılları arasında yazmıştır. Oyunun ilk baskısı 2018 yılında *Toplu Oyunlar 6* adlı eserin içerisinde Cinius Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. *Nur Baba Efsanesi* adlı oyun, iki perdeden oluşmaktadır. Yazar, eserini tamamen kurgu olarak oluşturduğunu ve güldürü öğesini kullanarak köy halkının söylentilere ve söylencelere olan ilgisini, ayrıca her duyduklarına kolay bir şekilde inanmalarını eleştirmek amacıyla kaleme aldığını ifade eder. Hidayet Sayın'ın *Nur Baba Efsanesi* adlı oyunu, Devlet Tiyatroları Edebî Kurulu'ndan geçmiş olmasına rağmen henüz sahnelenmemiştir.

3.10.1.Oyunun Konusu

Nur Baba Efsanesi[282] adlı oyunda, küçük bir kasabada sağlık memuru olan İlhan, insanların hurafelere ve uydurma inançlara kolayca inanıp inanmadıklarını görmek için televizyonda izlediği bir haberden ilham alarak bir plan yapar. Boş bir tarla alanına "Evliya Nur Baba burada yatıyor" yazılı bir tabela koyar. Bu tabela kısa sürede köy halkı arasında büyük bir efsaneye dönüşür; insanlar türbeye gelip bez bağlar, dilek diler, mucizeler bekler. Zamanla çevre köylerden dahi gelenler olur ve türbe adeta kutsal bir mekâna dönüşür. Ancak bu efsanenin arkasında İlhan'ın kurguladığı bir oyun olduğu ortaya çıktığında halk ikiye bölünür; bazıları gerçeği kabul ederken, bazıları inançlarını korumakta ısrarcı olur. Oyunun ana teması İlhan ve köy halkı üzerinden işlenmiştir. Bilimsel düşünce ve hurafe arasındaki çatışma; Sağlık memuru olan, bilimsel ve mantıksal düşünen İlhan ile sorgulamadan, körü körüne boş inançlara bağlı, cehalet içinde olan köy halkı arasındaki farkla ortaya konur. Yazar, komedi türünü kullanarak halkın kolayca inanma eğilimini, bireylerin bu ikilemler karşısındaki tutumlarını ve batıl inançların varlığını eleştirmektedir. Hidayet Sayın, İlhan adlı kahramanın köylülere oynadığı oyun ile gerçekleri etkileyici bir şekilde gösterir ve toplumun boş inançlar karşısındaki tutumunu sorgulatır.

[282] Bu isim, her ne kadar yazarla yaptığımız röportajda ilgisi olmadığını söylese de Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun tekkelerin işlevlerini kaybederek bozulduklarını ve hurafeleri eleştirmek amacıyla yazdığı *Nur Baba* romanını çağrıştırmaktadır.

3.10.2.İsimden İçeriğe

Hidayet Sayın'ın *Nur Baba Efsanesi* adlı oyununda, tamamen uydurma bir evliya hikâyesine halkın sorgulamadan inanması konu edinilir. Bu olay, toplumun batıl inançlara nasıl kolayca kapılabileceğini gösterir. Oyunda İlhan ve Osman'ın oğlu Oktay, akılcı ve bilimsel düşünceyi temsil ederken; halk ise halk kültüründen gelen geleneksel ve sıkı sıkıya bağlı inançları savunur. Eğitimsizlik nedeniyle sorgulamadan, her söylenene inanma ve bunu uygulama eğilimi, yeni kuşakların değişimi istemesine rağmen, eski kuşakların bu değişime karşı direnç göstermesiyle anlatılır. Oyun, küçük bir kasabada yaşayan insanların bilgi eksikliği, geleneksel düşünce yapısı ve toplumsal baskılar nedeniyle hurafelerin nasıl hızla yayıldığını gözler önüne serer. Yazar, bilinçli bireylerin bu tür yanlış inançlara karşı çıkması ve toplumu bilimsel düşünceye yönlendirmesi gerektiğini vurgular. İlhan'ın köy halkına oynadığı oyun, komedi unsurlarıyla ele alınarak, verilmek istenen mesaj etkileyici bir şekilde yansıtılır. Yazar, bu olaydan ilham alarak oyunun ismini oluşturur.

"İLHAN-(Kendi kendine) Öyle mi gerçekten? Bu kasabanın insanı, uygun ortam oluştuğunda, safsataların, kör inançların at oynattığı bir yer olabilir mi?.. Diyelim, Televizyonda duyduğum evliya söylentisi burada geçerli olabilir mi?.. (Kalkar) Şeytan diyor ki, dene de, gör! Bakalım, kim haklı çıkacak... (Arkadan çıkarken sahne kararır. Sağ bölüm aydınlanır. İlhan, elinde bir tahta parçasıyla, ağacın yanına gelir)

İLHAN- Burası uygun... (Üstünde 'Evliya Nur Baba burada yatıyor' yazılı tahtanın sivri ucunu tümseğe saplar) Nur Baba... Söylentide kalenin alınmasını sağlayan nur yüzlü evliyaya bu ad yakışır ancak. Bakalım, kayınpederim emekli öğretmen Osman Bey mi haklı çıkacak, ben mi… Bu çağda, bu uyanık kasaba halkının, bu oyunu yutacağını hiç sanmıyorum. Ama içimden bir sesin 'ya yutarsa' dediğini duyar gibiyim… Ya yutarsa?

MESUT-(Gelir)Ne o İlhan Bey? Bir başına ne yapıyorsun burada?

İLHAN- Ağacın gölgesinde dinlenmek istedim biraz.

MESUT - Çocuklara aşı yapmaktan mı dönüyorsun?

İLHAN-Yo, bugün tatil, biliyorsun. Şöyle bir dolaşmak istedim.
MESUT-Öyle ya bugün pazar aslında bizim için her gün pazar. Tatil matil yok bize.

İLHAN-Sen nereden geliyorsun?

MESUT - Benim zeytinliği dolaştım. Ama canım sıkıldı. Geçenlerdeki aşırı sıcaklar, zeytin çiçeklerini kurutup dökmüş. Bu yıl da isimiz zor görünüyor. Eğer yakında yağmur yağmazsa, kalanlar da hapı yutacak.

İLHAN-Sulasan olmaz mı?

MESUT-Hani, su nerede? O tepeye su götürmek kolay mı?

İLHAN-Desene çiftçinin durumu bu yıl da berbat.

MESUT- Berbat ya! Keşke zamanında okusaydım da, altın bileziğim olsaydı elimde. Yağmur yağmış yağmamış güneş yakmış yakmamış, Allah vermiş vermemiş umurumda olmazdı. Her aybaşı, tıkırt para cebimde. (Tahtayı görür) Aa! Bu da nesi?

İLHAN-Bilmem yeni gördüm ben de.

MESUT- (Okur) 'Evliya Nur Baba burada yatıyor... Çoktandır buralara gelmemiştim. Yoksa hep vardı da, benim mi dikkatimi çekmedi.

İLHAN-(Oynadığı oyunun keyfiyle)Eski ermişlerden biri olmalı.

MESUT-Nur Baba adını hiç duymamıştım şimdiye kadar.

İLHAN- Ben de.

MESUT-(Bir adım geri çekilir) Aman, üstüne basmayalım günah olur.

İLHAN-Kim bilir kaç yıldır burada yatıyor adamcağız.

MESUT-Koskoca evliyaya adamcağız deme, İlhan Bey! Hem üzülür hem kızar.

İLHAN- Koskoca evliyayı nereden çıkardın, Mesut dayı? Şuncağız tümsek.

MESUT-Sen üstüne değil, altına bak! Kim bilir zamanında ne kadar sevilip sayılırdı. Adı üstünde Nur Baba"[283]

3.10.3.Olay Dizisi

Oyun, Filiz'in evde televizyon izlerken bebek patiği örmesiyle başlar. Eşi İlhan eve gelir ve aralarında çocuklar hakkında bir konuşma geçer. Filiz, çocukları çok sevdiğini, onların hayatın neşesi olduğunu söylerken; İlhan, sağlık memuru olarak aşı yaptığı için çocukların kendisinden korktuğunu anlatır. Filiz, çocukları eğlendirerek de faydalı olunabileceğini dile getirir. İlhan ise daha gerçekçi bakış açısıyla, onların eğitimi ve bakımlarının ne kadar zor olduğunu ifade eder. Daha sonra televizyonda dinlediği bir haber üzerine İlhan düşüncelere dalar. Eskiden insanları inandırmanın daha kolay olduğunu düşünürken, eşi ona kahvesini getirir. Filiz, televizyondaki olaylara artık hiç şaşırmadığını ve her şeyin mümkün olabileceğini söyler. Filiz, eşi İlhan ile konuşurken babası Osman da aralarına katılır. Osman, kızıyla dertleşir ve annesinin mezarını ziyaret

[283] Hidayet Sayın, *Nur Baba Efsanesi*, Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 6*, 2018, s.73-74.

ettiğini söyler. Osman, emekli olduğunda kızıyla birlikte güzel anılar biriktireceklerinden bahseder ve bir torunu olursa adının Firdevs olmasını istediğini dile getirir. Filiz, bunu mutlulukla karşılar. Bunun ardından kasabada neler olup bittiğini konuşurlar. Bu sırada Elvan adlı genç ve güzel bir kızın, evlenmek istemediği halde çevrenin baskısı altında kaldığı konusu açılır. Elvan, okumak ve öğretmen olmak isterken, kasabalılar onun isteklerini görmezden gelir. Emekli öğretmen olan Osman, memleketin her bölgesinde görev yaptığı için insanları iyi tanıdığını ve birçok köyde töreler, kan davaları, yağmur duaları, cinler, periler gibi olaylara şahitlik ettiğini anlatır. Tüm bunların temelinde, insanların düşünmek, sorgulamak yerine inanmayı daha kolay bulmalarının yattığını ve bir kez inandıktan sonra vazgeçmelerinin zor olduğunu söyler. İlhan, bu kasabada böyle şeylerin olmadığını ifade eder. Osman ise uygun ortam sağlandığında benzer olayların burada da yaşanabileceğini belirtir. Hâlâ muskacı Kevser Ana'nın kapısına gidenler olduğunu söyler. İlhan, bunları eğitimsiz insanların yaptığını ve artık kimsenin böyle şeylere inanmayacağını savunur. Bilgi ve iletişim çağında insanların kandırılmasının kolay olmadığını öne sürer. Filiz ise babasına hak verir. İlhan ve Osman bu konu üzerine konuşmaya devam ederler. İlhan, hâlâ bu meseleyi kafasında tartmaktadır. Kendi kendine "Bu kasaba insanı, televizyonda duyduğu bir evliya söylentisini burada gerçek sanabilir mi?" diye düşünür. Ardından kimin haklı çıkacağını görmek için bir deneme yapar. Üzerinde "Evliya Nur Baba burada yatıyor" yazılı bir tahtayı istediği bir yere yerleştirir. Daha sonra Mesut ile karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Tabelayı gören Mesut, koskocaman bir evliya olduğunu ifade eder. Mesut, daha ilk günden bu tabelanın varlığını kabul etmiş ve burada gerçekten bir evliya olduğuna inanmıştır. İlhan, bunun bir şaka olabileceğini söyler ancak Mesut bu işlerin şaka kaldırmadığını ve insanın çarpılabileceğini ifade eder. Sanem, Filiz ile Elvan'ın meselesini konuşur. Elvan, evlenmek istemedikçe çevresindekiler ona baskı yapmaya devam eder. Sanem, baharda evleneceğini ve Emin'i çok sevdiğini anlatır. Ancak ailesi izin vermediği için birkaç kez görüşebilmişlerdir. Konuşmaları devam ederken İlhan gelir ve bir haberi olduğunu söyler; Çiçekli kasabasına atanmıştır. Filiz, bu habere şaşırır ve nereden çıktığını sorar. İlhan, orada bir sağlık memurunun emekli olduğu için yerine geçebileceğini söyler. Bu değişikliğin iyi olacağını, farklı yerler görebileceğini ve babasının da isterse kendileriyle gelebileceğini belirtir. Ardından uygun bir ev aramak için çıkar ve eşinden evi toparlamasını ister.

Bir süre sonra Kevser Ana gelir, Filiz'in falına bakmak istediğini söyler ve elindeki çizgileri yorumlamaya başlar. O sırada babası Osman gelir ve olayları duyduğunu ve köy yerinde bir haber çıktı mı hızla her yere yayıldığını söyler. Osman, kızına bu kadının neden burada olduğunu sorar ve sinirlenir. Falcılık, üfürükçülük, muska, cinler… Bunların halkı hem soyduğunu hem kandırdığını dile getirir. "Ağzı iyi laf yapıyor ama hiçbir şeyine inanma" der. Filiz, babasına "Bizimle gelecek misin?" diye sorar. Ancak Osman düzenini bozmak istemediğini, belki daha sonra yanlarına geleceğini söyler. Daha sonra Elvan gelir ve öğretmeniyle konuşur. Osman, söylentileri duymuştur ama Elvan'ın tek amacı öğretmen olmaktır. Başkalarının ne dediğini umursamaz. Filiz ve Elvan, sohbet etmeye başlar. Elvan, kendisini istemeye gelenlerin mal varlıklarıyla övündüğünü anlatır. Bu sırada Mesut, Hüsnü'ye Nur Baba türbesini gösterir ve olayları anlatır. Dua etmelerini ister. Mesut dua edenlerin dualarının gerçekleştiğini dile getirir. Hüsnü de hasta annesi için dua etmek ister. Aynı zamanda Elvan'ı çok sevdiğini ama bir türlü söyleyemediğini ifade eder. Daha sonra Ömer de aralarına katılır. Nur Baba'ya dertlerini anlatıp dua edenlerin sorunlarının çözüldüğünü söyler. Kasabada Kevser Ana, anlatılanlara inanmaz. Sanem, her yerde evliyalar olduğunu Nur Baba'nın onları yeni bulduğunu söyler. Kevser Ana ise bunların uydurma olduğunu savunur. Sanem, evliyaların her şeyi yerin altında görüp duyduğunu söyler ve "Günaha girme" diye uyarır. O sırada Mesut ve Ömer yanlarına gelir. İnandıklarını ve dileklerde bulunduklarını belirtirler. Ancak Kevser Ana, bu safsatalara inanmadığını vurgular. Kasabalılar ise farklı dileklerde bulunur; kimi piyango bileti için kimi mahkeme sonucu için kimi hasta annesi için dua eder.

İki yıl geçmiştir. Mesut, Hüsnü ve Ömer bir araya gelerek sohbet ederler. Nur Baba türbesine çevre kasabalardan insanların geldiğini, bez bağlayıp dilek dilediklerini anlatırlar. Bazılarının dualarının kabul olduğunu, bazılarının ise istediklerini alamadıkları konuşulur. Nur Baba türbesi, kasabayı adeta bir ziyaret merkezi haline getirmiştir. Daha sonra Osman'ın oğlu Oktay gelir, buranın nasıl bu hale geldiğini sorgular. Çocukken hiçbir şeyin olmadığı bir yerin böylesine ün kazanmasını anlamakta zorlanır. İnsan aklının doğrusunu bulmak için sorular sorması ve yanıtlar araması gerektiğini söyler. "Ben de başka bir yere bir işaret koyarsam insanlar oraya mı inanacak?" diye sorar. Hüsnü ve Ömer, Oktay'ın söylediklerine karşı çıkar ve aralarında tartışma olur. Oktay, yanlış bir inanışın gelecek kuşaklara taşınmasına karşı olduğunu

ancak kimsenin inançlarına saygısızlık yapmadığını ifade eder. Mesut ise çok okumanın her zaman çok bilmeye yetmediğini söyler. Oktay, derslerde bilimsel gerçeklerin öğretildiğini, safsataların değil, derken Hüsnü bunun yanlış bir düşünce olduğunu savunur. Tartışmaları sürerken Mesut, ortamı yumuşatmaya çalışır. Oktay, ölülere saygı gösterilmesi gerektiğini ancak onlardan yardım beklemenin yanlış olduğunu belirtir. Daha sonra söyledikleri için özür dileyerek gider. Mesut, Hüsnü'yü sakinleştirmeye çalışır. Bir süre sonra Hüsnü, Elvan'la karşılaşır ve ona evlenmek istediğini söyler. Ardından Kevser Ana ile karşılaşırlar. Elvan'ı ikna etmeye çalışırlar. İlhan ve Filiz evliliklerinin üçüncü yılındadır ve artık çocuk istemektedirler. Konuşurlarken Oktay gelir ve ablasına kasabanın nasıl tanındığını anlatır ve ardından olanları detaylı şekilde paylaşır. İlhan, duydukları karşısında şaşırır. Osman ve Oktay, köy halkının neler yaptığını anlattıkça İlhan'ın şaşkınlığı giderek artar ve sonunda gülmeye başlar. Ailesi neden güldüğünü sorunca, Nur Baba, hikâyesini aslında kendisinin uydurduğunu itiraf eder. İlhan bir gün televizyonda izlediği bir haber üzerine bir oyun oynamak istemiş ve bir tahta parçasına "Evliya Nur Baba burada yatıyor" yazıp büyük çınarın yanına dikmişti. Amacı insanların bunu ne kadar ciddiye alacaklarını görmekti. Ailesi bu açıklama karşısında büyük şaşkınlık yaşar. Osman, gülmeyi keserek bu saçmalığa bir son vermesi gerektiğini söyler. İlhan, durumu nasıl izah edeceğini düşünür. Bu sırada Hüsnü, Ömer ve Hacer "Nur Baba" hakkında konuşurlar. Kevser Ana, İlhan'ın yarın türbeye geleceğini ve herkesi orada toplanmaya davet ettiğini söyler. Halk, İlhan'ın ne söyleyeceğini merakla bekler. İlhan, konuşmaya başlar ve tüm gerçeği açıklar. Hatasını düzeltmek için geldiğini ifade eder. Hüsnü ise Oktay ile tartıştıkları için İlhan'ın onun ağzıyla konuştuğunu söyler ve anlattıklarına inanmaz. İlhan, Sanem'in de Filiz'i dua etmek için buraya götürdüğünü duyunca çok sinirlenir. Köylülerin bazıları İlhan'a inanırken, bazıları hâlâ Nur Baba'nın gerçek olduğuna inanmakta ısrarcıdır. Kevser Ana, başından beri böyle bir evliya olmadığını düşündüğünü ve bu tür şeylere inanmadığını söylese de yine de bu işlerle uğraşır. Nur Baba'nın türbesinde toplanan halkı ürkütmek için garip sesler çıkarır ve onlara oyun oynar.[284]

3.10.4.Şahıs Kadrosu

Hidayet Sayın'ın *Nur Baba Efsanesi* adlı oyununda, farklı özelliklere sahip Filiz Elvan, Sanem, Kevser, Hacer, İlhan, Osman, Oktay, Mesut, Hüsnü, Ömer ve Selim

[284]Hidayet Sayın, *Nur Baba Efsanesi,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 6*, 2018.

olmak üzere on iki kahraman yer almaktadır. Yazar, oyun boyunca kahramanların diyalogları aracılığıyla Anadolu'nun köylerinde yaşayan halkın sorunlarını, geleneklerini, eğitimsizliklerini ve inançlarını tüm gerçekliğiyle gözler önüne serer. Halk arasında yayılan inançların, insanların çaresizliğini kullanarak nasıl umut kaynağına dönüştüğünü, hatta bazen eğitimli ve bilinçli bireylerin bile bu boş inançlara kapıldığı gözler önüne serilir. Özellikle Filiz adlı kadın kahramanı üzerinden başlangıçta hurafelere inanmamasına rağmen zamanla çaresizliğe kapılarak bu inançlara umut bağladığını ve değişim gösterdiği görülmektedir. Yazar, böylece sorgulamayan ve her şeye kolayca inanan bireylerin tutumlarını açıkça ortaya koyar.

3.10.4.1.Kadın Kahramanlar

Filiz: Osman'ın kızı, İlhan'ın eşidir. Çocukları ve aile bağlarını önemser. Çocuk özlemi çeker; evleneli uzun zaman olmuştur ancak bir çocukları olmasını arzu eder. Babasına ve eşine büyük değer verir. Hem babasının geleneksel bilgeliğine hem de kocasının gerçekçi tavrına saygı duyar ve aralarında bir denge kurmaya çalışır. Geleneksel kadın rollerine bağlıdır fakat farklı fikirlere de açıktır. Anlayışlı, duygusal ve şefkatli bir kadındır. Olayları yargılamak yerine anlamaya çalışır. Geleneksel Anadolu kadınını temsil eder. Aileye, geleneklere ve sevgiye büyük önem verir. Ancak sevgi ile gerçeklik, inanç ile şüphe arasında kalır. Kevser Ana'nın yaptıklarına duyduğu merak, zamanla onu çevresindeki batıl inançlara yöneltir. Kevser Ana'ya falına baktırması, içten içe bir şeye tutunma ihtiyacını yansıtır. Arkadaşı Sanem ile dertleşirken, onun ısrarı üzerine Nur Baba Türbesi'ne gidip dilek dilemiştir. Başlangıçta bu tür inançlara sıcak bakmasa da çaresizliği sebebiyle bu yolu denemiştir. Sanem, burada dua edenlerin çocuk sahibi olduğunu söyleyince, umudunu kaybetmeden harekete geçer. Ancak eşi İlhan, gerçekleri açıkladığında çok şaşırır. Eşi İlhan, Filiz'in türbeye gittiğini öğrenince ise büyük bir hayal kırıklığına uğrar ve öfkeye kapılır. İlhan'a karşı büyük bir mahcupluk hissetmiş, ne diyeceğini bilememiştir.

Sanem: Filiz ve Elvan'ın arkadaşı olan genç bir kadındır. Aile baskısı altında büyümüş geleneksel bir aileye sahiptir. Evleneceği kişiyi çok sevdiğini ve düğün heyecanını Filiz'e anlatır. Elvan hakkında konuşurlar ve onun neden evlenmek istemediğini anlayamaz. Elvan ile evlenmek isteyenlerin büyük vaatlerde bulunduğunu söyler. Evlilik hayalleriyle Elvan'ın aksine geleneksel yolu temsil eder. Ailesi ile sevdiği kişi arasında kalır. Nişanlısıyla toplumsal baskılar sebebiyle ailesi, sık

görüşmesine izin vermez. Kasabadaki genç kızların aşk, evlilik ve kader beklentilerini temsil eder. Evliyayı vesile ederek dua etmesi, onun manevi anlamda büyük bir boşlukta olduğunu gösterir. Filiz'in komşusu ve arkadaşı olarak onu bu inançlara yönlendirmeye çalışır. Filiz'in çocuğu olmaması sebebiyle onu ikna etmeye çalışarak Nur Baba'ya dua etmesini ve dilek dilemesini ister. İlhan, gerçekleri açıkladığında, Filiz'i zorla getirdiğini ve duanın zararının olmayacağını söyleyerek kendini savunur. Son sahnede ise neden böyle yaptığını sorgulayarak pişmanlık duyar.

Elvan: Filiz ve Sanem'in arkadaşı olan genç ve güzel bir kızdır. Eğitimine devam eder; kararlı ve idealisttir. Kendisine yapılan baskılara karşı direnç gösterir. En büyük hayali öğretmen olmaktır ve hayalini gerçekleştirmek için mücadele eder. Özgür ruhlu, cesur ve hayalleri olan bir gençtir. Törelere ve toplumsal baskıya karşı gelir. Evlilik yaşının geldiği söylenerek hakkında dedikodular yayılır. Geleneksel beklentiler ile hayalleri arasında sıkışıp kalır. Sürekli evlenmesi yönünde baskı gören genç kız, kendisine yapılan gösterişli vaatlere rağmen kararından vazgeçmez. Çevresindekiler onu kandırmaya çalışsa da Osman öğretmenle konuşarak ona yaşadığı durumu anlatır. Osman öğretmenin desteğini alır ve sonuna kadar direnir, evliliğe ikna olmaz. Elvan, eğitimin, bireysel hakların ve hayallerin sesi olarak toplumsal baskılara karşı duran güçlü bir kadındır.

Kevser: Kurnaz, ikiyüzlü, halkı manipüle eden, falcı bir kadındır. Halkı kandırarak muskacılık gibi işlerle halkın duygusal zaaflarından kazanç sağlayan çıkarcı bir insandır. İlhan'ın söylediklerine inanmaz gibi görünse de inananları kullanmaya devam eder. Yalancıdır ancak halk üzerinde otoriterdir; söylediklerini yaptırabilen ve insanları yönlendirebilen biridir. Bu yönü nedeniyle Osman ve İlhan tarafından sevilmez. Osman, kızı Filiz'i onu eve almaması konusunda uyarır. Batıl inançları devam ettirerek halkı kandırır. Türbede tüm halkı toplayarak İlhan'ın bir açıklama yapacağını duyurur. İlhan, gerçekleri açıkladığında aslında söylenenlere inanmadığını belirtir ve Filiz'in de oraya geldiğini haber verir. Oyunun sonunda ses çıkararak halkı korkutması, yeni bir oyun planladığını gösterir.

Hacer: Yaşlı ve yoksul bir kadındır. Gerçekleri öğrendiğinde, Nur Baba hikâyesine inanmadığını açıkça belirtir. Eğer bu hikâye doğru olsaydı, hasta kızı Zehra'nın iyileşeceğini düşünmektedir. Geleneksel ve batıl inançlara bağlı bir kadındır. Ancak oyunda belirgin bir işlevi yoktur.

3.10.4.2.Erkek Kahramanlar

İlhan: Filiz'in eşi ve bir sağlık memurudur. Eşine büyük değer verir. Çocuklara aşı yaptığında onların kendisinden korktuğunu ve çocuk eğitiminin zorluklarını Filiz'e anlatır. Toplumu değiştirmeye niyetli, bilimsel düşünen bir bireydir. Nur Baba adlı bir evliya efsanesini ortaya atarak bir oyun oynamak ister. Bu oyunuyla halkın düşüncelerini test etmeyi amaçlar. Çiçekli kasabasına tayin ister ve farklı yerler görmeyi arzuladığı için eşiyle birlikte oraya taşınır. İki yıl sonra Oktay, kasabaya gelip yaşananları anlattığında büyük bir şaşkınlık yaşar ve gerçekleri ailesine itiraf eder. Osman, bu yaptıklarını hemen düzeltmesini ister. Televizyonda gördüğü bir haberden yola çıkarak yaptığı bu oyunun halkın sorgulamadan inanabileceğine fark etmemiştir. Gerçeklik ile halk inancı arasında sıkışıp kalır. Kurduğu düzenin kontrolden çıkmasıyla etik bir sorgulamaya girer. Yaptıklarını düzeltmek için halkı bilinçlendirerek olanları gerçekçi bir şekilde anlatır. Eşi Filiz'in de buraya geldiğini duyunca büyük bir öfkeye kapılır ve üzülür. İlhan, pozitivist düşünceyi ve bilimsel aklı temsil eder.

Osman: Oktay ve Filiz'in babasıdır, emekli öğretmendir. Bilgili, gözlemci ve deneyim sahibi bir halk aydınıdır. Halkı tanır; onların zaaflarını ve güçlü yönlerini bilir. Duygusal tarafı oldukça güçlüdür. Gelenek ile eğitimi sentezlemiş biridir. Geçmişe saygı duyar ancak batıl inançlara karşıdır. Kızı Filiz bile zaman zaman batıl inançlara yönelince bu tür boş inançların toplumda hâlâ ne kadar etkili olduğunu fark eder ve Filiz'i bu konuda uyarır. Hem eğitimli hem de halkın içinden biridir. Duygusal yönü özellikle torun arzusu ile ön plana çıkar. Elvan'ın hayalleri konusunda ona destek olur ve yardımcı olur. Evini ve alıştığı düzeni terk etmek istemediği için Filiz ile birlikte Çiçekli'ye gitmez. İlhan ile yaptığı konuşmalar ve kasabada olanları duyduktan sonra büyük bir şaşkınlık yaşar. İlhan'dan yaptığı hataları düzeltmesini ister.

Oktay: Osman'ın oğlu ve Filiz'in kardeşidir. Üniversite öğrencisidir. Rasyonel, sorgulayıcı ve idealist bir gençtir. Gerçeklerin peşinden gider; duygularıyla değil, düşünceleriyle hareket eder. Toplumun yanlış inançlarını değiştirmek ister. Görüşlerinde tutarlıdır, vicdanlı olsa da sert bir üslubu vardır. Nur Baba efsanesine karşı çıkar ve gerçekleri halka anlatmaya çalışır. Kasabaya döndüğünde, çocukluk arkadaşı Hüsnü ile bu konuda tartışma yaşar. Ölülerin hatırasına saygı gösterilmesi gerektiğini ancak onlardan yardım beklemenin yanlış olduğunu belirtir. Kasabada yaşananları

ailesine anlattığında, İlhan'ın söylediklerini duyunca her şeyi daha iyi kavrar. Yeni kuşağı, bilimsel ve eleştirel düşünmeyi temsil eden bir kahramandır.

Hüsnü: Oktay'ın çocukluk arkadaşıdır. Elvan ile evlenmek isteyen bir gençtir. Duygusal ve iyi niyetlidir; geleneklerin etkisi altında da kalır. Duyguları ile toplumun beklentileri arasında gidip gelir. Elvan'a evlenme teklif eder ve onunla evlenebilmek için her şeyi yapmaya hazırdır. Ataerkil sistemde genç erkeklerin rolünü temsil eder. İlhan ve Oktay'a karşı çıkarak inançlarını savunur. Oktay ile tartışırken onun düşüncelerinin yanlış olduğunu iddia eder. İlhan, tüm gerçekleri açıklamasına rağmen Nur Baba'nın varlığına inanmaya devam eder ve İlhan'ın yalan söylediğini düşünür. Oktay ile yaşadığı tartışmadan ötürü bu sözleri söylediğini ileri sürer ve bu inançlara körü körüne bağlıdır. Son anlarda, duyduğu sesler karşısında etrafında kimseyi göremeyince evliyayı kızdırdıklarına düşünerek korkuya kapılır.

Mesut: Kasabalı biridir ve İlhan'ın planladığı oyuna ilk inananlardandır. Daha önce görmediği bir tabelayı sorgulamadan kabul ederek orada gerçekten bir evliya bulunduğuna inanır. "Evliya Nur Baba" söylencesinin yayılmasını başlatan kişidir ve İlhan'ın oyunu onunla başlar. Kolay inanabilen, samimi ancak eleştirel düşünmeyen biridir. Ektiği zeytinlikleri düşünerek çiftçiliğin zor olduğunu, aşırı sıcakların işlerini daha da güçleştirdiğini ve yağmur yağmazsa durumlarının kötüleşeceğini İlhan ile yaptığı konuşmada dile getirir. Oktay'ın görüşlerine katılmaz ve kendi düşüncelerini savunur. Çok okumanın her zaman çok bilmek anlamına gelmediğini söyler. Fikir ayrılığına rağmen da Hüsnü ile Oktay'ı tartışmalarından dolayı sakinleşmeye çalışır. Selim ile yaptığı konuşmada hasta annesi için dua ettiğini ancak Nur Baba'nın hastalıklara pek karışmadığını ifade eder. İlhan, tüm gerçekleri anlattığında, bir sağlık çalışanı olan İlhan'ın hiç yalan söylemediğini dile getirir ve bu olayı çok abarttıklarını söyler. Anadolu halkının inanca yatkın yapısını ve hikâye üretme eğilimini temsil eden bir kahramandır.

Ömer: Kasabalı halktan biridir ve Nur Baba efsanesine inanlar arasında yer alarak kolektif inanç üretimine katkı sağlar. Halka yaşananların yayılmasına hizmet eder; kolay yönlendirilen bir kahraman olarak sorgulamadan söylenenlere inanır. Kendi bağımsız düşünceleri yoktur; çevresindekilerin yönlendirmeleriyle hareket eder. Geleneksel halkın boş inançlara karşı gösterdiği tutumu temsil eder. Oyunun sonunda,

İlhan gerçekleri açıklasa da duyduğu seslerin kaynağını sorgulamaya başlar. Hüsnü'nün peşinden giderek evliyanın hâlâ var olabileceğine inanmaya devam eder.

Selim: Komşu kasabadan biridir ve Osman öğretmenin öğrencisidir. Nur Baba'nın ününü duyduktan sonra hem öğretmenini görmek hem de hasta babası için dua edip dilek dilemek amacıyla kasabaya gelir. Kasaba halkının çok şanslı olduğunu dile getirerek türbenin yanlarında bulunduğunu söyler. Ancak öğretmeninin buraya geliş nedeninin dua etmek olduğunu bilmesini istemez. Oyunda belirgin bir işlevi yoktur.

3.10.5.Mekân

Yazarın *Nur Baba Efsanesi* adlı oyununda olaylar Anadolu'nun küçük bir kasabasında geçmektedir. Köy özelliklerini koruyan bu kasabanın adı belirtilmez. Ancak kahramanların diyaloglarında geçen "Çiçekli" ifadesiyle bazı olayların İzmir'in köylerinde geçtiği anlaşılmaktadır. Oyunda hem kapalı hem açık mekânlar bulunmaktadır. Fiziksel mekânlar arasında İlhan'ın ve Kevser'in evi, kasaba meydanı, büyük çınar ağacı ve Nur Baba Türbesi ile Çiçekli kasabası bulunmaktadır. İlhan'ın evi, oyunun başlangıç noktasıdır. Kabada yaşanan olaylar ve aile içindeki düşünceler burada rahatça dile getirilir. Kevser'in evi, geleneksel halk inanışlarının temsil edildiği bir yerdir. Halkın muska ve fal gibi konularda başvurduğu bir mekândır. Osman ve İlhan, bu inanışlara karşı çıkarken, Filiz, merakla yaklaşır. Kevser ise kendi otoritesini bu mekânda kurar. Kasaba meydanı, kasabanın toplumsal dokusunun şekillendiği yerdir. Dedikodular, evlilik meseleleri ve töresel baskılar bu mekânda belirginleşir. Büyük çınar ağacı ve Nur Baba Türbesi, başlangıçta yalnızca boş bir tarlada bulunan çınar ağacıdır. İlhan'ın koyduğu tabela sayesinde türbeye dönüşür. İnançların, söylentilerin ve toplu ibadetlerin merkezi haline gelir. Bez bağlama, dilek dileme, ziyaret gibi ritüel davranışlar burada sahnelenir. Zamanla sembolik bir ibadet mekânına dönüşür. Aynı zamanda İlhan'ın gerçekleri açıkladığı ve toplu tartışmaların yaşandığı yerdir. Çiçekli ise İlhan'ın tayin edildiği yerdir. Kasabanın dışına açılan yeni bir başlangıç noktasıdır. Bu mekânlar, oyunun tematik çatısını oluşturan inanç, eğitim, gelenek ve değişim gibi unsurların sahnelenmesine hizmet eder. Hem kahramanların iç dünyasını hem de kasabanın sosyokültürel yapısını yansıtır.

3.10.6.Zaman

Hidayet Sayın, *Nur Baba Efsanesi* adlı oyununda genel zaman ifadelerini kullanır ancak bir dönem veya yıl geçmemektedir. İlk perde Salih'in evinde Salih ve

Filiz'in konuşmalarıyla başlar. Olayın geçtiği an öğle vaktidir. İkinci perde ise Hüsnü Ömer ve Mesut'un kasaba meydanındaki sohbetleriyle açılır. Olayın geçtiği an öğle vaktidir. İlk perde ile ikinci perde arasında iki yıllık bir zaman aralığı olduğu görülür. Olaylar ilkbahar mevsiminde, ilerleyen bir süreç içerisinde gelişir. Oyun, günümüze yakın bir dönemde, küçük bir kasabada iki yılı kapsayan bir zaman diliminde geçmektedir. Zamanın ilerleyişiyle birlikte, halkın hurafelere nasıl inandığı, bireysel kararların nasıl kolektif bir efsaneye dönüştüğü etkileyici bir şekilde gösterilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.HİDAYET SAYIN'IN KÖY KONUSUNU İŞLEDİĞİ TİYATRO ESERLERİNDE TEMA

Hidayet Sayın, Türk tiyatrosunda köy temalı oyunlarıyla öne çıkan toplumsal meseleleri sanatsal bir perspektifle ele alan önemli bir yazardır. Oyunlarında ağırlıklı olarak Anadolu toplumunun yapısal sorunlarına odaklanan yazar, ağalık düzeni, eşkıyalık ve dinin özünden uzaklaştırılarak şekilci ve boş inançlara indirgenmesi gibi konuları eleştirel bir bakış açısıyla ele alır. Vatan sevgisi, kadınların maruz kaldığı toplumsal baskılar, geleneksel cinsiyet rolleri ve kırsal yaşamın kadın üzerindeki etkileri de yazarın oyunlarının dramatik yapısında sıklıkla yer bulan temalardandır. Hidayet Sayın, tiyatro eserlerinde köy yaşamını idealize etmek yerine, gerçeği tüm yönleriyle ele alan bir yaklaşıma sahiptir. Tiyatrolarında kırsal kesimin derin acılarını, sosyal çatışmalarını ve direnme gücünü sahneye taşıyan bir bakış açısı benimsemiştir. Hidayet Sayın'ın oyunları estetik endişeyi göz ardı etmeden toplumun uyanışına katkı sağlayan bir bilinç oluşturma çabasındadır. Yazarın tiyatroları, tematik çeşitliliği ve gerçekçi üslubuyla ele aldığı dönemin sosyal yapısına ışık tutarken kırsal kesimde yaşayan insanların çözüm bekleyen problemlerinin de aynası olur.

4.1. Batıl İnançlar ve Halk İnançları

Hidayet Sayın, *Topuzlu, Köşe Kapmaca, Uzak Dünyalar, İsyan, Yıldızlar Yağıyor Üstüme* ve *Nur Baba* adlı oyunlarında, halk arasında yaygın olan inançları ve batıl inançları ele almıştır. "Batıl" kelimesi, Arapça kökenli olup "boş, beyhude, yalan" anlamına gelmektedir. Batıl inanç, gerçekliği olmayan ve bilimsel temellere dayanmayan asılsız inanışlar olarak da tanımlanır. Buradan hareketle, bilim ve geçerli bir dinin kabul etmediği inançlar, batıl inanç olarak adlandırılmaktadır. Batıl inançlar, özellikle köy ortamında farklı biçimlerde ortaya çıkmaya daha uygun bir yapıya sahiptir. Bu tür düşüncelerin yaygınlaşmasının en temel sebeplerinden biri ise eğitimsizliktir.[285]

Topuzlu oyununda, Molla Veli ve Topuzlu adlı kahramanlar üzerinden köy halkının sorgulanmadan boş inançlardan medet umması ele alınmaktadır. Eğitim

[285] Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s.125.

imkânından faydalanmamış olan köylünün cehaleti, yağmurun yağmasını sadece bir duaya bağlamak, imamın olumsuz yönlendirmeleri, evliyalara bel bağlamak gibi ayrıntılar oyun içinde dikkat çekici bir şekilde vurgulanmıştır. *"Bir Anadolu köyünde geçen bu oyunda, yağmur duası, hayvanların hastalanması, çocuk ölümü, soyun devamlılığı gibi sorunlar, kahvede dedikodu, inançlar, efsaneler… Çok iyi yaratılmış bir ortam içinde canlı, hayat dolu, inandırıcı kişilerle anlatılan bir öyküydü bu, Topuzlu'nun öyküsü."* [286]

İslâmiyet'in özünden uzaklaşma ve batıl inançlar teması, bireylerin doğal olayları, kişisel sezgileri ya da rastlantıları metafizik anlamlarla açıklamaya çalışmaları üzerine kurulmuştur. Oyunda özellikle Molla Veli ve Topuzlu arasındaki çatışma, bu temayı güçlendiren temel unsurlardan biridir. Köyün imamı Molla Veli ile Topuzlu Mehmet arasında gizli bir mücadele vardır. Molla Veli, hastaları iyileştirme ve kadınların çocuk sahibi olabilmeleri gibi sıkıntılı durumlarda muskalar yazarak köy halkını kandırmakta ve köylü üzerinde etkisini sürdürmektedir. Başı dertte olanlar öncelikle Molla Veli'nin yanına gelir.

"EREBIŞ-(Usulca.) Duydun mu sen?

OSMAN- Neyi?

EREBİŞ-Senin Zehra muska yazdırmak için haber yolladı Molla Veli'ye.

OSMAN- Muska mı? Neden?

EREBİŞ- Neden olacak? Gocası gine döğmüş, sona basmış gitmiş.

OSMAN-(İlgisiz davranarak, bana ne)

EREBIS - Demem o değil. Bu Molla Veli son zamanlarda eyice azıttı. Ne yapıyo, biliyon mu? Nerden bilecen sen? Yemin ettiriyo avratlara, söylemesinner deye..." [287]

Molla Veli, köyde kuraklık yaşandığı için yağmur duası organize eder. Köylüleri Allah'ın gazabıyla korkutarak İslam'ın özünden uzaklaşır ve dinî inançları kendi çıkarlarına göre kullanır. Batıl inançları meşru kılarak köylü üzerinde etkisini sürdürmeye devam eder. Topuzlu ise en başından itibaren batıl inançların geçersizliğini ve Molla Veli'nin bir düzenbaz olduğunu açıkça dile getirerek, bu tür boş inançlara karşı net tavrını ortaya koyar. Yağmur duası üzerinden on gün geçmesine rağmen hiçbir değişiklik olmaz ve köy halkı, Molla Veli'yi suçlamaya başlar.

[286] Erguvan Sav, "Topuzlu", *Akşam*, 6 Şubat 1964.
[287] Hidayet Sayın, *Topuzlu,* Bilgi Yayınevi, Ankara,1972,s.57-58.

Molla Veli, yağmurun yağmamasından Topuzlu'yu sorumlu tutar. Ancak halk yağmur duasına rağmen yağmur yağmadığını gördüğünde, Molla Veli'nin mucizelerine olan inancını sorgulamaya başlar. Yağmur duası, halk inanışlarının önemli unsurlarından biridir. Molla Veli, bu duayı dinî ritüellere uygun şekilde yapmaz; köy halkı üzerinde kendini yüceltmek amacıyla dua ettikten üç gün sonra yağmur yağacağını söyleyerek halkı kendi sözlerine inandırmaya çalışır. Halk inanışına göre yağmur duası, yağmurun hemen yağması için değil, insanların rızkı verenin Allah olduğunu hatırlamaları ve suyun önemini kavramaları için yapılır. Oyunda yağmur duası, başlangıçta dinî ritüel olarak halk için umut ve dayanışma aracı gibi görünse de yağmurun yağmaması üzerine yapılan açıklamalar zamanla batıl inanca dönüşür. Yağmurun yağmaması, kötü insanlarla doğal olaylar arasında bağ kurulmasına yol açarken, aynı zamanda günahkâr kişiler ve uğursuzluk gibi sebeplerle ilişkilendirilerek batıl inançların güçlenmesine neden olur.

"TOPUZLU - Gitmeyecez iste, gitmeyecez. Naf annamıyon mu sen? O sarhoşun, o muskacının, o fakir fukarayı gandıran mendeburun ardında el açmayacağız.O gadar.[288]

(...)

VELİ - Sen su ıscakları görmüyon mu? Ekinlerin, hayvanların halini bilmiyon mu?

TOPUZLU-Ben hepsini görüyom, biliyom. Emme rahmet duasına ille de gitmeyecem.

VELİ-Neden?

TOPUZLU-Allah senin duana rahmet vermez de ondan.

VELİ- Töbe de Topuzlu, töbe de. Hemen iki rekât namaz gıl, töbe de. Allah bu! İstese bi tufan yapar, hepimizi de boğar.

TOPUZLU-İstese yapar tabi.

VELİ- Hem de nasıl yapar.

TOPUZLU- Ben her zaman dua ediyom rahmet için.

VELİ-Hep birlik dua edecez Topuzlu. Hep birlik anacaz Allahın adını. Herkes birlik dua ederse rahmet verir Allah. Ondan geldim ayağınana gadar. Bugün insanlar, ağaçlar, tepeler, hayvanlar, yer gök, el açıp Allah deyecek. Allah da acıyacak gullarına. En çok üç gün içinde...İki bulut peydah edecek...

[288] Sayın,a.g.e.,s.17.

TOPUZLU- Ben gararımı verdim, gitmeyecem. Giden gitsin.

VELİ- Topuzlu, Allah seni affetsin.

TOPUZLU-(Kızar.)Ne dimek? Günah mı işliyom sanıyon?

VELİ-Orasını Allah bilir."[289]

Topuzlu, köyün sevilen ve sempatik bir figürüdür. Topuzlu'nun bu düzene karşı gösterdiği sağduyulu ve erdemli tavır, oyunun temel çatışmasını oluşturan karşıtlıkları ortaya koyar. Topuzlu, romatizma hastalığı nedeniyle yağmurun ne zaman yağacağını önceden tahmin edebilmektedir. Bu yüzden köylüler onu "evliya" olarak görmeye başlar. Yıllarca sürecek bir aile ismi bırakabilmek ve evliya yalanının ortaya çıkmaması için Topuzlu, kendisini su kuyusuna atarak intihar eder.

"*TOPUZLU-Ne üryası be? İçime doğuyo bugün rahmet yağacak.*

HALİME- (Tekrar havaya bakarak.) Bi tek bulut yokken... Bunu da nerden çıkardın? Evliya mı oldun?

TOPUZLU-Evliya mı oldum.(Kendi kendine) Evliya... Belki de... İçimden bi ses... İri galın bi ses… Bugün rahmet yağacak diyo.

HALİME-(Kocasının delirdiğinden korkarak) İri galın bi ses…Aman Allahım."[290]

"1.KÖYLÜ-Allah seni başımızdan etmesin dede. Allah sana uzun ömürler versin.

TOPUZLU-Sen de sağ ol evladım.

1.KÖYLÜ-Sen olmasan goyunnar yoktu şindi.

TOPUZLU-Emme zahmet etmişsin. Bi sürü bi şeyler getirmişsin.

1.KÖYLÜ-Helâl olsun dede. Afiyet bal olsun… Eh, ben gidem.(Kalkar. Önce Topuzlu'nun elini sonra Halime'nin elini öper.

HALİME - Çok yaşa. Selâm et Zülâ'ya. (Bu srada Hacer de, bir tepsi içinde yemek getirir. Halime'ye işaret eder. Halime isteksiz alır)

TOPUZLU-Nasıl? Molla Veli'nin çenesini eyi gapadım de mi?

1.KÖYLÜ - Çok eyi ettin dede. Gurumundan yanına varılmıyodu. Yola getirdin.

TOPUZLU-Gara dinni…Kendini bi şey sanıyo. Rahmet dinsin de bi gör sen."[291]

Oyunda Topuzlu karakteri üzerinden bu tema çarpıcı bir şekilde işlenmiştir. Başlangıçta Molla Veli'nin yağmur duasına katılmayı reddeden Topuzlu, adının hatırlanmasını istediği için romatizma ağrılarını yağmurun habercisi olarak kullanır. Onun sözleri gerçekleştiğinde köylüler tarafından "ermiş" olarak adlandırılır. Bu

[289] Sayın,a.g.e.,s.35-36.
[290] Sayın,a.g.e.,s.42.
[291] Sayın,a.g.e.,s.69.

noktadan sonra gerçeklik ile inanç arasındaki çizgi zayıflar. Önce halkın inancı ardından toplumun kendine olan inancı bu batıl yapıyı besler. Köylüler, bilgisizliklerinden dolayı doğal olayları olağanüstü güçlerle açıklamaya meyillidir. Toplum baskısıyla şekillenen evliyalık düşüncesine Topuzlu da kendini inandırmış ve ona uygun şekilde davranmaya başlamıştır. Söylediğinin gerçekleşmesi ve adının devamını sağlamak için cuma günü öleceğini duyurur. Bu kehaneti gerçekleştirmek için de intihar eder.

"TOPUZLU-(Huylanmış.)Ne duydun? Ne dediler?

HALİME -Eğer sahiden ermiş olsa, kendi derdine çare bulur, hastalığını eyileştirir, dedi biri.

TOPUZLU-(Bir darbe yemiş gibi) Kendi derdim mi…Hıh…(Küsmüş gibi arkasını döner.)

HALİME - Bundan sona senden çok şey isteyecekler, bunu eyi bil. Hırsıza, uğursuza uğrayan bize gelecek, garnı ağrıyan bize gelecek. Zora gelen, dara düşen goşacak burya. İstediklerini yapacan mı?... Düşün bi... Topuzlu gine rahmet yağdırsın deseler... Ha, gine yağdırabilecen mi? Her zaman yapacan mı? Onların istediği zaman, istediği saat... Düşün bi... Hadi, dindir şu rahmeti deseler, dindirecen mi?"

(…)

"TOPUZLU - Bu benimki... Kötü hastalık oğlum... İçimdeki ses... İçimdeki ses, Cuma günü öleceğimi söledi. (Osman şaşkın, bir babasına, bir anasına bakar.) HALİME-(Gözleri faltaşı gibi açılır.) Cuma günü? Öleceğini?..Aniii…"[292]

"TOPUZLU-(Yüz ifadesi tekrar katılaşır.) Bi ermiş ölecem dedi mi ölür. Ölecem.

VELİ-(Deli gibidir) Emme neden? Neden inatlaşıyon ölecen deye?

(Topuzlu susar. Sanki içinden gelen sesi dinliyor gibidir.)

VELİ-(Son bir gayret daha gösterir.)Yusuf hocaya haber salmışın.

TOPUZLU- Saldım, gelecek.

VELİ -Gelmesin Topuzlu. Düşün bi bak. Benim üstüme yakışık almaz. Bi sürü de laf olur.

TOPUZLU-(Kesin) Haber saldı, gelecek.

VELİ - (Kızarak ayağa fırlar.) Ölsen de, ölmesen de heç bişe olamayacan sen. Kimse adımı anmayacak...."[293]

[292] Sayın,a.g.e.,s.72-75.
[293] Sayın,a.g.e.,s.100.

Hidayet Sayın'a göre köylünün içinde yaşadığı cehalet ve bilgisizlikten kurtuluşu, halkın kendi içinden değil, köyün dışından gelecek hizmetlerle mümkündür. Yazar, bu düşünceyi oyununda köy halkının içinde nispeten daha akıllı olan Topuzlu'nun içine düştüğü durum aracılığıyla anlatmaya çalışır.

> *"Topuzlu karakterinden yola çıkarak yazdığım oyunda, köyün kendi içinde barındırdığı trajikomik yanları biliyor olmam oyunumda bunu işlevsel bir şekilde kullanmama yardımcı oldu. Köy insanlarını da şehir insanlarını da yakından tanıma şansım olduğundan köy ve şehir insanı arasındaki mesafeyi gördüm. Her ikisi de birbirlerinin yaşam biçimlerinden ve değer yargılarından habersizdiler. Bu insanlarımızı birbirine yakınlaştırmak, değer yargılarını, yaşam biçimlerini bu insanlara tanıtmak için bu oyunu yazdım. Değişen yaşam koşularına rağmen köylü hâlâ gelenek ve göreneklerinin, ağalığın, üfürükçülüğün, muskanın, yobazlığın etkisinde ve köy insanın saflığından, cehaletinden yararlanmak isteyen sömürücülerin, şarlatanların karşısında korumasız olduğunu göstermek istedim. Köyün içinde bulunduğu ve yaşamak bu diye kabullendiği gerçeğini değiştirecek olan şüphesiz ki köylünün kendisi değildir. Tüm bunlar devlet yardımları, hizmet ve eğitimle aşılacak sorunlardır. Bunun için de köylüyü tanıtmak gerekliydi."*[294]

Hidayet Sayın, *Köşe Kapmaca* adlı oyununda, köy halkı tarafından saygı gören ve hastalara şifa dağıttığına inanılan Hacı Lokman'ı ele alır. Hacı Lokman, doktor mektebinde hocalık yapması teklif edilmesine rağmen bunu reddeder ve köyde manevi bir otorite haline gelir. Çıkarları uğruna her yolu deneyen, dinî inançları kullanarak halkı yönlendiren bir kahramandır. Yazar, oyununda Lokman gibi sahte dindarların halkı nasıl kandırdığını ve buna karşı gelişen halk uyanışını ele alır. Hacı Lokman, kendisini ve köylülere yaptıklarını överek dinçlik suyunu, yani ölümsüzlüğü bulduğunu iddia eder ve herkesin bu su için kendisine başvuracağını söyler. Bu şekilde halkın inançlarını kullanarak onları suiistimal eder.

> *"MUHTAR-(İnanmış) Daha iyiyim eskiden.*
>
> *LOKMAN-Ne diyom sana. Ebedi hayatın özü var bu suda. Doksan sekiz türlü otu, doksan sekiz gün, doksan sekiz kere imbikten geçirdim. Pirimiz Lokman Hekim'in kitaplarının da faydası oldu azcık... Gençliğin, dinçliğin sırrı... Bi yudum bile, bi hafta, bütün belâlardan, bütün maraz ve hastalıklardan uzak tutar adamı. On sekiz yaşında gibi görürsün dünyayı. Ne dediğimi anlıyon mu? Dünyada bu benim buluşumu arayan milyonnan adam var.*

[294] Ahu Bezircilioğlu,a.g.t.,s.20.

MUHTAR- Daha bilem fazla. Binlernen, herkes. Hacı Efendi, sana kem gözle bakanların gözleri aksın inşallah.

LOKMAN-Iraz'a da vercem bi yudum. Emme çok değil, bi yudum... (Hasetle gülümser) Sona yalvar yakar olacak, "Etme Hacı Lokman Hazretleri!.. Ben ettim sen etme…

MUHTAR- Buraya gelişim... Aşkolsun Hacı Efendi! İçime bi cevher soktun ki. O halsizlik, zihnimdeki karşıklık..Hepsi de darmantoz oldu, dağıldı. Hep rahmetten sonaki çorak toprağın kokusu geliyo burnuma. Mis gibi, burcu burcu... Her hafta bi yudum mu?

LOKMAN- Ben milyon sahibi eder bu. Kafannan düşün bi, bu dünyada ne kadar kral, padişah, ne kadar kumandan, zengin var, düşün. Bu heriflerin hepsinin de canı tatlı. Bi elleri ceplerinde, "dile benden ne dilersen" deyip, önümde diz çökecekler..."[295]

"LOKMAN-Bütün hastalıklar kendi bulduğum ilâçlarımla tedavi ederim ben. Hasta derdini söylemeden, gözüne bakar, nesi olduğunu hemen anlarım. Sormam bile, neresi ağrıyor, ne zaman başladı diye. Söyle bilmem mi?

OMAR- Hem de nasıl Hacı Efendi?

LOKMAN-Binlerce insanın canını kurtardım. Ne demek bu? Kafanla düşün bi.

OMAR-Ben de düşünecek kafa mı kaldı?

LOKMAN- Üstelik ükelâ. Hem kel hem fodul. Tavsan dağa küsmüş te... Duydun mu bilmem? Geçende hükümetten üç adam geldi.

OMAR- Duymayan mı kaldı?

LOKMAN-Ayağıma kadar gelip, aha, şuraya çömeldiler. Üçünün de derdi başka. İyileştirirsem, seherde gocca bi hastane verecekler emrime. Kumandası hep bende. Emme yo... dedim, yo... Beni görmek isteyen ayağıma gelsin. Ellerinde bi tomar doktur reçetesi, faydasız, yarayışsız. İlâçlarnı verdim, iyileştiler. Aman, bi ayaklanma kapanışları vardı koca adamların, bi de sevinçten ağlayışlar vardı, deme gitsin. Uçar gibi gittiler.

OMAR- O kadar doktor bostan yere…

LOKMAN- Beni geçen sene doktur mektabına hoca yapalım dediler de, gine kabul etmedim."[296]

Oyunda Iraz Nine, Lokman'ın gerçek yüzünü gören ve söylediklerine inanmayan akıllı bir kadındır. Geleneksel ama sağduyulu bir figürdür. Köyün yaşlı ve

[295] Hidayet Sayın, *Köşe Kapmaca*, Devlet Tiyatroları Yayınları, Ankara,1982.s.82-83.
[296] Sayın,a.g.e.,s.10-11.

bilge bir ebesi olarak, kendi yöntemlerine göre köy halkına yardımcı olur. Dürdane'nin çocuğu olmadığı için beline yakı yapar. Beline yakı yapma uygulaması, geleneksel halk hekimliği kapsamında olsa da batıl inanç olarak kabul edilebilecek bir uygulamadır. Anadolu'nun birçok köyünde uzun yıllar boyunca halk arasında yaygın şekilde kullanılmıştır.

"IRAZ-Dürdane'nin beline yakı sarmış, kapatmaktadır Bu sefer de olmasın bakalım. Benim elimden neler geldi geçti kızım. Umudu kesmemek ilâzim. Bi şeyi kırk kere olacak dedin mi olur… Kısırlık, bel gevşekliği, düşük, ötürük, yudumbeç, yel... Daha bilmem kaç türlü maraz... Hepsinin ilacı ayrı kimisine ilimon sıkmak, kimisine sarımsak karıştırmak ilâzim. Kekik suyunu ben buldum. Hayıt tohumunu karın ağrısında içmeyi benden önce bilen yoktu. Lokman dürzüsü ne bilirmiş bunları? Düşükten, sıkıttan, kısırlıktan ne anlarmış? Kınalı kinin, acı yonca, tosbağa eti, ebegümeci, gö taşı, daha bi sürü. Bunlar nerde, nasıl kullanılır, bilsin bakalım... O iki şeyi beğenir bu dünyada. Bi para, bi de kadın... Soydu fakir fukarayı da, çovalnan para doldurdu ambarına. Kadına, kıza ettiklerini hiç birinizin duyduğu yok... Hem Lokman da neymiş? Kim çıkardı bunu allesen? Onun adı Gara İbram değil mi?Kör Velinin Gara ibram ilk peşin bu milletin başını ezmeli Dürdane Ülen, karınızı, kızınızı, helâl avradınızı ne diye bu düzenbaza götürürsünüz? Ülen, ne biçim mide, ne biçim iş bu?

DÜRDANE- Umut dünyası Iraz Nene.

IRAZ-Ondan gelecek umut ta, dünya da yere batsın. Bu işleri nasıl bilirmiş o? Yetmemiş mi kandırdığı? Doymamış mı daha, a gözüni toprak doyursa?.. Ben neyim bu köyde? Karılığımdan ben bilmem bu işleri de, o mu bilecek? Üstelik orda burda bi sürü naf... "Iraz da kim oluyormuş? Kısırlıktan, marazdan, düşükten ne anlarmış? Hangi ocaktan gelmiş?"... Utanmaz, yalancı dürzü!.. Emme bi gün bi yaş tahtaya bastırırsam bi elime dolarsam sakalundan…

DÜRDANE- Oh, eline sağlık Nene! Bu sefer tuttu herhal. İçimde ığıl ığıl bi şeyler oluyo."

(…)

"IRAZ-Sakın unutma ha. Üç gün belinde kalacak yakı. Sabahları bi kupa maydanoz suyunnan, ebegümecini kaynadıp, iç. Biraz acıdır, kokusu da pistir emme, ne yapacan, derman da hoşaf suyu gibi datlı olmaz ya.

DÜRDANE-Yo, biz alıştık gari öylesine.

IRAZ- Hacı olsa, bu otların adını söylemez de, ayrıca bi para alır. İnsafsız, ne olacak.''[297]

Oyunda Iraz ve Lokman Hekim'in arasındaki çatışma, İslam'ın özünden uzaklaşarak batıl inançlara yönelmenin etkilerini gösterir. Sonunda Iraz'ın planıyla Lokman'ın gerçek yüzü ortaya çıkar. Yazar, Anadolu'da üfürükçülük ve benzeri aldatmacalarla saf ve cahil köylüyü kandıran düzenbaz ve kötü kişileri eleştirmektedir. Bunların gülünç yönlerini ve çatışmalarını sahneye taşıyarak toplumun bilinçlenmesini hedeflemiştir.

"*IRAZ-Sona Dürdane'den bi mektup daha.*

VELİ-Bu sefer ne yazılacak?

IRAZ- "Ben gelemicem. Gece yarısından sona, sen benim eve gel. Kapım açık, iki tıklat, yeter."

VELİ-Diyecek?

IRAZ- He Herifi önce iyice bi tava getirmek, sinirlerini germek ilâzim.
VELİ-Huylanmasın diye?

IRAZ- Onun aklı fikri bu şimdi. Biz gece hep etrafa sinecez. Dürdane zati habersiz...Tak tak kapı… Dürdane, "kim o?". "Aç güzelim, ben geldim". (Güler) Hacı'yı karşısında görünce, bi avaz, bi avaz. Biz meydana çıkacaz. Hacı sudan çıkmış balık gibi şaşkın... Dürdane'nin akrabalar, Osman'ın akrabaları, hem de hepimiz, o ırz düşmanını bi güzel döğecez. Amanın, içimde şimdiden güller açıyo... Cahilmişim, aklım ermezmiş, üflese gideceğmişim... Hıh! Gine yatmadı mı aklına? Ne bön bön bakıp duruyon yüzüme?

VELİ-Ya Hacı yutmazsa bunu? Ya kesmezse sakalını?
Ya araştırırsa işin aslını, astarını? Göl maya tutmazsa açıkcası?
IRAZ-Tutacak. Benim bildiğim Hacı bu sefer yutacak.
Bırak sakalını parmağını bilem kesecek. Kesmese de olur. Velakin Dürdane'nin kapısını mutlak çalacak. O dinçlik suyu nafının içinde Hacı'nın foyası yatıyor.''[298]

Hidayet Sayın, *Uzak Dünyalar* adlı oyununda kırsal ve geleneksel toplumlarda halk inanışlarının bireylerin günlük yaşamlarını ve kararlarını nasıl etkilediğini ele alır. Bu inanışlar, geçmişten gelen kültürel mirasın bir parçası olarak nesilden nesile aktarılır ve toplumun sosyal yapısında belirleyici rol oynar. Osman'ın sol ayakla kapıdan çıkmaması ve cuma günleri misafirliğe gitmemesi, halk arasında yaygın olan uğurlu ve

[297] Sayın,a.g.e.,s.19-22.
[298] Sayın,a.g.e.,s.93-94.

uğursuz kabul edilen hareketler ile günler inancına örnektir. Osman'a göre sol ayakla dışarı çıkmak uğursuzluk getirirken, cuma günü misafirliğe gitmek ya uğursuzlukla ilişkilendirilir ya da ibadet günü olduğu için uygun görülmez.

"BELMA - Çok yalnızım da, ondan olacak. Sana hayatımı bir anlatsam ... Neler geçti benim başımdan… Boşver şimdi. O pencerenin önündeki ağacı neden kesmiyorsunuz? Hem cılız, hem görüşünüzü kapıyor.

SEMRA - Bu ağacı dedem dikmiş buraya.

BELMA - Ee? Ne olmuş?

SEMRA - İşte. Kurumayacakmış, kesilmeyecekmiş. İnanış ... Güya dedem, bir gece rüyasında, aksakallı bir adam görmüş. «Bu ağaç kesilir, ya da devrilirse, ailenin başına büyük bir felâket gelecek» diyesiymiş.

BELMA - Siz de inanasıymışınız. (Güler) Bu ağaç çoktan ölmüş kızım.

SEMRA - Babam böyle şeylere inanır. Sol ayakla kapıdan çıktığı, cuma günleri misafirliğe gittiği görülmüş şey değildir."[299]

Hidayet Sayın'ın *İsyan* adlı oyununda, Muhtar Hasan'ın baykuş sesi duymasıyla başlayan olaylar zinciri, batıl inançların halk üzerindeki etkisini gözler önüne serer. Baykuşun ötüşü, kötü bir olayın gerçekleşeceği veya ölümün habercisi olarak kabul edilir. Bu durum, köylünün korku içinde yaşadığını ve akılcı düşünceden uzaklaştığını gösterir.

"MUHTAR- (Evinden çıkar. Ağacın tepesine bakar)Allah kahretsin.

ELİF- (Arkasından gelir) Gine o ... Gine aynı dalda.

MUHTAR- Geberteceğim onu. (Hızla eve girer. Bir tüfekle gelir. Baykuşa nişan alır)

ELİF- (Tüfeği indirerek, kocasının kuşu vurmasına engel olur)Ne yapıyon … Etme, günahtır. Hem de uğursuzluk getirir. Bilmez misin, baykuş öldürenin ocağı söner?

MUHTAR- Bırak, ne olacaksa olsun.

ELİF- (Tüfeği bırakmaz) Çocuk musun Hasan? Bırak, ötsün, ötsün, gitsin. Belki bu sefer ...

MUHTAR- Ne zaman öttüyse, başımız derde girdi. (Çaresiz, tüfeği indirir)

ELİF- Ondan değil ya. O sadece haberci.

MUHTAR- İnsanın elinden hiç bi şey gelmemesi ne kötü.

ELİF- Ne yaparsın? Asıl kötü olan, dayanmasını bilmemek. Allaha karşı gelmek. Günah İşlemek

[299] Sayın,a.g.e.,s.159.

MUHTAR- Allaha karşı gelmek mi diyosun sen buna?

ELİF- Elbet ya O her şeyi biliyor. Çektiklerimiz hep gözünün önünde oluyo.

MUHTAR-Olanlara bakıyom da, bazen acaba diyesim geliyo işte.

ELİF-Günaha girme. Bi gün her bişey sona erer.

MUHTAR- Nasıl? Ne zaman? Hep diken üstendeyim. Hep tavşan uykusunda, Sıkıştık kaldık arada.

ELİF- Bi ay oldu mu gittikleri?

MUHTAR- (Başını gene baykuşa çevirir)Sol gözüm seyriyip duruyodu. İçime doğduydu.

ELİF- Acaba hangileri?

MUHTAR- Ha Onlar, ha ötekiler. Gari İkisi de bi bizim için.

SALİH- (Evinden çıkar, gelir)Bi şey mi oldu Hasan Dayı?

MUHTAR- Baykuş.

ELIF- Sustu.

SALIH- Tetiğe dokunsaydım, belki her şey biterdi.

MUHTAR- Kim bilir. Belki de yeniden başlardı, Binlerce baykuş var dünyada. Hangisiyle başa çıkarsın?

SALİH- Allah bilir ya, bu hep aynı kuş

ELİF- Nerden belli? Aynı ses, aynı ağaç, aynı dal.

MUHTAR- Şu kuru ağacı bile kesemeyiz. Bize uğursuzluk getirdiğini bilsek bile kesemeyiz. Bi baykuşu ortadan kaldıramayız. Hiç bi şey yapamayız.

SALİH- Hepimiz istesek, yaparız Hasan Dayı. Birlik olduk mu, her şeyi yaparız.

MUHTAR- Birlik olmağa bile gücümüz yetmez. (Baykuş gene hafiften ötünce hepsi de başlarını kaldırırlar)

SALİH- Şu ağacı kesmekle başlarız işe. Bi şey olduğumuzu, birleştiğimizi anlarız. Hiç olmazsa. Anlatırız.”[300]

Batıl inanç, oyunda yalnızca halkın cehaletinin bir yansıması değil, aynı zamanda devletin halkı kendi kaderine terk etmesini simgeler. Devletin adalet dağıtımındaki gecikmesi ve baskıyla hareket eden zaptiyenin tutumu, halkı batıl inançlara yönelmeye adeta mecbur bırakır. Köy halkı, içinde bulunduğu boşluk hissi nedeniyle batıl inançlara sığınmak zorunda kalır.

Oyunda, Salih'in baykuşun konduğu hurma ağacını kesmek istemesi ve bu ağacı uğursuz ilan etmesi, hurafe temelli boş inançların korkuyla nasıl şekillenebileceğini

[300] Müzeyyen Buttanrı, *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam” Hidayet Sayın’ın Basılmamış Oyunları*”, C:2, Eserofset Yayınları, Eskişehir, 2008,s.223-224.

gösterir. Baykuş sesi, oyunda kritik anlarda yer alır: Salih'in ölümü, Ayşe'nin Kanni'yi öldürme kararı, Kanni tarafından Osman'ın dövdürülmesi gibi olaylarda baykuş öter. Kanni'nin öldüğü sahnede de baykuşun ötüşü duyulur. Bu, köylüler için her kötü olayın habercisi olan bir dış sesin varlığına duyulan inancı ortaya koyar.

"OSMAN- Benden başka piyango kimlere vurdu Hasan Dayı?

MUHTAR- Dayak mı? Sekiz kişi.

OSMAN- (Şakacı) Eh, biz sıramızı savdık. Bundan sona seyir bakarız. (Gülerler)

ELİF- Baykuşun ötüşü bunlarmış demek?

AYŞE- Suç kuşta değil ya.

OSMAN- Kanni'nin dayağını görmemiştik hiç olmazsa."

(...)

MUHTAR- (Ayşe'ye) Kızım! Bu adam kancayı taktımı, takar. Ne yapacağını kimse kestiremez. Burdan gider misin kalır mısın bilmem? Velakin mutlak bi şey yapmalısın. (Baykuş öter. Başını kaldırır.) Gine başladı. Ne zaman öttüyse bi ölü çıktı bu köyden." [301]

Hidayet Sayın'ın *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyununda, batıl inanç teması özellikle Zehra ve Okan üzerinden işlenmiştir. Bu tema, kahramanların psikolojik süreçleri, anlam arayışları, görünmez işaretlerle yaşama tutunma çabası ve kaygılarını kontrol etme yöntemlerini gözler önüne serer. Okan'ın annesi Zehra, bahçedeki Okan'ın diktiği akasya ağacının kurumasını, oğlunun başına kötü bir şey gelecek olmasıyla ilişkilendirir. Ağacın kuruması, kötü bir olayın habercisi olarak görülür. Zehra'nın bu düşüncesi bilimsel bir temele dayanmamakla birlikte annelik içgüdüsü ve batıl inançların birleşmesiyle anlam kazanır. Anadolu'nun birçok yerinde yaygın olan "bir ağaç kurursa, birine bir şey olur" inancı da bunun yansımasıdır.

"ZEHRA-Bir şey diyeceğim ama kızma, ne olur!

CEMİL- Gene neler geçiyor kafandan, Zehra?

ZEHRA- Öyle şey olmaz dersin şimdi.

CEMİL- Demem, söyle!

ZEHRA- Şu bahçedeki akasya ağacı ...

CEMİL-E ne olmuş ona?

ZEHRA- Köklerine kurtlanma dadandı, nedir, kurumağa başladı son günlerde.

CEMİL- Ağaç bu Zehra, kurur,. O da mı dert?

[301] Buttanrı,a.g.e.,s.238-250.

ZEHRA- Okan'ım çocukluğunda dalına salıncak kurar. "bu benim ağacım" derdi. Dibine döker, çiçek açınca kokusuna bayılırdı.

CEMİL-Kim sevmez o kokuyu? Ne olmuş?

ZEHRA- Kuruması kaygılandırıyor beni

CEMİL-Hoppala! Senin bu vesvesen yok mu ...

ZEHRA-Şeytan dürtüyor, ne yapayım?

CEMİL-Şeytan dürtüyorsa aldırmayacaksın, Zehra! Adı üstünde şeytan bu.

ZEHRA- Oğlumun başına bir şey gelmesinden korkmağa başladım açıkçası. Şeytan kulağına kurşun.

CEMİL-- Şeytanın cana cehenneme! Olacak şey mi, camım? Ağacın kurumasıyla Okan arasında bir ilgi kurman çok saçma.

ZEHRA- Böyle diyeceğini biliyordum

CEMİL- Hastalığının temelinde bu gibi kuruntular olduğunu hâlâ anlamıyor musun?

ZEHRA- Elimde değil, Cemil! Konduramıyorum ama ağacın kuruyan dallarına baktıkça, Okan'ı mı... kanlar içinde görüyorum."[302]

Oyunda arkadan gelen baykuş sesleri, uğursuzluk ve kötü bir olayın habercisi olarak karşımıza çıkar. Özellikle Yaşar ve Okan'ın diyalogları arasında, silah sesleri duyulmadan önce baykuş sesi duyulur.

"OKAN- Şimdi bizim oralarda olmak vardı. Çam ağaçlarından, akasyalardan yayılan nefis bir koku ... Papatya, gelincik tarlaları… Kuş sesleri ... Civcivler, serçeler ... Hele bir de taze biçilmiş çimen kokusu da eklendi mi üstüne, değme gitsin.

YAŞAR- Eh, yakında kavuşacaksın onlara. Tezkere günü yaklaşınca, özlem daha bir dayanılmaz oluyor anlaşılan.

OKAN-Günler de inadına uzuyor.

YAŞAR- Kaç gün kaldı gitmene?

OKAN-Sekiz. Senin?

YAŞAR-Ohho bir yıla yakın. Senin gibi gün saymağa başlamama çok var.

OKAN-Sık sık mektuplaşalım, olmaz mı?

YAŞAR- Unutma bu sözünü. Ama orada seni oyalayacak o kadar çok şey var. Evin, ailen, nişanlın ... Hele bir de evlendin mi, ara ki, bulasın seni.

OKAN- Yo, öyle deme! Mektup dediğin nedir ki? Birkaç dakikada yazılır, biter.

[302] Buttanrı,a.g.e.,s.1295.

YAŞAR-Eh, görelim bakalım ... (Baykuş sesi ...) Şu baykuş sesi de…

OKAN-Duymayıver, olsun bitsin, koçum!

YAŞAR-Elimde mi? Oldum bittim gıcık olurum bu sese.

OKAN- Oraya bağlamadılar ya ayağından. Biraz sonra uçar gider

YAŞAR-Birazcık aklı varsa öyle yapar, yoksa koparırım kafasını.

OKAN-Saçmalama! Onunla işimiz yok bizim. Burada neyi beklediğimiz ortada.''[303]

''YASAR-En iyisi, iznimi alıp, kasabaya gitmek.

OKAN- Bak, o daha iyi olur. Sözlerin yetmediği yerde, bazen gözler kazanır savaşı.

YAŞAR- Yaşa be, arkadaşım! Kapandı sandığım umut kapısını aralayıverdin bir anda.(Baykuş öter) Bu ses ... kursağımda bırakıyor hevesimi. Sizin oralarda da uğursuzluk sayılır m bu Allah'ın belası ses ?

OKAN- Takma kafanı be, koçum! İt ürür, kervan yürür. Garip kuşun canı ötmek istemişse bırak, ötsün! Bize ne!

YAŞAR- Bana sorarsan, biz burada boşuna bekliyoruz, arkadaşım! Tıpkı geçen ay olduğu gibi. O zaman da duyum alındı dendi, bekledik, gelen melen olmadı hainler önlem aldığımızı seziyorlar galiba.

OKAN- Olsun, bizim görevimiz beklemek ... Yoksa baykuş mu ürküttü seni ?

YAŞAR- Pöh! Saçmalana! (Oturur) Kuş dediğin nedir ki ?''[304]

''YAŞAR- Baykuş ... Yaptı yapacağını, lanet olası kuş.

MURAT-(Gelir) Yaralı mısınız, çocuklar?

OKAN-İkimizi de taradılar, çavuşum!

MURAT- Tüh! (Bakar)''[305]

Yıldızların yağması, Okan'ın son sözlerinde "yıldızlar yağıyor üstüme" demesiyle ölümün yaklaştığını ve ruhun göğe yükselişini simgeler. Halk arasında yıldızlar bazen kayıp, talih, ruh ve ölüm habercisi olarak görülür. Okan'ın sezgileri batıl inançlarla ilişkilendirilebilir. Yaşar ve Okan'ın konuşmalarında Okan'ın yıldız kayması inancından bahsetmesi, bu temanın diğer bir örneğidir.

" YAŞAR-Gökyüzünde hinlerce yıldız. Say say bitmez.

OKAN- Göz kırpıyorlar durmadan.

YAŞAR-Dolunay olmasaydı, daha da artardı sayıları.

OKAN-Yıldızla işlenmiş bir yorgan örteceğiz bu gece.

[303] Buttanrı,a.g.e.,s.1284.
[304] Buttanrı,a.g.e.,s.1291.
[305] Buttanrı,a.g.e.,s.1304.

YAŞAR- Sen o söylentiye inanır mısın, Okan?

OKAN-Hangi söylentiye?

YAŞAR- Derler ki, her yıldız kaydığında, yeryüzünde bir ünlü ölürmüş.

OKAN- Saçma! Adı üstünde söylenti. Hem ünlülerin ne ayrıcalığı varmış ki, yıldızlar ağıt yaksınlar ?

YAŞAR-Bence de öyle ama bu kaymaların bir anlamı olmalı gene de."

(...)

"YAŞAR-Pıtır pıtır üstümüze yağıyorlar sanki.

OKAN-Üstümüze yağan ne?

YAŞAR-Yıldızlar…Hiç bu kadar yakın olmamıştım onlara.

OKAN-Sen ay batınca gör cümbüşü.

YAŞAR-Sence en parlak hangisi?

OKAN-Bana en yakın olanı

YAŞAR-Anladım, nişanlın."[306]

Hidayet Sayın'ın *Nur Baba Efsanesi* adlı oyununda, köy halkının kolayca kaldırılabileceği, inanç ve safsata arasındaki farkın belirsizliği vurgulanır. İnsanların İslam'ın özünden uzaklaşarak batıl inançlara umut bağladıkları anlatılır. Aynı zamanda sorgulamanın ve bilimin önemine dikkat çekilir. Oyunda, İlhan'ın televizyonda gördüğü bir haberden ilham alarak başlattığı evliya hikâyesi kısa sürede kasaba halkı tarafından gerçek kabul edilir. "Evliya Nur Baba Burada Yatıyor" yazılı tabela, köy halkı tarafından daha önce fark edilmemiş olmasına rağmen zihinsel boşlukları doldurarak kolektif bir inanç sistemine dönüşür. İlhan'ın bu oyunu, batıl inançların ne kadar kolay yayıldığını ve nasıl toplumsal bir inanışa dönüşebileceğini gözler önüne serer.

"İLHAN- (Kendi kendine) Öyle mi gerçekten? Bu kasabanın insanı, uygun ortam oluştuğunda, safsataların, kör inançların at oynattığı bir yer olabilir mi? Diyelim, Tv da duyduğum evliya söylentisi burada geçerli olabilir mi?(Kalkar) Şeytan diyor ki, dene de, gör! Bakalım, kim haklı çıkacak ... (Arkadan çıkarken sahne kararır. Sağ bölüm aydınlanır. İlhan, elinde bir tahta parçasıyla ağacın yanına gelir)

İLHAN- Burası uygun ... (Üstünde 'Evliya Nur Baba burada yatıyor' yazılı tahtanın sivri ucunu tümseğe saplar) NurBaba ... Söylentide kalenin alınmasını sağlayan nur yüzlü evliyaya bu ad yakışır ancak. Bakalım, kayınpederim emekli öğretmen Osman Bey mi haklı çıkacak, ben mi ...Bu çağda, bu uyanık kasaba halkının, bu

[306] Buttanrı,a.g.e.,s.1298-1299.

oyunu yutacağını hiç sanmıyorum. Ama içimden bir sesin 'ya yutarsa' dediğini duyar gibiyim ... Ya yutarsa?..

MESUT- (Gelir) Ne o, İlhan Bey? Bir başına ne yapıyorsun burada?

İLHAN- Ağacın gölgesinde dinlenmek istedim biraz.

(...)

İLHAN- (Kendi kendine) Şu işe bak! Daha ilk günde ...

MESUT- Ne?

İLHAN- Hiç! Altı yıldır bu kasabada olduğum halde, onu ben de ilk kez görüyorum demek istedim.

MESUT- Ben doğma büyüme buralı olduğum halde görmemişim de, senin görmemen çok mu tuhaf, İlhan Bey? Dikkat etmemişiz besbelli.

İLHAN- Herhalde. İnsan bazen evinin önündeki ağaca bile alıcı gözle bakmadığı için görmüyor.

MESUT– Kim bilir memleketin orasında burasında, ne evliyalar yatıyor da, kimsenin bildiği yok.

İLHAN- Demek burada bir evliya yattığına inandın?

MESUT- Günaha girme, İlhan Bey! Öyle olmasa, kim yazar bunu buraya?

İLHAN- Hani, şakacının biri ...

MESUT- Aman, gözünü seveyim, bu işler şakaya gelir mi?

İLHAN- Gelmez, değil mi?

MESUT- İnsan çarpılır vallahi! (Ellerini açıp, dua eder) Bize düşen ulu ermişlere dua etmektir ... Ha, lafa dalınca unuttum. Ben seni görünce gelmiştim yanına. Babamı doktora götürmüştüm. Bazı iğneler verdi. Yapar mısın?

İLHAN- Neden yapmayayım, canım! Hadi, gidip, yapalım hemen. (Dikkatle tahtaya bakar, güler)

MESUT- Niye güldün?

İLHAN- Nur Baba'ya hoşça kal dedim.

MESUT- Demesen de, olur. Ermişler her şeyi bilir, görürler.

İLHAN- Sen bu konularda çok şey biliyorsun anlaşılan.

MESUT- Bilmesem de, inancım tamdır, İlhan Bey! Dedem bana ne evliya masalları anlatmıştı, bir bilsen ...''[307]

''MESUT- İşte, burası ... (Tahtayı gösterir) Bak, yazıyor.

[307] Hidayet Sayın, *Nur Baba Efsanesi*, Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 6*, 2018,s.73-75.

HÜSNÜ- (Okur) Evliya Nur Baba burada yatıyor ... Gerçekten öyle. Şimdiye kadar niye görmemişim ben bunu?

MESUT- Ayak altında bir yer olmadığı için herhalde.

HÜSNÜ- Bir bilen, ermişe saygısı yüzünden, yerini belirtmiş anlaşılan.

MESUT- Bence de.

HÜSNÜ- Dua edelim ... (El açıp dua eder) Gerçekten burada dua ettikten sonra aldığın piyango biletine, çok para çıktı, öyle mi?

MESUT- Ne diyorsun arkadaş, cebim doldu bir anda. Şükür duasına geldim buraya. (Dua eder)

HÜSNÜ- Vay bel Bir anda köşeyi dönmek ne güzel !.. Ne kadar? Ağrım sıkıdır, bilirsin.

MESUT- Laf aramızda ... (Kulağına fısıldar) Tamı tamına.

HÜSNÜ- Deme, Mesut dayı! Turnayı gözünden vurdum desene şuna.

MESUT- Hem de nasıl vurdum. Bu yıl zeytinler avare olunca, Hızır gibi yetişti o para.

HÜSNÜ- Ben de hasta anam için dua edeyim bari.

MESUT- Anan için de dua et ama bana sorarsan, Elvan kız için yalvar her şeyden önce. Öbür isteyenlerin önüne geçmen için, Nur Baba'nın desteği gerek sana.

HÜSNÜ- Allah söyletiyor seni ... Senin cebini parayla dolduran evliya, bana burun kıvıracak değil ya! (Dua eder)''[308]

Köy halkı, Nur Baba efsanesine inanarak bir türbe inşa eder ve dilek diler. Çevre kasabalardan duyanlar da gelmeye başlar. Oyunda, batıl inançları sorgulamayan bireyler arasında hurafelerin kolayca yayıldığı gösterilir. Osman öğretmen aracılığıyla yalnızca geri kalmış bölgelerde değil, uygun ortam sağlandığında her toplumda gelişebilecek bir anlayışın varlığına vurgu yapılır. Oktay ve İlhan'ın sorgulayıcı tavrı, aklı ve bilimi temsil eder. Yazar, boş inançlara karşı en etkili savunmanın eleştirel düşünce olduğunu gösterir. İlhan tüm gerçeği açıklamasına rağmen bazıları ona inanırken, bazıları hâlâ Nur Baba'nın evliya olduğuna inanmaya devam eder. Bu da halkın batıl inançlara körü körüne bağlı olduğunu gösterir.

''İLHAN- 'Burada evliya Nur Baba yatıyor' yazılı tahtayı, buraya baştan, diken benim. Sizin bunu ciddiye almayacağınızı sanmakla hata ettiğimi şimdi anlıyorum. Daha sonra başka yere atanınca bunu unuttum. Ancak olayın abartılarak, buranın bir türbeye çevrildiğini öğrenince, hatamı düzeltmek için geldim,

[308] Sayın,a.g.e.,s.83-84.

ÖMER- A'a! Ne diyor bu be?

HÜSNÜ- Asıl oyun bu işte! Bu konuda Oktay'la tartıştığımız için, ailece bizi kandırmak istiyorlar. İşin özü bu !

KEVSER- Neymiş ?.. Benim dediğime geldiniz mi şimdi?

İLHAN- Bakın, dostlarım! Şimdiye kadar benim yalan söylediğimi gördünüz mü hiç? Görev yaparken sizi hiç yanılttım mı? Biliyorum, bir densizlik yaptım ama şimdi bunu açıklamakla, en doğrusunu yaptığıma inanıyorum. Sizi kandırdığımı nasıl söyleyebilirsiniz? Niye yapayım bunu? Burasını kutsal bir yer haline getirmenizin hiçbir anlamı ve haklı gerekçesi yok.

HÜSNÜ- Tıpatıp Oktay'ın ağzı bu! Aile dayanışması.

OKTAY- Beni buna karıştırmayın! Bunun böyle olduğunu ben de yeni öğrendim. Fakat daha önce söylediklerimin arkasındayım.

OSMAN- Çocuklar !.. Dostlarım !.. Birbirinizi suçlamanın anlamı yok. Damadım. o yazıyı ben yazdım diyor, niye inanmıyorsunuz?

MESUT - İyi ama Osman hoca, herkes burada derdine derman ararken, pişmiş aşa su katar gibi, şimdi niye şaka yaptım diye çıkıyor ortaya İlhan? Bizi pirelendiren bu.

İLHAN- Bu olanlardan sonra sussam, daha mı iyi olurdu, Mesut dayı? Asıl yanlışı susarak yapsam, daha mı doğru olurdu?

HÜSNÜ- Ben bunun altında bir çapanoğlu olduğunu düşünüyorum, arkadaşlar! İşin içinde iş var sanki. Doğrusu aklım karıştı benim.

ÖMER- Ayrıca bir şey daha var ... (Filiz'e bakarak) Sabah erkenden ... daha güneş bile doğmamışken, tarlama gidiyordum. O sırada İlhan Efendinin eşinin, burada ne işi vardı acaba?

İLHAN- (Şaşırır) Burada mı?

ÖMER- Evet, burada. (Sanem'i gösterir) Yanında Sanem bacıda vardı. İşte, ikisi de burada, sorun kendilerine.

İLHAN- (Filiz'e) Ne diyorsun buna, Filiz?

FİLİZ- (Ürkek) Şey ... ben ...

İLHAN- (Sanem'e) Öyle mi, bacı?

SANEM- (Tedirgin) Ben ... şey olsun diye ...

HÜSNÜ- Cümbüşe bakın, cümbüşe.

İLHAN- Filiz! Geldin mi, gelmedin mi?

FİLİİZ- Geldim ama ...

HÜSNÜ- İşte, bu kadar !.. Sap döner, keser döner. Gün gelir, hesap döner.

İLHAN- Niye geldin? Neden geldin?

OSMAN- (Filiz'e) Sabah erkenden Saneme gidişinin nedeni bu muydu, kızım? (Sanem'e) Ha, bu muydu? (Mırıldanmalar ...)

FİLİZ- Şey ... Sanem burada dua ederek çocuk sahibi olduğuna söyleyince ...

OKTAY- Sen ne yaptın, abla?

İLHAN- Nasıl yaparsın bunu, Filiz?

(...)

HACER- Doğrusu ben de pirelendim, uşaklar! Burada bir evliya olsa, günlerce gelip, dua ettiğim halde, iyileştirmez miydi Zeliha'mı? (Soldan çıkar)

SANEM- Dur Hacer teyze, ben de geliyorum. (Arkasından çıkar)

MESUT- Ortaya bir kılçık atılınca, insanların içine kurt düştü, bakın !.. Ya doğruysa söyledikleri? Neredeyse komşu iki kasaba birbirimize gireceğiz bu yüzden. Neden? Havacıva.

HÜSNÜ- Ne? Sen de mi, Mesut dayı?

MESUT- Doğrusu sağlıkçı İlhan'ın yalan söylediğini hiç görmedim ben. Biz bunu gerçekten çok abarttık galiba ... Şeytan diyor ki ... Kaz şu mermerin altını, evliyanın kemiklerini ara!

ÖMER- Şşt!.. Amma da yaptın! Şeytanı mı dinleyeceğiz şimdi de? Gavura kızıp, oruç mu bozacağız? Evliyanın kemiklerini aramak ha?

MESUT- Kulaklara kar suyu kaçtı, Ömer! Başka türlü nasıl anlayacağız işin aslını? (Baykuş öter) Bu da nesi?

ÖMER- Baykuş sesi uğursuzluk getirir derler ... (Baykuş gene ötünce ağaca bakarlar) Gören var mı onu ?.. Kuşmuş yok ağaçta.

HÜSNÜ- Yerin altından geliyor sanki ... Evliyayı kızdırdık mı yoksa?

MESUT- Niye? Kızacaksa, Kevser Ana'yla ötekilere kızsın ... (Baykuşun ötüşü sürer)Al bir daha ... Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz ... Hava birden soğudu, çocuklar!

ÖMER- Benim de içime kurt düştü şimdi. (Keçi sesi duyulur) Haydaa!

HÜSNÜ- Ortalıkta keçi meçi de yok ... Nereden geliyor bu sesler?

MESUT- Ben gidiyorum, çocuklar !.. (Yürür) İşim vardı, unuttum.

HÜSNÜ- (Sesler artar) Sesler içimizden geliyor sanki ... Durun, ben de geliyorum (Çıkarlarken sesler yükselir)

KEVSER- (Sağdan gülerek gelir) Bir oyuncaktan ürktü hepsi ... E, sağlıkçı İlhan oyun oynar da, Kevser Ana oynayamaz mı, sersemler ?.. (Çalının içindeki oyuncağı alıp, düğmesine basar, sesler kesilir) Kadın başımla ne bilirmişim. Hah! Erkek

denince, mangalda kül bırakmayan korkusuz erkeklere bakın hele!... Bir oyuncağın sesinden toz oldu hepsi. (Güler) Ahmaklar arkanızdan ...''[309]

Oyunda, batıl inançları uydurma olarak gören ama onları sürdüren Kevser Ana, önemli bir figürdür. Fal bakma, muska yazma gibi uygulamaları devam ettirerek insanları kandırır ve bundan maddi çıkar sağlar.

"KEVSER- Yo, biraz gebe ... (Filiz'in elini tutar, avucuna bakar)Dur, gelmişken, el falına bakayım senin, güzel kızım !..Hıı ... Ooo ... Güzel!..

FİLİZ- Nasıl?

KEVSER- Bak, şu çizgileri görüyor musun, tatlım?.. Şunları?..

FİLİZ- Evet!

KEVSER- İşte, o çizgiler senin dalların ...Tıpkı ağacın dalları gibi, bunlar da senin çocukların.

FİLİZ- (Sevinir) Ay, öyle mi, Kevser Ana?

KEVSER- Öyle. Bak, şu çizgiler şurada buluşuyor, görüyor musun? Orası aile. Yani yuva. Birkaç yıl sonra eviniz çocuk sesiyle şenlenecek demektir bu.

(...)

FİLİZ- Duyduğunu nereden biliyorsun, baba?

OSMAN- Burası küçük yer, kızım! Haber çıktığı anda dört bir yana yayılır. Bu leş kargası da, yel olup, koşup gelmiş buraya besbelli.

FİLİZ- Ona neden kızıyorsun, baba?

OSMAN- Onun bu kasabada yemediği nane mi kaldı, kızım? Sen birkaç yıldır okulda olduğun için, bilmiyorsun anlaşılan. Bunun yapmadığı yok. Falcılık, üfürükçülük, muska, cin, falan filan ... Halkı hem soyuyor, hem kandırıyor, düzenbaz. Buraya geleli on yıl olduğu halde, yükünü tuttu kadın. Asıl adı Fatma'yken, Kevser Ana gibi cafcaflı bir ad buldu kendine. Yetkililere iki kez şikâyet ettim. Gelip baktılar. O kıvrak diliyle paçasını kurtarmasını bildi, şarlatan.

FİLİZ- Senin şikâyet ettiğini bildiği için kalkıp gitti öyleyse.

OSMAN- Bilmez mi, hınzır! İlhan'ın gidecek olmasına ne kadar sevinmiş, görmüyor musun? Sağlıkçının olmadığı yerde, cebini daha kolay dolduracağı için, güller açmış yüzünde.

FİLİZ- Bu kadarını bilmiyordum.

OSMAN- Falına mı baktı yoksa?

FİLİZ- Yo! Benim fallık neyim var, baba?

[309] Sayın,a.g.e.,s.116-119.

OSMAN-Hata bu şarlatana inananlarda. Halkımız ağzı iyi laf yapanlarla, masallara kolay inanırlar oldum bittim.''[310]

Yazar, batıl inançların nasıl ortaya çıktığını, nasıl yayıldığını ve nelere mal olabileceğini etkileyici bir şekilde işler. İnsanların duydukları umut vaat eden her söz ve uygulamaya sorgusuzca inandıkları, bilimsel düşünceye karşı dirençli oldukları ve geleneksel ritüellerin ne kadar güçlü olduğunu gösterir.

4.2.Kadın

Hidayet Sayın, oyunlarında genel olarak kadın sorunlarını ele alır. Eğitimi bu sorunlar için ön plana alan yazar, köy oyunlarında köy kadınlarının yaşadığı zorlukları ve acıları gözler önüne serer. Yazarın eserlerinde kadın karakterler, genellikle güçlü, mücadeleci ve yaşadıkları toplumun zorluklarıyla baş etmeye çalışan bireyler olarak karşımıza çıkar. Özellikle Anadolu kadınının sorunları, geleneksel değerleri ve toplumsal baskı altında verdikleri mücadeleyi sıklıkla işler. Gerçekçi bir kadın portresi çizen Hidayet Sayın, kadınların yaşadığı zorluklar üzerinden toplumsal eleştirilerini aktarır. Kadın teması, köy oyunlarının tamamında önemli bir yer tutar.

4.2.1.Aile İçinde Kadın

Aile kurumu, bir milletin ve toplumun temelini oluşturur. Her yönden sağlam bir toplum, uyumlu ve sağlıklı ailelerden meydana gelir. Aile, toplumsal hayatın en küçük birimidir; yazar, eserlerinde aile içindeki kadının yaşadığı sorunlara dikkat çeker. Köy yaşamında kız kaçırma, çocuk özlemi, soyun devamlılığı, erkek çocuk isteği, kadına yönelik şiddet, kadının eğitim imkânlarından faydalanamaması ve ailesini tek başına ayakta tutma çabası gibi meseleleri ele alır.

Hidayet Sayın, *Uzak Dünyalar* adlı oyununda Zehra adlı kadın karakteri üzerinden kadının eğitim imkânından faydalanmasının engellenmesini ele alır. Zehra, derslerini sevmesi ve okumaya istekli olmasına rağmen yengesi Belma tarafından evliliğe zorlanır. Evlilik düşüncesiyle kandırılmaya çalışılsa da büyük bir direniş göstererek evlenmeyi reddeder ve okuluna devam etmek istediğini açıkça belirtir.

''BELMA - Seni süsleyip püslesen, salsan İstanbul'da sokağa, arkanda kuyruk olurlar vallahi.(Semra güler) Burası avuç içi kadar yer. Buralardan kısmetin çıkar da, evlenirsen, yazık olur sana, bilmiş ol.

SEMRA - Evlenme düşündüğüm yok. Üniversiteye gideceğim ben.

BELMA - Sen de Zafer gibi, mühendis mi olacaksın?

[310] Sayın,a.g.e.,s.79-81.

SEMRA - Yo. Benim matematikle aram iyi değil. Hem şimdi biliyorsunuz, bu fakülte seçimi, biraz da şansa bakıyor.

BELMA - Kısa yolu seç aklın varsa. Bir etiket al, o kadar. Ötesi sende zaten var.''[311]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda Dicle, ailesi tarafından okutulmayıp hemen evlendirilmek istenir. Bu oyunda genç kızların eğitim haklarının ellerinden alındığı ve onların aile baskılarıyla mücadele etmek zorunda kaldıkları görülür.

''KASIM- Baba, okutmayacaktık bu kızı. İşte, azıcık mürekkep yalayınca, belaya soktu başımızı.

FIRAT-İsteyenleri vardı. Onu dinleyeceğimize, verecektik birine. Yok, evlenmeğe hazır değilmiş, yok, okuyacakmış ... Ne oldu şimdi?''[312]

Nur Baba adlı oyununda, Elvan'ın okumak istemesi ve eğitimine büyük önem verip öğretmen olma hayali ön plana çıkar. Ancak ailesi ve çevresi tarafından evlenmeye zorlanır. Elvan, hedefleri için büyük bir direniş gösterir ve Osman öğretmenin desteğiyle eğitimine devam etmek için mücadele eder. Ailesinin baskısına karşı güçlü bir şekilde direnerek hayallerine ulaşma yolunda ilerler.

''ELVAN - (Gelir) Filiz !.. Ooo, burada mıydınız öğretmenim(Osman'ın elini öper)

OSMAN- Hoş geldin, Elvan kızım! Nasıl gidiyor okulun?

ELVAN- İyi, sağ olun!

OSMAN- Sen hep çalışkan bir öğrenciydin zaten.

ELVAN- Üstümde çok emeğiniz var, öğretmenim!

FİLİZ- Hoş geldin !.. Otursana, Elvan'cığım!

ELVAN- Doğru mu, Filiz? Gidiyor musunuz?

FİLİZ- Gerçekten bir anda yayılmış haber. Görev, canikom! Gideceğiz elbette.

ELVAN- Sevinsem mi, üzülsem mi, bilemedim doğrusu.

FİLİZ- Al benden de o kadar. Dilerim, iyi olur.

OSMAN- İyi olacak, merak etme !.. Elvan kızım, senin hakkında bazı söylentiler geliyor kulağıma. Nedir aslı?

ELVAN- Siz okulda bizden, 'it ürür, kervan yürür' atasözünün açıklamasını istemiştiniz, öğretmenim! Başka söze gerek var mı?

OSMAN- Anladım. Aferin.

ELVAN- Benim amacım sizin gibi bir öğretmen olmak. Başkalarının ne dediği, ne istediği umurumda değil.

[311] Sayın,a.g.e.,s.190.
[312] Buttanrı,a.g.e.,s.1058.

OSMAN- Güzel! Ben de senden bunu bekliyordum zaten ...(Kalkar) Hadi, ben gideyim de, siz konuşun baş başa."[313]

Anadolu'nun köylerinde ve kırsal bölgelerde yaşayan genç kızların istemedikleri evliliklere sürüklendikleri, değer görmedikleri ve erkek egemenliğinin baskısı altında ezildikleri görülür. Hidayet Sayın, *Pembe Kadın*, adlı oyununda Pembe'nin kızı Kezban'ın ağanın kâhyası Murat tarafından kaçırılmak istenmesini ele alır. Murat, Pembe'yi ikna edemeyince Kezban'ı zorla kaçırmaya çalışır.

"KOCABEY- E, ne halt etmeğe baş galdırıp duruyon garşımda?

Şuraya geldim ki, yaşlı gadınsın, yalnız gadınsın, bu işi garşı garşıya gelip görüşelim. Emme sen geçi gibi inadlaşıyon. Olmaz böle.

MURAT- Güzellikle olsun dedik evelallah!

PEMBE-(Murat'a) Güzellikle olmasa nolcak len? Aklın sıra gözdağı mı verecen? Napacanız? Zornan alacanız mı gızı? Üç kişiydiniz o vakit, üç ayıydınız. Napabildiniz? Barmaklarımı gırmaktan başka, napabildiniz?"[314]

"PEMBE- Nolcak, baksana şu halime! Bu yaşta neden tüfeğinen geziyom ben? (Kezban'ı göstererek) Şu gızın haline bak! Yetti de, arttı gari;

MUHTAR- Yeni bişe mi oldu?

PEMBE-Daha nolucak? Aradaki nafları senin gulağın duymuyor mu? Ne yapıp yapıp, alacağmış gızı elimden. (Ağlamaklı)Benim gara gözlü gızımı zornan götereceğmiş gılıksız donuz. Ben onu böyüden deye neler çektim, biliyon sen de.O ırz düşmanına garılık etsin deye büyütmedim Emin Efendi. (Muhtar'ın burnunun dibine yanaşarak bağırır.) Neden gorumuyon hakkımızı? Sen mukdar de min? Neden gulağasmıyon?

MUHTAR- Du hele, telâşlanma, Pembe Gadın!

PEMBE-Telâşlanmayıp da, ne halt edecem? Temin Gıran senin Hafizeyi salmış gene. Kezban ya onun olacağmış, ya da yaşatmazmış ikimizi de. Böle habar salmış. Benim kimim, kimsem yok. Benim ekem, sinem yok. Emme sen neden höt demeyon bunnara?

MUHTAR- Heç bişe yapamazlar, korkma!

PEMBE- Korma değmenen olmuyo. Kaç gündür bi direm uyku girmedi gözüme. Bu garibimin de. Gari bıçak kemiğe dayandı Emin Efendi! Ben neşan almasını bilsem, onu annının çatından vurma mıydım heç? Eline gelmiş kör olası!

[313] Sayın,a.g.e.,s.81-82.
[314] Sayın,a.g.e.,s.26.

KEZBAN- Sen bilin Emin Dayı! Heç bişe gömedim, heç bişe annamadım bu dünyada."[315]

Köşe Kapmaca adlı oyunda, Dürdane'nin eşi Osman öldükten sonra yaşadığı sıkıntılar anlatılır. Erkek egemenliğinin baskın olduğu kırsal bölgelerde, Sami onunla evlenmeyi istediği için Dürdane'yi kaçırmaya kalkışır. Ancak yakınları bu plana engel olur. Gücünü her şeyin üzerinde tutan ve herkese korku salan kabadayı Sami, Dürdane'yi zorla elde etmeye çalışır. Dürdane'nin babası Omar ile konuşarak evlilik karşılığında tarlasını vermeyi teklif eder ve tüm gücünü kullanarak onu elde etmek ister.

"SAMİ- (Muhtara) İşte, onlardan biri. Nasıl anladı kendisini. Defterime geçirdim onu da. Hem de mürekkeple.

MUHTAR- Aklını başına topla, onbaşı! Her zaman iki sene hapisle kurtulamazsın.

SAMİ- Dört olsun, on dört olsun. Ardımdan dediklerini onun yanına korsam, eşşeğim.

MUHTAR- Ne demiş bilmem. Karışmam da. Asker ocağında onbaşı oldun sen. Şu meselenin üstüne çok düşme.

SAMİ- Hapse girmeden önce, istedim onu. Bugüne kadar hep onu düşledim. Kocası ölünceye kadar da sesi mi çıkarmadım. Kuru gürültüye babuç bırakacak adam mı sandılar beni?

MUHTAR- Ayıp, ayıp.

SAMİ- O davulunu çaldığın Hacı'ya söyle. Dürdane'nin yolundan çekilsin. Yoksa onu da yazarım defterime. Ben öyle bi defter tutarım. Canım istedikçe açar, kimini sokarım. Paşa göynüm isterse, oraya bubamın bile adını yazarım."[316]

"DÜRDANE- Neresi olursa. Her yer buradan rahattır bize.

SAMİ- Yo. Heç bi yere bırakmam sizi.

NURİ- Çekil yolumdan Sami!

SAMİ- Sen istediğin yere git. O benim.

NURİ- Dürdane yolunu kendisi seçti.

OMAR- (Dürdane'ye sarılır. Titrek bir sesle) Beni koyupta ...

DÜRDANE- Buba! Güle oynaya gittiğim yok zati. Bi de sen ...böyle ...

OMAR- Allah yolunu açık etsin kızım! Böylesi daha iyi olur belki.

[315] Sayın,a.g.e.,s.80.
[316] Sayın,a.g.e.,s.102-103.

SAMİ- (Tabancasını çekerek, kenara çekilir) Sen ... Çek git nereye gideceğsen. Dürdane benim.

MUHTAR- Sami! Sok onu cebine.

OMAR- (Yalvarır) Allahım !... Bakın çaresine.

IR AZ- Kudurmuş bu.

SAMİ- Bana karışanı vururum. (Dürdane'ye) Dürdane, hadi, benim eve. Düş önüme.

OMAR- Etme ... Etme ...

IRAZ- (Birden Dürdane'nin önüne geçer) Bu ne halt etmek böyle? Karışma onlara. Zornan güzellik olmuyo işte. Bizim gözümüzün önünde zornan götüremezsin onu evine. Silâhın da olsa, götüremezsin. Tüh senin erkekliğine.

SAMİ- Kimse karışmasın dedim işime. (Dürdane'ye) Düş kız önüme.

DÜRDANE- Ölürüm de, varmam sana. Bunu sok kafana.

SAMİ- Şakam yok benim.

NURİ- Sonunda pişman olacağın bi şeyi yapma.

DÜRDANE- Gidelim Nuri!

SAMİ- Duymadın mı kız? Seni bırakırsam, eşşeğim.

NURİ- (Dürdane'nin elinden tutar) Hadi.

MUHTAR- Sami! Onbaşı, evlâdım !.. Uyma içindeki şeytana. Bırak, gitsinler.

OMAR- Ona bişey olursa, ölürüm ben.

IRAZ- Hadi, gidin çocuklar! Anlaşıldı, kısmet buymuş.

VELİ- (Şaşırmış, anasına bakar)

IRAZ- (Dürdane ile Nuri'nin yürüdüklerini görünce, tetiği çeker. Fakat tabanca patlamaz. Bunu gören Omar, Nuri, Muhtar ve Veli koşarak, şaşıran Sami'nin elinden tabancasını alırlar)

MUHTAR- Yaban ayısı seni! Hadi, defol artık. (İte kaka Sami'yi çıkarırlar) Hadi!"[317]

İsyan adlı oyunda, Ayşe, Kanni adlı eşkıya tarafından kaçırılmak istenir. Gücüyle her şeyi elde edebileceğini düşünen Kanni, Ayşe'yi kendisiyle evlenmeye zorlar ve Ayşe istemeyince onu zorla kaçırmayı düşünür.

"KANNİ- (Ağacın yanından sahneye gelir. Etrafına bakındıktan sonra çalar)

AYŞE- (İçerden) Kim o?

KANNİ- Açsana benim.

AYŞE- (İçerden) Yo .. Yo ...

[317]Sayın,a.g.e.,s.125-126.

KANNİ-Ayşe, sadece konuşcam seninle. Zorlatma beni.

AYŞE-(Kapıyı açar ve öfkeyle Kanni'ye bakar.)

KANNİ-Çekil de gireyim.

AYŞE- Girmek mi? Ölümü çiğnersen belki.

KANNİ-Ayşe!

AYŞE-Ne yüzle geldin kapıma? Bu mu senin erkekliğin?

KANNİ- Böyle olmasını istemezdim.

AYŞE- Yalan söyleme. Kalleşçe öldürttün onu. Hiç suçu yokken.

KANNİ- Zeybeklerim bizi ihbar ettiğini duymuş. Kanunumuza göre.

AYŞE- Yalan. İşareti sen verdin onlara. Ne ağzını açtığı vardı, nede bi kabahati. Şunu sok kafana. Ali. Sen benimde, köylünün de en çok tiksindiği insansın şimdi.

KANNİ- Kafa tutma kız (Ayşenin kolunu tutar.) Zorla kaçırmasını bilirdim ben seni. Kapa çeneni de çekil, gireyim.

AYŞE- Allah yazdıysa bozsun. Bırak kolumu.

(...)

KANNİ- Ayşe kız Sabrımı taşırma işte. Koskoca Kani efe, kimsenin kapısında böyle yalvarmadı daha. Zorlatma beni.

AYŞE- (Kapıyı kapatmak ister.)Yalvar demiyom ya.

KANNİ- (Ayağını kapının önüne koyarak, kapanmasına engel olur.) Seni seviyom. Anlasana kız. Güzellikle olsun istiyom, anlasana

AYŞE- Güzellikle ha?

(...)

KANNİ- Kaç aydır uyku yok gözümde. Hep sen .. Seni seviyom Ayşe. Kimsenin dedikodusuna kulak asma. Bi haydut olsaydım, başardım evini kaçırırdım seni onun kucağından. Düşünsene bi, yapamaz mıydım?

AYŞE- Bırak, bağırırsam bütün köylü üşüşür başına."[318]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda ise Kamer, henüz on altı yaşında genç bir kızken Kozan tarafından kaçırıldığını anlatır.

"KAMER- Dinle, Kozan! Ben on altı yaşında var yokken, beni kaçırmağa kalktığını unuttuğumu sanma!

KOZAN- E, ne olmuş? Bununla ne ilgisi var onun?

KAMER- Var. Sen hep zorlamayı, hep inadı seçtin.

KOZAN- Hoppala! Seni seviyordum. Ailen mırın kırın edince, bir an umutsuzluğa kapılıp delilik yaptım. İşin özü bu. Gençliğe boşuna mı delikanlı derler?

[318] Buttanrı,a.g.e.,s.248-249.

KAMER- Ama şimdi yaşını başını almış biri olarak, delilik yapma hakkın yok. O zaman benim ne düşündüğümü bilmeden, seninle evlenmek isteyip istemediğime aldırmadan, öyle davranman çılgınlıktı gerçekten. Eğer yakınlarım yetişmeseydi, iş nerelere varırdı, kim bilir.

KOZAN- Seni zorladım mı?

KAMER- Nasıl zorlamadın? Bileğimden tutup, sürüklemeğe kalktın. Neyse ki, ailem bunu büyütmedi de, yaşım dolunca seninle evlenmemi kabul etti.

KOZAN- Neden söylüyorsun bunu şimdi?

KAMER- Hamurundaki kaba gücün gene depreştiğini görüyorum da ondan. Kızımızı öfkenin batağında boğmak istiyor, oğullarımızı da bu belanın peşinde sürüklüyorsun.

KOZAN- Sen ne diyorsun, be kadın? Bu belayı çıkaran da ben değilim, sürdüren de bazı şeyler vardır ki, aile bağlarının nerede başlayıp, nerede bittiğinin hiç önemi yoktur.''[319]

Hidayet Sayın, kadınların yaşadığı sıkıntılardan biri olan kadına şiddeti de oyunlarında ayrı bir tema olarak ele alır. *Topuzlu* adlı oyununda, Molla Veli'ye gelen köy kadınlarının şiddet gördükleri için bağlılık muskası yaptırdıkları görülür. Yaşadıkları çaresizlik sebebiyle boş inançlara umut bağlarlar.

"VELİ - Nerde kendisi?.. Gocası henki cehenneme gitmiş?.. Annadım, annadım ... Sen git, ben gelirim. (Ahmet çıkar. Muhtara.) Bu da bi baş belâsı.

MUHTAR - Kim?

VELİ - Gebeşin Ali. Garıyı gine döğmüş döğmüş, çekip gitmiş.

MUHTAR - Bak terese. Ne istiyola?

TOPUZLU - Ne isteyecekler? Muska, bağlılık muskası. (Güler.)''[320]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda, Dicle başına gelen kötü olaylardan sonra ailesinin onu öldüreceğini bildiği halde çaresizliği nedeniyle eve döner. Yaşananları duyan babası Kozan, onu cezalandırmak ve şiddet uygulamak ister.

"KOZAN-(Hızla gelir. Öfkelidir. Dicle'ye) Duyduklarım doğru mu, kız?.. Demek bunu da yaptın sonunda ?.. Yüzümüzü yere düşürdün ... (Dicle'nin üstüne yürür) Kız, ben sana ...

KAMER- (Araya girer) Yoo, Kozan !.. Yalvarırım, onu dinle önce. Kızın suçu yok.

KOZAN- Yoksa nedir bu başımıza gelen, be kadın? Nesini dinleyeceğim? "Yok, böyle bir şey olmadı" diyebilecek mi bana?

[319] Buttanrı,a.g.e.,s.1066.
[320] Sayın,a.g.e.,s.51.

DİCLE- Babacığım !.. Dinle beni !..

KOZAN- Sus ! Masal anlatma bana !

KAMER- Çocuğun halini görmüyor musun, Kozan? Elin oğlu yapmış yapacağını, bir de biz mi yükleneceğiz kınalı kuzumuza?

KOZAN-Ah, sen yok musun ... Hep sen şımarttın bu kızı. İşte, yaptı yapacağını sonunda.

KAMER- Onun bir şey yaptığı yok, Kozan! Halini görmüyor musun?.. (Dicle'ye) Hadi, kızım! Sen odana gir de, kendine çekidüzen ver önce.

DİCLE- (Ağlayarak odasına girer, kapıyı kapatır)"[321]

Hidayet Sayın'ın köy oyunlarında ele aldığı bir diğer önemli tema, aile içinde kadının çocuk özlemi çekmesi ve bu konuda maruz kaldığı baskıdır. Kadınlar, soyun devamlılığını sağlamak adına çocuk sahibi olamadıklarında baskıya maruz kalırlar. *Topuzlu* adlı oyununda, Fadime ile Osman'ın evliliği sekiz yıldır sürmektedir; ancak çocukları olmamıştır. Bu nedenle Osman'ın annesi Halime, gelinine çocuk sahibi olmadığı için baskı kurar ve eziyet eder. Çocuğun olmaması, kadının bir kusuru olarak görülür. Halime, geleneksel Anadolu kadınının örneğidir; kocasına saygılı, oğluna bağlıdır ancak gelinine karşı baskıcıdır. Kadının asıl rolünün doğurmak ve soyun devamını sağlamak olduğuna inanır. Bu bakış açısıyla Fadime üzerinde büyük bir baskı kurar. Kadın, çocuk doğurmazsa değersizleşir ve köyde adı dedikodulara karışır.

"OSMAN - Ana, onunla evlenmemi sen istedin. İlle de bu gızı alacan deye tutturdun. Şimdi de böle gonuşuyon.

HALİME - Keşke istemeseydim. Keşke senin istediğin Zehra'yı alsaydım. İki dene oğlan doğurdu gız. Bizimkinde, sekiz sene oldu, çocuk mocuk yok. Bi yandan da gençlik gidiyo.

OSMAN - Napem? Kısır işte. Olmuyo çocuğu.

HALİME - Bi yandan da gençlik gidiyo emme.

OSMAN - O zaman ayak dayadın. Gözyaşı döktün, istemedin. Senin istediğini istemiyom deye dövündün. (Taklit ederek.)Deli Memed'in Deli Zehra ... Allah yazdıysa bozsun. Ya biz neydik? Biz neyiz?

HALİME - Bağırma deli deli. Ben ne bilirdim böyle olacağını?

OSMAN - Öyleyse heç gonuşma ana.

HALİME - Dölsüz olduğunu nerden bilirdim?

OSMAN - Napem? Onu da Allah istedi?

[321] Buttanrı,a.g.e.,s.1058.

HALİME - (Üzgün, sesi titreyerek.) Beş dene doğur. Dördünü toprak alsın elinden. Bi oğlancığının da torununu görme. Milletin gucağında torunlarını gördükçe içim eriyo.(Bu sırada Fadime, sağ ön kapıdan gelir. Elinde bir bakır kap vardır.)

(...)

EREBİŞ - (Dedikoducu.) Fadime'yi gördüm zabahtan. Gözleri sulu suluydu.

HALİME - Bi de ağlamış mı haspa?

EREBİŞ - «Ne o gız?» dedim, «ağlıyon mu?» «Bişe moldu?» dedim. «Yok bişe» dedi. «Başım ağrıyo ıscaktan» dedi. İnanmadım pek.«Bişe oldu zaar» dedim kendi kendime. Velâkin hava da ne iscak ya.

HALİME - Nolucak? Huyunu biliyon işte. Hem kel, hem fodul. Her gün baş ağrısı. Ustalık. Upuzun serilip uyumak için bahane.

EREBİŞ - Bak sen gidinin gızına. Gemgenç insanın her gün başı mı ağrırmış?

HALİME - Oğlanın üstü kirden batmış çıkmış.

EREBİŞ - Allah Allah.

HALİME - Doğru dürüs yimek bişirmesini de bilmez.

EREBİŞ - Anii ...

HALİME - Heç bi işe eli yakışmaz. Şurda ölüyon olsan, işin ucundan tutuverem demez."[322]

"FADİME - Çocuğum olmuyo deye başıma kakıyo. (Ağlamaklı.) Ben istemiyom mu sanki?

OSMAN - (Yatıştırıcı.) Hadi, hadi. Onu da çok görme. Anam çocuk istiyo da, ondan.

FADİME - (Gözlerini siler.) Ben de istemiyom mu sanki? Ben de istemiyom mu?

OSMAN - Onnarı hoş görmek ilâzım. Bazen gulağını tıkayıve, olsun bitsin.

FADİME - Emme, çok ağır geldi Osman. Senin hatırın için heç ses etmedim.

OSMAN - Üzülme, üzülme. Çocuğun olmuyo demek kötü bişe değil. Goca dünyada saysan, kaç garı var, çocuğu yok.

FADİME - O değil.

OSMAN - Başka ne?

FADİME - «Keşke başkasını alsaymışım.» dedi.Ben ne yaptım ona? Ana ana deye dört dönüyom etrafında.

OSMAN - Anama aldırma sen. Öyle gonuşur emme, içinde kötülük yoktur.

FADİME - Sen Zehra'yı istemişin ilk peşin. Anan seni zorlamış beni al deye.

[322] Sayın,a.g.e.,s.25-28.

OSMAN - (Kızar.) Bunnarı da anam mı dedi?

FADİME - Ben ona nediyom? Her ne dese yapıyom, görüyon sen de.

OSMAN - Seni aldığıma göre demek seni istemişim.

FADİME -- Zehra'yı ...

OSMAN - Bırak canım şu Zehra'yı. Sana Zehra deyen var mı şindi?

FADİME - (Yaşlı gözlerle Osman'a bağırır.) Öyleyse «ayağını denk al» ne demek? Ayağımı denk, almasam nolacak? Mehel mi bu naf?

OSMAN - Bırak bunnarı dedim sana. Kapat.

FADİME - Ayağımı denk almayıp da, ne yapıyom ben? Nafının üstüne naf mı goyuyom? Onnara garşılık mı veriyom? Seni aç mı bırakıyom? Bısatlarını yumuyom mu? Napıyom?

OSMAN - Kapat dedim Fadime. Uzatma gari. Ben çocuk mucuk istemiyom. Çocuk sesi deli ediyo beni. Annıyon mu? Çocuk istemiyom. Zehra mehra istemiyom.''[323]

Oyunda Topuzlu, soyunun devamlılığını sağlamak için erkek çocuğa olan isteğini dile getirir. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan aile yapılarında erkek çocuk takıntısı belirgin hale gelir ve kadın bu nedenle eziyete uğrar, kötü muamele görür. Aile içinde kadınlar ancak bu yönleriyle değer gördükleri için kız çocukları da bu anlayışla yetiştirilir. Topuzlu, soylarının devam etmemesi endişesiyle evliya gibi davranarak adlarını yaşatmaya çalışır. Oyunda Erebiş, oğlunun bir erkek çocuğu olmasını ister ve bunu devamlı dile getirir. Hacer, kardeşini kaybettiği için büyük bir üzüntü duyar. Topuzlu soyunu devam ettirecek bir toruna sahip olamamaktan duyduğu üzüntüyü kardeşinin ölümüne çok üzülen Hacer'i teselli ederken dile getirir.

''EREBİŞ - Dedim ya. Benim oğlanın oğlan çocuğundan gaderi yok. (Çıkar.)

HALİME - Dur, ben de gelem. Vah vah ... (Çıkar.)

HACER - (Sedire oturarak ağlar.)

TOPUZLU - (Hacer'in yanına oturur, başını okşar.) Ağlama gızım sen ... Güzel gözlerine yazık, ağlama.

HACER - (Hıçkırarak.) Benim yüzümü öperdi ...Gülerdi ... Molla Veli Hoca da, «Adını Dursun goyarsanız yaşıyacak» dediydi. Nolurdu, benim de bir oğlan gardeşim olaydı.

TOPUZLU - Gine olur. Ağlama sen. Daha çok olur. (Parmakları ile kızın gözlerindeki yaşları siler.) Sil gözlerinin yaşını.

HACER - (Topuzlu'nun omzuna kapanarak hafiften hıçkırır.) Dedeciğim ...

[323] Sayın,a.g.e.,s.55-56.

TOPUZLU - (Duygulu) Hakkın var senin. Bi çocuk ... bi oğlan çocuğu ... Bilsen, ben de ne gadar istiyom. (Hacer ağlamayı kesmiştir.)Velâkin, olmuyo işte. Bi torun… Goca Topuzlu sülâlesi batıp gidecek. (Işıklar yavaş yavaş kararır) Gocca Topuzlu sülâlesi ...

HACER - Bubam da ağlayınca ... dayanamadım. Bubam da ağladı dede.

TOPUZLU - Bilirim yavrum. (Sesi titremektedir) Velâkin ben ağlayamam işte. Ben ağlasam ... ağlayamam ... Bilirim çocuğun ne olduğunu ... Dünya guruldu gurulalı var olan Topuzlu sülâlesi ... Osman'dan sonra yok olacak. Zati böle olacağı belliydi. Allah iki oğlumu almış, birini bağışlamıştı. Sanki son Topuzlu o olacak demişti. Son Topuzlu ...

HACER - Dede !... Sen de ağlıyon.(Meydanda gelenler gidenler görülür.)

TOPUZLU - (Gözlerini saklar.) Ben mi ?... Yo ...Yok canım, ağlamıyom ben ... Velâkin güneş ... Ha ... Benim oğlan işin farkında değil. Goca Topuzlu sülâlesi batacak, farkında değil. Gocca Topuzlu sülâlesi."[324]

Köşe Kapmaca adlı oyunda, Dürdane'nin eşi Osman hastadır ve çocukları olmamıştır. Dürdane, çocuk özlemi çeker ve çocuğu olması için Iraz'a gidip beline yakı yaptırır. Oyunda, adının yaşaması için bir erkek çocuk takıntısı da yer alır. Kadının erkek çocuğu olmadığında değersiz görülmesi ve eziyet edilmesi gibi yaşadığı sıkıntılar gözler önüne serilir. Hacı Lokman, erkek çocuğu olmasını istediği için evlenmek ister.

"HAFİZE- Çok şükür! Sen nasılsın Nene? (Dururlar)

IRAZ- Eh ... Yoruldum biraz ... Duydunuz mu?

HAFİZE- Neyi?

IRAZ- Oğlu oldu Kübra'nın. (Sonsuz bir hazla gülümser)

HAFİZE- Deme.(Dürdane'ye) Darısı sana kız.

DÜRDANE- (Üzgün, dibeğin kenarına oturur)

HAFİZE- Bak sen şu eğri bacaklı Kübra'ya. Kimin aklına gelirdi oğlan doğuracağı?

IRAZ- Ben üç ay evvelden dediydim zati. Görür görmez, bu çocuk oğlan doğacak dediydim.

HAFİZE- Kurumundan yanına varılmaz gari..

IRAZ- Kolayca aldım çocuğu. (Dürdane'ye) Kız, sen de mi bulgur döğüyon?

DÜRDANE- Ne yapayım Nene? Her bi iş benim üstümde.

IRAZ- Bırak. Belinde yakı, şunun ettiğine bak. Sona gine olmadı diyecen.

[324] Sayın,a.g.e.,s.31-32.

HAFİZE- Benimki tamam. Eline sağlık Nene!

IRAZ- Elbet ya. Bu işleri ben bilmesem, kim bilecek? Daha bitmedi mi?

DÜRDANE- Az kaldı.

IRAZ- (Bohçasını koyar, kalkar. Tokacı eline alır) Çekil sen.

DÜRDANE- Yo Nene. Biz varken, bu yaşta sen ...

IRAZ- Bu yaşta ne olmuş? Ben senin için emeğimi esirgemem. (Tokacı bir defa sallar, durur) Ha, söyle o saman kafalı bubana da, bi daha dangırmasın."[325]

"HAFİZE- Yo ... Nasıl desem ?.. Esma Abla öleli iki yıl oluyo. O vakitten beri evlenme nafını hiç etmedin de.

LOKMAN- Şimdi ediyom işte. İşim, aşım, her şeyim yerinde. Emme velâkin evde bi kadın ilâzım. Hem bi oğlum olsun gari. Adımı yaşatacak, bunca varlığıma sahip çıkacak bi oğlum.

HAFİZE- E, kimmiş bu?

LOKMAN- Anlamadın mı?

HAFİZE- Yo. Söylemedin ki.

LOKMAN- Dürdane dedim ya.

HAFİZE-Dürdane mi? Anii, evli o.

LOKMAN- Evli olduğunu ben bilmiyom mu kız? Kocası yakında gidici."[326]

"HAFİZE- Aman, iyi, kapıyalım. Ne konuşalım öyleyse? Bi oğlum olsun da, malıma, mülküme, öldükten sona adıma sahip çıksın diyo Hacı Efendi. Bu fırsat kaçırılır mı? (Dürdane'nin sabırsızlandığını görerek) İyi canım, kapıyalım"[327]

Uzak Dünyalar adlı oyunda, Suzan'ın çocuğu olmadığı için eşi Salih ile araları bozuktur. Salih, eşine değer vermez ve ona kötü davranır.

"KEMAL-Kötü bir iş. Kaç para alıyor?

OSMAN- Çok değil ama yetiyor onlara.

KEMAL- Çocukları da olmadı?

OSMAN - Neden bu kadar içiyorsun?

KEMAL - Hı? Neden mi? Önüm aydınlanıyor, kafam dinleniyor.

OSMAN - Çocuk mu dedin? Neyse ki, o dertleri yok. Olmadı. Hem görüyorsun işte, çocuk yetiştirecek halde değiller.

KEMAL- Kadın kısır anlaşılan?

---

[325] Sayın,a.g.e.,s.42-43.
[326] Sayın,a.g.e.,s.17.
[327] Sayın,a.g.e.,s.97.

OSMAN - Biz de öyle, tohumu bereketli bir aile değiliz hani. ''[328]

Yıldızlar Yağıyor Üstüme adlı oyunda, Semra, evleneli üç yıl olmasına rağmen Semra'nın çocuğu olmamıştır. Çocuk özlemi teması bu oyunda da ön plandadır. Cemil ve Zehra'nın torun özlemi de oyun boyunca vurgulanır. Bu oyun, diğerlerinden farklı olarak kadının çocuğu olmadığı için bir baskı görmediğini, ancak ailesinin torun özlemi çektiği bir hikâyeyi gözler önüne serer. Ailesi, kızlarından müjdeli bir haber aldıklarında büyük bir mutluluk duyar.

"ZEHRA- Semra evleneli üç yıl olduğu halde, hala ses yok.

CEMİL- Şimdiki gençler çocuk konusunda acele etmiyorlar, hanım!

ZEHRA- Ya istedikleri halde, çocukları olmuyorsa?

CEMİL- E, onu da dert edecek değiliz ya, Zehra! Armudun sapı, üzümün çöpü var diye, üzülmek yok demedim mi?

ZEHRA- Soramıyorum da.

(...)

ZEHRA- (Telefonda)Nasılsın, kızım?.. Çok iyiyim, merak etme!.. Sevineceğimiz bir haber mi vereceksin?

CEMİL- Neymiş ki?

ZEHRA- (Telefonda) Söyle kızım, merak ettim ... (Sevinir) Ne ? Çocuğun mu olacak? Çok sevindim ... Baban da çok sevindi ... Gözlerinden öperiz, yavrum !.. Aynı anda iki güzel haber almak çok sevindirdi bizi ... Güle güle, kızım !.. (Almacı uzatır) Gözümüz aydın Cemil, torunumuz geliyor.

CEMİL- (Almacı alır. Sevinçli) Gördün mü, sormana gerek kalmadı. Her şeyin sırası var demiştim sana.

ZEHRA- (Gülümser) Ayy şuralarda tıpış tıpış yürüdüğünü görür gibiyim.

CEMİL- Dede, nine olacağız, Zehra!

ZEHRA- Sonra da oğlumuzun çocuğu.

CEMİL- Vıcır vıcır konuşacaklar.

ZEHRA- Koşuşup kucağımıza gelecekler.

CEMİL- Evimiz şenlenecek yeniden.

ZEHRA- Bahçede salıncak kuracağız gene.

CEMİL- Kuracağız ya!''[329]

Nur Baba Efsanesi adlı oyunda, Filiz ile İlhan uzun zamandır evli olmalarına rağmen çocuk sahibi olmamışlardır. Filiz, çocuk özlemi çeker. Yazar, bu oyunda

[328] Sayın,a.g.e.,s.145.
[329] Buttanrı,a.g.e.,s.1294-1297.

İlhan'ın çocuk yetiştirmedeki zorluklara bilinçli ve eğitimli bir bakış açısıyla yaklaşmasını ele alır. Anne-baba olmanın getirdiği sorumluklar ve güçlükler gözler önüne serilir. Filiz, yaşadığı çaresizlikle bir umut arayarak İlhan'ın evliya hikâyesine inanır ve evliyaya umut bağlayarak dilek diler. İlhan bunu öğrendiğinde büyük bir üzüntü ve öfke duyar. Filiz, evin içindeki geleneksel rollerle meşgul olsa da olaylara sağduyuyla yaklaşan bir kadını temsil eder. Ne körü körüne inanır ne de körü körüne karşı çıkar.

"FİLİZ- Hoş geldin, canım!

İLHAN- Ne yapıyorsun?

FİLİZ- (Elindeki patiği gösterir) Oyalanıyorum.

İLHAN- (Heyecanlanır) Yoksa?..

FİLİZ- Yo, henüz bir işaret yok. Ama şimdiden hazır olsun istiyorum.

İLHAN- Ohho ... (Oturur) Önce dereyi görelim, güzelim! Paçaları sıvamak kolay.

FİLİZ- Evleneli bir yılı geçtiği halde, hala göremedik o dereyi.

İLHAN- (Tv u kapatır) On yıl oldu der gibisin. Daha işin başındayız, tatlım!

FİLİZ- Öyle de ... Neyse! Aşılar bitti mi?

İLHAN- Çoğu bitti sayılır. Ama çocuk sesinden kafam şişti. Biri ağlayınca, hepsi başlıyorlar koroya.

FİLİZ- Ne güzel! Vıcır vıcır, türkü gibi ... Islak gözleri, yumuk yumuk elleri, pembe yanaklarıyla, ne tatlıdırlar kim bilir.

İLHAN- Her gün o havada olursan, görürsün ne kadar tatlı olduklarını.

FİLİZ-Ne olursa olsun, çocuk kadar sevimli bir şey yok bu dünyada bence.

İLHAN- Günü geldiğinde görürüz seni de. Okul kapısından benim girdiğimi görünce, başlıyorlar yaygaraya.

FİLİZ- Sen de korkutma çocukları, şekerim! Gül, oyna, şaklabanlık yap, masal söyle, oyala onları. Umacı gibi çıkarsan karşılarına, olacağı odur.

İLHAN- Oh, işimi bırakıp, hokkabazlık mı yapacağım bir de?

FİLİZ- Yeri gelince yapacaksın. Ayrıca iğneden herkes korkar. Çocuklar haklı.

İLHAN- Kendi çocukların olduğunda sızlandığını görürsem, önüne koyarım bu sözlerini.

FİLİZ- Benim çocuk yüzünden yakındığımı göremezsin, hayatım!

İLHAN- Üç beş tane olsa bile mi?

FİLİZ- On tane olsa bile."[330]

[330]Sayın,a.g.e.,s.65-66.

"OSMAN- (Filiz'e) Sabah erkenden Sanem'e gidişinin nedeni bu muydu, kızım? (Sanem'e) Ha, bu muydu? (Mırıldanmalar ...)

FİLİZ- Şey ... Sanem burada dua ederek çocuk sahibi söyleyince ...

OKTAY- Sen ne yaptın, abla?

İLHAN- Nasıl yaparsın bunu, Filiz?

SANEM- Onun suçu yok, İlhan abi! Ben zorladım Filiz'i. Duanın kime ne zararı var ki dedim. (Gülüşmeler)

HÜSNÜ- Madara olmak budur işte! Ava giden avlanıyor bazen.

KEVSER- (Filiz'e) Buralara yüz süreceğine bana gelseydin be, kızım!

İLHAN- (Öfkeli) Hadi, gidiyoruz buradan.

HÜSNÜ- Niye acele ediyorsunuz, canım? Ateş almağa mı geldiniz? (Güler)

OSMAN- Gidelim, çocuklar! Buranın tadı kaçtı. (Osman, İlhan, Oktay ve Filiz çıkarlar)

SANEM- (Kendi kendine) Tüh! Her şeyi berbat ettim. Ne bilirdim böyle olacağını"[331]

Anadolu köylerinde kadınlar, aile içinde değersizleştirilmektedir. Erkek egemen toplumda bir nesne olarak görülmekte, çocuk sahibi olmamaları ve özellikle erkek çocuk takıntısı nedeniyle kocalarına yeniden evlenmeleri için baskı yapılmakta ve kuma getirilmektedir. Yazar, kadınların yaşadığı zorluklar arasında kuma meselesini de işlemiştir. *Topuzlu* oyununda Halime, gelini Fadime'nin çocuğu olmadığı için oğlu Osman'ı Zehra ile evlendirmek ister. Bu fikri, köy kadınlardan biri olan Erebiş destekler. Oyunda, gelenek ve töre adı altında erkek egemenliğinin baskın olduğu, hatta bazen kadınların bile bu duruma karşı çıkmak yerine destek verdikleri görülür. Köy yaşamında kısırlık, kadın için büyük bir kusur olarak değerlendirilir. Halime, gelini üzerinde baskı kurarak, kuma getirerek bu sorunu çözmeye çalışır. Ancak gerçeği öğrendiğinde, aslında oğlunun askerde geçirdiği bir hastalık sebebiyle çocuk sahibi olmadığını haber alır.

"EREBİŞ - Öteki işe ne diyo Topuzlu?

HALİME - Hanki işe?

EREBİŞ - Fadime'ye. Çocuğu osun istemiyo mu?

HALİME - İsteme mi Erebiş, isteme mi heç? De gidi de. Emme nedicen?

EREBİŞ - (Biraz yaklaşarak gizli bir tavır takınır.) Halime: Zehra'nın gocası eyice azıtmış. Eve gelmezmiş. Çoluk çocuğuna bakmaz, aşam zabah içermiş. Oturdukları

[331] Sayın,a.g.e.,s.117-118.

evi de satarsa, deli Zehra iki çocuğnan sokakta galacağmış. Neden beklemeli? Bu işin sonu yok nasıl olsa.

HALİME - Ne demeğe getiriyon Erebiş?

EREBİŞ - (Kestirip atar.) Getirt Zehra'yı, oturt Osmancığının dizi dibine.

HALİME - (Etrafına bakınır.) Gız, Erebiş. Benim de aklıma geliyo bu emme, dünyada olmaz.

EREBİŞ - Dünyada olmıcak bi iş yok Halime. Gocasına zıkkımnansın deye üç beş guruş ırakı parası veriz, oldu bitti. Deli Zehra'nın gulağına fısladık mı, goşa goşa gelir. Osman'dan eyisini mi bulacak, sizden eyisini mi bulacak? Hem ikisi de eskiden biribirlerini istemediler mi? Olmıcak bişe değil Halime. Sen he de, Topuzlu he desin, oldu bitti''[332]

''EREBİŞ - Demin sen gelmeden Osman'a söyleyeverecedim.

HALİME - Neyi?

EREBİŞ - Zehra'yı. Velâkin Osman hâlâ Zehra'yı sevmiyosa, bileklerimi keserim ben.

HALİME - Kendi dememiştir bunu.

EREBİŞ - Kendi demedi emme, halinden annadım. Bu iş olacağsa, daha ne beklemeli Halime? Gızcaza orda gan kusturuyola, yazık değil mi?(Fadime kapıda görünür. Ötekiler baş başa vermiş ,konuşmalarına devam etmektedirler.)

EREBİŞ - Osman, Zehra dendi mi bi hoş oluyo.(Fadime çok üzülür.)

EREBİŞ - En eyisi, gonuşmalı gıznan oğlannan. Bi gün yallah etmeli.

HALİME - Zehra istiyo mu bakalım.

EREBİŞ - De gidi de ... Deli Zehra Osman'a goşa goşa gelir.''[333]

''HALİME - Bunu yaparsan, buban gurtulur.

OSMAN - İstemeyom, gonuşma ana ... Çocuk istemiyom ... Zehra'yı istemiyom.

HALİME - Eyi, eyi, bağırma gine. Başımıza geçirdik bi kusurlu garıyı, besleyelim bakalım.

OSMAN - Ne kusuru? Fadime'nin kusuru yok.

HALİME - Yok da neden çocuğu olmuyo? Ha?

OSMAN - (Bağırmak ister. Sonra gayet yavaş bir sesle, utanarak ve yenilmiş gibi arkasını dönerek.) Kusur bende.

[332] Sayın,a.g.e.,s.30-31.
[333] Sayın,a.g.e.,s.60-61.

HALİME - Nasıl sende?

OSMAN - Bende işte. Çocuğu olmayan benim. Kusur bende.

HALİME - (Şaşırır.) Yalan söleme. Sende olmaz.

OSMAN -Yalan değil. Asıl şindiye gadar yalan söledim size, utancımdan. Esger ocağındayken aldığım bi hastalıktan ...

HALİME - (Hâlâ inanamaz.) E, dokturun dediği?

OSMAN - Onu da yalan söledim. (Kısa bir sessizlik.)

HALİME - (Yalvarır gibi titrek bir sesle.) Şimdi de yalan söylüyosun.

OSMAN - Ana, inan işte. Her zaman kusuru başkasında arama."[334]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda ise Dicle, ağanın oğlu tarafından saldırıya uğradığı için ailenin gözünde tüm değerini kaybeder ve ölmesi gerektiği düşünülür. Bu nedenle ağabeyi Kasım, Dicle'yi evli bir adama kuma olarak vermeyi ister. Böylece "namusunun temizleneceğini" düşünür ve bunu açıkça dile getirir.

"KAMER- Dönüp dolaşıp, suçu onun üstüne atmağa kalkıyorsunuz. O zaten acılar içinde kıvranıyor. Olaydan sonra Dikbayır'a gidip, canına kıymak istediğini biliyor musunuz?

KASIM- Kıysaydı keşke.

KAMER- Bunu nasıl söylersin, oğlum? O senin öz bacın. Şimdiye kadar hiç sana saygısızlık ettiğini gördün mü?

KASIM- Ana, benim için önemli olan namustur. Ötesi havacıva.

FIRAT- Ağa'nın adamlarının dediğine göre, Dicle Fercan'la evlenmeyi kabul ederse, bu olay büyümeden kapanabilirmiş.

KASIM- İyi ama zaten evli değil mi o zibidi?

FIRAT- Evli mevli. Dicle konağa kuma giderse, belki.

KAMER- (Sözünü keser) Dünyada olmaz. Benim güzeller güzeli kuzumun, o serserinin evine kuma gitmesinden daha büyük kepazelik olur mu? Bu onu diri diri toprağa gömmek değil midir? Bir namus, gurur tutturmuşsunuz, gidiyor. Siz zorla kirletilmiş bir kızın, kirletenin güya koruması altına verilecek olmasının, ne demek olduğunu bilir misiniz? Bunun ne olduğunu yalnız analar bilir."[335]

Hidayet Sayın, oyunları aracılığıyla Anadolu kadınının içinde bulunduğu durumu ve yaşadığı zorlukları gözler önüne serer. Kadınların fedakârlıkları, aileyi tek başına ayakta tutma çabaları ve erkek egemenliğinin baskın olduğu dönemlerde yalnız başına güçlü durma mücadeleleri, eserlerinde etkileyici bir şekilde işlenmiştir.

[334] Sayın,a.g.e.,s.92.
[335] Buttanrı,a.g.e.,s.1059.

Pembe Kadın adlı oyunda, Pembe'nin kocası yirmi sekiz yıl önce köyden ayrılmış ve bir daha geri dönmemiştir. Buna rağmen Pembe, tüm zorluklarla tek başına mücadele eder ve kocasının bir gün döneceğine inanır. Ataerkil düzen içinde uğradığı haksızlıklar karşısında sisteme karşı duran Pembe, sonunda bu düzeni yok etmek için tüfeğini ateşleyen güçlü bir kadındır.

> *"Pembe Kadın oyununun geçtiği köy, eski köylere göre bir takım değişimlerin yaşandığı bir köy ama gene de ağalık sistemi, muska, köklü gelenekler, baskı, bilgisizlik ve cahillik sürmektedir. Tüm bunlara karşın köyde iyiye doğru bir değişim yaşanmaktadır. Köy kadını tarlasında didinip duran, bakabileceğinden daha fazla çocuk doğuran olan ile olması gereken arasındaki farkın bilincinde olmayan kabullenmiş, kendisine söylenene inanmış, ardını araştırmamış bir kadın modelidir. Pembe Kadın da bu kadınlardan sadece birisidir. Geçen zaman içinde giderek etrafındaki insanlardan ve yaşadığı gerçeklikten kendisini soyutlamış olan Pembe Kadın, ilgisiz ve sorumsuz kocasının ardından kalakalmış giderek katılaşmıştır. Pembe Kadın, içinde bulunduğu durumdan akılcı bir çözümle kurtulabilecekken bilgisizliği ile hiç yapmaması gerekeni yapar. Pembe'nin kişiliğinde Anadolu kadının çaresizliği ve unutulmuşluğu gizlidir. Pembe Kadın oyunun sonunda bir çözüm üretemez hatta suç işler. Ancak seyirci onun işlediği cinayeti bir suç olarak değil o güne kadar yaşadıklarına verdiği bir tepki olarak değerlendirir."*[336]

Yazar, ataerkil düzen içinde kadının yaşadığı sıkıntıları ve erkek egemenliğinin baskın olduğunu Pembe kadın, karakteri üzerinden aktarmıştır. Pembe, Kocabey'e karşı gelecek kadar cesur, kızına karşı ise babasını kötülemeyecek kadar duygusal bir kadındır.

> *"PEMBE- Gız, bubanı kötülüyon mu şimdi de? O naha laf? Buban gibisi bulunmaz bu dünyada. O bi tarafa, dünya bi tarafa. Ne sanıyon sen? Bastığı yeri tirim tirim titretirdi o. Iramazanda gocaman davılı astı mıdı boynuna, dünyanın hep herifleri çullansa üstüne, gine de üstesinden gelir sanırdım. (Dalgın) Vur-urdu sona ... Dom Dom Dom ... Köy titrerdi. Hekez dakkesinde doğrulurdu yatağında. Duymayan galmazdı. Millet "ıramazan davılını bu dünyada Tomtomdan daha güzel kimse çalamaz" derdi. Onun bubası da pek güzel çalardı emme, "ille de seninki" derlerdi*

[336] Hidayet Sayın, "Pembe Kadın Anlatılıyor", *Kent Oyuncuları Dergisi*, S:20, İstanbul, 1965,s.6. Aktaran, Gürol Tombul, " Değişen Değerler Açısından Hidayet Sayın ve Bunun Uzak Dünyalar, Köklerdeki Kurtlar Oyunlarına Yansıması", s.72.

garı kızan. Çocuklar çok severdi. Önünde ardında koşuşurlar, "Tomtom dayı, Tomtom dayı" diye takılırlardı. O da bayılırdı. Güler de gülerdi. Sen ufaktın o sıralar, bilmezsin (Yüzü gerilir.) Bi gün, heç unutmam, o gece döndüğünde, bubanın yüzü bembeyazdı, duvar gibi, gızgındı. Davılı, tokmağı attı şu köşeye. "Gidiyom bu köyden" dedi."[337]

"KEZBAN- Ana, sen beni düşünmüyon.
PEMBE -O naha naf gı? Senden başka neyim var benim? Seni düşünmem mi heç? Seni bu hala getirene gadar ne çektim, ben bilirim. Her bişeyi göze aldım senin için. Yimedim, yididim. Keymedim, keydidim. Toz gonmasın, sinek değmesin deye, iki yakanda döndüm dudum. Ateşli sayıkladığın geceler, gözlerimin pınarı guruyana gadar ağladım. Kimseye açmadım halimi. Allah'ın yardımınan bökler yüttüm seni. Naha düşünmem?
KEZBAN-Öleyse inadı bırak ana!
PEMBE -Ne demek inadı bırak?
KEZBAN- Bubamı unut gari! Yok bil, öldü bil! Sağsa bile, öldü bil.
PEMBE- (Tekrar havana döner.) Gatı gatı gonuşma gine. Biliyon, böle naflardan hoşleşmiyom.
KEZBAN- Hoşleşmiyom demeğnen her şey bitti mi sanıyon? Nolcak bunun sonu?
PEMBE- Sonu bu işte! Bubanı bekleyecez. Düşmannarın ağzına naf vermeyecez. Boşuna bekledi akılsızlar dedirmeyecez. O gadar!"[338]

Pembe, kızını tek başına büyütmüş ve erkek egemenliğinin baskın olduğu bir çevrede hem kızını hem kendisini koruyabilmek için devamlı mücadele etmiştir. Kocasının bir gün döneceğine dair umudu hep içinde vardır. Ancak kocasından gelen mektup tüm dünyasını alt üst eder ve onu bulup hesap sormak ister. Hayatı boyunca kızına ve kendisine sahip çıkan Pembe, uğradığı haksızlıklara rağmen yaşam mücadelesi veren fedakâr bir annedir. "*Sayın'ın temadan yararlanışı ve oyunla sağladığı bütünlük övülmeye değer. Lorca'nın halk tragedyalarının verdiği aynı tadı sağlayan bu eserin, içten gelişen şiirli bir yönü de vardır. Pembe Kadının kişisel tragedyasını gözler önüne seren yazar, göz boyama ucuzluğuna düşmeden toplumsal dertlerimizden birine parmak basıyor."*[339]

[337] Sayın,a.g.e.,s.6-7.
[338] Sayın,a.g.e.,s.41-42.
[339] Özdemir Nutku, "Anadolu'yu Bekleyen Kadınlar", *Meydan İstanbul Gazetesi*,1965.

"MEMET : (Mektubu vermez.) Hepsi bu gadar Pembe Hala. Tomtom dayı patron olmuş, zengin olmuş senin annıyacağın. Çiftlik desen, ucu bucağı yok. Ev desen saray gibi. "BizimGocabey malda mülkde, onun ayağına su dökemez" deyo Ali. Ölesine. Hem bi de deyo ki, "yaşımak burlarda akıdeş" deyo. "Ekinner adam boyu, para çok" Her istediğin varmış. Orlara alışan, mümkünü yok, burlara gelmezmiş. Öle deyo.

PEMBE -Memet! Ver şu mettubu da, biz de okuyalım bunnarı.

MEMET- (Vermek istemez.) Ben bile zor söktüm Pembe Hala. Kezban dünyada sökemez. Ali acele acele garalamış.

PEMBE - (Memet'in üstüne atılarak, zorla mektubu almak ister.) Ver

len, ver şunu ...

MEMET -(Direnir.) Neden ?... Etme be !... Şindi yırtılacak ... Yırtılacak deyom.

PEMBE - Ver deyom len!

MEMET - Hah, yırtıldı işte!

PEMBE -(Soluk soluğa, mektubun yırtılan parçasını Kezban'a verir.) Oku gız şunu. (Memet'e) Hekez beni uğraştırıyo zati. Hınım, hısım, gonu, gomşu, hekez. Vermeyeceğmiş ... Neden? (Kezban'a) Hadi, oku.

(...)

PEMBE-: Hadi Memedim! Öleyse bizden bi mettup yaz ona. Şöle dokunaklı, işlesin ciğerine gadar. Biliyon işte halimizi.Yaz bildiğin gibi. Alınacağmış, gırılacağmış deme, yaz her

bişeyi. "Deli olsan, zengin olaman" de. "Akıllı olsan, garını burlarda unutman" de! "Ya sen noldun?" de! "Kezban ... " de ... Yok, yok, biz yazarız en iyisi. Emme adres?

MEMET-Adres ?... Adresi ne yok? Bilmiyom valla!

PEMBE-Deli Memet! Sen bizden bişe saklıyon?

MEMET- Ne saklıyacan Pembe Hala? Saklayacak olsam, heç sesetmezdim.

PEMBE-Mettubu elimize vermeyon. Nerde olduğunu bize söylemeyon. Yoğsa başından bi kaza filan mı geçmiş? Sakatlanmış mı? Yatalak olmuş da, ondan mı gelemiyormuş? Heç bişe olmayan bi adam bulunduğu yeri bizden nedengizlesin?

MEMET- Bilmen orasını gari! Hadi, galın salıcağnan! (Çıkar.)

(Pembe ve Kezban hiç birşey demeden, oldukları yere oturuverirler.)

PEMBE - (Kendi kendine) Bu işin içinde bi bit yeniği va ya, du bakalım."[340]

[340] Sayın,a.g.e.,s.48-50.

"PEMBE -(Büsbütün huylanır.) Napmış Tomtom? Hekez bi şey biliyo bu köyde. Yalnız ben, yalnız ben bilmiyom. (Dövünür.) Nolur Esma, söle napmış? Annadım gari, kötü bişe yapmış, emme napmış? Hapızda mı yatmış? Garı gız meselesi mi, ne? Bilem yalnız. Çok çektim onun yüzünden. Emme yetsin gari. Yalnız bilem, napmış bu adam.

ESMA- Pembe Hala, bırak yakasını dedim işte. Garışdırma daha fazla;

PEMBE- Nasıl zengin olmuş?

ESMA- Bilmiyom;

PEMBE- Kötü bişe?

ESMA- Habarım yok

PEMBE -Esma Gadın, hekezin garşısında güççük düşdüğüm yetti gari. Bakmak gadar çocukların bilem eğlencesi oldum. Mukdara gidecem, hökümete gidecem, nolup bittiğini öğrenecem ille de ...

ESMA: (Biraz düşündükten sonra) Öğrensen belki de eyi olacak Pembe Hala!

PEMBE- (Yalvarır.) Hah, söle!

ESMA- Evlenmiş seninki. Zengin bi garıynan evlenmiş.

PEMBE- Ne? (Olduğu yere çöküverir.)(Kezban oturduğu yerden birden doğrulur. Boş kâğıdı avucunun içinde sıkar. Sonra da elini yakmış gibi yere fırlatır."[341]

Pembe, yıllar önce eşi tarafından terk edilmiş bir kadın olarak kocasının yokluğunda evin geçimini sağlamak, çocuğunu korumak ve toplumun baskısıyla baş etmek görevlerini tek başına üstlenmiştir. Erkeksiz bir kadına yönelik toplumsal baskıya rağmen dimdik ayakta durur. Kızını zorla evlendirmek isteyenlere karşı çıkar ve gerekirse tüfeğiyle onların karşısına dikilir. Bu durumda kadın, sessiz bir figür değil; dirençli ve mücadeleci bir özne olarak karşımıza çıkar.

"Pembenin bu beşeri görünüşü, en küçük kızı Adela'nın kendini asmasına sebep olan Bernanda Alba'nın içgüdüsel hareketini andıran beşeri acıya bir paralel olarak gösterilebilir. Kızının kendini astığını gören Alba'nın çığlığı nasıl kişisel alın yazısının buruk bir görünüşü ise kızını öldürdüğünü gören Pembe'nin oradakilerin tümüne saldırması da aynı psikolojik gelişmelerin tonlarını taşır. Alba, çevresinde çığlık atan, ağlayan kızlarına... Bunun gibi Pembe kadın da kızına yaptığı haksızlığın son savaşını bütün köy halkına karşı açar."[342]

[341]Sayın,a.g.e.,s.52-53..

[342] Özdemir Nutku, "Anadolu'yu Bekleyen Kadınlar", *Meydan İstanbul Gazetesi*,1965.

Bir Ateş Yumağı adlı oyunda, tarlada çalışan Halime ve Hafize, ailelerini tek başına ayakta tutmaya çalışan güçlü kadınlardır. Halime'nin eşi Çanakkale Savaşı'nda şehit olmuş ancak o, tüm zorluklara rağmen kızı Zeliha'yı büyütmüş ve korumaya çalışmıştır. Kızı mücadele için gittiğinde büyük bir üzüntü ve korku yaşamıştır. Hafize ise yıllardır askerde olan kocası Hasan'ın yokluğunda evin geçimini sağlamak için tarlada çalışır. Altı yıldır askerde olan eşinden mektup almayı beklerken, çocuklarının ona duyduğu özlemi hisseder ve ailesini tek başına ayakta tutmaya çalışır.

Son Fırsat adlı oyunda, Zühre oğlunun öldürülmesiyle büyük bir acı yaşamıştır. Ardından eşini hastalıktan kaybetmiştir. Buna rağmen, ailesini tek başına ayakta tutmaya çalışan fedakâr bir annedir. Oğlu Nazmi'yi ve torunu Melike'yi korumak için korkusuzca herkese karşı durur. Yıllarca içinde taşıdığı yasın üzerine eşini de kaybetmiş olan Zühre, Hurşit'in affıyla gelen toplumsal unutkanlık karşısında dimdik duran bir kadındır. Zühre'nin isyanı sadece bireysel değil; geçmişin üzerinin kolayca örtülmesine ve kolektif adaletsizliğe karşı bir tepkidir.

" (Lokal ışık arka bölümü aydınlatır. Sahne loştur. Kurbağa sesleri ...
Zühre dimdik ayakta durmaktadır.)
HURŞİT- (Soldan gelir. Elinde sigara vardır.)
ZÜHRE- (Karşısına dikilir) Dur, Baltalı!.. Aç kulağını da, iyi dinle beni!.. Eğer bi daha gelinimin karşısına çık, bi daha bizlerden birine laf at, Vallah billah, pişman ederim seni. Yaşıma bakıp, kadınlığıma bakıp, yapmam sanma!.. Oğlumu öldürdüğünden beri deliksiz uykular haram oldu bana. Yiğidim aklıma geldikçe, yüreğim ateşler içinde kavruluyo. Öfkeden kollarımda öylesine bi güç birikti ki, bin Baltalı gelse, gelse, baş edemez benimle. Anladın mı, kaz kafalı?
HURŞİT- Benim seninle görülecek bi hesabım yok, Zühre Teyze!
ZÜHRE- Sakın bi daha teyze deme bana. Benim seninle görülecek bi hesabım var. Er geç görülecek bi hesap. Duydun mu beni?
HURŞİT- Ben yaptığım hatanın bedelini ödedim.
ZÜHRE- Bin yıl içerde yatsan da, cezanı çekmiş saymam. Civan gibi oğlumu, bi hiç yüzünden, kara topraklara soktun, o lanet olası ellerinle.
HURŞİT- Bunu seninle tartışmak istemem.
ZÜHRE- İki elim yakandadır, Baltalı! Unuttuğumu, bağışladığımı sanma! Hele yaşlandım diye, beni küçümsemeğe hiç kalkma! Yoksa pişman ederim seni.
HURŞİT- (Soğukkanlı) Ben kimseyle kavga etmek istemiyom.

ZÜHRE- İstemiyosan, ayağını denk al! Denk al ayağını Baltalı! İçimde yaşlı ellerimle seni boğacak kadar kin biriktiğini unutma!

HURŞİT- Sen Bırak da, oğlun Nazmi konuşsun benimle.

ZÜHRE- Sakın oğlumun adını alma ağzına bi daha. Sakın onunla konuşmağa kalkma! Hele gelinime, torunuma sakın yaklaşma! Duyuyon mu beni…?''[343]

''ZÜHRE- Hangi iyi niyet, hangi acıma duygusu, emin? O buna layık mı? Benin fidan gibi civanımı kara toprakta çürüten o soysuza acımak da neyin nesi?.. Gelinim, torunum sokağa çıkamaz oldular onun yüzünden. Nazmi'm o alçakla karşılaşmamak için, evin yolunu bile değiştirdi. Anlayacağın, hâlâ acı çektiriyo bize… !''[344]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda, Zühal tek başına ayakta kalmaya çalışan ve arkadaşı Dicle'ye her koşulda destek olan güçlü bir kadındır. Ailesini bir kazada kaybettikten sonra dayısının yanına İstanbul'a gelir. Dayısı vefat edince Dehan ile tanışmış ve evlilik vaadiyle kandırılmıştır. İstanbul'da çalışan, bir aile kurma özlemi içinde olan Zühal, Dicle'yi yanına alır ve ona zarar gelmemesi için koruyup kollamaya çalışır. Düşüncelerini korkusuzca dile getiren cesur bir kadındır.

''DİCLE-Keşke. Ama içimdeki kaygılar, kuşkular bitecek gibi görünmüyor, Zühal'ciğim!

ZÜHAL- Bitecek, göreceksin.

DİCLE- Töre yerinde durdukça, akıl hep onun arkasında bekler bilmez misin?

ZÜHAL- Olur mu öyle şey? Dağ başı mı burası? Yasalar var, insan hakları var, güvenlik güçleri var, savcılar var. Yarından tezi yok, gerekli yerlere başvurur, önlem alınmasını sağlarız, merak etme! Hem nerede arar, bulurlar seni? İstanbul'da olduğunu öğrenseler bile, bin çuval pirinçte, tek taşı nasıl bulurlar? Burada milyonlarca insan yaşıyor.

DİCLE- Ah, keşke!

ZÜHAL- Tanrım! Bu güzel ülkede, her pisliğin faturası, neden hep kadınlara çıkarılır?

DİCLE- Kaçarak bizimkilerin öfkesini inadına üstüme çektiğimi biliyorum ama ah, o yaşama isteği yok mu ...

ZÜHAL-Artık bunları kafana takma, canikom! Kendine yeni bir düzen kurmak için güçlü olmak zorundasın.

DİCLE-Sen de olmasan, ne yapardım ben?

[343] Buttanrı,a.g.e.,s.1038-1039.
[344] Buttanrı,a.g.e.,s.1044.

ZÜHAL-Sonuna kadar senin yanında olduğumu söylememe gerek yok, bilirsin bunu.

DİCLE- Bunu bilmesem, sana güvenmesem, benim burada işim ne, Zühal'im? Koca dünyada kapısını çalabileceğim kim var başka?

ZÜHAL- Bana gelmekle en doğrusunu yaptın, güzelim! Zor günlerimizde birbirimize destek olma sözünü vermedik mi çocukluğumuzda?

DİCLE-Ne güzeldi o günler.

ZÜHAL-Anam, babam ayni kazada ölüverince, nasıl kenetlenip ağlaştığımız, dün gibi gözümün önünde. Hele dayım beni buraya getirirken, senin boğazında düğümlenen hıçkırıklarla, arabanın arkasından koşuşun ...

DİCLE-O olaydan sekiz yıl sonra böyle mi buluşmalıydık?

ZÜHAL- Oldu işte. Ne gelir elden?

DİCLE- E, biraz da sen anlat bakalım! Neler yaşadın buralarda bunca yıl?

ZÜHAL- Benim başımdan da az olay geçmedi, hani! Beni buraya getiren dayım ansızın ölüverince, kendisine ayak bağı olduğumu düşünen yengem, surat asmağa başladı. Oturuşum suç, kalkışım suç olunca, dayanamadım, kapıyı çarpıp çıktım. Lise de yarıda kaldı o yüzden. İş arama, evlenme, falan derken, yılların nasıl geçtiğini bilemedim.

ZÜHAL- Senin de bir romanın var desene!"

(...)

"DİCLE- O zor günlerinde tanışmışsın onunla

ZÜHAL- Öyle oldu. Sonra da evlendik. Daha doğrusu ben öyle sandım.

DİCLE- Nasıl yani?

ZÜHAL- O evliymiş zaten.

DİCLE- Ne diyorsun?

ZÜHAL- Boşanır boşanmaz evlilik işlemlerine başlayacağı masalı, bugüne kadar sürdü geldi.

DİCLE- Hâlâ boşanamadı mı yoksa?

ZÜHAL- Onunla da nikâhlı değilmiş ki, canikom!

DİCLE- (Şaşırır) Ne?

ZÜHAL- Önce ben de şaşırdım ama, sonra ister istemez oyuna katılmak zorunda kaldım. Çünkü bu ev onun, kiralarsa ateş pahası, beklemekten başka bir şey yapamıyorum anlayacağın.

DİCLE- Bunun bir oyun olduğunu söylüyorsun açıkça.

ZÜHAL- Yalanla başlayıp, yalanla sürdürülen bir evliliğe, oyun denmez de, ne denir, güzelim?

DİCLE- Çok üzüldüm, Zühal'ciğim!

ZÜHAL- Aldırma! Bakalım, benim filmim nasıl bitecek."[345]

"ZÜHAL- Hiç üzülme, canım! Hemen polisi arayacağım ... (Telefonun yanındaki kağıda bakarak, bir numara tuşlarken) Anlaşılan bizi biraz daha uğraştıracaklar ... (Telefonda) Alo! Remzi Beyle konuşabilir miyim?.. Hemen kendisiyle görüştürebilir misiniz? Lütfen! Çok önemli. Teşekkür ederim ...Remzi Bey, korktuğumuz başımıza geldi. Arkadaşımın ailesinden biri daha kapımıza geldi. Ne olur, ilgilenin!.. Teşekkür ederim ... (Telefonu kapatır)"[346]

Yıldızlar Yağıyor Üstüme adlı oyunda, Yıldız ailesini ayakta tutmaya çalışan güçlü bir kadındır. Nişanlısı Okan'ın görevde olduğunu bilir ve ailesine büyük destek olur. Okan'ın hasta annesi Zehra'yı sakinleştirir ve Okan'dan haber aldığında hemen ailesine haber verir. "*Görevin biter bitmez beni arayacağına söz ver*"[347] diyerek Okan'a duyduğu sevgiyi ve bağlılığı hissettirirken, onun dönüşüne olan umudunu ve yanında olduğunu da yürekten hissettirmek istemektedir. Okan, görev yerinde yaşama sevincini onun varlığıyla sürdürmektedir. Teröristlerin tüm eylemlerinin milleti ve vatanı bölme amacı taşıdığının farkındadır. Kendi hayallerinden fedakârlık ederek Okan'ı destekler ve evleneceği günün hayalini kurarak güçlü bir duruş sergiler.

Hidayet Sayın'ın kaleme aldığı köy oyunlarında, kadınların aile içindeki konumu ataerkil düzenin gölgesinde şekillenmektedir. Kadınlar, çoğunlukla eğitim hakkından mahrum bırakılan, çocuk doğurma baskısıyla karşı karşıya kalan ve erkek egemenliğinin dayattığı rollere zorlanan bireyler olarak karşımıza çıkar. Oyunlardaki birçok kadın karakter, erken yaşta evlilik baskısı, şiddet, eğitimden alıkonulma ve kuma getirilme gibi sorunlarla mücadele eder. Zehra, Elvan ve Dicle gibi karakterler, eğitim hakları ellerinden alınmak istense de bu dayatmalara karşı direnç gösterir. Yazar, bu karakterler aracılığıyla kadının bilinçlenmesini ister. Kadınlar, aile içinde çocuk doğurma göreviyle tanımlanır. Erkek çocuğa sahip olamamak, kadınların değerini düşüren bir kusur olarak görülür. Bu anlayış, kimi zaman gelinin baskı görmesine yol açarken kimi zaman ise eşlerinin ikinci evlilik yapmalarının gerekçesi haline gelir. Kadına yönelik şiddet ve toplumsal baskılar, aile içinde bile bir kadının yaşamını tehdit

[345] Buttanrı,a.g.e.,s.1063-1069.
[346] Buttanrı,a.g.e.,s.1079.
[347] Buttanrı,a.g.e.,s.1293.

edecek boyutlara ulaşır. Yazarın eserlerindeki kadın karakterler yalnızca mağdur değildir; aynı zamanda dirençli, fedakâr ve mücadeleci figürlerdir. Pembe, Zühre, Halime, Zühal ve Yıldız gibi kadınlar, ailenin yükünü omuzlarında taşır, çocuklarını korur ve baskılara karşı güçlü dururlar. Yazar, kadınları sessiz figürler olarak değil, toplumu değiştirebilecek güçte bireyler olarak aktarır. Sonuç olarak, Hidayet Sayın'ın oyunlarında aile içindeki kadın ezilen ama yılmayan, bastırılan ama direnen, susturulmak istenen ama sesini yükselten bir varlık olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle Sayın, Anadolu kadınının yaşadığı gerçeklikleri sahneye taşıyarak hem toplumsal bir eleştiri sunar hem de kadın direnişine de ışık tutar. Aile, bireyin ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı ve toplumun değer yargılarını öğrendiği temel kurum olarak sosyal hayatın en önemli yapı taşlarından biridir.

4.2.2.Sosyal Hayatta Kadın

Hidayet Sayın, köy yaşamını ele aldığı oyunlarda sosyal hayatın içindeki kadını her yönüyle işlemiştir. Özellikle toplumsal baskıya maruz kalan kadınların yaşadığı zorluklar gözler önüne serilir. Yazarın eserlerinde, kadının eşine olan bağlılığı, namus meselesi, evde kalma kaygısı, dul kalan kadının karşılaştığı güçlükler ve çevrenin olumsuz gözle değerlendirdiği, ahlaksız olarak nitelendirilen kadın imgesi detaylı bir şekilde işlenmiştir.

Hidayet Sayın, *Uzak Dünyalar* adlı oyununda toplumsal baskılar nedeniyle kadının kısıtlanmasını ve baskı görmesini ele alır. Çevresinin dedikoduları ve toplumun baskısı nedeniyle Osman, genç bir kız olduğu için kızı Zehra'nın arkadaşına gitmesine izin vermez. Zehra ve Semra, kasabada yaşayan kadınlar olarak şehir hayatına duydukları merak ile Osman'ın korumacı ama kısıtlayıcı tutumu arasında sıkışmışlardır. Bu durum, kadının özgürlüğü üzerindeki ataerkil kontrolü gözler önüne serer.

"OSMAN - Semra nerede?

ZEHRA - Ayşelere gitmişti. Gelir nerdeyse.

OSMAN - Salih bir patavatsızlık yapacak diye, ödüm kopuyor.

ZEHRA - Ne yapalım, gözetirsin.

OSMAN - Güvenilmez ki.

SEMRA - (Dışardan gelir. Ağzında ciklet, elinde bir dergi vardır.) Daha gelen yok mu?

OSMAN - Çıkar şu cikleti ağzından.

SEMRA - Amaan baba !.. (Cikleti şişirip patlatır, sonra atar. Divana otururak dergiyi karıştırmağa başlar.) Ben bu gece nerde yatacağım?

ZEHRA - Orada. Divanda.

SEMRA - (Yaylanır.) Burada, orta yerde mi? Üstelik taş gibi.

ZEHRA - Ne yapalım? Başka yolu yok.

OSMAN- Amcanlar için birkaç gün katlanırsın.

SEMRA - Ayşelerde yatarım, daha iyi.

OSMAN - Olmaz.

SEMRA - Neden?

OSMAN - Olmaz işte.

ZEHRA - Ne demezler kızım? Burada herkes gözlerini açmış, dedikodu için fırsat bekler.

SEMRA-Millete neymiş sanki? Ayşe'nin ağabeysinden bana neymiş?

ZEHRA - Bana neymiş olmaz. Büyüdün artık, düşünsene.

OSMAN - Bu gibi şeyleri biz söylemeden anlamalısın artık.''[348]

Bir Ateş Yumağı adlı oyunda ise toplumsal baskılar nedeniyle kadınların nasıl ezildiği vurgulanır. Erkek egemenliğinin baskısı altında gelenek olarak kabul edilen ve erkeklerin önünde eğilmesi gerektiği düşüncesi, Zeliha'nın annesi Halime ve Hafize tarafından dile getirilir. Ancak, Zeliha, kadının bir erkeğin önünde eğilmesini doğru bulmayarak buna karşı direnir.

"FATMA - Kim olurlarsa olsunlar, bunlar erkek, çocuklar! Yanımızdan geçerlerken, hep birlikte çömelelim.(Atların ayak sesleri duyur.)

ZELİHA - Erkekmiş! Hıh!

FATMA - Geldiler ... Çömelin! (Fatma ve Hafize çömelirler. Omuzlarının üstünden çapaları görülmektedir.)

ZELİHA - (Elinde çapası, dimdik ayaktadır.)

HAFİZE - (Yavaş) Çömel, kız!

FATMA - (Eteğinden çeker.) Hadi, çömelsene, deli kız!

HAFİZE - Aa, delinin zoruna bak! (Atların ayak sesleri uzaklaşır.)

FATMA - (Doğrulur.) Neden çömelmedin, kız?

ZELİHA - Neden çömelecekmişim?

HAFİZE - (Doğrulur) Demez mi bi de!

[348] Sayın,a.g.e.,s.122-123.

FATMA - Kızım, göreneği bilmez misin sen? Kadın dediğin, yanından erkek geçerken çömelir.

ZELİHA - Ben çömelmem.

HAFİZE - A'a! Durdular ... Gördünüz mü başımıza geleni?

FATMA - Aman Allahım! İster misin, dönüp, hesap sorsunlar bizden?

HAFİZE - Aralarında konuşuyorlar. Tüh! Bize kızdılar.

FATMA - Biri atından indi. Yandık.

HAFİZE - Ah Zeliha, ah! Gördün mü yaptığını?

FATMA - Ne diyeceğiz onlara şimdi?

ZELİHA - Ben bilirim diyeceğimi.

FATMA - Geldi, çömelin! (Fatma ve Hafize çömelirler. Zeliha gene dimdik ayakta durmaktadır.)

(...)

ZELİHA - Neden çömelecekmişim?

NURİ - Soruyo bi de. Yanındakiler neden çömeldiyse, ondan. Bu töreyi öğreten olmadı mı sana?

(...)

NURİ - Bu köyden misin?

ZELİHA - He! Karadon'lardan Şehit Osman'n kızıyım.

NURİ - Şehit Osman'ın kızı ... Anlaşıldı ... (Çıkar.)

FATMA - (Kalkar.) Kız, Zeliha! Kaçıncı bu? Eli silahlı adama söylenecek laf mıydı o?

HAFİZE - (Kalkar.) Yüreğim ağzıma geldi valla! Korkudan elim, ayağım buz kesildi.

FATMA - Verilmiş sadakan varmış doğrusu.

HAFİZE - Başkası olsa, çeker vururdu acımadan. (Atların uzaklaşan ayak sesleri duyulur.)

ZELİHA - İnsan vurmak hünerse, gidip, düşmanı vursunlar. Omuzlarında mavzer, bellerinde hançerle, bizlere caka satacaklarına, düşmana hesap sorsunlar. Önlerinde çömelecekmişim. Neden?

FATMA - Görenek bu kızım, nedeni var mı?

HAFİZE - Erkeklerin önünde eğilir, kadın dediğin.

ZELİHA - O erkek gibi erkekler için söylenmiştir. Bunlar erkekse, benim dediğim gibi yaparlar. Bakın, bir şey diyemedi diklenince. Kuyruğunu kıstırıp, gitti. Demek istediğimi anladı çünkü.

HAFİZE - (Fatma' ya) Amanin, bu kız bi ateş yumağı. Dokunanın eli yanacak ..''[349]

"HALİME - Sen mi? Kız başınla aklından geçene bak! Kızın, neden bu kadar gözü karasın sen? Tarlada yaptıklarından sonra şimdi de bu laf ... Gözüm hep arkamda mı kalacak bundan sonra?

ZELİHA - Saygı duymadığım insanların önünde çömeleyim mi ana?

HALİME - Töre bu kızım! Böyle gelmiş, böyle gidiyo. Eski köye yeni âdet mi getirecen?

ZELİHA - Biz susup boyun eğdikçe karşımızdakiler daha bi horozlanıyo emme. Ona ne diyecen?

HALİME - Sen karşı geldin diye, bunlar düzelecek mi sanki?

ZELİHA - Herkes benim gibi davransa düzelir. Babam sağ olsa, haklı bulurdu beni.

HALİME - Buban olmadığı için adımlarını daha dikkatli atman gerekir, kömür gözlüm! Yoksa bu karışıklıkta nasıl korurum seni belalardan?''[350]

Oyunda kadınların çalışmasına da vurgu yapan yazar, kadınların sosyal hayattaki yerinin ne kadar değerli olduğunu Muhtar Emin karakteriyle ifade eder. Kadın teması yalnızca toplumsal cinsiyet rollerine değil, aynı zamanda bir milletin kaderini etkileyen tarihî dönemeçte kadının rolüne dair güçlü bir anlatımı kapsar. Kadın karakterler yalnızca ev işlerinde ve tarlada değil, aynı zamanda vatan savunmasında da önemli bir yere sahiptir. Tüm erkekler cephede savaşırken veya çete birliklerine katılırken, tarlalarda alın teri dökenler kadınlardır. Zeliha, cesareti düşman askerleri karşısındaki dik duruşu, evlenmeyi reddetmesi ve bireysel bir mücadeleye yönelmesiyle sıradan bir köylü kızı değil, bir direniş figürü olarak karşımıza çıkar.

"NURİ - Biz bi yandan, öyle değil mi? Çekinme, söyle, dayı! Adam ver, un ver, bulgur ver, binek hayvan ver ...Sizin elinizde, avucunuzda ne kaldı ki?

MUHTAR - Ağzına sağlık, Zeybek! İki arada bi deredekaldık. Can korkusundan eldeki son yiyeceğimizi de verdik. Kadınlarımız çalışmasa, ekili topraklarımızı yaban otları boğacak, büsbütün aç kalacağız ... Gücenmeyin ya, korka korka geldim yanınıza, bizden bi şey isteyeceksiniz diye. Gari biz bittik, Zeybekler! Yalnız canımız kaldı elimizde.''[351]

[349] Sayın,a.g.e.,s.16-20.
[350] Sayın,a.g.e.,s.31.
[351] Sayın,a.g.e.,s.27.

Son Fırsat adlı oyunda, toplumsal baskılar nedeniyle genç kız Melike'nin evlendirilmek istenmesi söz konusudur. Melike, evlenmeyi hiç düşünmese de ailesi ve çevresinden aldığı tepkiler sonucu evlenmeyi kabul eder. Aynı zamanda oyunda, Kezban'ın yaşadığı çaresizlik durumu da gözler önüne serilir. Hurşit'in kendisine olan saplantılı sevgisi nedeniyle rahatsız edilen Kezban, Hurşit'ten gelen manileri alır ve korku içinde ne yapacağını bilemez. Melike'ye de olanları anlatır ancak Nazmi'nin duymasını istemez. Nazmi için endişelenerek durumu ona söylemez.

"MELİKE- Bak, dinle ana ! Tane tane üzümsün /Yarim, iki gözümsün./Unuttuğumu sanma! Sabah, akşam sözümsün./Altında da H harfi vardır.

KEZBAN- Kız, seni isteyen Hasan olmasın bu?

MELİKE- Ya Hurşit'in H'siyse?

KEZBAN- Aman, yel alsın ağzından. O büsbütün beter.

MELİKE- Kim olursa olsun, hiç hoş değil bu.

KEZBAN- Elbette değil, Hasan olsa bile, bu işin yolu, yöntemi, kapı aralığından kâğıt atmak mı?

(...)

MELİKE- Bi daha var. (Öteki kâğıdı okur) Sarı saman, ak zaman/Sarılalım bir zaman. Sormak ayıp olmasın/Düğünümüz ne zaman.

KEZBAN- Baban görse kıyameti koparır. At hepsini ocağa.

MELİKE- Düğünümüz ne zaman demez mi bi de?

KEZBAN- Eğer Murat Çavuş'un torunuysa ... A, hiç beğenmedim bu çocuğu. Hadi at ocağa hepsini.

MELİKE- (Kağıtları yırtar, odaya girerken) Gerçekten merak ettim, kim acaba?

NAZMİ- (Dışarıdan gelir) Bu ne kepazelik? (Elindeki kâğıdı sallar) Bunu yapanı bi yakalasam ..."[352]

Son Fırsat oyununda, çevrenin baskısı ve töreler Kezban'ın hayatını şekillendirmiştir. Düğünden iki gün önce evleneceği kişi Süleyman öldürülür ve büyüklerinin uygun görmesiyle kayınbiraderi Nazmi ile evlendirilir. Kezban, kaderine razı olarak Nazmi'ye sadık kalmış ve ailesine sahip çıkan güçlü bir kadındır.

MELİKE- Ninem bu Baltalı geldi diye söylüyor ama o beni tanımaz ki.

KEZBAN- Tanır, tanımaz. Dikkatli ol bundan sonra.

MELİKE- Onun alıp veremediği insan ben değilim, sensin, ana! Onun için sen dikkatli ol bundan sonra.

[352] Buttanrı,a.g.e.,s.1051.

KEZBAN- Ne güzel yaşayıp giderken, o gelir gelmez, ağzımızın tadı bozuldu birden.

MELİKE- Hep aklımı kurcalıyo, ana! Amcamı neden öldürmüş o adam?

KEZBAN- Amcanla evleneceğim diye.

MELİKE- Ona neymiş?

KEZBAN- Kendisiyle evlenmeliymişim.

MELİKE- Daha önce aranızda bi şey geçmiş miydi?

KEZBAN- Yo! Bi gün tarla dönüşü karşıma çıkıp, bi şeyler söylemişti de, ben ciddiye almamıştım.

MELİKE- "Bana yar olmayanı, başkasına yar etmem" kabadayılığı desene!

KEZBAN- Tıpkı öyle. Düğünümüze iki gün kala, eve acı haber gelince, donduk kaldık hepimiz.

MELİKE- Nasıl olmuş?

KEZBAN- Bi köşede pusu kurup, birden saldırmış amcana.

MELİKE- Gören möreni?

KEZBAN- Gören olmuş, olmamış, ne çıkar? Giden gitti.

MELİKE- Sonra hemen evlendin mi babamla?

KEZBAN- Hemen değil, üç ay kadar sonra. Büyüklerimiz uygun görünce yüreğimize taş basıp evlendik.

MELİKE- Böyle şeyler yalnız filmlerde, romanlarda olur sanırdım.

KEZBAN- Oldu işte. Akla gelmeyen başa geldi."[353]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda, Dicle, babası ve ağabeyleri tarafından değer görmeyen, toplumun baskısı nedeniyle ezilen ve hiçbir söz hakkı olmayan genç bir kadındır. Kamer, aile üyeleri eve gelmeden kızının eve dönmesini bekler. Çevrenin dedikodusu ve yaşanan olay nedeniyle toplum içine çıkamama düşüncesiyle Dicle'ye eziyet edilir. Dicle'nin canının hiçbir önemi yoktur; toplumun ne düşündüğü ve ne söylediği daha değerlidir. Dicle, Ferhat'ın oğlu Fercan tarafından şiddete uğrar ve bu olay bir namus krizine dönüşür. Olayda fail değil, mağdur cezalandırılır.

"KAMER- Ortalık çoktan kararmış, hala görünürde yok. Nerede kaldı bu kız, Tanrım? Hiç böyle gecikmezdi ... Ne yapmalı? Nerede aramalı?.. Başına bir iş gelmiş olmasın? Bizimkiler gelmeden eve gelse bari.

DİCLE- (Bitkin, soluk soluğa gelir)

KAMER- Kızım?... Bu halin ne böyle?

[353] Buttanrı,a.g.e.,s.1031.

DİCLE- Ana !.. Anacığım !.. . (Ağlar)

KAMER- Ne oldu, söylesene, kınalı kuzum?

DİCLE- Sorma, ana !.. Nedir bu başıma gelen, Tanrım?

KAMER- Seni bu halde görürüm de, nasıl sormam, kır çiçeğim ? Ne geldi başına?

DİCLE- Keşke ölseydim ... Keşke ölseydim ..

KAMER- Ne demek ölseydim, canım, ciğerim?.. Korkutuyorsun beni.

DİCLE- Çok kötü, anacığım !.. Utanıyorum

KAMER- Yoksa ... biri namusuna?...

DİCLE- Evet.

KAMER- (Öfkeli) Ne ?.. Kim yaptı?

DİCLE- Fercan köpeği. Ferhat Ağa'nın oğlu

KAMER- Vay it vay !.. Nerede?

DİCLE- İnceyol'da hışımla saldırdı bana.

KAMER- Vay başıma gelen ... Vay başımıza gelen ... Vay serseri !.. Vay it !.. Kimse yok muydu oralarda? Bağırıp yardım istemedin mi?

DİCLE- Kimse yoktu. Bağırmağa kalkınca, yüzüme öyle vurdu ki, bayılmışım.

KAMER- Aman Tanrım !.. Yandık !.. Yandık ki, ne yandık!

DİCLE- Kendime geldiğimde perişan durumdaydım. O sırada yoldan geçen iki kişi bana yardım ettiler.

KAMER- Tüh ! Gördüler, ha !.. Sonra?

DİCLE- Ne yapacağımı bilemiyordum. Nereye gittiğimi bilmeden koştum. Dikbayır'a tırmandım hızla. Kendimi oradan uçuruma atıp, bu acıyı bitirmek istedim ama bir türlü beceremedim. Ölmek istedim ama, yapamadım, anacığım! Atlamayı beceremedim bir türlü. Yere batası yaşama isteği ağır bastı. Sanki yaşamın bir anlamı kalmış gibi.

KAMER- İyi ki, o çılgınlığı yapmadın, karanfilim! Sensiz ne yapardım ben?

DİCLE- Nasıl olsa bensiz kalacaksın, güzel anacığım! Büyüklerim olayı duyunca, beni yaşatırlar mı sanıyorsun ?

KAMER- Şşt !.. Sakın bir daha söyleme bunu. Her şeyin bir yolu bulunur, minik kuşum! Şu üstünü başını düzene sok önce.

DİCLE- Hiç umarım yoktur, ana! Çok geçmeden alıcı kuşlar koparır alır yüreğimi..

KAMER- Ayıldığında sana yardım edenler kimlerdi, kuzum?

DİCLE- Kara Döne ile kocası. Tarladan dönerken görmüşler beni.

KAMER- Vah vah!.. O boşboğazların diline düştükse, sabaha varmadan duyar herkes.”[354]

Namus meselesi ve töre adı verilen geleneksel kurallar nedeniyle Dicle suçlanır. Çocukluğundan beri kuralları bildiği için üzerindeki baskı sebebiyle intihar etmeyi düşünse de bunu gerçekleştiremez. Kozan, toplum baskısı ve artık kimsenin yüzüne bakmadığı gerekçesiyle Dicle'nin ölüm emrini verir ve Fırat'ın bunu gerçekleştirmesini ister. Kozan ve ağabeyleri Dicle'yi öldürmeyi töre gereği olarak görürler. Kadın bedeninin ailenin namusu olarak kodlandığı ataerkil sistemin en çarpıcı ifadesi burada görülür: kadınların toplumdaki konumu, bir sorun çıktığında susturulmaları, cezalandırılmaları ve yok edilmeleri üzerinden tanımlanır. Kozan, Kasım ve Fırat karakterleri aracılığıyla erkeklerin töreyi bahane ederek kadınlar üzerinde mutlak tahakküm kurduğu gösterilir. Kadını öldürmek, satmak, susturmak ve korkutmak bir hak olarak görülür. Toplumda özellikle sosyal hayatta kadınlar karar alma süreçlerinde söz sahibi değillerdir; genellikle kararları erkekler alır. Kadınların toplumsal konumu sessizlik ve mahkûmiyettir. Namusunu temizlemek ve bu utançtan kurtulmak için kız kardeşini öldürmeyi göze alan Kasım ve Fırat, Dicle'nin evden kaçması üzerine onu bulmaya çalışır. Dicle sadece fiziksel değil, psikolojik ve sosyal bir kuşatma altındadır. Fırat ve Kasım’ın onu ikna etmeye çalışırken kullandıkları tatlı dil, törenin bazen yumuşak bir yüzle bile ne kadar ölümcül olabileceğini gösterir. Kozan'ın “*Artık sokakta kimse yüzüme bakmıyor*” sözü, kadının toplum içindeki konumunun ailenin şerefi üzerinden tanımlandığının kanıtıdır.

“DİCLE- (Titrek bir sesle) Beni öldürecekler, Zühal'im!

ZÜHAL- (Şaşırmış) Ne ?.. Kim öldürecek?

DİCLE- Ailem ... Anacığımın dışında hepsi.

ZÜHAL- Kulaklarıma inanamıyorum. Peki, neden?

DİCLE- Aile namusumuzu kirletmişim.

ZÜHAL- Ne yaptın ki ?

DİCLE- Ben bir şey yapmadım, yaptılar.

ZÜHAL- Ayy, çıldıracağım. Kim yaptı ? Ne yaptı ?

DİCLE- Ferhat Ağa'nın oğlu Fercan iti. Tenha bir yolda, zorla ...

ZÜHAL- (Üzgün) Ooo ...

DİCLE- Ah, içimde ne kıyametler koptuğunu bir bilsen, güzelim!

[354] Buttanrı,a.g.e.,s.1057.

ZÜHAL- Öyleyse suçlu belli.

DİCLE- Evet, belli, benim.

ZÜHAL- Aman Tanrım !

DİCLE- Töreye göre, karar verildi, bitti."

(...)

KOZAN- Bu sabah sokakta yürürken, kimse selam vermedi bana. Herkes başını öteye çevirdi. Haklıydılar. Bunun ne demek olduğunu bilmeden konuşma!

KAMER- Biliyorum, budalalıktır bu.

KOZAN- Hah! Buralarda doğup büyümedin sanki. Töreden, namustan hiç haberin yok mu senin?

KAMER- Haksızlığın adına töre koymuşlar.

KOZAN- Gelenekleri, görenekleri biz koymadık, Kamer! Bin yıldır süren düzene karşı, boynum kıldan incedir.

KAMER- Başkalarının koyduğu düzenden bize ne, Kozan? Bana ne insanların ne diyeceğinden? O görenekler suçluyu değil de, kurbanı cezalandırmak için yaşatılıyorsa, hak, hukuk bunun neresinde

KASIM- (Sinirli, sağdan gelir) Canları cehenneme!

KOZAN- Ne oldu, Kasım?

KASIM- (Oturur) Kahvede bazıları bana sırtını dönünce tepem attı. İçlerinden biri bana bakıp, homurdanınca, kapıştık. Araya girmeselerdi, canına okuyacaktım itin.

KOZAN- (Kamer'e) Gördün mü? Hepsini sineye çekecek miyiz?

KAMER- (Kendi kendine mırıldanır) Kor ateşlerde yanasıcalar !.. Dilerim, bizi biri birimize düşürenler de yaşasın ayni acıyı ... Vah benim mor sümbülüm !..

(Sağdan odaya girer)

KASIM-Fırat'tan haber yok mu?

KOZAN- Yok ... Çocuk nasıl?

KASIM- Eh, biraz açtı gözünü ama aklım başka yerde. Kafamın içine kırk tilki girmiş, delice koşuşup duruyor sanki. Tıpkı senin gibi. Kendin buradasın ama aklın uzaklarda sence bunun sonu nereye varacak, baba?"[355]

"KOZAN- Onun yanında almış soluğu. Bulduk işte. Ne olurdu bunu baştan söyleseydi.

KAMER- Yemin ederim, oraya gittiğini bilmiyordum.

[355] Buttanrı,a.g.e.,s.1061-1067.

KOZAN- Her neyse! Artık önemli olan, nerede olduğu değil, oradan nasıl alınacağı.

KAMER- Orada rahatının iyi olduğunu öğrendiğinize halde, neden hala akbabalar gibi dönüp duruyorsunuz minik kuşumun tepesinde?

KASIM- Bunu nasıl dersin, be ana? Kızın başımıza açtığı dert ortadayken, bizi suçlarsın hâlâ?

KAMER- Başımıza dert açanın o olmadığını bilmiyor musun, a oğlum? Ferhat Ağa diş geçiremeyince, benden çıkarma öfkeni. Zaten sinirim ayakta.

KOZAN- Hepimizin içinde ateşler yanıyor, Kamer! Birbirimize gireceğim yüreğimizi soğutmanın bir yolunu bulmalıyız önce.

KAMER- Dünya gözüyle onun iyi olduğunu gördüğünüz halde, neden soğur yüreğiniz hâlâ? Onu oradan koparıp almakla iş bitecek mi? Bunun arkasında gizli niyetinizi neden söylemiyorsunuz?

KASIM.- Akbaba değiliz biz, ana! Şunu kafana sok, törenin, namusun dışında hiçbir şey umurumda değil benim.

KAMER- (Sert) Benim umurumda.

KASIM- Dünya batsa da, ben inancımdan caymam. Biz burada havanda su döğüyoruz aslında. Laklak edeceğimize, düğümü bir çırpıda çözmenin zamanı çoktan geldi.

KAMER- Bak, Kozan !.. Bakın, oğulcuklarım !.. Yalvarırım size, ocağımıza düşen yıldırımın, hepimizi yakıp kavurmasına fırsat vermeyelim. Başkalarının diyeceği değil, bizim ne yapacağımız önemli. Başa gelen çekilirmiş. Bu bel başımıza yeni belalar getirmeden savuşturmanın bir yolunu bulamazsak, yazık olsun bize.

KASIM- Benim bildiğim, bunun tek yolu var. Öyle değil mi, baba?''[356]

Yaşama isteğiyle, toplumun baskılarından ve eziyetlerinden kurtulmak için hiç bilmediği bir yere giden Dicle, orada da kendini ait hissedebileceği güvenli bir yer arar. Yazar, genç bir kızın yaşadığı bu olaydan sonra karşılaştığı sıkıntıları gözler önüne serer. Dicle'nin evden kaçmasına yardım eden annesi Kamer, törenin karşısında duvar gibi durmasa da sessiz bir başkaldırı sergiler. Kızını koruyamaz ama kaçmasına yardım eder. "*Tek dileğim yaşaman''* sözü hem annenin çaresizliğini hem de törelere ve toplumsal beklentilere karşı güçlü bir direnişi ifade eder.

[356] Buttanrı,a.g.e.,s.1076.

"KAMER- Dinle beni, canım kızım! Korktuğum uğursuz karar verildi. Bundan dönüş olmadığını sen de bilirsin. Yalvarıp yakarsak da boşuna. Gece karanlığı sıyrılıp ,kül rengi sabah çökerken ... (Susar)

DİCLE- Desene bu canın bedendeki son gecesi gelip çattı, ana!

KAMER- Yo, benim buna olurum yoktur, bebeğim! Ana yüreği hep yaşatmak için çarpar, yok etmek için değil.

DİCLE- Karar verilmişse, elimizden ne gelir ki, anacığım?

KAMER- Çok şey gelir. Pes edecek değiliz. Gencecik fidanımın, suçsuzluğunu bile bile, kara toprakta çürümesine göz yummaktansa, ölürüm daha iyi.

DİCLE- Ana, senin de dediğin gibi, umarım yoktur, anlasana!

KAMER- Var.

DİCLE-Nasıl?

KAMER- Kaçacaksın.

DİCLE- Kaçacak mıyım? Nereye?

KAMER- Nereye olursa olsun. Bu cehennemden kaçmalısın.

DİCLE- Nereye gidersem gideyim, beni bulurlar, güzel anacığım!

KAMER- Bulamazlar. Uzaklarda saklanacak bin bir delik, yaşanacak onlarca köşe var. Koca dünyadaki yığınla insan arasında, bir sen mi fazlasın, minik kuşum?

DİCLE- Kaçacak olursam, bunu senden bilirler, yiğit anam! Üstüne çullanıp, acı çektirirler sana.

KAMER- Hiçbiri umurumda değil. Bunun bir bedeli varsa, suçsuz güvercinim için, ödemeğe hazırım ben. Yeter ki, senin yaşadığını bileyim.

DİCLE- Kime giderim, anacığım? Nasıl giderim?

KAMER- Kime gidersen git, nasıl gidersen git, yeter ki uç buradan, o kırılmış kanatlarınla. Dar günde elimin altında bulunsun diye, biriktirdiğim parayı sana vereceğim. Bu para seni nereye kadar götürürse, oraya kadar git, mis kokulu karanfilim! Gittiğin yeri bilmek istemem. Zorla söyletmelerinden korkarım çünkü ... Hadi, bohçanı hazırla, boynu bükük, kara yazgılı sümbülüm! Yem olma töre denen o uğursuz akbabaya.

DİCLE- Herkesin gözü benim üstümdeyken, nasıl kaçarım, güzel anam?

KAMER- Bunu da düşündüm. Sen hazırlığını yaparken, ben çeşitli bahanelerle, bizimkileri buradan uzaklaştırmağa çalışacağım. El ayak çekilip, herkes uykuya dalınca, gece karanlığında arka kapıdan çıkar, durakta bir otobüse atlarsın, Uçarsın bilinmezliğe doğru. E mi, güzeller güzelim?

DİCLE- Ah, anacığım! Sen de bana inanmasaydın, ne olurdu halim?

KAMER- Sana nasıl inanmam, minik serçem? Sen benim canım, kanımsın. Nasıl güler sensiz yüzüm?"

(...)

"DİCLE- Sokaklar karınca gibi insan kaynıyor... Bense pencerelerde, perde aralığından, bana çizilen yazgıyı yaşıyorum üç gündür. Buna da yaşamak denirse...İçim kıpır kıpır. Bu gönüllü tutsaklığın ne kadar süreceğini bilememek ne kötü ..İçimdeki yangın hiç sönesi değil ... Şu anda evimizde neler yaşandığını görememek, hele yiğit anacığımın neler çektiğini bilememek, büsbütün karartıyor içimi ...Zühal'e güvenim tam ama kocası kapalı kutu. Bir süre sonra yüzünü ekşitmeğe başlarsa, ayakaltında dolaşmamı yadırgarsa, ne yaparım?"[357]

Hidayet Sayın, *Yaşamak İstiyorum* adlı oyununda, kadınların yok sayıldığı, kurban edildiği ancak vazgeçmediği bir toplumsal düzeni anlatır. Aynı zamanda kadınların birbirine sahip çıktığı, yaşama tutunduğu ve direnç gösterdiğini vurgulayarak, bu düzenin değiştirilebileceğini de gösterir.

Yıldızlar Yağıyor Üstüme adlı oyunda komando eri Yaşar, sevdiği kız Suna'nın ailesi ve çevresinin baskısı nedeniyle evliliğe zorlandığını ailesinden gelen bir mektupla öğrenir.

"YAŞAR- Kızın ailesi, benim ailemin kökenini beğenmedi. Dedemin nereden geldiği, bize gelip gidenlerin kimler olduğu, üstüne üstlük amcaoğlumun dağa çıktığı duyulunca, ipler koptu.

OKAN- (Şaşırmış) İnanmıyorum.

YAŞAR- Ben de inanamadım ama oldu işte!

OKAN- Çok saçma bu, Yaşar!

YAŞAR- Saçma olduğunu sevdiğim kız da biliyor ama sonuç değişmiyor ki. İki arada, bir derede kaldı, zavallı!

OKAN- Yara toplumun derinlerine işlemeğe başlamış desene!

YAŞAR- Yazık ki, öyle.

OKAN- Ara sıra dalıp gidişin, türkülere, şarkılara sığınışın ondanmış demek

YAŞAR- Kapatalım bu konuyu.

OKAN- Hayır, kapatmayalım. Onlar senin buralarda kimlerle savaştığını bilmiyorlar mı?

YAŞAR- Bilseler ne değişir ki?

[357] Buttanrı,a.g.e.,s.1060-1067.

OKAN- Hemen pes edemezsin, koçum! Sevdiğin kız da bunu saçma buluyorsa, bu baskıya boyun eğmenin anlamı yok.

YAŞAR- Bir süre önce, aramızdaki yarı aralık kapıyı sımsıkı kapamalarının da mı anlamı yok?

OKAN- Ne demek bu?

YAŞAR- Geçen ay ailemden aldığım mektup, her şeyin bittiğini gösterdi.

OKAN- Dilin ' bittiğini gösterdi ' derken, gözlerin 'hayır' diyorsa, o aşk bitmemiştir bence.

YAŞAR- Suna'ma başka bir gençle evlenmesi için baskı yapılıyormuş. Bu baskı sürerse ...''[358]

Pembe Kadın oyununda, Pembe, yıllar önce Kocabey'in kâhyası Murat ve adamları tarafından saldırıya uğramış ancak parmaklarının kırılması pahasına namusunu, korumayı başarmıştır.

"ESMA -O üç gişinin içinde yemini billah ben yoktum deyo.

PEMBE-(Öfkeyle) Hadi ordan dürzü de! (Sol elindeki sakat parmaklarını göstererek) Bak şunnara! Bu barmakları gırıp, böle sakat bırakanı bilmem mi ben? Aradan on sene geçti emme, ben unudurum mu sanki? Geceydi, garannıktı ağızları, burunnarı bağlıydı. Emme adım gibi biliyom, biri oydu o üç köpekten. İkisini seçemedim emme, biri oydu. Sesinden annadım, pis pis solumasından annadım, oydu. Bi cuvare içimi boğuştum o üç köpeğnen, yıl gadar uzun geldi. Tanımam mı heç? De gidi Esma de! Yüzüme, gözüme inen tokatların acısını, saçımdan tutup takır takır sürüdüklerini unudur muyum heç?''[359]

İsyan adlı oyunda, Ayşe namusunu korumak için önce kendi canına kıymayı düşünür ancak bunu yapamayınca Kanni adlı eşkıyayı tüfeğiyle vurur.

"KANNİ- (Perişan bir halde kapıyı açar. Gözleri fırlamış, acı içinde kıvranmakta ve daha fazla hava almak ister gibi, çırpınmaktadır)

AYŞE- (Arkasında donuk gözlerle ona bakmakta ve konuşmadan durmaktadır)

KANNİ- ..."Sen Seni .. , (Diz üstu düşer) Adem (Sesi kısılmıştır bağıramaz)

Silahım?.. Zey .. zeybekler ... (Karnını bastırmaktadır. Zehir .... zehirledi .... beni....(Düşer, hareketsiz kalır.)

AYŞE- (Odadan Kanni'nin tüfeğini ve diğer eşyalarını getirip, üstüne fırlatır.)

KANNİ- (Ayşe'nin korku dolu bakışları içinde, son bir gayretle, yarı doğrulur. Tüfeği kavramak ister, tutamaz.)... (Düşer ölür)

[358] Buttanrı,a.g.e.,s.1288-1289.
[359] Sayın,a.g.e.,s.12.

AYŞE- (Bitkin bir halde muhtarın kapısını çalar)

MUHTAR- (İçerden) Kim o?

AYŞE- Benim Hasan dayı! Aç! (Muhtar ve Elif, kapıyı açar, gelirler)

MUHTAR- (Yerde Kanni'yi görünce, korkuyla Ayşe'ye bakar)

ELİF- Aman Allah'ım.

AYŞE- Elifin göğsüne kapanarak, boşalır, ağlar.

MUHTAR-(Korkuyla Kanni'nin cesetine yaklaşır. Öldüğünü görünce)Tanrım ! Sen bizi koru.

ELİF-Nasıl oldu?

MUHTAR-Sakın ha biz yapmadık. (Ayşe'ye) Sen yapmadın. Ötekiler hep burada.

ELİF- Elbette, biz yapmadık.

MUHTAR- Hadi adamları görmeden, girelim eve.

ELİF- (Ayşe'ye) Hadi! Gel sen de ... (Muhtar, Elif ve Ayşe, Muhtarın evine girerler)"[360]

Son Fırsat adlı oyunda, Nazmi karısı Kezban'ı Hurşit'in rahatsız ettiğini öğrenince namusunu temizlemek için onu öldürme planları yapar. Hurşit'in gönderdiği manileri öğrendiğinde, bu olayın çözümünü cinayette arar.

"KEZBAN- Sinirlenme, Nazmi! Kim yaparsa yapsın, yüz bulamayınca, vazgeçer bu saçmalıktan nasıl olsa.

NAZMİ- Kuzu kuzu vazgeçmesini bekleyemem ya, Kezban! En iyisi, elde balta, kapının ardında beklemeli gece boyu tam kâğıdı atarken baltayı indirmeli kafasına. Baltanın ne kadar acı verdiğini öğrenmiş olur böylece.

KEZBAN- Neler söylüyorsun, Nazmi! O zaman o… aynı duruma düşmez misin sen de? Üstelik belayı üstümüze çekmiş olmaz mıyız?

(...)

ZÜHRE- Osman gece ayakyoluna kalkınca, onu bizim kapının önünde dolaşırken görmüş. Hem de ara sıra kapının deliğinden içeri bakarmış.

NAZMİ- Ne?

ZÜHRE- Ben de doğruca evine gidip, bunun hesabını sordum ondan. Hıkmık edip kekeleyince, açtım ağzımı, yumdum gözümü. Başı önde, gık diyemedi. Deseydi anasının gözü önünde evire çevire dövecektim.

(...)

NAZMİ-Boşver, ana! Ben kararımı verdim, bu gece kapının ardında bekleyeceğim. Görsün bakalım el mi yaman bey mi yaman."[361]

[360] Buttanrı,a.g.e.,s.255.

Toplumsal baskılar içinde kadınların yaşadığı zorluklardan biri de halk arasında "evde kalma" tabir edilen evlilik çağına gelmiş genç kızın evlenememesi meselesidir. Köy yaşamında, her genç kızın belirli bir yaşa geldiğinde evlenmesi beklenir. *Pembe Kadın* adlı oyunda, Kezban'ın evlilik yaşı gelmesine rağmen evlenmemesi, onun evde kalma psikolojisi nedeniyle sağlıklı düşünmesini engeller ve annesi Pembe ile sürekli bir çatışma haline girer. Çevrenin baskısı, gençliğinin geçmekte olduğu düşüncesi, başlarında bir erkek olmaması ve taliplerinin bulunması, Kezban'ın evlenme isteğini arttırır. Ancak Pembe, kocası gelmeden kızını kimseye vermek istemez ve onu herkesten korumaya çalışır.

"KEZBAN- Heç ... Şimdi gene gızacan.

PEMBE - De hadi, de!

KEZBAN -Sen hâlâ bubamın geleceğine inanıyon mu?

PEMBE - Şimdi nerden aklına geldi bu?

KEZBAN- Geldi işte. Evimizde bi ekek olsaydı, böle mi oludu?

PEMBE- Ne demek o?

KEZBAN - Başımızda bi ekek olsaydı, böle gara gara düşünmezdik, undeye, çalı deye, iş deye.

PEMBE -Gelecek, umudunu kesme!

KEZBAN- (İnanmaz) Gelecek ... Yirmi sekiz sene bu ana, az değil.

PEMBE - Bi iki kere gitti geldi ya!

KEZBAN -Emme yirmi sene oldu heç gelmedi. Ben ... Biz boşuna bekliyoz zatı. Gelecek adam şimdiye kadar gelme mi di?

PEMBE -Gız, neden böle deyon? Mektuplarını sen de okudun.

KEZBAN- On beş senedir mektup filan da yok. Ona ne deyecen? Allah biliya ... "[362]

"PEMBE- Bubası gelinceye gadar heç kimseye vermeyecem onu. Paşanın oğlu gelse de.

ESMA - İşallah gelir Tomtom. Velâkin bunca yıl sona geleceğini pek aklım kesmez gari. Hem gelse de gızı neden everdin deye soracak değil ya ... Bu iş bize düşmez emme, netçen, gonşuluk hatır, gönül ... Kezban'ı gızım gibi severim. Bi ekek ilâzım ne olsa.

PEMBE - Ekek ... Sanki başımıza püskül dakdılar, bizi hoş duttular, de mi? İşte, meydanda. Az mı dayağını yidin Hasan'ın?

---

[361] Buttanrı,a.g.e.,s.1052.

[362] Sayın,a.g.e.,s.4.

ESMA -Neden böyle deyon Pembe Hala? Dayak, mayak. Her gadının başında bir ekek ilâzım, de mi? Benim rahmetli de ara sıra döverdi emme, nemi lâzım, hoşnuttum doğrusu. Döven goca sevmesini de bilen gocadır çok zaman ...''[363]

''PEMBE -Bi daha garşıma çıkmasınnar, söle!

MUHTAR - Bi de bişe soram sana. Bu Murat çavış bi tarafa. Ve, veme, kendi bileceğin iş. Emme senin Kezban otuzuna vardı zaar.

PEMBE - E, nolmuş vardıysa?

MUHTAR- Heç. Demem, gızı bi baş göz etmenin zamanı geldi gari! Çavıştan önce de birkaç gişi istedi gızı, gine vermedin. Neyetin ne?

PEMBE- Neyetim nolcak? Kendi gızımnan kendim evlenecek değilim ya! Her bi şeyin bi zamanı var.

MUHTAR -Benim dediğim de bu ya zati! Zamanı var elbette. Emme zamanı geçince, zamanı geçince nolcak?

PEMBE- Sen ne demeğe getiriyon, Emin efendi? Gızımı istemediğim, sevmediğim birine vermemi mi istiyon? Sen ne demek isteyon?''[364]

''KEZBAN- Hekez aley ediyo bennen. İhtiyar gız deyola. Gari onu heç bi kimse almaz deyola.

PEMBE- Halt etmiş onu deyen cenabetler.

KEZBAN-Hepsine bi bahane uydudun.

PEMBE- Oydu parmaknarımı gıran. Aç köpek gibi hırlayan, vuran, döven, sürüyen oydu. Hadi, bi daha de kismet deye.Bahane uyduruyormuşum. Annaşıldı, senin çılbırını dartmak ilazım. (İç odayı gösterir.) Bir bakem şuraya. Ağşam oldu. Sen içerde yatacan. Ben burda bekleyecem. Hadi, gir!''[365]

Pembe'nin Kezban'ı koruma arzusu, bir anne olarak yaşadığı korkularla şekillenir. Kocasının terk edişi, geçmişte yaşadığı travmalar ve köydeki dedikodular, Pembe'yi koruyucu ama aynı zamanda boğucu bir anne figürüne dönüştürür. Kızına aşırı derecede sahip çıkması, sonunda trajik bir sona yol açar. Pembe'nin yalnız kalmasının getirdiği en büyük zorluk, köyün erkeksizliğe tahammülsüzlüğüdür. Kadın,

[363] Sayın,a.g.e.,s.13.
[364] Sayın,a.g.e.,s.29.
[365] Sayın,a.g.e.,s.44.

erkeği yoksa eksik sayılır; kızının evlenmesi gerektiği sürekli dile getirilir. Çünkü babasız bir evde genç bir kızın tek başına yaşaması tehlikeli görülür. Bu durum, kadının birey olarak değil, bir erkekle tamamlanan bir varlık olarak algılandığını açıkça ortaya koyar.

Kezban, annesinin koruması ile köyün baskısı altında kalmış genç bir kızdır. Kendi hayatı üzerinde söz hakkı ister ancak özgürleşmeye çalışırken yanlış tercihler yapar. Annesine başkaldırması, sonunda hayatına mal olur. Kezban'ın içinde bulunduğu bu durum, genç kadının ne özgür bir birey olabileceğini ne de geleneksel korumacılıktan tam anlamıyla fayda görebileceğini gösterir. Bu düzen, kadınlara sağlıklı bir alan tanımayan toplumsal yapının çarpıcı örneğidir.

"DÖNDÜ- Kezban, gı! Bak, dinne hele. Bu anana bakasan, senin evleneceğin, bi yuva guracağın ne yo. Anan seni, evde galmış, ihtiyar bi gız edip goyacak. Yazık de mi gı? Bu gençlik, bu güzellik bi daha geri geli mi? Şimdi senin gaşın, gözün yeter. Boyun, posun, yeter. Şindiye isteyene varaydın, üüüü üç beş çocuğun oludu. Bi ekmeğin, aşın, bi gocan, bi evin, bi bilmen, her bişeyin oludu. Oludu ya.Hekez sene acıyo valla.

KEZBAN - Doğru söylüyon emme, napen? Hadi, söle. Şunu yap de.

DÖNDÜ- Hı ... Bak, dinne. Bu ananı bi yana go bi kere.

KEZBAN- Nasıl goyem?

DÖNDÜ- Anan, eyi hoş emme, o bu inattan geçmez gari. Neden mi? Bi kere daha önceden seni isteyen çok oldu. Hem de cıvan gibileri. Amıdın sapı dedi, üzümün çöpü dedi, vemedi. Şindi Murat çavuşa dünyada he demez. Bi kere o eski mesele var. Günahı, vebalı Anan ondan he demez.

KEZBAN - Gattiyen demez.

DÖNDÜ -E, demeyince? Demeyince napılır? Bu işin yolu?

KEZBAN -Yolu?

DÖNDÜ-Sene bundan sona Çavıştan eyi kısmet çıkmaz Kezban. Beni ablan gibi bilisen, bu senin son fırsatın. Bi gün yallahet. Al boççanı ne, yallah et.

KEZBAN - Eyi emme, şu Murat çavışı da pek gözüm dutmayo Döndü abla! Ya bi de, o gece, anamın dediği gibi oysa?

DÖNDÜ -Oymuş, o değilmiş, kapat gari! Vakit geçiyo gı, gençlik gidiyo.

KEZBAN- Bi de öteki, beriki deyo ki, buban yaşında adam deyo.

DÖNDÜ - Anaaa ... Elin nafı dükeni mi gı? El bu, ağzına geldiği gibi gonuşur. Seni bundan sona, esgere gitmemiş, yeni yetme deliganlılar isteyecek değil ya. Ben seni gadeşim gibi severim. Olsun, bitsin gari.

KEZBAN-Böğüne gadar bubamı bekleyeceğdik. Bundan sona?

DÖNDÜ-Ih, Buban. Bi otuz yıl da sen mi bekleyecen? Duydunuz işte! Bi bayan garı almış, keyf çatıyo buban dediğiniz adam. Ben olsam, gelse bile yüzüne bakman gari.''[366]

Bir Ateş Yumağı adlı oyunda, çevrenin baskısıyla Zeliha'nın evlilik yaşının geldiği ve evde kalma temasının vurgulandığı görülür. Ancak Zeliha, savaş ortamında memleketi kurtulmadan evlenmeyeceğini dile getirir. İçindeki ateş, Millî Mücadele ile doludur; onun önceliği evlilik değil, vatan savunmasıdır.

"FATMA - Anana söyleyim de, uygun birini bulup, baş göz etsin seni. Senin gibi bi kızın başında bi erkek olmalı.

ZELİHA- Memleket bu durumdayken, ben evlenmek isteyeceğim, öyle mi? Neler söylüyon sen, Fatma Abla?

HAFİZE - Lafın gelişi, canım! Sana uygun bi erkek mi kaldı ortalıkta, güzelim?

FATMA - Bu köyde yoksa öteki köylerde yok mu? Şu boya posa, şu gözlere, şu sırma saçlara bak! Mürdük gibi maaşallah! Bi duyulsa, dağlar ötesinden koşup gelirler, alimallah!

ZELİHA - Aman, Fatma Abla! Bu düşman sürüleri defolup gitmeden, evlenmem dedim ya!

FATMA - Evlenmeyip de, ne yapacan, güzel kızım? Kız dediğin, zamanı gelince evlenmeli. (Şakacı) Yoksa havhavlar kapar insanı.

HAFİZE - Düşman gitmeden, memleket kurtulmadan, deyip duruyon. Düşmanın peşine sen düşecek, memleketi sen kurtaracak değilsin ya!

ZELİHA - Neden olmasın? Öteki susar, beriki bi yana çekerse, kim yapar o işi?''[367]

Nur Baba Efsanesi adlı oyunda, Elvan genç ve güzel bir kızdır. Kasabada kendisiyle evlenmek isteyen pek çok talibi vardır ancak Elvan, toplumsal baskılara rağmen direnerek eğitimi için evlenmek istemediğini açıkça belirtir. Kendisine talip olan erkeklerin mal varlığı ile övünmesinden hoşlanmaz; aşk, evlilik ve özgürlük konularında net bir duruş sergiler. Hüsnü'nün evlenme teklifine ve Kevser'in

[366] Sayın,a.g.e.,s.66-67.
[367] Sayın,a.g.e.,s.14-15.

telkinlerine boyun eğmez. Elvan, geleneksel toplumsal beklentilere boyun eğmez; bireysel karar alır ve hakkını savunur. Oyunda Sanem ise gelenekle barışıktır. Görücü usulüyle tanıştığı nişanlısıyla, ailesinin izin vermemesi nedeniyle sık sık görüşemez. Toplumun beklentilerine uyum sağlar, aşkını gelenekle bağdaştırır. Elvan'ın evlenmek istememesini anlamakta zorlanır çünkü onun bakış açısı geleneklere tamamen bağlıdır.

"ELVAN- Niye anlamak istemiyorsun, Hüsnü? Benim gelecekle ilgili başka düşüncelerim var. Evlilik konusunda kimseye söz veremem.

HÜSNÜ- Ama seni çok seviyorum, Elvan! Deliler gibi.

ELVAN- Öf !.. Beni dinlemiyor, hala kendi türkünü söylüyorsun.

HÜSNÜ- El üstünde tutarım seni. Şuradan kalk, şuraya otur demem. Mutlu edeceğime söz veriyorum. Çok seviyorum seni, anlasana!

KEVSER- (Sağdan gelir) Ooo ... Kapılar yüze kapanınca, sokaklara taşmış cinler.

HÜSNÜ- (Sinirli) Keçinin sevmediği ot ... Neyse, ben gideyim ...

Ne olur, iyi düşün, Elvan! Bir daha, bir daha düşün!

KEVSER- Bu salak şimdi de yolunu mu kesmeğe başladı, Elvan kızım?

ELVAN- Dayımlara gidiyordum, karşıma çıkıverdi birden.

KEVSER- Peşinde dolaşıyor besbelli. Niye kestirip atmıyorsun,

ELVAN- Daha nasıl kestirip atayım, Kevser Ana? Evlenmeyi düşünmüyorum diyorum, o hâlâ…

KEVSER- (Sözünü keser) Sırnaşık insan, kene gibi yapıştığı yerden kopmaz, gülüm! Bu gibi kenelerden kurtulmanın yolu, hemen koparıp atmaktır. Gel, Rıza'ya olur de de, öteki zibidiler umutlarını kessin! Rıza varlıklı, aklı başında bir genç. Senin değerini yalnız o bilir.

ELVAN-Sen de beni anlamak istemiyorsun, Kevser Ana!

KEVSER- Anlıyorum, mor menekşem! Anlamaz olur muyum? Güzelsin, sevimlisin, alımlısın. Ama şans her zaman gülmez insanın yüzüne. Sen balık burcundansın, Rıza terazi. Bu ikisi çok iyi anlaşırlar. Yıldızına baktım, çiçekli bir bahçede, ikinizi elele gördüm. Eğer evlenirseniz ...

ELVAN- Hâlâ evlenirseniz demen, beni çok üzüyor, Kevser Ana!"[368]

Yazar, köy hayatını gerçekçi bir şekilde ele aldığı oyunlarında, eşi ölen ve dul kalan kadınların sosyal hayatta karşılaştıkları zorlukları da gözler önüne serer. *Köşe Kapmaca* adlı oyunda, Dürdane'nin kocası Osman hastalıktan dolayı ölünce, Dürdane evlenmesi konusunda çevresinden baskı görür. Yasını tutmaya çalışan Dürdane, herkes

[368]Sayın,a.g.e.,s.102-103.

tarafından elde edilmeye çalışılan bir nesne haline gelir. Ancak sonunda kendi kararıyla köyden ayrılmak ister ve bu isteğini Nuri'nin desteğiyle gerçekleştirir.

"HAFİZE- Bi kadın genç yaşında dul galınca, evlenmeli derim ben.

DÜRDANE- Aman Hafize Abla, başka naf mı yok allesen? İçim cız ediyo valla.

HAFİZE- Kız, bu nafın sennen bi tutarı yok ya. Dilimin ucuna geldi de, sordum.

DÜRDANE- Ölüm nafı, dul nafı açıldı mı, şuramda bi şeyler oluyo.

HAFİZE- Herşeyde elbet bi güzel düşünmek ilâzım. İsteyen adam iyi bişeyse ... De mi ya? İnsan güzel olunca, havhavlar yir sona. (Güler)

DÜRDANE- Hadi, biraz daha döğelim de, ben bi koşu bakıp geleyim. "Uzağa gitme, hemen gel" diyo. (Titrek bir sesle) "Sana doyamadım" diyo ... Umutsuz, bitkin, gözleri yaşlı. (Gözlerini kurular, bir süre tek başına döğer)

HAFİZE- (Aynı havada) Hele isteyen akıllıysa, işi mişi yerindeyse ... Hele bi de paralıysa. Çok bi paralıysa? Hani, nafın gelişi ya, bi de kucak kucak parası varsa?... Ünü dünyayı tutmuşsa ?..."[369]

Dürdane, kendi iradesiyle babası Omar'ın ısrarlarına rağmen evlenmek istemediğini dile getirir ve sonunda kendi kararını hayata geçirerek köyden ayrılır. Köyde dul kalan bir kadının tekrar evlenmesi gerektiği fikri, hem kadınlar hem de erkekler tarafından sürekli dile getirilir. "*Yas bitmeden evlen, yoksa dedikodulardan kendini koruyamazsın"* denir. Bu yaklaşımla, kadının kendi başına var olamayacağını ve ancak bir erkeğin himayesinde anlam kazanacağını öne süren toplumsal düşünce eleştirilir. Oyunda özellikle Hafize ve Iraz arasındaki karşıtlık, kadınların birbirlerini hem nasıl ezip hem de koruyabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

"OMAR-Toprakla uğraşmak zor iş kızım. Senin harcın değil. Dedim sana. Bundan iyi kısmet çıkmaz.

DÜRDANE- Buba, sen böyle deyince, umudum temelli kırılıyo valla. Evlenmek istediğim yok benim.

OMAR- Öyle deme kızım. Benim yaşım geçti, gocadım. Sana bi hayrım olmaz gari. Hacı Efendi'nin gönlü akmışken, gel, tepme şu kısmeti. Ne sen, ne ben, gün görmedik ikimiz de. Bu olursa, ikimizin de yüzü gülecek. Seviyo bizi, az mı bu?

DÜRDANE- Olmaz dedim buba!

OMAR- Bu işlere senin aklın ekmiyo kızım. Dünya çok bozuldu. Gel, sözümü dinle de, he de yavrum.

[369] Sayın,a.g.e.,s.38-39.

DÜRDANE- Onun adı geçince, tüylerim diken diken oluyo buba. Yüzünden bilem korkuyom. Ben ne edem onun parasını, malını, bilmem neyini? Fakirliğe alıştım ben. Evleneceğsem eğer ... Bak, bunu derken bile içim titriyo, inan.

OMAR- Para deyip geçme kızım. Hastalığında bile anana doğru dürüst baktıramadım, sen de biliyon. Fakirliğin ne olduğunu benim kadar kimse bilmez. Bu yaşta el kapısına da gidemem. Olur desen de, ben de ömrümün bundan sonasını rahat geçirsem, olma mı? Hadi kızım, tepme şu kısmeti. Beni düşün, kendini düşün. Tepme.

DÜRDANE-Neden sıkıştırıyon buba? Olmayacak duaya neden amin diyon?

OMAR- Gönlün kimde? Onu söyle heç olmazsa.

DÜRDANE- Ne olursun, yapma buba! Bubamsın, emeğin var üstümde. Kapatalım bu nafı, biribirimizi üzmeyelim.

OMAR- (Kalkar. Titrek bir sesle) Cuvare parasını bilem zor buluyom ben. Senin heç bişeyden haberin yok.

DÜRDANE- (Yüzüne bakmadan) Elimden gelse, neler yapardım sana.

OMAR-Gaveye gitsem, merhaba diyen yok. Sözümü dinleyen, halimi soran yok. Neden? Adamın kıymeti, cebindekinnen ölçülüyo kızım. Her işin başı para. Dünyada yapayalnız, tutarsız kaldık. Bi umudum bu Hacı Efendi'de. Sözünde durur o. İkimize de iyi bakar.

DÜRDANE- Olmaz buba! Ne olursun, deme bi daha. (Sami nin geldiğini görmüştür. Acele ile) Üzme kendini buba! Acıkınca gel. Yimeğe bekletme beni. (Sağdan çıkar)

OMAR- (Kendi kendine) Gördün mü? Sen de dinlemiyon beni. Heç kimse ...''[370]

''DÜRDANE- (Oturur, gözlerini kurular)

IRAZ- (Yanına oturur) Yo, ağlamak yok. (Eliyle yanaklarını siler) Ölen öldü, giden gitti kızım. Seni böyle ortada bırakacak değiliz ya. Ben seni, aha, şu kadarcıktan beri canım, ciğerim gibi severim. Rahmetli ananla, Allah var yokarda, yidiğimiz aynı gitmezdi. De gidi de. Her vakit derim, "Bu köyde derim. Onun dili, onun güzelliği, onun işi ...

DÜRDANE- Baksana, genç yaşımda ocağım yıkıldı Nene! Ciğerim nasıl yanıyo, kimse bilmez.

IRAZ- Ben bilirim kızım, ben bilirim.

DÜRDANE- Bubam kendine mi baksın, bana mı?

[370] Sayın,a.g.e.,s.110-111.

IRAZ- Üzülme dedim ya kız. Ben üzülme dedim mi, onun bi sebabı vardır. Benim nafıma inanma mın sen?

DÜRDANE- Nasıl inanmam?

IRAZ- Sevme min?

DÜRDANE- Sevme min heç?

IRAZ- Bi şey desem, sözümü tutma mın?

DÜRDANE- Hiç tutma mın Iraz Nene? Dost böyle günde belli olur.

IRAZ- Bak, ne güzel söyledin, benim dili ballı gızım ... Şimdi aç kulağını da, iyi dinle. Ölennen ölünmez. Rahmetli Osmanın kaderi bu. Kimisi gelir bu dünyaya, kimisi gider. O kurtulamadı, gitti.Emme adam evlâdıydı o. Öldü gitti de, yüz sürmedi Hacı düzenbazına. Zati gitseydi, bugüne kadar bilem yaşamazdı ya.

DÜRDANE- Çok çekti, çok.

(...)

IRAZ- Senin yaşında bi kadın çok beklemez. Senin bi şeyden haberin yok kızım. Dünyayı gel de, benden sor sen. Tavuğuna kış dersin, herkes başka yöne çeker. Durup dururken kulp takarlar insana. Takarlar kara gözlü kızım, takarlar. Bu milletin yiyeceği ekmeği olmasın emme, ille de bi dedigodusu bulunsun.

DÜRDANE- Sen öyle deyince, yüreğim daha bi cız ediyo Iraz Nene!

IRAZ- Kız, seni ortada bırakan kim? Bugünden sona kızımsın benim. Korkma, ardında ben varım, dağ gibi…

(...)

IRAZ-Hah! Gari nafın uzadılacak yanı kalmadı. Seni benim Veli'ye alacam Dürdane! Gelinim, kızım olacağsın.''[371]

İsyan adlı oyunda, Ayşe'nin eşi ölünce Kanni, Ayşe'nin dul olmasını fırsat olarak görerek onu rahatsız etmeye başlar. Ayşe, tek başına yaşadığı için kimseden çekinmez ve istediği gibi davranır. Korkuyla dolu olan Ayşe, Kanni'nin baskısından bunalmış bir kadındır. Başta kaçmayı düşünse de toplumun baskısından kaçamayacağını fark eder. Bu durum, kadının toplum içinde nereye giderse gitsin yalnız kalacağını gösterir. Oyunda, Elif ve Ayşe arasındaki dayanışma önemli bir yer tutar. Ayşe, geleneksel yapının içinde sıkışmış, korku içinde yaşayan bir kadın olmasına rağmen, sonunda bu düzene başkaldırarak güçlü bir duruş sergiler.

Hidayet Sayın, *Uzak Dünyalar* adlı oyunda, kadının çevre tarafından olumsuz değerlendirilmesini ve ahlaksız değerleri temsil eden kadın figürünü Belma karakteriyle

[371] Sayın,a.g.e.,s.50-52.

gözler önüne serer. Belma yaptıklarından dolayı çevresi ve ailesi tarafından yadırganan, ahlaksız kadın rolünü üstlenen bir karakterdir. Evli olmasına rağmen başka ilişkileri olan ve eski nişanlısıyla görüşmeye devam eden Belma, kocasına doğruları söylemeyerek kandırır. Belma'nın Zehra'yı şehre gitmeye yönlendirmesi, Semra'yı Zafer ile evlenmeye ikna etmeye çalışması ve Salih ile olan gizli ilişkisi, aile düzenini sarsar. Toplum içinde ahlaksız kadın rolünü üstlenen Belma, kadının kendi çıkarları için başka kadınları manipüle edebileceğini de temsil eder.

"BELMA - (Sözünü keserek) Çocuk! Koca çocuk! Seni neden korkutayım? Ama sen de kafandaki bazı saplantıları çıkar at.

ZAFER - Atamam. Elimde bu kadar güçlü deliller varken, istesem de, yapamam bunu.

BELMA - Güçlü deliller ... Ben filancayla tozmuşum, baban falancaya kazık atmış. deliller dediğin bunlar mı?

ZAFER - Dedim size, bunları tartışmak istediğim yok benim.

BELMA - Babanla evlenmeden önce nişanlıydık Hikmet'le. Ayrıldık, bitti.

ZAFER - Bitti mi?

BELMA - Ne demek istediğini sormayacağım sana.

ZAFER-Onun sadece gençliği vardı. Oysa babamın parasını ele geçirince, ötekinin gençliği de elde bir sayılırdı. Yalan mı? Belki de danışıklı döğüştü bu. Olamaz mı?

BELMA - Hıh! Hep böyledir işte. İnsan biraz neşeli biraz ... ne bileyim ben, benim gibi böyle hayatı sevince, hemen bir kulp takıyorlar nedense.

ZAFER - Ben her şeyi öğrendim."[372]

Hidayet Sayın, köy hayatını merkeze aldığı oyunlarında kadının sosyal hayattaki yerini gerçekçi ve çok yönlü bir şekilde ele alır. Kadın karakterleri, toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel değerler ve ataerkil yapının gölgesinde yaşam mücadelesi verirken aynı zamanda direnen, değişime açık bireyler olarak da karşımıza çıkar. Yazarın oyunlarında kadınlar; namus, töre, evlilik, dul kalma, evde kalma ve toplumsal dedikodu gibi baskı unsurlarıyla çevrelenmiştir. Dicle, ailesi ve toplum tarafından namus adına yok edilmek istenirken; Zeliha, erkek egemenliğine karşı çıkarak özgürlük ve vatan savunması için mücadele eder. Melike ve Kezban, evlilik baskısı altında kararlar almak zorunda kalır. Kadının yalnızca aile içinde değil, savaş ve üretim gibi alanlarda da önemli bir rolü olduğunu gösteren yazar, bu karakterler aracılığıyla kadının

[372] Sayın,a.g.e.,s.155-156.

görünmez emeğini ve cesaretini sahneye taşır. *İsyan* ve *Pembe Kadın* gibi oyunlarda kadınların kendi namuslarını korumak adına yaşadıkları çatışma ve toplumun onları bir erkekle tanımlayan bakış açısı sorgulanır. Yazar, ayrıca kadının sadece erkek düzeniyle değil, diğer kadınların yargılayıcı tutumlarıyla da mücadele ettiğini vurgular. Hidayet Sayın, toplumun dışında bırakılmak istenen kadını yalnızca acı çeken bir varlık olarak değil, değişimi başlatan, mücadelede eden ve direnç gösteren bir özne olarak yansıtarak kadın sorunlarını güçlü bir sahne diliyle ele alır.

4.3.Ağalık Düzeni

Anadolu'nun köylerinde ve kırsal bölgelerinde, güç sahibi olan ve "ağa" olarak adlandırılan kişilerin kurduğu bir düzen bulunmaktadır. Bu sistemde, köy halkı üzerinde baskı kurarak, istedikleri her şeyi yaptırabilirler. Kendi çıkarları doğrultusunda halkı kullanır ve onlara çeşitli baskılar uygularlar. Ağalık düzeni, toprak mülkiyetine dayalı bir yapıdır. Büyük topraklara sahip olan kişiler "ağa" olarak adlandırılırken, köylüler genellikle ağaların ve beylerin topraklarında çalışarak geçimlerini sağlarlar. Bu düzende, ağalar sadece ekonomik değil sosyal ve siyasi anlamda da büyük bir güce sahiptirler. Köylülerin kime oy vereceği, kızların kiminle evleneceği gibi birçok konuda söz sahibi olurlar. Köy halkı üzerinde baskı kurarak özgürlüklerini kısıtlarlar.

Ekonomik problemler ve anlaşmazlıkların temel sebebi ağalık düzenidir. Güçlü olanların zayıf olanları ezmesi ve bu iki sınıf arasındaki mücadele, ağalık düzeninin ayrılmaz bir parçasıdır. Ağalar, halkın çıkarlarını değil sadece kendi maddi kazançlarını düşünürler. Bu düzende, güçlüler ve zenginler baskın bir konumdayken, fakir ve güçsüzler ezilen tarafta yer alır. Ağalar ile köylüyü bir araya getiren en önemli meseleler genellikle toprak ve su sorunlarıdır.[373]

Hidayet Sayın, *Pembe Kadın, Son Fırsat* ve *Yaşamak İstiyorum* adlı oyunlarında ağalık düzeni temasını ele alır. Hidayet Sayın, *Pembe Kadın* adlı oyununda ağalık düzenini tüm gerçekliğiyle gözler önüne serer. Kocabey, gücünü kullanarak köylüleri istediği gibi yönlendirir, köylüyü topraklarında çalıştırarak korku ve baskı uygular. Özellikle oyunda, Pembe'nin tek başına Kocabey'e ve bu düzene karşı gelerek direnmesi ön plandadır. Pembe, Kocabey'in kâhyası Murat Çavuş'a karşı da mücadele eder. Kızı Zeliha'yı zorla almak isterler ancak Pembe, tüm gücüyle hem kızını hem de kendisini korumaya çalışır. Kocabey, köyde mutlak otorite konumundadır. Sahip olduğu

[373] Kaplan,a.g.e.,s.138-155.

topraklar ve su kaynaklarını kontrol ederek halk üzerinde ekonomik ve sosyal baskı kurar. Murat ile birlikte güçlerini kullanarak Pembe'yi ve Kezban'ı baskı altına alırlar. Kocabey, Pembe'yi tehdit eder ve kızını zorla alabileceğini söyler. Bu durum Pembe'yi ve köylüleri çaresiz bırakır. Başlangıçta köy halkı ağaya karşı tepkisiz kalır ancak Murat Çavuş'un Kezban'ı zorla kaçırmak istemesiyle, Pembe'nin muhtara sitem etmesi köylüleri harekete geçirir ve baskıya karşı bir direniş başlar.

"KOCABEY-Eh, vemesin bakalım. Elindeyse vemesin.

MURAT- (Kızgın) Aksi gadın!

ESMA -Gocası gelmeyince kimseye vermeyeğmiş gızını.

KOCABEY- Onun da, gocasını da ... Kafam gızasa, garılığına bakman, ayırıverin bacaklarını, ha!

ESMA- (Murat çavuşa bakarak) Bi de o eski mesele.

MURAT-Bu garı emme de dediğin dedik be! (Kocabey'e) Kaç kere söledim ağam! Ben yoğdum, o üç kişinin içinde. Töbe, ben yoğdum, valla!

KOCABEY-Tasalanma sen Murat Çavış! O kendi getirecek elinnen gızı. Bak görecen sen de. Elinnen getirip, gızı sana. Yalnız uzatmaz aklı vasa.

(...)

PEMBE -Gidin başka kapıya. Varmayın benim üstüme. Allah Allah!

KOCABEY- İnadlaşma Pembe Gadın! Bak, dinne! Nasıl düğün istesen, öle. Para, pul, eşya, meşya, hepsi tamam! Sen de gel, otur benim hizmatçılarım arasında. Onnarın başında bulun! Yi, iç, bak keyfine. Garışma heç işe ne.

PEMBE- Benim garnım bi dilim guru ekmeğnen doyar Gocabey! Ben senin köpeğin değilim gırıntı toplayacak.

KOCABEY- Öleyse bu evi bi hale yola goyalım. Her bi mesarifi benden.

MURAT- Sen nasıl istesen.

PEMBE -İstemem heç bişe, istemem. Annamıyon mu, sana verilecek gızım yok benim.

KOCABEY- (Küçümseyerek) E ... Pembe Gadın! Kime dutkun bu seninki?

PEMBE- Gocabey, benim namısıma dokanacak naf edersen, garışmam ötesine. Heç bi kimseye dutkun değil kızım. Ne buna verecem onu, ne de heç kimseye.

KOCABEY- Neden? Bu inat neden? Hayırsız bi gocaya inat, bu gızın başını neden yakıyon? Neyine güveniyon sen bu halinnen? İhtiyar bi gadınsın. Yarın şıp deye ölsen ... Hani Allah geçinden vesin emme, deyelim ki ölsen ... Ha? Bu gız, bu gencecik gız, kimlerin elinde galacak? Kim sahap çıkacak bu kıza? Ziyan zebil

olcak gız be! Buralarını neden düşünmüyon Pembe Gadın? Hani, senin anan buban nerde? Ya ?.. Her bi şeyi hesaplamak ilâzım ...

PEMBE - Kocabey! Yoma çeneni, olmaz dedim.

KOCABEY - (Kızar.) Sen beni tanıyon mu, de bakım?

PEMBE- Tanımam mı seni? Beysin, Gocabeysin. Gıyamet gadar malın, mülkün var. Paran, pulun var. Ben tanımam mı se-

KOCABEY · E, ne haltetmeğe baş galdırıp duruyon garşımda?''[374]

"PEMBE : (Yalnızdır, hırsla havanda bir şey dövmekte ve kendi kendine mırıldanmaktadır.) Pembe garı kim oluyomuş canım? Alt tarafı bi garı parçası ... Saçı uçun, aklı kısa, hem de ihtiyar, Üf desen, gidecek ... Hıh !... Ülen, siz ekek oldunuz da, Gocabey oldunuz da, çavış oldunuz da ne ...yidiniz (ne haltettiniz)? Hani, nerenizden belli ekekliğiniz? Ekek .. O ... Topunun da boynu altında galsın işallah. Garı dediniz mi, yokadan bakasınız, kendinizi matah bi şey sanırsınız. Tüh!... Ekek ... (Kezban'ı arar içeriye seslenir.) Gız, napıyon orda?''[375]

"PEMBE- (İçeriden) Biliyom, böle yapıyom deye, bene gızıyon. Emme gabihet bende değil. Gabihet o cavır bubanda. Aklına gelimidi bu sütsüzlüğü yapacağı? Gaşı gaşıya gelelim bi hele ...(Kapıda görünür.) Bubana yalvaracak değiliz. Onu, o kapatmasının gözü önünde yerin dibine geçirecez. Evlenmişmiş. Beni böyle otuz yıl ortada goduktan sona ... (Kezban'ın uyuduğunu farkederek) Gız, Kezban ... (Gelir, Kezban'ın başı ucuna oturur) Yoğsa ben senin yüzünü güldüme midim yavrım? Şöle, ananın bubanın önünde, bi akıllı uslu oğlana vemek isteme midim seni? Emme ters gitti işler. Buban adam çıkmadı gızım. Benim elimden ne geli gari? Şindi de bi gılıksız azgın düştü ardımıza. Seni benden kopamak isteyo. Ben sensiz nederim gari? Sakın tasalanma Kezbanım! Ben seni o ayıya yidimen ... Hem valla, hem billa, yidimen. İşte, bi de yemin ... Şu işi bitirelim, ben senin gine çarene bakacan gızım! Gine güldürcen ben yüzünü ...''[376]

"MEMET - Belki işten çıkamaz canım. Bi şey delese, gözünü yeden galdıma! Pohpohlanmaktan hoşleşir, biliyon. "Ağamsın, paşamsın, efendimsin" dersin, olur biter.

[374] Sayın,a.g.e.,s.21-26.
[375] Sayın,a.g.e.,s.40.
[376] Sayın,a.g.e.,s.72.

KADİR- İşallah emme, dünyada bağışlamaz. O bağışlayacak olsa, Murat Çavış bağışlatmaz. Bi sürü sövdü saydı demin.

MEMET - Gaşılık vermeyeyidin."[377]

"MEMET- Bi de ağayı örnek mi gösteriyon bize? Napmış milletin iliğini somaktan başka? Yaz bi gış, çalış, çalış, çalış! Sona, elim hamır, garnım aç.

MURAT- Nankörler !... Emme şu gadarını söleyim! Ağaynan dagışanın hali duman bu köyde.

KADİR- Yapsın bakalım ne yapacağsa. Golay mı o?

MEMET-Yıllardır onun yüzünden kendi işimizi bilemedik. Her yakamız bıtrak içinde, ganyaşı içinde galdı. Onun korkusuna sesimizi çıkarmadık. Emme şindi hekez ağız birlik oldu. Gocabeyi kimse tınmayacak.

MURAT- (Çok kızar.) Neyinize güveniyorsunuz len siz?

MEMET - Biz mi? Gençliğimize güveniyoz. Kendimize, birbirimize güveniyoz, annadın mı?

MURAT - Siz bu kafada gidersiniz, çok zaparta yisiniz daha. Her yerden govulursunuz. Dara geldi mi… Ben bilmem mi sizi? Gış altı ay yan gelir, yatasınız. Gavelerde bacak sallasınız. Sona da ganım doymuyo, talam, takkam yok deye ağlasınız.

MEMET- Hani, iş nerde? Çalışmamız gadar para nerde? Gocabey'in fendi bu. Hekeze ölmeyecek gadar iş. Sonunda kimse dikleşmesin deye."[378]

Oyunda Kocabey geniş topraklara sahiptir ve köylüler büyük zorluklarla geçimlerini sağlar. Ağalar, toprak ve su gibi temel kaynaklara sahip olduğundan köylüler bu düzenin içinde ezilir. Köy halkı ağadan korkar ve onun baskısı karşısında boyun eğer. Yazar, ağalık düzenine getirdiği eleştiriyle köyde gücü elinde bulunduran Kocabey'in ve kâhyası Murat'ın karşısına yalnız bir kadın olan Pembe'yi çıkarır. Pembe'nin Kocabey'e karşı duruşu, köy halkı ve ağa arasındaki çatışmanın başlamasına neden olur. Özellikle Kocabey, köyde okul yapılmasına bile karşı çıkar çünkü halkın uyanmasını istemez ve kendisine körü körüne bağlı kalmalarını ister.

Son Fırsat adlı oyunda, Hurşit, Kezban ile evlenmek istediği için Süleyman'ı baltayla öldürür ve bu olaydan sonra "Baltalı" olarak anılmaya başlar. Yirmi yıl hapishanede kaldıktan sonra köye döner ve hapishanedeki ağalık düzenini sürdürmek

[377] Sayın,a.g.e.,s.31.
[378] Sayın,a.g.e.,s.76-77.

ister. Aynı zamanda geçmişte kendisine yardım etmeyen köylülerden intikam almak için plan yapar. Başlangıçta köylülerin iyi niyetini suiistimal ederek kendi çıkarları doğrultusunda hareket eder. Köylülerden Ali'yi yanına alarak ona ağalık düzenini anlatır ve bu sistemi öğretir. Ayrıca köylülerden Yusuf'a mahkemede yalancı şahitlik yapmadığı için baskı uygulayarak istediğini yaptırmaya çalışır.

"YUSUF- Mahkemede söylediklerimi beğenmemişti, serseri!

EMİN- Her şey ortadayken, senin söylediklerinin nesini beğenmedi?

YUSUF- Önce Süleyman'ın saldırdığını, onu kendi canını kurtarmak için öldürdüğünü söylememi istemişti.

OSMAN- Hah, kim yutar bunu? Bal gibi pusu kurmuş çalıların arkasında.

NİYAZİ- Hem olay birden olduysa, elinde baltayla orada ne aradığını sormazlar mı adama?

YUSUF- Sormasına sordular da, ona bakarsan, çaldığı minarenin kılıfı hazır ağaç budamaktan geliyormuş güya.

NİYAZİ-- Hah! O saatta mı? Duy da inanma!

YUSUF- Eğer Süleyman'ı, kendisini korumak için öldürmek zorunda kaldığını söylesem, cezası yarı yarıya düşecekmiş, söylediğine göre. Yukarda Allah var, neden yalan söyleyeyim? Süleyman yanına gelir gelmez, yerinden hışımla fırlayıp, baltayı başına indirdiğini gördüm. Ardından bi daha, bi daha ... Benim gördüğümü anlayınca, "Yusuf! Gördün ya, nasıl saldırdı bana" dedi utanmadan. Ben mahkemede doğruyu söyleyince, yan yan bakıp, "görürsün sen" der gibi, başını salladı.

OSMAN- Hem kel, hem fodul derler böylesine

NİYAZİ- Çoktan unutmuştur bunu bence.

YUSUF- Bakalım, göreceğiz. (Cebinden para çıkararak, boşalan çay bardağının tabağına bırakır. Niyazi ye uzatır.)

NİYAZİ- (Bardağı alır) O da yaşlanmıştır hepimiz gibi. Geçmişin kavgasını yapacak ne yüzü kalmıştır, ne de niyeti. (Karıdan çıkar)"[379]

"OSMAN- (Oturur) Tıpkı öyle, Emin Dayı! Bu onarım işini ilk ortaya atan, herkesi ayaklandıran benim. Ayıptır söylemesi, evine ilk yemek götüren de. Dün sabah işe başladığı halde, o kuru bi teşekkür etti, o kadar. Neymiş, beli ağrıyormuş. Kalbi rahatsızmış. Falan filan ... Numara.

[379] Buttanrı,a.g.e.,s.1027-1028.

NİYAZİ- Ne derseniz deyin, bu adam iyiliği hak etmiyo bence.

OSMAN- Bundan sonra ben o işte yokum, arkadaş ! Enayi dedirtmem kendime.

EMİN- Ne yani, kendini köyün ağası mı sanıyo, budala?

NİYAZİ-Bana sorarsanız, İlk günden ona kucak açmak hataydı. Kader kurbanı deyip, huyunu suyunu bilmeden yardım etmek şımarttı onu. (Çıkar)

(...)

HURŞİT- İnanın, pek çok şeyi unuttuğum gibi, çalışmayı bile unuttum kodeste. Bi bakıma öyle alıştırdılar desem yeri.

EMİN- Öyle mi alıştırdılar? Nasıl yani?

HURŞİT- Anlatayım. Bakın, şöyle!

NIYAZİ- (Gelir. Çay bardağını isteksizce Hurşit ' e verir)

HURŞİT- (Çayı alır) Sağ ol! .. Ne diyordum? Ha, tamam! Cezaevine girişimin ilk günlerinde, bazı kişiler bana posta koymağa kalkınca, kendi kendime dedim ki, "Oğlum, Hurşit! Burada kalacağın uzun yıllar boyunca, itilip kakılmak, çanak yalamak istemiyosan, şimdi göstermelisin dişini. Ve de yumruğunu" ... Gözümü karartıp, bi giriştim ki, sormayın. Koğuşun dayısı sayılan kişi, şeytan çarpmışa döndü birkaç dakikada. Ağzı, burnu kan içinde, orası, burası kırık, çürük ... yığıldı kaldı önümde. O kaşınınca, ben ağaçtan armut toplayacak değildim ya! (Güler) Ondan sonra süt dökmüş kediye döndü hepsi. O gün, bu gün koğuşun kralı bendim.

EMİN- O orda kaldı, Hurşit! Buranın düzeni başka. Burada kaba güç değil, karşılıklı sevgi, saygı geçerlidir.

(...)

EMİN-(Kızar) Hurşit, ne demek aşk olsun? suçu işleyen de sensin, cezayı çeken de. İçerde çile çektinse, hak ettiğin için çektin. Sana yapılanlar yardımlaşma, dayanışma değil de, ne?

HURŞİT- Peki, bu yardımlaşma mahkememde neden akla gelmedi, Emin Dayı? Neden kimse bana arka çıkmadı o zaman? Hemen herkesin mahkemede benim en ağır cezaya çarptırılmama için konuşmasına ne demeli? Bütün suç bende miydi? Ben durup dururken mi işledim o suçu? Neden kimse beni anlamağa çalışmadı?

EMİN- Bu mahkemenin bileceği iş. Karar öyle çıktıysa, doğrusu odur. Ayrıca bunca yıl sonra, eski defterleri karıştırırsam, zararlı çıkacağını söylemiştim sana.

HURŞİT- Bi defterde, alacak, verecek hesabı varsa, o hesabın eninde sonunda kapanması gerekmez mi, Emin Dayı? Herkes bilmeli ki benim kimseye borcum yok, tesrine alacağım var.

EMİN- Haydaaa! Ne dediğini kulağın duyuyo mu senin? Ne demek alacağım var?

Cezaevinde kurduğun derebeyi düzeni burada da sürdürmeyi mi düşünüyon yoksa? Aklını başına topla, Hurşit! Buna izin vermem. İyi sok kafana. Anladın mı beni?

(...)

ZÜHRE- Sersemler !.. Korkaklar !.. Adı Baltalı'ya çıktı diye, iyi geçinmeğe bakıyo hepsi. Toprak altında çürüyen civanımı unuttular bile ... Ülen, ateş olsa, cirmi kadar yer yakar o be! Ciğeriniz benimki kadar yanmasa bile, neden içiniz azıcık titremiyo, a unutkan tavşanlar?

(...)

YUSUF- (Soldan gelir. Hurşit' i görünce, ürkek, tedirgin, duraklar)

HURŞİT- Ne o, korktun mu?

YUSUF- Neden korkacakmışım?

HURŞİT- Belki elimdeki çakıdandır. (Çakıyı kapatır, cebine koyar) İşte, oldu. Söyle bakalım Yusuf, neden kaçıp duruyon benden?

YUSUF- Kaçtığımı kim söyledi?

HURŞİT- Beni görünce yolunu değiştiriyon da.

(...)

HURŞİT- Öğrendiğime göre, yirmi yılda işini epeyce büyütmüşsün. İki tarla, bi zeytinlik, motor, inek falan almışsın. Benim bahçemi de içine katınca, iyice palazlanmışsın.

YUSUF- Ailecek gece, gündüz çalışıyoruz. Olmasın m?

HURŞİT- Olsun, gözüm yok. Olsun da, hak, hukuk içinde olsun.

YUSUF- Açık konuşsana sen."[380]

"HURŞİT- Bak Aliciğim, bu öğüdüm kulağına küpe olsun. Sesini yükseltene sen de sesini yükselteceksin ki sindiğini sanıp büsbütün tepene binmesinler. Haksız olduğunu bilsen bile yaygara basacaksın ki karşındaki senin kolay lokma olmadığını bilsin.

ALİ-Senden öğreneceğim çok şey var Hurşit abi!

HURŞİT-Oho, yüzde bin beş yüz. Koğuşta bir dediğimi iki etmezlerdi.

ALİ- Hiç karşı çıkan olmaz mıydı Hurşit abi.

HURŞİT- Önceleri bazıları efelenmek istedilerse de sonunda kuzu gibi oldu hepsi. Kimini bilek gücümle yola getirdim, kimini kafamla. Bazen de iti ite kırdırdım.

ALİ-Burda da düşmanların var.

[380] Buttanrı,a.g.e.,s.1033-1035.

HURŞİT- Biliyom. Ama hepsi de yakında yola gelecek, göreceksin. Ben palazlandıkça onlar sinecekler. Bu köyde yıkıldım, bu köyde ayaklanacağım. Hem yakında hepsinin süngüsü düşecek.

ALİ- Muhtarın ağzını iyi kapattın doğrusu.

HURŞİT- Muhtarsa muhtarlığını bilsin. Ne öyle kılçık atmalar, tepeden bakmalar?.. Ona gösterdiğim saygının karşılığı bu mu olmalı?

ALİ- Ben de kızıyom emin Dayı'ya. Bekçiliğe uygun görmedi beni.

HURŞİT- Bekçiliği ne yapacaksın, be koçum? Ordan alacağın üç kuruş aylıkla, hem pestilin çıkar, hem tavşan kuyruğu gibi güdük kalırsın. Gel de birlikte çalışalım seninle.

ALİ- Ne yaparız birlikte?

HURŞİT- Neler yapmayız ki? Kafayı çalıştırana iş çok. Bak, ben geldiğim gibi miyim? Az çok param var. İstediğimi yiyip içebiliyom. Kafayı çekebiliyom. Hele köyde orta parmak olayım, ondan sonra gör sen beni.

ALİ- Sen çok akıllısın, Hurşit abi!

HURŞİT- Yanlı akıllı değil, yürekliyim de. Dedim ya, delikte çok şey öğrendim. Şimdi hasat zamanı.

ALİ- Anlamadım? Ne zamanı?

HURŞİT- Ekini toplama zamanı anlayacağın. Çok değil, iki yıl sonra, Baltalı yerine Hurşit Bey demezlerse namussuzum. Onun için önce cebimi doldurmağa bakacağım, sonra kalbimi

ALİ- Kalbini mi? Nasıl yani?

HURŞİT- Dinle koçum! Cebin boşsa, kalbin de sinek avlar. Kartopu yuvarladı mı sen hiç? Hani kartopu yuvarladıkça büyür ya, bu da öyle. Hedefe varmak için önce yolunu doğru seçeceksin, sonra da o yolda yalpalamadan yürüyeceksin. Anladın mı beni?

ALİ- (Anlamaz) Anladım.

HURŞİT- Güzel! Kâğıtlı şeker sever misin, koçum?

ALİ- Bayılırım. Neden?

HURŞİT- İçinden çıkan manileri atma, bana ver, olur mu?

ALİ- Olur. Sana bi şey sorsam, kızar mısın, Hurşit abi?

HURŞİT- Sor koçum! Neden kızayım?

ALİ- Yoluna yirmi yıl yattığın Kezban 'ı çok mu severdin?

HURŞİT- Deliler gibi. O kadar sevilmese, o halt yenir mi hiç?

ALİ- Unutmuşsundur.

HURŞİT- Tersine, hep onunlaydım kodeste. Başımı yastığa kor komaz yanımdaydı. Hâlâ öyle. Beni buraya onu ateşi çekti biraz da.

ALİ- Ama o evli. Boyunca kızı var.

HURŞİT- Olunca ne olmuş? Bakarsın, dul kalıverir ansızın.

(...)

HURŞİT- (Güler) O kadar bil işte! Yüreğimin baş köşesine oturttum onu ... Bu Konuştuklarımız ikimizin arasında kalacak. Tamam mı?''[381]

Hurşit, cezaevinde "koğuş ağası" olduğu için köy halkına hükmetmeye çalışır. Köye döndüğünde de bu düzeni kurmaya başlar; insanlara emir verir, tehdit eder ve şiddet uygular. Köylülerin geçmişte kendisine yardım etmemesini ihanet olarak görerek intikam almak ister. Osman'ın köpeğini öldürmesi, Yusuf'un evini yakması, halktan zorla para almaya çalışması ve köylülere baskı kurması bu çabanın göstergesidir. Ali'ye de iki yıl içinde herkesin kendisine "bey" diyeceğini söyleyerek ağalık iddiasını açıkça ortaya koyar. Muhtar Emin, Hurşit'in kurmak istediği düzenin bu köyde geçekleşemeyeceğini belirterek onu uyarır. Sonunda Hurşit, yaptıkları ve Kezban'ı rahatsız etmesi nedeniyle Kezban'ın eşi Nazmi tarafından öldürülür. Hurşit'in ölümüyle birlikte ağalık düzeni sona erer ve korkuya dayalı baskı ortadan kalkar. Muhtar Emin'in "Keşke beni dinleseydin" sözleri, bu ölümü önlemek istediğini ancak ağalığın gücüne ve otoritesine engel olamadığını gösterir.

"OSMAN- Söylesene, dün gece yarısı Nazmi'nin, evinin önünde ne arıyodun?

ALİ- Ben mi? Hiç ... Ben değildim o ...

OSMAN- Tanıdım seni, yalan söyleme!

EMİN- Bi şeyler çeviriyosanız, canınıza okurum sizin. Anladın mı beni, saf Ali?

NİYAZİ- Bunları Baltalı'nın yüzüne söyledin de ne değişti sanki? Gün günden palazlanmadı mı? Şu zavallıcığa söyleyince ne değişecek ?.. (şaşırmış) Aaa !.

HURŞİT- (Gelir. Omuzunda balta saplıdır. Üstü başı kan içinde, acıyla kıvranmaktadır.)Kur ... tarın beni! (düşer, ölür. Ötekiler merakla doğrulurlar)

EMİN- Aman Tanrım !..

ALİ-Kim yaptı bunu, Hurşit abi ?

OSMAN- Olacağı buydu.

EMİN- (Eğilir, bakar) Sizlere ömür ! Ölmüş. (Doğrulur)

NİYAZİ- (Mırıldanır) Su testisi su yolunda ...

[381] Buttanrı,a.g.e.,s.1049-1050.

ALİ- A, avucunda bi kağıt var. (Hurşit'in elinden kağıdı alır) Bir mani. Çok severdi manileri.

EMİN- Ne yazıyo, oku!

ALİ- (Okur) Karanfil olacaksın. / Sararıp solacaksın./ Ben hekime danıştım./ Sen benim olacaksın.

OSMAN- Buyrun bakalım.

EMIN- Jandarma gelene kadar, kimse dokunmasın ona ... ayağını denk al demiştim sana, baltalı! Keşke dinleseydin beni."[382]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda, ağanın oğlu Fercan, Dicle'ye saldırır. Ancak babasının gücüne güvenerek ceza almayacağını bilir. Evli olmasına rağmen istediği her şeyi rahatlıkla yapabileceğine inanır. Köydeki baskıcı ağalık düzeni, güçlülerin ayrıcalıklı konumlarını korumasını sağlar. Köy halkı bu adaletsizliğe karşı sesini çıkarmakta zorlanırken, özellikle kadınlar sürekli mücadele içindedir. Yazar, güçlülerin korunduğu, zayıfların ise görmezden gelindiği bir düzene dikkat çeker ve izleyiciyi sorgulamaya yönlendirir.

4.3.1.Toprak ve Susuzluk

Köylünün geçimi büyük ölçüde toprağa bağlıdır. Köyün taşıdığı çevresel özellikler de toprağın önemini arttırır. Köyde, bir insanın sahip olduğu toprak, onun ekonomik gücünü gösterir. Toprakla ilgili anlaşmazlıklar, ekonomik gücü arttırma veya koruma çabaları olarak değerlendirilebilir. Toprağın kokusu, köylünün toprağını koruyabilmek için verdiği mücadeleleri ve toprağı olmayan köylünün yaşadığı zorlukları gözler önüne serer. Yoksulluk, işsizlik ve topraksızlık köylünün yaşamını doğrudan etkileyen ekonomik problemlerdir. Toprak kavgaları, toprağı işleyebilmek için gerekli imkânların yetersiz oluşu gibi sorunlar, köylünün ağalara ve güç sahiplerine bağımlı yaşamasını zorunlu kılar. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan su, köylü için daha da büyük bir önem taşır. Köyün ekonomik hayatı büyük ölçüde tarıma dayalıdır ve topraktan gelir elde etmek, gösterilen çabanın yanı sıra başta yeterli suya erişimle mümkündür. Köyde su bulunur fakat kuyunun veya çeşmenin başında kalabalık hiç eksik olmaz. Bu durum, köydeki suyun yeterli olmadığını gösterir.[383]

Hidayet Sayın, *Topuzlu, Pembe Kadın, Son Fırsat* ve *Uzak Dünyalar* adlı oyunlarında ağalık düzeni içerisinde toprak meselesini ve susuzluk problemini ele alır.

[382] Buttanrı,a.g.e.,s.1054.
[383] Kaplan,a.g.e.,s.77-164.

Hidayet Sayın, *Topuzlu* adlı oyununda, köyde kuraklık vardır ve susuzluğa karşı köylünün tek dayanağı yağmur duasıdır. Molla Veli'nin yönlendirmesiyle köylüler yağmur duasına giderler ancak hemen yağmur yağması beklendiği için bu ritüel batıl inanca dönüşür. Çünkü yağmur duası yalnızca suya değil, Allah'ın rızasına, temizliğe ve berekete kavuşma isteğine dayanır.

Oyunda Topuzlu'nun oğlu Osman, pamuk ekimi için suyun önemine vurgu yapar. Osman, askerde gördüğü bir düzeneği babasına anlatır ve bahçelerine kazdıkları kuyudan su çıkarmak ister. Topuzlu, bunun çok maliyetli olduğunu düşünse de denemeyi kabul eder. Özellikle tarımda makineleşme meselesi de vurgulanır. Topuzlu ailesi gibi köylüler de geçimlerini topraktan sağlamaktadır ancak toprak eskisi gibi verimli değildir. Kuraklık, toprağın üretici özelliğini yok eder ve bu durum geçim sıkıntısına neden olur. Osman, kuyu yapımı için Topuzlu'ya Çoraktepe'deki zeytinliği satmayı önerir. Toprak yalnızca bir gelir kaynağı değil, Topuzlu sülalesinin geçmişini ve kuşaklar arası sürekliliği simgeler. Oyunda toprak; aidiyet ve geçmişin, susuzluk; hem doğal kıtlığın hem de manevi boşluğun, su kuyusu; umut ile emek arasındaki bağı, yağmurun yağması ise yeniden doğuşu ve hakikatin ortaya çıkmasının sembolüdür. Yazar, bu temalar üzerinden çatışmaları, değişen değer sistemlerini ve insanın doğa karşısındaki sınavını sahneye taşır.

"TOPUZLU - Pamık nasıl Osman? Böyümüş de mi epey?

OSMAN - Kaç para eder? Bi yağmır yağsaydı ... (Havaya bakarak.)Bi ufak bulut da yok havada. Tam yüz yirmi iki teneke su döktüm diplerine. Velâkin dökme suynan değirmen dönmez ki ... Suyu döktüğün gibi toprağa, saniyesinde buhar olup uçuyo havaya. Nasıl da gabarıyo toprak buba, faşş deye. Sanki ağzını açıyo da, az daha, az daha diyo.

TOPUZLU - Yüz teneke su. Yoruldun öyleyse.

OSMAN - Saydım, tam yüz yirmi iki teneke. Güneş de bi yakıyo adamı, deme gitsin.

TOPUZLU - Mübarek, gışın göz açtırmaz da, yazın bi damlasını esirger böle.

OSMAN - Eğer on gün daha yağmazsa, hepimizin hali duman.

TOPUZLU - E, ne denir oğlum, ne denir? Bekleyelim bakalım.

OSMAN - Buba, ne düşündüm biliyon mu su taşırken?

TOPUZLU - Ne düşündün?

OSMAN - Esgerde gördüydüm. Bi guyu gazmışla derine. Üstüne bi de makine oturtmuşla mı? Makine çalıştıkça, nah, bacak gibi su akıyo buba. Güneşin altında

o buz gibi su ... Eh, ekin de durmamış tabiî. İmanına büyümüş. En zayıfı (Karnını göstererek.) tam buramda. Hem bi sevimli hem bi güzel ki ekinne, deme gitsin.

TOPUZLU - E, nolmuş?

OSMAN - Kendi kendime dedim ki, bi guyu da biz gazsak tarlanın ucuna.

TOPUZLU - Guyu mu? Biz mi? Zor iş o, zor.

OSMAN - Neden zor olsun buba? El nasıl yaptıysa biz de yaparız.

TOPUZLU - El yapar oğlum, el yapar. Sen eldeki parayı biliyon mu? Hadi gırıldık, dürüldük, bi guyu gazdık deyelim. Hani motoru, gatırı? Hani masarafı, bilmem neyi? Zor iş o, zor.

OSMAN - Bak buba, ne yaparız

TOPUZLU - Çok zor.

OSMAN - Bi dinne buba, bi dinne allasen ... Bak, Çoraktepe'deki zeytinliği satarız. Parasınnan bu, düğmesine el vurdun mu çalışır. Adam ne istemez ki.

TOPUZLU - Kim verdi sana bu aklı?

OSMAN - Kendim düşündüm. Heç bi kimse akıl vermedi. Kötü mü?

TOPUZLU - Yo, değil. Kötü olmasına kötü değil emme, biz kalkamayız bu işin altından oğlum. Zor iş bu. Bu gadar masarıfı eder, bi de galkamazsak altından, top atarız alimallah. Sona milletin de eğlencesi oluruz. Molla Veli gibileri de keyfine bayılır.

OSMAN - Emme, bi becerdiğimizi düşün buba, bi becerdiğimizi düşün. Pırıl pırıl, su akıyo bahçanın içine. Pamıcıkların başları dimdik, düşünsene. Adam boyu hepsi de. Bi de toplarken düşün. Yanyana on dene balye, içi pamık dolu. Şu gadar okka. Hesaba vur, bilmem ne gadar para. Bi düşün buba. Bizi adam eder bu.

TOPUZLU - (Hoşuna gider.) Ülen keratanın oğlu! Sen de her iş olmuş bitmiş gibi cafcaflandırıyon.

(...)

TOPUZLU - Doğru söylüyon Osman. Benim de aklım yatıyo bu işe.

OSMAN - Yaşa buba. İstemeyecen deye ödüm kopuyodu.''[384]

"TOPUZLU - Guyu nasıl Osman?

OSMAN - Gazıyoz işte. Beş metre oldu. Daha bişe yok.

TOPUZLU - On beş metre olsa da dayanacaz. Yirmi metre olsa da. Suyu buluncaya gadar. Yüz metre olsa da.

[384] Sayın,a.g.e.,s.20-22.

HALİME - (Topuzlu'nun bu sözlerini çılgınlık işareti sayarak.) Ya Osman'ım ... Bi şeyi yoktu. Daha şindi ...

OSMAN - Noldu şindi?

TOPUZLU - Bugün rahmet yağacak

OSMAN - İşallah buba.''[385]

''OSMAN - Pamıklar çok güzelleşti buba. Yağmırı yiyince gabardılar. Allah bilir ya, bu yıl borcumuzu, harcımızı ödeyeceğiz. Ben sordum, soruşturdum. Moturu beş sene taksitnen alacağız. Senin alacan motur olsun deyola buba. Çok goleylik gösteriyolamış.

TOPUZLU - Su nasıl, su?

OSMAN - Su da nerdeyse çıkacak. Hem içime öyle doğuyo, istediğimizden zengin bi su damarı bulacağız.

TOPUZLU - Sakın suyu bulmadan bırakma. Düşmanını güldürme.

OSMAN - Tabi suyu bulmadan bırakmayacaz buba. Nolusa olsun dayanacağız. Sen moturun başında bekleyecen, ben pamıkları sulayacam.

(...)

TOPUZLU - (Osman'a.) Suyu mutlak bulmalı oğlum. Kaç para giderse gitsin, mutlak bulmalı.

OSMAN - Tabi buba, tabi.

TOPUZLU - Bi de çardak gurmalı goca meşenin altına. Deniz yeline garşı ... Yan gelmeli üstüne.

OSMAN - Helbet buba. İç tütününü üstünde, keyfine bak. Sen heç bi şeye garışma.''[386]

Pembe Kadın adlı oyunda Kocabey, köylüleri cezalandırmak için kuyudan su vermemeye başlar. Bu durum Kocabey'in köy halkı üzerindeki gücünü ve baskısını gösterir. Ağalık düzeni yalnızca sosyal değil, yaşamın temel kaynakları üzerinde de mutlak bir kontrol mekanizmasına sahiptir. Köylülerin geçim kaynağı topraktır. Kocabey'in tarlalarında çalışırlar. Kocabey, toprağı bir mülkiyet olarak değil, bir güç aracı olarak görür. Kendi çıkarları doğrultusunda toprağı kullanır, köylüleri işten çıkarır, suyu kullanmalarına izin vermez ve insanları tehdit ederek yönlendirir.

''PEMBE- (Kezban'a) Heç su galmadı mı?

KEZBAN- Galmadı ... Bekleyecez mi?

[385] Sayın,a.g.e.,s.43.
[386] Sayın,a.g.e.,s.107-108.

PEMBE- Ne bekleyecez mi?

KEZBAN -Bi hayır sabı gelip, suyumuzu dolduracak deye?

PEMBE -Gine başlama! Ben getircem. Nasıl oldu başının ağrısı?

KEZBAN - Geçmedi. Geçmez de. (Süpürmeyi bırakır.)

PEMBE -Geli min bennen?

KEZBAN -(Oturur.) Yo, gitmen! Ta, Allah'ın dağına suya gidemen.

PEMBE -Napalım? Çeşmenin suyu kesik. Guyu da Gocabeyin. Dağdaki pınardan başka nerde su var ki?

KEZBAN -Eyi, sen getir!

PEMBE- (Sağa yanaşarak bağırır.) Döndü !... Döndü !... Gı !..

DÖNDÜ- (Dışarıdan) Huuu !...

PEMBE-Az gel hele !... (Kezban'a) Tasın içindeki suynan şu ısbanağı salıver ocağa. Tenbehlediğim gibi ... Bi düşman ne gelise, tüfek kapının ardında.

DÖNDÜ - (Sağdan gelir.) Hayrola Pembe Hala?

PEMBE- (Testiyi alır.) Ben su getircem. Sen otur Kezbannan, ben gelene gadar. Yarennik edesiniz.''[387]

''MURAT- Bu köylünün dersini vemek ilâzım gari. Burunnarını sürtmek ilâzım.

KOCABEY- Böğünden sona bu guyudan su mu yok kepazelere.

MURAT -Vallaha yapalım bunu. Ben beklerim burda.

KOCABEY- O mukdarın da başına gelecek var.

MURAT -Seçime ne galdı şurda?

KOCABEY- Köye gelecek öğretmenin de vay haline.

MURAT- Evelallah, bi gece, köşebaşında ...

KOCABEY- Annasınnar bu köyde çılbır kimin elinde.

MURAT -Çok geçmez, çoğu da yola gelir ağa.

KOCABEY -Sıkıysa gelmesinner. Pişman edecem o hınzırları. Böğün suyu, yarın işi, öbürsü gün her şeyi yasak edecem. Görelim bakalım, kim kimi pes ettirecek.

MURAT- İlk peşin Pembe Garının burnunu sürtecem. Yarın sabah yola çıkacağmış. Ekenden bitirecem bu işi.

KOCABEY - Uzatma, olsun bitsin. Dikkat et bu sefer. Bu garı bi belâ.

MURAT - Belâ, melâ. Bu sefer işi sıkı dutacam. Çakal Dursunnan Deli Velinin sağır da yanımda olacak. Evelallah, gısgıvrak bağlayıp, bu işi bitirecem.

(...)

[387] Sayın,a.g.e.,s.65.

KOCABEY- Kimin elinde, iki dönüm, üç dönüm arazi var. Bi punduna düşürüp, alalım ellerinden ucuz fiyatnan. Öle yapalım ki, bu köyde kimsenin sesi soluğu çıkmasın. Annıyon ya.

MURAT- Evelallah ağa.''[388]

Uzak Dünyalar adlı oyunda, kırsal bölgede çiftçilik yapan Osman karakteri aracılığıyla toprağa ve geleneklere bağlı bir aile yapısı yansıtılır. Toprak, sadece bir geçim kaynağı olmanın ötesinde, aileyi bir arada tutmaya çalışan bir sembol olarak ele alınır.

"OSMAN - Orası bizi eritir Zehra. Sıkılmış limona döneriz. Uzaktan hoş gelir davulun sesi. Sonra biliyorsun, ben toprağıma bağlı bir adamım. Ha deyince kopamam.

ZEHRA - Toprak dediğin ne ki?

OSMAN - Olsun. Yetiyor ya, sen ona bak. Yüz elli ağaç zeytin, meyve, şu bu ... Kendi elimle yetiştirdim. Yanından geçerken bile, öyle burcu burcu kokuyor ki, dünyalar benim oluyor.

ZEHRA- Peki, peki bilirim, Nuh der, peygamber demezsin.''[389]

"OSMAN - Bahçeme çok emek verdim. Çocuğum gibi titrerim üstüne. Zeytin, incir, meyve ağaçları ... Taş dolu bir toprağı o hale getirinceye kadar, imanım gevredi. Toprağımı seviyorum Kemal. Orası benim için her şey. Sen bunu bilemezsin.

SEMRA - Alt tarafı, on iki dönüm bir bahçe. Pırlanta olsa, neye yarar?

OSMAN- Neye yarar mı? Topraktan değerli ne var ki bu dünyada?

KEMAL- Babam da toprağı için deli olurdu.

OSMAN - Çok değil, beş sene sonra, bizi adam eder o bahçe.

KEMAL - Peki, peki, sonra konuşalım bu meseleyi.''[390]

Hidayet Sayın, *Uzak Dünyalar* adlı oyununda Osman ve Kemal'in babaları tarafından dikilmiş olan ağaç, aileyi temsil eder. Ancak bu ağaç hiçbir zaman güçlü ve sağlıklı olmamıştır; çelimsiz yapısı aileyi simgeler. Ağacın kesilmesi uğursuzluk sayılır çünkü aileye felaket geleceğine inanılır. Oyunda ağaç, sadece doğal bir varlık değil, aynı zamanda aile birliğinin, köklerin, geleneklerin ve direncin sembolüdür. Osman'ın kasabasından ayrılmak istememesi aslında ağacın yıkılmaması ve köklerinin sökülmemesi içindir. "Ailem o ağacın çevresinde var olur" düşüncesi, köklerine sadık

[388] Sayın,a.g.e.,s.89-90.
[389] Sayın,a.g.e.,s.121-122.
[390] Sayın,a.g.e.,s.142.

kalmanın değerini ifade eder. Belman'ın entrikaları, Kemal'in otel planı ve Salih'in aileye zarar verme girişimleri davranışları dış etkenler olarak Osman'ın ailesine tehdit oluşturur. Ancak Osman'ın direnişi ve Semra'nın bilinçli tercihi, ağacın ayakta kalmasını sağlar.

"KEMAL-Şu bahçedeki ağacı babam dikmişti, değil mi? Neden hep böyle çelimsiz kaldı acaba? Fazla gelişmedi nedense. Toprağında bir şey var herhalde.

OSMAN - Toprağı iyi ama ya kurt var kökünde ya cinsi bozuk. Dokunursam, iyicene bozulacak diye korkuyorum. Biliyorsun, bu ağaca karşı tuhaf bir tutkusu vardı. Orada sipsivri, kupkuru kaldı ama bu yüzden elim varmadı kesmeğe.

KEMAL - Kendisi de tuhaf adamdı. durdukça yaşamaz ya. Hıh!

OSMAN- En değer verdiği şey, toprak ve aile düzeniydi.

KEMAL - Şimdi onun değerleri ile bugünün değerleri arasında dünyalar var.

OSMAN - Gene de hiç birimizde olmayan, sağlam, kuvvetli bir yönü vardı. İster istemez, saygı uyandırırdı.

KEMAL - Ama fikirleri de, diktiği şu ağaç gibi, cılız ve hastalıklıydı.

OSMAN-Hiç de öyle değil. Diyelim, şu sizin durumunuz ... Böyle baba, oğul arasındaki dargınlığa akıl erdiremezdi. Böylelerini yabancı da olsalar, küçük görürdü. Sağ olsaydı, ikinizi de dinlemezdi.

KEMAL - Desene, bu bakımdan kırık not alırdık ondan. Zaten ölüp bayılmazdı benim için."[391]

Osman'ın toprağına bağlılığı ve ailesini bir arada tutma çabası ağacın kökleriyle toprağa tutunması gibidir. Osman için köy, yalnızca bir yaşam alanı değil, geçmişin değerlerinin ve aile bağlarının korunduğu kutsal bir yerdir. Genç kuşaklardan Semra ve Zafer, ağacın dallarını temsil eder. Geçmişten beslenirler ancak kendi yönlerine doğru uzanmak isterler. Semra'nın eğitim arzusu, Zaferin özgürlük arayışı, ağacın geleceğe uzanma çabası gibidir. Ancak dalların yönü değişirse, kökle olan bağları kopabilir.

İsyan adlı oyunda, köyde kuraklık olduğu için ekinler kurur. Muhtar Hasan ve köylülerin çaresizliği, toprağın denetimsiz biçimde ağalar, eşkıyalar ve devlet güçleri arasında el değiştirmesiyle doğrudan ilişkilidir. Muhtar ve köylüler toprağın yalnızca ekin değil, aynı zamanda yaşam ve onur meselesi olduğunu bilirler. Ancak kuraklık nedeniyle ekinleri zarar gördüğünde büyük bir geçim sıkıntısı yaşarlar.

"VELİ- Ne suya dokun, ne sabuna ... Havalar da adamakıllı kurak gidiyo.

(...)

[391] Sayın,a.g.e.,s.145-146.

OSMAN- Neyi görmedin?

VELİ- İşte. Dediğin gibi, havalar kurak gidiyo.

(...)

VELİ- (Sözü değiştimek isteyerek) Ekinler kurudu, değil mi ?.. Aklın mı yok senin be Osman? Ne dedim ben sana? Bilmiyom, görmedim. O kadar.

(...)

OSMAN- (Salih'in selamını beklemeden) Kanni Efe köyde.

SALİH- (Kızgın) Bilmiyom.

OSMAN- Gece gelmiş.

SALİH- (Oturur) Veli Dayı ! Bi çay !.. Gelen gelsin, giden gitsin.

OSMAN- Öyle ya, bize ne? Nasıl ekin?

(...)

VELİ- (Sözü değiştirmek isteyen, şakacı bir davranışla) Rahmet meselesi mi çocuklar? Allah bu. Bi gün şar şar şar ...

OSMAN- (Gülerek) Her yeri bi güzel yıkar ... Görmedim, bilmiyom."[392]

Son Fırsat adlı oyunda, Hurşit'in Yusuf'tan toprak talep etmesi ve onu tehdit ederek malını almak istemesi, toprağın köyde nasıl bir egemenlik aracına dönüştüğünü gösterir. Hurşit, "Bu köyde yıkıldım, burada ayağa kalkacağım" derken, bu ayağa kalkma eylemini toprak sahibi olma üzerinden kurar. Ayrıca oyunda yükselen fiyatlar, kuraklık ve tarlaların durumu gibi ekonomik zorluklara da vurgu yapılır. Bu zorluklar içinde özellikle kuraklık nedeniyle köylüler için yaşam şartları oldukça ağırdır.

"HURŞİT- Senin yüzünden sıfıra indim, Yusuf. Gel, toprak karşılığında el sıkışalım da dost olalım seninle.

YUSUF- Anlamadım?

HURSİT- Anlamayacak ne var? Bahçemi bana geri ver, kucaklaşalım.

YUSUF- Geri mi vereyim? Sen ne diyon Allah aşkına? Toprağını Ömer'e satmadın mı sen? O da babama sattıysa, bunun yanlış neresinde?

HURŞİT- Zor günümde sudan ucuza satmıştım Ömer'e toprağımı.

YUSUF- E, onun hesabını benden mi soruyon?

HURŞİT- Bi sözünle on yıl kazanacaktım, Yusuf! Gençken çıkacaktım içerden. Çalışıp kazanmak için zamanım olacaktı önümde. Bu yaştan sonra ne gelir elimden?

[392] Buttanrı,a.g.e.,s.228.

YUSUF- Bunu toprağını satarken düşünecektin. Senin yaptığın hatanın bedelini ben mi ödeyeceğim?

HURŞİT- Seninle pazarlık etmeğe niyetim yok. Gönül hoşluğuyla toprağımı bana ver, aramızdaki hesabı kapatalım. Elim bollaştıkça, azar azar öderim bedelini.

YUSUF- Vermezsem ne yaparsın?

HURŞİT- Yo, efelenmek işi büsbütün içinden çıkılmaz hale getirir, bilesin. Kodesteyken biri bunu yaptı bana. Ona ne yaptığımı söyleyeyim mi sana?

YUSUF- Bana bak! Efeliğin bana sökmez anladın mı?

HURŞİT- Böyle kestirip atmadan önce, kafanı önüne koyup, iyice düşünmeliydin bence. Öyle ya çoluk çocuğun var. Evin, barkın, otun, hayvanın var. Onlara zarar gelmesini ister misin?

YUSUF- Şimdi de gözümü kokutarak, beni sindirmek mi istiyon. Ben kuru gürültüye pabuç bırakmam, Baltalı! Bunu iyi sok kafana.

HURŞİT- Ben de boşuna konuşmam. Yapacağım dedim mi, yaparım. Ne olacak şimdi?

YUSUF- Yap da, görelim. Dağ başı mı burası?

HURŞİT- Sana iki gün süre, Üçüncü gün o dik başın eğilmezse, külahları değişiriz, bilmiş ol! Tükürdüğümü yalamam ben. Git evine, enine boyuna düşün bunu. Yoksa… (Omuz silker, ellerini açar)

YUSUF- (Öfkeli) Yoksa ne ?.. Baltana mı yapışırsın gene?

HURŞİT- Yo! Şimdi yöntemler çok değişti. (Çıkar sahne kararır)"[393]

"YUSUF- (Ağız arar gibi) Ne o Nazmi, canın sıkkın görünüyo?

NAZMİ- (Oturur) Yo ! Biraz yorgunum da.

OSMAN- Hava da pek sıkkın. Yağmur mı yağacak ne ?

YUSUF- Ah, keşke yağsa.

OSMAN- Yapma, gözünü seveyim, Yusuf ! bugünlerde yağarsa yanarım.

YUSUF- Yağmayınca da ben yanarım.

EMİN- (Şakacı) öyleye yukarıya ortakça bi dilekçe verin de, yağmur tarihleri size göre ayarlansın.(Gülüşürler)"[394]

"NİYAZİ- (Sırtında bir testi suyla gelir) Pınarın suyu çok azalmış, Emin Dayı ! Beklemekten ayaklarıma kara sular indi. Bi baktırsan, iyi olur.

[393] Buttanrı,a.g.e.,s.1035-1036.
[394] Buttanrı,a.g.e.,s.1028.

EMIN- Nesine baktırayım, Niyazi? Bu yıl yağış az olduğu için, sular aşağılara çekildi. Yağmurlar başlamadan sıkıntımız bitmez.

NİYAZİ- Desene çilemiz sürecek. (Karşıdan çıkar)"[395]

Hidayet Sayın'ın köy oyunlarında ağalık düzeni, toprak ve susuzluk temaları, köy yaşamının temel sorunları olarak karşımıza çıkar. Bu temalar yalnızca bireysel çalışmaların değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin, sınıfsal baskının ve mücadelenin de sahneye taşınmasını sağlar. Ağalık düzeninde, köylerde güç toprak sahiplerinin elinde bulunur; sosyal ve ekonomik yapı bu güç etrafında şekillenir ve bir baskı sistemine dönüşür. *Pembe Kadın* oyununda Kocabey, sahip olduğu topraklar ve su kaynakları üzerinden köyleri kontrol eder. Benzer şekilde *Son Fırsat* oyununda Hurşit, cezaevinden dönüp köyde baskı kurmaya ve ağalık sistemini sürdürmeye çalışır. Bu düzende bireyler, özellikle kadınlar, zulüm ve tehdide maruz kalırken kimi zaman da tek başlarına direniş gösterirler. Toprak, oyunlarda yalnızca ekonomik bir değer değil aynı zamanda aidiyetin, gücün, geçmişin ve onurun simgesi olarak da yer alır. *Uzak Dünyalar* oyununda Osman için toprak, ailesinin köküdür. *Topuzlu* oyununda ise köy halkı için bir yaşam kaynağıdır. *İsyan* ve *Son Fırsat* oyunlarında toprak, sahibi olunması ve korunması gereken bir varlık olarak hayatta kalmanın ve direnişin ön koşuludur. Susuzluk ise bu yapının hem fiziksel hem de simgesel bir alanıdır. *Topuzlu* ve *İsyan* oyunlarında kuraklık, köylünün doğayla mücadelesi şeklinde gözler önüne serilir. Su yaşamın sürdürülebilirliğini belirlerken aynı zamanda adaletin, umudun ve yeniden doğuşun simgesi haline gelir. Hidayet Sayın, bu temalar üzerinden kırsal yaşamın zorluklarını, köy halkının çaresizliğini ve direnişini etkileyici bir şekilde yansıtır.

4.4.Kanun ve Adalet

Toplumun ekonomik ve sosyal yaşamının iyileştirilmesinde en büyük sorumluluk devlete aittir. Köyün içinde bulunduğu şartlar, devletin bu konudaki rolünü daha da ön plana çıkarır. Köylünün devletten gerekli ilgiyi görmemesi, devletin güçlülerden yana olduğu düşüncesi, idarenin bozukluğu ve verginin köylü için ağır olması gibi unsurlar, köylü-devlet ilişkisini önemli ölçüde etkiler.[396] Devletin varlığını her zaman yanlarında hissetmek isteyen köy halkı, kanun ve adalet düzeninin tesis edilmesini umutla beklemektedir. Hidayet Sayın *Köşe Kapmaca, İsyan, Son Fırsat,*

[395] Buttanrı,a.g.e.,s.1046.
[396] Kaplan,a.g.e.,s.247.

Yaşamak İstiyorum ve *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyunlarında kanun ve adalet temasını ele alır.

Köşe Kapmaca adlı oyunda, Hacı Lokman, köyde saygı gören ve hastaları iyileştiren biri olarak tanınır. Kanunî hiçbir yetkisi olmamasına rağmen doktorluk yaparak halkı sahte tedavilerle köylüleri kandırır ve kendi çıkarları için onları sömürür. Lokman'ın bu sahtekârlıklarına karşı Iraz, adalet talep eder ve onu kaymakama şikâyet eder. Oyunda adaletin sadece yasalarla değil, vicdan, ahlak ve dayanışmayla sağlanabileceği vurgulanır. Özellikle Dürdane ve Iraz'ın direnişi, adaletin sağlanmasında kadın dayanışmasının gücünü gözler önüne serer. Resmî otoritenin -jandarmanın ve kaymakamın- köye gelmesi, adaletin sağlanacağına dair bir umut doğurur.[397] Lokman, Iraz'ın planıyla rezil edilir ve köylüler tarafından dışlanır. Bu durum, toplumun uyanışının ve kendiliğinden oluşan halk adaletinin güçlü bir göstergesidir.

> *"IRAZ- Sus, sus !.. Ben giderim. "Bu herifin kırdığı fındıklar yetti" derim. Ta dokturların en başına gider, her bişeyi anladırım. "Kanunda yeri var mı bunun?" derim. "Dişlisinden bi mamır yollan da, bakın" derim. Onun defterini dürmezsem, gari canım dinlenmeyecek benim.*
>
> *VELİ- Ana, böyle dangır dungur etmekle heç bişey yapılmaz. "Senin yaptığının kanunda yeri var mı?" dese adam, ne diyecen, he? İhtiyarlaştın sen. Bizim muktarın ağzını arayım bi kere. Ay aşmaz, hafta şaşmaz, şehirdedir o. Bırak, burnunu sokup ta, başına dert açma.*
>
> *IRAZ- Töbe töbe. Anlaşıldı, sizin bi halt edeceğiniz yok. Ben çaresine bakarım."*[398]

> *"LOKMAN- Bak, bilmiyosun işte. Kaymakam bi duysa, os saat muktarlığı alır elinden. Çok çocuk yasak diyom sana. Doğuran da cezasını çekecek, göz yuman da.*
>
> *MUHTAR- Haydaa! Ne biçim iş bu Hacı Efendi? Allah Allah! Ben muktarsam, herkesin şeyine ...*

[397] Yazar ile yaptığımız röportajda, *Köşe Kapmaca* adlı oyunda, Iraz'ın adaleti sağlamak için gösterdiği direniş, Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* romanıyla bir ilgisi olmadığını ifade etse de romanda Irazca Ana'nın adaletsizliğe karşı direnişi, kaymakamın köye gelişi ve duruma müdahalesiyle adaletin sağlanacağına dair bir umut vardır. Bu yönüyle, oyundaki Iraz Nine'nin hem bu özellikleri taşıması hem de Irazca ile isim benzerliği nedeniyle *Yılanların Öcü* romanını çağrıştırmaktadır.

[398] Sayın,a.g.e.,s.29.

LOKMAN- Karışmazsan, bi gün tepene binerler. İş senin bildiğin gibi değil. "Sen bostan korkuluğu musun, neden çaresine bakmadın?" deseler, apışır kalırsın. En iyisi, gelsin bi ebe de, başın dertten kurtulsun.''[399]

''VELİ- Buyur Hasan Dayı! Hayrola?
MUHTAR- (Oturur) Kaymakamın yanından geliyom.
VELİ- E?
MUHTAR- Heç birimizin iler tutar yerini komadı.
VELİ- Neden?
MUHTAR - Sağlıkçı meselesinden. Belli, şikâyet etmiş bizi.
VELİ- Ben dediydim.
MUHTAR- Vay, siz misiniz bunu yapan? Attı, sıkıladı. Verdi, veriştirdi. Ben kaymakamı böyle sinirli bilmezdim.
IRAZ- Oh olmuş size. Ayağınıza gelen nimeti teperseniz, böyle olur işte.''[400]

''MUHTAR- Şu Hacı'nın böyle yapacağı heç aklıma gelmezdi doğrusu. Zati şu adamı benim heç gözüm tutmuyodu.
IRAZ- (Ters ters Muhtar'a bakar) Şimdi de öyle mi oldu? (Bu sırada soldan davul, zurna sesleri gelmeğe başlar) İşte, geldiler ... Tam vaktinde geldiler.

MUHTAR- Bu vakitte? Bu da nesi?
IRAZ- Cümbüş eksiksiz olsun bari.
MUHTAR- Yoksa sen mi?
IRAZ- Hacı'nın şanına uysun dedim, o kadar. (Ses gitgide yak laşır)
MUHTAR- Vallah pes Nene! Kim demis, kadınlar yarım akıllıdır diye? (Gülüşürler)''[401]

İsyan adlı oyunda, oyun boyunca kanun ve adalet birbirinden ayrı iki kavram olarak ele alınır. Devletin temsilcisi olan Kolağası, kanunu uygulamakla görevlidir. Ancak bu uygulama, adaletsiz bir şekilde karşımıza çıkar. Kolağası, Kanni'yi yakalamak için köylülere baskı yapar, şiddet uygular ve yiyeceklerine el koyar. Kanunun gücünü adaletin ruhuna aykırı bir şekilde kullanır. Sonunda suçu köylülere atarak onları isyancı olarak niteler. Muhtar, köylünün haklarını savunmak için valiye

[399] Sayın,a.g.e.,s.84.
[400] Sayın,a.g.e.,s.105.
[401] Sayın,a.g.e.,s.128.

gideceklerini söylediğinde tutuklanır ve köy kuşatılır; adaletin sağlaması yerine halk cezalandırılır.

"KOLAĞASI-(Köylülere, askerleri göstererek) Bu çocuklar, o haydudun kurşunu ile can verseler, içiniz yanmaz mı sizin?

MUHTAR- (Kızar) Sen ne diyon Kumandan Bey? Buna göz yumacak kadar ... bir insan mı sandınız bizi?

KOLAĞASI- Öyleyse neden bize kolaylık göstermiyorsun? Neden onu yakalamamıza yardım etmiyorsun?

MUHTAR- Bu benim gücümün dışında diyom size. Hökümet baş edemiyo onunla, siz ele geçiremiyosunuz. Biz ne yaparız tek başımıza?

KOLAĞASI- Hiç olmazsa iz göstermesini de bilmez misiniz?

MUHTAR- Hiç olmazsa.

KOLAĞASI- Bu gece köydeydi, değil mi?

MUHTAR- Çok kalmadı, sabah erkenden gitti.

KOLAĞASI- Neden karakola haber vermedin?

MUHTAR- Veremedim.

KOLAĞASI- Neden? Bu yaptığının suç olduğunu bilmez misin?

MUHTAR- Veremedim işte. Neyin suç, neyin doğru olduğunu karıştırdık gari biz.

MURAT- Korku, korku, korku ...

KOLAĞASI-(Salih'in önünde durur)Sen?

SALİH- Onu görmedim.

MURAT- Cevap hazır.

KOLAĞASI- Gece geldiklerini duyar duymaz, bize gelebilirdin.

SALİH- Gelemezdim. Bi kere köy sarılıydı. Karakol uzaktı. Sona ... (Susar)

KOLAĞASI- Evet, konuş. Sonra?

SALİH- Yapamazdım işte. Ben mimliyim onların gözünde.

KOLAĞASI- Evlendiğin kızda gözü varmış diye duydum.

SALİH- Bilmiyom.

KOLAĞASI- Daha önceden o istemiş.

SALİH- Önceden değil, nişanlandığımız gün.

KOLAĞASI- Sonra?

SALİH- Sona ... evlendik.

MUHTAR- Bu işlerde zor kullanmaz. Kocası ölen bi kadını ayartmanın cezası ölümdür, onun kanununda. Zeybeğini bu yüzden öldürdü.

MURAT-Kanun mu dedin?

MUHTAR-Ondan kanni derler ona. Kanun Alidir adı.

MURAT- (Kolağasına) İte bak kumandan Bey. Nerdeyse para bastırıp, hutbe okutacak adına.

(...)

KOLAĞASI- Bu korkuyla yaşamak neden? (Hepsine birden) Bu korku sizin iliğinizi kurutur. Bu durumda neden onu hala gizlersiniz? Neden korursunuz onu? Sebep ne?

SALİH- Kendi hesabıma, onu gizlediğim yok benim. Korkak ta değilim. Velakin bişey yapamam işte. İstesek te, hiç birimiz bişey yapamayız. İnanın bize.

KOLAĞASI- Demek böyle? Kimse birşey bilmiyor, öyle mi? (Köylüler susarlar) Anlaşılan sert davranmamız gerekecek.

MURAT- Adamakıllı sert.

MUHTAR- İnanın bize.

KOLAĞASI- Benim de size inanmak elimden gelmiyor Muhtar. Artık günah benden gitti. Hadi çavuş, iki koldan evlere. Bakalım, kim kimden baskın çıkacak .. Ak koyun, kara koyun anlaşılsın artık. Hadi Muhtar! Sen de bizimle gel. (Kolağası ve Murat Çavuş soldan hızlıca çıkarlar. Muhtar da çaresiz, arkalarından gider)

(...)

SALİH- Ne yaparlarsa yapsınlar. Daha beteri varsa, yapsinlar. Gari gına geldi. Koca Kolağası olmuş, bizi adam yerine bile koyduğu yok.

VELI- Galiba koca dünyada derdimizi anlatacak kimse yok. Ağzını açanın hali dumandır bu köyde. Bunu anlasalar ya Zeybeğine aman vermeyen, seni, beni dinler mi? (Bu sırada Bekçi ve Asker gelirler)

(...)

VELİ-Canın çok yandı mı osman?

OSMAN-Yok canım, biraz okşadılar, o kadar. (Pabuçlarını giyer) Uff ... Bu çavuşun kanında mutlak bi bozukluk var. (At kişnemeleri ve nal sesleri duyulur)

SALİH- (Arkalarından bakarak) Hiç bişeye sığmaz bu yaptıkları. Ne insanlığa, ne erkekliğe, ne de büyüklüğe.

AYŞE- Padişahın haberi olsa, paylar hepsini de.

OSMAN- Gari ondan da umudumu kestim ben.

SALİH- Doğru ya. Ne biz onu gördük, ne o bizi. Benim bildiğim, büyük dediğin, baş dediğin, arasıra gelir de, hiç olmazsa bi tek kerecik gelir de, halimizi sorar. Şamar oğlanı olduk .. önüne gelen bi tekme atıyo .. Neden diye sormak ta yasak.

ELİF- Evde olup olacağı, yarım dolu bulgur kaldı. Bakalım, bundan sonra ne halt

edecez?

AYŞE-Bizde de öyle. Salih öfkeyle hepsini attı önlerine.

OSMAN- (Ağaca bakarak)şöyle, ulu bi adam llazım bize. Büyük mü, büyük. Akıllı mı, akıllı ...

MUHTAR- (Gelir) Hiç bi gün bu kadar üzülmediydim. Ne olursa olsun, valiye gidip, mührü teslim edecem. Canıma tak etti gari.

SALİH- Askerde, bizim bi kolağası vardı. Candı, şeker gibi adamdı. Sapına kadar.''[402]

''MUHTAR- Gün geçtikçe deliriyor bu.

VELİ- Benim oğlanın ne suçu vardı sanki? İzni burnundan geldi Yaptıklarının cezasını çekerler inşallah.

MUHTAR- Ne olurdu, sağlam bi idare olaydı ... Hükümet bizim hakkımıza sahip çıkaydı.

MUHTAR- Hep böyle gidecek değil ya . Gençler bizden uyanık. İşte Emin, işte Salih. Zamanla daha başkaları , daha ateşlileri .... Gitgide iyi günler de gelecek. Velakin biz ne oluruz, çocuklarımız ne olur, belli değil.

VELİ- Belki de onların çocukları .. Azıcık biz de görseydik o günleri. Ohh deseydik istediğimizi söyleyip, istediğimizi yapabilseydik.

BEKÇİ- (Gelir) Kimse kapısını açmıyo Hasan dayı. Kızanlar iki evin kapısını kırdı Ağzını açan bile yok. Ne diklenen, ne yalvaran ... Kimse eliyle yem vermiyo.

VELİ- Bizde evimize girip kapımızı örtelim bari.

BEKÇİ- Ağız birliği etmişler sanki. İn cin yok sokaklarda çıt çıkmıyo hiç bi evden.

MUHTAR- (Doğrulur) Berbat bi fırtına koptu kopacak ...''[403]

Köylüler Kanni'nin zulmü karşısında sessiz kalırlar; çünkü kanunsuz bir eşkıya ile devlet otoritesi arasında sıkışmışlardır. Salih, korkusuna rağmen direnir ancak destek bulamaz. Muhtar köylülerin temsilcisi olarak kanun ile devlet temsilcisi Kolağası arasında sıkışıp kalmıştır. Kolağası'nın köye gelişiyle devletin kanunu da köye gelmiştir ancak köylünün yanında değil, karşısında yer alır. Suçluyu cezalandırmak yerine köylüyü baskı altına alır. Bu durum, halkın devlete olan güvenini sarsar. Ayşe, kocasını kaybettikten sonra kendi adaletini sağlar ve Kanni'yi öldürür. Oyunun sonunda Ayşe, cezalandırılmaz ancak köylüye yine adalet ulaşmamıştır. Muhtar tutuklanır ve köy

[402] Buttanrı,a.g.e.,s.235-238.
[403] Buttanrı,a.g.e.,s.252.

kuşatılır. Emin'in altın ödül talebi reddedilir ve köylüler susturulur. Bu durum, sistemin adaletsizliğini ve halkın ezilmesini ortaya koyar.

"SALİH-(Ofkeyle) O İstanbuldaki adam ne güne duruyo öyleyse? Bu karışıklıkta bizim Hakkımızı kim koruyacak?

ELİF-Aman Salih, evladım! Sus, gözünü seveyim. Büyüklerimizin elbet bi bildiği vardır. Durup dururken başını derde mi sokacaksın?

SALİH- Bu belalar başımıza hep susmaktan geldi Elif Abla. Bize ilk peşin susmayı öğrettiler. Evde, mektepte, kahvede, hep sustuk. Konuşsaydık, bağırı çağırsaydık haksızlığa karşı, böyle olmazdı herhalde.

MUHTAR- Gine de yapılacak şey, susup beklemek.

(...)

SALİH-Hökümet duyunca, tasasını biz çekiyoz. Neden bildirmediniz, neden sakladınız?

OSMAN-Hangi babayiğit bildirirmiş, söyleseler ya? Bu durumda? Hem bile kim geç allesen."[404]

"MUHTAR- Hakkımızı istiyoz biz. Ya da valiye gideriz hepimiz de.

KOLAĞASI- Ne? Bir de beni korkutmak mı istiyorsun?.. Bize bunca eziyeti çektiren siz? Yeter artık siz hududu aştınız.

MURAT- Çoktan.

VELİ- Biz ne yaptık ki?

ELİF- Öldürün dediniz, öldürdük işte.

AYŞE- (Köylülere) Bırakın gari, iş anlaşıldı. Hiç bişeyimiz kalmadıya, biz gine yeteriz birbirimize.

KOLAĞASI-Oldu işte ... Hadi çavuş, gidelim.

MUHTAR- Böyle bi meseleden çıkmıştı Kanni dağa.

KOLAĞASI- (Durur. Kızmıştır) Ne? Ne demek istedin Muhtar? Çabuk söyle. Hem de apaçık söyle.

MUHTAR- Haksızlık bu. Apaçık böyle.

KOLAĞASI-Çavuş. Tutukla Muhtarı. Devletin zabitine, ordusuna ve butün büyüklerine karşı geldi, tutukla.

MURAT-(Muhtarın kolundan tutar) Devlete kafa tutma derler buna. (Köylüler mırıldanırlar)

ELİF- (Onu bi yere götüremezsiniz .. burdan giderse, direği yıkılır bu köyün)

[404] Buttanrı,a.g.e.,s.226-228.

KOLAĞASI- Sizin köy temelli zıvanadan çıkmış zaten. Hepinizin gözlerinden isyan okunuyor.

MUHTAR- (Yalvararak ve bitkin bir halde) Kumandan! Deme böyle. Bu millet için, bu ordu için canımızı veririz biz. İsyan ne demek?

KOLAĞASI- Götür çavuş .. Fazla uzadı. Bu emrime karşı gelen, kim olursa olsun, hepsini yakalayıp götürürüm. (Murat çavuşa) Götur. Vali paşa ne derse, onu yaparız.

ELİF- (Muhtarın öbür kolundan tutar)Yo..Yo… Onu bir yere götüremezsiniz.

AYŞE- Allah'ım ... Neden?

EMİN- (Bir sureden beri öfkesini zor tutan Emin dikleşir) Kumandanım! Bırakın muhtarımızı.

KOLAĞASI- (Emine)Sen de mi?

EMİN- (Muhtarı tutar)Kursağımızda kodunuz sevincimizi.

VELİ- Emin ... oğlum .

KOLAĞASI- Çavuş Al onu da Aklı başına gelsin.

EMİN- Neden? Neden yapıyosunuz bunu?

VELİ- Yoo .. Asker o. Beş gün sona birliğine dönecek. (Eminin kolundan tutar)

KOLAĞASI- (Kızgın) Ya? Demek böyle? Devlet gücünün ne olduğunu göstermek lazım size.

MUHTAR- Devletin gücü böyle gösterilmez.

MURAT- Hadi, yürü bakalım. Biz bunun her çeşidini göstermesini biliriz.

BEKÇİ- Bırakın bizi kendi halimize.

KÖYLÜLER-Bırakın .. Bırakın.

KOLAĞASI- Isyan .. Apaçık isyan bu ... (Dönerek bağırır) Askerler .. Gelin buraya, götürün şunları. Çavuş Bütün köy sarılsın . Çete başını öldürdüğümüz için bütün köylü zaptiyeye ve devlet kuvvetlerine karşı geldi. Böylece bildirin valiye ... Hadi, götürün şunları ... Divanı harbe verilecek hepside ... Götürün!"[405]

Son Fırsat adlı oyunda, Hurşit devletten çıkan bir af sonucunda serbest bırakılmıştır. Yasal olarak cezasını çekmiş olsa da Zühre, Kezban ve Nazmi gibi karakterler için bu affın adaletle bir ilgisi yoktur. Onlar için adalet, yalnızca hukukun sağladığı değil, vicdanın, toplumsal hafızanın ve insanî duyguların onayladığı bir denge halidir. Yusuf, mahkemede yalancı şahitlik yapmadığı için Hurşit'in baskısına maruz kalır ve bu yüzden kaymakama başvurmak ister. Muhtar, köyde düzeni sağlamak için

[405] Buttanrı,a.g.e.,s.259-260.

hem kanuna hem de toplumun vicdanına saygı göstermeye çalışır; kanunlardan bahsederek köylüleri yönlendirir. Nazmi'nin sonunda Hurşit'i baltayla öldürmeye karar vermesi, kanun yoluyla değil kişisel adalet anlayışıyla hareket ettiğini gösterir. Oyunda, köylülerin kendi adaletlerini aradığı, resmî adaletin sağlayamadığı ve bireysel vicdanın toplum içinde bedel ödettiği görülür.

"NİYAZİ- Yirmi yıl akıllanmasına yetmediyse, çekiver kuyruğundan. (Çıkar)

OSMAN- Yirmi yıl ... Ne kötü bi gündü o gün. Tam evden çıkarken, bi çığlık, bi gürültü koptu. Koşup gittim ki ne göreyim. Zavallı Süleyman'cık upuzun yerde yatıyo. Çevresine bi sürü insan birikmiş. Ağıtlar, çığlıklar ... Hele Zühre Teyze'nin hali.Çıldırmış gibiydi ... Her yer kan ... Olay hiç aklımdan çıkmaz o günden beri.

EMİN- Benim de. Baltalı yakalanmış, elleri bağlı. Köşeye çökmüş, fosur fosur sigara içiyo.

OSMAN- Yirmi dört yıl verdiler ama giden gitti. Yiğit çocuktu Süleyman.

EMİN- Şimdi Zühre' nin içindeki yangın yeniden tutuşmuştur. E, analık bu! Kolay mı?

OSMAN- Zor da olsa, yüreğine taş basacak ister istemez.

EMİN- Nazmi'nin de işi zor. Bi yanda kardeş acısı, bi yanda uğruna kan dökülen Zehra'yla evlendiği için, kaygılar, korkular içinde yaşamak zorunda oluşu ... Ya kapışırlarsa ? Ya köyün huzuru bozulursa?

OSMAN-Bence herkes eteğindeki taşı dökmeli bundan sonra, eğer Baltalı gelirse. Sen daha iyi bilirsin ama onun kulağını bükmek, muhtar olarak sana düşer, Emin Dayı!

EMİN- Hele gelsin bakalım. Baltalı nasıl biri olmuştur, görelim. Ak mıdır, kara mıdır? Çektikleri yüzünden süngüsü düşmüş müdür, yoksa büsbütün azıtmış mıdır? Görmeden ne denir ki?

OSMAN- Birazcık aklı varsa, herkesle iyi geçinmeğe bakar.

(...)

OSMAN- Baltalı'nın bugün geleceği söyleniyo.

YUSUF- (Sinirli) Bi o eksikti.

OSMAN- Sizin aranız limoniydi, değil mi?

YUSUF- (Başını sallar) Öyle.

EMİN- Ne geçmişti aranızda?

YUSUF- Mahkemede söylediklerimi beğenmemişti..!

EMIN- Her şey ortadayken, senin söylediklerinin nesini beğenmedi?"[406]

"EMİN- Elden ne gelir ki, bacım? Muhtar olarak onu köyden kovamam ya!
ZÜHRE- O gelmeden önce söylemiştim sana. Valiye, kaymakama çıkıp, ben bu adamın köyüme sokmam diyemez miydin? Gelişine göz yumarsam, tatsızlık çıkar diyemez miydin?
EMİN-Bi suç işlemeden, onu şikâyet edersem, yukarısı beni haşlar, bacım Kanunlar herkese eşit davranılmasını istiyo. Devletin afla salıverdiği kişiye ben ne diyebilirim? (Nazmi'ye döner) Söylesene Nazmi, öyle değil mi?
NAZMİ- Anam haklı, Emin Dayı! Bu adam köye geldiğinden beri, yalnız bizim değil, herkesin keyfi kaçtı. Üstelik hem suçlu hem güçlü. Yiyip, içip yatıyo, manda gibi. Duyuşuma, şimdi de para falan istemeğe başlamış bazılarından.
EMİN-Bunu ben de duydum ama bi boşluğunu yakalamadan, üstüne varamam ki.
NAZMİ- Kuyruksuz'un Yusuf'dan ne istediğini duydun mu?
EMİN- Duydum, bahçesini istemiş..!
NAZMİ- E? Boşluk sayılmaz mı bu? Suç sayılmaz mı? İlle de kan döküldükten sonra mı üstüne gidilecek? Bu herifin niyeti kötü, Emin Dayı! İnsanları uydurduğu cezaevleri masallarıyla korkutup, bey gibi yaşamak istiyo, soysuz!
EMİN- Yerden göğe kadar haklısın, Nazmi! Ben de herkese "Vermeyin, alıştırmayın" deyip duruyom. Gel, gelelim, bazıları acıdığı için, bazıları iyi niyetle, bazıları da çamuru üstlerine sıçramasın diye, çıkarıp veriyo isteneni. Koskoca Murat Çavuş bile, onun yalanına kanıp, para vermiş duyuşuma.
(...)
HURŞİT- Ben senden haraç değil, senin yüzünden yattığım on yılın karşılığı olarak, eski toprağımı istiyom, Yusuf! On yıla karşı, bi bahçe çok mu? Verdiğim süre bittiği halde, neden kulağının üstüne yattın, söyler misin?"[407]

"YUSUF- Anlaşılan evde nöbetleşe uyuyacağız bundan sonra ben de elimde bi baltayla mı dolaşsam, ne?
EMİN- Sakın ha! Kanun varken, elini ateşe sokma! Ben ne güne duruyom?
MURAT- Muhtar doğru söylüyo, Yusuf! Bi yanlışlık yapıp da, çamuru üstüne sıçratma!

[406] Buttanrı,a.g.e.,s.1026-1027.
[407] Buttanrı,a.g.e.,s.1044-1045.

YUSUF- Bela boğazıma sarılmışsa, ellerim böğrümde, bekleyecek değilim ya, Çavuş Dayı!

NİYAZİ- Allah vere de, arkası gelmese: (Karşıdan çıkar)

EMİN- Aman oğlum! Öfkeyle kalkan, zararla oturur derler. Belanın ayakları çok geçmeden çarşafa dolanır nasıl olsa. Aman, bi yanlışlık yapma!

(...)

YUSUF-Bi de yarın kazaya gidip, kaymakamlığa dilekçe vermek istiyom, Emin Dayı! Önce harmanım yandı, sonra evim yakılmak istendi. Durumu hükümete bildirmenin zamanı geldi.

EMİN- İyi, ver!"[408]

Yaşamak İstiyorum adlı oyunda, Dicle'nin sığındığı Zühal'in evinde, hukuk, güvenlik ve insan hakları temelinde bir adalet sistemi vardır. Zühal'in kanunlar hakkındaki düşünceleri ve onun çabasıyla polis memurunun Dicle'yi ağabeylerinin elinden kurtarması, adaletin sağlanmasını sağlar. Zühal, Dicle'yi korumak için cesur davranır. Sonunda polis Remzi Bey, Dicle'yi korumak için devreye girer ve ağabeyi Kasım'ı gözaltına alır. Oyunda, hukukun üstünlüğü, kadın hakları ve bireysel özgürlükler savunulurken, töre adı altında yapılan şiddetin ne kadar yıkıcı ve adaletsiz olduğu seyirciye açık bir şekilde gösterilir.

"*KAMER- (Yumuşak, titrek bir sesle) Çocuklarımıza Dicle ile Fırat adlarını koyan sensin, Kozan! O iki suyun bir yerlerde buluşup kucaklaştığını söyleyen de. E, bu durumda onlar nasıl buluşup kucaklaşacaklar, söyler misin bana?*

KOZAN- Soru sorup durma, Kamer! Benim elimden bir şey gelmiyor.

KAMER- Nasıl gelmiyor? Bu kapkara suskunluğun ardında bir şeyler döndüğü apaçık belli. Kızın yerini öğrendin, Fırat'ı peşine taktın, değil mi?

KOZAN- Bu sabah sokakta yürürken, kimse selam vermedi bana. Herkes başını öteye çevirdi. Haklıydılar. Bunun ne demek olduğunu bilmeden konuşma!

KAMER- Biliyorum, budalalıktır bu.

KOZAN- Hah! Buralarda doğup büyümedin sanki. Töreden, namustan hiç haberin yok mu senin?

KAMER- Haksızlığın adına töre koymuşlar.

KOZAN- Gelenekleri, görenekleri biz koymadık, Kamer! Bin yıldır süren düzene karşı, boynum kıldan incedir.

[408] Buttanrı,a.g.e.,s.1047-1048.

KAMER- Başkalarının koyduğu düzenden bize ne, Kozan? Bana ne insanların ne diyeceğinden? O görenekler suçluyu değil de, kurbanı yaşatılıyorsa, hak, hukuk bunun neresinde ?''[409]

''FIRAT- (Kalkar) Kin mi? Dicle yersiz kaygıya kapılıp, size sığınmış olabilir. Ama beni dinlemeden, doğru karar veremezsiniz. Ona kin duyduğum çok saçma.
ZÜHAL- Asıl saçma olan sizin töreniz. Bütün dünyada yükselen ayıplama, suçlama seslerini hâlâ duymayacak mı o tıkalı kulaklarınız?
FIRAT- Töremize dil uzatıyorsun, bacım!
ZÜHAL- Uzatıyorum, ne olacak!
FIRAT- O yörelerin insanı olarak, töremizin namusumuz olduğunu, onu çiğnetmeyeceğimizi bilmez misin?
ZÜHAL- Orada dur bakalım! Namusu çiğnenen kim?Çiğneten kim? Suçlu kim?.. Bunun kararını kim veriyor? Hangi gerekçeyle?.. Temelsiz cezayı uygulamayı kalkan kim? Ne hakla? Hangi yasaya göre?
DEHAN- Unutma ki, bu ülkede yasalar var. Yasalara uymayanların çekmek zorunda oldukları yaptırımlar var. Kimsenin Ali kıran, baş kesen olmağa kalkması haklı gösterilemez.
ZÜHAL- İnsan haklarından haberin yok mu senin?
DEHAN- Gazete okumuyor musun? TV izlemiyor musun?
ZÜHAL- Sıkışıp kaldığın o karanlık dünyandan çık da, çevrene bak biraz, Fırat kardeş! Bak da, köhne inanışların, saçma törelerin batağına sürüklenme!
(...)
ZÜHAL- (Gelir) Polis Remzi Bey yokmuş, konuşamadım. Neredeyse gelirmiş. Gelince bizi aramasını rica ettim.
DİCLE- Polise bildirmekle iyi mi ediyoruz acaba?
ZÜHAL- Sonunda pişman olmaktansa, bence iyi ediyoruz, canım!
(...)
DİCLE- Kasım ağabeyim. Elindeki kâğıtla bizim buraya bakıp duruyor.
ZÜHAL- (Bakar) Hangisi?
DİCLE- İşte şu, kareli ceketli olan ... Tüh! Ne yapacağım ben şimdi?
ZÜHAL- Hiç üzülme, canım! Hemen polisi arayacağım ... (Telefonun yanındaki kâğıda bakarak, bir numara tuşlarken) Anlaşılan bizi biraz daha uğraştıracaklar ... (Telefonda) Alo! Remzi Beyle konuşabilir miyim?.. Hemen kendisiyle görüştürebilir

[409] Buttanrı,a.g.e.,s.1066.

misiniz? Lütfen! Çok önemli ... Teşekkür ederim ... Remzi Bey, korktuğumuz başımıza geldi. Arkadaşımın ailesinden biri daha kapımıza geldi. Ne olur, ilgilenin, Teşekkür ederim ... (Telefonu kapatır) Merak etme, yakında polis gelir ... (Kapının zili çalar) Polis gelinceye kadar açmayalım istersen.

DİCLE-(Panik içinde) Bilmem ki ... Bu ötekinden daha ataktır. Beni görmeden gitmez. Ya bağırıp çağırırsa, kapıyı zorlarsa?.. (Kapının zili gene çalar) Peki, açmayalım ... Yo, yo, açalım."[410]

"ZÜHAL- (Elinde bir tas suyla gelir) İşte, su hazır!

KASIM- (Dicle'ye bakarak) Bizde suyu aileden biri döker.

DİCLE- Doğru, ben dökeyim. (Tası alır)

KASIM- Burada değil, dış kapının önünde. (Zühal, Dicle ve Dehan kuşkuyla bakışırlar) Göreneğimiz böyle ... E, sizi ayakta tuttuğum yeter ... Hoşça kalın! (Çıkar)

ZÜHAL- (Kaygılı) Dicle !

DİCLE-Merak etme, şekerim! Gördüğün gibi, yumuşamışlar. Giderayak mızıkçılık ettiğimi düşünmesin.

REMZİ- (Gelir. Sol köşede yerini alır. Eli tabancasında, beklemeğe başlar)

ZÜHAL- Suyu döker dökmez dön, olur mu ?

KASIM- (Dışarıdan) Hadi, kız!

DİCLE- Geliyorum, ağabey! (Çıkar)

ZÜHAL- Dehan! Dicle kurtuldu mu dersin?

DEHAN- Doğrusu ben hâlâ kaygılıyım. Bir oyun oynanıyor sanki.

ZÜHAL- (Heyecanlı) Ne? Biz ne duruyoruz burada? (Çıkarlar)

KASIM- (Sol öne gelir. Bıçağını çıkarır)

DİCLE- (Gelir) Yolun açık olsun, ağabey! (Suyu döker)

KASIM-(Dicle'nin kolundan tutar, bıçağını gösterir) Şşt !.. Sesini çıkarırsan, şuracıkta haklarım seni ... Yürü, kız!

DİCLE- (Şaşırmış) Kasım ağabey!

KASIM- Düş önüme, gidiyoruz ... Yürü, Allahın belası!

REMZİ- (Tabancasını çıkarır, ortaya çıkar) Polis !.. At o bıçağı yere ... Sakın karşı gelmeğe kalkma! Bir adım daha atarsan, yakarım seni.

KASIM- Hay aksi şeytan !.. Bu da nereden çıktı? (Zühal ve Dehan da gelirler) Bakın, ben ...

[410] Buttanrı,a.g.e.,s.1066-1080.

REMZİ- Bırak dedim o bıçağı ... Hemen!

ZÜHAL- Aman Tanrım! Oyunmuş.

KASIM- (Bıçağı yere atar) Tamam, bırakıyorum.

DEHAN- Utanmaz adam !.. Bize madik atmağa kalkarsın, ha!

REMZİ- (Dehan'ın yardımıyla Kasım'ın bileklerine kelepçeyi takar) Düş önüme!

KASIM- Bırakın beni, evime gideyim.

REMZİ- Evine değil, karakola gideceğiz.

ZÜHAL- Sağolun, Remzi Bey! Tam zamanında yetiştiniz.

REMZİ- Asıl siz tam zamanında haber verdiniz. Görüşürüz ... (Kasım'ın kolundan tutar. Birlikte soldan çıkarlar)

DİCLE- (Hıçkırarak ağlamağa başlar) Neden?

ZÜHAL- (Dicle'yi kucaklar) Bitti, canım !.. Bitti, güzelim !.. Bitti !..

DİCLE- (Ağlayarak) Neden ?.. Neden ?.. Neden ?..'[411]

4.4.1.Eşkıyalık

Eşkıyalık, eşkıya olma durumu ya da eşkıyaca bir davranıştır. "Eşkıya" kelimesi dağ hırsızı veya haydut anlamına gelir. Bu anlamlara göre hangi amaçla olursa olsun eşkıyalık, kanun dışı bir davranış olarak görülmektedir. Ancak bazı yaşanan haksızlıklar dolayısıyla devlet güçlerine karşı harekete geçme ve başkaldırma, bir tutum olarak ortaya çıkabilir.[412]

Hidayet Sayın'ın *İsyan* adlı oyununda, Ali çocukluğunda babasının bir adamı dövdüğü için asılarak öldürülmesine tanık olur. Babasının yaşadığı bu haksızlığa karşı çıkan Ali, dağa çıkarak eşkıya olur. Kendi kanunları olduğu için "Kanni" unvanıyla anılır ve gücüyle köylü üzerinde baskı kurar; istediği her şeyi yapar. Kanni, halkın gözünde önce bir kahraman olarak görünse de zamanla zalim birine dönüşür. İleride kaymakam olacağını söyleyerek gücüyle adalet sağlayacağını düşünür ve köyde kendi yasasını uygular. Bu yasa, korku, tehdit ve şiddete dayanır. Ayşe'nin namusuna göz koyar, köylülere baskı kurar ve adam öldürür. Kanni, halktan kopmuş kendi iktidarını kurmuş bir eşkıya figürüdür. Köylüler ona karşı sessizdir; korktukları için karşı gelemezler. Özellikle Ayşe, bu korkunun en çok ezilenidir. Sonunda bireysel olarak adaletini sağlamaya çalışır. Kanni'nin köyde rahat bir şekilde hareket edebilmesi, devletin gecikmesi ve yokluğu yüzündendir. Kolağası geldiğinde ise hiçbir şeyi çözmez aksine köylülere daha fazla baskı uygular. Oyunun sonunda Ayşe tarafından Kanni

[411] Buttanrı,a.g.e.,s.1081-1082.
[412] Kaplan,a.g.e.,s.176.

öldürülür. Eşi Salih'in öldürülmesi, Ayşe'nin içindeki korkunun öfkeye dönüşmesine neden olur. Yalnızca kocasının intikamını almakla kalmaz, aynı zamanda tüm köyün korkusunu sona erdirir.

"ADEM-Kusura bakma ya efe, bu köyün tadı kaçtı.

KANNİ-Biliyom Ama benim için bambaşka bi yer burası. Çocukluğum aklıma gelir her gelişimde. Ne günlerdi ... Her bayram şenlikler yapılırdı. Güreşler, koşmalar, ip çekmeler ... Bayramdan günlerce önce sevinçten uyku girmezdi gözlerimize. Babam saçlarımı keser, anam yeni bısatlarımı geçirirdi sırtıma ... Bu köy bi başkaydı o zamanlar.

ADEM-Her şey değişti Efe.

KANNİ-Bibayram günü .. Tam şuradaydı ... Bi adam kıyasıya döğdü beni . Suçum varmıydı yokmuydu unuttum. Babamda o adamı döğmüştü sonra. Nasıl sevinmiştim Bizaman sonra babamı öldürdüler. Öç almayı, meseleyi kendim halletmeyi ondan öğrenmiştim. Aldım silehı çıktım dağa.

ADEM-Bulsaydık onlarıda şu dalda sallandırsaydık.

KANNİ-Tanrının yardımı ile her şey istediğim gibi oldu. Gel gelelim şimdi en güvendiğim insanlar benden yüz çevirdiler.

ADEM-Efe!

KANNİ-Hiç birine sert davranmak istemezdim. Döğmek istemezdim. Nuri zeybeği onun için vurdum gözleri önünde. Güvenlerini kaybetmeyelim diye.

ADEM-Olsun bitsin gayri.

KANNİ-Şimdide affedmiyo beni, kocasını öldürttüm diye.

ADEM-Efe! Seni böyle sinirli görmeye alışmasdık biz. Onu buradan alıp götürsek her şey düzelecek.

SAMİ-Gine eskisi gibi.

KANNİ-Anlamıyorsunuz içimdekileri .. Anlıyamazsınız. Gönlüyle gelmezse, yarın nasıl bakacağım yüzüne? Ertesi gün nasıl bakacağım? O bana nasıl bakacak?

ADEM-Unutur gider, bütün mesee buradan gitmekte.

KANNİ-Şu sessizliğe bakın. Her şey durmuş sanki. Sanırsın, herkes uykuda. Değil İşte. Hepsininkulağı kapıda. Pencere aralarından bizi gözlüyorlar, biliyom. Bizden korkuyorlar. Bizi sevmiyorlar.

SAMİ-İyilik bilselerdi.

ADEM-Biz neler yapmadık onlara. Bilseler.

KANNİ- Küstürmek, kızdırmak istemedim hiç birini. Oysa bu sessizlik deli edecek beni. Belki de çok sert davrandım onlara ... Hiç olmazsa o inansaydı .. Gel deyip, açsaydı kapısını. Gülen bi yüzle.

ADEM- Birkaç altın saçarız üslerine olur biter.

KANNİ- Ayşeyi zorla götürürsem, bidaha dönemem buraya. Anlatamam size. Öyle bi his var içimde.

ADEM- Efe!Armudun sapı, üzümün çöpü demiyelimde, bitirelim şu işi.

SAMİ-Bitirelimde işimize bakalım.

ADEM- Kızanlar "Şehri nezaman basacağız "deyip duruyorlar.

KANNİ- Bu sessizlik içinde, şu kurbağa sesleri desinirlerimi altüst ediyo .. Ya bunlar sussa, ya insanlar konuşsa ...''[413]

Yıldızlar Yağıyor Üstüme adlı oyunda Yaşar, amcasının oğlu Fırat'ın dağa çıkarak eşkıya olduğunu anlatır. Fırat'ın devlete karşı geldiğini ve dağa çıktığını belirtirken, onunla karşı karşıya gelirse ne yapacağını düşünür. Bu durum, Yaşar'ı derinden üzer.

''OKAN- E, gelelim şu zibidi Fırat konusuna.

YAŞAR- Hah, zurnanın zurt dediği yere geldim şimdi. Geçen yıl hâlâ oralarda oturan amcam geldi bize. Tedirgindi, sıkıntılıydı. Babam nedenini sorunca, hıkmık etti, kemküm etti, sonra baklayı ağzından çıkardı. Meğer benim yaşımdaki oğlu dağa çıkmış. Devlete başkaldırmış anlayacağın. Amcamın kaygısı ondanmış, Bir baba için kolay mı?

OKAN- Fırat o mu?

YAŞAR- O ... Düşün, amcamın oğlu benim karşımda.

OKAN- Peki, nedenini öğrenebildin mi?

YAŞAR- Görüp soramadım ki, öğreneyim. Öğrenmek de istemem aslında. O da o masala kanmışsa, ne konuşulur onunla?

OKAN- Eh, yanlış yapan bedelini de öder.

YAŞAR- Ödemesine öder de, nereye varır bunun sonu, arkadaş?

OKAN- Bunu hep birlikte göreceğiz yakında.

YAŞAR- Bazen onu görüyorum rüyamda. Bir kayanın ardından kurşun yağdırıyor üstüme. Ben de ona. Gözgöze geliyoruz bir an ... " Delirdin mi Fırat?" diyorum, "Beni tanımadın mı? Ben Yaşar'ım. Amcaoğlun Yaşar ... Hani, çocukken birlikte oynardık ya! Ne oldu da, düşman olduk biribirimize?" Hiç konuşmuyor. Yüzünde soğuk bir maske, ateş ediyor durmadan.

[413] Buttanrı,a.g.e.,s.253.

OKAN- Tek gücü o silah çünkü. Elinden aldığın anda, sudan çıkmış balığa döneceğini biliyor.

YAŞAR- İçimde bir kuşku kıpırdanıp duruyor. Bu gece, eğer birileri varsa kar şımızda, içlerinde o da var sanki.

OKAN- (Alay yollu) Görünce sor bakalım, neymiş derdi.

YAŞAR- Yazık ki, silahlarımız konuşacak bundan sonra.

OKAN- Adam sen de! Çekiver kuyruğundan, gitsin !.. (Uzanır)

YAŞAR- Çocuk değil ki, kulağını çekip, yolun yol değil diye bağırayım. Arasıra kafamın tası atsa da, aldırmıyorum artık!

(...)

OKAN- Amcaoğlun karşımızda oldukça, boşuna değil, koçum! Ayağa kalktığımız anda, Fırat bizi vuracak belki.

YAŞAR- Avucunu yalasın!

OKAN- Diyelim ki, onu sağ yakaladık. Ne yapardın?

YAŞAR- Alırdım karşıma, sorguya çekerdim.

OKANBağışlar mıydın? Hani, elinde olsa?

YAŞAR- Bilmem. Eline kan bulaşmamışsa, düşünürdüm

OKAN- Ya da ansızın çıkıverse karşına ... Silahlarınız ellerinizde ... Vurur muydun onu?

YAŞAR- Gözlerine bakar, içinden geçenleri anlamağa çalışırdım

OKAN- Ohho! Oyun oynamıyoruz koçum, savaştayız. Sen onun gözlerine bakarken, ya o tetiğe basıverirse?

YAŞAR- Yapar mı, yapar, hergele! Beyni yıkanmasa, çoktan dönerdi evine."[414]

4.4.2.Kan Davası

Öç almak, yapılan bir kötülüğün acısını yine kötülük yaparak çıkartmaktır. Geçmişte aralarında kan akmış olması veya başka bir nedenden kaynaklanan köklü bir düşmanlık, iki aile arasında kan gütme olarak adlandırılan kan davasına yol açar. Kan davası, geçmişe dayanan derin bir düşmanlık olup sadece aileler arasında değil, topluluklar arasında da görülebilir. Kan davasına yol açan sebepler arasında toprak anlaşmazlıkları, kız kaçırma, mal kavgaları ve eğitim-öğretim yetersizliği yer almaktadır.[415]

[414] Buttanrı,a.g.e.,s.1287-1303.
[415] Kaplan,a.g.e.,s.477-479.

Hidayet Sayın'ın *Yaşamak İstiyorum* adlı oyununda, Dicle ağanın oğlu tarafından saldırıya uğradıktan sonra ağabeyleri, ağanın oğluna karşı bir şey yapamayacaklarını ve ona güçlerinin yetmeyeceğini söylerler. Eğer hesap sormaya kalkarlarsa olayın kan davasına dönüşeceğini ifade ederler. Kozan ve oğulları Dicle'nin yaşadığı şiddet olayında suçlu olan Fercan'ı değil, kurban olan kızlarını cezalandırmayı adalet olarak görürler. Töreyi uygulamak adına Dicle'nin ölümüne karar verirler. Bu olayın kan davasına dönüşmesini istemedikleri için suçu işleyeni değil, Dicle'yi cezalandırmayı seçerler. Dicle, ağabeylerinden ve babasından, törenin uygun gördüğü kurallar gereği öldürülmekten kurtulmak için İstanbul'a Zühal'in yanına gelir. Zühal'in sevgilisi Dehan, yıllar önce bir kan davası sebebiyle kaçtığını ve o zamandan beri kimsenin kendisini bulamadığını söyler.

"DİCLE- İlginç olan ne?

DEHAN-Aynı korkuyu ben de yaşamıştım yıllar önce. Kan davası ..Ya sizin kaçış nedeniniz?

DİCLE-Söylesem anlamazsınız ki

DEHAN-Tanıyanlar benim anlayışlı biri olduğumu söylerler. Anlamam için ne olduğunu bilmem gerekmez mi?

DİCLE-Töre nedir, bilir misiniz?

DEHAN-Nasıl bilmem? Bazı yörelerde bu ilkelliğin hâlâ sürdüğünü duydukça, tepem atıyor, inanın!

DİCLE- Öyleyse durumumu anladınız.

DEHAN- Anlar gibiyim ama.

DİCLE-(Sözünü keser) Başka bir şey sormayın, ne olur!

DEHAN- Tamam! Sormak niyetinde değilim zaten. Başka nedenlere dayansa da, aynı kaderi paylaşıyoruz aslında. Onun için durumunuzu anlamakta zorlanmıyorum.

DİCLE- Buraya geleli çok olduğuna göre, sizin için tehlike bitmiş sayılır. Oysa ben yolun başındayım.

DEHAN- Beni unuttuklarını düşünmek için, bir on yıl daha geçmeli en azından.

DİCLE- Ne? On yıl daha mı?

DEHAN- E, su uyur, düşman uyumaz, derler. Bazen iki göz, iki kulak yetmez insana. Hem şans, hem sıkı dostlar gerekir. Belanın üstesinden gelebilmek için, biribirine kenetlenecek sıkı dostlar."[416]

[416] Buttanrı,a.g.e.,s.1065.

Hidayet Sayın'ın köy oyunlarında kanun, adalet, eşkıyalık ve kan davası temaları, halkın vicdanı ve ortak değer yargıları şeklinde karşımıza çıkar. Özellikle Anadolu'yu konu alan tiyatro oyunlarında kanun ve adalet kavramları karşı karşıya gelir. Kanun, devletin koyduğu kurallar bütünü olarak resmî otoriteyi temsil ederken; adalet, daha çok halkın vicdanında ve ortak değer yargılarında karşılığını bulur. Bu iki kavram arasındaki çatışma, halkın yaşadığı adaletsizlikleri ve sisteme duyduğu güvensizliği gözler önüne serer. *Köşe Kapmaca* oyununda, Hacı Lokman'ın sahtekârlığına karşı kadınların gösterdiği direniş, vicdanî toplumsal dayanışma yoluyla adalet duygusunu yaratır. Resmî adalet geç gelir ancak halk kendi yolunu bulur. Eşkiyalık teması ise çoğu zaman adaletin sağlanmadığı yerlerde ortaya çıkar. *İsyan* oyununda, eşkıya baştalangıçta halk kahramanı gibi görünse de zamanla kendi yasalarını koyan zalim birine dönüşür. Kanni, devletin boşluğundan yararlanarak halk üzerinde baskı kurar ancak bireylerin, özellikle kadın karakterlerin direnişi sayesinde bu baskıcı düzen sarsılır ve yıkılır. Kan davası, adaletin bireysel hesaplaşmalarla sağlanmaya çalışıldığı bir anlayış olarak karşımıza çıkar. *Yaşamak İstiyorum* adlı oyunda Dicle'nin yaşadığı travma, töre ve kan davası kültürünün nasıl kurbanlar yarattığını gösterir. Burada, aile içi adalet aslında güçsüzlerin cezalandırılmasıyla sonuçlanır. Dicle'nin istanbul'a kaçarak kendi hayatını kurması, geleneksel adalet anlayışından kopuşun ve yeni bir hukuk düzenine duyulan ihtiyacın simgesidir.

4.5.Sağlık Problemleri

Kırsal bölgelerde ve köylerde sağlık problemlerine rastlamak mümkündür. Hastalıkların yaygın oluşu ve buna karşılık köylünün tedavi imkânlarından yoksunluğu, en çok üzerinde durulan noktalardan biridir. Köylü, çoğu zaman kendi kendine tedaviye yönelmek zorunda kalır. Bu durumun nedenleri arasında ekonomik gerilik, devletin sağlık politikaları ve köylünün en basit sağlık kurallarına bile dikkat etmemesi bulunmaktadır. Köylünün sağlıkla ilgili problemleri, yaşadığı evde başlar. Ekonomik gerilik nedeniyle sağlığa elverişli bir eve sahip olmama durumu, genel sağlık koşullarının yetersizliğini gözler önüne serer. Hastalıkların tedavisinde ise doğruluğu ve yanlışlığı düşünülmeden geleneksel yöntemler uygulanır. Köylerde yaygın bir alışkanlık olarak hastalıkların tedavisi için önce hocaya gidilir. Doktora ise tüm çareler denendikten ve sonuç alınmadığında başvurulur.[417] Köyde yeterli bilgi ve imkânlar

[417] Kaplan,a.g.e.,s.117-121.

olmadığı için köylünün yanlış tutum ve anlayışlara yöneldiği görülür. Sağlık problemleri arasında en yoğun olarak ele alınan konulardan biri doğumdur. Doğumun son derece sağlıksız şartlarda gerçekleşmesi, köylünün bu konudaki bilgisizliğini ortaya koymaktadır. Genel olarak sağlık konusunda yeterli bilgiye sahip olmama, sağlığa elverişli bir evde yaşayamama, yeterli beslenme ve tedavi imkânlarının olmayışı, köylerde ölüm oranlarının yüksek olmasına neden olmaktadır.

Köy halkı, sağlık konusunda çaresizlik içindedir. Sağlık problemleri arasında kendi çabaslarıyla ortadan kaldırabilecekleri olduğu gibi gücünü aşan sorunlarda bulunmaktadır. Bu problemlerin çözümü ancak devletin köylüye yardımcı olmasıyla mümkündür.[418] Hidayet Sayın, *Topuzlu, Köşe Kapmaca, Uzak Dünyalar, Son Fırsat, Yıldızlar Yağıyor Üstüme* ve *Nur Baba* adlı oyunlarında sağlık problemlerini ele alır.

Hidayet Sayın'ın *Topuzlu* adlı oyununda, susuzluk ve kuraklık, köyün temel sorunlarından biridir. Bu hem tarımsal üretimi olumsuz etkiler hem de halkın sağlığını tehdit eder. Çocuklar arasında hastalık yayılır, hayvanlar hastalanır. Hacer'in kardeşi Dursun'un ateşi bir türlü düşmez ve Halime'den yardım istenir. Topuzlu, çocuğun doktora götürülmesini önerse de Erebiş, torununu doktora götürmek istemez. Hastalığı nedeniyle Dursun vefat eder ve köylünün cehaleti, bir çocuğun ölümüne sebep olur.

Erebiş, "Benim oğlanın oğlan çocuğundan gaderi yok işte" diyerek kendini avutur ve hiçbir sorumluluk almaz.

"HACER - Halime Hala!.. Halime Hala!..

HALİME - (Oturduğu yerden.) Hu ... Ne var?

HACER - Azıcık bak hele Halime Hala!.

HALİME - (Kalkar, bakar.) Ne var gız?

HACER - Anam çağırıyo seni?

HALİME - Ne dicek?

HACER)- Bizim Dursun'un ateşi düşmedi de. «Gelsin, bi bakıversin» dedi.

HALİME - Geliyim, olur geliyim.

HACER - (Kaybolur)

HALİME - (Elindekileri derler, toplarken.) Ölmese bari çocuk. Bir haftadır ateşlerde yanıyo.

TOPUZLU - Öyleyse göstersinner doktura.

HALİME - Hıh, doktur. Bilmen gibi gonuşma Topuzlu. Neynen?

[418] Kaplan,a.g.e.,s.543-544.

OSMAN - (Gelir.) Nere gidiyon ana?

HALİME - Gara İbramın çocuğu çok hasta da.

OSMAN - Düzelmedi mi o çocuk daha ?.. Ne o buba, bişeye mi canın sıkıldı?

TOPUZLU - Yo, eyiyim. Turp gibiyim.

HALİME - (Çıkarken) Vah yavrıya ... Bu da ölürse ... Vah gariplere ... (Çıkar)

(...)

HALİME - (Gelir.) Ufacık sabi, ateşler içinde yanıyo.

OSMAN - Kötü mü?

HALİME - Allah bilir ya, gidici.

TOPUZLU - Okumamış mı gara dinni?

HALİME - Kim? Molla Veli mi? İki sefer okumuş emme ...

TOPUZLU - Hem de iki sefer. Bu sarhoş hınzırın nesine inanırlar, annamam be.

HALİME - Onnan bozmuşun aklını sen de.

TOPUZLU - Kimbilir ne koparmıştır fıkaralardan. Bi horuz, zahire, felan fıstık ...

(...)

EREBİŞ - Selâm aleyküm.

HALİME - Aleyküm selâm ... Hoş geldin Erebiş.

EREBİŞ - Hoş bulduk. Hayrola? Topuzlu goşa goşa nere gidiyo?

HALİME - Gara Memed'in öküzü hastalanmış da.

EREBİŞ - Vah vah ... Bak şu fıkaranın başına gelene. Nasıl, ağır mıymış?

HALİME - Bilmem. Gitti işte.

EREBİŞ - Hem de gurşun gibi gidiyodu Topuzlu. Maşallah, o yaşta ...'[419]

"TOPUZLU - Hoş geldin Erebiş. (Oturur.)

EREBİŞ - Hoş bulduk Topuzlu. Nasıl oldu Gara Memet'in öküzü?

TOPUZLU - Gitmesem öleceğmiş be. Hayvanın barsakları dolanmış. Üç yerinden dağladım. Gulaklarının uçlarını da kestim. Kendine geldi hayvan.

EREBİŞ - Oh oh oh ... Allah fıkaranın yüzüne bakmış.

TOPUZLU - Evvelallah ... Ben bu köydeyken ...Halime, hadi, su ver.

HALİME - (Kalkar, maşrapayı küpten doldurur, getirir.)

TOPUZLU - (Ağzının kenarlarından döke döke suyu içerken, Erebiş, Halime'ye işaretle, mese leyi Topuzlu'ya açmak istediğini ifade eder.) Oh ... şükür ... (Erebiş'e.) Nasıl oldu sizin çocuk ?

EREBİŞ - Çırpınıp duruyo, düzelmedi. Şey, Topuzlu ...

[419] Sayın,a.g.e.,s.19-27.

TOPUZLU - (Sözünü keserek) Götürün bi doktura canım. Can çekişe çekişe ölecek çocuk.

EREBİŞ - Yumruk gadar sabiye doktur napıcak Topuzlu? Benim oğlanın oğlan çocuğundan gaderi yok işte. Altı çocuktan iki gız sağ sade. Her neyse.

TOPUZLU - Doktur annamaz olur mu? Hökümet dokturuna götürün, para almaz.

EREBİŞ - (Soğukkanlı.) Adam sen de Topuzlu.Veren de Allah, alan da Allah. Çocuğun annına yazıldıysa, kim olsa bozamaz. Ölmeyeceğse, napsan ölmez. Benim demem ... (Bu sırada Hacer ağlayarak gelir. Erebiş davranır.) Noldu gız? Öldü mü çocuk?

HACER - (Ağlayarak.) Öldü ... Anam seni çağırıyo.

EREBİŞ - Dedim ya. Benim oğlanın oğlan çocuğundan gaderi yok. (Çıkar.)

HALİME - Dur, ben de gelem. Vah vah ... (Çıkar.)

HACER - (Sedire oturarak ağlar.)

TOPUZLU - (Hacer'in yanına oturur, başını okşar.) Ağlama gızım sen ... Güzel gözlerine yazık, ağlama.

HACER - (Hıçkırarak.) Benim yüzümü öperdi ...Gülerdi ... Molla Veli Hoca da, «Adını Dursun goyarsanız yaşıyacak» dediydi. Nolurdu, benim de bir oğlan gardeşim olaydı.

TOPUZLU - Gine olur. Ağlama sen. Daha çook olur. (Parmakları ile kızın gözlerindeki yaşları siler.) Sil gözlerinin yaşını.

HACER - (Topuzlu'nun omzuna kapanarak ha-fiften hıçkırır.) Dedeciğim ...

TOPUZLU - (Duygulu) Hakkın var.

(...)

TOPUZLU - Ben gelmeyecem.

VELİ - (Pişkin, gülümseyerek.) Gelmeyecen mi? Dünyada inanmam. (Hacer'e) Gız, sen ne arıyon burda?

TOPUZLU - Bırak gızı. Gardeşi öldü demincek.

VELİ - Allah rahmet eylesin. (Oturur.) Ben dediydim zati. İçimden, bu çocuk yaşamaz dediydim. Yüzünde bi güzellik vardı Topuzlu, bi nur vardı. Deme gitsin. Allah bölelerinem fazla çektirmez. Kitapta yeri var. Ee, böyük Allah bu.

TOPUZLU - (Suçlar gibi.) İki kere okumuşun.Eyileşecek demişin.

VELİ - Helbet öyle deyecem Topuzlu. Ana babayı sevindirmek ilâzım. Gökte Allah var. Annamıştım öleceğini ben.

(Hacer çıkar.)

TOPUZLU - Sen öyle demesen, kasabaya doktura götüreceklerdi. Belki de ...

VELİ - Sen ne diyon Topuzlu? Allah bi kerem yazmasın insanın burasına (Alnını gösterir.) Ötesi ne desen boş. Kötü desem de, fıkaraları masraftan çıkarsam eyi miydi? Hıh, doktur ...Doktur deyip geçme Topuzlu. İlâcı, vırtı, zırtı .. En azından elli gaymeye patlar.

TOPUZLU - Eyi emme, bi çocuk, bi çocuk evin direği. Bi çocuk sülâlenin direği. Sen biliyon mu, ne demek bi çocuk?"[420]

Oyunda Topuzlu'nun romatizma hastalığı nedeniyle bel ağrıları olur. Ancak bu ağrıları, yağmurun yağacağına bir işaret gibi yorumlar ve doktora gitmemekte inat eder. Geleneksel anlayışı, sağlık sorunlarının tıbbî yollarla çözümünü reddetmesine neden olur; bu da onun trajik sonunu hazırlar. Oyunda sağlık problemleri, bireysel değil toplumsal bir kriz olarak işlenir. Kuraklıkla birlikte çocuk hastalıkları, yaşlılık problemleri, kısırlık, hayvan hastalıkları gibi birçok sağlık teması ele alınır.

"TOPUZLU - (Birden doğrulunca belinin acısıyle yüzünü buruşturur.) Off ... Gine tutulmuş belim ... Breh breh ... Bıçak gibi sokuldu meret ...Her hava değişmesinde ... Hıh ... (Gökyüzüne bakarak.) Bu ağrılar ... Rahmet ... Havada heç bulut yok emme ... Velâkin benim bu ağrılar heç şaşmaz ... Yağacak ... Mutlak yağacak ... Halime! (Halime odadan çıkar. Ellerini şalvarına silerek kurulamaktadır.)"[421]

Köşe Kapmaca adlı oyunda, köye ebe ve sağlıkçı gelmesiyle Lokman ve Iraz arasındaki çatışma artar. Lokman Hekim, köyde hastaları tedavi eden, bitkilerle ilaç hazırlayan hatta reçete yazabilen biri olarak köy halkı tarafından sağlıkçı olarak görülür. Ancak sağlık bilgisini, insanların zayıf anlarını suiistimal etmek için kullanır. Iraz ise köyde geleneksel uygulamaları sürdüren bir ebe olarak karşımıza çıkar. Onun sağlık bilgisi, bilimsel olmaktan çok halk inançlarıyla iç içedir ve köylü kadınlara yardım eder. Oyunda, köye önce bir hükümet ebesinin, ardından da bir sağlıkçının geleceği haberi yayılır. Lokman Hekim, bu sağlıkçının gelişine karşı çıkar; çünkü bu durum onun köy üzerindeki geleneksel sağlık otoritesini tehdit eder. Iraz'a da köye ebe getireceği yönünde tehditler savurur. Köye ebe geldiğinde Iraz, önce biraz öfke duyup tepki gösterse de daha sonra genç bir kız olan ebeye tecrübesiyle yardımcı olmaya çalışır. Oyunda, Dürdane'nin eşi Osman, hastalığı nedeniyle vefat eder. Onu Lokman Hekim'e şifa bulması için getirirler. Ancak Lokman, Dürdane ile evlenmek istediği için ona

[420] Sayın,a.g.e.,s.31-34.
[421] Sayın,a.g.e.,s.41.

yardım etmez. Sağlık, bir yandan halk için umut ve şifa kaynağı olurken diğer yandan çıkarcılar için bir araç haline gelmiştir.

"LOKMAN- Bütün hastalıkları kendi bulduğum ilâçlarımla tedavi ederim ben. Hasta derdini söylemeden, gözüne bakar, nesi olduğunu hemen anlarım. Sormam bile, neresi ağrıyor, ne zaman başladı diye. Söyle, bilmem mi?

OMAR- Hem de nasıl Hacı Efendi? Ossaat.

LOKMAN- Binlerce insanın canını kurtardım. Ne demek bu? Kafanla düşün bi.

OMAR- Bende düşünecek kafa mı kaldı?

(...)

LOKMAN- Ayağıma kadar gelip, aha, şuraya çömeldiler. Üçünün de derdi başka. İyileştirirsem, şeherde kocca bi hastane verecekler emrime. Kumandası hep bende. Emme yo ... dedim, yo ... Beni görmek isteyen ayağıma gelsin. Ellerinde bi tomar doktur reçetesi, faydasız, yarayışsız. İlâçlarını verdim, iyileştiler. Aman, bi ayaklarıma kapanışları vardı koca adamların, bi de sevinçten ağlayışları vardı, deme gitsin. Uçar gibi gittiler.

OMAR- O kadar doktur boştan yere ...

LOKMAN- Beni geçen sene doktur mektabına hoca yapalım dediler de, gine kabul etmedim. Neden?

(...)

OMAR- (Hayran) Böyük Allahım!... Acaba bizimkinin hastalığına bi çare?

LOKMAN- Gari benim elimden bişey gelmez Omar!

OMAR- Gidici mi yoksa Hacı Efendi?

LOKMAN- Burcu neydi?

OMAR- Benim bildiğim, borcu filân yok.

LOKMAN- Mutlak akrep burcundan. Emme değmez uğraşmağa.

OMAR- Nasıl değmez?

LOKMAN- Geçende gördüm, üçüncü devresinde.

OMAR- Ne demek o?

LOKMAN- Şuna bak, ölecek diye ödü kopuyo. Sanki aşın, ekmeğin ondan geliyo. Kızın dul kalacak diye korkma. Ver zengin birine, yan gel.

OMAR- Kim? Ben mi? Aman Hacı Efendi Hazretleri!

LOKMAN-Benim içine doğuyo. Damat ölünce, zengin bi damat bulacan sen."[422]

[422] Sayın,a.g.e.,s.10-13.

"IRAZ- (Dürdane'nin beline yakı sarmış, kapatmaktadır) Bu sefer de olmasın bakalım. Benim elimden neler geldi geçti kızım. Umudu kesmemek ilâzım. Bişeyi kırk kere olacak dedin mi olur ...Kısırlık, bel gevşekliği, düşük, ötürük, yudumbeç, yel ... Daha bilmem kaç türlü maraz ... Hepsinin ilâcı ayrı. Kimisine ilimon sıkmak, kimisine sarımsak karıştırmak ilâzım. Kekik suyunu ben buldum. Hayıt tohumunu karın ağrısında içmeyi benden önce bilen yoktu. Lokman dürzüsü ne bilirmiş bunları? Düşükten, sıkıttan, kısırlıktan ne anlarmış? Kınalı kinin, acı yonca, tosbağa eti, ebegümeci, gö taşı, daha bi sürü. Bunlar nerde, nasıl kullanılır, bilsin bakalım ...

(...)

HAFİZE- Neymiş o?

IRAZ- O yelde, sızıda, sarılıkta kullandığı ot işte, bilmiyon mu?

HAFİZE- Onu bilmem. Ben ona sade eğrelti otup, erkek incir yaprağı, kuzu kulağı, ardıç otu, şerbetçi otu ..sonacığıma, çoban çantası dedikleri, bi de kimyon ... Ha, bi de baldın karaynan dalgan otu ...Başka ot kullanı mı, kullamsa nerden bulur, bilmem. Sır küpüdür, öte köylerden de otçuları var sen de bilirsin ya.

IRAZ- Allahın otlarını satsın bakalım…"[423]

"HAFİZE- E, istemiş te, gelmis mi ebe?

IRAZ- Bekle. "Çek git herif" demişler. "Gara sakalınnan, kıl poturunnan kendini adam mı sanıyon?"demişler.

DÜRDANE- (Hafize'ye) Şimdiden ebeyi tedarikliyo herhal.

HAFİZE- Nasıl?

DÜRDANE- Evlenecek dedin ya.

(...)

BİR SES- Dürdane Abla !... Çabuk gel !.. Osman Dayı ölmüş ... (Hepsi de irkilerek o yana bakarlar)

DÜRDANE- (Korkuyla bir Iraz'a, bir Hafize'ye bakar)

HAFİZE- Başın sağ olsun.

DÜRDANE- (Kendine gelir) Osmanım!..(Sağdan koşarak çıkarken) Osmanım!.."[424]

"MUHTAR- Ha ... Şey ... Buraya gelişim, bi sağlıkçı geldi köye.

[423] Sayın,a.g.e.,s.19-25.
[424] Sayın,a.g.e.,s.45-46.

LOKMAN- (Önce bozulur, sonra umursamaz davranır) Onun işi ...

MUHTAR- Demin ev bulmak için ...

LOKMAN- (Sözünü keser) Ona zerre kadar kıymet verdiğim yok. Nasıl olsa, haftasına varmadan kaçacak. Ben şimdi Iraz'ın nasıl kurumlandığını düşünüyom da ona bozuluyom. Eh, bi aya kalmaz, ben de köye bi ebe getirmezsem ... Hasan sen de muktarım diye geziyosun aklınsıra. Hani bu köyün ebesi? Bu Iraz delisinin elinde daha ne kadar inleyecek bu zavallılar? Kesesini doldurmak için, insanlara habire çocuk yapın diye. Halbuysa hökümetin emri var, gazete okuyosan…

(...)

LOKMAN- Hökümetin içinde, benim gibi akıllı, elli sene sonasını gören adam nerde? Benimki bi daşla iki kuş. Hem vatan, millet, memlikat kurtulacak, hem de hesaplar baş aşağı olacak. Anladın mı? Eger bi hökümet ebesi gelirse, hem Iraz'ın bast ezilecek, hem senin başın derde girmeyecek.

MUHTAR- Dedigin doğru. Yarından tezi yok, bu Iraz'ın defterini dürmeli.

LOKMAN-Hah. Şimdi senin yapacağın iş…Git ilanat et millete. Bu benim ilaç haberini yay.Herkes, bütün dünya duysun..

(...)

DÜRDANE-Ne oluyo böyle? Ardı ardına, bi sağlıkçıyla, bi ebe. Sanki hökümet eskiden bilmiyo muydu burasını?

HAFİZE-Hacı Efendi öyle istemiş. Kızmış Neneye. "Sen sağlıkçı mı istedin? Al sana bi ebe de, aklın başına gelsin" ... Gitmiş kaymakama. O da hemen demiş. "Bu sağlıkçı da işe yaramaz" demiş bizimki, "alın bunu köyden." "Hayhay" demiş o da, "madem öyle istedin, hayhay" ... Ya. Şu bizim Hacı Efendi hökümeti de kocca dünyayı da elinde oynatıyo valla.

DÜRDANE- Iraz Neneyle ikisi, bi iyice kapışsalar da, ne olacak, görsek.''[425]

''VELİ- Kaymakam?

MUHTAR- Yanında sağlıkçıynan.

IRAZ- Ooh, canıma değsin. Yaldızlı bi cümbüş olacak desene.

MUHTAR- Sahiden öyle olacak. Neden dersen, bi de ebe nin tayini çıkmış bizim köye. Onu da getirecekmiş yanında.

IRAZ- (Bozulur) Ebe mi?

MUHTAR- Öyle dedi. Buraya ondan geldim zati.

[425] Sayın,a.g.e.,s.83-95.

IRAZ- E, sen demedin mi? Bizim köyün aklı başında, eli her işe yatkın bi ebesi, Iraz Nenesi var demedin mi? "Hökümet durup dururken, neden boşuna mayış veriyo?" demedin mi?

MUHTAR- Bırak Nene, allasen. Guyruğum sıkışmış zati. İşi temelli batağa mı sürecem bi de? İkinizin arasında şaşkına döndüm. Bi yanda Hacı Efendi, bi yanda sen. Devletin kolu uzun. Söylesene anana Veli!

VELİ- Sağlıkçı da geldikten sona, ebeye bişey demem anam.

IRAZ- (Muhtara) Sen ne demeğe getiriyon. Hasan, desene bi?

(...)

VELİ- Ebe mi geldi buraya? Şu yeni gelen?

IRAZ- He, geldi. Ne olacak?

VELİ- Neden?

IRAZ- Nedenmiş? Geldi işte. Hoşbeş ettik.

VELİ- (Anasının davranışını yadırgar) Hoşbeş ettiniz ?..Nasıl biri?

IRAZ- Daha çocuk.

VELİ- Onu sormadım. İyi mi, kötü mü?

IRAZ- Eh ... Güleç yüzlü. İyi. Hacı'nın hesabını görürsem, bu kıza ağzımı açmam.

VELİ- Hadi hayırlısı.

IRAZ- "Beni yalnız koma, yardım et" dedi. Böylesine ne denir? Datlı dil yılanı deliğinden çıkarır. Ben edepsiz biriyse, benim karşımda kasılırsa dediydim emme, öylesi değil.

VELİ- Böyle diyeceğin heç aklıma gelmezdi.

IRAZ- Neden? Fesat biri mi sandın beni? Şimdiye kadar herkese iyilik ettim. Çoğundan para almadım. İşte, evimiz ortada. Bi de Hacı'ya bak. Bo şuna sevmezler beni.

MUHTAR- (Girer. Elinde bir şişe vardır) Veli !.. İçsene şundan bi yudum.

VELİ- Ne bu?

MUHTAR- İç sen.

IRAZ- Neden içeceğmiş? (Veli'ye) İçme len.

MUHTAR- Lokman'ı dinçlik suyu. İçiyom içiyom, bi halt ettiği yok.

IRAZ- Edeceği de yok, koca kafalı Hasan, edeceği de yok.

VELİ- Ver hele şunu. (Şişeyi alır) Bi tadalım. (İçer)Nane suyu bu be. Hani, dakkesinde belli olurdu?

MUHTAR- Bi şişe aldıydım. Hem de parasınnan. İlk içtiğimde böyle değildi valla.

IRAZ- Ülen Hasan! Bi elli sene daha yaşasan gine busun, gine bu.

MUHTAR- Hem sakalını kesince bi tuhaf oldu Hacı Efendi! Keramet sakaldaydı sanki.

IRAZ- Gari Hacı bitti Hasan, Hacı'nın işi tamam. Senin yerinde olsam, şu elindeki şişeyi çarpardım suratına. Velâkin sende o yürek nerde ?...''[426]

Uzak Dünyalar adlı oyunda, Zafer'in annesi, babası Kemal'den boşandıktan sonra hastalanmış ve yaşadığı sıkıntılar nedeniyle bir yıl içinde vefat etmiştir. *Son Fırsat* adlı oyunda, Osman'ın çocuğu hastadır. Osman, Hurşit'e yardım ettikten sonra çalışamayacak durumda olduğunu belirtir. Kırsal yaşamda yaşlılığın, iş gücüne bağlı olarak hastalıklara sebep olması bu oyunda vurgulanmaktadır.

"EMİN- (Gelir) Ne o, baş başa ne kaynatıyorsunuz sabah sabah?

OSMAN- Şundan bundan konuşuyoduk, Emin Dayı!

NİYAZİ- Bi bakayım, çay demlendi mi ... (Karşıdan çıkar)

EMİN- Çocuğunun hasta olduğunu duydum, Osman! Nasıl oldu? (Oturur)

OSMAN- Ateşi düştü, gözünü açtı, Emin Dayı! Sağol!

EMİN- İyi. Bu gece Murat Çavuş'u hastaneye götürmüşler.

EMİN- Ya! Gene mi hastalanmış? Vah vah!

EMİN- E, yaşlılıkta insanın bi yeri düzelirken, ötesi bozuluyo.

OSMAN- Çabuk iyileşse bari. İyi adamdır.

EMİN- İyi de laf mı, Osman? Keşke onun gibi bikaç kişi daha olsaydı köyde.''[427]

Yıldızlar Yağıyor Üstüme adlı oyunda Okan'ın annesi Zehra hastadır ve bir süre hastanede kalmıştır. Yaşar'ın babası da yaşlanmıştır ve alzheimer hastası olmuştur. Hatta Yaşar'ın sevdiği kız Suna'nın ailesi, babasının hastalığı nedeniyle Suna'yı ona vermediklerini belirtir.

"OKAN- Şu anda beni en çok düşündüren annem. Hastaymış.

MURAT- Sana kavuşma umudu onu iyileştirmiştir, merak etme!

OKAN- İyileştiyse, bugün hastaneden çıkacakmış.

YAŞAR- Çıkmıştır, kaygılanma! Kötü haber tez ulaşır, derler.

MURAT- Doğru. Bir dergide okumuştum, kötü haber kırlangıç kanatlı, iyi habar koltuk değnekliymiş.

YAŞAR- Bu dağ başına koltuk değnekli birinin çabuk gelemeyeceğine göre, rahat ol, arkadaşım!

[426] Sayın,a.g.e.,s.106-118.
[427] Buttanrı,a.g.e.,s.1053.

MURAT- (Yukarıyı gösterir) Bakın, bir kartal. Tek başına. Kartallar niye tek başlarına uçarlar, bilir misiniz?

(...)

MURAT- Öyle. Siz de kartal gibi kendinize güvenin! Fakat can güvenliğinizi sağlamadan, tehlikeye atılmayın! Savaşı kazandığını görmek isteyen, ayakta kalmayı bilmek zorundadır.

OKAN- Haklısın, çavuşum!"[428]

"ZEHRA- Ooh !... Evimi özlemiştim.

CEMİL- Hepitopu bir hafta, Zehra!

ZEHRA- Öyle deme, Cemil! Hastanede geçen günleri ikişer ikişer sayacaksın.

CEMİL- Haklısın! Sağlığın değeri bilinmiyor hastalanmadan ... Her neyse! İyileştin ya!

ZEHRA- Ah, bir de Okan'ımla konuşabilseydik.

CEMİL- Konuşuruz, merak etme!

ZEHRA- Çok özledim civanımı.

CEMİL- Ben de özledim ama gelmesine ne kaldı şunun şurasında.

(...)

ZEHRA- İyileştim ya, ne isterse yaparım oğluma.

CEMİL- Bir daha hastalanma, yeter!

ZEHRA- Ayy, hastalandığım gün o kadar kötüydüm ki, her şey bitti, gidiyorum sandım.

CEMİL- Yo, oğlumuzun düğününü, hele torunlarımızı görmeden, hiçbir yere gitmek yok, hanım!

ZEHRA- Elbette. Dünya gözüyle görmek isteriz hepsini.

CEMİL- Doğrusu beni de korkutmuştu halin. Yüzün bembeyaz, dudakların mosmordu. Hele acı içinde kıvranman yok mu ..

ZEHRA- Aman, kapatalım o konuyu, Cemil! Aklıma geldikçe bir tuhaf oluyorum.

CEMİL- Bundan sonra kendine iyi bak da, böyle şeyler olmasın bir daha. Doktoru duydun. Olur olmaz şeye üzülmek yok. Olmadı, bitmedi diye hayıflanmak, sinirlenmek yok. Yemene, içmene, ilaçlarına dikkat etmelisin. İkimiz de yere sağlam basalım ki, torun sevgisini doya doya yaşayalım. Önce kızımızdan, oğlumuzdan gelecek bebeklerin büyüdüklerini birlikte görelim.

(...)

[428] Buttanrı,a.g.e.,s.1285.

YAŞAR- (Bakmadan) Babam ...

OKAN- Ne oldu babana?

YAŞAR- Okumuş adamsın, Alzheimer'in ne olduğunu bilirsin.

OKAN- Ya! Çok üzüldüm. İlerlemiş durumda mı?

YAŞAR- Bazen evinin yolunu bile bulamıyor. Bazen benim adımı bile unutuyor.Annem çok zor durumda. Keyfimden mi durmadan şarkı söylediğimi sanıyorsun?

OKAN- Dilerim, zamanla düzelir.

YAŞAR- Ayrıca ... Söyleyebilirim artık, Suna'yı benden uzaklaştırmak istemelerinin nedenlerinden biri de bu. Benim babama çekeceğimi düşünüyorlar.

OKAN- Fakat benim bildiğim, bu hastalıkta soyaçekim yokmuş.

YAŞAR- Biliyorum ama gel de, anlat bunu onlara. Gördüğün gibi, çok bilinmeyenli bir denklemi çözmeğe çalışıyorum.

OKAN- Eğer sevdiğin kız seni anlıyorsa, işin kolaylaşır.

YAŞAR- Anladığını sanıyorum ama ya gözden uzaklaşınca, şeytan girmişse içine? Bir başkasına kaptırmışsa gönlünü?.. Bu kaygılar artınca, içimdeki bütün vidalar, civatalar gevşeyiveriyor birden. Sonra gelsin şarkılar, türküler ...

OKAN- Dilerim, bu zorlukları aşarsın tez elden ...''[429]

Okan, görev yerindeyken yaralı olarak yardım bekler. Murat Çavuş'un "Biraz daha dayanmalıydın" sözü, sağlık hizmetlerinin zamanında ulaştırılamaması durumunda yaşanabilecek kayıpları gözler önüne serer. Çevrenin zor şartları ve helikopterin gecikmesi Okan'ın şehit olmasına yol açar. Bu durum, sağlık hizmetlerinin yeterince hızlı olmamasının ne tür acılara sebep olabileceğini dramatik bir şekilde gösterir. Okan ve Yaşar'ın bir patlama nedeniyle yaralanmaları, sağlık hizmetlerine duyulan acil ihtiyacı ortaya koyar. Sağlık hizmetlerinin önemi, hem gecikmesi hem de zamanla yarışan doğasıyla izleyiciye güçlü bir şekilde hissettirilir.

Nur Baba adlı oyunda, İlhan sağlık alanında çalışır. Kasabada hastalık nedeniyle çocuklara aşı yapar; ancak çocuklar aşı yaptığı için ondan korktuklarını dile getirirler. İlhan, modern tıbbı temsil eden bir karakterdir. Eğitimli bir sağlık memuru olarak bilimsel yöntemler kullanır ve kasaba halkını bu konuda bilgilendirir.

"FİLİZ- Öyle de ... Neyse! Aşılar bitti mi?

İLHAN- Çoğu bitti sayılır. Ama çocuk sesinden kafam şişti. Biri ağlayınca, hepsi başlıyorlar koroya.

[429] Buttanrı,a.g.e.,s.1294-1302.

FİLİZ- Ne güzel! Vıcır vıcır, türkü gibi ... Islak gözleri, yumuk yumuk elleri, pembe yanaklarıyla, ne tatlıdırlar kimbilir.

İLHAN- Her gün o havada olursan, görürsün ne kadar tatlı olduklarını.

FİLİZ- Ne olursa olsun, çocuk kadar sevimli bir şey yok bu dünyada bence.

İLHAN- Günü geldiğinde görürüz seni de. Okul kapısından benim girdiğimi görünce, başlıyorlar yaygaraya.

FİLİZ- Sen de korkutma çocukları, şekerim! Gül, oyna, şaklabanlık yap, masal söyle, oyala onları. Umacı gibi çıkarsan karşılarına, olacağı odur.

İLHAN- Oh, işimi bırakıp, hokkabazlık mı yapacağım bir de?

FİLİZ- Yeri gelince yapacaksın. Ayrıca iğneden herkes korkar. Çocuklar haklı.

İLHAN- Kendi çocukların olduğunda sızlandığını görürsem, önüne koyarım bu sözlerini.

FİLİZ- Benim çocuk yüzünden yakındığımı göremezsin, hayatım!

(...)

İLHAN- Ya bakımları? Beklentileri? Büyüdükçe artan sorunları? Eğitimleri?.. Hele bugünkü dünyada.

FİLİZ- Öyle ama gülü seven dikenine katlanır, İlhan'cığım!"[430]

Hidayet Sayın'ın köy oyunlarında sağlık teması, yalnızca bireysel hastalıklar çerçevesinde ele alınmaz; aynı zamanda farklı dönemlerde yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel krizlerin bir yansıması olarak değerlendirilir. *Topuzlu* oyununda kuraklık, yalnızca tarımsal üretimi tehdit eden bir doğa olayı değil; Cumhuriyet'in ilk yıllarını hatırlatan ve 1928'de yaşanan büyük kuraklık bağlamında halk sağlığını derinden etkileyen bir kriz olarak ele alınır. Çocuk hastalıkları ve hayvan ölümleri, sağlık hizmetlerine erişimin yetersizliğini gözler önüne sererken cehalet ve geleneksel inançlar bu sorunları daha da derinleştirir. *Köşe Kapmaca* oyununda, Lokman Hekim ve Iraz karakterleri aracılığıyla geleneksel sağlık bilgisi ile modern tıp arasındaki çatışma ele alınır. Bu çatışma, özellikle 1950'li ve 1960'lı yılların kırsal bölgelerinde belirginleşen sağlık politikalarının köylü üzerindeki etkisini yansıtır. *Uzak Dünyalar* ve *Son Fırsat* adlı oyunlarında sağlık, aile ilişkileri ve kırsal yaşamın zorluklarıyla iç içe anlatılır. *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyunda, sağlık hizmetlerinin zamanında ulaştırılmamasının yarattığı kayıplar, ele alınır. Teröristlerle çarpışırken ağır yaralanan ve helikopterin zamanında gelmemesi nedeniyle şehit düşen Mehmetçik üzerinden-tam

[430] Sayın,a.g.e.,s.65-66.

tarih oyunda verilmese de- 1984 sonrası terör olaylarıyla ilişkilendirilebilecek dönemde yaşanan kayıplar işlenir. *Nur Baba* adlı oyunda ise İlhan karakteri üzerinden modern sağlık hizmetlerinin köylüyle çatışan yönü ele alınır. Yazar, bu oyunları aracılığıyla farklı dönemlerde değişen sağlık problemlerini yalnızca bireysel hastalıklar bağlamında değil; aynı zamanda sosyal yapı, kültürel anlayışlar, eğitim düzeyi ve devletin hizmetleri çerçevesinde ele alarak kapsamlı bir eleştiri ortaya koyar.

4.6.Vatan Sevgisi

Hidayet Sayın'ın *Bir Ateş Yumağı* ve *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyunlarında vatan sevgisi merkeze alınarak, bu duygunun tarihsel ve güncel yansımaları derinlemesine ele alınır. *Bir Ateş Yumağı* adlı oyunda, Zeliha adlı genç bir köylü kızın erkek kılığına girerek Ankara'ya Mustafa Kemal'in yanına gitme kararı, vatan uğruna gösterilen cesaretin ve inancın simgesidir. Oyun, vatan sevgisinin bireysel kahramanlıklarla nasıl toplumsal bir mücadeleye dönüştüğünü gözler önüne serer. *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyunda ise Nemrut Dağı'nda görev yapan iki askerin terör saldırısı karşısında görev bilincini ve vatan aşkını kaybetmeden direnişleri ele alınır. Her iki oyunda da vatan sevgisi, yalnızca bir duygu olmanın ötesine geçerek eyleme dönüşen fedakârlıklarla şekillenen ve halkın en sade bireylerinden yükselen bir irade olarak karşımıza çıkar. Hidayet Sayın, vatan sevgisi temasını yalnızca bir aidiyet değil, gerektiğinde her şeyden vazgeçmeyi gerektiren kutsal bir sorumluluk olarak ele alır. Yazar, bu temayı kaleminde, dünün direnişinden bugünün mücadelesine uzanan bir köprü şeklinde yansıtır.

4.6.1.Millî Mücadele Dönemi

Hidayet Sayın'ın *Bir Ateş Yumağı* adlı oyunu, Millî Mücadele dönemini ele alır. Oyunda, Zeliha adlı genç bir kızın içindeki ateşle Millî Mücadele'ye katılması anlatılır. Yunan işgali sırasında Anadolu'daki köylerin savaş ortamı ve köylü bir kızın vatan sevgisiyle verdiği mücadele, herkese örnek olur. Korkusuzca ve cesurca memleketi kurtarmak için düşünen ve harekete geçen Zeliha, Muhtar'ın yardımıyla eline bir silah alarak erkek kılığında Mustafa Kemal'i görmek için Ankara'ya gider. Babası Çanakkale Savaşı'nda şehit olmuş, vatan sevgisi ve memleket mücadelesi ile dolu olan Zeliha, her şeyden önce vatan toprağını düşünür ve bu uğurda canını vermeye hazırdır.

"ZELİHA- Bu "Topraklarınızı biz aldık, siz bizim için çalışın" demektir. Bu toprakları onlara verecek miyiz?

FATMA - İsteyerek vermedik ya, kız!

HAFİZE - Bize soran mı oldu?

ZELİHA - Öyleyse biz onlara neden sormuyoz?

FATMA - Hoppala! Sorsak, bizi kim dinler?

HAFİZE - Benimki yıllardır bunun için askerde. Velakin düşman çok, düşman güçlü, Zeliha'm! Öyle olmasa, askerimiz durur mu? Senin bubanı Çanakkale'de şehit eden düşman karşımızdaki.

FATMA - Lafın kısası, bizim bileceğimiz iş değil bunlar, çocuklar! Bize düşen, çalışıp karnımızı doyurmak.

ZELİHA - Biz böyle der otururşak, düşman da çöreklenir kalır topraklarımızda. Oysa hepimiz birlikte kükrersek, düşman bi daha düşünmek zorunda kalır, Fatma Abla!

(...)

FATMA - Biz boşuna çene çalıyoz, kızlar! Baksanıza, Demirci Efe ile Yörük Ali Efe kanlı bıçaklıymışlar duyuşuma. Koca koca adamlar böyle itişip kakıştıkça bizim elimizden ne gelir ki.

ZELİHA- Bence umut Mustafa Kemal Paşa'da.

FATMA - O da tek başına na yapsın, be kızım?

ZELİHA - Tek başına olduğunu kim söyledi? Millet öldü mü? Biz öldük mü?

FATMA - Millet ölmediyse bile, gücü tükendi, Zeliha'm! Senin buban, benim bubamla gardeşim Çanakkale'de şehit düştüler. Her evden en az bi yiğit kapıp aldı Çanakkale.

ZELİHA - Her evden bi yiğit kapıp aldı da, baş eğdi mi Çanakkale? Başta Mustafa Kemal Paşa vardı da ondan. Şimdi de umut onda."[431]

"HAFİZE - Şu yangın sönse de, Hasan'ımla birlikte herkes dönse evine.

HALİME - Ah, o yangın ... Kimsenin ağzını bıçak açmıyor o yüzden.

ZELİHA - Dün düşümde Mustafa Kemal Paşa'yı gördüm.

HAFİZE - E, nasıl gördün kız? (Halime'ye göz kırpar.) Bu seninki pek yaman, Halime Abla! Bu yaşta her taşın altından çıkıyo, her şeyi biliyo valla.

ZELİHA - Elinde kılıcıyla atının üstünde dimdik duruyodu, dağ gibi. Kılıcı şimşek gibi yanıp sönüyodu salladıkca ... Ardında bi yığın insan. Tıpkı Çanakkale'deki gibi.

HAFİZE - Bubanın eski mektuplarını okuya okuya, Kemal Paşa'ya tutulmuşsun sen.

[431] Sayın,a.g.e.,s.4-8.

ZELİHA - Göreceksiniz, o yenecek düşmanı, Çanakkale'deki gibi.

HAFİZE - Sen bi ateşsin, kız! Senin eline su dökemez benim diyen yiğitler valla."[432]

Oyunda, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde geçen bir köy yaşamını merkeze alınarak vatan sevgisi, Millî Mücadele ruhu, kadınların direnişi ve halkın uyanışı gibi önemli konular işlenir. İşgal altındaki Anadolu halkı, çaresizlik ve yoksulluk içinde olsa da direnç ve umutla dolu bir mücadele arzusu taşır. *"Köy, hayatımızın her alanını besleyen gür bir kaynaktır. Halk kültürünün hizmet bekleyen ham malzemesi orada yaşamakta, iktisadî kalkınmamızın ve bekamızın temel unsurları orada çoğaltılmaktadır. Dün, bağımsızlık savaşımız, ona dayanılarak ve güvenilerek başarıldığı gibi yarın da iktisadî kurtuluş savaşımız gene onun elbirliğiyle başarıya götürülecektir."*[433]

Oyunda halkın, özellikle kadınların, Millî Mücadele'ye katılma iradesi göstermesi büyük önem taşır. Erkeklerin cephede ya da dağlarda olduğu ortamda kadınlar, tarlalarda çalışırken aynı zamanda vatanı nasıl savunabileceklerini düşünürler. Çete liderlerinden Nuri Zeybek, Zeliha'nın kendisine gösterdiği tutumu ve gözlerindeki mücadele ateşini gördükten sonra, Zeliha'nın sevgisine layık olabilmek için tek başına düşman askeriyle çatışmaya girer. Nuri Zeybek, içindeki ateşi Zeliha'ya göstermiş olur. Düşmanları etkisiz hale getirse de yaralanarak şehit düşer. Muhtara, eğer şehit olursa Zeliha'ya duyduğu sevgiyi aktarmasını vasiyet eder. Muhtar, yaşananları Zeliha'ya anlatır. Nuri'nin kahramanca mücadelesi, Zeliha'nın direnişini daha da güçlendirir; Ankara'ya gitmeye karar vermesine vesile olur. *"Ateşimde arayın beni"* sözü, sadece kişisel bir kararlılığı değil, halkın içinden çıkan bir kıvılcımın nasıl büyük bir yangına dönüşebileceğini gösterir. Zeliha artık yalnızca bir köylü kızı değil; Millî Mücadele'nin sembolü ve ilham veren bir direniş figürü haline gelmiştir. Köy halkı, Zeliha ve Nuri Zeybek'in yaptıklarıyla, kurtuluşun yalnızca beklemekle değil; cesaretle, inançla ve birlikte hareket etmekle mümkün olduğunu fark eder.

"NURİ , "Bizim topraklarımızda işiniz ne?" diye sormayana, sorup da, gereğini yapmayana ... " Hadi bakalım, yalan de buna! Hadi, diyebilirsen, de!

ALİ - Öyle olmasına öyle de ... gene de ...

NURİ - Kızın sesi hâlâ kulaklarımda. Hele o gözlerindeki ateş yok mu ...

ALİ - Duyulursa, tefe koyarlar bizi.

---

[432] Sayın,a.g.e.,s.34.

[433] Cavit Orhan Tütengil, *Türkiye'de Köy Sorunu*, Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969, s.143.

NURİ - Umurumda değil.

ALİ - Başımızın etini yerler.

NURİ - Adam sen de!

ALİ - Yoksa sen ... bir görüşte bu kıza abayı yaktın mı, Nuri Zeybek?

NURİ - Ne diyeceğimi bilmiyom doğrusu. Böylesi ilk geliyo başıma."[434]

"NURİ - Ben kararımı verdim Emin Dayı, bunu yapacağım.

MUHTAR - Tek başına zor yaparsın, oğlum Nuri! Onca kızan var yanında. Neden onlarla birlikte yapmıyorsun?

NURİ - En yakın arkadaşım Ali'ye bile söylemedim bunu. Bu işi tek başıma yapıp, Zeliha'nın karşısına dimdik çıkmak istiyorum.

MUHTAR - En az üç kişi olduklarına göre, tek başına zor olur derim gene ben.

NURİ - Kolayı herkes yapar. Gel gelelim, Zeliha benim zoru başardığımı görmeli.

MUHTAR- Ya sonra, Zeybek? Düşmanlarını hakladıktan sonra ne yapmayı düşünüyon?

NURİ - Zeliha'nın karşısına başım dik olarak çıkıp, içimi ona dökeceğim. O nasıl isterse, öyle yapacağım.

MUHTAR - İyi de, düşman gitmeden evlenmeyi düşünmüyo o.

NURİ - Hemen evlenelim diyen kim? Benim yüreğime ateş düşürdüğünü bilsin, yeter! Onun sözlerinden sonra, vurkaçla bir şey yapılmayacağını ben de anladım zaten. En kısa zamanda milli orduya katılıp, savaşmak istiyom. Velakin önce kim oldugumu göstermeliyim ona. Hem de herkese.

MUHTAR - Seni anlıyom, yiğidim! Gel gelelim, gözü kara oluşun korkutuyo beni.

NURİ - Göreceksin, bunu başaracağım, Emin Dayı! Önce sana gelişim, bunu benim yaptığıma Zeliha'yı inandırman için.

MUHTAR - Evimde bi av tüfeğim var. Onu alıp, senin yanında olmama ne dersin, Zeybek?

NURİ - Yo! Bu işi tek başıma yapmalıyım. (Mavzerini okşar.) Korkma, iyi nişancıyım. Ilgınların arkasından bir bir avlayacağım onları.

MUHTAR - Gene de benim içimde bi şeyler duruyo. Ya bi terslik olursa?

NURİ - Bi terslik olursa, olur ya, vurulursam, Zeliha'ya anlatırsın bunu. O zaman ölümüm boşa gitmemiş olur ... (Cebinden bir mendil çıkarır.) Yangınımın nişanı diye, bunu ona ver,Emin Dayı!

[434] Sayın,a.g.e.,s.22.

MUHTAR - (Almak istemez.) Yo, kendin ver bunu ona.

NURİ - Aklımdan geçeni başarırsam, senden alır ben veririm. Ama binde bir, başaramaz da, ılgınların arasında kalırsam ...

MUHTAR - (Mendili alır.) Bu mendil bugün bende emanet kalacak, Nuri Zeybek! Yarın gelip, onu benden almazsan, iki elim yakandadır,bilmiş ol!

NURİ - (Gülümser.) Anlaştık! Kendi kazdığım kuyuya düşecek göz var mı bende, Emin Dayı? Şunun şurasında üç düşmanın defterini düremezsem, Nuri Zeybek'e yaşamak haramdır zaten.

ZELİHA - Yüzün hep gülmekte aslan bubam! Velakin burda olanları bilsen, yüzün asılırdı hemen ... Senin Çanakkale'den içeriye sokmadığın düşman, allem etti, kallem etti, gelip, topraklarımıza giriverdi sinsice. Girdi ki öylesine ... Buralarda herkes perperişan bubam! Gıdıklasan, gülmüyo kimse ... İçim içime sığmıyo, inan! Senin kanını yerde komuşum sanki ... Bir şeyler yapmak geliyo içimden. Düşmanı topraklarımızdan sürüp çıkarmak için, bi yangını başlatmak. Zifiri karanlıkta bir ışık yakmak ... Üstümüzdeki ölü toprağını silkelemek için yekinmek ... Kim ne derse desin, yapacağım bunu, buba! Elime bi silah alıp, düşmanın karşısına çıkacağım. Bu ateşi yakacağım.

MUHTAR - (Arkadan gelir.) Nasılsın, Zeliha kızım?

ZELİHA - (Fotoğrafı koynuna sokar, kalkar.) Hoş geldin Emin Dayı!

MUHTAR - Anan yok mu?

ZELİHA - Komşulara gitti. Çağırayım mı?

MUHTAR - Yo, böylesi daha iyi. (Oturur.)

ZELİHA - Canın sıkkın gibi. Ne diyeceğdin?

MUHTAR - Bunu söylerken içim yanıyo emme, sözümü tutmalıyım, yavrum! (Cebinden mendili çıkarır uzatır.) Al bunu?

ZELİHA - Ne bu?

MUHTAR - O senin tarlada çıkıştığın Nuri Zeybek, sal yanında düşmana pusu kurmuştu. Ona bi şey olursa, bu mendili sana vermemi istedi. Korkulan başa gelince, iş başa düştü kızım!

ZELİHA - Bu sabah o üç düşmanı vuran o muydu?

MUHTAR - (Başını sallar.) Üçünü hakladı emme, düşman beş kişi olunca, hesap çarşıya uymadı.

ZELİHA - (Bakmadan, dalgın) Nedendir bilinmez, onun böyle bir şey yapacağı doğmuştu içime.

MUHTAR - Sana böyle göstermek istedi içindeki yangını. Beni de aracı yaptı ... Hadi, al!

ZELİHA - (Mendili alır.) Bu ateşi onun yüreğine saldıysam gerisi gelecek demektir.

MUHTAR - Keşke o yiğidin içine düşürdüğün ateş, herkesin yüreğinde yansa ... Benim bile yüreğimde bi şey pırpır ediyo, inan!

ZELİHA - Önünde sonunda herkesin içinde o ateş yanacak, Emin Dayı! Gencinin, yaşlısının, çoluğnasn, çocuğunun ... Nuri Zeybek yapacağını yaptı. Onun başlattığını tamamlamak, kalanlara düşer.

MUHTAR - Ölmeden görebilseydim o toplu kalkışmayı.

ZELİHA - Bana hâlâ bi silah bulmadın, Emin Dayı!

MUHTAR - Gene mi? Sana mı kalmş silah kullanmak?

ZELİHA - Senin duvarda asılı tüfeğin, neden boş yere durur orda? Onu neden bana vermiyon?

MUHTAR - Sana mı?... (Acı acı gülümser.) Silah hem güçtür, hem tehlikedir, kızım! Bu yaşta, kız başınla, o tehlikeyle baş edemezsin Bi yanlışlık yapmandan korkarım. O zaman emanete hıyanet etmiş olurum.

ZELİHA - Ya bu gece o sözünü ettiğin düşman subayı kapıma dayanırsa? O tehlikeye karşı silahsız nasıl karşı koyarım, Emin Dayı? Ayrıca Nuri Zeybeğin ölümü boşa mı gitmeli?

MUHTAR - Benim demem, sen ... (Susar.)"[435]

Vatan sevgisi, oyun boyunca güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır. Zeliha, vatanın işgal altında olmasından derin bir acı duymakta ve bu uğurda canını ortaya koyabilecek cesareti göstermektedir. Babasının intikamını almak için silahına sarılır ve Millî Mücadele'ye katılma kararı alır. Oyunun sonunda, sabah saatlerinde Zeliha Ankara'ya doğru yola çıkmıştır. Annesi Halime, kızının yokluğundan endişelenerek muhtardan onu bulmasını ister. Muhtar, Halime'yi sakinleştirmeye çalışır ve Zeliha'nın söylediğini yaptığını ifade eder. Zeliha'nın adı artık her yerde bir direniş ruhu olarak anılır.

"ZELİHA - Herkesten önce bi şehit kızının eline yakışmaz mı silah dediğin? Bu mendili bana getirdiysen, silahı da bulmalısın. Onun mendilini senin silahına bağlamak isterim.

MUHTAR - Tamam, tüfeğimi vereceğim sana. Fişekliğiyle birlikte. Velakin yalnız tehlike karşısında kullanacaksın onu. Söz mü?

[435] Sayın,a.g.e.,s.40-45.

ZELİHA - (Söz der gibi başını sallar.) Tehlike zaten burnumuzun dibine geldi dayandı, Emin Dayı! Bunu bilmeyen mi kaldı?

MUHTAR - Akşam ortalık kararınca, şu arkadaki çalılıkların arasına koyarım. Anana söyleme sakın! Topa tutar beni.

ZELİHA – Sağ ol! İçim rahatladı şimdi.

MUHTAR - Allah hepimizin yardımcısı olsun, kızım! (Kalkmaya davranır.)

ZELİHA - Emin Dayı, bi şey soracağım sana.

MUHTAR - Sor bakalım.

ZELİHA - Ankara burdan çok mu uzakta?

MUHTAR - Ankara mı? Nerden çıktı bu şimdi?

ZELİHA - Meclisin orda açılacağı, düzenli ordunun orda kurulacağı, bi de Kemal Paşa'nın orda olduğu söyleniyo.

MUHTAR - Bunlardan sana ne kızım? Ankara dediğin, ohhooo, atla bile günlerce sürer. Şu karşıdaki dağların daha, çok daha ötesinde.

ZELİHA - Güneşin doğduğu tepelerde desene!

MUHTAR - He, güneşin doğduğu tepelerin ardında ... Ömürsün sen kız!

(Sahne kararır. Horoz öterken lokal ışık sol arka bölümü aydınlatır.)

HALİME - (Telaşla arkaya doğru bağırır.) Emin Dayı !... Emin Dayı !...

MUHTAR - (Arkadan gelir.) Ne var Halime kadın? Bu telaşın ne böyle?

HALİME - Kara gözlüm yok, Emin Dayı! Gitmiş.

MUHTAR - (Telaşlanır.) Kim? Zeliha mı gitmiş?

HALİME - Başka kimin var? Neyim var yetimimden başka ?... Bubasının giysileri de yok ortalıkta. Belli ki, onları giyip gitmiş.

MUHTAR - Ne diyon sen, Halime Kadın? Nereye gitmiş Zeliha?

HALİME - Bilir miyim? Uyandım, yatağında yoktu ... Bağırdım, çağırdım, yok.

MUHTAR - (Kendi kendine söylenir gibi) Vay deli kız, vay!

HALİME - Ne olur, bi şeyler yap! Muhtarsın, ne yapılacağını bilirsin.

MUHTAR - Ya tüfek?

HALİME - Ne tüfeği?

MUHTAR - (Kendi kendine) Hay Allah! Demek buymuş aklından geçen?

HALİME - Sen neler diyon, Emin Dayı?

MUHTAR - (Dalgın) Ankara, güneşin doğduğu yer, Kemal Paşa ... Korkarım .... (Susar.) Belli ki,

(...)

HALİME - Benim derdim de bu. Susup oturmamı mı istiyon? Bu mu demek istediğin? Osman'ın emanetisiniz der dururdun. Hani ?... (Çırpınır.) Hadi güzel kızım, çıkıver karşıma. "Şöyle bi dolanıp geldim" deyiver, bi denem!

MUHTAR - (Kendi kendine söylenir.) Keşke tüfeği vermeseydim ona.

HALİME - (Kaygılı) Tüfek ?... Yoksa?...

MUHTAR - Ben ne bilirdim be, Halime Kadın! Birileri düşmanlık etmeğe kalkarsa diye, akşam koymuştum tüfeği çalıların arasına.

HALİME - Nasıl yaptın bunu, Emin Dayı? El kadar kızın eline silah verilir mi? Onun içinde yanan ateşi bile bile yapılır mı bu?(Sahne kararır. Sol ön bölüm aydınlanır. Muhtar ve Ali ayakta konuşmaktadırlar.)

MUHTAR - O gündenberi ortalıkta yok Zeliha. Gidiş o gidiş.

ALİ - Bu kız sahiden bi ateşmiş.

MUHTAR - Yer yarıldı, içine girdi sanki.

ALİ - O ateşle Nuri Zeybek'i de tutuşturdu. Aşkolsun kıza!

MUHTAR - Biribirlerine yakışırlardı doğrusu. Ah, bu savaş belası.

ALİ - Maşallarda anlatılan aşklar gibi tıpkı. Bi ateş yaktı geçti ikisini de.

(...)

MUHTAR - Onu Tellidede eteklerinde düşmanla çarpışırken görenler olmuş.

ALİ - Olacak şey değil.

MUHTAR - Bi kızın Nazilli yakınlarında, Demirci Mehmet Efe'ye katıldığını söyleyenler de var. O mudur başkası mı, kim bilir ki?

ALİ - Nuri de, Zeliha da doğru olanı gösterdiler bize.

MUHTAR - Denizli'de genç, güzel bi kızı, omuzunda eğreti duran tüfeğiyle, erkek kılığında, çeşmede yüzünü yıkarken görenler de olmuş. Gel gelelim, Zeliha'dır diyen yok.

ALİ - Bu çetecilikle bi yere varılacağı yok, Emin Dayı! Ben de yarın erkenden millicilere katılmak için yollara düşeceğim. Gepegenç bi kız yapar da, ben yapamam mı?

MUHTAR - İyi edersin yiğidim!

ALİ - Belki onu görürüm yollarda.

(...)

MUHTAR - Karşı dağları aşınca, Kemal Paşa'ya varacağını sanırdı.

ALİ - Varamasa da, içindeki ateş bizim yüreklerimizi de tutuşturdu. Bizden sonra başkalarını da tutuşturacak.Dönse de, dönmese de, bundan sonra buralarda hep yaşıyacak o bence.

MUHTAR - Belki dağdaki çobanlar, durgun sularda, onun ışıl ışıl parlayan gözlerini görecekler.

ALİ - Yel dalları salladıkça, kıpırdanan yapraklarda, onun sesi duyulacak belki." [436]

4.6.2.Cumhuriyet Dönemi

Hidayet Sayın'ın *Yıldızlar Yağıyor Üstüme* adlı oyununda, iki komando askerinin yaşadıkları üzerinden vatan sevgisi, şehitlik ve terör temaları işlenmektedir. Oyunda, Okan ve Yaşar'ın vatan ve görev bilinciyle yaşadığı zorluklar gözler önüne serilir. Nemrut Dağı'nda vatan nöbeti tutan iki asker, teröristlerin saldırısı sonucu yaralanır ve Okan, şehit olur. Murat Çavuş, teröristlerin yaklaştığı haberini askerlerine verir. "Savaşı kazanmak istiyorsak ayakta kalmalıyız. Biz bu topraklar için savaşmalıyız" sözleriyle vatan sevgisini ön plana çıkararak hem askerî kararlılığını hem de vatan görevi bilincini yansıtır. Okan ve Yaşar, ailelerine ve sevdiklerine duydukları derin özleme rağmen görevlerini bırakmazlar. Bu topraklar uğruna verilen mücadelenin ve şehitlerin fedakârlığının bilincindedirler.

"YAŞAR- Sahi, neyi bekliyoruz bu dağ başında biz?

OKAN- Geceyi bekliyoruz. Sıcak yataklarından kalkıp gelerek, Nemrut dağında bir gece geçirmeğe can atanlar olduğunu unutma!

YAŞAR- Onlarınki keyif, bizimki görev.

OKAN- İkisi de aynı kapıya çıkar bence.

YAŞAR- Hainlerle köşe kapmaca oynamanın nesi benzer ki ona? Vurkaçla bizim pes edeceğimizi sanıyor, kalleşler!

OKAN- Onlara öğretilen bu. Kestaneyi ateşten almaları için, birer maşa olarak eğitiliyorlar.

YAŞAR- O kestaneyi yedirmeyeceğiz onlara.

OKAN- Elbette. Yoksa işimiz ne burada?

YAŞAR- Kendilerini ne olarak gördüklerini, bir de onlardan dinlemek isterdim.

OKAN- Ne söyleyecekleri belliyken, sormana gerek var mı? Direnişçi, gerilla, özgürlük savaşçısı, falan filan ...

YAŞAR- Bir süre avunduktan sonra, onlar da anlayacaklar, ne olup, ne olmadıklarını.

OKAN- Ellerine tutuşturulan silahlara güvendikçe, bu kavganın bitmesi zor görünüyor, koçum!

[436] Sayın,a.g.e.,s.46-53.

YAŞAR- Bu kadar silahı nereden bulduklarına şaşıyorum.

OKAN- Bizim tökezlememizi bekleyen o kadar çok düşman varken, niye şaşıyorsun? Üstelik pek çoğu, uygarlık, insan hakları denince, mangalda kül bırakmıyorlar.

YAŞAR- İkiyüzlü hokkabazlar !.. Bizde bir söz vardır. ' Keser döner, sap döner. Gün gelir, hesap döner'.

MURAT-Nasılsınız, çocuklar?

OKAN- Bekliyoruz, çavuşum!

YAŞAR-Bu gece buradayız anlaşılan.

MURAT- Öyle. Bu gece sınırdan sızan düşmanın baskın yapacağı duyumu alınmış. Onun için tepeleri tutup, onları pişman etmekle görevlendirildik.

YAŞAR- Biz onları pusuya düşürüp, el mi yaman, bey mi yaman, gösterelim hınzırlara.

OKAN-Neyse ki, hava uygun. Ayaz olsa, daha zordu.

MURAT- (Elindeki paketleri bırakır) Yiyecekleriniz.

OKAN- Sağ ol, çavuşum!

MURAT- Dikkatli olun, çocuklar! Yüksek sesle konuşmak, sigara içmek, ısınmak için ateş yakmak yasak. Güvenlik her şeyden önce gelir.

YAŞAR- Biliyoruz, çavuşum!

MURAT- Gece dürbününüz var, değil mi?

OKAN- (Gösterir) Var.

MURAT- İyi ... Ama kıpırdayan bir çalı gördüğünüzde, ateş etmeğe kalkmayın sakın!

Onların yaklaşmasına izin verelim ki, tuzağa düşmelerini sağlayalım.

OKAN- Anlıyoruz, çavuşum!

MURAT- Gitmene kaç gün kaldı, Okan?

OKAN- Sekiz.

YAŞAR- Gün değil, saat sayıyor, çavuşum! Memleket özlemi kavuruyor Okan'ı ... (Göz kırpar) Özellikle ... Hı?

OKAN- (Kızar) Son günlerde çenen düştü, Yaşar!

YAŞAR- Niye arkadaşım? Hangimiz özlemiyoruz doğup büyüdüğümüz yerleri? (Murat'a) Öyle değil mi, çavuşum?

MURAT- Doğru. Hepimiz birilerini, ya da bir şeyleri özleriz zaman zaman. Yoksa çok yavan olurdu yaşam.

(...)

YAŞAR- Bu da ne?

OKAN- Düşman selam gönderiyor bize.

YAŞAR- İstemem onun selamını falan.

OKAN- Çocukluğumda, on yaşlarında falanken, geceleri dedemin bahçesinde bostan beklerdim. Elimdeki çakaralmaz av tüfeğiyle. Hani, ağızdan doldurulan Arnavut kırması tüfeklerden.

YAŞAR- Bilirim. E?

OKAN- Gecenin zifiri karanlığının üstüne, bir de sessizlik çöktü mü, bir dal hışırtısı, bir köpek uluması, ya da baykuş sesi, diken diken ederdi saçlarımı. Düşman kesilirdi gözümde tüm börtü böcek.

YAŞAR- Elinde silahın varken, korkacak ne var ki?

OKAN- Çocukluk işte! Kavrardım boyumu aşan tüfeğimi, basardım tetiğe, boşluğa doğru. Yüreğiniz yeterse, çıkın karşıma dercesine.

YAŞAR- Bu duyduğumuz silah sesi de, öyle bir şey mi sence?

OKAN- Bence buralarda olup olmadığımızı öğrenmek istiyorlar. Karşılık verirsek, yerimizi kestirecekler akıllarınca.

(...)

OKAN- Ya da bizi mayınladıkları bölgeye çekerek, işimizi bitirmek istiyorlar.

YAŞAR- Kalleşler !.. Kolsuz, bacaksız, ya da cansız bırakmak istedikleri insanlar, uzaydan çıkagelmiş düşmanlar sanki. Bu memleket bizim be, sinsi köstebekler! Hepimizin !.. Derdiniz ne sizin?

OKAN- Boşver! Kimse duymuyor seni.

YAŞAR- Hey gidi koca Köroğlu! Silah çıktı, mertlik bozuldu diyen sesin çınlıyor her yerde. Hele bir de mayınlar, pusular, tuzaklar gibi sinsi vur kaçlar yaşasaydın, ne derdin kim bilir?

OKAN- Yazık ki, Köroğlu bağırdıkça, masa başlarında sırtları sıvazlanan maşaların oyunları sürecek, koçum!"[437]

Nemrut Dağı'nda görev yapan Okan ve Yaşar'ın yaşadıkları, terörün hem fiziksel hem de psikolojik boyutunu gözler önüne serer. Sessiz bir gecede duyulan ayak sesleri, ansızın patlayan silahlar ve arkadaşlarının yaralanması, bu tehdidin sürekli ve görünmez doğasını yansıtır. Okan ve Yaşar gibi binlerce asker, bugün hâlâ ülkemizin sınırlarını ve iç güvenliğini korumak için canı pahasına görev yapmaktadır. Terör artık yalnızca dağlarda değil, şehirlerde, sosyal medyada, hatta zihinlerde bile tehdit unsuru

[437] Buttanrı,a.g.e.,s.1284-1286.

haline gelebilmektedir. Okan'ın annesi Zehra'nın yaşadığı endişe, bugün pek çok asker, polis ve güvenlik görevlilerinin ailesinin hissettiği duygularla aynıdır.

Okan ve Yaşar, yaralandıktan sonra bile umutlarını kaybetmezler; bu durum, vatana ne kadar bağlı olduklarını gösterir. Okan, Murat Çavuş geldiğinde, Yaşar'ın durumunun daha ağır olduğunu söyleyerek onun öncelikle yardım almasını sağlar. Bu, büyük bir fedakârlık ve onurlu bir davranıştır. Okan, yaralandıktan sonra son nefesinde vatan, aile ve sevgiye dair sözler söyler; bu bir askerin şehitlik makamındaki yüceliğini ortaya koyar. *"Yıldızlar yağıyor üstüme"* sözüyle şehitlik makamının manevi boyutuna işaret eder. Yıldızlar hem gökyüzünü hem de bayrağımızın yıldızlarını çağrıştırır. Murat Çavuş'un *"Vatan sağ olsun"* diyerek Okan'ın ailesine şehit olduğu haberini vermesi, hem büyük bir acının hem de gururun ifadesidir.

"YAŞAR- Şşt !.. Gene sesler duyuyorum ... (İkisi de silahlarını alıp doğrulurlar) Fısıldaşanlar var sanki.

OKAN- (Dürbünü alır, bakar. Aynı anda, parlayıp sönen bir ışıkla birlikte, bir patlama duyulur. İkisi de vurulmuştur, düşerler) Ah!.. Yaşar!..

YAŞAR- Vuruldum, arkadaşım !.. Sen?

OKAN- Ben de ... (Bundan sonra konuşmaları acılı olacaktır. Uzanırlar)

(...)

YAŞAR- Senin yaran nerende?

OKAN- Karnım ... göğsüm ... Her yerim kan içinde.

YAŞAR- Benim bacaklarım berbat ... Göğsümde dayanılmaz bir acı ...

OKAN- İyileşeceğiz, merak etme !.. Nerdeyse bizimkiler yardıma gelirler.

YAŞAR- Yaralandığımızı gördülerse.

OKAN- Görmüşlerdir ... (Sürekli silah sesleri duyulur) Bizimkiler ... Öcümüzü alıyorlar.

(...)

YAŞAR-Yaralarım çok kanıyor.

OKAN-Elinle bacağının üstüne bastır, koçum !.. Bastır da ... kanama dursun.

(...)

OKAN- (Yüksek sesle)Çavuşum !.. Bizi duyuyor musunuz? (Yanıt bekler)

YAŞAR- Okan !.. Savaştık mı biz şimdi?

OKAN- Hah, çıkardım ... (Kemerle Yaşar'ın bacağını sıkmağa çalışır) Konuşarak gücümüzü tüketmeyelim.

YAŞAR- İçimizden çıkan hainlerin ateşiyle ölmek ... ağırıma gidiyor be, arkadaşım!

OKAN- Ölmeyeceğiz, merak etme!

(...)

MURAT- (Gelir) Yaralı mısınız, çocuklar?

OKAN- İkimizi de taradılar, çavuşum!

MURAT- Tüh! (Bakar)

YAŞAR- Bacaklarım kötü, çavuşum!

MURAT- Ya senin, Okan?

OKAN- Karnım ... omuzum ... Ama Yaşar'ın durumu daha kötü.

(...)

MURAT- (Yaşar'a) Hadi, toparlan bakalım, yiğit komando!

YAŞAR-Kolumu bile oynatamıyorum.

MURAT- Biraz gayret!

OKAN-Onları elimizden kaçırdık mı, çavuşum?

MURAT- Hayır, hepsine dersini verdik. Kaçanları da çembere aldık ... Dokuzunu ölü, ikisini canlı ele geçirdik.

(...)

YAŞAR- Bacaklarımı burada bırakma, çavuşum!

MURAT- (Okan'ın da yardımıyla Yaşar'ı sırtına alır) Hadi, gidiyoruz.

YAŞAR-Okan!.. Eğer ölürsem ...

OKAN- Yaşarlar ölmez, koçum!

(...)

MURAT- (Okan'a) Biraz sonra seni almağa geleceğim, Okan!.. Dayan!.. (Murat Çavuş, sırtında Yaşar'la birlikte çıkarlar)

OKAN- (Kendi kendine) Elbette dayanacağım ... (Oturur) Uzakta bekleyenlerim var ... Döneceğime söz verdim ... (Cep telefonunu çıkarır. Bir numara tuşlar, bekler) Seslerini bir daha duymak ... sesimi duyurmak istiyorum ...

(...)

ZEHRA- Uyku tutmadı nedense. İçimde bir sıkıntı var ... (Telefon çalar) Bu da kim?

CEMİL- Yanlış numaradır belki. (Kalkar. Telefonda) Alo!

(...)

OKAN- Eğer bana bir şey olursa ...

CEMİL- Neler söylüyorsun sen?

OKAN- Yas tutmayın arkamdan ... (Okan'ı aydınlatan lokal ışık söner)

(...)

OKAN- Yıldızlar yağıyor üstüme.

ZEHRA- Ne demek yıldızlar yağıyor?.. Ne diyor bu çocuk, Cemil?

CEMİL- Birini hemen yardıma çağır, oğlum!

YILDIZ- Okan, duyuyor musun bizi?

ZEHRA- Oğlum?

OKAN- Hiç üşümüyorum, anne!

ZEHRA- Biz hemen oraya gelmek istiyoruz, yavrum!

OKAN- Ay battı.

(...)

OKAN- Yıldız !..

YILDIZ- Söyle, canım!

OKAN-Mutlu yıllar!

YILDIZ-Yıllarımın mutlu geçmesi, senin iyileşmene bağlı, canım! Bana sapasağlam döneceğine söz vermiştin, unutma!

OKAN- Yıldızlar ... üstüme düşüyorlar birer birer

(...)

OKAN- (Telefon elinden kayar) Sizi seviyorum.

(...)

MURAT- (Gelir) Şimdi sıra sende, Okan!.. (Kaygılanır) Okan!.. Helikopter bizi bekliyor, aslanım!.. (Okan'ı oturtmağa çalışır. Ölmüştür) Biraz daha dayanmalıydın be, yiğidim!.. (Telefonu görür. Eline alır)

CEMİL- Konuş, oğlum!

ZEHRA- Susma, güzel oğlum !.. Ne olur, susma!

MURAT- (Tedirgin, telefonu kulağına götürür) Alo!..

CEMİL- (Umutlu) Hah, biri var telefonda ... Kimsiniz?.. (Zehra ve Yıldız heyecanlanırlar)

MURAT- Ben Murat Çavuş !.. Siz kimsiniz?

CEMİL- Ben Okan'ın babasıyım. Durumu hakkında bilgi verin, lütfen!

(...)

CEMİL- Alo !.. Konuşun, lütfen!

YILDIZ-Tanrım !.. Bu suskunluk ...

CEMİL- Murat Çavuş!

MURAT- Efendim?

CEMİL- Niye susuyorsunuz? Okan'ım nasıl, söylesenize!

MURAT- Oğlunuz ... Vatan sağ olsun !.. (Telefonu yere atar) Lanet olsun!

CEMİL- (Bitkin) Ne?

ZEHRA- Ne diyor?

CEMİL- Oğlumuz ... (Ağlar)"[438]

Yazar, vatan sevgisini bir fedakârlıkla, terörü bir iç dış tehdit olarak, şehitliği ise kutsal bir son olarak ele alır. Oyunda yaşananlar, bugün de devam eden mücadelenin en büyük silahlarının birlik ve bereberlik, vatan sevgisi ve inanç olduğunu gösterir. Bu birlik ve beraberlik sayesinde, millet olarak değerlerimize bağlı kaldığımız sürece, terör gibi tehditlerin karşısında her zaman olduğu gibi güçlü bir şekilde dimdik durmaya devam ederiz.

[438] Buttanrı,a.g.e.,s.1303-1309.

SONUÇ

Tiyatro; insanı merkeze alan, kökeni dinî törenlere dayanan ve zamanla estetik bir sanat dalı haline gelen güçlü bir anlatım biçimidir. Antik Yunan'da Dionysos şenliklerinden doğan tiyatro, Batı'da trajedi ve komedi türlerinde gelişirken Türk kültüründe geleneksel halk oyunlarıyla şekillenmiştir. Geleneksel Türk tiyatrosu içerisinde Karagöz, Orta Oyunu, Meddah, Tuluat ve Kukla yer alır. Bu türler, yazılı metne dayanmadan, doğaçlama bir şekilde icra edilir.

Modern anlamda Türk tiyatrosu Tanzimat dönemiyle başlar. 19. yüzyılda Batı etkisiyle gelişen bu dönemde, Güllü Agop'un Gedikpaşa'daki Osmanlı Tiyatro'su ve Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı eseri dönemin önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Genel olarak Modern Türk tiyatrosu üç dönemde incelenebilir:1839'dan 1908'e Tanzimat Tiyatrosu, 1908'den 1923'e kadar olan dönem Meşrutiyet Tiyatrosu ve 1923'ten günümüze kadar devam eden dönem ise Cumhuriyet Tiyatrosu olarak adlandırılır.

Tanzimat döneminde, Şinasi'den sonra Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami, Recaizade Mahmut Ekrem, Ebuziya Tevfik, Samipaşazade Sezai, Abdülhak Hamid Tarhan, Ahmet Vefik Paşa, Manastırlı Mehmet Rıfat Bey, Ali Haydar Bey, Feraizcizade Mehmet Şakir gibi isimler tiyatro türünde eserler kaleme almıştır.

Tanzimat'ın ilk döneminde tiyatro eserlerinde genel itibariyle görücü usulü evlilik, cariyelik, yanlış batılılaşma, batıl inançlar, tarih, vatan sevgisi, hürriyet vb. konular işlenmiştir. Yazarların temel amaçları halkı bilinçlendirmektir. Tanzimat'ın ikinci döneminde ise II. Abdülhamid yönetimde yaşanan sıkıyönetim, tiyatro oyunlarının konularını da etkilemiştir. Bu dönemde, Tanzimat tiyatrosunun başlangıçtaki sosyal içerik, yerini bireysel meselelere bırakmıştır.

Meşrutiyet döneminde, Türk tiyatrosu açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1914 yılında Darülbedâyi'i Osmanî adıyla ilk resmî şehir tiyatrosu kurulmuştur. Bu dönemde Hüseyin Suat Yalçın, Mehmet Rauf, Halit Ziya Uşaklıgil, Faik Ali Ozansoy, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Tahsin Nahit, Müfit Ratip, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar gibi birçok isim tiyatro türünde eserler kaleme almıştır.

Cumhuriyet döneminde, Muhsin Ertuğrul'un öncülüğünde Devlet tiyatroları kurulmuş, Halkevleri ise tiyatroyu Anadolu'ya taşımıştır. Bu dönemde tiyatro eserleri bakımından büyük bir zenginlik ortaya çıkmıştır. Necip Fazıl Kısakürek, Haldun Taner, Orhan Asena, Turan Oflazoğlu, Turgut Özakman, Recep Bilginer gibi pek çok yazar tiyatro türünde eserler kaleme almıştır.

Cumhuriyet dönemi tiyatrosu, Millî Mücadele ve inkılapları merkeze alarak toplumsal bilinç oluşturmayı amaçlamıştır. Bu dönemde, tiyatro eserlerinde bireylerin ruhsal dünyası da önemli bir yer tutmuştur. Psikanaliz, yalnızlık, ölüm korkusu ve çevresel uyumsuzluk gibi temalar işlenmiş; kuşak çatışması, Batılılaşma süreci ve kadının toplumdaki yeri ele alınmıştır. Yazarlar, toplumsal düzensizlik, ekonomik güvensizlik ve bunun yarattığı ahlak çöküntüsü bunların aile üzerindeki olumsuz etkileri, sömürge, kentlerdeki toplumsal sorunlar gibi konulara yönelerek, mitoloji, Osmanlı tarihinden, masallar ve efsanelerden yararlanarak tiyatrolarını kaleme almışlardır.

Cumhuriyet dönemi tiyatrosunda, köy hayatı ve kırsal kesimin sorunları önemli bir yer tutmuştur. Köylünün günlük yaşamı, karşılaştığı zorluklar ve toplumsal meseleler birçok tiyatro eserinde farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Tiyatrolarda sahnelenen köy oyunları ile yaşanan toplumsal sorunlar izleyicilere aktarılmak istenmiştir. Bu tür oyunlar, geleneksel ve kültürel değerleri yansıtarak Türk tiyatrosuna önemli bir katkı sağlar. Köylü yaşamının zorlukları, sevinçleri, korkuları ve trajedileri tiyatro sahnesiyle yansıtılır, izleyicilere güçlü bir duygusal deneyim yaşatılır. Köy oyunları, Türk tiyatrosunda köklü bir geçmişe sahiptir ve toplumun değişim ve dönüşüm süreçlerini yansıtma konusunda önemli bir rol üstlenir. Bu süreçte, köy hayatı, kırsal kesimin sorunları ve şehir ile köy arasındaki ilişkiler, sıklıkla tiyatronun odağını oluşturmuştur.

Cumhuriyet döneminde yazılan köy oyunlarında Ziya Gökalp'in ortaya koyduğu "halka doğru" tezi de etkili olmuş, köy hayatının daha gerçekçi bir şekilde ele alınmasına katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet dönemi tiyatrosunda köy temalı oyunlar, köylünün ekonomik ve sosyal sorunlarını, aile ilişkilerini ve kırsal yaşamın meselelerini sahneye taşır. Topraksız köylünün yaşadığı sıkıntılar, ağaların baskısı ve köylünün bu düzene karşı verdiği mücadele, eşkıyalık, kan davası, köylünün büyük şehirlere göç etmesiyle

gecekondu hayatı ile birleşen problemler gibi meseleler tiyatro eserlerinde sıkça işlenen konular arasında yer alır. Köy hayatının içinde, özellikle kadının yaşadığı trajediler ve toplumsal baskılar önemli bir yer tutmuştur. Türk tiyatrosunda köyün gerçeklerini ve köy sorunlarını ele alan yazarlar, geleneksel yapıyı yerel söyleyişlerle ve gerçekçi bir üslupla yansıtmış; halkın yaşadığı zorlukları sahneye taşımıştır.

Türk tiyatrosunda köy yaşamını sahneye taşıyan ilk önemli eser, 1925 yılında Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından kaleme alınan *Canavar* adlı oyundur. Bu eser, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde köylünün nasıl yalnız bırakıldığını, parayla güç sahibi olanların köylüyü nasıl baskı altında tuttuğunu ve kanunların uygulanmaması sebebiyle dürüst insanların çaresizlik ve öfke ile bir "canavara" dönüştüğünü gözler önüne sermektedir.

Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Canavar* oyunundan sonra köy hayatını konu alan pek çok tiyatro eseri kaleme alınmıştır. Köy yaşamını ve kırsal kesimin sorunlarını ele alan yazarlar arasında; Cahit Atay, Nazım Kurşunlu, Orhan Burian, Musahipzâde Celal, Necati Cumali, Osman Zeki Turanlı, Güngör Dilmen, Ali Yürük, Recep Bilginer, Fakir Baykurt, Doğan Ayhan, Cevat Fehmi Başkurt, Turan Oflazoğlu, Sedat Veyis Örnek, Fikret Otyam, Yaşar Kemal, Sabahattin Engin, Ali Püsküllüoğlu, Nazif Kurucu, Aydın Engin, Talip Apaydın, Orhan Kemal, Haşmet Zeybek, Vasfi Uçkan, Mustafa Necati Sepetçioğlu yer almaktadır.

Cumhuriyet döneminde, Orhan Asena, Ömer Polat, Nezihe Araz, Oktay Arayıcı, Remzi Özçelik, Nuri Güngör, Turgut Özakman, Mustafa Nogay Kesim, Murathan Mungan, Yaşar Nabi Nayır, Çetin Altan, Nezihe Meriç, Mehmet Muhlis, Aka Gündüz, Baha Hulisi, Mehmet Hokna, Hamdi Olcay, Erdoğan Aytekin, Ünal Akpınar, İsmail Yeşilyurt, Nurhan Karadağ, Necip Fazıl, Erol Toy, Nuri Pakdil, Münir Hayri Egeli, Mustafa Yalçın, Ülker Köksal, Hüseyin Batuhan, Mehmet Kalkan, Şemsi Belli, Necmi Onur, Kenan Işık, Güner Namlı, Vasıf Öngören, Başar Sabuncu, Erhan Bener, Tuncer Cücenoğlu, Onat Kutlar, Sermet Çağan gibi yazarlar köy temalı oyunlar yazmıştır.

Köy oyunları, genellikle Anadolu'nun kırsal gerçekliğini merkeze alarak ağalık düzeni, toprak ve su kavgaları, kadınların uğradığı haksızlıklar, eğitim eksikliği, geleneksel baskılar, göç ve yoksulluk gibi temaları ele alır. Bu eserler, halkı bilinçlendirmek ve kırsal kesimin sorunlarına dikkat çekmek amacıyla yazılmıştır.

Yazarlar, kimi zaman dramatik anlatımı kimi zaman ise kara mizah ve halk tiyatrosunun unsurlarını kullanarak bu meseleleri eleştirel bir bakış açısıyla sahneye taşımışlardır. Köy oyunları aynı zamanda kültürel bir bellek işlevi görür; içinde maniler, atışmalar, yöresel ağızlar ve geleneksel motifler barındırarak halkın yaşantısını yansıtır.

Cumhuriyet döneminde köy oyunları kaleme alan önemli yazarlarından biri olan Hidayet Sayın, Aydın'ın Karahayıt köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde tamamlayan yazar, eğitimine devam edebilmek için Aydın'a gitmiş ve köyünden ortaokula giden ilk öğrenci olmuştur. Okuma tutkusu küçük yaşlarda başlayan Hidayet Sayın, çocuk dergileriyle tanışır ve kısa sürede yazmaya yönelir.

Asıl mesleği çocuk hekimliği olan Hidayet Sayın, tiyatroya ilgisini ortaokul yıllarında izlediği Karagöz ve Hacivat gösterisiyle keşfetmiştir. Köyüne döndüğünde Karagöz oyununu kendisi sahneleyerek bu alandaki ilgisini pekiştirmiştir. Lise yıllarında Shakespeare'in *Hamlet* oyununu izledikten sonra oyun yazarlığına olan tutkusu artmış ancak eğitim hayatı ile tiyatro sevgisi arasında denge kurmakta zorlanmıştır.

Hidayet Sayın, 1948 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolur. Üniversite yıllarında tiyatrodan kopmaz; üniversite tiyatrosu kurmak ister ancak fakülte yönetiminden destek göremez. Bu süreçte Ziya Demirel ile tanışır. Tiyatroya olan tutkusu, Devlet Tiyatro'su oyuncularıyla tanışmasını ve oyunlarda rol almasını sağlar. Yirmi üç yaşında, *Adını Çocuklar Koysun* adlı oyunda ilk rolünü oynar. Oyunculuk deneyimi arttıkça, yazarlık açısından da kendisine çok şey katar.

Hidayet Sayın, birçok edebî türde eser kaleme almış, üretken bir yazardır. Edebî kişiliğini şekillendiren unsurlar arasında köy yaşantısının gözlemine dayanan güçlü bir gerçeklik algısı, sade ve anlaşılır bir dil tercih etmesi ve halkın yaşamına duyduğu derin ilgi ön plandadır. Yazarlığını estetik kaygıdan öte, toplumsal gerçekleri yansıtma ve halkı bilinçlendirme aracı olarak gören Sayın, eserlerinde halk için sanat anlayışını benimsemiştir. Yalın ama etkileyici bir tiyatro dili kullanarak, sanatın toplum üzerindeki etkisini güçlendirmeyi amaçlamıştır.

1963 yılında yazdığı üç perdelik *Topuzlu* adlı oyunu ile tiyatro yazarlığına adım atan Hidayet Sayın, kaleme aldığı oyunlarda toplumu bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Yazdığı oyunlarda özellikle Shakespeare, Moliere gibi klasik tiyatro yazarlarının yanı sıra yerli yazarlardan Orhan Asena, Haldun Taner ve Turgut Özakman'dan aldığı

ilhamla, evrensel düzlemde düşünebilen ama yerel gerçeklikten beslenen bir tiyatro anlayışı geliştirmiştir. Tiyatroyu izleyiciye düşündüren, sorgulatan ve dönüştüren bir araç olarak gören yazar, her oyununda insanı, toplumu ve birey-toplum ilişkisini merkeze almıştır.

Hidayet Sayın, oyunlarında bireysel ve toplumsal sorunlar iç içe alırken tarihî olaylardan, köy yaşantısından, şehirdeki birey sorunlarından ve kültürel çatışmalardan yararlanır. Yazarın tiyatro anlayışında gözlem ve kurgu önemli kavramlardır. Yazara göre başarılı bir tiyatro oyunu dikkatli bir gözlem ve sağlam bir kurgu ile mümkündür. Bu doğrultuda eserlerini yazmadan önce detaylı araştırmalar yapan Sayın, konunun halkın ilgisini çekip çekmeyeceğini ve tiyatroya uygun olup olmadığını sorgular. Tiyatro yazarlığını disiplin, sabır ve yetenek gerektiren bir alan olarak gören yazar, bu nedenle tiyatro yazımının zor ve zahmetli bir süreç olduğunu belirtir.

Yazarın yazdığı oyunlarda sıkça karşılaşılan sağlık, hastalık, ölüm ve yaşam gibi temalar onun çocuk hekimi kimliğiyle kurduğu insan algısının bir yansımasıdır. Hekimlik mesleği, insan psikolojisini ve toplumsal yapıların birey üzerindeki etkilerini daha yakından inceleme fırsatı sunmuş, bu birikim eserlerine karakter derinliği ve insanî gerçeklik kazandırmıştır.

Hidayet Sayın, oyunlarının biçimsel özelliklerine büyük önem verir. Genellikle tek ya da iki perdeli oyunlar yazan yazar, izleyicinin dikkatini diri tutmak ve sahne etkinliğini arttırmak amacıyla sade ve akıcı bir yapı kurar. Bazı oyunlarında müzikal ögeler bulunurken, dram, trajedi, komedi ve trajikomik türlerde eserler vermiştir. Özellikle köy oyunlarında, ağız taklitleri ve ironi aracılığıyla mizahî unsurları başarılı bir şekilde kullanır. Anlaşılır, duru ve yalın bir Türkçeyle yazmayı ilke edinen yazar, özellikle halk söyleşilerine, deyimlere ve atasözlerine eserlerinde yer vererek halkla bütünleşmeyi hedefler. Dilin işlevselliğini esas alan Hidayet Sayın, tiyatro metinlerinde gereksiz tekrar ve aşırı söz kullanımından kaçınır. Tiyatro dilinin şiirsel bir yönü olduğuna inanan yazar, kimi sahnelerinde bu estetik anlayışı başarıyla yansıtır.

“Hidayet Sayın'ın Tiyatrolarında Köy” adlı çalışmamız, dört ana bölüm ve bunların alt başlıkları etrafında oluşturulmuştur. Çalışmanın asıl konusu Hidayet Sayın'ın köy konusunu işlediği tiyatro eserleridir. “Yapı ve Tema” adlı bölümlerde Hidayet Sayın'ın on tiyatro eseri incelenmiştir.

Hidayet Sayın, tiyatro eserlerini oluştururken belirli temalar üzerinde durmuştur. Bunun yanında yapı ve tema unsurlarının birbiriyle uyum içinde, bütünlük sağlayacak şeklinde esere yansıtılmasına büyük önem vermiştir.

Topuzlu oyununda saf ve cahil köylülerin, çıkarcı bir din adamı olan Molla Veli tarafından sömürülmesi anlatılmaktadır. Köyde dürüstlüğü ve iyi niyetli yönleriyle bilinen Topuzlu, Molla Efendi'nin planlarını ortaya çıkarmaya çalışırken, kendisinin de benzer bir duruma düşmesiyle olaylar gelişir. Hidayet Sayın, oyunda olayları mizahî kullanarak trajikomik bir şeklinde ele alır. Yazar, köylülerin bilinçlenmesini yağmur duası gibi kör inançlarla engelleyen yobaz bir hocanın karşısına ileri düşünceli Topuzlu karakterini çıkartır. Bu değerler çatışmasında Topuzlu, Molla Veli'nin gücünü kırmak için mücadele eder. Molla Veli ve Topuzlu karakterleri aracılığıyla köy halkının sorgulanmadan boş inançlara bel bağlaması ele alınmaktadır. Eğitim imkânından faydalanmamış köylülerin cehaleti, yağmurun yağmasını sadece bir duaya bağlamaları, imamın olumsuz yönlendirmeleri ve evliyalara sığınmaları gibi unsurlar oyun içinde dikkat çekici bir şekilde vurgulanmıştır.

Hidayet Sayın'ın 1964 yılında kaleme aldığı *Pembe Kadın* adlı ikinci köy oyunu, yoksul bir köy olan Yakalı'da geçmektedir. Oyunun merkezinde, kocası tarafından terk edilen Pembe'nin trajik hikâyesi yer alır. Pembe, kocasının bir çocukla kendisini bırakıp gittiğini ve uzaklarda varlıklı bir kadınla evlendiğini öğrenince son umudunu tamamen kaybeder. Kocasına duyduğu kin, zamanla tüm erkeklere yönelir. Bilgisizlik içinde yaşayan Pembe, büyük bir hata yaparak hayatını tamamen mahveder. Yazar, oyun boyunca Pembe'nin kocası Tomtom tarafından terk edilmesinin ardından onun dönmesini uzun yıllar boyunca kızıyla birlikte beklemesini, bu süreçte tek başına verdiği namus ve onur mücadelesini, ataerkil düzenin kadın üzerindeki baskısını, kocası tarafından terk edilen bir kadının toplum içinde ezilmişliğini ve karşılaştığı zorlukları etkileyici bir şekilde gözler önüne serer.

Köşe Kapmaca'da, kocasını hastalık nedeniyle kaybeden ve dul kaldığı için köy halkının baskısına maruz kalan Dürdane'nin yaşadıkları konu edinilir. Kocasının ölümünün ardından, köydeki fırsatçı Hacı Lokman, Iraz'ın oğlu Veli, kayınbiraderi Nuri ve sabıkalı onbaşı Sami, Dürdane'nin peşine düşer. Lokman, onu elde edebilmek için sakalını bile kesmeye razı olurken, üfürükçülükte rakibi olan ebe Iraz'ın oyununa gelerek köylüler karşısında rezil olur. Sabıkalı Sami'nin zorbalığı da fayda etmez ve

sonunda kayınbiraderi Dürdane'yi alır ve köyden götürür. Oyunda, Iraz ve Lokman Hekim, arasındaki çatışma, dinin özünden uzaklaşarak batıl inançlara yönelmenin toplum üzerindeki etkilerini gözler önüne serer. Iraz'ın planı sayesinde Lokman'ın gerçek yüzü ortaya çıkar ve köylüler onun sahtekârlığını fark eder. Yazar, Lokman gibi sahte dindarların, saf ve cahil köylüleri nasıl kandırdığını ve buna karşı gelişen halk uyanışını vurgularken, olayları mizahî ve eleştirel bir bakış açısıyla ele alır.

Yazar, köy hayatında geleneksel yaşamın getirdiği zorlukları gözler önüne sererken, toplumun bilinçlenmesini amaçlar ve köy insanının saf ve içten hallerini gerçekçi bir bakış açısıyla yansıtır.

Uzak Dünyalar'da, üç farklı karaktere sahip kardeşlerin birbirinden farklı hayatları ele alınarak, değişimin insan üzerindeki etkisi ele alınır. Uzun yıllar sonra bir araya gelen aile bireyleri geçmişle yüzleşirken, aile içinde ortaya çıkan çatışmalar konu edinilir. Yazar, Osman ve Kemal'in karşıtlıkları üzerinden köy ve şehir yaşamını karşılaştırır. Osman ve ailesi köyün saflığını ve temizliğini temsil ederken; Kemal ve ailesi şehrin ahlaki çöküntüsü ve yozlaşmış değerlerini yansıtmaktadır. Hidayet Sayın, oyununu dram türünde ele alarak, kasabadan ayrılan aile fertlerinin değişim karşısındaki tepkilerini gözler önüne serer. Ayrıca, kırsal ve geleneksel toplumlarda halk inanışlarının bireylerin günlük yaşamlarını ve kararlarını nasıl şekillendirdiğini etkileyici bir şekilde ele alır.

İsyan'da, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde halk arasından ortaya çıkan bir çetenin, zamanla halka ters düşerek devlet güçleriyle karşı karşıya gelmesi konu edinilir. Oyun, köy halkının isyana kalkışması, isyan etmekle suçlanması ve bu süreçte yaşanan çatışmaları ele almaktadır. Yazar, Anadolu'nun bir köyünde geçen trajik bir olayı aktarırken, zulüm karşısında sessizlik ve korkunun doğurduğu çaresizlikle mücadele eden köylülerin adalet anlayışını gözler önüne serer. Köy halkı bir yandan yaşam mücadelesi verirken, bir yandan eşkıyanın zulmünden korunmaya çalışmaktadır. Kanni Efe'den kaçış için köyü terk etmeyi düşünürler, ancak devlet güçleri olaylara müdahalede geç kalır ve halkın çıkarlarından çok kendi çıkarlarını gözetir. Oyunun sonunda adalet, devletin resmî otoritesi tarafından değil, köy halkından biri olan Ayşe'nin çabaları ile sağlanır. Yazar, yalnızca köydeki eşkıyalık sorununu yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda devletin halktan kopuşunu ve gücü elinde tutanların zulme yönelmesini eleştirel bir bakış açısıyla ele alır.

Oyunda, haksızlıklar karşısında bireysel cesaretin nasıl umut kaynağı olabileceği etkili bir biçimde gösretilir. Ayrıca Muhtar Hasan'ın baykuş sesi duymasıyla başlayan olaylar zinciri, halk arasında yaygın olan batıl inançların bireyler üzerindeki etkisini de gözler önüne serer.

Bir Ateş Yumağı'nda, Millî Mücadelenin başlangıç yıllarında, Anadolu'nun bir köyünde geçen savaş, direniş ve kurtuluş mücadelesini bir aşk hikâyesi eşliğinde anlatan etkileyici bir oyundur. Yazar, 1919 yılında Anadolu'nun bir köyünde yaşanan sıkıntı ve zorlukları gözler önüne sererken, Zeliha adlı genç bir köylü kızının vatan mücadelesi uğruna neler yapabileceğini göstermektedir. Oyun, köy halkının yaşam mücadelesini ve savaşın sancılarını etkileyici bir şekilde ortaya koyar. Hidayet Sayın, güçlü bir kadın kahramanı ön plana çıkararak, köy halkını direniş ve birlik ruhuyla bilinçlendirmeyi amaçlar. Zeliha, halkına umut olmayı, zor şartlar altında vatanı için içindeki yanan ateşle mücadele etmeyi ve köylüleri ayağa kaldırmayı başarır.

Son Fırsat'da, işlediği suçun cezasını çeken Hurşit adlı kahramanın, genel afla toplum tarafından kendisine verilen son şansı değerlendiremeyişi işlenmektedir. Köyüne döndüğünde, köy halkının her türlü desteğini almasına rağmen, topluma uyum sağlayamaz ve kaçınılmaz bir sona sürüklenir. Hurşit, kendisini köyün ağası gibi görerek köy halkının iyimserliğini ve desteğini süistimal eder. Oyunun merkezinde, Baltalı olarak anılan Hurşit Ağa ile yirmi yaşında cinayete kurban giden gencin annesi Zühre arasındaki çatışma yer alır. Zühre, köylülerin Hurşit'e destek vermesine tepki gösterirken, içindeki acının hâlâ dinmediğini dile getirir. Hidayet Sayın oyunda, ağalık sisteminin eleştirisini yaparken, aynı zamanda iyi niyetli insanların ezilişini ve gücü elinde tutanların kendilerine verilen şansları nasıl heba ettiğini etkileyici bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Yaşamak İstiyorum'da, köyde yaşayan genç bir kızın hayatının yaşadığı trajik bir olayla nasıl altüst olduğu anlatılır. Dicle, törelerin gölgesinde cezalandırılma korkusuyla İstanbul'a bir arkadaşının yanına sığınır. Ancak burada da huzur bulamaz ve arkadaşının sevgilisinin rahatsız edici davranışlarıyla karşılaşır. Ailesi izini bulduktan sonra kardeşleri töreyi yerine getirmek amacıyla onu köye götürmek ister. Ancak polis müdahalesi bu planı engeller. Dicle, ne köyde ne de şehirde kendine bir yere ait hisseder. Sonunda, bilinmezliğe doğru bir yolculuğa çıkar. Yazar, eserinde bireyin özgürlük arayışını ve toplumsal baskıların ağırlığını derinlemesine hissettirir. Aynı

zamanda, törelerin olumsuz sonuçlarını ortaya koyarken, bu geleneklere körü körüne bağlı olmayı da eleştirir. Hidayet Sayın, bu oyununda, toplumsal baskılar altında hiçbir yere ait olamayan ve tek başına hayatta kalmaya çalışan genç bir kızın çaresizliğini de etkileyici bir biçimde aktarmıştır.

Yıldızlar Yağıyor Üstüme adlı oyunda, ordunun terörist saldırılarına karşı aldığı istihbarat doğrultusunda gerçekleştirdiği hazırlık çerçevesinde iki askerin hikâyesi anlatılır. Oyun, beklenmedik bir patlama ile sona ererken, teröristler etkisiz hale getirilir ve iki asker yaralanır. Yazar, iki askerin gözünden, Anadolu'nun köylerinde vatanına ve milletine bağlı gençlerin askerlik görevi sırasında yaşadığı zorlukları ve fedakârlıkları gözler önüne serer. Oyun, hayata türkülerle tutunan Yaşar ile cesur Okan arasındaki mücadele inancına odaklanır. Yazar, iki gencin hikâyesi aracılığıyla vatan topraklarını koruma mücadelesinin gerekliliğini sorgular. Ayrıca, zorlu coğrafi koşullar altında vatan savunmasını görev edinen ve bu uğurda yaşamını feda etmeyi göze alan köy halkının gerçek yaşamı sahneye taşınarak toplumsal farkındalık oluşturulmuştur. Eserde, millî bilinç ön plana çıkarılarak, toplumsal dayanışma, birlik ve beraberlik kavramları mücadele sürecinin temel unsuru olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca, oyunda baykuş sesleri, akasya ağacının kuruması, yıldızların kayması gibi unsurlarla batıl inanç temasına da yer verilmiştir.

Nur Baba Efsanesi'nde küçük bir kasabada sağlık memuru olan İlhan'ın insanların hurafelere ve uydurma inançlara kolayca inanıp inanmadıklarını görmek için kurduğu bir plan etrafında olaylar şekillenir. İlhan, televizyonda izlediği bir haberden ilham alarak, boş bir tarla alanına "Evliya Nur Baba burada yatıyor" yazılı bir tabela koyar. Bu tabela kısa sürede köy halkı arasında büyük bir efsaneye dönüşür; insanlar türbeye gelip bez bağlar, dilek diler ve mucizeler bekler. Zamanla çevre köylerden dahi gelenler olur ve türbe adeta kutsal bir mekâna dönüşür. Ancak bu efsanenin arkasında İlhan'ın kurguladığı bir oyun olduğu ortaya çıktığında halk ikiye bölünür; bazıları gerçeği kabul ederken, bazıları inançlarını korumakta ısrarcı olur. Hidayet Sayın, komedi türünü kullanarak insanların kolayca inanma eğilimini, bireylerin bu ikilemler karşısındaki tutumlarını ve batıl inançların toplum üzerindeki etkisini eleştirir. Ayrıca yazar bu eserinde, inanç ve safsata arasındaki belirsizliği vurgulayarak, İslam'ın özünden uzaklaşan ve batıl inançlara umut bağlayan insanların durumunu etkileyici bir şekilde yansıtır.

Hidayet Sayın, eserlerinde aile içinde ve sosyal hayatta kadının karşılaştığı sorunları güçlü bir anlatımla işlemektedir. Köy yaşamında kız kaçırma, çocuk özlemi, soyun devamlılığı, erkek çocuk isteği, kadına yönelik şiddet, kadının eğitimden mahrum bırakılması ve ailesini tek başına ayakta tutma mücadelesi gibi konulara köy oyunlarında sıkça yer vermektedir. Yazarın oyunlarında, kadının toplum içindeki yeri ve sosyal hayatla olan ilişkiside her yönüyle ele alınır. Özellikle toplumsal baskıya maruz kalan kadınların yaşadığı zorluklar gözler önüne serilir. Hidayet Sayın'ın oyunlarında dikkat çektiği konular; kadının eşine olan bağlılığı ve bu bağlılığın toplumsal bir zorunluk haline gelmesi, namus meselesi, kadının toplum tarafından sürekli yargılanmasına yol açan değerler, evde kalma kaygısı toplumun kadına biçtiği rollerin baskısını artırması, dul kalan kadının karşılaştığı güçlükler ve toplumun ona bakış açısı, toplum tarafından ahlaksız olarak nitelendirilen kadın imgesidir.

Yazar, kadın karakterlerini güçlü, gerçekçi ve toplumsal koşullara duyarlı bir şekilde yansıtarak, kadınının içinde bulunduğu zorlukları ve toplumun onlara biçtiği rolleri etkileyici biçimde sahneye taşır. Eserlerinde sadece bireysel hikâyeler değil, toplumun kadınlara yönelik tutumlarını ve geleneksel kalıpların kadın üzerindeki baskısını da eleştirel bir bakış açısıyla ele alır.

Hidayet Sayın, köy oyunlarında ağalık düzeni, toprak ve susuzluk gibi temaları, köy yaşamının temel sorunları olarak öne çıkarır. Bu temalar yalnızca bireysel hikâyeler üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikler, sınıfsal baskı ve mücadele bağlamında sahneye taşınır. Ağalık düzeni, köylerde toprak sahiplerinin güç sahibi olduğu, sosyal ve ekonomik yapının bu güç etrafında şekillendiği bir sistem olarak oyunlarda sıkça karşımıza çıkar.

Hidayet Sayın'ın köy oyunlarında kanun, adalet, eşkıyalık ve kan davası temaları, halkın vicdanı ve ortak değer yargıları üzerinden işlenir. Özellikle Anadolu'yu konu alan tiyatro oyunlarında kanun ve adalet kavramları karşı karşıya gelir. Sağlık teması ise yalnızca bireysel hastalıklar çerçevesinde ele alınmaz. Aynı zamanda farklı dönemlerde yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel krizlerin bir yansıması olarak değerlendirilir.

Oyunlarda vatan sevgisi temi, bir duygu olmaktan çıkıp eyleme dönüşen yalnızca bir aidiyet değil, gerektiğinde her şeyden vazgeçmeyi gerektiren kutsal bir sorumluluk olarak ele alınır. Yazarın kaleminde, bu tema dünün direnişinden bugünün mücadelesine uzanan bir köprü şeklinde yansıtılır. Vatan için verilen mücadele, toplumsal birlikteliğin ve bireysel cesaretin en güzel örneği olarak karşımıza çıkar.

Hidayet Sayın'ın tiyatroda karakter inşası konusundaki yaklaşımı da oldukça önemlidir. Kahramanlarını oluştururken, yaşamdan tanıdığı insanlardan ilham alır. Karakterlerin psikolojik derinlikleri, değişken ve tutumları ve toplumsal rollerine ilişkin çözümlemeler, izleyicinin ve okuyucunun karakterle empati kurmasını sağlar.

Tiyatrolarında genellikle kapalı ve açık mekânlar tercih eden Hidayet Sayın, köy yaşamını ve kırsal kesimin toplumsal yapısını ele aldığı oyunlarda, mekân kullanımı yalnızca fiziksel bir arka plan değil, aynı zamanda karakterlerin iç dünyalarını, toplumsal çatışmalarını ve kültürel değerlerini yansıtan önemli bir unsurdur. Yazarın köy oyunlarında köy kahvehaneleri, meydanlar, evler ve tarlalar gibi mekânlar sadece sahne dekoru olmaktan öte, toplumsal etkileşimin ve karar alma süreçlerinin merkezi olarak işlev görür. Oyunlarda doğa da mekânla birlikte önemli bir unsur olarak kullanılır. Yazar, doğayı yalnızca bir fon olarak değil, karakterlerin yaşam mücadelesinin, emeğinin ve direnişinin mekânı olarak konumlandırır. Hidayet Sayın, oyunlarındaki mekânlar aracılığıyla dramatik yapıyı derinleştirir, seyirciyi anlatının içine çeker ve tiyatronun görsel-işitsel gücünü etkili bir biçimde kullanır.

Hidayet Sayın'ın köy oyunlarında zaman, dramatik yapının önemli bir unsuru olarak öne çıkar. Yazar çoğunlukla genel zaman ifadelerini kullanır; olayın geçtiği dönem, yıl veya tarih açıkça belirtilmez. Ancak mevsimler, günün vakitleri ve zaman aralıkları aracılığıyla olayın akışı doğal ve inandırıcı bir biçimde kurgulanır. Zaman, genellikle yaz, ilkbahar gibi mevsimlerle ifade edilir. Bu da doğayla iç içe yaşayan köy halkının yaşam döngüsünü ve karşılaştığı sorunları yansıtmak açısından önemli bir detaydır. Yazarın köy oyunlarında zaman çizgisi genellikle kronolojiktir; olaylar belirli bir sıra içinde gelişir. Bazı oyunlarda ise geriye dönüşler kullanılarak karakterlerin geçmiş yaşantıları gösterilir. Zaman, oyunlarda hem olay örgüsünü yönlendiren temel bir unsur hem de karakterlerin geçmişle olan ilişkisini, toplumsal değişimi ve geleneklerle modernleşme arasındaki çatışmayı görünür kılan önemli bir anlatı aracı olarak işlev görür.

Hidayet Sayın, tiyatro eserlerinde özellikle köy yaşamına odaklanarak toplumu ilgilendiren temalar etrafında bir anlatı oluşturmuştur. Batıl inançlar ve halk inançları, kadının aile içindeki ve sosyal hayattaki yeri, ağalık düzeni, toprak ve su sorunları, kanun ve adalet, eşkıyalık, kan davası, sağlık problemleri ve vatan sevgisi gibi temalara oyunlarında yer verdiği tespit edilmiştir. Hidayet Sayın, tiyatrolarını eleştiriler ve gerçekçi bir bakış açısıyla kaleme alarak edebiyat dünyasında ve sosyal yaşamda birçok soruna dikkat çekmiş, aynı zamanda çözüm yolları sunmuştur.

"Hidayet Sayın'ın Tiyatrolarında Köy" başlıklı çalışmamızda, Hidayet Sayın'ın köy konusunu işlediği tiyatro eserleri yapı ve tema bakımından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Yaşadığı dönemi, realist bir üslupla kaleme alan Hidayet Sayın, tiyatro eserlerinde tecrübelerini ve gözlemlerini aktarmıştır; bu bakımdan Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

Hidayet Sayın, bireyden yola çıkarak toplumu sorgulayan, yerel gerçeklikten evrensel çıkarımlar üreten, estetikten ödün vermeden işlevsel bir sanat anlayışı sunan bir yazardır. Onun edebî üretimi, güçlü gözlem yeteneği, insan merkezli yaklaşımı ve içten anlatımıyla şekillenmiş; Türk tiyatrosuna nitelikli, duyarlı ve özgün eserler kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

AKYÜZ Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2013.

AND Metin, "Topuzlu",*Ulus Gazetesi,* Ankara.

AND Metin*, 100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1970.

AND Metin, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.

AND Metin, *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

AND Metin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu (1923-1983),* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,1983.

ATALAY Evren, "Topuzlu Konak'ta", *Hürriyet Ege*,1 Aralık 2000.

ATAY Cahit, *Sultan Gelin*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1965.

BASAT Ezgi Metin, "Halk Biliminin Sahnedeki Gölgesi Sedat Veyis Örnek: Kurt, Manda Gözü ve Pirinçler Yeşerecek", *Folklor/Edebiyat Dergisi,* Cilt:21, Sayı:82, 2015.

BAYRAM Fatih*, Nezihe Araz'ın Tiyatrolarında Tema ve Yapı*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı,2018.

BEZİRCİLİOĞLU Ahu, *Yaşamı ve Oyunlarıyla Hidayet Sayın,* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anabilim Dalı, İzmir,2006.

BRİTANNİCA Ana, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, Cilt 21, Ana Yayıncılık, İstanbul,1990.

BUTTANRI Müzeyyen, "Türk Edebiyatında Tiyatro: Cumhuriyet Devri*", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C: 4, S:8, 2006.

BUTTANRI Müzeyyen*, Hidayet Sayın ve Tarihi Oyunları*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2023.

BUTTANRI Müzeyyen, *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları I*, Eserofset Basım Yayın, Eskişehir, 2008.

BUTTANRI Müzeyyen, *Tiyatro ile Dopdolu Bir Yaşam Hidayet Sayın'ın Basılmamış Oyunları II*, Eserofset Basım Yayın, Eskişehir, 2008.

ÇAĞLAR Murat, *Turgut Özakman'ın Oyun Yazarlığı*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2010.

ÇALIŞLAR Aziz, *Tiyatro Oyunları Sözlüğü*, C/2, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul, 1994.

ÇELENK Semih*, Kalemden Sahneye 1946'dan Günümüze Türk Oyun Yazarlığında Eğilimler,* C:3, Ygs Yayınları, İstanbul, 2003.

ÇELENK Zerrin Akdenizli, *1980-1990 Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nda Oyun Yazarlığında Görülen Eğilimler ve Kaynakları,* Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,1999.

ÇETİŞLİ İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.

ÇILGIN Alev Sınar, "Vatan yahut Silistre'de Vatan Kavramı", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.9, 2005.

DOĞAN Âbide, "Ünlü Bir Tarihçinin Oyunu: Hikâye-i İbrahim Paşa ve İbrahim-i Gülşeni", XII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı, Romanya: Bükreş Üniversitesi, 2017.

EK1, Hidayet Sayın'la Yapılan Kişisel Görüşme, İzmir,1 Şubat 2024.

ENGİNÜN İnci*, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

ENGİNÜN İnci, *Türk Tiyatrosu Şinasi'den Turan Oflazoğlu'na*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2019.

ENGİNÜN İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.

ENGİNÜN İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyete(1839-1923*), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020.

FUAT Mehmet, *Tiyatro Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1984.

GÜNEY Ajda, "Aristoteles ve Bertold Brecht'in İngiliz Tiyatrosuna Etkileri*",e-Journal of New World Sciences Academy*, S.1, 2011.

HANCIOĞLU Abdurrahman, *1946-1960 Arası Türk Tiyatrosunda Toplumsal Meseleler*, Doktora Tezi, İstanbul, 2024.

KALKAN İnci*, Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nda Köy Gerçeği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002.

KAPLAN Ramazan*, Cumhuriyet Devri Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

KARACA Nesrin,"Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu ve Oyun Yazarlığı", *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.

KARAÖMEROĞLU Asım, *Orada Bir Köy Var Uzakta Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

KOCAMAN Şengül, "Vasıf Öngörenin Almanya Defterinde Göç Olgusu", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* C:11 S:2, 2014.

KOÇ Elmira, *Mahmut Yesari'nin Telif Tiyatrolarında Yapı ve İzlek*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2022.

KORKMAZ Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*,Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.

NUTKU Özdemir, "Anadolu'yu Bekleyen Kadınlar", *Meydan İstanbul Gazetesi*,1965.

NUTKU Özdemir, "Ayak Bacak Fabrikasını Sahneye Koyarken Zorunlu Düşünceler", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S:2, Ankara Üniversitesi, 1971.

NUTKU Özdemir, "Topuzlu", *Vatan,* 19 Ocak 1964.

NUTKU Özdemir, *Dram Sanatı(Tiyatroya Giriş),* Kabalcı Yayınları, İstanbul,1998.

ÖNERTOY Olcay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Tiyatro*, Çağdaş Türk Edebiyatı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2001.

SAV Erguvan, "Topuzlu", *Akşam*, 6 Şubat, 1964.

SAYIN Hidayet, "Pembe Kadın Anlatılıyor", *Kent Oyuncuları Dergisi*, S:20, İstanbul, 1965.

SAYIN Hidayet*, Benim Bastonum*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2019.

SAYIN Hidayet*, Bir Ateş Yumağı,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2002.

SAYIN Hidayet*, İsyan,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*, 2021.

SAYIN Hidayet*, Köşe Kapmaca,* Devlet Tiyatroları Yayınları, Ankara,1982.

SAYIN Hidayet, *Nur Baba Efsanesi*, Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 6,* 2018.

SAYIN Hidayet, *Pembe Kadın,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

SAYIN Hidayet, *Son Fırsat*, Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 15,* 2020.

SAYIN Hidayet, *Topuzlu*, Bilgi Yayınevi, Ankara,1972.

SAYIN Hidayet, *Uzak Dünyalar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

SAYIN Hidayet*, Yaşamak İstiyorum,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 14,* 2020.

SAYIN Hidayet*, Yıldızlar Yağıyor Üstüme,* Cinius Yayınları, İstanbul, *Toplu Oyunlar 24*, 2021.

SEVİM Aytül Gönül, *Tuncer Cücenoğlu'nun Oyunlarında Yazar-Eser İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2005.

ŞENER Sevda, "Popüler Yazar Cevat Fehmi Başkut", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi,* 1972.

ŞENER Sevda, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.

ŞENGÜL Abdullah, "Çağdaş Bir Tiyatro Yazarı Remzi Özçelik", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2015.

TANPINAR Ahmet Hamdi, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

TAŞTAN Zeki, "Ülker Köksal'ın Tiyatrolarında Köyden Kente Göç*", Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD),* C:6 S:7, 2019.

TEKEREK Nurhan, "Köy Seyirlik Oyunları, Seyirlik Uygulamalarıyla 51 Yıllık Bir Amatör Topluluk: Ankara Deneme Sahnesi ve Uygulamalarından İki Örnek: Bozkır Dirliği Ve Gerçek Kavga", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S:24, 2007.

TÖRE Enver, "Türk Tiyatrosunun Kaynakları", *İnternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4 (1-2), 2009.

TÜTENGİL Cavit Orhan, *Türkiye'de Köy Sorunu*, Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969.

UĞURLU Alev Sınar,"Mahçupluk İmtihanı Adlı Oyunda Geleneksel Türk Tiyatrosunun Etkileri", *Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa, 2020.

ULAŞ Melek, *1960-1980 Arası Türk Tiyatro Edebiyatı Metinlerinin Tematik Tahlili*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

ÜSTÜN Koray, *İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci'nin Tiyatroları Üzerine Bir İnceleme,* (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara,2013.

YURTDURU Hatice, *Musahipzâde Celal Oyunlarında Modern Kadının İnşası,* Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

EKLER LİSTESİ

EK 1: HİDAYET SAYIN İLE 1 ŞUBAT 2024 TARİHİNDE YAPILAN RÖPORTAJ

I.HAYATI

A-Doğumu, Çocukluğu ve Ailesi

- ***Nerede ve hangi yılda doğdunuz, aileniz hakkında bilgi verir misiniz?***

1929 yılında Aydın'ın Karahayıt köyünde dünyaya geldim. Ailemde en büyük çocuk bendim; üç erkek ve bir kız kardeşim var. Çocukluk yıllarım ekonomik zorlukların yoğun yaşandığı bir köyde geçti. Karahayıt'ta herkes yardımlaşarak hayatını sürdürürdü. Babam küçük bir çiftçiydi, ayrıca bir bakkal dükkânı işletirdi. Sonrasında köyde on yıl kadar muhtarlık yaptı. Annemse bize bakmak için sürekli çalışırdı, işlerinin hiç bitmediğini söylerdi. Köyde doğmak zorlukları da beraberinde getirdi. 1930'lu yıllarda her köyde okul olmadığı için çocuklar başka köylere gitmek zorundaydı. Bu yüzden kendi köyümde ilkokulu okuyabilmiş olmamı bir şans olarak görüyorum. Tüm zorluklara rağmen köyüme ve memleketime olan sevgim hep güçlü kaldı. Köylüler birbirine destek olur, sorunları birlikte çözerdi. Elektriğin olmadığı bir köyde herkes mutluydu.

B-Gençlik Dönemi ve Öğrencilik Hayatı

- ***Kaç yılında hangi okulda eğitim-öğretim hayatınız başladı ve nasıl devam etti?***

1941 yılında doğduğum köy olan Aydın Karahıyat'ta ilkokuldan mezun oldum. Köyümüzde ortaokul olmadığı için eğitime devam etmek amacıyla Aydın'a gittim ve Karahayıt'tan ortaokula giden ilk öğrenci oldum. 1944 yılında ortaokulu tamamladıktan sonra İzmir Atatürk Lisesi'ne başvurdum. O yıl yatılı olarak yalnızca otuz öğrenci kabul ediliyordu ve kura ile okula kabul edildim. Sabah erkenden gelmiştik, hepimiz büyük bir heyecan içindeydik. Atatürk Lise'si köklü ve saygın bir okuldu. Lise yıllarım benim için çok değerliydi; bu dönemde birçok şey öğrendim ve kendimi geliştirme fırsatı buldum.

- ***Eğitim-öğretim hayatınız boyunca ailenizin tutumu nasıldı?***

Eğitim hayatımda bana yön veren kimse yoktu. Annem okuma yazma bilmezdi fakat babam bilgiliydi ve bana her zaman destek oldu. Ailem her zaman okuma isteğimi güçlü bir şekilde destekledi.

- ***Çocukluğunuzun geçtiği yer nasıldı? Bu yer sanat hayatınızın şekillenmesinde etkili oldu mu?***

Köyde doğunca doğal olarak belli kısıtlamalar oluyor. Ama çocuk yaşta elime dergiler geçti. 80- 90 yıl önce yayımlanan Yavrutürk, Çocuk Sesi, Afacan gibi dergileri inceledim. Bunlar güzel şeylerdi; içinde şiirler, türküler vardı. Okuma yazma öğrenmiş olmamla birlikte bu içerikler hoşuma gidiyordu. Sonrasında elimde ne bulursam okumaya başladım. Arkadaşlarım simit alırken ben kitap, dergi alırdım. Okulda öğretmenim elimde bu dergileri görünce, haftalık olarak çıkan köyle ilgili yazılar ile

şiirlerin yer aldığı okul dergisinin yönetimini bana verdi. Bu benim için büyük bir fırsattı.

- ***Bu yıllarda hayalini kurduğunuz meslek neydi?***

Küçüklüğümden beri köyüme katkıda bulunmak istiyordum. Köyümüzden bir doktorun çıkabileceğini kanıtlamak için Tıp eğitimi almayı hayal ettim. Aileme bu isteğimi söylediğimde, yaşadığımız maddi zorluklara rağmen beni desteklediler. Onların desteğiyle 1948 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydoldum.

- ***Üniversite yıllarınızda tiyatroya yönelmeniz nasıl oldu?***

Üniversite okuma hayalim çocukluğumdan beri vardı ve köyümüzden üniversiteye giden ilk öğrenci ben oldum. İlkokulu bitirdikten sonra ortaokul olmadığı için Aydın'a, liseye devam etmek için İzmir'e gitmiştim. Ardından Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydoldum. Ancak bir yıl geçtikten sonra üniversitede bir tiyatro kurma fikri aklıma düştü. On arkadaşımı topladım ve bizi çalıştıracak bir hoca aramaya başladık. Bir hocamız geldi ve oynayacağımız oyunu belirledi. Benim daha önce yazdığım bir metin vardı, onu gördü ve düzenleme yaparak sahneye koymamız gerektiğini söyledi. Çünkü Ankara'da sahneye çıkacaktık. Roller dağıtıldı fakat nerede çalışacağımızı ve oyunu nerede sergileyeceğimizi bilmiyorduk. İlk adımı attık ama nasıl devam edeceğini kestiremiyorduk. Bunun üzerine bir arkadaşımla birlikte üniversite dekanlığına giderek destek istedik ancak olumlu karşılanmadık ve izin alamadık. Bu bizim için büyük bir yıkım oldu. Bize yardımcı olan hocamıza durumu anlattık ama bu süreçte arkadaşlar dağıldı ve tiyatro girişimimize iki yıl ara verdik.

İki yıl sonra, hocamız Ziya Demirel Devlet Tiyatrosu'nun çocuk bölümünde çalışıyordu. Kendisine giderek "Beni çocuk bölümüne alır mısınız?" diye sordum ve kabul etti. İlk oyunumda rol aldım ve 35 TL maaş aldım. 100 lirayla bir ay geçimimi sağlıyordum. Bu süreçte tiyatro dünyasının önemli isimleriyle tanışma fırsatı buldum. Bir yandan tiyatro da öğrenmeye çalışıyor, bir yandan da eğitimime devam ediyordum. Üniversite böylece tamamlandı.

- ***Üniversite yıllarınızda tiyatro çalışmalarında bulundunuz mu?***

Bahsettiğim gibi bir üniversite tiyatrosu kurma hayalim vardı. Bunun için çabaladık ama olmadı. Ziya Demirel ile iletişim sağladık. Sahneleyeceğimiz ilk oyunun seçiminde Eugene O Neil'in "Farklı" adlı oyununa karar verildi. Oyunu gördüğümüzde hepimiz çok mutlu olduk fakat sahne konusunda büyük bir sorun yaşadık. İstediğimiz gerçekleşmeyince derslerime yoğunlaşmaya başladım. Ancak tiyatro tutkusundan vazgeçmedim. Her fırsatta devlet tiyatrosunda sahnelenen oyunları izledim. Tiyatro kelimesini duyduğumda bile büyük bir heyecanla oraya gidiyordum. Gittiğimde yazdığım oyunları da yanımda götürerek geri bildirim almak için çabaladım. Tiyatro ortamında bulunmak oradaki oyuncularla tanışmak ve sohbet etmek benim için büyük bir keyifti… Her oyuncunun farklı bir dünya olduğunu gördüm ve bu deneyimler bana çok şey öğretti ancak yazdığım oyunları değerlendirmesi için ricada bulunduğum Lütfi Ay, sürekli beni oyaladı ve istediğim sonucu alamadım.

- ***Gittiğiniz bir kurstan bahsettiniz bunun hakkında bilgi verir misiniz?***

Bir gün Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne Amerikalı bir tiyatro profesörünün geleceğini öğrendim. Profesör Mc Goven, sahnelenmiş oyunları olan yazarlar için özel bir kurs düzenleyecekti. Bu kursa katılmayı çok istiyordum, durumu anlatmak için Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi profesörü İrfan Şahinbaş'a gittim. Kendisine doktor olduğumu ancak tiyatroya büyük bir ilgim olduğunu söyledim ve kursa katılmak için izin istedim. O da kabul etti, böylece dersleri takip etmeye başladım.

Bu kurs benim için büyük bir fırsattı. Çünkü kursta Orhan Asena, Cahit Atay, Çetin Altan, Aziz Nesin, Haldun Taner, Nazım Kurşunlu gibi önemli isimlerle bir araya gelme şansım oldu. Onlarla tanışmak, fikir alışverişinde bulunmak ve tiyatro hakkında yeni bilgiler edinmek beni çok mutlu etti. Bir yıl boyunca kursa devam ettim o dönemde Ankara Numune Hastanesi'nde çocuk servisinde çalışıyordum. İşimi bitirdikten sonra Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesine giderek derslere katılıyordum. Bu çabam hiçbir zaman sadece bir heves değildi.

- ***Edebiyata olan ilginiz bu yıllarda nasıldı? Bu yıllarda edebiyat ya da sanatın herhangi bir dalı ile ilgili girişimleriniz oldu mu?***

Edebiyata olan ilgim ilkokul ve ortaokulda başlamıştı ama sadece okumak ve yazmakla sınırlı kalmadı. Köy kahvehanesinde gözlemlediğim olaylar ve çevremde yaşananlar tiyatro oyunlarımı kaleme almamda büyük rol oynadı. İlkokulda başlayan bu okuma sevgisi beni yazmaya teşvik etti. Gece arkadaşlarım dışarıda oynarken ben sınıfta yalnız kalır, hayal ettiklerimi yazıya dökerdim. Bazen planlayarak yazılmaz insanı bir şeyler iter zamanla şekillenerek ortaya çıkar diyorsunuz… Belki de geleceğiniz böyle şekilleniyor. İlk roman denememi sarı kaplı bir deftere kurşun kalemle yazarak ortaya çıkardım. O romanı herkesin okuması için kitap haline getirmek istedim fakat bunun o dönemde çok zor olduğunu fark ederek vazgeçtim.

- ***Gençlik yıllarınızda takip ettiğiniz bir yazar/şair, dergi/gazete vb. bir yayın var mıydı? Varsa sizin üzerinizdeki etkilerinden bahseder misiniz?***

Ortaokul yıllarında Nat Pinkerton ve Sherlock Holmes gibi polisiye dergilere yöneldim. Hafta sonları çarşıya çıkıp bu dergilerin yeni sayılarını bulmaya çalışır, harçlığımın bir kısmını bu yayınlara ayırdım. Yaz tatilinde köye döndüğümde bir roman yazmaya başladım, bu romanı bastırmak için Aydın'da bulunan "Ses" gazetesinin sahibi Hilmi Tükel ile görüşmeyi planlamıştım ancak sonra vazgeçtim. Yıllar sonra Hilmi Bey yeniden karşılaştığımızda bana Aydın Gazeteciler Cemiyeti başkanı olarak bir basın kartı verdi. O sırada bu olayı hatırlattım ve birlikte keyifli anlar yaşadık. Okuma merakım, yazma isteğimle birleşerek sanat ve edebiyat yolculuğumu şekillendirdi.

C-Meslek/Doktorluk/Yazarlık

- ***Doktorluk mesleği ile yazarlık arasında nasıl bir bağ kurdunuz?***

Çocuk hekimliği ve yazarlık benim için birbirinden ayrılmaz iki alan oldu. Her iki mesleğimi de büyük bir tutkuyla yürüttüm. Doktorluk, insanı tanımamı ve gözlemlememi sağladı. Yazarlık ise bu gözlemleri sanat yoluyla ifade etmeme bir aracı oldu. Hekimlikte insanlara yardım ederken onların dünyasına daha yakından bakma

fırsatı buldum. Bir çocuğun yüzündeki gülümseme, bir annenin endişesi, bir ailenin sevinci… Bunlar yalnızca tıbbın değil aynı zamanda sanatın da konusu. İnsanların sorunlarına çözüm bulabilmek için onları her yönüyle anlamak gerekiyor. Bu hem doktorluk hem de yazarlık için geçerli. Her iki mesleğimin merkezinde de insan vardı. İnsanların beklentileri, duyguları ve yaşamları bana ilham verdi.

- ***Doktorluk ve yazarlık mesleklerini bir arada yürütmeniz sizin için nasıl oldu?***

1954 yılında Tıp Fakültesi'ni tamamlayarak doktor unvanı aldım. 1956 yılında uzmanlık eğitimi için Sağlık Bakanlığı'nın çocuk hastalıkları bölümüne başvurarak Ankara'ya geldim. Çocukları çok sevdiğim için bu bölümü tercih ettim ve Ankara Numune Hastanesi'nde asistan olarak çalışmaya başladım. Dört yıllık uzmanlık eğitimini tamamladıktan sonra çocuk hastalıkları uzmanı oldum. Aydın'a dönmek istememin iki önemli sebebi vardı. Birincisi sağlık alanında katkıda bulunmak, ikincisi ise tiyatro yazarlığında hedeflediğim noktalara ulaşmaktı. 1960 yılında Ana ve Çocuk Sağlığı başhekimi olarak Aydın'a geri döndüm.

Doğup büyüdüğüm şehre hizmet etme fırsatı buldum. Günde ortalama yüz çocuğu muayene ediyor ve Aydın'ın köylerine sağlık hizmeti götürebilmek için çeşitli çalışmalar yürütüyordum. Özellikle ebeleri köylerdeki evlere göndererek annelere gebelik ve çocuk bakımı konusunda eğitim verilmesini sağladım. Aydın'ın merkezinde ise aşılamaya büyük önem verdik çünkü o dönemde çocuklar arasında salgın hastalıklar çok yaygındı. Ana ve Çocuk Sağlığı şubelerini ilçelere yayarak sağlık alanında projeler gerçekleştirdik. Bu yoğun çalışma sürecinde gündüzleri hastanede çalışıyor, geceleri tiyatro yazıyordum. Hekimlikte yorulunca tiyatroya, tiyatroda yorulunca hastalarıma yöneliyordum. 1960'lı yıllarda hekim sayısının az olduğu dönemde büyük bir çalışma temposu içerisindeydim. Hastanede başhekimlik ve yöneticilik görevlerini sürdürürken köylere giderek halkı bilinçlendirmeye çalıştım, aynı zamanda özel muayene hizmetlerine devam ederken ebe okulu öğretmenliğine, tiyatro yazarlığını da ekledim. Bu yoğun çalışma temposundan hiç şikâyet etmedim çünkü çevreme hizmet etmekten büyük bir zevk alıyordum ve en önemlisi arkamda iyi bir iz bırakmayı istiyordum.

- ***Başhekimlik göreviniz sırasında Aydın'da unutamadığınız bir olay yaşandınız mı?***

Başhekim olarak görevimi en iyi şekilde yerine getirmeye çalıştım ve halkı bilinçlendirmek için çeşitli projeler yürüttüm ancak bu benim için yeterli değildi. Aydın'a bir şey vermem gerekiyor diyordum. Önemli bir şey bırakmalıyım, Mademki ben Aydın'lıyım bana bu önemli görev –başhekimlik- verildi, bu düşüncelerle harekete geçtim. Aydın'da hizmet verdiğimiz binanın çok yetersiz olduğunu fark ettim ve yenilemek istedim bunun için Aydın'ın merkezinde bir arsa bularak bir dernek kurdum. Binanın inşası için halkın desteğini almak istiyordum. Planladığım yeni binanın yapımına katkı sağlamak amacıyla dernekte, etkinlikler, kermesler ve kutlamalar düzenledik. Toplanan bağışlarla binanın inşasına başladık ve kısa sürede hayalini kurduğum Ana ve Çocuk Sağlığı merkezi binasını yaptırdık. İki yıl içinde üç katlı bahçeli ve çocuk parkı bulunan bu binanın tamamlanmasını sağladık. 1978 yılında o dönemin Sağlık Bakanı Mete Tan ile birlikte binayı hizmeti açtıktan sonra Sağlık Bakanlığı'na armağan ettik. Bu merkezin sağlık hizmetlerinde kullanılmasını görmek benim için en büyük mutluluk kaynağı oldu.

- ***Doktorluk mesleğinizden ne zaman emekli olmaya karar verdiniz?***

Sağlık alanında hedeflerime ulaştıktan sonra 1981 yılında emeklilik kararı aldım. Tiyatroya daha fazla zaman ayırmak istiyordum. Artık doktorluktan ya da tiyatrodan birini seçmeliyim. Doktorluk yaşlandıkça yapılamayacak bir meslek ama tiyatro her zaman yazabilirsin diye düşündüm. Emekli olduktan sonra yapmam gerekenlerin bitmediğini fark ettim. Aydın'da sanat alanında bir şeyler başarmayı hedefledim. Bu amaçla Aydın Kültür ve Sanat Derneği'ni kurdum. Yıllarca bu derneğin başkanlığını yürüttüm dernek kapsamında tiyatro ve Türk sanat müziği etkinlikleri düzenleyerek Aydın'ın kültürel yaşamına katkı sağladım. Emekli olmama rağmen dokuz yıl boyunca serbest hekim olarak çalışmaya devam ettim. 1990 yılında Aydın'da hedeflerimi gerçekleştirdikten sonra İzmir'e taşındım. İzmir'de yalnızca tiyatroya odaklanarak tiyatro yazarlığı için daha iyi bir çalışma ortamı sağladım. Burada daha fazla oyun kaleme alma fırsatı buldum.

D-Evlilik

- ***Eşinizle tanışmanız nasıldı? Evliliğiniz ve çocuklarınızdan bahseder misiniz?***

Tıp fakültesinden mezun olduktan sonra bir arkadaşımın nişanında Mürüvvet Hanım ile tanıştım ve evlendikten sonra Aydın'daki köyüme yerleştik ancak kısa bir süre sonra askerlik görevim nedeniyle eşimle birlikte Erzincan'a gittik. Bu dönemde tiyatroya bir sürü ara vermek zorunda kaldım ancak yazma tutkusunu içimde taşımaya devam ettim. Askerlik bittikten sonra uzmanlık eğitimi için Ankara'ya döndüm. Ankara'da bulunduğum yıl oğlum Behruz dünyaya geldi. Yine yoğun geçen bir süreçte kızım Dilek dünyaya geldi. İki çocuk babası olarak ardımda güzel anılar bırakmak için çalışmayı hiç bırakmadım. Yıllar içinde iki çocuğum evlendi ve üç torunum oldu, kızım Dilek'ten Bensu adlı bir kız torunum, oğlum Mehmet'ten ise Göktuğ ve Hidayet adlı iki erkek torunum oldu. Torunlarımın çocuklarını da görmek benim için büyük bir mutluluk kaynağı. Eşimi de üç yıl önce kaybettim. İzmir'de yaşamıma devam ediyorum. Çocuklarımla görüşüyorum, onların yanına gidiyorum veya onlar yanıma geliyor. Oyun yazıyorum, böyle zaman geçiyor…

II. SANAT VE EDEBİYAT GÖRÜŞLERİ

- ***Tiyatro ile tanışmanız nasıl oldu?***

Bir gün bir handa Karagöz gösterisi olduğunu gördüm ve izleme fırsatı buldum. Çok etkilenmiştim, köyüme döndüğümde aileme Karagöz oyununu sergilemeye çalıştım. Bir dergide yer alan Karagöz ve Hacivat resimlerini kesip, küçük bir gaz lambasının ışığıyla aydınlattım. Rastgele astığım bir bez parçası üzerine gösteriyi gerçekleştirdim. Neler söylediğimi tam hatırlamıyorum ama bu deneyim tiyatroya olan ilgimi arttırdı. Belki tiyatro sevgim oradan girdi yavaş yavaş…

Lise üçüncü sınıfta tiyatronun büyülü dünyasıyla daha derin bir bağ kurdum. Edebiyat öğretmenimiz Zeki Baran Shakespeare'ın "Hamlet" oyununu sınıfta okudu. Oyun beni çok etkiledi. O günlerde İzmir Şehir Tiyatrosu'nda Hamlet sahneleniyordu. Bunu duyunca çok hoşumuza gitti. Okuduğumuz bir şey gözümüzün önünde oynanacak. 7-8 arkadaşımla oyunu izlemeye gittik. İzlediğimde kendimi bambaşka bir dünyada hissettim. O gece uyuyamadım. Ben de Hamlet gibi bir oyun yazabilir miyim,

diye düşünmeye başladım. Arkadaşlarım oyun oynarken ben boş zamanlarda bir şeyler yazmayı deniyordum ama yazdıklarımın genellikle hikâyeye benzediğini fark ettim. Lise eğitimimi tamamladıktan sonra bir yıl üniversiteye gitmeyerek köyüme döndüm ve oyun yazmaya odaklanmaya karar verdim. Bahçede oturup yazı denemeleri yapıyordum. Tabii yazabilir misin bir altyapı kültür gerekiyor, tiyatro yazmak herkesin yapabileceği bir şey değil ama ben deniyordum. O yıllarda bu süreçte köyde bir voleybol takımı ve bir tiyatro grubu kurduk. Tiyatroda iki oyun sahneledik, elektrik yok, salon yok, herkes sandalyesini alıp okulun bahçesinde toplanıyordu. Ben hem oynuyor hem de sahneye koyuyordum büyük bir keyif aldım.

• Metin türleri arasında tiyatroyu seçmenizdeki sebep nedir?

Köyden gelmiş biri olarak bana neden öykü ya da roman değil de tiyatro yazmaya yöneldiğimi soranlar oldu. Buna tutarlı bir yanıt vermem zor. Ancak fazla konuşmayı sevmediğimi, dinlemekten hoşlandığımı, anlatacağımı en az sözcükle anlatmayı yeğlediğim biri olduğumu düşününce buna vereceğim yanıtın ucunu yakalamış gibi oluyorum. Tiyatronun çok sözü dışlayan düşünülenin altının çizilmesinden kaçınan bir sanat dalı oluşu, bunun bir başka yönü de olabilir. Çünkü tiyatro yapıtı sözcükleri doğru ve yerinde kullanmayı gerektirir. Yaptım oldu ya da çok güzel oldu, diyerek hemen nokta konulması doğru olmayabilir. O bakımdan yazar, sürekli tedirgin ve kuşkulu olmak zorundadır. Çünkü bitti sanılan bitmemiş ya da hatalı kalmış olabilir. Bu nedenle oyunlarımı bazen onuncu kez ele aldığım olmuştur. Yıllar önce yazdıklarımı yeniden ele alarak varsa aksaklıklarım ve eksiklerimi bulmaya çalıştım. Çünkü insan sürekli değişim ve gelişim içindedir.

- ***İzmir'e yerleştikten sonra hayatınızda neler değişti?***

Doktorluk yaşlandıkça yapılamayacak bir meslek ama tiyatroyu her zaman yazabilirsiniz. Bu yüzden hekimlikten emekli oldum ve Aydın'dan İzmir'e geldim. Aydın'da ürettiklerimin daha fazlasını İzmir'de ürettim. Yazdım, hâlâ yazmaya devam ediyorum, çok şükür yazabiliyorum ama ne kadar sürer bilmiyorum. Tiyatro ile serencam böyle gitti. İleride böyle olacağımı ortaokul, lisede biliyor muydum? Hayır. Demek ki çalışmak insanı bir yere getiriyor. Aydın'da ismimin verildiği Kültür merkezinde her gün farklı bir etkinlik yapılıyor. Çocuk etkinlikleri oluyor. Adıma yapılan bir çocuk parkı var. Bunlar güzel şeyler, ben de ömrüm oldukça yazayım, Türk tiyatrosuna mümkün olduğu kadar oyun bırakayım diyorum, oynanmasalar da..

- ***Oyunlarınızda daha çok ön planda tuttuğunuz ve anlatmak istediğiniz nelerdir?***

Tiyatronun insan üzerindeki güçlü etkisi beni her zaman büyüledi. Tiyatro yalnızca bir hikâye anlatmakla kalmaz, toplumsal sorunları aktarır ve kültürel değerlerdeki değişimi en gerçekçi şekilde yansıtır. Çevremdeki insanları dikkatle gözlemlediğim için oyunlarımda konu bulmakta hiç zorlanmadım. Her oyunumda farklı bir temayı kendime özgü bir biçimde işledim. Tiyatro yazma serüvenim öncelikle diyaloglar yazmakla başladı ve özellikle okuduğum kitaplarda diyalogların güçlü olmasına dikkat ettim. Çocukluğumda duyduğum kahvehane sohbetlerinde köylülerin konuşmalarında bulunan ironi ve samimiyeti yakalamaya çalıştım. Gerektiğinde bu unsurları oyunlarımda kullandım. O dönemde farkında olmadan belleğime

yerleştirdiğim gözlemler yıllar sonra yazılarımda kendini gösterdi. Hemen her gün çelişkilerin, yanlışlıkların, güzelliklerin harman olduğu bir ülkede konu çok… Yeter ki onları iyi gözlemleyip izleyiciyi en doğru biçimde verebilelim.

- ***Tiyatrolarınızı Toplu Oyunlar şeklinde bir araya getirmenizin bir sebebi var mı?***

Oyun yayımlamak zor bir süreçtir. Tiyatro okuru az olduğu için genellikle sadece meraklılar ilgilenir. Genel olarak okumaya karşı bir ilgisizlik söz konusu olduğundan eserlerimizin daha düzenli ve erişilebilir olması için Toplu Oyunlar formatını tercih ettim. Ayrıca oyunlarımın sayısı fazla olduğu için her birini tek tek yayımlamak daha fazla çaba gerektiriyordu. Bu nedenle bir arada sunmanın daha kolay ve etkili bir yöntem olacağını düşündüm. Böylece eserlerimiz tiyatroya ilgi duyan okuyucular için daha ulaşılabilir hale geldi.

- ***Tiyatro ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Sizin için tiyatronun tanımı nedir?***

Tiyatro insanı, insana, insanla ve insanca anlatan bir sanat dalıdır. "İnsanca" kelimesini özellikle ekliyorum. Çünkü tiyatro yalnızca bir hikâye anlatmaz, aynı zamanda insanın duygularını ve düşüncelerini doğrudan bir başka insana aktarır. Tiyatro iç dünyamızdaki duyguların ve tutkuların ortaya çıkmasını sağlar. Bizi eğlendirip güldürebilir, hüzünlendirip düşündürebilir. Tüm duyguların sergilendiği tiyatroda kimi zaman güldürüp kimi zaman ağlatarak aynayı yüzümüze tutmuş, böylece kendimizi onarmaya çalışmışız. Bazen de onarmak isterken de büsbütün bozmuşuz.

Tiyatro, konusunu kurallarına uygun bir şekilde işleyerek insanı en doğru bir biçimde yansıtmalıdır. Umberto Eco "Sözcüğü bul şiir gelecektir. Konuyu bul roman gelecektir" der. Ben de diyorum ki insanı bul, tiyatro gelecektir. Bu nedenle tiyatroda insanı bulmak çok mühimdir. Bir de tiyatro'yu insanı, insana, insanla, insanca anlatan sanat dalıdır diye tanımlıyoruz. Bazen tiyatro yazınca, okunsun diye gönderiyorsunuz, insanca bir davranış bekliyorsunuz ama bulamıyorsunuz. Bir teşekkürü bile bazen göremiyorsunuz. Son zamanlarda umutsuzluğum daha fazla artmaya başladı…

- ***Çevrenizi gözlemlemeniz ve bu gözlemlerden ilham almanız, edebî hayatınızı nasıl etkiledi?***

Köyde yaşadığım süre boyunca insanları gözlemleme fırsatı buldum. Babamın dükkânında çalışırken kahvehaneye gelen köylülerin sohbetlerini dinliyordum. O konuşmalardan çok şey öğrendim. İnsanların anlattıkları hikâyeler, yaşanmışlıklar farkında olmadan sözcük dağarcığıma yerleşti. Orada duyduklarımı ileride bazı oyumlarımda kullanacağımı bilemezdim elbette. Hepsi belleğimde yerlerini aldı ve zamanı geldiğinde ortaya çıktılar.

- ***Oyunlarınız kaç perdelik ve hangi türde yazılmıştır?***

Oyunlarımı genellikle tek veya iki perde şeklinde yazıyorum. Bunun nedeni izleyicilerin gereksiz ayrıntıları sevmemesi ve tiyatronun çok uzun olmaması gerektiğini düşünmemdir. Oyunlarımı yazdıktan sonra birkaç kez gözden geçirir, gerekli düzenlemeleri yapar ve fazla kısımları çıkarırım. Bazı oyunlarım müzikal özellik taşır.

Eserlerimde atasözler, deyimler ve halk deyişlerini de kullanırım bu konuyla ilgili bir anımı paylaşayım: Çocukken babamın bakkal dükkânında çalışırken bir müşteriden "Üle arkidiş, bugün öyle ısıcak vardı ki beynim aktı" sözünü duymuştum. Bu ifadeyi daha sonra Pembe Kadın oyunumda iki karakterin diyoloğunda kullandım.

- ***Oyunlarınızda dili nasıl kullanıyorsunuz?***

Tiyatroda dilin büyük önem taşıdığına inanıyorum. Eserlerimi yazarken halkın anlayabileceği bir üslup kullanmayı tercih ettim. Amacım halkın yaşadıklarını tüm gerçekliğiyle yansıtarak onları bilinçlendirmekti. Sanatsal kaygılardan çok içeriğin anlaşılır olması benim için önemliydi. Tiyatro dili, şiir diline yakındır fazla ayrıntı roman ve öyküye zenginlik katar ancak tiyatroda bu durum seyirciyi yorabilir. Bazı sözcüklerin sürekli yinelenmesi izleyicide hoşnutsuzluk yaratabilir. Tiyatroda hem görsel hem de işitsel unsurlar önemlidir. Bu yüzden dilin buna uygun olması gerekir. İnsanların algılama seviyeleri farklıdır. Sahnede görseller kadar sözel aktarımın da güçlü olması gereklidir. Bir de dil işlevsel olmalıdır. Gereğinden fazla söz kullanmak seyirciyi sıkabilir. Pembe Kadın adlı oyunumda dili yalın ama etkili şekilde kullanmayı hedefledim.

- ***Eserlerinizde Öz Türkçenin gerekliliğini vurguladınız bunun özel bir nedeni var mı?***

Dil her zaman doğru ve yerinde kullanılmalıdır. Tiyatroda yalın ve anlaşılır bir dil kullanmak benim için çok önemliydi. Özellikle yabancı kelimelerden arındırılmış, duru bir Türkçe tercih ettim. Tiyatroda oyuncunun dili rahat kullanabilmesi, seyircinin ise anlatılanları içselleştirmesi gerekir. Bu yüzden cümlelerim kısa ve öz oldu. Halk arasında yaygın olan söyleşilere yer vererek izleyicinin anlatıya kolayca adapte olmasını sağladım. Ayrıca Türkçesi olan bir kelimenin mutlaka Türkçe karşılığının kullanılmasını savundum. Öz Türkçe'ye büyük önem veriyorum. Dil Cemiyeti tarafından bu konudaki çalışmalarım nedeniyle ödül aldım.

- ***Birçok Radyo oyunlarınız var bunun hakkında bilgi verir misiniz?***

Tiyaro eserleri üzerinde çalışmaya devam ederken radyo oyunları yazmayı denedim ve bu oyunları radyo yönetimlerine gönderdim. Bazıları radyolarda yayınlandı. Tam sayısını bilemiyorum ama radyolarda 30'dan fazla radyo oyunumun yayınlandığını söyleyebilirim. Açılan radyo oyunu yarışmalarında üç kez mansiyon ödülü almıştım.

- ***İlk oyunculuk deneyiminizden bahseder misiniz?***

Tiyatroda yazar-yönetmen ve yönetmen-oyuncu işbirliğinin büyük önem taşıdığına inanıyorum. Bir oyun sahnelendiğinde oyuncuların uyum içinde olması gerekir. Oyunlarımın belirgin bir sonu olmasını istemem, izleyicinin kendi hayal gücüyle hikâyeyi devam ettirmesini tercih ederim. Oyunculuk deneyimlerinden biriyle ilgili bir anımı paylaşayım. O dönemlerde şartlar daha zordu. Bir oyunu sahnelemek için çok uğraşıyorduk. Aydın'dan mezun olduğum gün Aydın'ın en sıcak günüydü. "Çığ" adlı oyunumuzu sahneledik, Ankara'dan gelirken TRT'ye uğradım ve kış efekti aldım, (gülerek) duvarda o efekt var ama biz sıcaktan oyunu oynayamıyoruz. Oyunun başrol oyuncusuydum.

Bir de sahnelediğimiz ilk oyunlardan bazıları İsmail Hakkı ve Namık Kemal'in eseriydi. Kendi kaleme aldığım "Artık Zengin Oldum" adlı oyunum o zamanlarda kaybolduğunu hatırlıyorum. İlk profesyonel tiyatro serüvenim henüz 23 yaşında "Adını Çocuklar Koysun" adlı oyunda bir büyücüyü canlandırdım. İlk oynadığım oyundan kazandığım parayla da kendime bir saat almıştım… Devlet tiyatrosunda bulunduğum süre boyunca yazdığım oyunları sahnede görmek istedim ve bunun için uzun süre bekledim. Bir süre sonra da Devlet tiyatrosunda Muhsin Ertuğrul'u yakından görmüştüm ve bu beni mutlu etti. Oyunculuk da yaptım ama yazmak benim için bambaşka bir zevk.

- ***Oyunlarınızdaki konular ve konuların çeşitliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?***

Oyunlarımda en çok kadın sorunlarını ön plana çıkardım. Pembe Kadın adlı oyunum bu konudaki önemli eserlerden biridir. Türkiye'de kadın olmak ikinci vatandaş gibi görülüyor ve bunun değişmesi için eğitim büyük önem taşıyor. Özellikle köy kadınları daha çok hırpalanıyor, bu yüzden oyunlarımda onların yaşadıklarını tüm gerçekliğiyle ele aldım. Kadın konusunu ön plana aldığım için ödüller verildi. Toplum olarak neden bir noktaya gelemediğimizi sorguladım ve tiyatro aracılığıyla bunu işlemeye çalıştım. Topuzlu oyunum sahnelendi, iki yıl sonra Pembe Kadın oynandı. Her ikisi de büyük ilgi gördü.

Köyler ve kasabalarda bu oyunlar sahnelenmeye başladı. Bu ilginin artmasıyla birlikte Aydın'a gelen tiyatro toplulukları benim oyunlarımı sahnelemeye başladı, ancak o dönemde tiyatro salonları yoktu ve sinema salonlarını kullanmak için çok yüksek ücretler isteniyordu. Bu konuda yardımcı olmaya çalışarak tiyatronun daha geniş kitlelere ulaşmasını sağladım.

- ***Tiyatronun en önemli unsurları sizce nelerdir?***

Tiyatronun en önemli unsurları konu, gözlem ve kurgudur. Gözlem bakarak görmeyi, gördüğünü anlamayı ve bunları doğru bir şekilde ifade edebilmeyi sağlar. Kurgu ise duyduklarını sanatsal bir biçimde anlatabilmek için gereklidir. Yazar, uyanıkken düş görmeyi ve gördüğü düşü uygun biçimde aktarmayı bilen kişidir. Özellikle toplumsal değişimlerin yoğun olduğu bölgelerde gözlem, duygu ve düşüncelerin derinlemesine yaşandığı yerlerde ise kurgu daha etkili olur.

- ***Oyunlarınızdaki karakterler hakkında bilgi verir misiniz?***

Tiyatrolarımda karakterlerin önemi büyüktür. Karakterlerimi oluştururken yakından tanıma fırsatı bulduğum insanlardan ilham aldım. Oyunlarımda insanın değişken ve dönüşebilir doğasını yansıtacak karakterler yaratmaya özen gösterdim. Kahramanlarımın psikolojik durumlarını derinlemesine ele aldım. Böylece izleyici veya okurun onlarla empati kurmasını sağlamak istedim. Eğer bir karakter oyunun içinde işlevsiz hale gelirse onu oyundan çıkartmaktan çekinmedim. Oyuna katkı sağlamayan veya uyum göstermeyen karakterler eserin bütünlüğüne zarar verebilir. Yazma sürecimde her zaman bir amacım oldu ve zamanın benim için önemli olmadığını düşündüm. En iyi dostlarım oyun karakterlerim oldu, onlar bana ilham verdi ve beni yönlendirdi.

- ***Türk ve Dünya edebiyatından okuduğunuz, etkisinde kaldığınız yazarlar kimler?***

Eserlerimi özgün bir şekilde yazmaya çalıştım ancak edebî kişiliğimin oluşumunda lise döneminde okuduğum yazarların etkisi büyük oldu. Bu dönemde Sait Faik Abasıyanık, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali ve John Steinbeck gibi yazarların eserlerini okudum ve bunlar edebî yolculuğumu şekillendirdi. Tiyatro yazmaya başlamadan önce Shakespeare ve Orhan Asena'nın oyunlarından etkilenmiştim.

- ***Yazmanın size iyi geldiğini mi düşünüyorsunuz?***

Yazmak benim için yaşamanın devamı anlamına geliyor. Yazmak bana her zaman iyi geldi ve beni iç dünyamda çevremde olup bitenlerle daha fazla yüzleşmeye yöneltti. Eserlerimde toplumda gözlemlediğim pek çok konuyu ele aldım ve toplumu rahatsız eden olayları asla görmezden gelmedim. Değerleri açıkça ifade etmeye çalıştım ve özellikle gençlerin aileleri ve öğretmenleri tarafından desteklenmesi gerektiğini vurguladım. Tiyatromda bencil ve açgözlü insanlara mesajlar verdim. İnsanlar arasındaki iletişimin azalması ve dostlukların unutulması beni en çok üzen konulardan biri oldu ancak her şeye rağmen yaşamak ve yaşatmak hem güzel hem de değerlidir… Yazmak basit bir iş değildir, bir konunun yazmaya değer olup olmadığını ilgi çekip çekmeyeceğini düşünmek gerekir. Doğru bir karar verebilmek için öncesinde kapsamlı bir okuma ve araştırma süreci şarttır. Konunun hangi edebî türe uygun olduğunu değerlendirmek de önemli bir adımdır.

- ***İyi bir oyun yazarı olmanın ön koşulu sizce nedir?***

Bir yazar çağının nabzını tutmalı toplumun ihtiyaçlarını gözetmelidir. Benim düşüncelerim de doğal olarak bu doğrultudadır. Eğer köy hayatının içinde büyümeseydim, onun sert gerçekleriyle yüzleşmeseydim, köy kültürünün derinliklerini keşfetmeseydim, Topuzlu ve Pembe Kadın oyunlarını yazmam çok da mümkün olmazdı. Yani başarılı bir yazar olmanın ilk şartı, içinde yaşadığı toplumu ve insanları iyi tanımaktır. Çünkü toplum ekonomik ve kültürel değişimlerle sürekli dönüşüm halinde. Bu değişimler karşısında birey, kendini koruma yolları geliştirir, tepki verir ve uyum sağlamaya çalışır. Toplumda meydana gelen her gelişme tiyatro sahnesine yansır ve yansımak da zorunda. Yazar sezgisel gücünü ve anlatım yeteneğini kullanarak bu değişimleri eserlerine aktarmalı ve seyirciyle güçlü bir bağ kurmalıdır. Çünkü bu sadece sanatsal bir gereklilik değil, aynı zamanda yaşadığı topluma karşı yerine getirmesi gereken bir sorumluluktur.

- ***Sizce bir yazarın en büyük sorumluluğu nedir?***

Yazarlık, yetenek, çalışma disiplini, azim, kararlılık ve gözlem yeteneği gerektirir. Tüm bu özellikler birleştiğinde değerli yapıtlar ortaya çıkar. Yazar, kendi yalnızlığında yaratmayı bilen kişidir. Kalabalık içinde bile yalnız kalabilme, gözlem yapabilme ve algılama yeteneğiyle gördüklerinden anlam çıkarmalıdır. Yazarın sadece görmekle yetinmemesi gördüklerini kendi iç dünyasında değerlendirmesi ve bunları bir eser olarak ortaya koyabilmesi gerekir. Hepimizin doğup büyüdüğümüz topraklara, içinde yaşadığımız topluma bir şeyler borçlu olduğumuzu düşünüyorum. Eğer

arkamızda başarı öyküleri bırakamamışsak, öteye borçlu gidecek olmanın kaygısı bizi rahatsız edecektir. Onun için aklımız erdiğince ve elimizden geldiğince borcumuzu bir biçimde ödemek zorundayız. Dilerim herkes, benim gibi, yaşlılıkta mutlu olmasını sağlayacak başarılara imza atacak fırsatları yakalar ve yaşamının son günlerinde mutlu olmayı bilir.

- ***Bir tiyatro oyununun başarısında sizce hangi unsurlar belirleyici olur?***

Tiyatro, ortaklaşa bir çabanın ürünüdür. Bir oyunun sahnelenmesi için oyunculara, müziğe, dekora, yönetmene ve teknik ekibe ihtiyaç vardır. Bu unsurlar uyum içinde çalıştığında tiyatro daha ileri seviyeye taşınır. Bu noktada yönetmen ve yazar işbirliği çok önemlidir. Yönetmenin becerisiyle bir metin başarılı olabilir ya da iyi bir metin başarısızlığa da uğrayabilir. Bir yönetmen, sahnelemeden önce araştırma yapmalı, bir değişiklik yapmak istediğinde yazarla iletişim kurmalıdır. Örneğin eski İstanbul yaşamını ve Musahipzade Celal'i tanımadan "Aynoroz Kadısı'nı" sahnelemek yanlış olur.

- ***Gençlerin kendilerini geliştirmeleri için bir yazar olarak vereceğiniz tavsiyeler nelerdir?***

Yazı yazarken özellikle acele edilmemesi gerektiğini her zaman vurguladım. Gençlere tavsiyem, yazdıklarını hemen kitap halinde yayımlatmak yerine önce üzerine düşünmeleri ve metinlerini olgunlaştırmalarıdır. Özellikle anı ve deneme türlerinde acele etmemeleri gerektiğini düşünüyorum çünkü bu türler deneyim ve birikim gerektirir. Bazı şeylerin yazıya dökülebilmesi için zamana ve yaşanmışlığa ihtiyacı vardır. Tiyatro yazarlığı, oldukça çeşitli ve zorlu bir ifade alanıdır. Bu konuları sahneye aktarmak geniş bir bilgi birikimi ve emek ister. Yazmaya başlamadan önce iyi bir hazırlık yapmalı, ele alınan konuyu kendi perspektifinden değerlendirmeli ve özgün bir biçimde ortaya koymalıdır. Böylece hem başarı elde edebilir hem de uzun süreli bir etki bırakabilir.

- ***Günümüz tiyatrosu ve tiyatro yazarları hakkında düşünceleriniz nelerdir?***

Günümüzde tiyatro yazarlarını okuyup eleştiren çok az kişi var. Bu yüzden tiyatro yazarlığına büyük bir yönelim olmuyor. Tiyatro yazmak zahmetli bir iş. Bir köşeye kapanıp yazmalısınız ancak herkes bu zahmete katlanmak istemiyor. Zorlukla karşılaşıldığında yazmaya küsenler ya da başka türlere yönelenler oluyor. Zaman ve çalışmayla üretmek gerekir. Eğer çalışmak isterseniz başarabilirsiniz. Aydın'da bir bina yaptırmak istediğimde herkes karşı çıkmıştı ama tamamladıktan sonra herkes mutlu oldu. Bugün o binayı görünce hâlâ çalıştığım, emek verdiğim için mutlu oluyorum. Benim gibi sevinen birçok insan olduğuna inanıyorum. Önemli olan her şeyi başkalarından beklememek, kendi çabamızla bir şeyler ortaya koymaktır.

Tiyatro, zor bir dönemden geçiyor. 1960'lar ve 1970'lerde altın çağını yaşamıştı. O yıllarda tiyatro faaliyetleri çok yoğundu, gazetelerde tiyatroya özel sayfalar ayrılıyordu ve eleştirmenler oyunları değerlendiriyordu. Günümüz tiyatro eleştirmenlerinin sayısının azaldığını ve herkesin işini ciddiyetle yapmadığını düşünüyorum. Zamanla kültürel farklılıkların etkisiyle tiyatroya bakış açısı değişti. Günümüz tiyatrosunun en büyük sorunlarından biri özellikle işini ciddiye alan oyun

yazarlarının giderek azaldığını düşünüyorum. Ayrıca Devlet tiyatrolarındaki işleyişin değişmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü birçok yazar, oyunlarının sahnelenmesini bekliyor ancak bu süreç çok uzun sürebiliyor.

- ***Oyunlarınızın genelinde tarihî konulara yönelmişsiniz, bunun nedeninden kısaca bahseder misiniz?***

Tarihî olayları anlatıyorum ama asıl aradığım olayların içindeki insan. Benim için önemli olan Fatih Sultan Mehmet'in, Kanuni'nin tarihî yönü değil, bu yönlerini tarihçiler ele alsın. Benim ilgilendiğim bu karakterlerin duyguları, düşünceleri, acıları ve nefretleridir. Tarihçi gerçekleri inceler, ben ise duygulara odaklanırım. Tarihî olaylar yaşandıktan sonra insanlar neler hissediyor, neler yaşıyor? İşte benim oyunlarımın temel noktası bu. Kırkın üzerinde oyunumda tarih temasını işledim. Tarihçi ve oyun yazarının yöntem ve amaçları farklıdır. Tarihçi belgelerle çalışır, oyun yazarı ise o belgelerin içindeki duyguları araştırır. Bu yüzden konusunu tarihten alan oyunlarımda insanın duygu ve düşünce dünyasını ön plana çıkardım. Örneğin "Yıldırım Beyazıd" oyunumda tarihî olayların yanı sıra padişahın insan olarak yaşadığı duygulara odaklandım çünkü önemli olan olayın kendisi değil olayın içindeki insanın davranışlarıdır. Bu nedenle bir yazar, insanı iyi tanımalıdır. Tarihsel olayları incelemek tarihçinin işidir fakat olayların içindeki insanın dramını yazmak yazarın işi olmalıdır.

- ***Çocuk oyunlarına büyük önem veriyorsunuz bu konu hakkında neler söylemek istersiniz?***

Bir Çin ozanı "Bir yıl sonrasını düşünüyorsan buğday yetiştir. On yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik. Yüz yıl sonrasını düşünüyorsan, insan yetiştir" der. Bu söz beni çok etkiledi ve çocuklar için bir şeyler yapma gereksinimi duyarak hem öykü hem de tiyatro eserleri kaleme aldım. Yazdığım altı çocuk oyunu orman, sahil gibi mekânlarda çocukların kendi aralarında ve hayvanlarla yaşadıkları hayalî olayları onların gözünden yansıtır. Bu eserler, çocukların karşılaşabileceği olayları, eğitici ve öğretici bir şekilde sunar. Bu oyunlar ile çocukları hayata hazırlamayı, millî kültürümüzü tanıtmayı ve iyi bireyler olarak büyümelerini sağlamayı amaçladım. Ancak, doğrudan öğüt vermenin etkili olmayacağını bildiğim için bu hedeflerime dolaylı yollardan ulaşmaya çalıştım.

- ***Çocuklar için yazdığınız öykü ve tiyatro eserlerinizden bahseder misiniz?***

Çocuk tiyatrosu benim için çok önemli. Yazmanın kolay olmadığını düşünüyorum çünkü çocuklara verilecek mesaj çok dikkatli oluşturulmalıdır. Uzun yıllar çocuk tiyatrosu yazmadım. Bir hata yaparım ve çocukları yanlış yönlendiririm diye düşündüm ancak sonra çocuk doktoru olduğumu ve çocuklar için oyunlar yazmam gerektiğini fark ettim. Bu doğrultuda altı tane çocuk oyunu yazdım, çoğu sahnelenmedi ama yazdım. Çünkü çocukların kafalarındaki düşüncelerle gördükleri şeyler arasındaki iletişim kurmaları gerekiyor. Bu bağlantıyı doğru şekilde aktarmak çok önemli. Çocuğu illa güldürmek için bir şey yapmaya gerek yok, çocuk anlıyor. Onun seviyesine inerken ruh dünyasının olduğu da bilinmeli ve buna göre yaklaşmalıyız. Bu eğitim herkes için gerekli ve tiyatro çocuklara değerler kazandırmak için çok güçlü bir araç. Doğru örneklerle çocuklara nasıl davranmaları gerektiği gösterilmeli.

- ***Çocuk parkına isminizin verilmesi sizin için ne anlam taşıyor?***

Çocuk sağlığına büyük önem verdim ve bu konuda elimden geleni yapmaya çalıştım. Aydın'da bulunan küçük bir çocuk parkına adımın verilmesi beni çok onurlandırdı ve mutlu etti. Arkaya baktığımda yaptıklarımı görünce, dünyaya boşuna gelmediğimi görmenin sevincini yaşıyorum. Yaşlılıkta insanı mutlu eden olayların başında arkasında bıraktıkları geliyor. Bunu başardığım için mutluyum gerçekten.

- ***Aydın'da bir dernek kurduğunuzdan bahsettiniz biraz bilgi verir misiniz?***

Uzmanlık eğitimini tamamladıktan sonra Aydın'a başhekim olarak tayin edildim. Aydın'a gittiğimde sadece sağlık açısından değil tiyatro konusunda da bir şeyler yapmam gerektiğini düşündüm ancak nasıl olacağını bilmiyordum. O yıllarda çocuklarda salgın hastalıklar çok fazlaydı. Öncelikle aşılama kampanyaları düzenledik ve çocukların sağlık durumu hakkında bilgilendirme yaptık. Bir yandan köy gezileri yaparak halkı bilinçlendirmeye çalıştım fakat benim için yeterli değildi. Aydın'a önemli bir şey bırakmak istiyordum. Sonunda bir dernek kurduk çalıştığımız yer devlete ait değildi, kira ödüyorduk ancak halkın yardımıyla üç yıl içinde Aydın için bir bina inşa ettik.

- ***Aydın'da kültür merkezine isminizin verilmesi size neler hissettirdi?***

2008 yılında Aydın'da bir kültür merkezinin açılışı yapılırken adımın bir tiyatro salonuna verilmesi beni çok mutlu etti. O dönemde Aydın'daki eski cezaevi yıkılıp yerine Kültür Merkezi yapılmıştı. Bu değişim beni çok sevindirdi çünkü suç işleyenler azalsa ve cezaevleri yerine kültür merkezleri yapılsa daha güzel bir dünya olurdu, diye düşündüm. Açılış günü Vali, yetkililer, görevliler ve halk binanın önünde konuşmaları izliyordu. O sırada bir tiyatro tutkunu olan eczacı Yalçın Dinçer, Kültür Bakanı Ertuğrul Günay'a yaklaşarak tiyatro salonuna "Dr. Hidayet Sayın Salonu" adının verilmesini rica etti. Bu istek üzerine Bakan Günay 'A evet çok iyi olur, ben o yazarın Topuzlu adlı oyununda oynamıştım. Vali Bey bu konuyla ilgilenin lütfen!' demiş... Böylece adımın o salona verilmesi gerçekleşmişti. Çocukluğumdan beri Aydın'da bu konuda yaptığım çalışmalar somut bir sonuç vermişti. Çok sevinmiştim.

- ***Orhan Asena ile dostuluğunuz nasıldı?***

Orhan Asena ile dostluğum çok özel bir yere sahipti. Kendisi benim gibi çocuk doktoruydu ve en sevdiğim en değer verdiğim insanlardan biriydi. Bir oyun yazdığımda ilk olarak ona okuturdum, o da yazdığı oyunları benimle paylaşırdı. Ankara'da böyle güçlü bir arkadaşlık kurmuştuk ve bu dostluğumuz hep devam etti. Yazarlık gelişimim için Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Mc Goven adlı tiyatro profesörünün derslerine katıldım. Bu derslerde birçok ünlü yazarla birlikte eğitim aldım ve bu eğitimler yazarlığımı geliştirmemde büyük katkı sağladı. Özellikle Orhan Asena'nın tarihî olayları, araştırma yöntemini kendime örnek aldım ve tarihî oyunlar yazmaya başladım. Onun eleştireleri yazarlıkta ilerlememe yardımcı oldu.

- ***Tiyatrolarınız dışında kaleme aldığınız eserler hakkında neler söylersiniz?***

Tiyatro yazarlığı alanında birçok eser kaleme aldım ancak bunun yanı sıra öykü deneme ve radyo oyunları gibi farklı türlerde de çalışmalar yaptım. Şiirlerim de var ama bunları yayımlamayı tercih etmedim. Her ne kadar şiir kitabım bulunmasa da

eserlerimde şiirsel bir üslup kullanmaya özen gösterdim, özellikle tiyatro eserlerindeki manzum bölümlerde bu şiirsel dokunuş görülebilir. Otuz civarında radyo oyunum var ve denemelerimde hayatı geniş bir perspektifle ele aldım. Bilgiyle, deneyimlerimi özgün bir şekilde aktarmaya çalıştım. Denemelerimde işlediğim konular, tiyatro oyunlarımda olduğu gibi çok çeşitlidir. Toplumdan yaygın görüşleri sorgulamak, insanların olayları daha geniş bir açıdan bakmasını sağlamak ve onları bilgilendirmek benim için önemliydi.

- ***İzmir'de mezun olduğunuz lisede bir oyununuzun sahnelenmesi ve davet edilmeniz size neler hissettirdi?***

Tiyatrolarımın bu şekilde ilgi görmesinden çok memnun oldum. 2019 yılında davet edildiğim okulumda çok duygulu anlar yaşadım. İzmir Atatürk Lisesi öğrencileri benim bir oyunumu sahnelerken beni davet ettiler. Yıllar sonra mezun olduğum lisede öğrencilerle birlikte olmak ve tiyatroya verilen değeri görmek benim için büyük bir mutluluktu. O an yıllar önce orada geçirdiğim günler gözümün önüne geldi. Öğrencilerle duygularımı paylaşmak tiyatronun gençler tarafından sahiplenildiğini görmek benim için unutulmaz bir anı olarak kaldı.

- ***Şu an üzerinde çalıştığınız bir eseriniz var mı?***

Evet, yazmaya devam ediyorum. Üzerinde çalıştığım tiyatro oyunlarım var ve halen geliştirme sürecindeyim.

- ***Şu an bulunduğunuz konumdan ve yaptıklarınızdan memnun musunuz?***

İzmir'e yerleştikten sonra otuz yılı aşkın bir süre geçti ve hâlâ oyun yazmaya devam ediyorum. Zamanın hızlı geçişiyle birlikte bazı şeyleri de geride bırakmak zorunda kaldım. Buruk anılar, hüzünlü olaylar, başarılar ve başarısızlıklar, acılar ve sevinçlerle dolu bir hayat sürdüm… Yaşlılığın getirdiği zorluklara rağmen bu verimli ve başarılarla geçen hayatımdan memnunum. Yaşlılığın kendine özgü bir güzelliği olduğuna inanıyorum ve önemli olanın sağlıklı bir yaşlılık geçirmek olduğunu düşünüyorum. Hayatımın son dönemlerini yaşadığımı hissediyorum, geriye dönüp baktığımda birçok güzel anıya sahip olmanın ve hatırlanacak bir iz bırakmış olmanın mutluluğunu yaşıyorum.

III. TİYATRO ESERLERİ

- ***Köy konulu oyunlarınız hakkında bilgi verir misiniz?***

Kırsal bölgelerde, kasaba ve köy hayatını anlattığım oyunlarım Topuzlu ile başlıyor. İlk olarak tiyatro eseri yazmaya köy oyunları ile başladım. Köyde büyüdüğüm için köy insanını yakından gözlemleme fırsatım oldu. Bu sebeble oyumlarıma ilham kaynağı olan olaylara şahit oldum. Daha sonra Pembe Kadın, Köşe Kapmaca, Uzak Dünyalar, İsyan, Bir Ateş Yumağı, Son Fırsat, Yaşamak İstiyorum, Yıldızlar Yağıyor Üstüme ve Nur Baba Efsanesi adlı oyunları yazdım.

- ***Tiyatrolarda köy insanını gözlemleme süreciniz nasıl oldu? Bu gözlemler oyunlarınıza nasıl yansıdı?***

Köy oyunlarım ilk olarak Topuzlu, Pembe Kadın, Köşe Kapmaca... Köyde yaşadığım için köyü iyi biliyorum, onlarla oturup kalktım, yaşadım. Bu oyunlarımın çok büyük ilgi görmesinin nedeni benim o insanları iyi tanımam kadar köy insanın henüz kentlere gelmemiş olmasıdır. Köy kent ayrımı kesin çizgilerle ayrılmıştı. Bizde ilk bu insanların işçi olarak Almanya'ya gitmesiyle oldu. Henüz daha köyden İstanbul'a giden olmamıştı. O sırada kentin insanı köy insanını tanıyınca köylümüz böyle miymiş, diye düşündü. 1955'lerde ilk bunu Mahmut Makal "Bizim Köy" adlı romanı ile yaptı. Yaşar Kemal de "İnce Mehmed" ile yaptı ama herkes okuyamadı. Bunu halka göstermek gerekiyordu. Topuzlu ve Pembe Kadın ile birlikte bu acı gerçeği gösterdik. Aydınlılar şöyle düşündü köy ile kent ayrı yaşantılardaymış, başka iki toplummuş meğer. İlgi biraz da buradan doğdu.

- ***Köy oyunları kaleme alırken belli bir amacınız var mıydı?***

Köy yaşamı kendi içinde kapalı bir dünyadır, gelenek ve görenekler köy halkının yaşamına yön verir, değişim rüzgârları buraya en son uğrar. İnsanlar tutucudur, alışkanlıklarını vazgeçmeleri kolay değildir. Bu kapalı yapıdan faydalanmak isteyenler yine köyün içinden çıkar. Kendi fırsatlarını yıpratır, köy halkını etkiler ve bazen yıpratıcı süreçlere neden olur. Yıllar boyunca köy içinde güçlerini koruyan bu kişiler kimi zaman üfürükçüler kimi zaman Lokman Hekimler kimi zaman köy ağaları, muhtarlar ya da ebeler olarak karşımıza çıkar. Ben de sahneye bu karakterleri taşıyarak, onların köy halkının yaşamına nasıl yön verdiğini ve kimi zaman nasıl olumsuz etkilediğini göstermek istedim. Kimi yerde mizahî bir dille durumu gözler önüne serdim, kimi zaman abartıya başvurdum, bazen de duygusal bir perspektifle yaklaştım ama nihayetinde herkesin köy gerçeğini daha yakından görmesini amaçladım.

- ***İlk oyununuz Topuzlu hakkında ne düşünüyorsunuz?***

Topuzlu karakterini merkeze aldığım oyunumda, köy yaşamının trajikomik yönlerini iyi bilmem hikâyeyi daha iyi ve işlevsel bir şekilde kurgulamama yardımcı oldu. Köy insanını olduğu gibi tanırken, şehir hayatını da yakından gözlemleme fırsatım oldu. Bu iki dünya arasındaki belirgin mesafeyi fark ettim. Aslında köylü de şehirli de birbirlerinin yaşam tarzlarından ve değer yargılarından habersiz. İşte tam da bu nedenle insanları birbirine yakınlaştırmak ve onların dünyalarını birbirine tanıtmak amacıyla bu oyunu kaleme aldım. Zaman ilerlese de ve koşullar değişse de köylünün hâlâ geleneklerin, ağalık düzeninin, üfürükçülerin, muskaların ve yobazların etkisinde kaldığını gördüm. Bu saflıktan ve cehaletten yararlanan fırsatçıların karşısında köy halkının savunmasız olduğunu vurgulamak istedim. Köy halkının içinde hapsolduğu ve yaşamın kaçınılmaz gerçeği olarak gördüğü bu döngüyü kendi başına kırması pek mümkün değil. Bu sorunların üstesinden ancak devletin desteği, hizmetler ve eğitimle gelinebilir. Bu yüzden köylüyü tanıtmak önemliydi. Köy konulu oyunlarımı onların değer çatışmaları çerçevesinde ilerici ve gerici bakış açıları üzerinden değerlendirdim.

- ***Topuzlu oyununuz hakkında bilgi verebilir misiniz?***

Topuzlu 1963 yılında yayımladığım ilk oyunum ve benim için çok özel bir yere sahip. Topuzlu hem yayımlanan ilk kitabımdı hem sahnelenen ilk oyunumdu. Çok ilgi gördü ve çok iyi bir kadroyla Anadolu'ya açıldı. Herkes onu konuşuyordu. Sokakta insanlar birbirlerine 'Topuzlu'yu izledin mi?' diye soruyorlardı. Topuzlu'yu izleyebilmek için gecenin üçünde kuyruğa giriyorlardı. Bütün bunlar bir yazar için çok özel duygular. Oyunu tamamladığımda ilk olarak Ziya Demirel'e değerlendirmesi için gönderdim. Eğer uygun bulursa Devlet tiyatrosuna gönderecektim. Ziya Demirel oyunu okuduktan sonra İrfan Şahinbaş'a ulaştırdı ve oyunu çok beğendiği için hemen sahnelenmesini istedi. Bu eser, sahnelendikten sonra büyük ilgi gördü ve adımı tiyatro dünyasında duyurmamı sağladı. Tiyatro serüvenim köy temalı oyunlarla başladı ve Topuzlu da köy hayatını ve köy kadınlarının karşılaştığı zorlukları, mücadeleleri ele alan ilk eserim oldu. Köy oyunlarıyla devam ettim ve yoğun ilgi gördüm. Oyunlarım ülke çapında düzenlenen turnelerde sahnelendi; böylece bu ilgi daha da arttı. Tiyatrolarımın bu kadar ilgi görmesi beni çok mutlu etti. Emeğimin karşılığını aldığımı görünce tiyatro yazarlığına birçok oyun kaleme alarak devam ettim.

- ***Topuzlu adlı oyununuzun sizin için özel bir yeri olduğundan bahsettiniz bunun için neler söylemek istersiniz?***

Evet, kim ne derse desin, ileriye giden bütün yollar köyden geçer. Köyden geçmeyen yol çıkmazda biter. Önümüzdeki sisli havada önce bu yolları seçmek gerek. Fakat nasıl? Yollar var bazısı belirsiz, yollar var sonu uzakta. Önce tanımak gerek onları, bilmeden damgalamak "geçici" demek , "cahil" demek halletmez hiçbir şeyi. Biraz karışınca aralarına tanıyacaksınız Mehmetleri, Alileri, Ayşeleri yanımızdaki, aramızdaki, içimizdeki birileri, ışıl bakışlarını, sade samimi ifadelerini, katıksız sevgilerini yapmacıksız hallerini… Diyeceksiniz ki o zaman işte, memleketin potansiyel gücü burada. Tanıyınca göreceksiniz ki onlar iyiye, güzele, temize direnmiyorlar aksine ileriye dönük yönleri yıllarca zihinlerini bulandırmış olan din madrabazları azaldı. Olsa bile yavaş yavaş kuvvetlenen sağduyu karşısında temelli kaybolacak günün birinde. Sahte davranışlar yok. Ne olduklarını da biliyorlar ne olmadıklarını da. Belli ki bir ışık, bir uyanma, bir davranma gücü uğradıkları zaman bizi bekleyen güneşin başlangıç noktası. Kararsız, sade, saf insanlar, ışık yerine bula bula neyi buldular? Bu suç değil bence suçsa eğer onların değil. Ben ne demek istiyorum "Topuzlu" ne demek istiyor, gelin hep birlikte oyunu seyredelim.

- ***Pembe Kadın adlı oyununuzdan bahseder misiniz?***

Oyunda köy kadınının durumu olarak odak noktayı Pembe Kadın'ı aldım ancak diğer kadınları da onun etrafında konumlandırdım. Pembe'nin kızı Kezban'ın evde kalma korku ve kaygısı vardır. Köylü kadınlardan biri de ağaya yaranmak için Kezban'ı kaçma konusunda desteklemektedir. Aynı zamanda oyunda ağayı da baskının sembolü olarak kullandım. Hele ki karşısındaki bir kadınsa ve ataerkil düzende yalnız bırakılmış bir kadınsa bu kadının dramı büyük olacaktır, diye düşündüm ve Pembe Kadın oyunumu yazmaya karar verdim.

- ***Pembe Kadın karakterini de tanıdığınız birinden yola çıkarak mı kaleme aldınız?***

Ben Pembe kadını birebir tanıdım ancak o da Karadeniz'in köylerinden birinde yaşanmış gerçek bir hikâyeden yola çıktığım bir oyundu. Pembe kadın gerçekten kocası tarafından terk edilmiş ve yıllarca kızıyla beraber bir gün döneceği günü beklemiş ancak kocasının bir başka kadınla şehirde evlendiğini öğrenmiştir. Ben birtakım eklemelerle Pembe kadının dramını, yaşadığı acıyı umudu ve çaresizliği derinleştirmeye çalıştım.

- ***Pembe Kadın oyununuzda köy kadınının durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?***

Pembe Kadın, herkesi anlatabilecek bir dramdır. Köy kadını nelerle uğraşıyor, nasıl mücadele ediyor. İşte bu oyun tam da bunu gözler önüne seriyor. İstanbul'da halk Pembe Kadın'ı izlerken çok büyük bir düş kırıklığı yaşadı yani köy kadınının gerçek yüzünü tanıyamamış olmaktan dolayı bu düş kırıklığını yaşadı. Ben şimdi Pembe Kadın'ı alıp okusam içimde ağlamaklı bir duygu oluşuyor çünkü bu hikâye yaşanan gerçek bir olaydı. Aydın'da Devlet tiyatrosunda oynandığında tiyatroyu izleyenlerden ağlayanlar oldu. Oturduğum evin üst katındaki eczacı arkadaşımın eşi eve geldiğinde hâlâ ağlayınca neden ağlıyorsun bizim Hidayet'in uydurması değil mi? diye söylemiş ama bu olay yaşandı, gerçekti. Kadınların Türkiye'de çok büyük sıkıntılar çektiğine inanıyorum. Özellikle köyde yaşayanlar…

- ***Pembe Kadın oyununuz Kenter Tiyatrosu tarafından sahneye taşındı daha sonra filme çekildi, buradan hareketle de Yıldız Kenter ile olan bu karşılaşma size nasıl hissettirdi?***

Pembe Kadın oyunumda Pembe karakteri, Safa Önal'ın senaryoya uyarlamasıyla çok daha geniş kitlelere ulaştı ve bugün hâlâ izleyebilme şansı olan bir eser haline geldi. Yıldız Kenter'in usta ellerinde Pembe karakteri tiyatroda da sinemada da mükemmel bir anlatıma dönüştü. Öyle sanıyorum ki benim hayatımda olduğu kadar Yıldız Kenter'in yaşamında da Pembe Kadın'ın ayrı bir yeri hep olacaktır.

- ***Özellikle oyunlarınızda dikkat çekmek istediğiniz köy yaşamının sorunları nelerdir?***

Oyunlarımda özellikle köy halkının sosyal ve ekonomik sıkıntılarına, eğitim eksikliğine, ataerkil düzenin kadınlar üzerindeki baskısına ve toplum içindeki fırsatçılara dikkat çekmeye çalıştım. Eğitim eksikliği köy halkını bilgiye ulaşmaktan ve kendini geliştirmekten alıkoyar. Sağlık hizmetlerine ulaşımda güçlükler özellikle kadınların ve çocukların hayatlarını doğrudan etkiler. Ataerkil düzen, kadınları toplum içinde ikinci plana iter ve onların haklarını savunmalarını zorlaştırır. Bu nedenle oyunlarımda kadın karakterlerin mücadelelerini ve dayanıklılıklarını ön plana çıkarmaya çalıştım. Ayrıca köy yaşamındaki fırsatçılar, üfürükçüler, sahte şifacılar halkın saflığından yararlanarak kazanç sağlıyor. Bu sosyal gerçeklere sahnede işleyerek izleyicilerin farkındalık kazanmasını istedim. Yani köy yaşamının zorluklarını gerçekçi bir şekilde ele aldım ve izleyicilere bu dünyayı olduğu gibi göstermeye çalıştım.

- ***Köy oyunlarınızı yazarken etkilendiğiniz bir yazar, eser ya da olay oldu mu?***

Etkilendiğim bir yazar yoktu ancak Shakespeare'in coşkusu ve düzeni beni çok etkiledi. Hepsini coşkuyla yazdım, tiyatroyu çok ciddiye alıyorum çünkü.

- ***Köy oyunlarınızı neden yazdınız?***

Oyunlarımı neden yazdım oyunlarımı ya gerçek bir olaydan ya da kurgu olarak oluşturdum, hepsi içimde oluşan istek ve dürtü sonunda yazdım.

- ***Köy oyunlarınızın yalnızca tek baskı olarak mı yayımlandı?***

Hayır, bazı oyunlarımın iki baskısı oldu. Oyunlarım genellikle Cinius Yayınevi ve Kültür Bakanlığı tarafından yayımlandı.

- ***Uzak Dünyalar oyununuzdan biraz bahseder misiniz?***

Uzak Dünyalar, oyunumda değişen değerleri bir ailenin dramından yola çıkarak anlatmaya çalıştım çünkü aile içi ilişkiler, insanların yaşamlarını tanımlar. Eğer bir ailenin fertleri birbirinden bu kadar uzak dünyalarda yaşıyorsa toplumda yaşayan bireyler arasında da bu uzaklık giderek artmaya devam eder.

- ***Köşe Kapmaca oyununuzdan kısaca bahseder misiniz?***

Köşe Kapmaca, benim komedi türünde kaleme aldığım oyunlardan biridir. Bu oyunda köy koşulları diğer oyunlarımdan farklı olarak daha umut verici bir çizgide ele alınmıştır. Genelde köyde ebeler vardır ve onlar köy halkı için önemsenen kimselerdi. Iraz, diğer köy kadınlarından Pembe kadın gibi ataerkil yapı içinde var olma savaşı içine girmiş bir kadındı. Her ikisi de ataerkil düzenin temsilcisi erkek kimlikler karşısında galip gelirler. Iraz, aklıyla Lokman Hekim karşısında bir galibiyet kazanırken Pembe kadın cesareti ile boyun eğmeden ağa karşısında davasını kazanır. Pembe kadın oyunun sonunda kızını kaybeder ancak diğer taraftan davasında galip gelmiştir. Halkın eğitim seviyesine göre kendini ayarlamış, büyüğü küçüğü birçok şarlatan, insanların dertlerine deva aramak istediğini sürdürüp kolay yoldan zengin olmanın ve ün yapmanın yollarını bulmuşlardır. İnsanların böyle fırsatçı insanlara inanma ihtiyaçları oldukça bunlar her toplumda at koşturmaya fırsat bulacaklardır.

- ***Köy oyunlarınızın ilgiyle karşılanması hakkında ne düşünunuyorsunuz?***

Oyunlarımın böyle başarıya ulaşmasını, köyü ve köy insanını çok iyi tanımama ve köyde doğup büyümeme bağlıyorum. Köy insanını ve sorunlarını abartmadan ve ayakları yere basan karakterlerle sahneye taşıdığım inancındayım. Bu başarıda bir başka neden de kent insanının köy insanını tanımayışı idi. Köyden kente göçün çok az olduğu bir dönemde kent insanı köy insanını tanıyordu hele ‘Pembe Kadın’ın dramı, özellikle kadınların içini titretiyordu. Daha önce yayımlanan Mahmut Makal’ın “Bizim Köy” romanıyla yaptığını, bu kez sahnede “Topuzlu” ve “Pembe Kadın” ile birlikte Cahit Atay’ın “Sultan Gelin” ve “Karaların Mehmetleri” yapıyordu…

EK 2: FOTOĞRAFLAR

1 Şubat 2024 - 13.00 Özlem KURT - Hidayet SAYIN

İZMİR / KONAK

